

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

13Α

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ Γ'

(ΟΜΙΛΙΑΙ ΛΒ' - ΝΔ')

ΚΕΙΜΕΝΟΝ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ

Ἰπὸ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

Φιλολόγου

Ἐπόπτης Ἐκδόσεως

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητῆς Πανεπιστημίου

Ἐπιμελητῆς Ἐκδόσεως

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Πτυχιούχος Θεολογίας

Ε Π Ε

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»

ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1978

ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΟΜΙΛΙΑ ΛΒ΄.

Ἰω. 4,13 - 20

«Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ· Πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν· ὃς δ' ἂν πίη ἐκ τοῦ ὕδατος
5 οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα· ἀλλὰ τὸ ὕδωρ ὃ δώσω αὐτῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος, ἀλλομένη εἰς ζωὴν αἰώνιον».

1. Τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν ἢ Γραφὴ ποτὲ μὲν πῦρ, ποτὲ δὲ ὕδωρ καλεῖ, δεικνῦσα ὅτι οὐκ οὐσίας ἐστὶ ταῦτα
10 παραστατικὰ τὰ ὀνόματα ἀλλ' ἐνεργείας. Οὐδὲ γὰρ ἐκ διαφορῶν συνέστηκεν οὐσιῶν τὸ Πνεῦμα, ἀόρατόν τε καὶ μονοειδὲς ὄν. Τὸ μὲν οὖν ὁ Ἰωάννης δηλεῖ, οὕτω λέγων· «Αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ», τὸ δὲ ὁ Χριστός, «Ποταμοὶ ἐκ τῆς καιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν ὕδατος ζῶν-
15 τος. Ταῦτο δὲ εἶπε περὶ τοῦ Πνεύματος, φησὶν, «οὗ ἔμελλον λαμβάνειν».

Οὕτω καὶ τῇ γυναικὶ διαλεγόμενος, ὕδωρ καλεῖ τὸ Πνεῦμα· «Ὅς γὰρ ἂν πίη ἀπὸ τοῦ ὕδατος, οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα». Οὕτω δὲ τὸ Πνεῦμα
20 καλεῖ, διὰ μὲν τῆς τοῦ πυρὸς προσηγορίας, τὸ διεγρηγομένον καὶ θερμὸν τῆς χάριτος καὶ δαπανητικὸν ἁμαρτημάτων αἰνιτιόμενος, διὰ δὲ τῆς τοῦ ὕδατος τὸν τε καθαρὸν τὸν ἐξ αὐτοῦ καὶ τὴν πολλὴν παραφυγὴν ταῖς ὑποδεχομέναις αὐτὸ
25 διανοίαις ἐμφῆραι. Εἰκότως. Ὡσπερ γὰρ τινα παράδεισον παντοίοις δένδροις κομῶντα καρποφόροις τε καὶ ἀειθαλέσιν, οὕτω τὴν πρόθυμον κατασκευάζει ψυχὴν, οὔτε ἀθυμίας, οὔτε σατανικῆς συγχωροῦσα ἐπιβουλῆς αἰσθένουσαι, ἅτε ραδίως σβεννῦσα τοῦ Πονηροῦ πάντα τὰ πεπωρωμένα θέλη.

Σὺ δὲ μοι σκόπει τοῦ Χριστοῦ τὴν σοφίαν, πῶς ἤρέμα
30 ἀνάγει τὸ γύναιον. Οὐ γὰρ ἐκ πρώτης εἶπεν· «Εἰ ἦδεῖς τίς

1. Ἰω. 4, 13-15.

2. Ματθ. 3, 11.

3. Ἰω. 7, 38-39.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΒ΄.

Ἰω. 4,13 - 20

«Ὁ Ἰησοῦς τῆς ἀπεκρίθη· «Ὅποιος πίνει ἀπὸ τὸ ὕδωρ αὐτό, θὰ διψᾷ καὶ πάλιν. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ θὰ πιῇ ἀπὸ τὸ ὕδωρ, ποὺ θὰ τοῦ δώσω ἐγώ, δὲν θὰ διψᾷ ποτέ, ἀλλὰ τὸ ὕδωρ ποὺ θὰ τοῦ δώσω, θὰ γίνῃ ἐσωτερικὴ πηγὴ ὕδατος, ποὺ θ' ἀναβρῦν εἰς ζωὴν αἰώνιον»¹.

1. Τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἡ Γραφὴ ἄλλοτε μὲν ὀνομάζει πῦρ, ἄλλοτε δὲ ὕδωρ, ἐπειδὴ θέλει νὰ δείξῃ, ὅτι τὰ ὀνόματα αὐτὰ δὲν ἀντιπροσωπεύουν τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Διότι τὸ ἅγιον Πνεῦμα δὲν ἔχει ἀποτελεσθῆ ἀπὸ διαφόρους οὐσίας, ἐπειδὴ εἶναι ἀόρατον καὶ μονοειδές. Ἄλλο βεβαίως θέλει νὰ εἰπῇ Ἰωάννης ὅταν λέγῃ· «Αὐτὸς θὰ σᾶς βαπτίσῃ μὲ Πνεῦμα ἅγιον καὶ μὲ πῦρ»² καὶ ἄλλο ὁ Χριστός· «Θὰ τρέξουν ἀπὸ τὴν κοιλίαν τοῦ ποταμοῦ ζῶντος ὕδατος. Αὐτὸ τὸ εἶπε διὰ τὸ Πνεῦμα ποὺ θὰ ἔπαιρναν»³.

Δι' αὐτὸ καὶ ὅταν ὁμιλῇ μὲ τὴν γυναῖκα, ὀνομάζει ὕδωρ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. «Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ θὰ πιῇ ἀπὸ τὸ ὕδωρ ποὺ θὰ τοῦ δώσω ἐγώ, δὲν θὰ διψᾷ ποτέ». Κατ' αὐτὸ τὸν τρόπον ὀνομάζει τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὑπαινισσόμενος μὲ τὴν λέξιν πῦρ τὴν δύναμιν καὶ τὴν θερμότητα τῆς χάριτος καὶ μὲ τὴν λέξιν ὕδωρ θέλων νὰ δείξῃ τὸν ἐξ αὐτοῦ καθαρόν καὶ τὴν μεγάλην ἀναψυχὴν τῶν ψυχῶν ποὺ τὸ λαμβάνουν. Καὶ δικαίως. Διότι, ὅπως ἓνας κήπος, ποὺ εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ διάφορα δένδρα καρποφόρα καὶ ἀειθαλῆ ἔτσι τὸ ἅγιον Πνεῦμα στολίζει τὴν ψυχὴν μὲ ἐτοιμότητα διὰ νὰ μὴ ἀφήνῃ νὰ αἰσθάνεται οὔτε λύπην, οὔτε σατανικὴν ἐπιβουλήν, ἐπειδὴ κατασβῆνει εὐκόλα τὰ πυρακτωμένα βέλη τοῦ πονηροῦ.

Σὺ δὲ κοίταξε, σὲ παρακαλῶ, τὴν σοφίαν τοῦ Χριστοῦ μὲ πόσῃν δηλαδὴ ἡρεμίαν προκαλεῖ τὴν προσοχὴν τῆς γυναίκας. Διότι δὲν εἶπεν εἰς αὐτὴν ἀμέσως «Ἐὰν ἤξευρε

ἦν ὁ λέγων σοι, Δός μοι πιεῖν»· ἀλλ' ὅτε αὐτῇ ἀφορμὴν παρέσχεν Ἰουδαῖον αὐτὸν καλέσαι καὶ ὑπὸ ἔγκλημα ἤγαγεν, ἀποκρουόμενος τὴν κατηγορίαν, τότε τοῦτο λέγει. Εἰπὼν δέ, «Εἰ ἦδεις τίς ἦν ὁ λέγων σοι, Ἐδος μοι πιεῖν, σὺ ἂν ἦιθας 5 αὐτόν»· καὶ ἀναγκάσας τῷ μεγάλα ἐπαγγείλασθαι μνησθῆναι τοῦ παιριάρχου, οὕτω δίδωσι διαβλέψαι τῇ γυναικί. Εἶτα ἀντεπαγαγούσης ἐκείνης, «Μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ;», οὐκ εἶπεν, Ναί, μείζων εἰμί· ἔδοξε γὰρ ἂν κομπάζειν μόνον, τῆς ἀποδείξεως μηδέπω φαινομένης δι' 10 ὧν δὲ λέγει, τοῦτο κατασκευάζει.

Καὶ γὰρ οὐχ ἀπλῶς εἶπεν, Ἐδώσω σοι ὕδωρ· ἀλλὰ πρό- τερον ἀνελὼν τὸ τοῦ Ἰακώβ, τότε ἐπαίρει τὸ ἑαυτοῦ, ἀπὸ τῆς τῶν διδομένων φύσεως, τὸ μέσον τῶν προσώπων, ὅσον καὶ τὸ διάφορον τῶν διδόντων, παρασιῆσαι βουλόμενος καὶ 15 τὴν ὑπεροχὴν τὴν πρὸς τὸν παιριάρχη. Εἰ γὰρ θαυμάζεις, φησί, τὸν Ἰακώβ, διὰ τοῦτο ἔδωκε τὸ ὕδωρ, ἂν πολὺ τούτου βέλτιον δῶ σοι, τί ἔρεῖς; Προλαβοῦσα μείζονα ὠμολόγη- σασ εἶναί με τοῦ Ἰακώβ, τῷ ἀνθυπενεγκεῖν καὶ εἰπεῖν, «Μὴ μείζων εἶ σὺ τοῦ Ἰακώβ», διὰ ἐπαγγέλλη βέλτιον ὕδωρ 20 διδόναι; ἂν λάβῃς ἐκεῖνο τὸ ὕδωρ, πάντως ὁμολογήσεις μεί- ζονα εἶναί με.

Ἐρεῖς κρεῖσσιν ἀδέκαστον τῆς γυναικός, ἀπὸ τῶν πραγμά- των ψηφισομένης καὶ τῷ παιριάρχῃ καὶ τῷ Χριστῷ; Ἄλλ' οὐκ Ἰουδαῖοι οὕτως· ἀλλὰ καὶ δαίμονας δρωῖντες ἐκβάλλον- 25 τα αὐτόν, οὐ μόνον τοῦ παιριάρχου οὐκ ἔλεγον μείζονα, ἀλλὰ καὶ δαιμονῶντα ἐκάλουν. Ἡ δὲ γυνὴ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἐν- τεῦθεν φέρει τὴν ψῆφον, ὅθεν ὁ Χριστὸς βούλει, ἀπὸ τῆς

ποιός εἶναι ἐκεῖνος πού σοῦ λέγει, δῶσε μου νὰ πιῶ», ἀλλ ὅταν ἔδωσεν εἰς αὐτὴν τὴν ἀφορμὴν νὰ τὸν ὀνομάσῃ καὶ νὰ τὸν κατηγορήσῃ ὡς Ἰουδαῖον, τότε μόνον εἶπεν αὐτὴν διὰ ν' ἀποκρούσῃ τὴν κατηγορίαν. Ἀφοῦ δὲ εἶπεν, «Ἐὰν ἤξευρες ποῖος εἶναι ἐκεῖνος πού σοῦ λέγει Ἄδωσε μου νὰ πιῶ' σὺ θὰ ἐζήτεις ἀπὸ αὐτὸν» καὶ ἠνάγκασεν αὐτὴν μὲν τὰς μεγάλας ὑποσχέσεις νὰ ἐνθυμηθῇ τὸν Πατριάρχην τότε ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς τῆς γυναικός. Καὶ ὅταν ἐκείνη ἀνταπήντησε, «Μήπως σὺ εἶσαι μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν πατέρα μας Ἰακώβ», δὲν εἶπεν, Ναί, εἶμαι μεγαλύτερος, διότι θὰ ἐφαίνετο ὅτι κομπορρημονεῖ, ἀφοῦ δὲ εἶχεν ἀκόμη δοθῆ ἢ περὶ τοῦτου ἀπόδειξις. Ἀλλὰ μὲν ὅσα λέγει, αὐτὸ προετοιμάζει.

Διότι εἰς τὴν Σαμαρεῖτιν δὲν εἶπεν ἀπλῶς, Θὰ σοὶ δώσω ὕδωρ, ἀλλ' ἀφοῦ ἀνεσκεύασε πρῶτα, ὅτι ἐκείνη εἶπεν διὰ τὸν Ἰακώβ, ἔπειτα ἐξαίρει τὸν ἑαυτὸν του, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ παρουσιάσῃ ἀπὸ τὴν διαφορὰν τῶν διδομένων δώρων τὴν ἀπόστασιν ποῦ ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν προσώπων καθὼς καὶ τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν χορηγούντων τὰ δῶρα καὶ ἐπὶ πλέον τὴν ὑπεροχὴν του ἔναντι τοῦ πατριάρχου. Διότι, λέγει, ἂν θαυμάζῃς τὸν Ἰακώβ, διότι ἔδωσεν αὐτὸν τὸ ὕδωρ, τί θὰ εἶπῃς, ἂν σοῦ δώσω πολὺ καλύτερον ἀπὸ αὐτό; Διότι προηγουμένως ὡμολόγησες, ὅτι εἶμαι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Ἰακώβ, ὅταν ἀνεγνώρισες τοῦτο καὶ εἶπες· «Μήπως σὺ εἶσαι μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν πατέρα μας Ἰακώβ;», διότι ὑπόσχεσαι νὰ δώσῃς καλύτερον ὕδωρ; Ἄν λάβῃς ἐκεῖν τὸ ὕδωρ, θὰ ὁμολογήσῃς ὅπωςδήποτε ὅτι ἐγὼ εἶμαι ἀνώτερος.

Βλέπεις τὴν ἀδέκαστον κρίσιν τῆς γυναικός, ἢ ὅπως ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα λέγει τὴν γνώμην τῆς περὶ τοῦ πατριάρχου καὶ περὶ τοῦ Χριστοῦ; Οἱ Ἰουδαῖοι ὅμως δὲν ἔκαμαν τὸ ἴδιο, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἔβλεπαν ὅτι αὐτὸς ἐκβάλλει δαιμόνια, ὄχι μόνον δὲν τὸν ἐθεώρουν ἀνώτερον τοῦ πατριάρχου, ἀλλὰ τὸν ἀπεκάλουν καὶ δαιμονισμένον. Ἀλλ' ἡ Σαμαρεῖτις δὲν κάμνει τὸ ἴδιο, ἀλλὰ στηρίζει τὴν γνώμην

- των ἔργων ἀποδείξεως. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ἐνιεύθεν δικάζεται, οὕτω λέγων «Εἰ μὴ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς μου, μὴ πιστεύσατέ μοι εἰ δὲ ποιῶ, κἄν ἐμοὶ μὴ πιστεύσητε, τοῖς ἔργοις πιστεύσατε». Οὕτω καὶ ἡ γυνὴ τῇ πίστει προσάγεται.
- 5 Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἀκούσας, «Μὴ μείζων εἰ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ;», τὸν Ἰακώβ ἀφείδ, περὶ τοῦ ὕδατος διαλέγεται λέγων «Πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου, διψήσει πάλιν»· καὶ τὴν σύγκρισιν οὐκ ἀπὸ κατηγορίας, ἀλλ' ἐξ ὑπεροχῆς ποιεῖται.
- 10 Οὐ γὰρ λέγει, ὅτι τὸ ὕδωρ τοῦτο οὐδὲν ἐστίν, οὐδ' ὅτι εὐτελὲς καὶ εὐκαταφρόνητον· ἀλλ' ὅπερ καὶ ἡ φύσις μαρτυροεῖ τοῦτο τίθησι «Πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου, διψήσει πάλιν· ὅς δ' ἂν πίη ἐκ τοῦ ὕδατος, οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα». Ἦκουσεν ὕδωρ ζῶν ἡ γυνὴ
- 15 πρὸ τούτου, ἀλλ' οὐκ ἐνόησεν. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ ὕδωρ ζῶν τὰ ἀένναον καὶ διαπαντὸς ἀναβλύζον λέγεται, τῶν κρουνηῶν οὐ διακοπιόμενων, τοῦτο ἐνόησεν ἡ γυνὴ λέγεσθαι. Διὰ δὲ τοῦτο σαφέστερον αὐτῇ λοιπὸν ὃ ἔλεγε καθιστὰς καὶ ἀπὸ συγκρίσεως τὴν ὑπεροχὴν ποιούμενος ἐπήγαγε λέγων «Ὅς δ'
- 20 ἂν πίη ἐκ τοῦ ὕδατος, οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα». Διὰ τούτου, ὡςπερ ἔφην, δεικνὺς τὴν ὑπεροχὴν, καὶ διὰ τῶν ἐξῆς εἰρημένων· τούτων γὰρ οὐδὲν ἔχει τὸ αἰσθητὸν ὕδωρ. Τίνα δὲ ἐστὶ τὰ ἐξῆς, «Γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον»; Ὡςπερ γὰρ ὁ
- 25 πηγὴν ἔνδον ἔχων ἀποκειμένην, οὐκ ἂν ἀλοίη δίψη ποτέ, οὕτως οὐδὲ τὸ ὕδωρ τοῦτο ἔχων.

Καὶ ἐπίστευσεν εὐθέως ἡ γυνή, πολὺ τοῦ Νικοδήμου συνειωτέρα φανεῖσα· οὐ συνειωτέρα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνδρειοτέρα· Ἐκεῖνος μὲν γὰρ μυρίων τοιούτων ἀκούων, οὔτε

της ἐπὶ τῆς βάσεως πού θέλει ὁ Χριστός, δηλαδή, ἐπὶ τῆ ἀποδείξεως διὰ τῶν ἔργων. Διότι καὶ ὁ ἴδιος κρίνεται, ὅταν λέγῃ· «Ἐὰν δὲν κάμνω τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς μου, μὴ πιστεύετε. Ἐὰν ὅμως τὰ κάνω, τότε καὶ ἂν ἀκόμη δὲν πιστεύετε εἰς ἐμέ, πιστεύσατε εἰς τὰ ἔργα»⁴. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ἡ Σαμαρεῖτις προσέρχεται εἰς τὴν πίστιν. Διὰ τοῦτο, ὅταν ὁ Χριστός ἤκουσε, «Μήπως εἶσαι μεγαλύτερο ἀπὸ τὸν πατέρα μας Ἰακώβ;», ἀφοῦ ἄφησε τὸν Ἰακώβ πάλιν ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ὕδατος· «Ὅποιος πίνει ἀπὸ τὸ ὕδωρ αὐτό, θὰ διψᾷ πάλιν» καὶ κάμνει τὴν σύγκρισιν ἐξ ὑπεροχῆς, ἀφοῦ ἄφησε τὴν κατηγορίαν.

Διότι δὲν λέγει, ὅτι αὐτὸ τὸ ὕδωρ δὲν ἀξίζει τίποτε οὔτε ὅτι εἶναι ἀναξιόλογον καὶ εὐκαταφρόνητον, ἀλλ' ὑπόκειται ἐκεῖνο πού μαρτυρεῖ ἡ ἰδία ἡ φύσις του· «Ὅποιος πίνει ἀπὸ τὸ ὕδωρ αὐτό, θὰ διψᾷ πάλιν. Ἐκεῖνος ὅμως πού θὰ πιῇ ἀπὸ τὸ ὕδωρ, πού θὰ τοῦ δώσω ἐγώ, δὲν θὰ διψᾷ ποτέ». Εἶχεν ἀκούσει ἤδη ἡ γυνὴ διὰ τὸ ζῶν ὕδωρ ἀλλὰ δὲν ἐκατάλαβεν. Ἐπειδὴ δηλαδή λέγεται ζῶν ὕδωρ ἐκεῖνο πού δὲν στερεύει καὶ ἀναβλύζει συνεχῶς, χωρὶς νὰ διακόπτεται ἢ ἀνάβλυσις, αὐτὸ εἶχε φαντασθῆ ἡ γυνὴ, ὅτι ἐννοεῖ. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς, διὰ νὰ κάμῃ σαφέστερον εἰς τὴν ἐξῆς αὐτὸ πού ἔλεγε, προσέθεσεν· «Ἐκεῖνος ὅμως πού θὰ πιῇ ἀπὸ τὸ ὕδωρ, πού θὰ τοῦ δώσω ἐγώ, δὲν θὰ διψᾷ ποτέ», δεικνύων, ὅπως εἶπα, τὴν ὑπεροχὴν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἐπόμενα. Διότι ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔχει τίποτε τὸ κοινὸν ὕδωρ. Καὶ ποῖα εἶναι αὐτά; «Θὰ γίνῃ μία ἐσωτερικὴ πηγὴ ὕδατος, πού θ' ἀναβλύζη εἰς ζωὴν αἰώνιον». Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος πού ἔχει μίαν πηγὴν εἰς τὸ ἐσωτερικόν του δὲν θὰ διψᾷ ποτέ, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποῖος δὲν ἔχει αὐτὸ τὸ ὕδωρ.

Καὶ ἐπίστευσεν ἀμέσως ἡ γυνὴ ἀποδειχθεῖσα πολὺ συνετωτέρα ἀπὸ τὸν Νικόδημον. Καὶ ὄχι μόνον συνετωτέρα ἀλλὰ καὶ δυνατοτέρα. Διότι ἐκεῖνος μὲν ἂν καὶ ἤκουε πάρα πολλά, οὔτε κανέναν ἄλλον προσεκάλεσεν, οὔτε ὁ ἴδιος

ἄλλον τινά ἐπὶ τοῦτο ἐκάλεσεν, οὗτε αὐτὸς ἐπαρηγοιάσαιο· αὕτη δὲ ἀποστολικά ἐπιδείκνυται πράγματα, πάντας εὐαγγελιζομένη καὶ καλοῦσα πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ πάλιν ὀλόκληρον ἔλκουσα ἔξω πρὸς αὐτόν. Κακείνος μὲν ἀκούσας, ἔλεγε· «Πῶς
 5 δύναται ταῦτα γενέσθαι;» καὶ τοῦ Χριστοῦ θέντιος παράδειγμα σαφές τὸ τοῦ ἀνέμου, οὐδὲ οὕτω τὸν λόγον κατεδέξαιο· ἢ γυνή δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον ἠπόρει, ὕστερον δὲ οὐ μετὰ καιασκευῆς δεξαμένη τὸν λόγον, ἀλλ' ἐν ἀποφάσεως τάξει, ἐπὶ τὴν λῆψιν εὐθέως ἐπείγεται. Ἐπειδὴ γὰρ
 10 εἶπεν ὁ Χριστός· «Γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον»· εὐθέως φησὶν ἢ γυνή· «Δός μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ, ἵνα μὴ διψῶ, μηδὲ ἔρχωμαι ἐνθάδε ἀνιλεῖν».

2. Ὅρας πῶς κατὰ μικρὸν πρὸς τὸ τῶν δογμάτων ὕψος ἀνάγεται; Πρῶτον ἐνόμιοεν αὐτὸν παράνομον εἶναί τινα Ἰουδαῖον εἶτα ἐπειδὴ ταύτην ἀπεκρούσαιο τὴν κατηγορίαν (ἔδει γὰρ μὴ εἶναι τὸ πρόσωπον ὑποπιον τὸ μέλλον τοιαῦτα αὐτὴν κατηχεῖν), ἀκούσασα ὕδωρ ζῶν, ἐνόμισε περὶ αἰσθητοῦ τοῦτο λέγεσθαι. Ὑστερον δὲ μαθοῦσα δι πνευματικὰ ἢ τὰ λεγόμενα, ἐπίστευσεν μὲν δι δύναται τὸ ὕδωρ ἀναιρεῖν
 15 τοῦ δίψους τὴν χρεῖαν, οὐπω δὲ τί ποτε τοῦτό ἐστιν ἤδει, ἀλλ' ἔτι διηπόρει, ἀνωτέρω μὲν τῶν αἰσθητῶν εἶναι νομίζουσα τὸ δὲ σαφές οὐκ ἐπιστοιμένη.

Ἐνταῦθα δὲ ἀκριβέστερον μὲν διαβλέψασα, οὐ μὴν τὸ πᾶν καιδοῦσα («Δός γάρ μοι», φησί, «τοῦτο τὸ ὕδωρ, ἵνα
 25 μὴ διψῶ, μηδὲ ἔρχωμαι ἐνθάδε ἀνιλεῖν»), τέως προετίμησεν αὐτὸν τοῦ Ἰακώβ. Οὐ δέομαι γὰρ ταύτης τῆς πηγῆς, ἐὰν λάβω παρὰ σοῦ τὸ ὕδωρ ἐκεῖνο. Ὅρας πῶς αὐτὸν προετίθησι τοῦ πατριάρχου; Τοῦτο ψυχῆς ἐγγνώμονος. Ἐδειξεν

ἀπέκτησεν ἐμπιστοσύνην. Αὐτὴ ὅμως ἀναλαμβάνει ἀποστολικὸν ἔργον, ἀναγγέλλουσα εἰς ὄλους τὴν εἶδησιν καὶ προσκαλοῦσα εἰς τὸν Ἰησοῦν καὶ παρασύρουσα ὀλόκληρον πᾶσιν ἔξω πρὸς αὐτόν. Καὶ ὁ μὲν Νικόδημος, ὅταν ἤκουσε τὸν Χριστόν, ἠρώτησε· «Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ γίνουν αὐτά;» Καὶ ὅταν ὁ Χριστὸς τοῦ ἔφερε τὸ παράδειγμα τοῦ ἀνέμου δὲν ἐδέχθη οὔτε τὸν λόγον. Μὲ τὴν γυναῖκα ὅμως δὲ συνέβη τὸ ἴδιον, ἀλλ' αὐτὴ πρῶτα μὲν ἤρχισε ν' ἀπορῆ, ὕστερα δὲ ἀφοῦ ἐδέχθη τὸν λόγον ὄχι μὲ μεγάλην ἐπιφύλαξιν, ἀμέσως ὀδηγεῖται εἰς τὴν παραδοχὴν. Διότι, ὅταν εἶπε ὁ Χριστὸς «Θὰ γίνῃ ἐσωτερικὴ πηγὴ ὕδατος, ποῦ θ' ἀνοβλύξῃ πάντοτε, ἡ γυνὴ ἀπήντησεν ἀμέσως· «Δῶσε μου αὐτὸ τὸ ὕδωρ, διὰ νὰ μὴ διψῶ, οὔτε νὰ ἔρχωμαι ἐδῶ νὰ ἀντλῶ».

2. Βλέπεις μὲ ποῖον τρόπον ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὀδηγεῖται εἰς τὸ ὕψος τῶν δογμάτων; Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐνόμισεν ὅτι αὐτὸς εἶναι κάποιος περαστικὸς Ἰουδαῖος. Ἐπειτα, ἀφοῦ ἀπέκρουσεν αὐτὴν τὴν κατηγορίαν (διότι τὸ πρόσωπον ποῦ ἐπρόκειτο νὰ τὴν κατηχήσῃ εἰς ταῦτα ἔπρεπε νὰ μὴ προκαλῆ ὑποψίαν), ὅταν ἤκουσε περὶ ζῶντος ὕδατος ἐνόμισεν ὅτι αὐτὸ λέγεται περὶ τοῦ κοινοῦ ὕδατος. Ὅταν τέλος ἀντελήφθη, ὅτι αὐτὰ ποῦ ἐλέγοντο ἦσαν πνευματικὰ ἐπίστευσε μὲν ὅτι ἠμπορεῖ τὸ ὕδωρ νὰ ἐκδιώκῃ τὴν ἀνάγκη τῆς δίψης, ἀλλὰ δὲν εἶχε καταλάβει ἀκόμη, τί τέλος πάντων ἦτο αὐτό,, ἀλλ' ἀμφέβαλλεν ἀκόμη, ἐπειδὴ ἐνόμιζε ὅτι αὐτὰ ἦσαν βεβαίως ἀνώτερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἠμποροῦν νὰ γίνουν κατανοητὰ διὰ τῶν αἰσθήσεων, ἀλλὰ δὲν ἐγνίριζε καλῶς, περὶ τίνος ἀκριβῶς ἐπρόκειτο.

Τώρα ὅμως ἐπειδὴ ἔβλεπε καλύτερα, ἀλλὰ δὲν κατόνοει τὸ πᾶν (διότι εἶπε, «Δῶσε μου αὐτὸ τὸ ὕδωρ, διὰ νὰ μὴ διψῶ, οὔτε νὰ ἔρχωμαι ἐδῶ πρὸς ἀντλησιν»), ἤδη ἐπρότιμησεν αὐτόν ἀπὸ τὸν Ἰακώβ. Δὲν ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ αὐτὴν ἐδῶ τὴν πηγὴν, ἐὰν λάβω ἀπὸ ἐσὲ ἐκεῖνο τὸ ὕδωρ. Βλέπεις κατὰ ποῖον τρόπον προτιμᾷ αὐτόν ἀπὸ τὸν πατριάρχην; Αὐτὸ εἶναι δεῖγμα εὐσεβοῦς ψυχῆς. Ἐδειξε πῶς

ἡλικίαν εἶχε περὶ τοῦ Ἰακώβ δόξαν· εἶδε τὸν βελίονα, καὶ οὐκ ἀπεισχέθη τῇ προλήψει. Οὐτε οὖν εὐκολος ἡ γυνή (οὐ γὰρ ἀπλῶς κατεδέξατο τὰ λεγόμενα· πῶς γὰρ ἡ μετὰ τοσαύτης ἀκριβείας ἐκζητήσασα;), οὐτε ἀπειθής καὶ φιλό-
 5 νεικος. Καὶ τοῦτο ἔδειξεν ἀπὸ τῆς αἰτήσεως. Καίτοι καὶ Ἰουδαίοις εἰπέ ποτε· «Ὅς ἂν φάγη ἐκ τῆς σαρκός μου, οὐ μὴ πεινάσει· καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, οὐ μὴ διψήσει πώποτε». Ἄλλ' οὐ μόνον οὐκ ἐπίστευσαν, ἀλλὰ καὶ ἐσκανδαλίσθησαν. Ἡ γυνή δὲ οὐδὲν τοιοῦτον ἔπαθεν, ἀλλὰ καὶ παραμένει καὶ
 10 αἰτεῖ. Ἰουδαίοις μὲν οὖν ἔλεγεν, «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, οὐ μὴ διψήσει»· τῇ δὲ γυναικὶ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ παχύτερον, «Ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου, οὐ μὴ διψήσει». Ἐπαγγελία γὰρ ἦν πνευματικῶν καὶ οὐχ ὀρωμένων πραγμάτων. Διὰ τοῦτο ἐπάρας αὐτῆς τὸν νοῦν ταῖς ὑποσχέσεσιν, ἔτι τοῖς αἰ-
 15 σθητικοῖς ἐνδιατριβεὶ ρήμασι, διὰ τὸ μηδέπω δύνασθαι χωρῆσαι τῶν πνευματικῶν τὴν ἀκριβείαν. Εἰ γὰρ εἶπεν, διτι Ἐ-
 ἂν πιστεύσης εἰς ἐμέ, οὐ μὴ διψήσεις, οὐκ ἂν ἐνόησε τὸ εἰρημένον, οὐκ εἰδυῖα τίς ποτέ ἐστιν ὁ διαλεγόμενος, οὐδὲ περὶ ποίου δίψους ἔλεγεν.

20 Τίνος οὖν ἔνεκεν οὐχὶ καὶ ἐπὶ Ἰουδαίων τοῦτο ἐποίησεν; Ὅτι ἐκεῖνοι μὲν πολλὰ σημεῖα ἐωρακότιες ἦσαν· αὕτη δὲ σημεῖον μὲν εἶδεν οὐδέν, τῶν δὲ ρημάτων ἤκουσε πρῶτον. Διὰ τοῦτο λοιπὸν διὰ προφητείας ἀποκαλύπτει τὴν δύναμιν τὴν ἐαυτοῦ καὶ οὐκ εὐθέως ἐπάγει τὸν ἔλεγχον·
 25 ἀλλὰ τί φησιν; «Ὑπαγε, φώνησόν σου τὸν ἄνδρα, καὶ ἔλθε ὧδε. Ἡ δὲ φησιν· Οὐκ ἔχω ἄνδρα. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Καλῶς εἶπες, διτι Ἄνδρα οὐκ ἔχω· πέντε γὰρ ἄνδρας ἔ-
 σχές καὶ νῦν, ὃν ἔχεις, οὐκ ἔστι σου ἀνὴρ. Τοῦτο ἀληθὲς εἶρηκας. Λέγει αὐτῷ ἡ γυνή, Κύριε, θεωρῶ διτι προφή-
 30 τής εἶ σύ».

Βαβαί, πόση τῆς γυναικὸς ἡ φιλοσοφία! πῶς πράως τὸν ἔλεγχον δένεται! Πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλε, φησί; Διατί,

μεγάλην γνώμην εἶχε περὶ τοῦ Ἰακώβ, εἶδε τὸν καλύτερον ἀπὸ τὸν Ἰακώβ καὶ δὲν ἐπέμεινεν εἰς τὴν πρώτην γνώμην της. Δὲν ἦτο ἡ Σαμαρεῖτις εὐπιστος (διότι δὲν ἐδέχθη ἄνευ κρίσεως τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ ἠρεύνησε μὲ τὴν ἀκρίβειαν), οὔτε ἄπιστος καὶ φιλόνεικος. Καὶ αὐτὸ τὸ ἀπέδειξε μὲ τὴν αἰτησίαν της. Καὶ ὅμως ὁ Χριστὸς εἶπεν εἰπεῖ κάποτε εἰς τοὺς Ἰουδαίους· «Ἐκεῖνος ποῦ θὰ φάγη ἀπὸ τὴν σάρκα μου δὲν θὰ πεινάσῃ καὶ ἐκεῖνος ποῦ πιστεύει εἰς ἐμὲ δὲν θὰ διψάσῃ ποτέ». Καὶ ὅχι μόνον δὲν ἐπίστευσαν, ἀλλ' ἐπὶ πλέον ἐσκανδαλίσθησαν. Ἡ γυνὴ ὅμως δὲν ἔπαθε κάτι τέτοιο· παραμένει καὶ ζητεῖ. Καὶ εἰς τοὺς μὲν Ἰουδαίους ἔλεγεν, «Ὅποιος πιστεύει εἰς ἐμὲ, δὲν θὰ διψάσῃ», ἐνῶ εἰς τὴν γυναῖκα εἶπε κατὰ τρόπον ὀλιγώτερον λεπτόν, «Ἐκεῖνος ποῦ πίνει ἀπὸ αὐτὸ τὸ ὕδωρ, δὲν θὰ διψάσῃ». Διότι ἦτο ὑπόσχεσις πνευματικῶν καὶ ὅχι ὀρατῶν πραγμάτων. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ τὴν ἐπλήρωσε μὲ ἐλπίδας διὰ τῶν ὑποσχέσεων, ἐπιμένει ἀκόμη εἰς τὰ αἰσθητά, ἐπειδὴ ἐκείνη δὲν ἠμποροῦσε νὰ κατανοήσῃ μὲ ἀκρίβειαν τὰ πνευματικά. Διότι, ἐὰν ἔλεγεν· Ἐὰν πιστεύσῃς εἰς ἐμὲ, δὲν θὰ διψάσῃς, δὲν θὰ ἐκαταλάβαινεν, ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζε ποῖος ἦτο ὁ συνομιλητὴς της, οὔτε περὶ ποίας δίψης ὠμίλει.

Διατί ὅμως δὲν ὠμίλησε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους; Διότι ἐκεῖνοι μὲν εἶχον ἰδεῖ πολλὰ θαύματα, ἐνῶ αὐτὴ δὲν εἶδε κανὲν θαῦμα, ἀλλὰ πρῶτα ἤκουσε λόγια. Διὰ τοῦτο ἀποκαλύπτει εἰς αὐτὴν τὴν δύναμιν τοῦ μὲ τὴν προφητείαν καὶ δὲν τὴν ἐλέγχει ἀμέσως. Ἀλλὰ τί λέγει; «Πήγαινε, φώναξε τὸν ἄνδρα σου καὶ ἔλα ἐδῶ. Αὐτὴ δὲ ἀποκρίνεται· Ἐὰν ἔχω ἄνδρα». Λέγει εἰς αὐτὴν ὁ Ἰησοῦς· Καλὰ εἶπες, ὅτι δὲν ἔχεις ἄνδρα, διότι πέντε ἄνδρας ἐπῆρες καὶ τώρα ἐκεῖνος ποῦ ἔχεις, δὲν εἶναι ἄνδρας σου. Εἰς αὐτὸ εἶπες ἀλήθεια. Λέγει εἰς αὐτὸν ἡ γυνή· Κύριε, βλέπω, ὅτι σὺ εἶσαι προφήτης».

Ἀλήθεια, πόσο μεγάλη ἦτο ἡ σύνεσις τῆς γυναικός! Πόσον ἦουχα δέχεται τὸν ἔλεγχον! Διατί, θὰ ἐρωτήσῃς,

εἶπέ μοι οὐχὶ καὶ Ἰουδαίους ἤλεγξε πολλάκις, καὶ τούτου
 μείζονα; Οὐ γάρ ἐστιν ἴσον τὰ ἐν διανοίᾳ ἀπόρρητα εἰς μέ-
 σον ἀγαγεῖν, καὶ πρᾶγμα γινόμενον λάθρα κατὰδηλον ποι-
 εῖν. Τὸ μὲν γὰρ Θεοῦ μόνον ἐστί, καὶ οὐδεὶς ἕτερος οἶδει
 5 εἰ μὴ ὁ ἐν διανοίᾳ ἔχων· τὰ δέ, οἱ κοινωνοῦντες ἐπίστανται
 ἅπαντες. Ἄλλ' ὅμως ἐλεγχθέντες οὐ φέρουσι πρᾶως· ἀλλ'
 εἰπόντιος, «Τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι;», οὐ μόνον οὐ θαυμά-
 ζουσιν ὡς ἡ γυνή, ἀλλὰ καὶ λοιδοροῦσι καὶ ὑβρίζουσι. Καί-
 τοι γε ἐκεῖνοι μὲν καὶ ἀπὸ ἄλλων σημείων εἶχον τὴν ἀπό-
 10 δεῖξιν, αὕτη δὲ τοῦτο μόνον ἦν ἀκηκουῖα· ἀλλ' ὅμως οὐ μό-
 νον οὐκ ἐθαύμασαν, ἀλλὰ καὶ ὑβρισαν λέγοντες, «Δαιμόνι-
 ον ἔχεις, τίς σε ζητεῖ ἀποκτεῖναι;».

Αὕτη δὲ οὐ μόνον οὐχ ὑβρίζει, ἀλλὰ καὶ θαυμάζει καὶ
 ἐκπλήττειται, καὶ προφήτην εἶναι ὑπονοεῖ· καίτοι μειζόνως
 15 ἂν ὁ ἔλεγχος οὗτος τῆς γυναικὸς ἦψαιτο, ἢ ἐκεῖνων ἐκεῖ-
 νος. Τοῦτο μὲν γὰρ ταύτης μόνης ἀμάρισμα ἦν, ἐκεῖνο δὲ
 κοινόν. Οὐχ οὕτω δὲ ἐπὶ τοῖς κοινοῖς, ὡς ἐπὶ τοῖς ἰδίοις
 δακνόμεθα. Κακεῖνοι μὲν μέγα ὄνοντό τι κατορθοῦν, ἂν
 τὸν Χριστὸν ἀνέλωσι· τὸ δὲ τῆς γυναικὸς ὠμολόγητο παρὰ
 20 πᾶσι πονηρὸν εἶναι· ἀλλ' ὅμως οὐκ ἐδυσχέρανεν ἡ γυνή,
 ἀλλ' ἐξεπλάγη καὶ ἐθαύμαζεν.

Καὶ ἐπὶ τοῦ Ναθαναὴλ δὲ τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐποίησεν ὁ
 Χριστός. Οὐ γὰρ προηγουμένως τὴν προφητείαν εἰσήγαγεν,
 οὐδὲ εἶπε, «Εἶδόν σε ὑπὸ τὴν συκῆν», ἀλλ' ὅτε ἐκεῖνος
 25 εἶπε, «Πόθεν με γινώσκεις», τότε τοῦτο ἐπήγαγεν. Ἐβού-
 λητο γὰρ καὶ τῶν προρρήσεων καὶ τῶν θαυμάτων τὰς ἀρ-
 χὰς παρ' αὐτῶν λαμβάνειν τῶν προσιόντων αὐτῷ, ὥστε καὶ
 οἰκειοῦσθαι τοῖς γινομένοις μᾶλλον αὐτοῦ καὶ τὴν τοῦ
 κενοδοξεῖν διαφυγεῖν ὑπόνοιαν. Τοῦτο δὴ καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ.
 30 Τὸ μὲν γὰρ προηγουμένως ἐλέγξαι, διὰ «Ἄνδρα οὐκ ἔχεις»,

δὲν ἀντέδρασε; Διατί; Μήπως καὶ τοὺς Ἰουδαίους δὲν ἤλεγξε πολλὰς φορὰς καὶ μάλιστα αὐστηρότερον; Διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιο ν' ἀποκαλύπτῃ κανεὶς τὰ ἀπόκρυφα τῆς ψυχῆς καὶ τὸ νὰ κάμνῃ φανερόν κάτι ποῦ γίνεται κρυφά. Διότι τὸ πρῶτο μὲν εἶναι τοῦ Θεοῦ μόνον καὶ κανεὶς ἄλλος δὲν γνωρίζει, παρὰ μόνον ἐκεῖνος ποῦ τὰ ἔχει εἰς τὴν ψυχὴν του. Τὸ δεύτερον ὅμως εἶναι γνωστὸν εἰς ὅλους τοὺς οἰκείους. Ἄλλ' οἱ Ἰουδαῖοι, δὲν ἠνεύχοντο ἤσυχον τὸν ἔλεγον. Καὶ ὅταν ὁ Ἰησοῦς ἠρώτησε, «Διατί ζητεῖτε νὰ με σκοτώσετε», ὄχι μόνον δὲν θαυμάζουν, ὅπως ἡ γυνή, ἀλλὰ τὸν λοιδοροῦν καὶ τὸν ὑβρίζουν. Καὶ ὅμως οἱ μὲν Ἰουδαῖοι εἶχον ἀποδείξεις περὶ αὐτοῦ καὶ ἀπὸ ἄλλα θαύματα, ἐνῶ ἡ Σαμαρεῖτις μόνον τοῦτο εἶχεν ἀκούσει. Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ὄχι μόνον δὲν ἐθαύμασαν, ἀλλὰ καὶ τὸν ὑβρισαν λέγοντες· «Δαιμόνιον ἔχεις. Ποῖος ζητεῖ νὰ σὲ σκοτώσῃ;»⁶.

Ἡ Σαμαρεῖτις ὅμως ὄχι μόνον δὲν τὸν ὑβρίζει, ἀλλὰ θαυμάζει καὶ ἐκπλήσσεται καὶ ἐκφράζει τὴν γνώμην, ὅτι εἶναι προφήτης. Καὶ ὅμως ὀξύτερον ἤλεγξεν αὐτήν, παρὰ τοὺς Ἰουδαίους. Διότι τοῦτο μόνον ἦτο τὸ ἀμάρτημα ἐκείνης, ἐνῶ ὅλων τῶν ἄλλων ἦτο κοινόν. Καὶ δὲν λυπούμεθα συνήθως διὰ τὰ κοινά, ἀλλὰ διὰ τὰ ἰδιαίτερα ἀμαρτήματα. Καὶ οἱ μὲν Ἰουδαῖοι ἐνόμιζαν, ὅτι θὰ ἐπιτύχουν κάτι τὸ σπουδαῖον, ἂν φονεύσουν τὸν Χριστόν. Τῆς γυναικὸς ὅμως τὸ ἀμάρτημα ἦτο γνωστὸν εἰς ὅλους. Ἄλλ' αὐτὴ δὲν ἐστενοχωρήθη, ἀλλ' ἔδειξεν ἐκπληξιν καὶ θαυμασμόν.

Τὸ αὐτὸ ἔκαμεν ὁ Χριστὸς μὲ τὸν Ναθαναήλ. Διότι δὲν ἀνέφερε τὴν προφητείαν ἐνωρίτερον, οὔτε εἶπε, «Σὲ εἶδα κάτω ἀπὸ τὴν συκῆν», ἀλλ' ὅταν ἐκεῖνος ἠρώτησεν «Ἀπὸ ποῦ με γνωρίζεις», τότε τοῦ ἀπήντησε. Διότι ἤθελε νὰ κάμνῃ ἀρχὴν τῶν θαυμάτων καὶ τῶν προφητειῶν ἀπὸ ἐκείνους, ποῦ προσήρχοντο εἰς αὐτόν, ὥστε καὶ νὰ συμπιλιώνωνται αὐτοὶ περισσότερο μὲ ὅσα ἐγίνοντο καὶ αὐτὸς νὰ ἀποφεύγῃ τὴν ὑποψίαν τῆς κενοδοξίας. Τὸ ἴδιο κάμνει καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν. Διότι ἐνόμιζεν ὅτι θὰ

ἔδωκε φορτικὸν εἶναι καὶ περιττὸν· τὸ δὲ παρ' αὐτῆς λαβόντα τὴν αἰτίαν, πάντα ταῦτα διορθοῦν, καὶ σφόδρα ἀκόλουθον ἦν καὶ τὴν ἀκούουσαν πραοιέραν εἰργάζετο.

Καὶ ποία ἀκολουθία, φησί, τὸ εἰπεῖν, «Ὑπαγε, φώνησον τὸν ἄνδρα σου»; Περὶ δωρεᾶς ἦν ὁ λόγος καὶ χάριτος ὑπερβαίνουσης τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Ἐπέκειτο ἡ γυνὴ ζητοῦσα λαβεῖν, καὶ λέγει· «Φώνησόν σου τὸν ἄνδρα», ὡσάνει ἐνδεικνύμενος ὅτι κάκεινον δεῖ κοινωνῆσαι τούτῳ. Ἡ δὲ σπεύδουσα λαβεῖν καὶ κρύπτουσα τὸ αἰσχρὸν τοῦ πράγματος καὶ οἰομένη πρὸς ἄνθρωπον διαλέγεσθαι, φησὶν, «Οὐκ ἔχω ἄνδρα». Ταῦτα ἀκούσας ὁ Χριστός, εὐκαιρῶς λοιπὸν ἐπάγει τὸν ἔλεγχον, ἀμφοτέρω μετὰ ἀκριθείας λέγων. Τούς τε γὰρ προτέρους ἠρίθμησεν ἅπαντας, καὶ τὸν νῦν κρυπτόμενον ἤλεγξε.

15 Τί οὖν ἡ γυνή; Οὐκ ἐδυοχέρανεν, οὐδὲ ἀφεῖσα ἔφυγεν, οὐδὲ ὕβριν τὸ πρᾶγμα ἐνόμισεν εἶναι· ἀλλὰ θαυμάζει μᾶλλον αὐτὸν καὶ προσκαριτερεῖ πλέον· «Θεωρῶ γάρ», φησὶν, «ὅτι προφήτης εἶ σὺ». Καὶ σκόπει αὐτῆς τὴν σύνεσιν· Οὐδὲ ἐνταῦθα εὐθέως ἐπέδραμεν, ἀλλ' ἔτι περισκοπεῖται καὶ 20 θαυμάζει. Τὸ γάρ, «Θεωρῶ», τοῦτό ἐστι, Φαίνη μοι προφήτης εἶναι. Εἶτα ἐπειδὴ τοῦτο ὑπώπιενεν, οὐδὲν βιωτικὸν αὐτὸν ἐρωτᾷ, οὐ περὶ σώματος ὑγιείας, οὐ περὶ χρημάτων, οὐ περὶ πλούτου, ἀλλὰ περὶ δογμάτων εὐθέως. Τί γάρ φησιν, «Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν»· τοὺς 25 περὶ τὸν Ἀβραὰμ λέγουσα· καὶ γὰρ ἐκεῖ φασὶ τὸν υἱὸν ἀνηγέχθαι· «Καὶ πῶς ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἐν Ἱεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος, ὅπου χρὴ προσκυνεῖν;».

3. Εἶδες πῶς ὑψηλοτέρα τῆς διανοίας γέγονεν; Ἡ γὰρ ὑπὲρ τοῦ μὴ σκύλλεσθαι διὰ τὸ διψῆν μεριμνῶσα, καὶ ὑπὲρ

εἶναι ἐνοχλητικὸν καὶ δυσάρεστον, ἐὰν τὴν κατηγορεῖ ἢ μὲσω λέγων, «Δὲν ἔχεις ἄνδρα». Τὸ νὰ διορθώσῃ ὅμω πάντα ταῦτα, ἀφοῦ ἔλαβε τὴν ἀφορμὴν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἰδίαν καὶ πολὺ εὐλογον ἦτο καὶ τὴν ἀκούουσαν ἔκαμνε πρᾶξι τέραν.

Καὶ ποία συμφωνία, θὰ ἐρωτήσῃς, ὑπάρχει μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «Πήγαινε, φώναξε τὸν ἄνδρα σου;». Ἐπρόκειτο περὶ δωρεᾶς καὶ χάριτος, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Ἐστέκετο ἡ γυνὴ καὶ ἐπέμενε νὰ μάθῃ, ἐνῶ ἐκεῖνος τῆς εἶπε· «Φώναξε τὸν ἄνδρα σου», σὰν νὰ ἤθελε νὰ δηλώσῃ, ὅτι ἔπρεπε καὶ ἐκεῖνος νὰ γίνῃ μέτοχος αὐτῶν. Ἐκείνη ὁμω ἐπειδὴ ἐπεθύμει νὰ μάθῃ καὶ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ κρῦψῃ τὴν ἐντροπὴν τῆς καὶ ἐπειδὴ ἐνόμισεν ὅτι συζητεῖ μὲ ἄνθρωπον, ἀπαντᾷ· «Δὲν ἔχω ἄνδρα». Ὅταν ὁ Χριστὸς ἤκουσεν αὐτὴν τὴν ἀπάντησιν, τὴν ἐλέγχει καταλλίλως, ἐξηγῶν ἀμφοτέρω μὲ ἀκρίβειαν. Διότι ἀπηρίθμησε ὅλους τοὺς προηγουμένους ἄνδρας καὶ ἀπεκάλυψε καὶ αὐτὸν ποὺ τῶρα ἐκρύπτετο.

Τί ἔκαμεν ἡ γυνὴ; Δὲν ἐστενοχωρήθη, οὔτε τὸν ἀφίση καὶ ἔφυγεν, οὔτε ἐνόμισεν ὅτι τοῦτο ἦτο ὑβριστικόν, ἀλλὰ τὸν θαυμάζει περισσότερο καὶ ἐπιμένει περισσότερο «Νομίζω, ὅτι εἶσαι προφήτης», τοῦ λέγει. Καὶ πρόσεχε τὴν σύνεσιν αὐτῆς. Δὲν ἔτρεξεν ἀμέσως, ἀλλ' ἐξετάζει ἀκόρ καὶ θαυμάζει. Διότι τὸ «Νομίζω» σημαίνει μοῦ φαίνεσαι ὅτι εἶσαι προφήτης. Ἐλεῖτα, ἐπειδὴ ὑπωπτεύθη κάτι τέτοιον δὲν τὸν ἐρωτᾷ τίποτε τὸ γήϊνον, οὔτε περὶ σωματικῆς γείας, οὔτε περὶ χρημάτων, οὔτε περὶ πλούτου, ἀλλ' ἀμέσως περὶ δογμάτων. Διότι, τί εἶπεν; «Οἱ πατέρες μας εἰς τὸ δόξασαι τοῦτο ἐλάτρευσαν τὸν Θεόν», ἐννοοῦσα τὸν Ἀβραάμ. Διό ἐκεῖ λέγουσιν, ὅτι ὠδηγήθη ὁ υἱὸς του. «Καὶ πῶς σεῖς λέγετε, ὅτι εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα εἶναι ὁ τόπος, ὅπου πρέπει νὰ λατρεύεται ὁ Θεός;».

3. Βλέπεις, πῶς ἔγινεν ὑψηλοτέρα κατὰ τὸν νοῦν. Διότι ἐνῶ ἐφρόντιζε διὰ νὰ σβῆσῃ τὴν δίψαν τῆς, τῶς

δογμαίων ἐρωτᾷ λοιπόν. Τί οὖν ὁ Χριστός; Οὐκ ἔλυσε τὸ ζήτημα (οὐ γὰρ τοῦτο ἦν αὐτῷ περισπούδαστον, πρὸς τὰ λεγόμενα ἀπλῶς ἀποκρίνεσθαι· παρέλκον γὰρ ἦν), ἀλλὰ ἄγει τὴν γυναῖκα πάλιν ἐπὶ τὸ μείζον ὕψος· καὶ οὐ πρότερον αὐτῇ περὶ τούτων διαλέγεται, ἕως ὡμολόγησεν ὅτι προφήτης ἐστίν, ὥστε καὶ μετὰ πολλῆς τῆς πληροφορίας ἀκούσαι λοιπόν τῶν λεγομένων. Ἡ γὰρ τοῦτο πεισθεῖσα, οὐκ ἔτι λοιπόν περὶ τῶν ρηθησομένων ἀμφιβάλλειν εἶχεν.

Αἰσχυνθῶμεν τοίνυν καὶ ἐρυνθριάσωμεν λοιπόν. Ἰννὴ 10 πέντε ἄνδρας ἐσχηκῖα καὶ Σαμαρεῖτις οὖσα, ισοαύτην περὶ δογμαίων ποιεῖται σπουδὴν, καὶ οὐχ ὁ καιρὸς τῆς ἡμέρας, οὐ τὸ ἐφ' ἕτερόν τι παραγενέσθαι, οὐκ ἄλλο οὐδὲν αὐτὴν ἀπήγαγε τῆς περὶ τὰ τοιαῦτα ζητήσεως· ἡμεῖς δὲ οὐ μόνον περὶ δογμαίων οὐ ζητοῦμεν, ἀλλὰ καὶ περὶ πάντων 15 ἀπλῶς, καὶ ὡς ἔτυχε διακείμεθα. Διὰ τοῦτο τὰ πάντα ἡμέληται. Τίς γὰρ ὑμῶν, εἶπέ μοι, ἐν οἰκίᾳ γενόμενος, πυκτίον ἔλαβε χριστιανικὸν μετὰ χειρᾶς καὶ τὰ ἐγκείμενα ἐπῆλθε καὶ ἠρεύνησε τὴν Γραφήν; Οὐδεὶς ἂν ἔχοι ταῦτα εἰπεῖν· ἀλλὰ πειτούς μὲν καὶ κύβους παρὰ τοῖς πλείοσιν 20 εὐρήσομεν ὄντας, βιβλία δὲ οὐδαμοῦ, ἀλλὰ καὶ παρ' ὀλίγοις.

Καὶ οὗτοι δὲ τοῖς οὐκ ἔχουσιν ὁμοίως διάκεινται, δῆσαντες αὐτὰ καὶ ἀποθέμενοι διαπαντός ἐν κιβωτίοις· καὶ ἡ πᾶσα αὐτοῖς σπουδὴ περὶ τὴν τῶν ὑμένων λεπτότητα καὶ τὸ τῶν γραμμάτων κάλλος, οὐ περὶ τὴν ἀνάγνωσιν. Οὐδὲ 25 γὰρ ὑπὲρ ὠφελείας καὶ κέρδους τὴν κτησίν αὐτῶν πεποιήνται, ἀλλὰ πλούτου καὶ φιλοτιμίας ἐπίδειξιν ποιούμενοι, περὶ ταῦτα ἐσπουδάκασιν ισοαύτη τῆς κενοδοξίας ἢ ὑπερβολῆ. Οὐδενὸς γὰρ ἀκούω φιλοτιμουμένου, ὅτι οἶδε τὰ ἐγκείμενα, ἀλλ' ὅτι χρυσοῖς ἔχει γράμμασιν ἐγγεγραμμένον.

πλέον ἐρωτᾶ περὶ δογμάτων. Τί ἔκαμεν ὁ Χριστός; Δὲν ἔλυσε τὸ ζήτημα (διότι δὲν ἦτο τοῦτο ἡ μεγάλη φροντίς του, τὸ ν' ἀπαντᾶ δηλαδὴ εἰς τὰς ἐρωτήσεις λεπτομερῶς. Διότι τοῦτο ἦτο περιττόν), ἀλλ' ὁδηγεῖ πάλιν τὴν γυναῖκα εἰς μεγαλύτερον ὕψος. Καὶ δὲν ὠμίλησεν εἰς αὐτὴν περὶ τούτων ἐνωρίτερον, παρὰ ὅταν ἐκείνη παρεδέχθη ὅτι εἶναι προφήτης, διὰ νὰ δώσῃ τοῦ λοιποῦ μεγαλυτέραν προσοχὴν εἰς τὰ λόγια του. Διότι αὐτὴ, ὅταν ἐπίστευσε τοῦτο, ἔπαυσε πλέον νὰ ἔχῃ ἀμφιβολίας δι' ὅσα ἐπρόκειτο νὰ λεχθοῦν εἰς τὸ ἐξῆς.

Ἄς ἐντραπῶμεν λοιπὸν καὶ ἄς κοκκινίσωμεν ἀπὸ ἐντροπὴν. Γυνὴ πού εἶχε πέντε ἄνδρας καὶ ἐπὶ πλέον ἦτο Σαμαρεῖτις, δεικνύει τόσῃ προθυμίαν περὶ τῶν δογμάτων καὶ οὔτε ἡ ὥρα τῆς ἡμέρας, οὔτε ἄλλη ἀπασχόλησις ἢ κάποια ἄλλη ἐργασία δὲν τὴν ἀπέσπασεν ἀπὸ τὰ ζητήματα ταῦτα. Ἡμεῖς ὅμως ὄχι μόνον δὲν ἐρωτῶμεν περὶ δογμάτων ἀλλ' εἴμεθα εἰς ὅλα ἀδιάφοροι καὶ ἀμελεῖς. Δι' αὐτὸ ἔχουν παραμεληθῆ ταῦ πάντα. Διότι, ἐρωτῶ, ποῖος ἀπὸ σᾶς, εὐρισκόμενος εἰς τὴν οἰκίαν του, ἔπιασε εἰς τὰ χέρια του χριστιανικὸν βιβλίον καὶ ἐμελέτησε τὰ ἀναγραφόμενα καὶ ἠρεύνησε τὴν Γραφήν; Κανεῖς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἰσχυρισθῆ κάτι τέτοιο. Ἄλλ' ἀστραγάλους καὶ ζάρια θὰ εὕρωμεν εἰς τοὺς περισσοτέρους, βιβλία ὅμως πουθενά, ἢ μόνον εἰς ὀλίγους.

Ἄλλὰ καὶ αὐτοὶ ὁμοιάζουν μὲ ἐκείνους πού δὲν ἔχουν διότι τὰ φυλάσσουν ἀφοῦ τὰ ἔδεσαν καὶ τὰ ἐτοποθέτησαν εἰς τὰ κιβώτια. Καὶ ὅλη ἡ φροντίς των ἐξαντλεῖται γύρω ἀπὸ τὴν λεπτότητα τῶν μεμβρανῶν καὶ τὴν ὠραιότητα τῶν γραμμάτων καὶ ὄχι διὰ τὴν ἀνάγνωσιν. Διότι δὲν ἀπέκτησαν ταῦτα χάριν ὠφελείας καὶ κέρδους, ἀλλὰ διὰ νὰ κάμνουν ἐπίδειξιν τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς φιλοδοξίας των, διὰ αὐτὰ μόνον ἀσχολοῦνται. Τόσον ἀπέραντος εἶναι ἡ κενοδοξία των. Διότι δὲν ἀκούω ὅτι ἐφιλοτιμήθη κανεῖς νὰ διαβάσῃ τὰ γραφόμενα, ἀλλ' ὅτι ἐπιγράφει τὰ βιβλία του μὲ χρυ-

Καὶ τί τὸ κέρδος; εἶπέ μοι. Οὐ γὰρ διὰ ταῦτα ἐδόθησαν αἱ Γραφαί, ἵνα ἐν βιβλίοις αὐτὰς ἔχωμεν μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ ἐν καρδίαις αὐτὰς ἐγκολάψωμεν.

Ὡς αὕτη γε ἡ κιθῆσις Ἰουδαϊκῆς ἐστὶ φιλοτιμίας, τὸ
 5 ἐν τοῖς γράμμασι κατατίθεσθαι μόνον τὰς ἐπιτολάς· ἡμῖν δὲ οὐδὲ τὴν ἀρχὴν οὕτως ὁ νόμος ἐδόθη, ἀλλ' ἐν πλαξὶ καρδίας σαρκίνας. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐ κωλύων βιβλία κεκιθῆσαι, ἀλλὰ καὶ παραινῶ τοῦτο καὶ σφόδρα εὐχομαι θούλομαι δὲ ἔξ' ἐκείνων καὶ τὰ γράμματα καὶ τὰ νοήματα
 10 εἰς τὴν διάνοιαν περιφέρεσθαι τὴν ἡμετέραν, ἵνα οὕτω καθαίρηται δεχομένη τὴν τῶν γραμμάτων νόησιν. Εἰ γὰρ ἐν οἰκίᾳ, ἔνθα ἂν Εὐαγγέλιον ἢ κείμενον, οὐ τολμήσει προσελθεῖν ὁ διάβολος, πολλῶ μᾶλλον ψυχῆς νοήματα τοιαῦτα περιφερούσης οὐχ ἄφεται ποτε, οὐδὲ ἐπιθήσεται δαίμων, ἢ
 15 ἁμαρτίας φύσις.

Ἀγιάσον τοίνυν τὴν ψυχὴν σου, ἀγιάσον σου τὸ σῶμα, ἀεὶ ταῦτα ἐπὶ τῆς καρδίας καὶ ἐπὶ τῆς γλώσσης ἔχων. Εἰ γὰρ ἡ αἰσχρολογία καταρρυποῖ, καὶ δαίμονας καλεῖ, εὐδηλον ὅτι ἡ πνευματικὴ ἀνάγνωσις ἀγιάζει καὶ τὴν τοῦ
 20 Πνεύματος ἐπισπᾶται χάριν. Θεῖαί εἰσιν ἐπιτολαὶ τὰ γράμματα. Ἐπάδωμεν τοίνυν ἑαυτοῖς καὶ τοῖς ἐν τῇ ψυχῇ πάθεισιν τὰ ἀπ' ἐκείνων φάρμακα κατασκευάζωμεν. Ἄν γὰρ εἰδῶμεν τίνα ἐστὶ τὰ ἀναγινωσκόμενα, μετὰ πολλῆς ταῦτα ἀκουσόμεθα τῆς προθυμίας.

25 Ταῦτα ἀεὶ λέγω καὶ λέγων οὐ παύσομαι. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, τοὺς μὲν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς καθημένους καὶ ἠνιόχων καὶ ὀρχησιῶν καὶ ὀνόματα καὶ γένη καὶ πόλεις καὶ ἐνεργείας λέγειν τρόπους καὶ αὐτῶν δὲ τῶν ἵππων καὶ ἀρειτῆν καὶ κακίαν μετὰ ἀκριθείας ἀπαγγέλλειν· τοὺς δὲ ἐνταῦ-

σᾶ γράμματα. Εἶπέ μου, λοιπόν, ποῖο εἶναι τὸ κέρδος; Διότι αἱ Γραφαὶ δὲν μᾶς ἐδόθησαν, διὰ νὰ τὰς ἔχωμεν μόνον εἰς τὰ βιβλία, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ τὰς χαράξωμεν εἰς τὰς καρδίας μας.

Ἀσφαλῶς αὕτη ἡ ἀπόκτησις βιβλίων εἶναι δεῖγμα τῆ Ἰουδαϊκῆς φιλοδοξίας, τὸ νὰ ἐγγράφονται δηλαδὴ αἱ ἐντολαὶ μόνον μὲ τὰ γράμματα. Εἰς ἡμᾶς ὅμως ὁ νόμος δὲ ἐδόθη ἔτσι ἀπὸ τὴν ἀρχήν, ἀλλ' εἰς σαρκικὰς πλάκας τῆ καρδίας. Καὶ δὲν τὰ λέγω αὐτά, διὰ νὰ σᾶς ἐμποδίσω ν' ἐποκτήσετε βιβλία, ἀλλ' ἐπὶ πλέον σᾶς ἐπαινῶ διὰ τοῦτο καὶ εὐχομαι νὰ γίνεταί. Θέλω ὅμως ἀπὸ τὰ βιβλία νὰ περιστρέφονται τὰ γράμματα καὶ νὰ νοήματα εἰς τὸν νοῦ σας, διὰ νὰ καθαρίζεται δεχόμενος τὸ νόημα τῶν συγγραφέων. Διότι, ἐὰν εἰς μίαν οἰκίαν, ὅπου ὑπάρχει τὸ Εὐαγγέλιον, δὲν θὰ τολμήσῃ νὰ εἰσέλθῃ ὁ διάβολος, πολὺ ὀλιγότερον δὲν θὰ θίξῃ ποτὲ τὴν ψυχὴν ποῦ ἀσχολεῖται μὲ τοιαῦτα διανοήματα, οὔτε θὰ τὴν κυριεύσῃ ὁ δαίμων, ἢ φύσις τῆς ἁμαρτίας.

Ἀγίασε λοιπὸν τὴν ψυχὴν σου, ἀγίασε τὰ σῶμα σου ἔχων ταῦτα διαρκῶς εἰς τὴν καρδίαν σου καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν σου. Διότι, ἐὰν ἡ αἰσχρολογία καταρρυπαίνῃ καὶ προκαλῇ τοὺς δαίμονας, εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ πνευματικὴ ἀναγνωσις ἀγιάζει καὶ προσελκύει τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Διότι αἱ Γραφαὶ εἶναι θεῖα ἄσματα. Ἄς ψάλωμε λοιπὸν ἐσωτερικῶς καὶ ἄς μεταχειριζώμεθα ἐκεῖνα τὰ φάρμακα διὰ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς. Διότι, ἐὰν γνωρίσωμεν αὐτὰ ποῦ ἀναγινώσκονται, μὲ μεγάλην προθυμίαν θὰ ἀκούσωμε ταῦτα.

Αὐτὰ λέγω πάντοτε καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ τὰ λέγω. Διότι, πῶς δὲν εἶναι παράλογον, αὐτοὶ ποῦ κάθηνται ἐπὶ τὴν ἀγορὰν νὰ διηγοῦνται τὰ ἐλαττώματα τῶν ἡνιόχων καὶ τὰ ὀνόματα τῶν χορευτῶν, τὴν καταγωγὴν, τὰς πόλεις καὶ τὰς πράξεις καὶ νὰ γνωρίζουν μὲ ἀκρίβειαν τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν τῶν ἵππων, ὅσοι ὅμως συγκεντρώνονται ἐδ

θα ἀπαντιῶντας μηδὲν τῶν ὧδε γινομένων εἶδέναι, ἀλλὰ
καὶ αὐτῶν τῶν βίβλων τὸν ἀριθμὸν ἀγροεῖν; Εἰ γὰρ ἡδο-
νῆς ἔνεκεν ἐκεῖνα διώκεις, πλείονα ταύτην ἐνταῦθα οὔσαν
ἐπιδείξω. Τί γὰρ ἡδιον, εἰπέ μοι, τί δὲ θαυμασιότερον,
5 ἄνθρωπον ἀνθρώπῳ παλαίοντα ἰδεῖν ἢ ἄνθρωπον διαβόλῳ
πυκτιέοντα καὶ σῶμα ἀσωμάτῳ δυνάμει συμπλεκόμενον καὶ
νικῶντα; Ταύτας θεωρῶμεν τὰς πάλας· ταύτας γὰρ καὶ
μιμήσασθαι εὐπροεπὲς καὶ λυσιτελὲς καὶ μιμουμένους σιε-
φανωθῆναι ἐνι· ἀλλὰ μὴ ἐκεῖνας, ὧν ὁ ζῆλος αἰσχύνῃν φέ-
10 ρι τῷ μιμουμένῳ. Ἐκείνην μὲν γὰρ μετὰ δαιμόνων θεω-
ρεῖς τὴν πάλην, ἃν ἄρα θεωρῆς· ταύτην δὲ μετὰ ἀγγέλων
καὶ τοῦ τῶν ἀγγέλων Δεσπότου.

Εἰπέ γὰρ μοι εἴ γε σοι ἔξῃν μετὰ ἀρχόντων ἢ βασι-
λέων καθήμενον θεωρεῖν καὶ ἀπολαύειν τῆς θεωρίας, οὐ
15 μεγίστην ἡγοῦ τιμὴν εἶναι τοῦτο; Ἐνταῦθα δὲ μετὰ τοῦ
βασιλέως τῶν ἀγγέλων θεωρῶν καὶ ὄρῶν ἐκ μέσων κατε-
χόμενον τῶν νότων τὸν διάβολον καὶ πολλὰ μὲν φιλονει-
κοῦντα περιγενέσθαι, ἰσχύοντα δὲ οὐδέν, οὐ τρέχεις εἰς
τοιαύτην θεωρίαν; Καὶ πῶς ἐνι τοῦτο γενέσθαι; φησὶν. Ἄν
20 τὸ βιβλίον μετὰ χειρὸς ἔχη. Ὅψει γὰρ ἐν αὐτῷ καὶ τὰ
σκάμματα καὶ τοὺς μακροὺς διαύλους καὶ τὰς λαβὰς τὰς
ἐκείνου καὶ τοῦ δικαίου τὴν τέχνην. Ταῦτα δὲ θεωρῶν,
εἶση καὶ αὐτὸς οὕτω παλαίειν καὶ ἀπαλλαγῆση δαιμόνων.
Δαιμόνων γὰρ πανηγύρεις, οὐκ ἀνθρώπων θέατρα, τὰ
25 ἔξω τελούμενα. Εἰ γὰρ ἐν εἰδωλείῳ οὐ θέμις εἰσιέναι, πολ-
λῷ μᾶλλον εἰς ἑορτὴν σατανικὴν.

Ταῦτα λέγων καὶ διενοχλῶν οὐ παύσομαι, ἕως ἄν τὴν
ἐπιστροφὴν ἴδω. Ταῦτα γὰρ λέγειν, ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρόν,

νὰ μὴ γνωρίζουν τίποτε ἀπὸ ὅσα γίνονται ἐδῶ ἀλλὰ καὶ ν' ἀγνοοῦν τὸν ἀριθμὸν καὶ αὐτῶν τῶν βιβλίων; Διότι, ἐὰν ἐπιδιώκῃς ἐκεῖνα δι' εὐχαρίστησίν σου, θὰ σοῦ ἀποδείξω ὅτι ἐδῶ ὑπάρχει μεγαλυτέρα. Διότι, ἐρωτῶ, τί εἶναι περισσότερο εὐχάριστον καὶ ἀξιοθαύμαστον, νὰ βλέπῃς νὰ παλαίῃ ἄνθρωπος ἐναντίον ἀνθρώπου, ἢ νὰ πυγμαχῇ ἄνθρωπος ἐναντίον διαβόλου, νὰ συμπλέκεται σῶμα μὲ ἀσώματον δύναμιν καὶ νὰ νικᾷ; Ἄς παρατηροῦμεν αὐτοὺς τοὺς ἀγῶνας. Διότι αὐτοὺς εἶναι εὐπρεπὲς καὶ ὠφέλιμον νὰ μιμούμεθα καὶ εἶναι δυνατὸν μιμούμενοι νὰ λάβωμεν τὸν στέφανον τῆς νίκης, ἀλλ' ὅχι ἐκείνους, τῶν ὁποίων ἡ ἐπιθυμία ἐντροπιάζει τὸν μιμητήν. Διότι ἐκεῖνη ἡ πάλη ἀποβλέπει ἐναντίον τῶν δαιμόνων ἂν τὴν προσέξῃς. Παρατήρησε ὅμως καὶ αὐτὴν μὲ τοὺς ἀγγέλους καὶ μὲ τὸν Κύριον τῶν ἀγγέλων.

Εἶπέ μου, λοιπόν, ἐὰν σοῦ ἦτο δυνατὸν καθήμενος μαζὶ μὲ ἄρχοντας ἢ βασιλεῖς νὰ βλέπῃς καὶ ν' ἀπολαύῃς τὸ θέαμα, δὲν νομίζεις ὅτι αὐτὸ εἶναι μεγάλη τιμὴ; Ἐδῶ δὲ ἐνῶ παρατηρεῖς μὲ τὸν Βασιλέα τῶν ἀγγέλων καὶ βλέπεις ὅτι ὁ διάβολος ἔχει συλληφθῆ ἀπὸ τὰ νῶτα καὶ ὅτι ἀγωνίζεται πολὺ νὰ ὑπερισχύσῃ, δὲν κατορθώνει ὅμως τίποτε, δὲν τρέχεις εἰς αὐτὸ τὸ θέαμα; Καὶ πῶς ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ αὐτό; θὰ ἐρωτήσῃς. Ἄν κρατῆς εἰς τὰ χέρια σου τὸ βιβλίον. Διότι μέσα εἰς αὐτὸ θὰ ἴδῃς τοὺς αὐλακας, τὰς μακρὰς διορθώσεις, τὰς ἀφορμὰς ποὺ δίδει καὶ τὴν τέχνην τοῦ δικαίου. Ὅταν δὲ παρατηρήσῃς αὐτά, θὰ μάθῃς καὶ ἐσὺ νὰ παλαίῃς καὶ θ' ἀπαλλαγῇς ἀπὸ τοὺς δαίμονας. Τὰ ἐξωτερικὰ ὅμως θεάματα εἶναι πανηγύρεις δαιμόνων καὶ ὅχι ἀνθρώπινα θεάματα. Διότι, ἂν δὲν ἐπιτρέπεται ἡ εἴσοδος εἰς εἰδωλολατρικὸν ναόν, πολὺ ὀλιγώτερον δὲν ἐπιτρέπεται εἰς σατανικὴν ἐορτήν.

Δὲν θὰ παύσω νὰ λέγω ταῦτα καὶ νὰ σᾶς παρανικῶ, ἕως ὅτου ἴδῶ ὅτι ἔχετε ἀλλάξει. Διότι, ὅπως λέγει ὁ Ἀποστολος, τὸ νὰ τὰ λέγω, δι' ἐμὲ βεβαίως δὲν εἶναι βαρετόν.

φησὶν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές. Μὴ δὴ βαρύνεσθε τὴν παραίνε-
 οιν. Εἰ γὰρ βαρύνεσθαι ἔδει, ἐμὲ ἔδει τὸν πολλάκις λέγον-
 τα καὶ οὐκ ἀκουόμενον, οὐχ ἡμᾶς τοὺς αἰεὶ μὲν ἀκούοντας,
 αἰεὶ δὲ παρακούοντας. Ἄλλὰ μὴ γένοιτο διαπαντὸς ταῦτα
 5 ὑμᾶς ἐγκαλεῖσθαι, ἀλλὰ ἀπαλλαγέντας ταύτης τῆς αἰσχύ-
 ρης, καταξιωθῆναι τῆς πνευματικῆς θεωρίας καὶ τῆς μελ-
 λούσης δόξης ἀπολαῦσαι, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυ-
 ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα
 τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

διὰ σᾶς ὅμως παρέχει ἀσφάλειαν'. Μὴ βαρύνεσθε λοιπὸν μετὴν συμβουλήν μου. Διότι, ἐὰν κάποιος ἔπρεπε νὰ βαρύνεται, αὐτὸς εἶμαι ἐγώ, ὁ ὁποῖος ὀμιλῶ διαρκῶς χωρὶς νὰ εἰσακούωμαι καὶ ὄχι σεῖς, οἱ ὁποῖοι πάντοτε μὲν ἀκούετε, πάντοτε δὲ παρακούετε. Ἄλλ' εἶθε νὰ μὴ κατηγορηθῆτε ποτὲ ἕνεκα τούτων, ἀλλ' ἀφοῦ ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ αὐτὴν τὴν αἰσχύνην, ν' ἀξιωθῆτε τοῦ πνευματικοῦ θεάματος καὶ ν' ἀπολαύσετε τὴν μέλλουσαν δόξαν μετὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΓ΄.

Ἰω. 4,21 - 27

«Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Γύναι, πίστευσόν μοι, ὅτι ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ Πατρὶ. Ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἴδατε· ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ οἴδαμεν, ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν».

1. Πανταχοῦ πίστεως ἡμῖν δεῖ, ἀγαπητοί, πίστεως, τῆς μητρὸς τῶν ἀγαθῶν, τοῦ τῆς σωτηρίας φαρμάκου· καὶ ταύτης ἄνευ οὐδὲν ἔστι κατὰσχεῖν τῶν μεγάλων δογμάτων. Ἄλλ' εἰκόσασι τοῖς πέλαγος νηὸς χωρὶς ἐπιχειροῦσι διαπερᾶν, οἳ μέχρι μὲν ὀλίγου νηχόμενοι διαρκοῦσι χερσὶν ὁμοῦ καὶ ποσὶ χρώμενοι, περαιτέρω δὲ προελθόντες, ταχέως ὑπὸ τῶν κυμάτων θαπίζονται· οὕτω καὶ οἱ τοῖς οικείοις χρώμενοι λογιμοῖς, πρὶν ἢ τι μαθεῖν, νανάγιοι ὑπομένουσι καθὼς καὶ ὁ Παῦλός φησιν, «Οἵτινες περὶ τὴν πίσιν ἐνανάγησαν».

Ἐπερ ἵνα μὴ καὶ ἡμεῖς πάθωμεν, τὴν ἱερᾶν κατέχωμεν ἄγκυραν, δι' ἧς καὶ τὴν Σαμαρεῖτιν ὁ Χριστὸς ἐπάγεται νῦν. Εἰπούσης γὰρ ἐκείνης, «Πῶς ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος, ἐν ᾧ δεῖ προσκυνεῖν;», ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «Πίστευσόν μοι, γύναι, ὅτι ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις, οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσκυνήσετε τῷ Πατρὶ». Πολὺ μέγα αὐτῇ δόγμα ἀπεκάλυψε καὶ ὄπερ οὐδὲ Νικοδήμῳ, οὐδὲ τῷ Ναθαναὴλ εἶπεν. Αὕτη μὲν οὖν ἐσπούδαζε σεμνότερα δεῖξαι τὰ αὐτῆς τῶν Ἰουδαϊκῶν, καὶ τοῦτο ἀπὸ τῶν πατέρων ἐσοφίζετο· ὁ δὲ Χριστὸς οὐ πρὸς ταύτην ἀπήνησε τὴν ἐρώτησιν. Παρέλκον γὰρ τέως ἦν τοῦτο εἰπεῖν καὶ δεῖξαι, διατί μὲν οἱ πατέρες ἐν τῷ ὄρει, διατί δὲ οἱ Ἰουδαῖοι ἐν Ἱεροσολύμοις προσεκύνουσι.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΓ΄.

Ἰω. 4,21 - 27

«Λέγει εἰς αὐτὴν ὁ Ἰησοῦς· Πίστευσέ μου, γυναῖκα, ὅτι ἔρχεται ὥρα πού οὔτε εἰς τὸ ὄρος τοῦτο οὔτε εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα θὰ λατρεύετε τὸν Πατέρα. Σεῖς λατρεύετε ἐκεῖνο πού δὲν γνωρίζετε, ἡμεῖς λατρεύομεν ἐκεῖνο πού γνωρίζομεν, διότι ἡ σωτηρία ἔρχεται ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους»¹.

1. Παντοῦ ἔχομεν ἀνάγκην πίστεως, ἀγαπητοί, πίστεως πού εἶναι μήτηρ τῶν ἀγαθῶν καὶ φάρμακον τῆς σωτηρίας. Χωρὶς αὐτὴν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κατανοήσωμεν τὰ μεγάλα δόγματα. Ἄλλ' ὅπως ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐπιχειροῦν νὰ διαπλεύσουν τὸ πέλαγος χωρὶς πλοῖον μόνον ἐπ' ὀλίγον ἠμποροῦν νὰ κολυμβήσουν χρησιμοποιοῦντες χεῖρας καὶ πόδας, ἀλλ' ἀφοῦ προχωρήσουν μακρύτερα, ταχέως βυθίζονται ἀπὸ τὰ κύματα, ἔτσι ὁμοιάζουν καὶ ἐκεῖνοι πού χρησιμοποιοῦν τοὺς ἰδικούς των συλλογισμοὺς καὶ οἱ ὁποῖοι ναυαγοῦν πρὶν μάθουν κάτι. Εἶναι αὐτοὶ διὰ τοὺς ὁποίους ὁ Παῦλος λέγει ὅτι «Αὐτοὶ ἐναυάγησαν περὶ τὴν πίστιν».

Διὰ νὰ μὴ πάθωμεν καὶ ἡμεῖς αὐτό, ἃς κρατοῦμεν τὴν ἱερὰν ἄγκυραν, διὰ τῆς ὁποίας τώρα ὁ Χριστὸς ὀδηγεῖ τὴν Σαμαρεῖτιν. Διότι, ὅταν ἐκείνη ἠρώτησε· «Πῶς σεῖς λέγετε ὅτι εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα εἶναι ὁ τόπος, ὅπου πρέπει νὰ λατρεύωμεν;», ὁ Χριστὸς ἀπήντησεν· «Πίστευσέ με, γυναῖκα, ὅτι ἔρχεται ὥρα, πού οὔτε εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα οὔτε εἰς τὸ ὄρος τοῦτο θὰ λατρεύετε τὸν Πατέρα». Μέγιστον δόγμα ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτὴν, τὸ ὁποῖον δὲν ἀνεκοίνωσεν οὔτε εἰς τὸν Νικόδημον, οὔτε εἰς τὸν Ναθαναήλ. Ἡ μὲν Σαμαρεῖτις ἀπέβλεπε ν' ἀποδείξῃ, ὅτι τὰ ἰδικά της ἦσαν ἀνώτερα ἀπὸ τὰ Ἰουδαϊκὰ καὶ διὰ νὰ βεβαιώσῃ τοῦτο ἐστηρίζετο εἰς τὸ κῦρος τῶν πατέρων. Ἄλλ' ὁ Χριστὸς δὲν ἀπήντησεν εἰς τὴν ἐρώτησιν. Διότι ἐθεώρησε περιττὸν πλέον νὰ εἰπῇ καὶ ν' ἀποδείξῃ, διὰτί οἱ μὲν πατέρες αὐτῆς ἐλάτρευον τὸν Θεὸν εἰς τὸ ὄρος, οἱ δὲ Ἰουδαῖοι εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα.

Διὸ τοῦτο μὲν ἀπεισιώπησεν ἀμφοτέρων δὲ τῶν τύ-
πων τὰ πρεσβεῖα ἀνελῶν, διανίστησιν αὐτῆς τὴν ψυχὴν,
δεικνὺς διὸ οὐδὲ Ἰουδαῖοι οὐδὲ αὐτοὶ ἔχουσι τι μέγα πρὸς
τὸ μέλλον δωρεῖσθαι καὶ τότε τὴν διαφορὰν εἰσάγει. Πλὴν
5 καὶ οὕτω σεμνοτέρους τοὺς Ἰουδαίους ἀπέφηγεν, οὐ τόπον
τόπου προτιμῶν, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς διανοίας ἐκείνης τὴν προ-
εδρείαν διδούς, ὡσανεὶ ἔλεγε· Τόπου μὲν ἕνεκεν, οὐδὲν
δεῖ λοιπὸν φιλόνοικεῖν. Ἰουδαῖοι μέντοι τῷ τρόπῳ τὸ πλεόν
τῶν Σαμαρειτῶν ἔσχον «Ὑμεῖς» μὲν γάρ, φησί, «προσκυ-
10 νεῖτε ὃ οὐκ οἴδατε· ἡμεῖς δὲ προσκυνοῦμεν ὃ οἴδαμεν».

Πῶς οὖν οὐκ ἤδεσαν οἱ Σαμαρεῖται ὃ προσεκύνουν;
“Οἱ ἰοπικὸν καὶ μερικὸν Θεὸν ἐνόμιζον εἶναι οὕτω γοῦν
αὐτὸν καὶ ἐθεράπευον· οὕτω καὶ Πέρσαις πέμπαντες ἀπήγ-
γειλαν διὸ Ὁ τοῦ τόπου τούτου Θεὸς ἡμῖν ἀγανακτεῖ, οὐδὲν
15 πλεόν· περὶ αὐτοῦ κατὰ τοῦτο τῶν εἰδώλων φανταζόμενοι.
Διόπερ ἔμενον καὶ δαίμονας καὶ αὐτὸν θεραπεύοντες καὶ τὰ
ἄμικτα μιγνύντες.

Ἰουδαῖοι δὲ ταύτης ἦσαν ἀπηλλαγμένοι τῆς ὑπονοίας
καὶ τῆς οἰκουμένης αὐτὸν ἤδεσαν εἶναι Θεόν, εἰ καὶ μὴ πάν-
20 τες. Διὰ τοῦτο φησιν, «Ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἴδατε·
ἡμεῖς δὲ προσκυνοῦμεν ὃ οἴδαμεν». Μὴ θαυμάσης δὲ δι-
μετὰ Ἰουδαίων ἐαντὸν ἀριθμεῖ· πρὸς γὰρ τὴν ὑπόνοιαν τῆς
γυναικὸς διαλέγεται, ὡς προφήτης ὢν Ἰουδαίων. Διὸ καὶ
ἰό, «Προσκυνοῦμεν», τέθεικεν. “Οἱ γὰρ τῶν προσκυνουμέ-
25 νων ἐστί, παντί που δῆλον. Τὸ μὲν γὰρ προσκυνεῖν, τῆς
κτίσεως, τὸ δὲ προσκυνεῖσθαι, τοῦ τῆς κτίσεως Δεσπότου.
Ἄλλὰ τέως ὡς Ἰουδαῖος διαλέγεται. Τὸ οὖν, «Ὑμεῖς».

Δι' αὐτὸ τοῦτο μὲν ἀπεσιώπησεν, ἀφοῦ ὅμως ἀφήρесе καὶ τῶν δύο τόπων τὴν ὑπεροχὴν, ἀνύψωσε τὴν ψυχὴν τῆς, ἀπέδειξεν ὅτι οὔτε οἱ Ἰουδαῖοι οὔτε οἱ πατέρες τῆς ἠμποροῦσαν νὰ δωρῆσουν κάτι τὸ σπουδαῖον εἰς τὸ μέλλον. Καὶ τότε παρουσιάζει τὴν διαφορὰν. Ἄλλὰ καὶ πάλιν ἀπέδειξεν, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἦσαν ἀνώτεροι, ὅχι συγκρίνων τόπον μὲ τόπον, ἀλλὰ παρέχων τὰ πρωτεῖα μόνον εἰς ἐκείνην τὴν λογικὴν τῶν Ἰουδαίων, σὰν νὰ ἔλεγε· Δὲν πρέπει τοῦ λοιποῦ νὰ φιλονεικοῦμεν διὰ τὸν τόπον. Διότι εἰς τὴν λατρείαν οἱ Ἰουδαῖοι ὑπερέχουν κατὰ πολὺ τῶν Σαμαρειτῶν. Διότι λέγει· «Σεῖς μὲν λατρεύετε ἐκεῖνο ποῦ δὲν γνωρίζετε, ἡμεῖς ὅμως λατρεύομεν ἐκεῖνο ποῦ γνωρίζομεν».

Διατί δὲν ἐγνώριζαν οἱ Σαμαρεῖται ἐκεῖνο ποῦ ἐλάτρευαν; Διότι ἐνόμιζαν, ὅτι ὁ Θεὸς ἠμπορεῖ νὰ ὀρισθῆ εἰς τόπον καὶ νὰ μερισθῆ. Ἔτσι λοιπὸν ἐλάτρευαν αὐτόν. Ἔτσι ἀνήγγειλαν μὲ ἀπεσταλμένους εἰς τοὺς Πέρσας, λέγοντες ὅτι ὁ Θεὸς αὐτοῦ τοῦ τόπου ἔχει ὀργισθῆ ἐναντίον τους, ἐπειδὴ δὲν ἐφαντάζοντο περὶ αὐτοῦ κάτι τὸ εὐρύτερον ἀπὸ τὰ εἰδῶλα. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἐπέμεναν νὰ λατρεύουν καὶ τὸν Θεὸν αὐτόν καὶ τοὺς δαίμονας, συγχέοντες καὶ ἐκεῖνα ποῦ δὲν ἠμποροῦσαν ν' ἀναμιχθοῦν.

Ἄλλ' οἱ Ἰουδαῖοι ἦσαν ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ αὐτὴν τὴν δοξασίαν καὶ ἐγνώριζαν ὅτι αὐτὸς εἶναι Θεὸς ὀλοκλήρου τῆς οἴκουμένης, ἃν καὶ δὲν ἐπίστευαν ὅλοι. Δι' αὐτὸ λέγει ὁ Χριστός, «Σεῖς λατρεύετε ἐκεῖνο ποῦ δὲν γνωρίζετε, ἡμεῖς δὲ λατρεύομεν ἐκεῖνο ποῦ γνωρίζομεν». Μὴ ἀπορῆς ὅμως, ἐπειδὴ συγκαταλέγει τὸν ἑαυτόν του μὲ τοὺς Ἰουδαίους. Διότι ὁμιλεῖ σύμφωνα μὲ τὴν γνώμην τῆς γυναικὸς, κατὰ τὴν ὁποίαν εἶναι προφήτης τῶν Ἰουδαίων. Δι' αὐτὸ ἐχρησιμοποίησε τὴν λέξιν «λατρεύομεν». Ὅτι βέβαια ἐλάτρευετο, δὲν εἶναι εἰς κανένα ἄγνωστον. Διότι ἴδιον τῆς μὲν δημιουργίας εἶναι νὰ λατρεύῃ, τοῦ δὲ Κυρίου τῆς δημιουργίας νὰ λατρεύεται. Ἄλλ' ὁμιλεῖ πλέον ὡς Ἰουδαῖος.

ἐνιαυθα, Ἡμεῖς οἱ Ἰουδαῖοι, φησὶν.

Ἐπάρας τοίνυν τὰ Ἰουδαϊκά, πάλιν ἀξιόπιστον ἑαυτὸν ποιεῖ, καὶ πείθει μᾶλλον τοῖς ὑπ' αὐτοῦ λεγομένοις προσέχειν, ἀνύποπτον ποιῶν τὸν λόγον, καὶ δεικνύς ὅτι οὐ τῇ
 5 πρὸς τὸ δμόφυλον συγγενείᾳ τὰ ἐκείνων ἐπαίρει. Ὁ γὰρ περὶ τοῦ τόπου ταῦτα ἀποφηνάμενος, ἔφ' ᾧ μάλιστα ἠῦχον Ἰουδαῖοι καὶ πλεονεκτεῖν πάντων ἐνόμιζον καὶ τὰ σεμνὰ τούτων καθελών, εὐδηλον ὅτι οὐδὲ κατὰ ταῦτα πρὸς χάριν
 10 τινὸς ἔλεγεν, ἀλλὰ μετὰ ἀληθείας καὶ προρρητικῆς δυνάμει. Ἐπεὶ οὖν τῶν τοιούτων λογισμῶν τέως ἀπέσιτησεν εἰπὼν, «Πίστευσόν μοι, γύναι», καὶ τὰ ἐξῆς, ἐπάγει, «Ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν». Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν ἢ ὅτι τὰ ἀγαθὰ τῇ οἰκουμένῃ ἐκεῖθεν γέγονε (τὸ γὰρ εἰδέναι Θεὸν καὶ τὸ καταγινώσκειν εἰδώλων, ἐκεῖθεν
 15 τὴν ἀρχὴν ἔσχεν καὶ τὰ ἄλλα πάντα δόγματα, καὶ παρ' ἡμῖν δὲ αὐτὸ τὸ τῆς προσκυνήσεως, εἰ καὶ μὴ ὀρθῶς, ἀπογοῦν τῶν Ἰουδαίων τὴν ἀρχὴν ἔλαβε)· σωτηρίαν οὖν ἢ ταῦτα ἢ τὴν ἑαυτοῦ παρουσίαν καλεῖ· μᾶλλον δὲ οὐκ ἂν τις ἀμάρτιοι ἀμφοτέρα ταῦτα σωτηρίαν καλῶν, ἦν εἶπεν ἐκ τῶν
 20 Ἰουδαίων εἶναι. Ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος αἰνιτιζόμενος ἔλεγεν «Ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεός».

Ὅρᾳς πῶς συγκροτεῖ τὴν Παλαιάν, καὶ ρίζαν δείκνυσι τῶν ἀγαθῶν, καὶ διὰ πάντων οὐκ ἐναντίον ὄντα τῷ νόμῳ,
 25 εἶγε ἐκ τῶν Ἰουδαίων τὴν ὑπόθεσιν εἶναι πάντων τῶν ἀγαθῶν φησιν; «Ἄλλ' ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν, ὅτι οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσουσι τῷ Πατρὶ». Πλεονεκτοῦμεν μὲν ὑμῶν, ὧ γύναι, φησί, τῷ τρόπῳ τῆς προσκυνήσεως· πλὴν ἀλλὰ καὶ οὗτος τέλος ἔξει λοιπόν. Οὐ γὰρ τὰ

Καὶ μὲ τὴν λέξιν «ἡμεῖς» ἐννοεῖ ἐδῶ 'ἡμεῖς οἱ 'Ιουδαῖοι'.

'Αφοῦ ἐξύψωσε λοιπὸν τοὺς 'Ιουδαίους, πάλιν γίνεται ἀξιόπιστος καὶ συνδέει τὴν πίστιν μὲ τὰ λόγια του ἀπομακρύνων κάθε ὑποψίαν καὶ ἀποδεικνύων, ὅτι δὲν εἶχεν ἐξάρει αὐτοὺς ἔνεκα συγγενείας. Διότι ἐκεῖνος πού ἐκφράζει αὐτὴν τὴν γνώμην περὶ τοῦ τόπου, διὰ τὸν ὁποῖον οἱ 'Ιουδαῖοι ἐκαυχῶντο πάρα πολὺ καὶ ἐφαντάζοντο ὅτι ὑπερέχουν ἀπὸ ὅλους, καὶ ὁ ὁποῖος ἀφήρεσε τὴν ὑπεροχὴν των, εἶναι φανερόν ὅτι δὲν τὰ ἔλεγεν αὐτὰ διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ κανένα, ἀλλὰ τὰ ἔλεγε πρὸς χάριν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς προφητικῆς του δυνάμεως.

'Αφοῦ λοιπὸν ἀπεμάκρυνε πλέον τὴν Σαμαρεῖτιν ἀπὸ τοιούτους διαλογισμοὺς καὶ ἀφοῦ εἶπε· «Πίστευσέ με, γυναῖκα», προσθέτει καὶ τὰ ἐξῆς· «Διότι ἡ σωτηρία ἔρχεται ἀπὸ τοὺς 'Ιουδαίους». Αὐτὸ δὲ πού λέγει, σημαίνει τὰ ἐξῆς· ἢ δηλαδὴ ὅτι ἀπὸ ἐκεῖ ἔχουν προέλθει ὅλα τὰ ἀγαθὰ διὰ τὴν οἰκουμένην (διότι ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ καταδίκη τῶν εἰδώλων ἀπὸ ἐκεῖ ἔχουν τὴν καταγωγὴν καθὼς καὶ ὅλα τὰ ἄλλα δόγματα καὶ ἡ ἰδική σου λατρεία, ἂν καὶ δὲν εἶναι ὀρθή, ἀπὸ τοὺς 'Ιουδαίους κατάγονται), ἢ ὅλ' αὐτὰ ἢ τὴν ἰδικὴν του ἔλευσιν ὀνομάζει σωτηρίαν. Καὶ μᾶλλον δὲν θὰ πέσῃ κανεὶς ἔξω, ἂν καὶ τὰ δύο αὐτὰ ὀνομάσῃ σωτηρίαν, διὰ τὴν ὁποίαν εἶπεν ὅτι προέρχεται ἐκ τῶν 'Ιουδαίων. Τοῦτο ὑπαινισσόμενος καὶ ὁ Παῦλος, ἔλεγεν· «Ἐκ τῶν ὁποίων κατάγεται κατὰ σάρκα ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος εἶναι ὑπεράνω ὅλων Θεός».

Βλέπεις, μὲ ποῖον τρόπον ἐξαίρει τὴν Παλαιὰν Διαθήκην καὶ δεικνύει, ὅτι αὐτὴ εἶναι ρίζα ὅλων τῶν ἀγαθῶν καὶ ὅτι αὐτὸς μὲ κανένα τρόπον δὲν εἶναι ἀντίθετος μὲ τὸν νόμον; Ἄν βεβαίως, λέγει, ἡ αἰτία ὅλων τῶν ἀγαθῶν εἶναι οἱ 'Ιουδαῖοι. «Ἄλλ' ἔρχεται ὥρα, καὶ ἤδη ἦλθεν, πού οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ θὰ λατρεύσουν τὸν Πατέρα». Ὑπερέχομεν, γυναῖκα, ἀπὸ σᾶς, λέγει, ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς λατρείας, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς θὰ ἔλθῃ τὸ τέλος. Διότι δὲν

τῶν τόπων ἀμειψθήσεται μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ τρόπου τῆς λατρείας, καὶ ταῦτα ἐπὶ θύραις ἔσποιηκεν· «Ἔρχεται γὰρ ὥρα, καὶ νῦν ἔστιν».

2. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ προφῆται πρὸ μακρῶν ἔλεγον χρῶ-
 5 νων ἅπερ ἔλεγον, τοῦτο ἀναιρῶν ἐνταῦθα εἶπε «Καὶ νῦν ἔστι». Μὴ νομίσης, φησί, ταύτην τοιαύτην εἶναι τὴν προφητείαν, ὡς μετὰ πολλὸν γενήσεσθαι χρόνον. Τὰ γὰρ πράγματα ἐφέσποιηκεν ἤδη, καὶ ἐπὶ θύραις ἔσθιν, «Ὅτι οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσουσι τῷ Πατρὶ ἐν πνεύματι
 10 καὶ ἀληθείᾳ». Εἰπὼν ἀληθινούς, συνεξέβαλε Σαμαρείταις Ἰουδαίους. Εἰ γὰρ καὶ ἐκείνων ἀμείνους οὔτιοι, ἀλλὰ τῶν μελλόντων ἐλάτιους πολλῶ, καὶ ἰσοοῦτιον, ὅσον ἀληθείας τύπος. Λέγει δὲ περὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι ἡ ἀληθῆς προσκύνησις καὶ Θεῷ πρόπουσα αὕτη ἔσθιν. «Καὶ γὰρ ὁ Πα-
 15 τὴρ τοιούτους ζητεῖ τοὺς προσκυνούντας αὐτόν».

Οὐκοῦν εἰ τοιούτους πάσαι ἐζήτει, οὐ βουλόμενος ἐκείνοις συνεχώρησε τὸν τρόπον, ἀλλὰ συγκαταβαίνων, καὶ διὰ τοῦτο, ἵνα καὶ τούτους εἰσαγάγῃ. Τίνες οὖν εἰσιν οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταί; Οἱ μήτε τόπῳ περικλείοντες τὴν λατρεί-
 20 αν, καὶ Θεὸν ἐν πνεύματι θεραπεύοντες· καθὼς καὶ ὁ Παῦλος φησιν· «Ὁ λατρεύω ἐν τῷ πνεύματί μου, ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ»· καὶ πάλιν, «Παρακαλῶ ἡμᾶς παραιοῦσαι τὰ σώματα ὑμῶν θυοῖαν ζῶσαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν». Ὅταν δὲ εἴπῃ, «Πνεῦμα ὁ
 25 Θεός», οὐδὲν ἄλλο δηλοῖ, ἢ τὸ ἀσώματον. Δεῖ τοίνυν τοῦ ἀσωμάτου καὶ τὴν λατρείαν τοιαύτην εἶναι καὶ διὰ τοῦ ἐν ἡμῖν ἀσωμάτου προσφέρεσθαι· τοιούτοις, διὰ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς τοῦ νοῦ καθαρότητος. Διὸ φησιν· «Καὶ τοὺς προσκυνού-
 τας αὐτόν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν».

3. Ρωμ. 1, 9.

4. Αὐτόθι 12, 1.

θ' ἀλλάξουν μόνον οἱ τόποι, ἀλλὰ καὶ οἱ τρόποι τῆς λατρείας καὶ αὐτὰ εὐρίσκονται πολὺ πλησίον. «Διότι ἔρχεται ὥρα καὶ ἤδη ἦλθεν».

2. Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ προφῆται ἔλεγαν πρὸ μακροῦ χρόνου αὐτὰ πού ἔλεγαν, ταῦτα ἀκυρώνων ἐδῶ εἶπε, «Καὶ ἤδη ἦλθεν». Μὴ φαντασθῆς, λέγει, ὅτι αὐτὴ ἡ προφητεία θὰ ἐκπληρωθῆ μετὰ παρέλευσιν μακροῦ χρόνου. Διότι τὰ πράγματα εἶναι παρόντα καὶ πολὺ πλησίον ἢ ὥρα, «Ὅταν οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ θὰ λατρεύουν τὸν Πατέρα πνευματικὰ καὶ ἀληθινά». Ὅταν εἶπεν ἀληθινοί, ἀπέκλεισε μαζὶ μὲ τοὺς Σαμαρείτας καὶ τοὺς Ἰουδαίους. Διότι, ἂν οἱ τελευταῖοι εἶναι καλύτεροι ἀπὸ τοὺς πρώτους, ἀλλ' εἰς τὸ μέλλον θὰ εἶναι πολὺ κατώτεροι καὶ μάλιστα τόσον, ὅσον διαφέρει ἡ ἀλήθεια ἀπὸ τὴν εἰκόνα. Λέγει δὲ περὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ λατρεία καὶ ἀρμόζουσα εἰς τὸν Θεόν. «Διότι τέτοιους θέλει ὁ Πατὴρ νὰ εἶναι ἐκεῖνοι πού τὸν λατρεύουν».

Ἐὰν λοιπὸν τέτοιους ἐζήτει προσκυνητὰς δὲν συνεχώρησε ἐξ ἰδίας θελήσεως κάποτε τὸν τρόπον λατρείαντων, ἀλλ' ἐξ εὐσπλαχνίας, διὰ νὰ κάμῃ καὶ αὐτοὺς ἀληθινοὺς προσκυνητὰς. Ποῖοι εἶναι λοιπὸν οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταί; Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι δὲν περικλείουν τὴν λατρείαν εἰς τόπον, ἀλλ' οἱ ὁποῖοι λατρεύουν τὸν Θεὸν πνευματικὰ Ὅπως εἶπε καὶ ὁ Παῦλος· «Τὸν ὁποῖον λατρεύω μὲ τὸ πνεῦμα μου εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Υἱοῦ του»³ καὶ ἐν συνεχείᾳ· «Σᾶς παρακαλῶ νὰ προσφέρετε τοὺς ἑαυτοὺς σας θυσίαν ζωντανὴν καὶ ἁγίαν, εὐάρεστον εἰς τὸν Θεόν, τὴν λογικὴν σας λατρείαν»⁴. Καὶ ὅταν εἶπῃ, «Ὁ Θεὸς εἶναι Πνεῦμα», δὲν δηλώνει τίποτε ἄλλο, παρὰ τὸ ἀσώματον. Πρέπε λοιπὸν καὶ ἡ λατρεία τοῦ ἀσωμάτου νὰ εἶναι τέτοια καὶ νὰ προσφέρεται δι' ἐκεῖνου, τὸ ὁποῖον ἐντὸς ἡμῶν εἶναι ἀσώματον, δηλαδὴ διὰ τῆς καθαρότητος τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ νοῦ Δι' αὐτὸ λέγει, «Καὶ ἐκεῖνοι πού τὸν λατρεύουν, πρέπει νὰ τὸν λατρεύουν πνευματικὰ καὶ ἀληθινά».

Ἐπειδὴ γὰρ καὶ ἐκεῖνοι καὶ οἱ Ἰουδαῖοί τῆς μὲν ψυχῆς ἠμέλουν, πολλὴν δὲ περὶ τὸ σῶμα σπουδὴν ἐποιοῦντο, καθαίροντες αὐτὸ παντοδαπῶς, φησὶν διὸ οὐ τῆ τοῦ σώματος καθαρότητι, ἀλλὰ τῷ ἐν ἡμῖν ἄσωμάτῳ, ἰουτέσι τῷ νῶ, ὁ ἄσωματος θεραπεύεται. Μὴ τοίνυν πρόβαια θύετε καὶ μόσχους, ἀλλ' ὄλον σαγιὸν ἀνάθες τῷ Θεῷ καὶ ὀλοκαύτωσον· τοῦτο γὰρ ἐστὶ θυσίαν ζῶσαν παρασιῆσαι. Ἐν γὰρ ἀληθείᾳ δὴ προσκυνεῖν ὡς τὰ γε πρότερα ἰόπος ἦν, ἢ περιτομή, τὰ ὀλοκαυτώματα, τὰ θύματα, τὰ θυμιάματα· νυνὶ δὲ οὐκέτι, ἀλλ' ἀλήθεια τὸ πᾶν. Οὐ γὰρ σάρκα, ἀλλὰ πονηροὺς δεῖ περικόπτειν λογισμοὺς καὶ στανροῦν ἑαυτὸν καὶ τὰς ἀλόγους ἀναιρεῖν ἐπιθυμίας καὶ κατασφάττειν.

Ἰλιγγίασεν ἡ γυνὴ πρὸς τὰ λεχθέντα καὶ ἀπηγόρευσε πρὸς τὸ ὕψος τῶν εἰρημένων καὶ καμουσα ἄκουσον τί φησιν· «Οἶδα διὸ ἔρχεται Μεσσίας ὁ λεγόμενος Χριστός· διὰν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν πάντα. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ εἰμι ὁ λαλῶν σοι». Καὶ πόθεν Σαμαρείταις τὸ προσδοκᾶν τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, τὸν Μωϋσέα δεξάμενοι μόνον; Ἀπ' αὐτῶν τῶν Μωϋσεῶς γραμμάτων. Καὶ γὰρ ἐν ἀρχῇ τὸν Υἱὸν ἀπεκάλυψε. Τὸ γάρ, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ κατ' ὁμοίωσιν ἡμετέραν». Πρὸς τὸν Υἱὸν εἶρητο· καὶ τῷ Ἀβραάμ ἐν τῇ σκηνῇ οὐτός ἐστιν ὁ διαλεγόμενος· καὶ ὁ Ἰακώβ περὶ αὐτοῦ προφητεύων ἔλεγεν· «Οὐκ ἐκλείπει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται, καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν». Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Μωϋσῆς φησι· «Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε». Καὶ τὰ κατὰ τὸν ὄφιν καὶ τὰ κατὰ τὴν ράβδον τὴν Μωϋσεῶς καὶ τὰ κατὰ τὸν Ἰσαὰκ καὶ τὸ πρόβατον καὶ πολλὰ ἕτερα ἐνῆν βουλομένοις ἐκλέγειν τὴν

5. Γεν. 1, 26.

6. Αὐτόθι 49, 10.

7. Δευτ. 18, 15.

Ἐπειδὴ δηλαδὴ καὶ οἱ Σαμαρεῖται καὶ οἱ Ἰουδαῖοι παρημέλουν μὲν τὴν ψυχὴν των, ἐφρόντιζον δὲ πολὺ διὰ τὸ σῶμα, καθαρίζοντες αὐτὸ μὲ ὄλους τοὺς τρόπους, τονίζει ὅτι ὁ ἀσώματος λατρεύεται ὄχι μὲ τὴν σωματικὴν ἀλλὰ μὲ τὴν πνευματικὴν καθαρότητα, δηλαδὴ μὲ τὸν νοῦν. Μὴ θυσιάζης λοιπὸν πρόβατα καὶ μοσχάρια, ἀλλὰ πρόσφερε τὸν ἑαυτὸν σου ὀλοκαύτωμα εἰς τὸν Θεόν. Διότι μ' αὐτὸν τὸν τρόπον προσφέρεις ζωντανὴν θυσίαν. Καὶ πρέπει νὰ τὸν λατρεύης ἀληθινά. Ὅλα τὰ προηγούμενα, ὅπως ἡ περιτομή, τὰ ὀλοκαυτώματα, τὰ πρὸς θυσίαν ζῶα, τὰ θυμιάματα, ἦσαν τύπος. Τώρα δὲν εἶναι πλέον, ἀλλὰ τὸ πᾶν εἶναι ἡ ἀλήθεια. Διότι δὲν πρέπει νὰ περιορίζῃ κανεὶς τὴν σάρκα, ἀλλὰ τὰς πονηρὰς σκέψεις καὶ νὰ σταυρώνη τὸν ἑαυτὸν του καὶ νὰ ἐξαφανίζῃ καὶ νὰ θυσιάζῃ τὰς παραλόγους ἐπιθυμίας.

Αὐτὰ προκάλεσαν Ἰλιγγον εἰς τὴν γυναῖκα καὶ δὲν ἠμπόρεσε νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ὕψος τῶν λεχθέντων καὶ ἐπειδὴ ἐκουράσθη, ἄκουσε, τί ἀπήντησε· «Ξεύρω ὅτι θὰ ἔλθῃ ὁ Μεσσίας, ὁ λεγόμενος Χριστός. Ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, θὰ μᾶς τὰ γνωρίσῃ ὄλα. Λέγει εἰς αὐτὴν ὁ Ἰησοῦς· «Ἐγὼ εἶμαι πού ὁμιλῶ μαζί σου». Καὶ ἀπὸ ποῦ Σαμαρεῖται ἐπερίμεναν τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ παρεδέχοντο μόνον τὸν Μωϋσῆν; Ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γραπτὰ τοῦ Μωϋσέως. Διότι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀπεκάλυψε τὸν Υἱόν. Διότι τό, «Ἄς κάμωμεν ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν μας εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν»⁵, εἶχε λεχθῆ διὰ τὸν Υἱόν. Καὶ ὁ Ἰακώβ προφητεύων περὶ αὐτοῦ ἔλεγε· «Δὲν θὰ ἐξέλθῃ ἄρχων ἀπὸ τὸν Ἰούδα, οὔτε σκῆπτρον ἀπὸ τοὺς μηρούς του, ἕως ὅτου ἔλθῃ ἐκεῖνος διὰ τὸν ὁποῖον τοῦτο προορίζεται καὶ ὁ ὁποῖος θὰ εἶναι ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν»⁶. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Μωϋσῆς εἶπεν· «Ὁ Κύριος καὶ Θεὸς θὰ ἀναδείξῃ Προφήτην ἀπὸ τὸ μέσον τῶν ἀδελφῶν σας, ὅμοιον μὲ ἐμὲ καὶ πρέπει ν' ἀκούσετε αὐτόν»⁷. Καὶ ὄσα περὶ τοῦ ὄφραως, περὶ τῆς ράβδου τοῦ Μωϋσέως, περὶ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ προβάτου καὶ πολλὰ ἄλλα, πού

παρουσίαν αὐτοῦ ἀνακηρύττοντα.

Καὶ τί δήποτε, φησὶν, οὐκ ἀπὸ τούτων ἐνήγε τὴν γυναῖκα ὁ Χριστός, ἀλλὰ τῷ μὲν Νικοδήμῳ τὸν ὄφιν εἰς μέσον ἤγαγε καὶ τῷ Ναθαναὴλ προφητείας ἀνέμνησε, ταύτη
 5 δὲ οὐδὲν τοιοῦτον εἶπεν; Τίνος οὖν ἔνεκεν καὶ διατί; Ὅτι ἐκεῖνοι μὲν ἄνδρες ἦσαν, καὶ ἐν τούτοις ἐστρέφοντο· αὕτη δὲ γυνὴ πενιχρά, καὶ ἀμαθής, καὶ Γραφῶν ἀπειρος. Διὰ τοῦτο αὐτῇ οὐκ ἀπὸ τούτων διαλέγεται, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ὕδατος καὶ τῆς προορήσεως αὐτὴν ἐπισπᾶται, καὶ διὰ τούτων εἰς
 10 μνήμην ἄγει τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐκκαλύπτει λοιπὸν ἑαυτὸν· ὅπερ ἂν εἰ παρὰ τὴν ἀρχὴν μὴ ζητησάσῃ τῇ γυναικὶ εἶπεν, ἔδοξεν ἂν αὐτῇ ληρεῖν, καὶ εἰκῆ φθέγγεσθαι. Νῦν δὲ κατὰ μικρὸν αὐτὴν ἐπὶ τὴν μνήμην ἄγων εὐκαίρως ἑαυτὸν ἀπεκάλυψε.

15 Καὶ τοῖς μὲν Ἰουδαίοις συνεχῶς λέγουσιν, «Ἔως πότε τὴν ψυχὴν ἡμῶν αἴρεις; εἰπέ ἡμῖν, εἰ σὺ εἰ ὁ Χριστός»· τούτους μὲν οὐκ ἀπεκρίνατο σαφῶς, ταύτη δὲ εἶπε φανερῶς αὐτὸς εἶναι. Εὐγνωμονεσιτέρα γὰρ ἦν ἡ γυνὴ τῶν Ἰουδαίων. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ οὐχ ὑπὲρ τοῦ μαθεῖν ἐζήτουν, ἀλλ' ὑπὲρ
 20 τοῦ κωμωδεῖν αὐτὸν αἰεὶ. Εἰ γὰρ ἐβούλοντο μαθεῖν, ἱκανὴ καὶ ἡ διὰ τῶν ρημάτων καὶ ἡ διὰ τῶν Γραφῶν καὶ ἡ διὰ τῶν σημείων διδασκαλία ἦν. Αὕτη δὲ ἐξ ἀδεκάστου γνώμης καὶ ἀπλῆς διανοίας ἐφθέγγετο ἅπερ ἐφθέγγετο· καὶ δῆλον ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα ὑπ' αὐτῆς γενομένων. Καὶ γὰρ ἤκουσε
 25 καὶ ἐπίστευσε καὶ ἄλλους ἐπὶ τοῦτο ἐσαγήνευσε· καὶ πανταχοῦ τῆς γυναικὸς ἔστιν ἰδεῖν τὸ ἠκριβωμένον καὶ τὸ πιστόν. «Καὶ ἐπὶ τούτῳ ἦλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ». Σφόδρα εἰς καιρὸν ἀπήνησαν, τῆς διδασκαλίας ἀπαρισθείσης. «Καὶ ἐθαύμαζον διὸ μετὰ γυναικὸς ἐλάλει. Οὐδεὶς μέντοι εἶπε, Τί
 30 ζητεῖς; ἢ Τί λαλεῖς μετ' αὐτῆς;».

ἤμπορεῖ νὰ συγκεντρώσῃ κανεῖς, μαρτυροῦν τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ.

Καὶ διατί, θὰ ἐρωτήσῃς, δὲν ἐχρησιμοποίησε ταῦτα ὁ Χριστός, διὰ νὰ πείσῃ τὴν γυναῖκα, ἀλλ' εἰς μὲν τὸν Νικόδημον ἔφερεν ὡς παράδειγμα τὸν ὄφιν, εἰς τὸν Ναθαναὴλ ὑπενθύμισε προφητείας, ἀλλ' εἰς αὐτὴν δὲν εἶπε τίποτε; Διατί καὶ διὰ ποῖον λόγον; Διότι ἐκεῖνοι μὲν ἦσαν ἄνδρες καὶ ἠσυχολοῦντο μὲ αὐτά, αὐτὴ δὲ ἦτο πτωχὴ καὶ ἀμαθὴς γυναῖκα καὶ ἐπομένως δὲν ἐγνώριζε τὰς Γραφάς. Διὰ τοῦτο δὲν κάμνει λόγον εἰς αὐτὴν περὶ τούτων, ἀλλὰ τὴν προσελκύει μὲ τὸ ὕδωρ καὶ μὲ τὴν προφητείαν καὶ μὲ αὐτὰ ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην τῆς τὸν Χριστὸν καὶ ἀποκαλεῖται τὸν ἑαυτὸν του. Ἐὰν τὸ ἔλεγεν αὐτὸ εἰς τὴν γυναῖκα ὑπὸ τὴν ἀρχὴν χωρὶς νὰ τὸ ζητήσῃ, θὰ ἐφαίνετο ὅτι φλυαρεῖ καὶ ματαιοπονεῖ. Τώρα ὅμως ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀνακαλῶν εἰς τὴν μνήμην τῆς ταῦτα, ἀπεκάλυψε τὸν ἑαυτὸν τῆς καταλλήλως.

Καὶ εἰς τοὺς μὲν Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι συνεχῶς ἠρώτων, «Ἔως ποτε θὰ μᾶς κρατῆς εἰς ἀμφιβολίαν; Ἐὰν ἐσὺ εἶσαι ὁ Χριστός, νὰ μᾶς τὸ εἰπῆς»⁸, δὲν ἀπήντησε σαφῶς, εἰς αὐτὴν ὅμως εἶπε φανερά, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός. Διότι ἡ γυνὴ ἦτο προθυμοτέρα ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους. Διότι οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἠρώτων διὰ νὰ μάθουν, ἀλλὰ πάντοτε διὰ νὰ τὸν διασύρουν. Διότι, ἐὰν ἤθελον νὰ μάθουν, ἦτο ἀρκετὴ καὶ ἡ διδασκαλία τῶν Γραφῶν καὶ ἡ παράδοσις. Ἀλλ' ἡ Σαμαρεῖτις μὲ ἀδέκαστον κρίσιν καὶ ἀπλῆν διάνοιαν ὠμίλησεν ὅσα ὠμίλησε. Καὶ αὐτὸ εἶναι φανερόν ἀπὸ ὅσα ἔκαμε μετὰ ταῦτα. Διότι καὶ ἤκουσε καὶ ἐπίστευσε καὶ ἄλλους ἔφερεν εἰς τὴν πίστιν. Καὶ ἤμπορεῖ νὰ ἰδῇ κανεῖς παντοῦ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν πίστιν τῆς γυναικός. «Τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἦλθον οἱ μαθηταί του». Ἐπικαίρως εἶχαν ἔλθει, ἐνῶ ἤδη εἶχε περατωθῆ ἡ διδασκαλία. «Καὶ ἠπόρησαν, διότι ὠμίλει μὲ γυναῖκα. Κανεῖς ὅμως δὲν εἶπε· Τί ζητεῖς; ἢ Διατί ὁμιλεῖς μαζί της;».

3. Τί δὲ ἐθαύμαζον; Τὸ ἄτυφον, τὸ ταπεινὸν μεθ' ὑπερβολῆς, ὅτι οὕτω περιβλεπιοσ ὦν, ἠγνείχειο μετὰ ιοσαύτης ταπεινοφροσύνης γυναικὶ διαλέγεσθαι πενιχρᾶ καὶ Σαμαρειτίδι. Ἄλλ' ὁμως καὶ ἐκπλαγέντες οὐκ ἠρώτησαν τὴν αἰ-
5 τίαν· οὕτως ἦσαν πεπαιδευμένοι τὴν τῶν μαθητῶν τάξιν διατηρεῖν, οὕτως αὐτῶν ἐδεδοίκεισαν καὶ ἠδοῦντο. Εἰ γὰρ καὶ μηδέπω τὴν ἀξίαν περὶ αὐτοῦ δόξαν εἶχον, ἀλλ' ὁμως ὡς θαυμασιῶ τιμι προσεῖχον καὶ πολλὴν αὐτῶ ἀπένεμον τὴν αἰδῶ.

10 Καίτοι γε πολλαχοῦ φαίνονται πολλὰ παρορησιαζόμενοι οἷον, διὰν ὁ Ἰωάννης ἐπιλίπη αὐτοῦ τῶ σιγήθει, διὰν αὐτῶ προσιόντες λέγωσι, «Τίς μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν;», διὰν δὲ οἱ υἱοὶ Ζεβεδαίου παρακαλῶσι, ἵνα εἰς ἐκ δεξιῶν καὶ εἰς ἐξ εὐωνύμων καθίσῃ. Τίνος οὖν ἐνε-
15 κεν ἐνταῦθα οὐκ ἠρώτησαν; Ὅτι ἐκεῖνα μὲν πάντα ὡς εἰς αὐτοὺς ἀνήκοντα ἀνάγκην εἶχον ἐξειάζειν· ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν αὐτοῖς ιοσοῦτιον διέφερε τὸ γιγνόμενον.

Καὶ Ἰωάννης δὲ μετὰ πολὺν χρόνον τοῦτο ἐποίησε πρὸς αὐτῶ τῶ τέλει, ὅτε πλείονος ἀπήλαυσε παρορησίας, καὶ ἐθά-
20 ρει τῇ ἀγάπῃ τοῦ Χριστοῦ· «Ὅστις γὰρ ἦν», φησί, «δὴ ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς». Τί τούτου τοῦ μακαρισμοῦ γένοιτ' ἂν ἴσοι; Ἄλλὰ μὴ μέχρι τούτου σιῶμεν, ἀγαπητοί, τοῦ μακαρίζειν τὸν Ἀποστόλον, ἀλλ' ὥστε καὶ τῶν μακαριζομένων γενέσθαι, πάντα πράττωμεν καὶ μιμησώμεθα τῶν εὐαγγελιστῆν καὶ ἴ-
25 δωμεν τίνα ἦν ἃ τὴν ἀγάπην ἐποίησε τὴν ιοσαύτην. Τίνα οὖν ἦν ταῦτα; Ἀφῆκε πατέρα καὶ πλοῖον καὶ δίκτυον καὶ ἠκολούθησε τῶ Ἰησοῦ. Ἄλλὰ τοῦτο κοινὸν αὐτῶ καὶ πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἦν καὶ πρὸς Πέτρον καὶ Ἀνδρέαν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους τῶν ἀποστόλων. Τί δὴ οὖν τὸ ἐξαίρειον ἦν, ὁ
30 πολλὴν τὴν ἀγάπην ἐποίησεν;

9. Ματθ. 19, 1.

10. Μάρκου 10, 35-37.

11. Ἰω. 19, 26.

3. Διατί ὅμως ἠπόρουν; Διὰ τὴν προσηνείαν καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ταπεινότητα, διότι, ἐνῶ ἦτο τόσοσ περίβλεπτος, ἠνείκετο νὰ συζητῆ μετὰ τόσοσν ταπεινοφροσύνην μετὰ πτωχὴν γυναῖκα καὶ μάλιστα Σαμαρεῖτιν. Καὶ ὅμως, παρ' ὅλον ὅτι ἐξεπλάγησαν, δὲν ἠρώτησαν τὴν αἰτίαν. Τόσσοσν πειθαρχημένοι ἦσαν εἰς τὸ νὰ τηροῦν τὴν τάξιν τῶν μαθητῶν πάντοτε, τόσοσν τὸν ἐφοβοῦντο καὶ τὸν ἐσέβοντο. Διότι, ἐνῶ δὲν εἶχον ἀκόμη σχηματίσει ἀνταξίαν γνώμην περὶ αὐτοῦ, ὅμως τὸν ἐτίμων σὰν ἀξιοθαύμαστον ἄνθρωπον καὶ τοῦ ἀπέδιδαν μεγάλον σεβασμόν.

Καὶ ὅμως πολλὰς φορὰς φαίνονται θαρραλεώτεροι, ὅπως ὅταν ὁ Ἰωάννης ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ στήθους του, ὅταν προσερχόμενοι τὸν ἠρώτων· «Ποῖος θὰ εἶναι ἄρα γε ὁ μεγαλύτερος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν», ὅταν τὰ παιδιά τοῦ Ζεβεδαίου τὸν παρεκάλουν νὰ καθίσουν ὁ ἓνας ἀπὸ τὰ δεξιὰ του καὶ ὁ ἄλλος ἀπὸ τὰ ἀριστερά του¹⁰. Διατί λοιπὸν εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν δὲν τὸν ἠρώτησαν; Διότι τότε μὲν ἦτο ἀναγκαῖον νὰ ἐξετάσουν, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο περὶ τῶν ἰδικῶν των πραγμάτων, τώρα ὅμως δὲν τοὺς ἐνδιέφερε τόσοσν πολὺ τὸ γεγονὸς αὐτό.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Ἰωάννης μετὰ πάροδοσν πολλοῦ χρόνου ἔκαμε τὸ ἴδιο διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν, ὅταν ἀπῆλαυσε μεγαλύτερας πεποιθήσεως καὶ ὅταν ἀπέκτησε μεγαλύτεραν ἀγάπην ἀπὸ τὸν Χριστόν. «Διότι αὐτὸς ἦτο ὁ μαθητής, τὸν ὁποῖον ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς»¹¹. Τί εἶναι ὅμοιον μετὰ αὐτὸν τὸν μακαρισμόν; Ἄλλὰ ἄς μὴ σταθῶμεν, ἀγαπητοί, εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον, εἰς τὸ νὰ μακαρίζωμεν δηλαδὴ τὸν Ἀπόστολον, καὶ ἄς ἰδοῦμεν ποῖα εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐπροκάλεσαν αὐτὴν τὴν ἀγάπην. Ποῖα λοιπὸν ἦσαν αὐτά; Ἐγκατέλειψε τὸν πατέρα του, τὸ πλοῖον του καὶ τὰ δίκτυα καὶ ἠκολούθησε τὸν Ἰησοῦν. Ἄλλὰ τὸ ἴδιο εἶχε κάμει ὁ ἀδελφός του, ὁ Πέτρος, ὁ Ἀνδρέας καὶ οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοι. Ποῖο λοιπὸν ἦτο αὐτὸ τὸ ἐξαιρετικὸν τὸν ὁποῖον ἐπροκάλεσε τὴν μεγάλην ἀγάπην;

Αὐτὸς μὲν γὰρ περὶ ἑαυτοῦ οὐδὲν τοιοῦτόν φησιν, ἀλλ' ἢ διὲ ἠγαπᾶτο μόνον· τὰ δὲ καιροθώματα αὐτοῦ, δι' ἃ ἠγαπᾶτο, ἀπεισιώπησε μειριάζων. "Οἱ γὰρ αὐτὸν ἐξαίρειον τινα ἀγάπην ἠγάπησε, παντί που δῆλον ἦν· ἀλλ' ὅμως οὐδὲ
 5 διαλεγόμενος, οὐδὲ ἐρωτῶν φαίνεται καὶ ἰδίαν αὐτόν, καθὼς Πέτρος πολλάκις, καθὼς Φίλιππος, καθὼς Ἰούδας καὶ Θωμᾶς· ἀλλ' ὅτι τῷ συναποσιόλω χαρίσασθαι καὶ ὑπακούσαι ἠθέλησε, τότε μόνον. "Οἱ γὰρ ὁ κορυφαῖος αὐτόν ἠγάπησε τῶν ἀποσιόλων νεύσας, τότε ἠρώτησε· πολλὴν
 10 γὰρ οὗτοι πρὸς ἀλλήλους εἶχον ἀγάπην. Οὕτω γοῦν καὶ ἐπὶ τὸ ἱερόν ὁμοῦ φαίνονται ἀναβαίοντες καὶ κοινῇ δημηγοροῦντες.

Καίτοι γε ὁ Πέτρος θερμότερον πολλαχοῦ καὶ κινεῖται καὶ φθέγγεται· καὶ πρὸς τῷ τέλει δὲ ἀκούει τοῦ Χριστοῦ
 15 λέγοντος· «Πέτρε, φιλεῖς με πλέον τούτων;». Ὁ δὲ πλέον τούτων ἀγαπῶν, εὐδὴλον διὲ καὶ ἠγαπᾶτο. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἐκ τοῦ ἀγαπᾶν τὸν Ἰησοῦν, ἐκεῖνο δὲ ἐκ τοῦ ἀγαπᾶσθαι παρὰ τοῦ Ἰησοῦ δῆλον ἐγένετο. Τί οὖν ἔστιν, ὃ τὴν ἐξαίρειον ἀγάπην ἐποίησεν; Ἐμοὶ δοκεῖ πολλὴν τὸν ἄνδρα ἐπιείκει-
 20 αν ἐπιδείκνυσθαι καὶ πραθίτηα· διόπερ οὐδὲ παρρησιαζόμενος πολλαχοῦ φαίνεται. Τοῦτο δὲ ἠλίκον ἔστιν καὶ ἀπὸ τοῦ Μωϋσέως δῆλον. Καὶ γὰρ ἐκεῖνον ἰσοῦτον καὶ τηλικούτον τοῦτο εἰργάσατο.

Οὐδὲν γὰρ ταπεινοφροσύνης ἴσον. Διὰ τοῦτο τῶν μα-
 25 καρισμῶν ἐντεῦθεν ἤρξατο ὁ Χριστός. "Ὡσπερ γὰρ τινα θεμέλιον καὶ κρηπίδα μεγίστης οἰκοδομῆς καταβάλλεσθαι μέλλων, οὕτω τὴν ταπεινοφροσύνην πρῶτην ἔθηκεν. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ταύτης σωθῆναι χωρὶς· ἀλλὰ κἂν νησιεύη τις κἂν εὐχεται κἂν ἐλεημοσύνην ποιῇ μετὰ ἀπονοίας, βδελυ-
 30 κτὰ πάντα, ταύτης μὴ παρούσης· ὥσπερ οὖν ποθεινὰ καὶ

12. Ἰω. 21, 15.

13. Ματθ. 5, 8.

Ὁ ἴδιος ὁ Ἰωάννης δὲν λέγει τίποτε ἄλλο περὶ αὐτοῦ, παρὰ μόνον ὅτι ἠγαπᾶτο ἀπὸ τὸν Χριστόν. Διότι εἶναι εἰς τὸν καθένα φανερόν, ὅτι τὸν ἠγάπα ἰδιαίτερος. Ἀλλὰ πουθενὰ δὲν φαίνεται νὰ ὁμιλῇ κατ' ἰδίαν μαζί του οὔτε νὰ τὸν ἐρωτᾷ, ὅπως ἔκαμνε πολλὰς φορὰς μὲ τὸν Πέτρον, μὲ τὸν Ἰούδαν καὶ μὲ τὸν Θωμᾶν, ἀλλὰ μίαν μόνον φορὰν, ὅταν ἠθέλησε νὰ εὐχαριστήσῃ καὶ νὰ ἀκοῦσῃ τὸν συναπόστολον. Διότι, ὅταν ὁ κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων τοῦ ἔνευσε, τότε ἠναγκάσθη νὰ ἐρωτήσῃ, διότι αὐτοὶ εἶχον μεγάλην ἀγάπην μεταξὺ των. Δι' αὐτὸ καὶ εἰς τὸν ναὸν φαίνονται ν' ἀνεβαίνουν μαζί καὶ ἀπὸ κοινοῦ νὰ δημηγοροῦν.

Καὶ ὅμως ὁ Πέτρος πολλὰς φορὰς κινεῖται καὶ ὁμιλεῖ θερμότερον. Καὶ τέλος ἤκουσε τὸν Χριστόν νὰ τὸν ἐρωτᾷ: «Πέτρε, μὲ ἀγαπᾷς περισσότερο ἀπὸ αὐτούς;»¹². Ἐκεῖνος δὲ πού τὸν ἠγάπα περισσότερο, εἶναι φανερόν ὅτι καὶ ἠγαπᾶτο περισσότερο. Ἀλλ' ἦτο φανερόν, ὅτι ἄλλο ἦτο ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ ἄλλο τὸ ν' ἀγαπᾶται ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν. Τί εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνο, πού ἐπροκάλεσε τὴν ἐξαιρετικὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Ἰωάννην; Ἐγὼ νομίζω ὅτι οὗτος ἐδείκνυε μεγάλην ταπεινοφροσύνην καὶ πραότητα, δι' αὐτὸ καὶ πουθενὰ δὲν φαίνεται νὰ ἐνεργῇ μὲ θάρρος. Πόσον δὲ μεγάλο εἶναι τοῦτο, φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸν Μωϋσῆν. Διότι καὶ ἐκεῖνος κατὰ τὸν ἴδιον ἐνήργει τρόπον.

Πράγματι, δὲν ὑπάρχει τίποτε ὅμοιον μὲ τὴν ταπεινοφροσύνην. Δι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς ἤρχισε τοὺς μακαρισμοὺς ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀρετὴν¹³. Διότι ὅπως ἀκριβῶς προκειμένου νὰ οἰκοδομήσῃ μεγίστην οἰκοδομὴν τοποθετεῖ τὸν θεμέλιον λίθον καὶ τὸ κρηπίδωμα, ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς ἐτοποθέτησε πρῶτην τὴν ταπεινοφροσύνην. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν, εἶναι ἀδύνατον νὰ σωθῶμεν χωρὶς αὐτὴν. Ἀλλὰ καὶ ἂν νηστεύῃ κανεὶς καὶ ἂν προσεύχεται καὶ ἂν κάμνῃ ἐλεημοσύνας μὲ ἐπίδειξιν, ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀξιοκαταφρόνητα, ὅταν ἀπουσιάζῃ ἡ ταπεινοφροσύνη, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι εὐκταῖα καὶ ἀξιαγάπητα, καὶ μὲ ἀσφάλειαν ἀσκοῦνται, ὅταν αὐτὴ

ἐπέρασια παρουσίας καὶ μετὰ ἀσφαλείας πάντα γίνεται.

Μειριάζωμεν τοίνυν, ἀγαπητοί, μειριάζωμεν. Καὶ γὰρ σφόδρα ράδιον τὸ κατορθῶμα, ἐὰν νήφωμεν. Τί γὰρ ὅλως ἐστὶ τὸ πρὸς ἀπόνοιάν σε ἐπαῖρον, ἄνθρωπε; Οὐχ ὄρας τὸ
 5 τῆς φύσεως εὐτελές; τῆς προαιρέσεως τὸ εὐόλισθον; Ἐν-
 νόησον σαυτοῦ τὴν τελευτήν· ἐνόησον τῶν ἁμαρτημάτων τὸ
 πλήθος. Ἄλλ' ἴσως πολλὰ κατορθῶν μέγα φρονεῖς; Αὐτῷ
 μὲν οὖν τούτῳ πάντα ἀπολεῖς. Διόπερ οὐχ οὕτω τὸν ἁμαρτιά-
 νοντα, ὡς τὸν κατορθοῦντα σπουδάξῃν χρὴ μειριάξῃν. Τί
 10 δῆποτε; Ὅτι ὁ μὲν ἔχει τὴν ἀνάγκην τοῦ συνειδότης· ὁ δὲ
 ἂν μὴ σφόδρα νήφη, ταχέως, ὥσπερ ὑπὸ τινος πνεύματος
 ἀναρριπισθεῖς, αἵρεται τε καὶ ἀφανίζεται καθάπερ ὁ Φα-
 ρισαῖος.

Ἄλλὰ πένητοι παρέχεις; Ἄλλ' οὐ τὰ σά, ἀλλὰ τὰ τοῦ
 15 Δεσπότου, τὰ κοινὰ τῶν ὁμοδούλων. Καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα
 ταπεινοῦσθαι χρὴ, ἐν ταῖς τῶν ὁμογενῶν συμφοραῖς τὰ ἐ-
 αυτοῦ προορῶντα, καὶ τὴν οἰκείαν φύσιν ἐν ἐκείνοις μαν-
 θάνοντα. Ἴσως καὶ ἡμεῖς τοιούτων ἦμεν προγόνων. Εἰ δὲ
 μειέστη πρὸς ἡμᾶς ὁ πλοῦτος, ἀλλ' εἰκὸς αὐτὸν καὶ κατι-
 20 λιπεῖν πάλιν ἡμᾶς. Τί δὲ ὅλως καὶ ὁ πλοῦτός ἐστιν; Σκιά
 ἀδρανῆς, καπνὸς διαλυόμενος, ἄνθος χόρτου, μᾶλλον δὲ καὶ
 ἄνθους εὐτελέστερος. Τί οὖν ἐπὶ χόρτῳ μέγα φρονεῖς; Οὐ-
 χὶ καὶ ληστῆς παραγίνεται πλοῦτος καὶ μαλακοῖς καὶ πόρ-
 ναις καὶ τυμβωρύχοις; Τοῦτο οὖν σε ἐπαίρει, ὅτι τοιούτους
 25 ἔχεις κοινωνοὺς τοῦ κτήματος;

Ἄλλὰ τιμῆς ἐραῖς; Ἄλλ' οὐδὲν εἰς τιμὴν λόγον ἐλεη-
 μοσύνης ἐπιτηδειότερον. Ἐκεῖναι μὲν γὰρ καιηναγκασμέ-
 ναι εἰσὶ καὶ μετὰ μίσους, αἱ τιμαὶ αἱ τοῦ πλούτου καὶ τῆς
 δυναστείας, αὗται δὲ ἐκ προαιρέσεως καὶ ἀπὸ συνειδήτους

εἶναι παροῦσα.

Ἄς εἴμεθα μετριόφρονες, ἀγαπητοί, ὡς εἴμεθα μετριόφρονες. Διότι ἡ ἀρετὴ αὐτὴ εἶναι πολὺ εὐκόλη, ἂν εἴμεθα νηφάλιοι. Διότι, τί εἶναι ἐκεῖνο, ἄνθρωπε, ποὺ σὲ ὀδηγεῖ εἰς τὴν ὑπερηφάνειαν; Δὲν βλέπεις τὴν μηδαμινότητα τῆς φύσεως, τὴν ἐπιθυμίαν ποὺ εἶναι ἔτοιμη εἰς τὸ ὀλίσθημα; Σκέψου τὸν θάνατόν σου. Σκέψου τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτημάτων σου. Ἄλλ' ἴσως μεγαλοφρονεῖς, ἐπειδὴ ἠμπορεῖς νὰ κατορθώσῃς πολλά; Ἐνεκα ὅμως αὐτοῦ τοῦ λόγου θὰ χάσῃς τὰ πάντα. Ἐνεκα τούτου ὄχι τόσοσὺν ὁ ἁμαρτωλός, ὅσων ὁ ἐπιδιώκων τὴν ἀρετὴν πρέπει νὰ μετριοφρονῇ. Διατί; Διότι ὁ μὲν ἕνας σκέπτεται τοῦτο ἐκ συνειδήσεως, ὁ δὲ ἄλλος, ἂν δὲν εἶναι πολὺ νηφάλιος ταχέως σὰν νὰ ἔχη ἀρπαγῇ ἀπὸ κάποιον ἄνεμον χάνεται καὶ ἐξαφανίζεται, ὅπως ἐκεῖνος ὁ Φαρισαῖος.

Ἄλλὰ δίδεις εἰς τοὺς πτωχοὺς; Δὲν εἶναι ὅμως ἰδικὰ σου, ἀλλὰ τοῦ Κυρίου καὶ κοινὰ εἰς τοὺς ὁμοδόλους. Καὶ δι' αὐτὸ μάλιστα πρέπει νὰ εἶσαι ταπεινός, ὅταν εἰς τὰς συμφορὰς τῶν συνανθρώπων σου προβλέπεις τὰς ἰδικὰς σου καὶ ὅταν διδάσκεισαι ἀπὸ ἐκείνας τὴν ἰδικὴν σου φύσιν. Ἴσως καὶ ἡμεῖς νὰ καταγώμεθα ἀπὸ τοιοῦτους προγόνους. Ἐὰν δὲ τὰ πλούτη μετεφέρθησαν πρὸς ἡμᾶς, φυσικὸν εἶναι πάλιν νὰ μᾶς ἐγκαταλείψουν. Καὶ τί εἶναι τὰ πλούτη; Σκιὰ ἀδρανῆς, καπνὸς ποὺ διαλύεται, ἄνθος χόρτου μᾶλλον δὲ καὶ εὐτελέστερα ἀπὸ τὰ ἄνθη. Διατί λοιπὸν ὑπερηφανεύεσαι διὰ τὸ χόρτον; Μήπως τὰ πλούτη δὲν πηγαίνουν καὶ εἰς ληστὰς καὶ εἰς τοὺς διεφθαρμένους καὶ εἰς τὰς πόρναις καὶ εἰς τοὺς τυμβωρύχους; Ὑπερηφανεύεσαι λοιπὸν, διότι ἔχεις τέτοιους κοινούς συνιδιοκτήτας;

Ἄλλ' ἐπιθυμεῖς τὰς τιμὰς; Ἄλλὰ δὲν ὑπάρχει τίποτε καταλληλότερον διὰ τὴν τιμὴν ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνην. Διότι αἱ τιμαὶ ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὰ πλούτη καὶ τὴν δύναμιν εἶναι ἀναγκαστικαὶ καὶ μισηταί, ἀλλ' αὐταὶ προέρχονται ἀπὸ τὴν καλὴν θέλησιν καὶ ἀπὸ τὴν συνείδησιν τῶν τιμῶν-

τῶν τιμῶντων. Διόπερ οὐδὲ ἐκβάλλειν αὐτὰς δύνανται ποιε
 οἱ τιμῶντες. Εἰ δὲ ἄνθρωποι ισοσύνην τῆς ἐλεημοσύνης ἀ-
 πονέμουσι τὴν αἰδῶ καὶ πάντα ἀδιοῖς συνεύχονται τὰ ἀγα-
 θά, ἐγγόησον πηλίκην παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ λήγον-
 5 ται τὴν ἀντίδοσιν, οἷαν τὴν ἀμοιβήν. Τοῦτον τοῖνον ζητῶμεν
 τὸν πλοῦτον, τὸν ἀεὶ μένοντα καὶ μηδέποτε δραπειεύοντα· ἵνα
 καὶ ἐνταῦθα μεγάλοι καὶ ἐκεῖ γενόμενοι λαμπροί, τῶν αἰω-
 νίων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυ-
 ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα
 10 τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰώνων. Ἀμήν.

των. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς οἱ τιμῶντες δὲν ἠμποροῦν νὰ τὰς ἀποβάλλουν ποτέ. Ἐὰν δὲ οἱ ἄνθρωποι ἀπονέμουν τόσον σεβασμὸν εἰς τὴν ἐλεημοσύνην καὶ εὐχονται μετ' αὐτῆς ὅλα τὰ ἀγαθὰ, σκέψου πόσῃν ἀνταμοιβῇν θὰ λάβουν ἀπὸ τὸν φιλάνθρωπον Θεόν, ποίαν ἀμοιβῇν. Ἄς ζητοῦμεν λοιπὸν αὐτὸν τὸν πλοῦτον ποὺ μένει καὶ δὲν δραπετεύει ποτέ, ἵνα, ἀφοῦ γίνωμεν καὶ ἐδῶ μεγάλοι καὶ ἐκεῖ λαμπροί, ἐπιτύχωμεν τὰ αἰώνια ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΔ΄.

Ἰω. 4,28 - 39

«Ἀφῆκεν οὖν τὴν ὑδρίαν αὐτῆς ἡ γυνὴ καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν καὶ λέγει τοῖς ἀνθρώποις· Ἐϋτε, ἴδετε ἄνθρωπον, ὃς εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα· μήτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός;».

1. Πολλῆς ἡμῖν θερμότητος δεῖ καὶ σπουδῆς διεγρηγερμένης· ταύτης γὰρ ἄνευ οὐκ ἔνεστι τυχεῖν τῶν ἐπηγγελμένων ἡμῖν ἀγαθῶν. Καὶ τοῦτο δεικνύς ὁ Χριστός φησι, νῦν
10 μὲν· «Ἐὰν μή τις ἄρη τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθήσῃ μοι, οὐκ ἔστι μου ἄξιος»· νῦν δέ· «Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν καὶ τί ἤθελον εἰ ἤδη ἀνήφθη;», δι' ἀμφοτέρων τούτων τὸν διακαῆ καὶ πεπυρωμένον μαθητὴν καὶ πρὸς πάντα κίνδυνον παρεσκευασμένον ἡμῖν παρασιῆσαι βουλόμενος.

15 Τοιαύτη τις ἦν καὶ αὕτη ἡ γυνή. Οὕτω γὰρ ὑπὸ τῶν εἰρημένων ἀνήφθη, ὡς καὶ τὴν ὑδρίαν ἀφείναι καὶ τὴν χρείαν δι' ἣν παρεγένετο καὶ δραμοῦσαν εἰς τὴν πόλιν, πάντα τὸν δῆμον ἐλκύσαι πρὸς τὸν Ἰησοῦν. «Ἐϋτε γάρ», φησί, «καὶ ἴδετε ἄνθρωπον, ὃς εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα». Σκόπει
20 σπουδῆν καὶ σύνεσιν· Ἦλθεν ὑδρεύσασθαι καὶ ἐπειδὴ τῆς ἀληθινῆς πηγῆς ἐπέτυχε, κατεφρόνησε λοιπὸν τῆς αἰσθητῆς, διδάσκουσα ἡμᾶς, εἰ καὶ διὰ μικροῦ παραδείγματος, ἀλλ' ὅμως ἐν τῇ τῶν πνευματικῶν ἀκροάσει πάντων ὑπερορᾶν τῶν βιωτικῶν καὶ μηδένα λόγον αὐτῶν ποιῆσαι.

25 Κατὰ γὰρ τὴν ἰδίαν δύναμιν, ὅπερ οἱ ἀπόστολοι ἐποίησαν καὶ αὕτη πεποίηκε μειζρόνως. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ οἱ κληθέντες ἀφῆκαν τὰ δίκτυα· αὕτη δὲ αὐτομάτως, οὐδενὸς πα-

1. Ἰω. 4, 28-30.
2. Ματθ. 10, 38.
3. Λουκᾶ 12, 40.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΔ'.

Ἰω. 4,28 - 39

«Ἐφησε λοιπὸν τὴν ὑδρίαν τῆς ἡ γυναῖκα καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν πόλιν καὶ εἶπεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους· Ἐλᾶτε νὰ ἰδῆτε ἕναν ἄνθρωπον, ποῦ μοῦ εἶπεν ὅλα, ὅσα ἔκαμα. Μήπως εἶναι αὐτὸς ὁ Χριστός;»¹.

1. Ἐχομεν ἀνάγκην μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ καὶ διακαοῦς ζήλου, διότι ἄλλως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ὑπεσχημένα εἰς ἡμᾶς ἀγαθά. Αὐτὸ θέλει νὰ ἐπισημάνῃ ὁ Χριστός, ὅταν λέγῃ ἄλλοτε μὲν· «Ἐὰν δὲν πάρῃ κανεὶς τὸν σταυρὸν τοῦ καὶ δὲν μὲ ἀκολουθήσῃ, δὲν μοῦ εἶναι ἄξιος»², ἄλλοτε δέ· «Πῦρ ἦλθα νὰ βάλω εἰς τὴν γῆν καὶ πῶς θὰ ἤθελα νὰ εἶχεν ἤδη ἀνάψει»³. Μὲ τοὺς δύο αὐτοὺς λόγους τοῦ θέλει νὰ μᾶς παρουσιάσῃ, πόσον θερμὸς καὶ γεμᾶτος ἀπὸ ζῆλον καὶ ἔτοιμος διὰ κάθε κίνδυνον πρέπει νὰ εἶναι ὁ μαθητής.

Τέτοια ἦτο καὶ αὐτὴ ἡ γυναῖκα. Διότι τόσον διακαῆς ἐνθουσιασμὸς τὴν κατέλαβεν, ὥστε καὶ τὴν ὑδρίαν ν' ἀφήσῃ καὶ τὴν ἀνάγκην διὰ τὴν ὁποῖαν εἶχε μεταβῆ ἐκεῖ καὶ ἀφοῦ ἔτρεξεν εἰς τὴν πόλιν νὰ προσελκύσῃ πρὸς τὸν Ἰησοῦν ὅλον τὸν λαόν, λέγουσα· «Ἐλᾶτε νὰ ἰδῆτε ἕναν ἄνθρωπον, ποῦ μοῦ εἶπεν ὅλα, ὅσα ἔχω κάμει». Πρόσεξε τὴν προθυμίαν τῆς καὶ τὴν σύνεσίν τῆς. Ἐπῆγε διὰ νὰ πάρῃ ὕδωρ καὶ ἐπειδὴ ἐπέτυχε τὴν ἀληθινὴν πηγὴν, περιεφρόνησε πλέον τὴν ὑλικήν, διδάσκουσα ἡμᾶς, ἂν καὶ μὲ μικρὸν παράδειγμα, ὅτι πρέπει, ὅταν ἀκούωμεν νὰ γίνεται λόγος διὰ τὰ πνευματικά, νὰ περιφρονῶμεν ὅλα τὰ βιωτικὰ καὶ καθόλου νὰ μὴ τὰ λογαριάζωμεν.

Διότι καὶ αὐτὴ, ἀναλόγως μὲ τὴν δύναμίν τῆς ἔκαμε τὸ ἴδιο ποῦ εἶχαν κάμει οἱ Ἀπόστολοι καὶ μάλιστα μὲ μεγαλύτερον ἐνθουσιασμόν. Διότι οἱ μὲν Ἀπόστολοι ἄφησαν τὰ δίκτυα, ἐπειδὴ προσεκλήθησαν. Αὐτὴ ὁμῶς ἐκουσίως καὶ χωρὶς νὰ τὴν διατάξῃ κανεὶς, ἀφήνει τὴν ὑδρίαν καὶ

ραγγείλαντος, ἀφήσει τὴν ὕδριαν καὶ εὐαγγελιστῶν ἔργον
 ποιεῖ ὑπὸ τῆς χαρᾶς ἀναπιερωθεῖσα. Καὶ οὐχ ἓνα καλεῖ
 καὶ δεύτερον, καθάπερ Ἀνδρέας καὶ Φίλιππος, ἀλλὰ πόλιν
 δλόκληρον ἀνασιήσασα καὶ δῆμον τοσοῦτον, οὕτω πρὸς αὐ-
 5 τὸν ἤγαγε. Καὶ σκόπει πῶς συνειῶς λέγει. «Δεῦτε, ἴδετε
 τὸν Χριστόν», ἀλλὰ καὶ αὐτὴ μετὰ συγκαταβάσεως, μεθ' ἧς
 καὶ ὁ Χριστὸς αὐτὴν ἐσαγήνευσεν, ἐπισπάται τοὺς ἄνδρας.
 «Δεῦτε γάρ, ἴδετε ἄνθρωπον», φησὶν, «ὃς εἶπέ μοι πάντα
 10 ὅσα ἐποίησα». Καὶ οὐχ ἡσχύνθη εἰπεῖν, διὰ «Εἶπέ μοι πάντα
 ὅσα ἐποίησα». Καίτοι γε ἐνῆν εἰπεῖν ἐτιέρωσ· Δεῦτε, ἴδετε
 προφητεύοντα· ἀλλ' ὅταν πυρωθῇ ψυχῇ τῷ πυρὶ τῷ θεῷ,
 πρὸς οὐδὲν τῶν ἐν τῇ γῆ λοιπὸν ὁρᾷ, οὐ πρὸς δόξαν, οὐ
 πρὸς αἰσχύνην, ἀλλ' ἐνός ἐστι μόνου, τῆς κατεχούσης αὐτὴν
 φλογός.

15 «Μήτι οὐτός ἐστιν ὁ Χριστός;». «Ὅρα πάλιν σοφίαν
 πολλὴν γυναικός. Οὐτε ἀπεφήνατο σαφῶς, οὐτε εἰσίγησεν. Ἐ-
 βούλετο γάρ οὐκ ἐκ τῆς οἰκείας ἀποφάσεως εἰσάγειν αὐ-
 τούς, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀκροάσεως τῆς ἐκείνου τῆς ψήφου ταύτης
 ποιῆσαι κοινωνούς· ὃ μᾶλλον εὐπαράδεκτον ἐποίει τὸν λόγον.
 20 Καίτοι οὐ πάντα αὐτῆς τὸν θίον ἐξήγγειλεν, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν
 εἰρημένων καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἐπέπειστο. Καὶ οὐκ εἶπε,
 Δεῦτε, πιστεύσατε, ἀλλὰ, «Δεῦτε, ἴδετε», ὃ τούτων κουφό-
 τερον ἦν, καὶ μᾶλλον αὐτοὺς ἐφείλκετο.

Εἶδες τῆς γυναικὸς τὴν σοφίαν; Ἦδει γάρ, ἤδει
 25 σαφῶς, διὰ γενοσάμενοι μόνον τῆς πηγῆς ἐκείνης, τὰ αὐτὰ
 πείσονται ἅπερ καὶ αὐτή. Καίτοι γε εἴ τις τῶν ἄλλων ἦν
 τῶν παχυτέρων, καὶ συνεσκίασεν ἄν τὸν ἔλεγχον· αὐτὴ δὲ
 ἐκπομπεύει τὸν ἑαυτῆς θίον καὶ εἰς μέσον προτίθησιν, ὥστε
 πάντας ἐπισπάσασθαι καὶ ἐλεῖν.

30 «Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ἠρώτων αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέ-

ἀναλαμβάνει ἀποστολικὸν ἔργον, ἐπειδὴ ἡ χαρὰ τῆς ἔδωσε πτερά. Καὶ δὲν προσκαλεῖ ἕνα καὶ δύο, ὅπως ὁ Ἄνδρέας καὶ ὁ Φίλιππος, ἀλλ' ἀφοῦ ἀνεστάτωσε τὴν πόλιν καὶ ὅλον τὸν λαόν, τὸν ἔφεραν εἰς τὸν Χριστόν. Καὶ πρόσεχε μὲ πρόσην σύνεσιν ὁμιλεῖ. Διότι δὲν εἶπεν, Ἐλᾶτε νὰ ἰδῆτε τὸν Χριστόν, ἀλλὰ προσελκύει τοὺς ἄνδρας τῆς πόλεως μὲ τὴν ἰδίαν συγκαταβατικότητα, μὲ τὴν ὁποίαν προσεῖλκυσε αὐτὴν ὁ Χριστός. Διότι εἶπεν· «Ἐλᾶτε νὰ ἰδῆτε ἕναν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος μοῦ εἶπεν ὅλα ὅσα ἔχω κάμει». Καὶ δὲν ἐντράπηκε νὰ εἰπῇ· «Μοῦ εἶπε ὅλα ὅσα ἔχω κάμει». Καὶ ὅμως ἤμποροῦσε νὰ ὁμιλήσῃ κατ' ἄλλον τρόπον· Ἐλᾶτε νὰ ἰδῆτε τὸν Προφήτην. Ἄλλ' ὅταν θερμανθῇ ἡ ψυχὴ μὲ τὸ θεῖον πῦρ, δὲν βλέπει τίποτε ἀπὸ τὰ γήινα, οὔτε δόξαν οὔτε ἐντροπήν.

«Μήπως αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός»; Βλέπεις πάλιν τὴν μεγάλην σοφίαν τῆς γυναίκος; Διότι καθαρὰ ὠμίλησεν, οὔτε ἐσιώπησε. Διότι δὲν ἤθελε νὰ τοὺς παρασύρῃ μὲ τὴν ἰδικὴν τῆς γνώμην, ἀλλ' ἀφοῦ ἀκούσουν τὸν Χριστόν, νὰ γίνουν κοινωνοὶ μὲ ἰδικὴν τοὺς ἀπόφασιν. Αὐτὸ ἔκαμνε τὸν λόγον τῆς περισσότερον εὐπρόσδεκτον. Καὶ ὅμως δὲν ἀπεκάλυπεν εἰς τὸν Χριστόν ὀλόκληρον τὸν βίον τῆς, ἀλλ' εἶχε πεισθεῖ ὅτι οὗτος ἐγνώριζε τὰ ὑπόλοιπα ἀπὸ ὅσα αὐτὸς εἶχεν εἰπεῖ. Καὶ δὲν εἶπεν· Ἐλᾶτε, πιστεύσατε, ἀλλὰ «Ἐλᾶτε νὰ ἰδῆτε», τὸ ὁποῖον ἦτο ἐλαφρότερον καὶ τοὺς προσεῖλκυε περισσότερον.

Εἶδες τὴν σοφίαν τῆς γυναίκος; Διότι ἤξευρε καὶ ἤξευρε καλά, ὅτι, ἐὰν ἐδοκίμαζαν μόνον ἀπὸ ἐκείνην τὴν πηγὴν θὰ συνέβαινε καὶ εἰς αὐτοὺς ὅ,τι εἶχε συμβῆ καὶ εἰς ἐκείνην. Καὶ ὅμως, ἂν ἦτο κάποια ἄλλη μὲ μεγαλυτέραν ἀναισθησίαν, θ' ἄφηνεν εἰς τὸ σκότος τὸ παράπτωμά τῆς. Αὐτὴ ὅμως ἀποκαλύπτει ὅλον τὸν βίον τῆς καὶ τὸν φέρει εἰς τὸ μέσον ὥστε νὰ τοὺς προσελκύσῃ καὶ νὰ τοὺς αἰχμαλωτῆσῃ ὅλους.

«Ἐν τῷ μεταξὺ τὸν παρεκάλουν οἱ μαθηταὶ τοῦ λέγον-

γοντες· Ραβδί, φάγε». Τὸ «Ἠρώτων», ἐνταῦθα Παρεκάλουν
 ἐστί, τῇ ἐγχωρίῳ αὐτῶν φωνῇ. Ὅρωντες γὰρ αὐτὸν κεκτη-
 κότια ἀπὸ τῆς ὁδοιπορίας καὶ τῆς ἐπιχειμένης φλογός, παρε-
 κάλουν αὐτόν. Οὐ γὰρ ἦν προπειρίας τὸ δεῖσθαι ὑπὲρ σι-
 5 τίων, ἀλλὰ φιλοστοργίας τῆς περὶ τὸν διδάσκαλον. Τί οὖν
 ὁ Χριστός; «Ἐγὼ βρωῶν ἔχω φαγεῖν, ἦν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε.
 Ἔλεγον οὖν πρὸς ἀλλήλους· Μή τις ἤνεγκεν αὐτῷ φα-
 γεῖν;».

Τί τοίνυν θαυμάζεις εἰ ἡ γυνή, ὕδωρ ἀκούσασα, ἔτι
 10 ὕδωρ ἐφανιάζειτο, ὅπου γε καὶ οἱ μαθηταὶ ἔτι ταῦτα πά-
 σχουσι καὶ οὐδὲν οὕτω πνευματικὸν νοοῦσιν, ἀλλὰ ἀπο-
 ροῦσι μὲν, πάλιν δὲ τὴν αἰδῶ τὴν συνήθη καὶ τὴν τιμὴν τῷ
 διδασκάλῳ νέμουσι, πρὸς ἀλλήλους μὲν διαλεγόμενοι, αὐτῷ
 δὲ πεῦσιν οὐ τολμῶντες προσαγαγεῖν; Τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ
 15 ποιοῦσιν, ἐπιθυμοῦντες μὲν ἐρωτῆσαι, οὐκ ἐρωτῶντες δέ.
 Τί οὖν ὁ Χριστός; «Ἐμὸν βρωμά ἐστιν», φησί, «ἵνα ποιῶ
 τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με καὶ τελειώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον».
 Τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν ἐνταῦθα βρωῶν ἐκάλεσε, δει-
 κνὺς ὄσην ἐπιθυμίαν ἔχει τῆς ἡμετέρας προνοίας. Ὡσπερ
 20 γὰρ ἡμῖν ποθεινὸν τὸ ἐσθίειν, οὕτως αὐτῷ τὸ σωθῆναι ἡμᾶς.

Ἄκουε δὲ πῶς πανταχοῦ οὐκ ἐκ τοῦ προχείρου πάντα
 ἀποκαλύπτει, ἀλλὰ πρῶτον εἰς ἀπορίαν ἐμβάλλει τὸν ἀκροα-
 τήν, ἵνα ἀρξάμενος ζητεῖν τί τὸ λεγόμενον, εἶτα ἀπορῶν
 καὶ κάμνων, μετὰ πλείονος ἀποδέξεται προθυμίας φανέν
 25 τὸ ζητούμενον, καὶ μᾶλλον διανασιῇ πρὸς τὴν ἀκρόασιν.
 Διατί γὰρ μὴ εὐθέως εἶπε, «Ἐμὸν βρωμά ἐστιν, ἵνα ποιή-
 σω τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου»; καίτοι οὐδὲ τοῦτο σαφὲς
 ἦν, ἀλλὰ τοῦ προτέρου σαφέστερον ἀλλὰ τί; «Ἐγώ», φησί,
 «βρωῶν ἔχω φαγεῖν, ἦν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε». Πρότερον γὰρ
 30 αὐτοῦς, ὅπερ ἔφη, τῇ διαπορήσει προσεκτικωτέρους ἐργά-
 σασθαι βούλει, καὶ ἐθίσαι καὶ διὰ τοιούτων αἰνιγματικῶν

τες. Διδάσκαλε, φάγε». Τὸ «ἡρώτων» ἐδῶ σημαίνει παρεκάλουν, κατὰ τὴν τοπικὴν των διάλεκτον. Τὸν παρεκάλουν νὰ φάγη, ἐπειδὴ τὸν ἔβλεπαν κουρασμένον ἀπὸ τὴν ὁδοιπορίαν καὶ ἀπὸ τὸν καύσωνα. Τὸ ὅτι τὸν παρεκάλουν νὰ φάγη, δὲν ἦτο ἔνδειξις αὐθαδείας, ἀλλὰ φιλοστοργίας διὰ τὸν διδάσκαλον. Τί ἀπήντησεν ὁ Χριστός; «Ἐγὼ ἔχω φαγητὸν νὰ φάγω, τὸ ὁποῖον σεῖς δὲν ξεύρετε. Ἔλεγαν τότε οἱ μαθηταὶ μεταξὺ των· «Μήπως τοῦ ἔφερε κανεὶς νὰ φάγη;».

Διατί λοιπὸν ἀπορεῖς, ποῦ ὅταν ἡ γυναῖκα ἤκουσεν ὕδωρ, εἶχεν ἀκόμη εἰς τὸν νοῦν της ὕδωρ, ἀφοῦ καὶ οἱ μαθηταὶ ἀκόμη ἔπαθαν τὰ ἴδια καὶ δὲν ἐννοοῦν ἀκόμη τίποτε τὸ πνευματικόν, ἀλλ' ἀποροῦν μὲν, ὅμως ἀποδίδουν εἰς τὸν διδάσκαλον τὴν ὀφειλομένην τιμὴν καὶ τὸν σεβασμόν, ἀλλὰ δὲν τολμοῦν νὰ τὸν ἐρωτήσουν; Τὸ ἴδιο ἔχουν κάμει καὶ ἄλλας φορές, ἐπιθυμοῦν δηλαδὴ νὰ τὸν ἐρωτήσουν, ἀλλὰ δὲν τὸν ἐρωτοῦν. Τί ἀπήντησε λοιπὸν ὁ Χριστός; «Τὸ ἰδικόν μου φαγητὸν εἶναι νὰ κάμω τὸ θέλημα αὐτοῦ ποῦ μὲ ἔστειλε καὶ νὰ τελειώσω τὸ ἔργον του». Τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων ὠνόμασεν ἐδῶ φαγητόν, ἀποδεικνύων πόσῃ προθυμίαν ἔχει νὰ προβλέπῃ δι' ἡμᾶς. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς φροντίζει διὰ τὴν τροφήν μας, ἔτσι φροντίζει καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν μας.

Ἄκουε λοιπὸν, μὲ ποῖον τρόπον ἀποκαλύπτει τὰ πάντα ὄχι ἀμέσως, ἀλλὰ πρῶτα προκαλεῖ εἰς τὸν ἀκροατὴν ἀπορίαν, διὰ ν' ἀρχίσῃ νὰ ἐρευνᾷ, τί σημαίνει αὐτὸ ποῦ λέγεται, ἔπειτα, ὅταν ἀρχίσῃ ν' ἀμφιβάλλῃ καὶ νὰ κουράζεται, διὰ νὰ δεχθῇ μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν τὴν ἐξήγησιν αὐτοῦ ποῦ ἐρευνᾷ καὶ διὰ νὰ ἐντείνῃ περισσότερο τὴν προσοχὴν του. Διατί λοιπὸν δὲν εἶπεν ἀμέσως «Ἰδικόν μου φαγητὸν εἶναι νὰ κάμω τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου», μολονότι καὶ αὐτὸ δὲν θὰ ἦτο σαφές, ἀλλ' ὅπωςδήποτε σαφέστερον ἀπὸ ἐκεῖνο ποῦ εἶπε προηγουμένως. Διότι ὅπως εἶπα, ἤθελε νὰ τοὺς κάμῃ προσεκτικωτέρους διὰ τῆς ἀπορίας καὶ νὰ τοὺς συνηθίσῃ ν' ἀκούουν τὰ λόγια του διὰ τοιούτων αἰνιγμά-

ἀκούειν τὰ λεγόμενα. Τί δέ ἐστι τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς;
 Λέγει λοιπὸν αὐτὸ καὶ ἐρμηνεύει· «Οὐχ ὑμεῖς λέγετε ὅτι
 ἐστὶ τειράμητόν ἐστι καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; Ἴδου λέγω
 ὑμῖν, ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώ-
 5 ρας, ὅτι λευκαί εἰσι πρὸς θερισμόν».

2. Ἴδου πάλιν τοῖς συνιρόφοις ὀνόμασιν ἀνάγει πρὸς
 τὴν τῶν μεγίστων θεωρίαν αὐτοῦς. Καὶ γὰρ «Βρωῶμα» εἰ-
 πῶν, οὐδὲν ἕτερον ἐδήλωσεν, ἢ τὴν τῶν μελλόντων παρα-
 γίνεσθαι σωτηρίαν ἀνθρώπων· καὶ ἡ χώρα δὲ καὶ ὁ θερι-
 10 σμὸς τὸ αὐτὸ δηλοῖ, τὸ πλῆθος τῶν ψυχῶν τῶν ἐτοιμῶν πρὸς
 τὴν ὑποδοχὴν τοῦ κηρύγματος. Ὀφθαλμοὺς δὲ ἐνιαῦθα λέγει,
 καὶ τοὺς τῆς διανοίας, καὶ τοὺς τοῦ σώματος· καὶ γὰρ ἐώρων
 λοιπὸν τὸ πλῆθος ἐρχόμενον τῶν Σαμαρειτῶν τὴν δὲ τῆς
 προαιρέσεως αὐτῶν ἐτοιμότητα, τὰς χώρας τὰς λευκαιο-
 15 μένας φησὶν. Ὡσπερ γὰρ οἱ ἀσιάχνες ἐπειδὴν λευκανθῶ-
 σι πρὸς ἄμητόν εἰσιν ἐτοιμοὶ οὕτω καὶ οὗτοι νῦν, φησί,
 πρὸς σωτηρίαν εἰσὶ παρεσκευασμένοι καὶ εὐτρεπεῖς.

Καὶ διατί μὴ εἶπε σαφῶς, ὅτι ἔρχονται πιστεῦσαι οἱ
 ἄνθρωποι καὶ ἐτοιμοὶ εἰσι πρὸς ἀποδοχὴν τοῦ λόγου, κα-
 20 τηγηθέντες μὲν παρὰ τῶν προφητῶν καὶ τὸν καρπὸν λοι-
 πὸν ἀποδιδόντες, ἀλλὰ χώραν καὶ θερισμόν ἐκάλεσε; τί
 βούλονται αὐτῶ αἷται αἱ τροπαί; Οὐ γὰρ ἐνιαῦθα μόνον,
 ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦτο ποιεῖ· καὶ οἱ προ-
 φῆται δὲ τῷ αὐτῷ κέχρηται τροπῇ, μεταφορικῶς πολλὰ
 25 λέγοντες. Τί δήποι' οὖν τὸ αἴτιον; οὐ γὰρ ἀπλῶς ταῦτα
 τοῦ Πνεύματος ἢ χάρις ἐνομοθέτησεν· ἀλλὰ τίνος ἕνεκεν, καὶ
 διατί; Δυοῖν ἕνεκεν προφάσεων· μιᾶς μὲν, ὥστε ἐμφαντι-
 κώτερον γενέσθαι τὸν λόγον, καὶ μᾶλλον ὑπ' ὄψιν ἄγειν τὰ
 λεγόμενα. Ἡ γὰρ διάνοια, τῆς συνιρόφου τῶν πραγμάτων
 30 εἰκόνας ἐπιλαβομένη, διανίσταται μᾶλλον, καὶ ὥσπερ ἐν
 γραφῇ τὰ πράγματα ὁρῶσα, κατέχεται μειζρόνως.

των. Ποῖο εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς του; Τὸ λέγει καὶ τὸ ἑρμηνεύει «Σεῖς δὲν λέγετε, Τέσσαρας μῆνας ἀκόμη καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; Σᾶς λέγω λοιπόν, σηκώσετε τοὺς ὀφθαλμοὺς σας καὶ κοιτάξτε τὰ χωράφια, ὅτι εἶναι λευκά, ἕτοιμα πρὸς θερισμόν».

2. Νὰ πάλιν, μὲ τὰ λόγια ποῦ τοῦ ἦσαν οἰκεῖα, ἀνυψώνει αὐτοὺς εἰς τὴν θεώρησιν τῶν ὑψίστων πραγμάτων. Διότι μὲ τὴν λέξιν «βρῶμα» δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο, παρὰ τὴν μέλλουσαν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλὰ καὶ τὸ χωράφι καὶ ὁ θερισμὸς τὸ ἴδιο σημαίνει, δηλαδὴ τὸ πλῆθος τῶν ψυχῶν, ποῦ εἶναι ἕτοιμοι νὰ δεχθοῦν τὸ κῆρυγμα. Μὲ τὴν λέξιν ὀφθαλμοὺς ἐννοεῖ ἐπίσης τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ σώματος. Διότι ἔβλεπαν ἤδη τὸ πλῆθος τῶν Σαμαρειτῶν, ποῦ ἤρχετο. Καὶ τὴν ἐτοιμασίαν τῆς θελήσεως ἐκείνων ὀνομάζει λευκά χωράφια. Διότι ὅπως ἀκριβῶς οἱ στάχεις, ὅταν ἀσπρίσουν, εἶναι ἕτοιμοι πρὸς θερισμόν, ἔτσι καὶ οἱ Σαμαρεῖται τώρα εἶναι ἕτοιμοι καὶ πρόσφοροι διὰ τὴν σωτηρίαν.

Καὶ διατί δὲν εἶπε καθαρά, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἔρχονται διὰ νὰ πιστεύσουν καὶ εἶναι ἕτοιμοι νὰ δεχθοῦν τὸν λόγον, ἀφοῦ ἤδη ἐδιδάχθησαν ἀπὸ τοὺς Προφήτας καὶ πρόκειται ν' ἀποδώσουν τὸν καρπὸν, ἀλλὰ τοὺς ὠνόμασε χωράφι καὶ θερισμόν; Τί ἐννοοῦν δι' αὐτὸν αὐταὶ αἱ μεταφοραὶ; Ὅχι μόνον εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, ἀλλ' εἰς ὀλόκληρον τὸ Εὐαγγέλιον κἀμνει τοῦτο. Ἄλλωστε καὶ οἱ Προφῆται τὸν ἴδιον τρόπον μεταχειρίζονται λέγοντες πολλὰ μὲ μεταφορικὴν σημασίαν. Ποία εἶναι ἡ αἰτία; Διότι βεβαίως ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος δὲν ἐτακτοποίησεν αὐτὰ χωρὶς κρίσιν. Ἄλλὰ διὰ ποῖον λόγον; Διὰ δύο αἰτίας: Ἡ μία εἶναι, ὅτι ἔτσι ὁ λόγος γίνεται ἐντονώτερος καὶ παραστατικώτερος. Διότι, ὅταν ἡ σκέψις συλλάβῃ τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων ποῦ εἶναι σύμφωνος μὲ τὰ λόγια, κινεῖται περισσότερο καὶ αἰχμαλωτίζεται εὐκολώτερον, σὰν νὰ βλέπῃ τὰ πράγματα ζωγραφισμένα.

Ἐνὸς μὲν οὖν ἕνεκα τούτου δευτέρου δέ, ὥστε καὶ
 γλυκαίνεσθαι τὴν διήγησιν, καὶ μονιμοτέραν εἶναι τῶν λε-
 γομένων τὴν μνήμην. Οὐ γὰρ οὕτως ἀπόφασις χειροῦται
 καὶ ἐνάγει τὸν ἀκροατὴν τὸν πολὺν, ὡς ἢ διὰ τῶν πραγμά-
 5 των διήγησις, καὶ ἡ ὑπογραφή πείρας. Ὁ διὰ τῆς παρα-
 βολῆς ἔστι μετὰ πολλῆς γινόμενον ἰδεῖν τῆς σοφίας.

«Καὶ ὁ θερίζων, μισθὸν λαμβάνει καὶ συνάγει καρπὸν
 εἰς ζωὴν αἰώνιον». Ὁ μὲν γὰρ τοῦ ἀμητοῦ τούτου καρπός,
 οὐκ εἰς αἰώνιον ζωὴν, ἀλλ' εἰς τὴν πρόσκαιρον ταύτην προ-
 10 χωρεῖ· ὁ δὲ πνευματικός, εἰς τὴν ἀγήρω καὶ ἀθάνατον. Ὁ-
 ρῆς πῶς αἰσθητὰ μὲ τὰ ρήματα, πνευματικὰ δὲ τὰ νοήματα
 καὶ δι' αὐτῶν τῶν λέξεων διαιρεῖ τὰ γήινα ἀπὸ τῶν οὐ-
 ρανίων; Ὅπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ ὕδατος διαλεγόμενος ἐποίησε,
 τὸ ἰδιάζον αὐτοῦ θείας, ὅτι «Ὁ πίνων τὸ ὕδωρ τοῦτο οὐ μὴ
 15 διψήσῃ», τοῦτο καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ, τὸ εἰς ζωὴν αἰώνιον λέ-
 γων τὸν καρπὸν συνάγεσθαι τοῦτον· «Ἴνα καὶ ὁ σπείρων
 ὁμοῦ χαίρῃ καὶ ὁ θερίζων».

Τίς ἐστὶν ὁ σπείρων καὶ τίς ὁ θερίζων; Οἱ προφηταί
 εἰσιν οἱ σπείραντες· ἀλλ' οὐκ αὐτοὶ ἐθέρισαν, ἀλλ' οἱ ἀπό-
 20 σιολοί. Οὐ μὴν διὰ τοῦτο ἀπεσιόρηται τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς
 ἀμοιβῆς τῶν πόνων, ἀλλὰ συνήδονται καὶ χαίρουσι σὺν ἡ-
 μῖν, εἰ καὶ μὴ σὺν ἡμῖν θερίζουσι. Οὐδὲ γὰρ ὁ ἀμητὸς
 ἔργον τοῦ σπόρου. Ἐνθα οὖν ἐλάτιων ἐστὶ μὲν ὁ πόνος, μεί-
 ζων δὲ ἢ ἡδονή, ἐνταῦθα ὑμᾶς εἰήρησα, οὐκ ἐν τῷ σπόρῳ.
 25 Πολλὴ γὰρ ἐκεῖ ἢ ταλαιπωρία καὶ ὁ πόνος. Ἐν γὰρ τῷ
 ἀμητῷ ἢ μὲν πρόσσδος πολλή, πόνος δὲ οὐ ἰσοῦτος, ἀλλὰ
 καὶ πολλὴ ἢ εὐκολία. Ἐνταῦθα δὲ βούλειαι κατασκευάσαι
 διὰ τούτων, ὅτι Καὶ προφητῶν θέλημα τοῦτό ἐστι, τὸ ἐμοὶ
 τοὺς ἀνθρώπους προσελθεῖν. Τοῦτο καὶ ὁ νόμος κατασκευά-

Αὐτὴ εἶναι ἡ μία αἰτία. Ἡ ἄλλη εἶναι, ὅτι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ διήγησις γίνεται περισσότερο εὐχάριστος καὶ ἡ ἀνάμνησις τῶν λόγων διαρκεῖ περισσότερο. Διότι δὲν εἶναι ἡ θέλησις ποῦ καθηλώνει καὶ πείθει τοὺς πολλοὺς ἀκροατὰς τόσον, ὅσον ἡ περιγραφή ἐκείνων τῶν πραγμάτων, διὰ τὰ ὁποῖα ἔχομεν ἰδίαν πείραν. Καὶ αὐτὸ ἠμπορεῖ νὰ ἰδῆ κανεὶς, ὅτι γίνεται διὰ τῆς παραβολῆς μὲ μεγάλην σοφίαν.

«Καὶ ὁ θεριστὴς παίρνει μισθὸν καὶ μαζεύει καρπὸν διὰ τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον». Δηλαδή ὁ καρπὸς αὐτοῦ τοῦ θερισμοῦ εἶναι ὠφέλιμος διὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ ὄχι διὰ τὴν αἰώνιον, ὁ πνευματικὸς ὅμως καρπὸς εἶναι ὠφέλιμος διὰ τὴν ἀγήραστον καὶ ἀθάνατον ζωὴν. Βλέπεις, πῶς τὰ μὲν λόγια εἶναι αἰσθητά, τὰ δὲ νοήματα πνευματικὰ καὶ πῶς μὲ τὰς λέξεις αὐτὰς χωρίζει τὰ γήινα ἀπὸ τὰ οὐράνια; Ἐκεῖνο δηλαδή ποῦ ἔκαμεν ὁμιλῶν περὶ τοῦ ὕδατος, ὅταν ἔδειξε τὴν ιδιότητά του, λέγων, «Ἐκεῖνος ποῦ θὰ πιῆ αὐτὸ τὸ ὕδωρ, δὲν θὰ διψᾷ ποτέ», τὸ ἴδιο κάμνει καὶ τώρα, ὅταν λέγη, ὅτι αὐτὸς ὁ καρπὸς θὰ μαζευθῆ εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν, «Διὰ νὰ χαίρουν μαζί καὶ ὁ σπορευὺς καὶ ὁ θεριστὴς».

Ποῖος εἶναι ὁ σπορευὺς καὶ ποῖος ὁ θεριστὴς; Σπορεῖς ἦσαν οἱ Προφῆται, ἀλλὰ δὲν ἐθήρισαν ἐκεῖνοι, ἀλλ' οἱ Ἀπόστολοι. Ἀλλὰ δὲν ἐστερήθησαν ἀπὸ τὴν εὐχαρίστησιν καὶ ἀπὸ τὴν ἀμοιβὴν τῶν κόπων των, ἀλλὰ εὐχαριστοῦνται καὶ χαίρουν μαζί μας, ἂν καὶ θερίζουν μαζί μας. Διότι ὁ θερισμὸς δὲν εἶναι ἔργον τῆς σπορᾶς. Ὅπου λοιπὸν ὁ μὲν κόπος εἶναι μικρότερος, ἡ δὲ εὐχαρίστησις μεγαλυτέρα, ἐκεῖ σᾶς ἐτοποθέτησα καὶ ὄχι εἰς τὴν σποράν. Διότι εἰς αὐτὴν εἶναι μεγάλη ἡ ταλαιπωρία καὶ ὁ κόπος. Ἀλλ' εἰς τὸν θερισμὸν καὶ ἡ ὠφέλεια εἶναι μεγάλη, ὁ δὲ κόπος δὲν εἶναι τόσος ἀλλὰ καὶ ἡ εὐκολία μεγάλη. Μὲ αὐτὰ θέλει νὰ δείξη, ὅτι ἦτο θέλημα τῶν Προφητῶν τοῦτο, τὸ νὰ ἔλθω δηλαδή πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Ἄλλωστε αὐτὸ εἶχε προετοιμασθῆ καὶ ἀπὸ τὸν νόμον. Δι' αὐτὸ ἔσπειραν, διὰ νὰ παραγάγουν τὸν

ζεν. Διὰ τοῦτο καὶ ἔσπειραν, ἵνα τοῦτον τέκωσι τὸν καρπὸν.

Δείκνυσι δὲ διὸ κακείνους αὐτὸς ἀπέσειλε, καὶ διὸ πολλὴ ἡ συγγένεια τῇ Καινῇ πρὸς τὴν Παλαιάν, καὶ πάντα ὁμοῦ διὰ τῆς παραβολῆς ταύτης κατασκευάζει. Μέννηται
 5 δὲ καὶ λόγον περὶ μιῶδους περιφερομένου παρὰ πολλῶν.
 «Ἐν γὰρ τούτῳ», φησί, «ὁ λόγος ἐστὶν ὁ ἀληθής, διὸ ἄλλος ἐστὶν ὁ σπείρων καὶ ἄλλος ὁ θερίζων». Ταῦτα δὲ ἔλεγον οἱ πολλοί, εἶποτε ἄλλοι μὲν τοὺς πόνους ὑπέστησαν, ἄλλοι δὲ τοὺς καρποὺς ἐδρέποντο· καὶ λέγει, διὸ οὗτος ὁ λόγος
 10 ἐνταῦθα μάλιστα τὴν ἀλήθειαν ἔχει. Ἐπόνθησαν μὲν γὰρ οἱ προφῆται, ὑμεῖς δὲ τοὺς καρποὺς τοὺς ἐκ τῶν ἐκείνων πόνων ἀμᾶσθε.

Καὶ οὐκ εἶπε, τοὺς μισθοὺς· οὐδὲ γὰρ ἐκείνοις ἄμισθος ὁ πολὺς ἐκεῖνος πόνος· ἀλλὰ, τοὺς καρπούς. Τοῦτο καὶ Δα-
 15 νιὴλ ἐποίησε. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς παροιμίας μέννηται λεγούσης· «Ἐξῆλθεν ἐξ ἀνόμων πλημμέλεια». Καὶ ὁ Δαυὶδ ἐν τῷ θρηνεῖν μέννηται τοιαύτης παροιμίας. Διὰ τοῦτο προλαβὼν εἶπε, «Ἴνα καὶ ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρη καὶ ὁ θερίζων». Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλε λέγειν διὸ ἄλλος ἔσπειρε καὶ
 20 ἄλλος θερίζει, ἵνα μὴ τις, ὅπερ ἔφην, ἀποσιερηθῆται τοὺς προφήτας νομίση τοῦ μισθοῦ, ξένον τι λέγει καὶ παράδοξον καὶ τοῖς αἰσθητοῖς οὐ συμβαῖνον, ἀλλὰ τῶν πνευματικῶν ἐξαίρειον ὄν. Ἐν μὲν γὰρ τοῖς πράγμασι τοῖς αἰσθητοῖς ἐὰν συμβῆ ἕτερον σπείραι καὶ ἕτερον θερίσαι, οὐχ ὁμοῦ
 25 χαίρουσιν, ἀλλὰ ἀλογοῦσιν οἱ σπείραντες, ἅτε ἐτέροις κημόντες, χαίρουσι δὲ οἱ θερίζοντες μόνοι. Ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ καὶ οἱ μὴ θερίζοντες ἅπερ ἔσπειραν, ὁμοίως τοῖς ἀμῶσι χαίρουσιν· ὅθεν δῆλον, διὸ καὶ αἰτιοὶ κοινωνοῦσι τῶν μισθῶν.

30 «Ἐγὼ ἀπέσειλα ὑμᾶς θερίζειν ὃ οὐχ ὑμεῖς κεκοπιάκατε· ἄλλοι κεκοπιάκασι καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν

καρπὸν τοῦτον.

Δεικνύει ἐπίσης ὅτι καὶ ἐκείνους αὐτὸς τοὺς εἶχεν ἀποστείλει καὶ ὅτι ὑπάρχει μεγάλη συγγένεια μεταξὺ τῆς Καινῆς καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἐπιτυχάνει συγχρόνως μὲ αὐτὴν τὴν παραβολήν. Ἐνθυμεῖται ἐπίσης καὶ μίαν παροιμίαν, πού ἐλέγετο ἀπὸ πολλοῦς. «Ἐδῶ ἀληθεύει ἡ παροιμία, ὅτι ἄλλος σπέρνει καὶ ἄλλος θερίζει». Αὐτὰ τὰ ἔλεγαν πολλοί, διότι ἄλλοι ἐκοπίαζαν καὶ ἄλλοι ἐθέριζαν τοὺς καρπούς. Καὶ τονίζει, ὅτι αὐτὴ ἡ παροιμία ἀληθεύει ἐντελῶς εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν. Διότι ἐκοπίασαν οἱ Προφῆται ἐσεῖς ὅμως θερίζετε τοὺς καρπούς ἀπὸ τοὺς κόπους ἐκείνων.

Δὲν εἶπε τὸν μισθόν, διότι καὶ ὁ κόπος ἐκείνων δὲν ἦτο χωρὶς μισθόν, ἀλλὰ τοὺς καρπούς. Τὸ ἴδιο ἔκαμε καὶ ὁ Δανιήλ. Διότι καὶ αὐτὸς ἐνεθυμήθη αὐτὴν τὴν παροιμίαν καὶ εἶπεν· «Ἀπὸ τοὺς ἀνόμους προῆλθε τὸ ἔγκλημα»⁴. Ἀλλὰ καὶ ὁ Δαυῖδ εἰς τὸν θρῆνον του ἐνεθυμήθη αὐτὴν τὴν παροιμίαν. Δι' αὐτὸ προηγουμένως ὁ Χριστὸς εἶχεν εἰπεῖ· «Διὰ νὰ χαίρουν μαζὶ καὶ ὁ σπορευὺς καὶ ὁ θεριστής». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ εἰπῆ, ὅτι ἄλλος ἔσπειρε καὶ ἄλλος θερίζει, διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς, ὅπως εἶπα, ὅτι οἱ Προφῆται εἶχον στερηθῆ τοῦ μισθοῦ, λέγει κάτι παράξενον καὶ ἀπροσδόκητον, πού δὲν συμβαίνει εἰς τὰ αἰσθητὰ πράγματα, ἀλλὰ κατ' ἐξαίρεσιν μόνον εἰς τὰ πνευματικά. Διότι εἰς τὰ πράγματα πού ὑποπίπτουν εἰς τὰς αἰσθήσεις μας, ἐὰν συμβῆ ἄλλος νὰ σπεύρῃ καὶ ἄλλος νὰ θερίσῃ, δὲν χαίρουν καὶ οἱ δύο μαζὶ, ἀλλὰ λυποῦνται ἐκεῖνοι πού ἔσπειραν καὶ χαίρουν μόνον ἐκεῖνοι πού θερίζουν, ἐπειδὴ ἄλλοι ἐκοπίασαν. Εἰς αὐτὴν ὁμοίως ἐδῶ τὴν περίπτωσιν δὲν συμβαίνει ἔτσι, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι πού δὲν θερίζουν, ὅσα ἔσπειραν, χαίρουν ἐξ ἴσου μ' ἐκείνους πού θερίζουν. Εἶναι λοιπὸν φανερόν ὅτι καὶ αὐτοὶ μετέχουν εἰς τὸν μισθόν.

«Ἐγὼ σᾶς ἔστειλα νὰ θερίσετε ἐκεῖνο, διὰ τὸ ὁποῖον δὲν ἐκοπίασατε. Ἄλλοι ἔχουν κοπιάσει καὶ σεῖς εἰσήλθατε

εἰσεληλύθατε». Ταύτη προιρέπει μᾶλλον αὐτούς. Ἐπειδὴ γὰρ ἐδόκει ἐπίπονον εἶναι τὸ πρᾶγμα τὸ τὴν οἰκουμένην περιελθεῖν καὶ κηρῦσαι, δείκνυσιν ὅτι καὶ ρᾶσιόν ἐστι. Τὸ γὰρ σφόδρα ἐπίπονον ἐκεῖνο ἦν, ὃ πολλοῦ καμᾶτου ἐδεῖτο, 5 τὸ καταβαλεῖν τὰ σπέρματα καὶ ψυχὴν ἀμύητον ἐναγαγεῖν εἰς θεογνωσίαν. Τίνος δὲ ἔνεκεν ταῦτα φθέγγεται; Ἴνα ὅταν αὐτοὺς ἀποσιείλῃ εἰς τὸ κηρῦσαι, μὴ θοροβηθῶσιν, ὡς εἰς πρᾶγμα ἐπίπονον πεμπόμενοι. Τὸ γὰρ ἐπιπονώτερον τῶν προφητῶν ἦν, φησί, καὶ μαρτυρεῖ τὸ ἔργον τῷ λόγῳ, 10 ὅτι ὑμεῖς ἐπὶ τὰ εὐκόλα ἤλθετε. Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ θερισμοῦ μετ' εὐκολίας μὲν ὁ καρπὸς συνάγεται καὶ ἐν μιᾷ ῥοπῇ ἢ ἄλλως πληροῦται τῶν δραγμάτων, οὐκ ἀναμερόντων τὰς τῶν καιρῶν τροπὰς, καὶ χειμῶνα καὶ ἔαρ καὶ ὄμβρον οὕτω καὶ νῦν γίνεται καὶ τὰ ἔργα θοᾶ.

15 Μειταξὺ οὖν λέγοντος αὐτοῦ ταῦτα, ἐξήεσαν οἱ Σαμαρεῖται καὶ συνήγειο ἀνθρώπον ὁ καρπός. Διὰ τοῦτο εἶπεν «Ἄρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ βλέπετε τὰς χώρας, ὅτι λευκαί εἰσιν». Εἶπε ταῦτα καὶ τὸ ἔργον ἐφάνη καὶ τὰ ῥήματα ἐκ τῶν πραγμάτων ἐωρᾶτο. «Ἐκ γὰρ τῆς πόλεως ἐ- 20 κείνης πολλοί», φησὶν, «ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν τῶν Σαμαρειτῶν διὰ τὸν λόγον τῆς γυναικός, μαρτυρούσης, ὅτι Εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα». Συνεώρων γὰρ ὅτι οὐκ ἂν ἐθαύμασε πρὸς χάριν ἢ γυνὴ τὸν διελέγξαντα αὐτῆς τὰ πλημμελήματα, οὐδ' ἂν ὑπὲρ τοῦ χαρίσασθαι ἐτέρῳ τὸν ἑαυτῆς ἐξεπόμπευσε 25 βίον.

3. Μιμησώμεθα δὴ τὴν γυναῖκα καὶ ἡμεῖς καὶ ἐκ τοῖς οἰκείοις ἀμαρτήμασι μὴ αἰσχυνώμεθα ἀνθρώπους, ἀλλὰ φοβώμεθα ὡς χρὴ Θεὸν τὸν καὶ νῦν ὁρῶντα τὸ γινόμενον καὶ τότε κολάζοντα τοὺς μὴ μετανοήσαντας νῦν ὡς νῦν γε 30 τοῦναντίον ποιοῦμεν. Τὸν μὲν γὰρ μέλλοντα κρίνειν, οὐ δεδοίκαμεν, τοὺς δὲ οὐδὲν ἡμᾶς παραβλάπτοντας, τούτους φρίτ-

εἰς τὸν κόπον των». Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια τοὺς προτρέπει. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐφαίνετο ὅτι εἶναι πολὺ κοπιαστικὸν νὰ περιέλθουν τὴν οἰκουμένην καὶ νὰ κηρύξουν, ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι συγχρόνως καὶ πολὺ εὐκόλον. Διότι ἐκεῖνο ποὺ ἦτο πολὺ κοπιαστικὸν καὶ ἐχρειάζετο μεγάλον κόπον, ἦτο νὰ ρίψουν τοὺς σπόρους καὶ τὴν ἀμύητον ψυχὴν νὰ φέρουν εἰς θεογνωσίαν. Διὰ ποῖον λόγον λέγει ταῦτα; Διὰ νὰ μὴ φοβηθοῦν, ὅταν τοὺς στείλῃ νὰ κηρύξουν, σὰν νὰ πηγαίνουν εἰς κάτι τὸ πολὺ κοπιαστικόν. Διότι, λέγει, τὸ καθῆκον τῶν Προφητῶν ἦτο πολὺ κοπιαστικώτερον, ὅπως μαρτυρεῖ τὸ ἴδιον τὸ πρᾶγμα, ἐνῶ ἐσεῖς ἦλθατε εἰς τὰ εὐκολώτερα. Διότι, ὅπως εἰς τὸν θερισμὸν ὁ καρπὸς μαζεύεται μὲ εὐκολίαν καὶ ἐντὸς μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος τὸ ἀλώνι γεμίζει ἀπὸ δεμάτια, ποὺ δὲν περιμένουν τὰς καιρικὰς μεταβολὰς, τὸν χειμῶνα, τὴν ἀνοιξιν καὶ τὴν βροχὴν, ἔτσι γίνεται καὶ τώρα καὶ τὰ ἴδια τὰ ἔργα φωνάζουν.

Ἐνῶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν αὐτά, εἰς τὸ μεταξὺ ἐξήρχοντο οἱ Σαμαρεῖται καὶ ἐμαζεύετο πυκνὰ ὁ καρπός. Δι' αὐτὸ εἶπε· «Σηκώσατε τοὺς ὀφθαλμοὺς σας καὶ βλέπετε τὰ χωράφια, ὅτι εἶναι λευκά». Αὐτὸ εἶπε καὶ τὸ πρᾶγμα ἀπεδείχθη, διότι τὰ λόγια ἐπεβεβαιώθησαν ἀπὸ τὰ ἔργα. «Διότι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Σαμαρείτας τῆς πόλεως ἐκείνης ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν ἕξ αἰτίας τῆς μαρτυρίας τῆς γυναίκος. Ἰουδοῦ εἶπεν ὅλα ὅσα ἔκαμα». Διότι ἔβλεπαν, ὅτι δὲν θὰ ἐπαινοῦσεν ἡ γυνὴ χαριστικῶς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος τὴν ἤλεγξε διὰ τὰ ἀμαρτήματά της οὔτε καὶ θὰ διεπόμπευε τὸν βίον της διὰ νὰ φανῇ εὐχάριστος εἰς ἄλλον.

3. Ἄς μιμηθῶμεν λοιπὸν τὴν γυναῖκα καὶ ἡμεῖς καὶ ἄς μὴ ἐντρεπώμεθα διὰ τὰ ἀμαρτήματά μας τοὺς ἀνθρώπους, ἄς φοβώμεθα ὅπως πρέπει τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος καὶ τώρα βλέπει τὰ ἔργα μας καὶ τότε θὰ τιμωρήσῃ αὐτοὺς ποὺ τώρα δὲν μετανοοῦν. Ἄλλ' ἡμεῖς κάμνομεν τὸ ἀντίθετον. Διότι ἐκεῖνον ποὺ θὰ μᾶς κρίνῃ δὲν φοβούμεθα, ἀλλὰ φοβούμεθα αὐτοὺς ποὺ δὲν ἠμποροῦν νὰ μᾶς βλάψουν καὶ

τομεν, καὶ τὴν παρ' αὐτῶν αἰσχύνην τρέμομεν. Διὰ τοῦτο ἐν ᾧ δεδοίκαμεν, ἐν τούτῳ τὴν τιμωρίαν δίδομεν. Ὁ γὰρ αἰσχύνην ἀνθρώπων ὑφορώμενος νῦν μόνον, Θεοῦ δὲ δρωῖντος μὴ αἰσχυνόμενος προᾶξαι τι ἄτοπον, μὴ θέλων μετανοῆσαι καὶ μεταβαλέσθαι, ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ οὐκ ἐνώπιον ἐνός καὶ δευτέρου, ἀλλὰ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης παραδειγματίζεται.

Ὅτι γὰρ καὶ τῶν ἀγαθῶν πράξεων καὶ τῶν οὐ τοιούτων μέγα θέατρον ἐκεῖ κάθηται, ἢ τῶν προβάτων καὶ τῶν ἐρίφων παραβολὴ παιδευέτω σε καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, λέγων «Δεῖ γὰρ ἡμᾶς», φησί, «παρασιῆναι ἔμπροσθεν τοῦ θῆματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσηται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος ὅσα ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε κακόν». Καὶ πάλιν «Ὅς φανερώσει τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους». Ἐπραξάς τι πονηρὸν ἢ ἐνενόησας καὶ κρύπτεις ἄνθρωπον; Ἀλλὰ τὸν Θεὸν οὐ κρύπτεις. Ἀλλ' οὐδὲν τούτων σοι μέλει· οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ τῶν ἀνθρώπων, τοῦτό σοι φόβος. Οὐκοῦν ἐννόησον δι' οὐδὲ ἀνθρώπους λαθεῖν δυνήσῃ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Πάντα γὰρ ὡς ἐν εἰκόνι τότε στήσεται κατ' ὀφθαλμοὺς ἡμῶν, ὡς αὐτοκατάκριτον ἕκαστον γενέσθαι.

Καὶ τοῦτο δῆλον καὶ ἀπὸ τοῦ πλουσίου. Καὶ γὰρ καὶ τὸν ὑπεροφθέντα πένητα, τὸν Λάζαρον λέγω, πρὸ ὀφθαλμῶν εἶδεν ἐσιῶτα ὁ πλούσιος, καὶ δν πολλάκις ἐβδελύξατο δάκτυλον, τοῦτον παρακαλεῖ παραμυθίαν αὐτῷ γενέσθαι τότε. Παρακαλῶ τοίνυν, κἂν μηδεὶς ἴδῃ τὰ ἡμέτερα, ἕκαστον ἡμῶν εἰς τὸ ἑαυτοῦ συνειδὸς εἰσελθεῖν, καὶ καθίσει ἑαυτῷ δικαστὴν τὸν λογιζόμενον, καὶ εἰς μέσον ἄγειν τὰ πεπλημμελημένα· καὶ εἰ μὴ θούλοίτο ἐκπομπενθῆναι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ φοβερᾷ, ἐπι-

5. Β' Κορ. 5, 10.

6. Α' Κορ. 4, 50.

τρέμομεν νὰ μὴ κακοχαρακτηρισθῶμεν ἀπὸ αὐτούς. Διὰ τοῦτο ὅποιον φοβούμεθα, αὐτὸν τιμωροῦμεν. Διότι ἐκεῖνος ποῦ φροντίζει νὰ μὴ φαίνεται αἰσχρὸς μόνον εἰς τοὺς ἀνθρώπους, δὲν ἐντρέπεται ὅμως νὰ κάμῃ κάτι τὸ κακόν, ἐπειδὴ μόνον ὁ Θεὸς τὸν βλέπει, ἂν δὲν θέλῃ νὰ μετανοήσῃ καὶ νὰ ἀλλάξῃ, κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην θὰ γίνῃ καταγέλαστος ὄχι ἐνώπιον ἑνὸς καὶ δύο, ἀλλ' ἐνώπιον τῆς οἰκουμένης ὀλοκλήρου.

Διότι, ὅτι ἐκεῖ ὑπάρχει μεγάλη συγκέντρωσις τῶν καλῶν καὶ τῶν κακῶν πράξεων, σὲ διδάσκει ἢ παραβολὴ τῶν προβάτων καὶ τῶν ἐριφίων καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, ὁ ὁποῖος λέγει· «Διότι πρέπει ὅλοι ἡμεῖς νὰ φανερωθῶμεν ἐνώπιον τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ λάβῃ ὁ καθεὶς ὅ,τι τοῦ ἀρμόζει δι' ὅσα ἔκαμε μὲ τὸ σῶμα του, εἴτε καλὸν εἴτε κακόν»⁵. Καὶ πάλιν· «Ὁ ὁποῖος θὰ φέρῃ εἰς τὸ φῶς τὰ ὅσα κρύπτονται εἰς τὸ σκότος»⁶. Ἔκαμες ἢ ἐσκέφθης κάτι κακόν καὶ προσπαθεῖς νὰ τὸ κρύψῃς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους; Ἄλλ' ἀπὸ τὸν Θεὸν δὲν ἠμπορεῖς νὰ τὸ κρύψῃς. Ἄλλ' ἀπὸ αὐτὰ δὲν σ' ἐνδιαφέρει τίποτε. Ὁ μόνος φόβος σου εἶναι οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν ἀνθρώπων. Πρέπει λοιπὸν νὰ καταλάβῃς, ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην δὲν θὰ ἠμπορέσῃς οὔτε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους νὰ κρυφθῇς. Διότι τότε θὰ παρουσιασθοῦν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς μας ὅλα τὰ ἔργα μας σὰν εἰκόνα, ὥστε ὁ καθεὶς νὰ κρίνῃ τὸν ἑαυτὸν του.

Τοῦτο εἶναι φανερόν ἀπὸ τὴν παραβολὴν τοῦ πλουσίου. Διότι καὶ τὸν πτωχὸν ἐκεῖνον ποῦ εἶχε καταφρονήσει, τὸν Λάζαρον ἐννοῶ, τὸν εἶδεν ὁ πλοῦσιος νὰ στέκεται ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν του καὶ τὸν δάκτυλόν του, ποῦ πρῶτα ἐσichaίνετο, τώρα τὸν παρακαλεῖ νὰ τὸν παρηγορήσῃ. Παρακαλῶ λοιπόν, καὶ ἂν δὲν βλέπῃ κανεὶς τὰ ἰδικά μας ἔργα, ὁ καθεὶς ἀπὸ ἡμᾶς νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὴν συνείδησίν του καὶ νὰ κάμῃ τὴν λογικὴν δικαστὴν τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ νὰ φέρῃ εἰς τὸ μέσον τὰ ἁμαρτήματά του. Καὶ ἂν δὲν θέλῃ νὰ διαπομπευθῇ κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν, ἄς

τιθέτω τὰ φάρμακα τῆς μετανοίας, καὶ ἰασάσθω τὰ τραύματα. Ἐξεσι γάρ, ἔξεσι μυρίων γέμοντα τραυμάτων, ἀπελθεῖν ὑγιαίνοντα. «Ἐὰν γὰρ ἀφῆτε», φησὶν, «ἀφέωνται ὑμῶν αἱ ἁμαρτίαι· ἐὰν δὲ μὴ ἀφῆτε, οὐκ ἀφέωνται».

5 Ὡσπερ γὰρ ἐν τῷ βαπτίσματι καταχωννύμενα τὰ ἁμαρτήματα οὐκ ἔτι φαίνεται οὕτω καὶ ταῦτα ἀφανισθήσονται, ἐὰν θελήσωμεν μετανοῆσαι. Ἔσι δὲ μετάνοια τὸ μηκέτι τὰ αὐτὰ ποιεῖν. «Ὁ γὰρ τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειρῶν, ἔοικε τῷ κνῖ τῷ πρὸς τὸν ἴδιον ἔμειον ἐπανιόντι», καὶ τῷ κατὰ
10 τὴν παροιμίαν εἰς πῦρ ξαίοντι καὶ εἰς τειρημένον ἀντιλοῦντι πίδακον. Δεῖ τοίνυν ἀφίστασθαι καὶ τῇ πράξει καὶ τῇ γνώμῃ τῶν τολμηθέντων καὶ ἀποσιάντας φάρμακα ἐπιθεῖναι τοῖς τραύμασι τὰ ἐναντία τῶν ἁμαρτημάτων. Οἷόν τι λέγω Ἡρπασας καὶ ἐπλεονέκτησας; Ἀπόσιτηθι τῆς ἀρπαγῆς, καὶ ἐπίδες ἐλεημοσύνην τῷ τραύματι. Ἐπόρνευσας; Ἀπόσιτηθι
15 τῆς πορνείας καὶ ἐπίδες ἀγνείαν τῷ ἔλκει. Κακῶς εἶπες τὸν ἀδελφόν καὶ ἔβλαψας; Παῦσαι κακηγορῶν καὶ ἐπίδες φιλοφροσύνην.

Καὶ καθ' ἕκαστον οὕτω ποιῶμεν τῶν πεπλημμελημένων
20 ἡμῖν καὶ μὴ ἀπλῶς παραιρέχωμεν τὰ ἁμαρτήματα· ἐφέσθηκε γὰρ λοιπόν, ἐφέσθηκεν ὁ τῶν εὐδυνῶν καιρός. Διὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ὁ Κύριος ἐγγύς, μηδὲν μεριμνᾶτε». Ἀλλ' ἡμῖν τάχα τούναντίον ἔστιν ἐπιλέγειν· Ὁ Κύριος ἐγγύς, μεριμνᾶτε. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ καλῶς ἤκουον, «Μηδὲν μεριμνᾶτε», ἐν θλίψει καὶ πόνοις καὶ ἀγῶσιν ὄντες· οἱ δὲ ἐν ἀρπαγαῖς ζῶντες καὶ ἐν τρυφῇ, οἱ χαλεπὰς εὐθύνας μέλλοντες δίδόναι, οὐ τοῦτο, ἀλλ' ἐκεῖνο ἂν ἀκούσαιεν εἰκότως· Ὁ Κύριος ἐγγύς, μεριμνᾶτε.

7. Ματθ. 6, 14-15.

8. Β' Πέτρ. 2, 21-22.

9. Φίλιπ. 4, 5-6.

χρησιμοποίηση τὰ φάρμακα τῆς μετανοίας καὶ ὡς θεραπεία τὰ τραύματα. Διότι εἶναι δυνατόν, καὶ ἂν κανεῖς εἶναι γεμάτος ἀπὸ τραύματα, νὰ φύγη ὑγιής. «Διότι, ἐὰν συγχωρήσετε εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὅ,τι κακὸν ἔχουν κάμει, θὰ συγχωρηθοῦν αἱ ἰδικαὶ σας ἀμαρτίαι. Ἐὰν ὁμως δὲν τοὺς συγχωρήσετε, τότε δὲν θὰ συγχωρηθοῦν αἱ ἰδικαὶ σας»⁷.

Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὰ ἀμαρτήματα ἀποπλυνόμενα μὲ τὸ βάπτισμα δὲν φαίνονται πλέον, ἔτσι καὶ αὐτὰ θὰ ἐξαφανισθοῦν, ἐὰν θέλωμεν νὰ μετανοήσωμεν. Ἡ δὲ μετάνοια συνίσταται εἰς τὸ νὰ μὴ κάμνη κανεῖς τὰ ἴδια. «Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἐπιχειρεῖ τὰ ἴδια, ὁμοιάζει μὲ τὸν σκύλον ποὺ ἐπανέρχεται εἰς τὸν ἕμετόν του»⁸ καὶ μὲ ἐκεῖνον ποὺ κατὰ τὴν παροιμίαν κτυπᾷ τὴν φωτιὰ καὶ προσπαθεῖ ν' ἀντλήσῃ ὕδωρ ἀπὸ τρύπιον πιθᾶρι. Πρέπει λοιπὸν καὶ μὲ τὰ ἔργα καὶ μὲ τὰ λόγια νὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ τὰ κακὰ ἔργα καί, ἀφοῦ ἀπομακρυνθοῦμεν νὰ βάλωμεν φάρμακα ἐπάνω εἰς τὰ τραύματα, αὐτὰ ποὺ εἶναι ἀντίθετα τῶν ἀμαρτημάτων. Παραδείγματος χάριν. Ἦσουν ἄρπαξ καὶ πλεονέκτης; Ν' ἀπέχῃς ἀπὸ τὴν ἄρπαγὴν καὶ βάλῃς ἐπάνω εἰς τὸ τραῦμα τὴν ἐλεημοσύνην. Ἐπόρνευες; Ἀπομακρύνσου ἀπὸ τὴν πορνείαν καὶ βάλῃς ἐπάνω εἰς τὴν πληγὴν τὸ φάρμακον τῆς ἀγνότητος. Ἐκακολόγησες καὶ ἔβλαψες τὸν ἀδελφόν σου; Παῦσε νὰ κατηγορῆς καὶ χρησιμοποίησε τὴν φιλοφροσύνην.

Καὶ διὰ τὸ καθὲν ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματά μας ὡς κάμνωμεν τὸ ἴδιο καὶ ὡς μὴ τὰ παρατρέχωμεν ἀπλῶς. Διότι ἔχει φθάσει ὁ καιρὸς τῶν εὐθυνῶν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Ὁ Κύριος εἶναι πλησίον. Μὴ μεριμνᾶτε διὰ τίποτε»⁹. Ἄλλὰ δι' ἡμᾶς πρέπει νὰ λεχθῇ τὸ ἀντίθετον. Ὁ Κύριος εἶναι πλησίον, μεριμνᾶτε. Διότι ἐκεῖνοι μὲν καλῶς ἤκουον «Μὴ μεριμνᾶτε διὰ τίποτε», ἐπειδὴ εὐρίσκοντο εἰς θλίψιν, εἰς κόπους καὶ εἰς ἀγῶνας. Ἄλλ' αὐτοὶ ποὺ ζοῦν ἀπὸ ἀρπαγᾶς καὶ μὲ πολυτέλειαν, ποὺ θὰ λογοδοτήσουν βαρέως, ὄχι τοῦτο, ἀλλὰ τὸ ἐπόμενον θ' ἀκούσουν δικαίως· Ὁ Κύριος εἶναι πλησίον, μεριμνᾶτε.

Οἱ δὲ γὰρ πολὺς λείπεται τῆς συντελείας ὁ χρόνος, ἀλλὰ πρὸς τὸ τέλος λοιπὸν ὁ κόσμος ἐπείγεται. Τοῦτο οἱ πό-
 λεμοὶ δηλοῦσι, τοῦτο αἱ θλίψεις, τοῦτο οἱ σειμοί, τοῦτο ἡ
 ἀγάπη ψυγείσα. Καθάπερ γὰρ σῶμα ψυχορραγοῦν καὶ ἐγ-
 5 γὺς δὴ τῆς τελευτῆς, μυρίας ἐπισπᾶται κακώσεις· καὶ οἰκίας
 μελλούσης καταπίπτειν, πολλὰ προπίπτειν εἴωθε καὶ ἀπὸ
 τῆς ὀροφῆς καὶ ἀπὸ τῶν τοίχων οὔτω καὶ τῆς οἰκουμένης
 ἐγγὺς καὶ ἐπὶ θύραις ἔσσηκεν ἡ συντέλεια, καὶ διὰ τοῦτο
 τὰ μυρία διέσπαρται πανταχοῦ κακὰ. Εἰ γὰρ τότε ὁ Κύριος
 10 ἐγγύς, πολλῶ μᾶλλον νῦν ἐγγύς. Εἰ πρὸ τετρακοσίων ἐτῶν
 διε ταῦτα ἐλέγειο καὶ πλήρωμα τῶν χρόνων τὸν καιρὸν
 ἐκεῖνον ὁ Παῦλος ἐκάλει, πολλῶ μᾶλλον τὸν παρόντα.

Ἄλλ' ἴσως δι' αὐτὸ τοῦτο ἀπιστοῦσίν τινες. Καὶ μὴν
 διὰ τοῦτο πιστεύειν χρὴ μᾶλλον. Πόθεν γὰρ οἶδας, ἄνθρωπε,
 15 δι οὐκ ἐγγὺς τὸ τέλος καὶ μετὰ βραχὺν χρόνον ἀπαντήσεται
 τὰ εἰρημένα; Ὡσπερ γὰρ τοῦ ἐνιαυτοῦ τέλος, οὐ τὴν ἐσχάτην
 ἡμέραν λέγομεν εἶναι, ἀλλὰ καὶ τὸν ἔσχατον μῆνα, καίτοι γε
 τριάκοντα ἡμέρας ἔχοντα, οὔτω καὶ τῶν τοσοῦτων ἐτῶν κἄν
 τετρακόσια ἔτη τέλος εἶπω, οὐχ ἁμαρτήσομαι. Ὡστε ἔκτιστε
 20 προανεφώνει τὸ τέλος. Συστείλωμεν οὖν ἑαυτούς, ἐντροφη-
 σωμεν τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ. Καὶ γὰρ ἐν ἀδείᾳ διατριβόντων
 ἡμῶν, οὐ σφόδρα μεριμνώντων οὐδὲ προσδοκῶντων, ἐπι-
 στήσεται ἄθρόον ἢ παρουσία.

Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «Ὡσπερ γὰρ ἐν
 25 ταῖς ἡμέραις τοῦ Νῶε καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Λῴτ, οὔτως
 ἔσται καὶ ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος τούτου». Τοῦτο καὶ
 ὁ Παῦλος δηλῶν ἔλεγεν· «Ὅταν δὲ λέγωσιν, εἰρήνη καὶ ἀ-
 σφάλεια, τότε αἰφνίδιος αὐτοῖς ἐφίσταται ὄλεθρος, καὶ ὥσ-
 περ ἡ ὥδιν τῇ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ». Τί ἐστίν, «Ἡ ὥδιν τῇ

10. Ματθ. 24, 57.

11. Α' Θεσσ. 5, 3.

Διότι δὲν εἶναι μακρὰν ὁ χρόνος τῆς συντελείας, ἀλλ' ὁ κόσμος βαδίζει ἤδη πρὸς τὸ τέλος του. Αὐτὸ φανερώνουν οἱ πόλεμοι, αἱ θλίψεις, οἱ σεισμοὶ καὶ ἡ ἀγάπη ποῦ ἔχει σβῆσει. Διότι, ὅπως ὅταν ψυχορραγῇ τὸ σῶμα καὶ εὐρίσκειται πλησίον τοῦ θανάτου, ὑφίσταται ἀπείρους πόνους, καὶ ἡ οἰκία, ὅταν πρόκειται νὰ καταρρεύσῃ, καταρρέουν συνήθως ἐνωρίτερον τμήματα ἀπὸ τὴν ὀροφὴν καὶ ἀπὸ τοὺς τοίχους, ἔτσι πλησιάζει καὶ εὐρίσκεται εἰς τὰ πρόθυρα ἡ συντέλεια καὶ δι' αὐτὸ ἔχουν διασπαρεῖ παντοῦ τὰ κακά. Διότι, ἐὰν τότε ἦτο πλησίον ὁ Κύριος, τώρα εἶναι πολὺ περισσότερον. Διότι, ὅταν αὐτὰ ἐλέγοντο πρὸ τετρακοσίων ἐτῶν καὶ ὁ Παῦλος ὠνόμαζε τὸν καιρὸν ἐκεῖνο πλήρωμα τῶν χρόνων, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ ὀνομασθῇ ἔτσι ὁ σημερινὸς καιρὸς.

Ἄλλ' ἴσως δι' αὐτὸ δὲν πιστεύουν μερικοί. Καὶ ὅμως δι' αὐτὸ ἔπρεπε μᾶλλον νὰ πιστεύουν. Διότι, ἀπὸ ποῦ ξεύρεις, ἄνθρωπε, ὅτι δὲν πλησιάζει τὸ τέλος καὶ ὅτι δὲν θὰ πραγματοποιηθοῦν τὰ ἀνωτέρω μετ' ὀλίγον χρόνον; Διότι, ὅπως ἀκριβῶς τὸ τέλος τοῦ ἔτους δὲν λέγομεν ὅτι εἶναι ἡ τελευταία ἡμέρα, οὔτε ὁ τελευταῖος μῆν, ἂν καὶ ἔχῃ τριάκοντα ἡμέρας, ἔτσι καὶ ἂν εἴπω τὸ τέλος τῶν ἐτῶν, μολοντί εἶναι τετρακόσια, δὲν θὰ πέσω ἔξω. Ὡστε ἀπὸ τότε προανήγγελε τὸ τέλος. Ἄς καλιναγωγῆσωμεν λοιπὸν τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ ἄς ἐντροφήσωμεν εἰς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ. Διότι, ὅταν ἡμεῖς περνοῦμεν τὸν καιρὸν μας ἐν ἀκολασίᾳ καὶ δὲν φροντίζωμεν καθόλου, οὔτε περιμένωμεν, ἡ παρουσία τοῦ Θεοῦ θὰ ἔλθῃ αἰφνιδίως.

Αὐτὸ θέλων νὰ τονίσῃ ὁ Χριστός, ἔλεγεν· «Ὅπως ἦσαν εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ Νῶε καὶ εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ Λῳτ, ἔτσι θὰ εἶναι καὶ εἰς τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος τούτου»¹⁰. Τοῦτο θέλων νὰ δηλώσῃ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ὅταν λέγουν «Εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια», τότε ἔρχεται ἐπάνω τους αἰφνιδία καταστροφή, ὅπως ὁ πόνος τοῦ τοκετοῦ εἰς τὴν κοιλίαν τῆς γυναίκος»¹¹. Καὶ τί εἶναι «Ὁ πόνος τοῦ τοκετοῦ

ἐν γαστρὶ ἐχούση»; Πολλάκις αἱ κύουσαι γυναῖκες παίζουσαι ἢ ἀριστοποιοῦσαι ἢ ἐν θαλανείῳ ἢ ἐν ἀγορᾷ διάγουσαι, οὐδὲν τῶν μελλόντων προορώμεναι, ὑπὸ τῆς δόνης κατεσχέθησαν ἀθρόον. Ἐπεὶ οὖν τοιαῦτα καὶ τὰ ἡμέτερα, ὦμεν ἀεὶ
 5 παρεσκευασμένοι. Οὐ γὰρ ἀεὶ ταῦτα ἀκουσόμεθα· οὐκ ἀεὶ τούτων ἐξουσίαν ἔχομεν. «Ἐν γὰρ τῷ ᾄδῃ», φησί, «τίς ἐξομολογήσεται σοι;».

Οὐκοῦν ἐνταῦθα μετανοήσωμεν, ἵνα οὕτως ἴλεω τὸν Θεὸν ἔχωμεν κατὰ τὴν μέλλουσαν ἡμέραν, καὶ πολλῆς ἀπο-
 10 λαῦσαι δυνηθῶμεν συγγνώμης· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

εἰς τὴν κοιλίαν τῆς γυναίκος»; Πολλὰς φορές αἱ γυναῖκες ποὺ κυφοροῦν, ἐνῶ παίζουν ἢ γευματίζουν ἢ εὐρίσκονται εἰς τὸ λουτρόν ἢ χρονοτριβοῦν εἰς τὴν ἀγοράν, ἐπειδὴ δὲν προβλέπουν τίποτε ἀπὸ τὰ μέλλοντα, καταλαμβάνονται αἰφνιδίως ἀπὸ τὸν πόνον. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ τὰ ἰδικά μας εἶναι τέτοια, πρέπει νὰ εἴμεθα ἕτοιμοι συνεχῶς. Διότι δὲν θὰ ἀκούωμεν συνεχῶς τὰ ἴδια, οὔτε θὰ ἔχωμεν πάντοτε αὐτὴν τὴν εὐκαιρίαν. Διότι λέγει ὁ Προφήτης, «Εἰς τὸν Ἄδην ποῖος θὰ ὁμολογήσῃ;»¹².

Ἄς μετανοήσωμεν λοιπὸν, διὰ νὰ ἔχωμεν τὸν Θεὸν εὐμενῆ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως καὶ διὰ νὰ ἡμπορέσωμεν ν' ἀπολαύσωμεν πλήρη τὴν συγγνώμην. Εἶθε αὐτὴν ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μετὰ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΕ΄.

Ἰω. 4,40 - 53

«Ὡς οὖν ἦλθον πρὸς αὐτὸν οἱ Σαμαρεῖται, ἠρώτων αὐτὸν μείναι παρ' αὐτοῖς. Καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ δύο ἡμέρας. Καὶ πολλῶ πλείους ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ· τῆ τε γυναικὶ ἔλεγον, διτι οὐκ ἔτι διὰ τὴν σὴν λαλίαν πιστεύομεν· αὐτοὶ γὰρ ἀκηκόαμεν καὶ οἶδαμεν, διτι αὐτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου ὁ Χριστός. Καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν».

10 1. Οὐδὲν φθόνου καὶ βασκανίας χεῖρον, οὐδὲν κενοδοξίας χαλεπώτερον· αὕτη τὰ μυρία εἴωθε διαφθείρειν ἀγαθά. Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι πλείονα τῶν Σαμαρειτῶν γινῶσιν ἔχοντες καὶ τοῖς προφήταις συνιστάμενοι, ὕστεροι τούτων ἐφάνησαν ἐντεῦθεν. Οὗτοι μὲν γὰρ καὶ ἀπὸ τῆς μαρτυρίας
15 ἐπίστευσαν τῆς γυναικὸς καὶ σημεῖον ἰδόντες οὐδέν, ἐξῆλθον παρακαλοῦντες τὸν Χριστὸν μείναι παρ' αὐτοῖς· οἱ δὲ Ἰουδαῖοι καὶ θαύματα θεασάμενοι, οὐ μόνον οὐ κατεῖχον αὐτὸν παρ' ἑαυτοῖς, ἀλλὰ καὶ ἀπῆλθον, καὶ πάντα ἔπρατον, ὥστε καὶ τῆς χώρας αὐτὸν ἐκβαλεῖν, καίτοι γε αὕτη ἡ παρουσία
20 δι' ἐκείνους ἐγεγόνει.

Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἀπῆλθον, οὗτοι δὲ καὶ μείναι ἠξίουν παρ' ἑαυτοῖς. Τούτους οὖν οὐκ ἐχρῆν προσίεσθαι παρακαλοῦντας, εἰπέ μοι, καὶ δεομένους, ἀλλὰ τοῖς μὲν ἐπιβουλεύσουσι καὶ διακρονομένοις προσεδρεύειν, τοῖς δὲ ἀγαπῶσι καὶ βουλομένοις αὐτὸν κατέχειν, μὴ δίδόναι ἑαυτόν;
25 Ἄλλ' οὐκ ἦν ἄξιον τῆς αὐτοῦ κηδεμονίας. Διὰ τοῦτο καὶ

ΟΜΙΛΙΑ ΛΕ΄.

Ἰω. 4,40 - 53

«Όταν λοιπὸν ἦλθαν οἱ Σαμαρεῖται πρὸς αὐτόν, τὸν παρεκάλουν νὰ παραμείνῃ πλησίον τους. Καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ δύο ἡμέρας. Καὶ πολλοὶ περισσότεροι ἐπίστευσαν ἀπὸ ὅσα τοὺς εἶπεν, εἰς δὲ τὴν γυναῖκα ἔλεγαν· Ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον πιστεύομεν δὲν εἶναι πλέον τὰ ὅσα μᾶς εἶπες, ἀλλὰ διότι τὸν ἠκούσαμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι καὶ ξεύρομεν ὅτι αὐτὸς εἶναι ἀληθινὰ ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, ὁ λεγόμενος Χριστός. Καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἔφυγεν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἐπήγεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν»¹.

1. Δὲν ὑπάρχει χειρότερον ἐλάττωμα ἀπὸ τὸν φθόνον καὶ τὴν ζηλοτυπίαν, οὔτε βαρύτερον ἀπὸ τὴν κενοδοξίαν. Διότι αὐτὴ καταστρέφει συνήθως ἅπειρα ἀγαθὰ. Οἱ Ἰουδαῖοι λοιπὸν ἂν καὶ ἐγνώριζαν πολὺ περισσότερα ἀπὸ τοὺς Σαμαρεῖτας καὶ εἶχον διδαχθῆ ἀπὸ τοὺς Προφῆτας, ἐφάνησαν εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν κατώτεροι ἀπὸ αὐτούς. Διότι οἱ μὲν Σαμαρεῖται ἐπίστευσαν μόνον ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν τῆς γυναικὸς καὶ μολονότι δὲν εἶχαν ἰδεῖ κανὲν θαῦμα, ἐβγῆκαν καὶ παρεκάλουν τὸν Χριστὸν νὰ μείνῃ πλησίον τους. Οἱ Ἰουδαῖοι ὅμως, ἂν καὶ εἶχαν ἰδεῖ θαύματα, ὅχι μόνον δὲν τὸν ἐκράτησαν πλησίον τους, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐδιώχναν καὶ ἔκαμναν τὰ πάντα διὰ νὰ τὸν ἀπομακρύνουν ἀπὸ τῆ χώραν, παρ' ὅλον ὅτι ἡ παρουσία του εἶχε γίνεαι πρὸς χάριν των.

Ἄλλ' οἱ μὲν Ἰουδαῖοι τὸν ἐξεδίωκαν, οἱ δὲ Σαμαρεῖται τὸν παρεκάλουν νὰ μείνῃ πλησίον τους. Δὲν ἔπρεπε λοιπὸν νὰ πλησιάσῃ αὐτούς πού τὸν παρεκάλουν καὶ εἶχαν ἀνάγκην, ἀλλὰ νὰ παραμείνῃ μὲν πλησίον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐμίσουν καὶ τὸν ἐχθρεύοντο, νὰ ἐγκαταλείψῃ δὲ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι τὸν ἠγάπων καὶ ἤθελαν νὰ τὸν κρατοῦν πλησίον των; Ἄλλ' αὐτὸ δὲν ἦτο ἀντάξιον τῆς προνοίας του. Δι' αὐτὸ ἐδέχθη καὶ ἔμεινε πλησίον των δύο ἡμέρας.

ἔδέξατο καὶ ἔμεινε παρ' αὐτοῖς ἡμέρας δύο. Αὐτοὶ μὲν γὰρ ἐβούλοντο διηνεκῶς αὐτὸν κατέχειν (τοῦτο γὰρ ἐδήλωσεν ὁ εὐαγγελιοτῆς εἰπὼν, ὅτι «Ἠρώτων αὐτὸν μείναι παρ' αὐτοῖς»)· αὐτὸς δὲ οὐκ ἠκείχετο, ἀλλ' ἡμέρας δύο μόνον ἔμει-
 5 νεν, καὶ ἐν ταύταις πολλῶ πλείους ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. Καίτοι γε τοῦτους εἰκὸς ἦν πιστεῦσαι, τῷ τε σημείον μηδὲν ἑωρακέναι, καὶ τῷ ἀπεχθῶς πρὸς Ἰουδαίους ἔχειν· ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ τοῖς λεγομένοις μετὰ ἀληθείας ἐδίκαζον, οὐ προσέσκη τοῦτο αὐτοῖς, ἀλλ' ὑψηλοτέραν τῶν κωλυμάτων
 10 ἔλαβον ἔννοιαν, καὶ ἐφιλοτιμοῦντο ἐπὶ τὸ μειζόνως θαυμάζειν αὐτόν. «Τῇ γὰρ γυναικί», φηοί, «ἔλεγον· Οὐκέτι διὰ τὴν σὴν λαλίαν πιστεύομεν αὐτῷ· αὐτοὶ γὰρ ἡμεῖς ἠκούσαμεν καὶ εἶδαμεν, ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου ὁ Χριστός».

15 Οἱ μαθηταὶ τὸν διδάσκαλον ὑπερηκόντισαν. Οὗτοι γὰρ καὶ τῶν Ἰουδαίων κατηγοροῦσαι ἂν δικαίως καὶ τὸ πιστεῦσαι καὶ τῷ δέξασθαι. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ὑπὲρ ὧν πάσαν τὴν πραγματείαν συνεσιήσατο, συνεχῶς αὐτὸν ἐλίθασον· οὗτοι δὲ οὐδὲ πρὸς αὐτοὺς ὀρμώμενον εἴλκυσαν πρὸς ἑαυτούς.
 20 Καὶ οἱ μὲν μετὰ σημείων ἀδιόρθωτοι μένουσιν· οὗτοι δὲ χωρὶς σημείων πολλὴν περὶ αὐτὸν τὴν πίστιν ἐπεδείξαντο, καὶ τοῦτω αὐτῷ φιλοτιμοῦνται, τῷ χωρὶς σημείων πιστεῦσαι· ἐκεῖνοι δὲ οὐ παύονται καὶ σημεία ζητοῦντες καὶ πειράζοντες. Οὕτως ἐδγνώμονος ψυχῆς πανταχοῦ χρεία. Κἂν ἐπιλάβηται τοιαύτης ἢ ἀλήθειας, κρατεῖ ραδίως· κἂν μὴ κρατήσῃ, οὐ παρὰ τὴν αὐτῆς ἀσθένειαν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ταύτης ἀγνωμοσύνην τοῦτο γίνεται. Ἐπεὶ καὶ ὁ ἥλιος διὰ τὴν λάβην καθαροῦς ὀφθαλμούς, φωτίζει ραδίως· ἂν δὲ μὴ φωτισθῇ, τῆς ἐκείνων ἀρρωστίας τὸ ἀμάρτημα, οὐ τῆς ἀσθενείας
 30 τοῦτου.

Διότι οί Σαμαρεῖται ἤθελαν νὰ τὸν ἔχουν διαρκῶς πλησίον τους (αὐτὸ ἄλλωστε ἐδήλωσε καὶ ὁ Εὐαγγελιστής, ὅταν εἶπε, «Παρεκάλουν αὐτὸν νὰ μείνη πλησίον τους). Ὁ Χριστὸς ὅμως δὲν ἠρνήθη, ἀλλ' ἔμεινε μόνον δύο ἡμέρας καὶ εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν πολὺ περισσότεροι. Καὶ ὅμως θὰ ἦτο φυσικὸν νὰ μὴ πιστεύσουν, ἀφοῦ δὲν εἶχαν ἰδεῖ κανένα θαῦμα καὶ ἐμίσουν τοὺς Ἰουδαίους. Ἐπειδὴ ὅμως ἔκριναν τὰ λόγια του σύμφωνα μὲ τὴν ἀλήθειαν, αὐτὸ δὲν τοὺς ἠμπόδισεν, ἀλλ' ἐσχημάτισαν ὑψηλότεραν ἰδέαν περὶ τῶν προσκομμάτων καὶ ἐφιλοτιμοῦντο νὰ τὸν θαυμάζουν περισσότερο. Καὶ ἔλεγαν εἰς τὴν γυναῖκα· «Ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον πιστεύομεν δὲν εἶναι τὰ ὅσα μᾶς εἶπες, ἀλλὰ διότι τὸν ἠκούσαμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι καὶ ξεύρομεν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ἀληθινὰ ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, ὁ λεγόμενος Χριστός».

Οἱ μαθηταὶ ὑπερέβαλαν τὸν διδάσκαλον. Διότι οὗτοι δικαίως θὰ ἠμποροῦσαν νὰ κατηγορήσουν τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἐπειδὴ ἐπίστευσαν καὶ ἐπειδὴ ἐδέχθησαν τὸν Χριστόν. Διότι οἱ τελευταῖοι, χάριν τῶν ὁποίων εἶχεν ἀναλάβει ὄλο τὸ ἔργον, συνεχῶς τὸν ἐλιθοβόλουν. Ἄλλ' οἱ Σαμαρεῖται τὸν προσεῖλκυσαν μὲ τὸ μέρος τους, χωρὶς νὰ σκοπεύη νὰ τοὺς ἐπισκεφθῇ. Οἱ μὲν Ἰουδαῖοι μένουν ἰσχύρογνώμονες παρὰ τὰ θαύματα, οἱ δὲ Σαμαρεῖται ἔδειξαν μεγάλην πίστιν πρὸς αὐτὸν χωρὶς θαύματα καὶ ἔνεκα τούτου δοξάζονται, διότι ἐπίστευσαν χωρὶς νὰ ἰδοῦν θαύματα, ἐνῶ οἱ πρῶτοι δὲν παύουν νὰ ζητοῦν θαύματα καὶ νὰ τὸν πειράζουν. Ὑπάρχει πάντοτε ἀνάγκη ἀπὸ τόσον εὐσεβῆ ψυχὴν. Ἄν ἡ ἀλήθεια εἰσέλθῃ εἰς τοιαύτην ψυχὴν, τότε τὴν κυριεύει εὐκόλως. Καὶ ἂν δὲν τὴν κυριεύσῃ, αὐτὸ δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν ἀδυναμίαν της, ἀλλὰ ἔνεκα τῆς ἀγνωμοσύνης της. Ἐπειδὴ καὶ ὁ ἥλιος φωτίζει εὐκόλως, ὅταν ἔχη κανεὶς ὑγιεῖς ὀφθαλμούς. Ἄν πάλιν δὲν φωτίσῃ, τὸ σφάλμα δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν ἀδυναμίαν του, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀσθένειαν τῶν ὀφθαλμῶν.

Ἄκουσον γοῦν οὗτοι τί λέγουσιν. «Οἶδαμεν», φησὶν, «οὗ-
 τι οὐτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου ὁ Χριστός». Ὁρᾷς πῶς εὐθέως ἐνόησαν ὅτι τὴν οἰκουμένην ἐπισπάσα-
 σθαι ἤμελλεν καὶ ἐπὶ διορθώσει τῆς κοινῆς ἦλθε σωτηρίας,
 5 ὅτι οὐκ ἐν Ἰουδαίοις ἤμελλεν ἀποκλείειν αὐτοῦ τὴν πρόνοιαν,
 ἀλλὰ πανταχοῦ σπεύρειν αὐτοῦ τὸν λόγον; Ἄλλ' οὐκ Ἰου-
 δαῖοι οὕτως· ἀλλὰ ζητοῦντες τὴν ἰδίαν δικαιοσύνην σιῆσαι,
 τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑπειάγησαν. Οὗτοι δὲ ὁμολο-
 γοῦσιν ἅπαντας ἐν ἐπιτιμίῳ εἶναι, ἐκεῖνο τὸ ἀποστολικὸν
 10 δηλοῦντες, ὅτι «Πάντες ἡμαρτιον καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης
 τοῦ Θεοῦ, δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι». Εἰπόντες
 γὰρ ὅτι Σωτὴρ ἐστὶ τοῦ κόσμου, ἔδειξαν ὅτι τοῦ ἀπολωλότος·
 καὶ οὐχ ἀπλῶς Σωτὴρ, ἀλλ' ἐν σφόδρα μεγάλοις.

Ἦλθον μὲν γὰρ πολλοὶ σῶσαι, καὶ προφητῆται καὶ ἄγ-
 15 γελοι· ἀλλ' ὁ ἀληθινὸς Σωτὴρ οὐτός ἐστι, φησὶ, ὁ τὴν ἀλη-
 θῆ σωτηρίαν παρέχων, οὐ τὴν πρόσκαιρον μόνον. Τοῦτο
 πίστεως εἰλικρινοῦς. Καὶ γὰρ εἰσιν ἀμφοτέρωθεν θαυμα-
 σιοὶ καὶ ὅτι ἐπίστευσαν καὶ ὅτι χωρὶς σημείων· οὗς καὶ ὁ
 Χριστὸς μακαρίζει λέγων· «Μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ
 20 πιστεύσαντες»· καὶ ὅτι εἰλικρινῶς τοῦτο. Καίτοι τῆς γυναι-
 κὸς ἀμφιβόλως λεγούσης ἀκούσαντες, «Μήτι οὐτός ἐστιν
 ὁ Χριστός;», οὐκ εἶπον καὶ αὐτοί, ὅτι Καὶ ἡμεῖς ὑποπιεύο-
 μεν, οὐδ' ὅτι Νομίζομεν, ἀλλ' ὅτι «Οἶδαμεν»· καὶ οὐχ ἀπλῶς,
 ἀλλ' ὅτι «Οὐτός ἐστιν ἀληθῶς τοῦ κόσμου ὁ Σωτὴρ». Οὐ γὰρ
 25 ὡς ἕνα τῶν πολλῶν τὸν Χριστὸν ὁμολόγουν, ἀλλὰ τὸν ὄν-
 τως Σωτῆρα.

Καίτοι τίνα εἶδον σωθένια; Τῶν ρημάτων ἤκουσαν
 μόνον καὶ εἶπον ἅπερ ἄν, εἰ καὶ θαύματα ἐθεάσαντο πολλὰ

2. Ρωμ. 3, 23.

3. Ἰω. 20, 29.

Ἔκουσε λοιπόν, τί λέγουν οἱ Σαμαρεῖται· «Ἐεύρομεν, ὅτι αὐτός εἶναι ἀληθινὰ ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, ὁ λεγόμενος Χριστός». Βλέπεις, πῶς ἐκατάλαβαν ἀμέσως, ὅτι θὰ προσεῖλκε τὴν οἰκουμένην καὶ ὅτι ἦλθε διὰ νὰ ἐργασθῆ χάριν τῆς κοινῆς σωτηρίας, ὅτι δὲν ἦτο μέλημα τῶν Ἰουδαίων νὰ ἀποκλείσουν τὴν πρόνοιάν του, ἀλλ' ὅτι θὰ διεσπείρετο παντοῦ ὁ λόγος του. Ἄλλ' οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἔπραξαν τοῦτο καὶ ἐνῶ ἐζήτουν ν' ἀποκαταστήσουν τὴν ἰδικήν τους δικαίωσιν, δὲν ὑπετάγησαν εἰς τὴν δικαίωσιν, ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν. Οἱ Σαμαρεῖται ὅμως ὁμολογοῦν ὅτι ὅλοι εἶναι ἁμαρτωλοί, ἐπιβεβαιώνοντες τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου· «Ὅλοι ἡμάρτησαν καὶ ὅλοι στεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ καὶ παίρνουν τὴν δικαίωσιν δωρεὰν μὲ τὴν χάριν ποῦ προέρχεται ἀπὸ αὐτόν»². Διότι, ὅταν εἶπαν ὅτι εἶναι Σωτὴρ τοῦ κόσμου, ἠθέλησαν νὰ δηλώσουν τοῦ κόσμου ποῦ ἐχάθη καὶ ὄχι μόνον ὅτι ἦτο Σωτὴρ, ἀλλὰ εἰς τὰ μέγιστα πράγματα.

Διότι ἦλθαν πολλοὶ διὰ νὰ σώσουν τὸν κόσμον καὶ Προφῆται καὶ ἄγγελοι. Ἄλλ' ὁ ἀληθινὸς Σωτὴρ, ποῦ παρέχει τὴν ἀληθινὴν σωτηρίαν καὶ ὄχι τὴν πρόσκαιρον, εἶναι αὐτός. Αὐτὴ εἶναι ἀπόδειξις εἰλικρινοῦς πίστεως. Διότι καὶ ἀπὸ ἄλλην πλευρὰν οἱ Σαμαρεῖται εἶναι ἀξιοθαύμαστοι, ἀπὸ τὸ ὅτι δηλαδὴ καὶ ἐπίστευσαν καὶ μάλιστα ὅτι ἐπίστευσαν χωρὶς θαύματα. Αὐτοὺς μακαρίζει καὶ ὁ Χριστός, ὅταν λέγῃ, «Μακάριοι αὐτοὶ ποῦ δὲν εἶδαν καὶ ὅμως ἐπίστευσαν»³, καὶ μάλιστα ἐπίστευσαν εἰλικρινῶς. Καὶ ὅταν ἤκουσαν τὴν γυναῖκα νὰ ὁμιλῇ μὲ ἀμφιβολίαν, «Μήπως αὐτός εἶναι ὁ Χριστός;», δὲν εἶπαν καὶ αὐτοί· Καὶ ἡμεῖς ἀμφιβάλλομεν, οὔτε νομίζομεν, ἀλλὰ «Ἐεύρομεν»· καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ ὅτι, «Αὐτός εἶναι ἀληθινὰ ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου». Διότι δὲν ὡμολόγουν τὸν Χριστὸν σάν ἕναν ἀπὸ τοὺς πολλούς, ἀλλὰ σάν πραγματικὸν Σωτῆρα.

Καὶ ὅμως, ποῖον εἶδαν ὅτι ἐσώθη ἀπὸ αὐτόν; Μόνον τὰ λόγια του ἤκουσαν καὶ εἶπαν ἐκεῖνα ποῦ θὰ ἔλεγαν, ἂν

καὶ μεγάλα, εἶπον. Καὶ τίνος ἔνεκεν ταῦτα οὐ λέγουσιν ἡμῖν οἱ εὐαγγελισταὶ τὰ ρήματα καὶ διὸ θαυμασιῶς διελέχθη; Ἴνα μάθῃς ὅτι πολλὰ τῶν μεγάλων παραιρέχουσιν, ἀπὸ δὲ τοῦ τέλους τὸ πᾶν ἐδήλωσαν. Ἐπεισε γὰρ δῆμον
 5 ὀλόκληρον καὶ πόλιν ὅλην διὰ τῶν εἰρημένων. Ἐνθα δὲ μὴ πείθονται, τότε ἀναγκάζονται λέγειν τὰ εἰρημένα, ἵνα μὴ ἀπὸ τῆς ἀγνωμοσύνης τῶν ἀκουόντων καταψηφίζηται τις τοῦ δημηγοροῦντος.

«Καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν καὶ ἀπῆλθεν
 10 εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Αὐτὸς γὰρ ὁ Χριστὸς ἐμαρτύρησεν, ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ παιρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει». Διὰ τοῦτο πρόσκειται; Ὅτι εἰς Καπερναοῦμ οὐκ ἀπῆλθεν, ἀλλ' εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Κανᾶ; Ἴνα γὰρ μὴ ἐξετάσῃς, διὰ τί παρὰ μὲν τοῖς αὐτοῦ οὐκ ἔμεινε, παρὰ δὲ τοῖς
 15 Σαμαρείταις ἔμεινε, τίθησι τὴν αἰτίαν, λέγων, ὅτι οὐ προσέσχον αὐτῷ. Διὰ τοῦτο οὐκ ἀπῆλθεν ἐκεῖ, ὥστε μὴ μείζον αὐτοῖς γενέσθαι τὸ κρίμα.

2. Καὶ γὰρ παιρίδα αὐτὸν ἐνιαῦθα ἠγοῦμαι λέγειν τὴν Καπερναοῦμ. Ὅτι δὲ οὐκ ἀπήλαυσε ἐκεῖ τιμῆς, ἀκουσον
 20 αὐτοῦ λέγοντος· «Καὶ σὺ, Καπερναοῦμ, ἢ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψώθης, ἕως ἄδου καταβιβασθήσῃ». Παιρίδα δὲ ἰδίαν καλεῖ, τὸν τῆς οἰκονομίας δηλῶν λόγον, καὶ τούτῳ τὸ πλεον ἐνδιατριβῶν. Τί οὖν; οὐχ δρωμέν, φησί, καὶ παρὰ τοῖς οἰκείοις πολλοὺς θαυμαζομένους; Μάλιστα δὲν οὐκ ἀπὸ τῶν
 25 σπανιζόντων τὰ τοιαῦτα δεῖ ψηφίζεσθαι. Εἰ δὲ τινες ἐν τῇ αὐτῶν ἐτιμῶντι, πολλῷ μᾶλλον ἐν τῇ ἀλλοτριᾷ· ἢ γὰρ συνήθεια εὐκαταφρονήτους ποιεῖν εἴωθεν.

«Ὡς δὲ ἦλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἐδέξαντο αὐτὸν οἱ Γαλιλαῖοι, πάντα ἑωρακότες, ὅσα ἐποίησεν ἐν Ἱεροσολύμοις

τὸν ἔβλεπαν νὰ κάμνη πολλά καὶ μεγάλα θαύματα. Καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν οἱ Εὐαγγελισταὶ δὲν μᾶς λέγουν αὐτὰ τὰ λόγια καὶ ὅτι ὠμίλησε πρὸς τοὺς Σαμαρείτας κατὰ τρόπον, πὺ ἐπροκάλεσε τὸν θαυμασμόν των; Διὰ νὰ μάθης, ὅτι ἀφήνουν κατὰ μέρος πολλά ἀπὸ τὰ ἀξιόλογα, διὰ ν' ἀποδείξουν τὸ πᾶν ἀπὸ τὴν ἔκβασιν. Διότι ἔπεισε μὲ τὰ λόγια τοῦ τὸν λαὸν καὶ ὀλόκληρον τὴν πόλιν. Ὅπου ὅμως οἱ ἀκροαταὶ δὲν πείθονται, τότε οἱ Εὐαγγελισταὶ ἀναγκάζονται νὰ ἐπαναλαμβάνουν τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ μὴ ἀποδώσῃ κανεὶς κατηγορίαν εἰς τὸν ὁμιλητὴν ἕνεκα τῆς ἀδιαφορίας τῶν ἀκροατῶν.

«Καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἔφυγεν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Διότι ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ἐβεβαίωσεν, ὅτι προφήτης δὲν τιμᾶται εἰς τὴν ἰδιαίτεραν πατρίδα του». Διατί προστίθεται τοῦτο; ὅτι δηλαδὴ δὲν ἐπῆγεν εἰς τὴν Καπερναοῦμ, ἀλλ' εἰς τὴν Γαλιλαίαν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν Κανᾶ; Διὰ νὰ μὴ ἐρευνᾶς, διατί δὲν ἔμεινεν εἰς τοὺς ἰδικούς του, ἔμεινεν ὅμως εἰς τοὺς Σαμαρείτας, προβάλλει τὴν αἰτίαν καὶ λέγει, ὅτι δὲν τὸν ἐπρόσεχαν. Δι' αὐτὸ δὲν ἐπῆγεν ἐκεῖ, διὰ νὰ μὴ ὑποστοῦν τὴν κρίσιν βαρυτέραν.

2. Διότι νομίζω, ὅτι πατρίδα τοῦ ἐννοεῖ τὴν Καπερναοῦμ. Ἄλλ' ὅτι ἐκεῖ δὲν ἀπήλαυε τιμῆς, ἄκουσε αὐτόν, ὅταν λέγῃ· «Καὶ σύ, Καπερναοῦμ, πὺ ὑψώθης ὡς τὸν οὐρανὸν, θὰ κατεβῆς ὡς τὸν Ἄδην»⁴. Ὀνομάζει δὲ αὐτὴν ἰδικὴν τοῦ πατρίδα λόγῳ τῆς σαρκώσεώς του καὶ διότι ἔμεινεν ἐκεῖ πολὺν χρόνον. Τί λοιπὸν; θὰ ἐρωτήσης. Δὲν βλέπομεν, ὅτι πολλὰ τιμῶνται ἀπὸ τοὺς συμπολίτας των; Βεβαίως βλέπομεν, ἀλλ' αὐτὰ τὰ σπάνια παραδείγματα δὲν ἀρκοῦν διὰ νὰ ἐκφράσωμεν γενικὴν γνώμην. Ἄλλ' ἂν μερικοὶ ἐτιμῶντο εἰς τὴν πατρίδα των, πολὺ περισσότερον ἐτιμῶντο εἰς τὴν ξένην. Διότι ἡ συνήθεια δημιουργεῖ κατὰ κανόνα τὴν περιφρόνησιν.

«Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, τὸν ἐδέχθησαν οἱ Γαλιλαῖοι, ἐπειδὴ εἶχαν ἰδεῖ ὄλα, ὅσα ἔκαμεν εἰς τὰ Ἱερο-

ἐν τῇ ἑορτῇ· καὶ γὰρ ἦλθον εἰς τὴν ἑορτήν». Ὁρᾷς ὅτι οἱ
κακιζόμενοι, οὗτοι μάλιστα αὐτῷ προσιόντες εὐρίσκονται;
Ὁ μὲν γὰρ ἔλεγεν, «Ἐκ Ναζαρετὶ δύναται τι ἀγαθὸν εἶναι;»,
ἄλλος δέ, «Ἐρώτησον καὶ ἴδε, ὅτι ἐκ τῆς Γαλιλαίας προ-
5 φήτης οὐκ ἐγήγεριαι». Ταῦτα δὲ καὶ αὐτὸν ὑβρίζοντες ἔ-
λεγον, ἐπειδὴ ἐκ Ναζαρετὶ ἐδόκει τοῖς πολλοῖς εἶναι καὶ
τὸ Σαμαρείτην δὲ εἶναι ὠνείδιζον. «Σαμαρείτης γὰρ εἶ
καὶ δαιμόνων ἔχεις», φησὶν.

Ἄλλ' ἰδοὺ καὶ Σαμαρεῖται καὶ Γαλιλαῖοι, φησὶ, πι-
10 στεύουσιν εἰς αἰσχύνην τῶν Ἰουδαίων. Εὐρίσκονται δὲ καὶ
Γαλιλαίων οἱ Σαμαρεῖται βελτίους. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἀπὸ
τῶν τῆς γυναικὸς ἐδέξαντο ρημάτων οὗτοι δὲ ἔωρακότιες
τὰ σημεῖα ἃ ἐποίησεν. «Ἦλθεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πάλιν εἰς τὴν
Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας, ὅπου ἐποίησε τὸ ὕδωρ οἶνον». Ἀνα-
15 μιμνήσκει τοῦ θαύματος τὸν ἀκροατὴν, τὸ ἐγκώμιον τῶν
Σαμαρειτῶν ἐπαίρων. Οὗτοι μὲν γὰρ καὶ ἀπὸ τῶν ἐν Ἱε-
ροσολύμοις καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖ γενομένων σημείων αὐτὸν ἐδέ-
ξαντο· οἱ Σαμαρεῖται δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἀπὸ διδασκαλίας
μόνης. Ὅτι μὲν οὖν ἦλθεν ἐκεῖ, εἶπε· τὴν δὲ αἰτίαν οὐ προσ-
20 ἔθηκε, δι' ἣν ἦλθεν. Εἰς μὲν γὰρ τὴν Γαλιλαίαν διὰ τὸν
φθόρον τὸν Ἰουδαϊκὸν παρεγένετο· εἰς δὲ Κανᾶ τίνοσ ἔνε-
κεν; Παρὰ μὲν γὰρ τὴν ἀρχὴν καλούμενος εἰς γάμον νῦν
δὲ τίνοσ ἔνεκεν, καὶ διατί; Ἐμοὶ δοκεῖ τὴν ἀπὸ τοῦ θαύ-
ματος πίστιν ἐγγινομένην ἰσχυροτέραν ποιῶν διὰ τῆς πα-
25 ρουσίας, καὶ μᾶλλον αὐτοῦσ ἐφελκόμενος τῷ αὐτόκλητος πα-
ραγενέσθαι καὶ τὴν μὲν ἰδίαν ἀφεῖναι παιρίδα, προτιμῆσαι
δὲ ἐκείνουσ.

«Ἦν δὲ τις βασιλικός, οὗ ὁ υἱὸσ ἠσθένει ἐν Καπερνα-
οῦμ. Οὗτοσ ἀκούσασ, ὅτι Ἰησοῦσ ἦκει ἀπὸ τῆσ Ἰουδαίας

5. Ἰω. 1, 47.

6. Ἀπόστολι 7, 52.

σόλυμα κατὰ τὴν ἑορτὴν. Διότι εἶχαν μεταβῆ καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν ἑορτὴν». Βλέπεις μὲ ποῖον τρόπον ἐκεῖνοι πού τὸν ἐκάκιζαν, αὐτοὶ οἱ ἴδιοι προσέρχονται εἰς αὐτόν; Διότι ὁ ἕνας ἔλεγεν· «Εἶναι δυνατὸν νὰ προέλθῃ κάτι καλὸν ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν;»⁵, καὶ ὁ ἄλλος· «Ἐρεύνησε καὶ θὰ ἰδῆς, ὅτι δὲν ἔχει ἔλθει Προφήτης ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν»⁶. Καὶ ἔλεγον ταῦτα διὰ νὰ τὸν ἐμπαίξουν, ἐπειδὴ πολλοὶ ἐνόμιζαν ὅτι ἦτο ἀπὸ τὴν Ναζαρέτ. Μερικοὶ μάλιστα τὸν κατηγόρουν ὡς Σαμαρεῖτην καὶ τοῦ ἔλεγαν· «Εἶσαι Σαμαρεῖτης καὶ εἶσαι δαιμονισμένος».

Ἄλλὰ νὰ πού πιστεύουν εἰς αὐτόν Σαμαρεῖται καὶ Γαλιλαῖοι πρὸς κατασχύνην τῶν Ἰουδαίων. Καὶ μάλιστα οἱ Σαμαρεῖται ἀπεδείχθησαν καλύτεροι ἀπὸ τοὺς Γαλιλαίους. Διότι οἱ μὲν Σαμαρεῖται ἐπίστευσαν ἀπὸ τὰ λόγια τῆς γυναίκος, ἐνῶ οἱ Γαλιλαῖοι εἶχαν ἰδεῖ τὰ θαύματα πού ἔκαμεν. «Ἐπῆγε λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς πάλιν εἰς τὴν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας, ὅπου ἔκαμε τὸ ὕδωρ οἶνον». Ὑπενθυμίζει εἰς τὸν ἀκροατὴν τὸ θαῦμα, διὰ νὰ ἐξάρῃ τὸν ἔπαινον τῶν Σαμαρειτῶν. Διότι οἱ μὲν Γαλιλαῖοι ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν ἀπὸ τὰ θαύματα πού ἔγιναν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ εἰς τὴν Γαλιλαίαν, οἱ Σαμαρεῖται ὅμως μόνον ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν. Καὶ εἶπε μὲν ὁ Εὐαγγελιστής, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐπῆγεν ἐκεῖ, ἀλλὰ δὲν ἐπρόσθεσε τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐπῆγεν. Εἰς τὴν Γαλιλαίαν δηλαδὴ ἐπῆγεν ἕνεκα τοῦ φθόνου τῶν Ἰουδαίων. Ἄλλ' εἰς τὴν Κανᾶ, διατί; Τὴν πρώτην φορὰν βέβαια, διότι προσεκλήθη εἰς τὸν γάμον. Τώρα ὅμως διὰ ποῖον λόγον; Ἐγὼ νομίζω διὰ νὰ κάμῃ μὲ τὴν παρουσίαν του ἰσχυροτέραν τὴν πίστιν, πού προῆλθεν ἀπὸ τὸ θαῦμα καὶ διὰ νὰ προσελκύσῃ αὐτοὺς περισσότερο μὲ τὸ ὅτι ἐπῆγε χωρὶς νὰ τὸν καλέσουν καὶ μὲ τὸ ὅτι ἄφησε τὴν πατρίδα του, ἐπειδὴ ἐπροτίμησεν ἐκείνους.

«Ἦτο ἐκεῖ κάποιος ἀξιωματοῦχος τοῦ βασιλέως, τοῦ ὁποίου ὁ υἱὸς ἦτο ἀσθενὴς εἰς τὴν Καπερναοῦμ. Ὅταν αὐτὸς ἤκουσεν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶχεν ἔλθει ἀπὸ τὴν Ἰουδαίαν

εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἦλθε πρὸς αὐτὸν καὶ ἠρώτα ἵνα ἔλθῃ
καὶ ἰάσῃται αὐτοῦ τὸν υἱόν· ἦτοι τοῦ γένους ὧν τοῦ βασι-
λικοῦ ἢ ἀξιώματι ἀρχῆς ἕτερον οὕτω καλούμενον ἔχων.
Τινὲς μὲν οὖν τοῦτον εἶναι νομίζουσι τὸν παρὰ τῷ Ματθαίῳ
5 δεικνύται δὲ ἕτερος ὧν παρ' ἐκεῖνον, οὐκ ἀπὸ τοῦ ἀξιώ-
ματος δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς πίστεως. Ἐκεῖνος μὲν
γὰρ καὶ βουλόμενον τὸν Χριστὸν ἐλθεῖν, ἀξιοῖ μένειν οὗ-
τος δὲ καὶ μηδὲν τοιοῦτον ἐπαγγελλόμενον, εἰς τὴν οἰκίαν
ἔλκει. Καὶ κεῖνος μὲν φησὶν «Οὐκ εἰμι ἄξιος ἵνα μου ὑπὸ
10 τὴν στέγην εἰσελθῆς»· οὗτος δὲ καὶ ἐπιείγει «Κατάβηθι»,
λέγων, «πρὶν ἀποθανεῖν τὸν υἱόν μου». Καὶ κεῖ μὲν ἀπὸ τοῦ
ὄρους καταβάς εἰς Καπερναοῦμ εἰσῆει· ἐνιαῦθα δὲ ἀπὸ
Σαμαρείας καὶ οὐκ εἰς Καπερναοῦμ, ἀλλ' εἰς Κανᾶ ἐλθόν-
τος παρεγένετο οὗτος.

15 Καὶ κεῖνου μὲν ὁ παῖς παρέσει κατέκειτο· ὁ δὲ τούτου υἱὸς
πυρετιῶ. «Καὶ ἐλθὼν ἠρώτα ἵνα ἰάσῃται αὐτοῦ τὸν υἱόν·
ἤμελλε γὰρ ἀποθνήσκειν». Τί οὖν ὁ Χριστός; «Ἐὰν μὴ ση-
μεῖα καὶ τέρατα ἴδητε, οὐ μὴ πιστεύσητε». Καὶ μὴν τοῦτο
πίστεως ἦν, καὶ τὸ ἐλθεῖν καὶ τὸ παρακαλέσαι καὶ μετὰ ταῦ-
20 τα δὲ αὐτὸ μαρτυρεῖ ὁ εὐαγγελιστῆς λέγων, ὅτι εἰπόντος
τοῦ Ἰησοῦ. «Πορεύου, ὁ υἱός σου ζῆ, ἐπίστευσε τῷ λόγῳ αὐ-
τοῦ καὶ ἐπορεύετο». Τί οὖν ἐστὶν ὃ φησὶν ἐνιαῦθα; Ἦτοι
τοὺς Σαμαρείας θαυμάζων ἔλεγε ταῦτα, ὅτι σημείων χω-
ρὶς ἐπίστευσαν ἢ τῆς δοκούσης αὐτοῦ πόλεως εἶναι κατα-
25 πίμενος τῆς Καπερναοῦμ, ὅθεν οὗτος ἦν. Ἐπεὶ καὶ ἕτε-
ρός τις ἐν τῷ Λουκᾷ λέγων, «Πιστεύω, Κύριε, βοήθει μου
τῇ ἀπιστίᾳ», ἔλεγε πάλιν.

Ὅστις εἰ καὶ οὗτος ἐπίστευσε, ἀλλ' οὐχ ὀλοκλήρως,
οὐδὲ ὑγιῶς. Καὶ τοῦτο δηλοῖ ἐκ τοῦ πυνθάνεσθαι ποῖα ὥρα

7. Ματθ. 8, 8.

8. Μάρκου 9, 23.

εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἐπῆγεν εἰς αὐτὸν καὶ τὸν παρεκάλει νὰ μεταβῆ μαζί του καὶ νὰ θεραπεύσῃ τὸν υἱὸν του». Αὐτὸς ὠνομάζετο βασιλικὸς ἢ διότι κατήγετο ἀπὸ βασιλικὴν γενίαν, ἢ διότι εἶχε κάποιο ἀξίωμα ἐξουσίας. Μερικοὶ ἑρμηνευταὶ νομίζουν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ἴδιος μ' ἐκεῖνον ποῦ ἀναφέρει ὁ Ματθαῖος. Ἀποδεικνύεται ὅμως ὅτι εἶναι διάφορος ἀπὸ ἐκεῖνον ὄχι μόνον ἀπὸ τὸ ἀξίωμα ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν πίστιν. Διότι ἐκεῖνος, μολονότι ὁ Χριστὸς ἤθελε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν του, δὲν τὸν ἄφησε νὰ τὸ κάμῃ. Αὐτὸς ἐδῶ ὅμως καὶ χωρὶς ὁ Χριστὸς νὰ τὸ ὑποσχεθῆ τίποτε, τὸν σύρει εἰς τὴν οἰκίαν του. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος εἶπε· «Δὲν εἶμαι ἄξιος διὰ νὰ εἰσέλθῃς κάτω ἀπὸ τὴν στέγην μου»⁷, αὐτὸς ἐδῶ ὅμως ἐπείγεται λέγων, «Κατέβα, πρὶν πεθάνῃ τὸ παιδί μου». Καὶ εἰς τὴν πρώτην μὲν περίπτωσιν, ἀφοῦ κατῆλθεν ἀπὸ τὸ ὄρος, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Καπερναοῦμ. Εἰς τὴν προκειμένην ὅμως περίπτωσιν, οὗτος ἔφθασεν, ὅταν ὁ Χριστὸς ἦλθεν εἰς τὴν Κανᾶ.

Τοῦ πρώτου ὁ δοῦλος ἦτο κατάκοιτος ἀπὸ παράλυσιν. Τοῦ δευτέρου ἀπὸ πυρετόν. «Καὶ ἀφοῦ ἐπῆγε, τὸν παρεκάλει νὰ θεραπεύσῃ τὸν υἱὸν του. Διότι ἐκινδύνευε ν' ἀποθάνῃ». Τί ἀπήντησεν ὁ Χριστὸς; «Ἐὰν δὲν ἰδῆτε θαύματα καὶ τέρατα, δὲν θὰ πιστεύσετε». Καὶ τὸ ὅτι ἦλθε καὶ τὸν παρεκάλεσεν, ἦτο καὶ αὐτὸ ἀπόδειξις πίστεως. Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ὁ Εὐαγγελιστῆς μαρτυρεῖ τὸ ἐξῆς· "Ὅταν δηλαδὴ ὁ Ἰησοῦς εἶπε, «Πήγαινε, ὁ υἱός σου ζῆ, ἐπίστευσεν εἰς τὸν λόγον του καὶ ἔφυγε». Τί σημαίνει αὐτό, ποῦ λέγει ἐδῶ; Ἡ ὅτι ἔλεγεν αὐτὸ πρὸς ἔπαινον τῶν Σαμαρειτῶν, ἐπειδὴ ἐπίστευσαν χωρὶς θαύματα, ἢ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ διασύρῃ τὴν πόλιν Καπερναοῦμ, ποῦ ἐνομιζέτο ὅτι ἦτο πατρίς του, ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατήγετο. "Ὅταν ἕνας ἄλλος εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Λουκᾶ παρεκάλει λέγων, «Πιστεύω, Κύριε, βοήθησε τὴν ἀπιστίαν μου»⁸, ὁ Χριστὸς ἀπήντησε μὲ τὰ ἴδια λόγια.

"Ὡστε, παρ' ὄλον ὅτι ἐπίστευσε καὶ αὐτός, δὲν ἐπίστευσεν ὅμως πλήρως, οὔτε τελείως. Καὶ αὐτὸ ἀποδεικνύε-

ἄφηκεν αὐτὸν ὁ πωρεῖός. Ἐβούλειο γὰρ μαθεῖν, εἴτε αὐτομάτως, εἴτε ἐκ τῆς ἐπιταγῆς τοῦ Χριστοῦ τοῦτο γέγονεν. «Ὡς οὖν ἔγνω δι χθὲς ὥραν ἐβδόμην, ἐπίστεισε καὶ αὐτὸς καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη». Ὁρᾷς δι τίποτε ἐπίστεισεν, διε οἱ
 5 παῖδες εἶπον, οὐχ διε ὁ Χριστός; Τὴν διάνοιαν τοίνυν ἐλέγχει αὐτοῦ, μεθ' ἧς προσελθὼν, ταῦτα ἔλεγεν· οὕτω γὰρ μᾶλλον καὶ εἰς πλείον ἀφείλκειο· πρὸ γὰρ τοῦ σημείου οὐ σφόδρα ἦν πεπεισενκώς. Εἰ δὲ καὶ ἦλθε καὶ παρεκάλεσε, θαυμασιὸν οὐδέν. Εἰώθασι γὰρ οἱ πατέρες ὑπὸ πολλῆς φι-
 10 λίας οὐ μόνον οἷς θαρροῦσιν ἰατροῖς προσιέναι, ἀλλὰ καὶ οἷς μὴ θαρροῦσι διαλέγεσθαι, μηδὲν ὄλως παραλιπεῖν βουλόμενοι. Ἐπεὶ δι ἐκ παρέργου προσῆλθεν, διε ἦλθεν εἰς Γαλιλαίαν, τίποτε αὐτὸν εἶδεν· ὡς εἶ γε ἦν σφόδρα αὐτῷ πεπεισενκώς, οὐκ ἂν ὤκνησε, τοῦ παιδὸς μέλλοντος τελευτᾶν,
 15 εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐλθεῖν. Εἰ δὲ ἐδεδοίκει, οὐδὲ τοῦτο ἀνεκτόν.

Ὅρα γοῦν καὶ αὐτὰ τὰ ῥήματα πῶς ἐμφαίνει τὴν ἀσθενεῖαν τοῦ ἀνδρός. Δέον γὰρ εἰ καὶ μὴ πρότερον, ἀλλ' ὅμως μετὰ τὸ τὴν διάνοιαν ἐλέγξαι, μέγα τι φαντασθῆναι περὶ
 20 αὐτοῦ, ἄκουσον πῶς εἰ χαμαὶ σύρεται. «Κατάβηθι», γάρ, φησί, «πρὶν ἵκανεῖν τὸ παιδίον μου», ὡς οὐ δυναμένου μετὰ τὸν θάνατον αὐτὸν ἀναστῆσαι, καὶ ὡς οὐκ εἰδότης οἷα τὰ τοῦ παιδὸς πράγματα ἔσποιηκε. Διὰ τοῦτο αὐτὸν ἐλέγχει καὶ τοῦ συνειδότης καθάπτει· δεικνὺς δι τὰ σημεία προη-
 25 γουμένως τῆς ψυχῆς ἔνεκεν ἐγένετο. Ἐνταῦθα γὰρ οὐχ ἦτιον τοῦ παιδὸς τὸν πατέρα ἀσθενεῦντα περὶ τὴν διάνοιαν

ται ἀπὸ τὸ ὅτι ἐζήτησε νὰ μάθῃ τὴν ὥραν κατὰ τὴν ὁποίαν ἄφησεν ὁ πυρετὸς τὸν υἱὸν του. Διότι ἤθελε νὰ μάθῃ, ἂν αὐτὸ εἶχε γίνεαι ἀπὸ μόνου του ἢ κατ'ὄπιν τῆς διαταγῆς τοῦ Χριστοῦ. «Ὅταν λοιπὸν ἔμαθεν, ὅτι χθὲς περὶ τὴν ἑβδόμην ὥραν, ἐπίστευσε καὶ αὐτὸς καὶ ὅλη ἡ οἰκογένειά του». Βλέπεις, ὅτι ἐπίστευσε τότε πού τὸν ἐβεβαίωσαν οἱ ὑπηρέται καὶ ὄχι ὅταν τοῦ εἶπεν ὁ Χριστός; Ἐλέγχει λοιπὸν τὴν σκέψιν του, μὲ τὴν ὁποίαν εἶχε προσέλθει λέγων ταῦτα. Διότι ἔτσι ἔφερεν αὐτὸν περισσότερον εἰς τὴν πίστιν. Διότι πρὶν ἀπὸ τὸ θαῦμα δὲν εἶχε πιστεύσει καὶ τόσον πολὺ. Τὸ ὅτι ἦλθε καὶ παρεκάλεσε, δὲν εἶναι παράδοξον. Διότι οἱ γονεῖς συνηθίζουν νὰ πηγαίνουν ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἰατροὺς, μὲ τοὺς ὁποίους ἔχουν θάρρος ἕνεκα μεγάλης φιλίας, ἀλλὰ νὰ συζητοῦν καὶ μὲ ἐκείνους πού δὲν ἔχουν θάρρος, ἐπειδὴ θέλουν νὰ μὴ παραλείψουν τίποτε. Ἐπὶ πλέον μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἀφίξεως τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν Γαλιλαίαν, οὗτος ἦλθε πρὸς αὐτόν, μόλις τὸν εἶδεν. Ἐὰν ὅμως εἶχε πιστεύσει πολὺ εἰς αὐτόν, δὲν θὰ ἐδίσταζεν, ἀφοῦ τὸ παιδί του ἐκινδύνευε ν' ἀποθάνῃ, νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἰουδαίαν. Ἐὰν τὸ ἐφοβεῖτο, οὔτε αὐτὸ ἠμπορεῖ νὰ συγχωρηθῇ.

Πρόσεχε καὶ τὰ ἴδια τὰ λόγια του, πῶς προδίδουν τὴν ἀδυναμίαν αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Διότι ἐνῶ ἔπρεπεν, ἂν ὄχι προηγουμένως, τουλάχιστον μετὰ ἀπὸ ἔλεγχον τῆς σκέψεώς του, νὰ σκεφθῇ κάτι τὸ μεγάλο περὶ τοῦ Χριστοῦ, ἄκουσε πῶς ἀκόμη σύρεται χαμηλά. Διότι λέγει εἰς αὐτόν· «Κατέβα πρὶν ἀποθάνῃ τὸ παιδί μου», ἐπειδὴ ἐπίστευεν ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὸ ἀναστήσῃ καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖνος δὲν ἐγνώριζεν εἰς ποίαν κατάστασιν εὕρισκετο τὸ παιδί. Διὰ τοῦτο ἐλέγχει αὐτόν καὶ ἐπιπλήττει τὴν συνείδησίν του, ἀποδεικνύων ὅτι τὰ θαύματα γίνονται μάλιστα ἕνεκα τῆς ψυχῆς. Διότι ἐδῶ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ παιδί θεραπεύει τὸν πατέρα, πού ἦτο ἀσθενῆς κατὰ τὸν νοῦν, θέλων νὰ μᾶς πείσῃ ὅτι πρέπει νὰ προσέχωμεν εἰς αὐτόν ὄχι μόνον ἀπὸ

θεραπεύει, πείθων ἡμᾶς μὴ ἀπὸ σημείων, ἀλλὰ ἀπὸ διδα-
σκαλίας προσέχειν αὐτῷ. Τὰ σημεία γὰρ οὐ τοῖς πιστοῖς,
ἀλλὰ τοῖς ἀπίστοις καὶ παχνιέροις.

3. Τότε μὲν οὖν ἀπὸ τοῦ πάθους οὐ σφόδρα προσεῖχε
5 τοῖς λεγομένοις, ἢ μόνοις τοῖς περὶ τοῦ παιδός. Ὑστερον
δὲ ἤμελλε τὸ λεχθὲν ἀναλαμβάνειν, καὶ τὰ μέγιστα ἐνιευ-
θεν κερδαίνειν· ὃ δὴ καὶ γέγονε. Τί δήποτε δὲ ἐπὶ μὲν τοῦ
ἐκατοντάρχου αὐτεπάγγελτος ὑπέσχετο παραγίνεσθαι ἐνιαυ-
θα δὲ οὐδὲ καλούμενος ἄπειοι; Ὅτι ἐκεῖ μὲν ἡ πίστις
10 ἀπήρτιστο. Διὸ καὶ ὑπέσχετο ἀπιέναι, ἵνα μάθωμεν τοῦ ἀν-
δρός τὴν εὐγνωμοσύνην· ἐνιαυθα δὲ ὅτι οὗτος ἀτελής ἦν.

Ἐπεὶ οὖν ἄνω καὶ κάτω ἠπειγεν αὐτὸν λέγων, «Κατά-
βηθι», καὶ οὕτω ἤδει σαφῶς ὅτι καὶ ἀπὸν δύναται θερα-
πεῦσαι, δείκνουσιν ὅτι καὶ τοῦτο δυνατὸν αὐτῷ, ἵν' ὅπερ οἱ-
15 κοθεν ὁ ἐκατόνταρχος ἔσχε, τοῦτο οὗτος ἐκ τοῦ μὴ παραγε-
νέσθαι τὸν Ἰησοῦν μάθῃ. Ὅταν οὖν εἶπη, «Ἐὰν μὴ σημεία
καὶ τέρατα ἴδητε, οὐ μὴ πιστεύσητε», τοῦτο λέγει· ὅτι τὴν
προσῆκουσαν πίστιν οὐδέπω ἔχετε, ἀλλ' ἔτι ὡς περὶ προ-
φήτου διάκεισθε. Ἐκκαλύπτων οὖν ἑαυτὸν καὶ δεικνὺς ὅτι
20 καὶ χωρὶς σημείων ἔδει πιστευθῆναι αὐτόν, ἔλεγεν ἄπερ
καὶ τῷ Φιλίππῳ φηοῖν· «Πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ,
καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί; Εἰ δὲ μή, διὰ τὰ ἔργα πιστεύσατέ
μου».

«Ἦδη δὲ αὐτοῦ καταβαίνοντος, ἀπήντησαν οἱ δοῦλοι
25 αὐτοῦ λέγοντες, ὅτι ὁ παῖς σου ζῆ. Ἐπυνθάνειο οὖν παρ'
αὐτῶν τὴν ὥραν ἐν ἣ κομψότερον ἔσχεν. Καὶ εἶπον αὐτῷ,
ὅτι Χθὲς ὥραν ἐβδόμην ἀφῆκεν αὐτόν ὁ πνευμάτιος. Ἐγνω

τὰ θαύματα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν. Διότι τὰ θαύματα γίνονται ὄχι διὰ τοὺς πιστοὺς, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀπίστους καὶ ἀμαθεστέρους.

3. Τότε λοιπὸν, ἐπειδὴ ὁ ἀξιωματοῦχος τοῦ βασιλέως κατείχετο ἀπὸ μεγάλην λύπην, δὲν ἐπρόσεχε πολὺ εἰς τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ, παρὰ μόνον εἰς ἐκεῖνα ποὺ ἀνεφέροντο εἰς τὸ παιδί του. Ἀργότερα ἐπρόκειτο νὰ καταλάβῃ τὰ λόγια του καὶ ὡς ἐκ τούτου νὰ ὠφελῆθῃ. Τοῦτο, ὡς γνωστόν, εἶχεν ἤδη συμβῆ. Διατί λοιπὸν εἰς τὴν περίπτωσιν μὲν τοῦ ἑκατοντάρχου ὁ Χριστὸς ὑπεσχέθη νὰ μεταβῆ εἰς τὴν οἰκίαν του, τώρα ὅμως ἂν καὶ καλεῖται δὲν πηγαίνει; Διότι εἰς ἐκείνην μὲν τὴν περίπτωσιν ἡ πίστις εἶχεν ἤδη ἀπαρτιοθῆ. Δι' αὐτὸ καὶ ὑπεσχέθη εἰς τὸν ἑκατόνταρχον, ὅτι θὰ μεταβῆ εἰς τὴν οἰκίαν του, διὰ νὰ μάθωμεν τὴν εὐσέβειαν τοῦ ἀνδρός. Ἐδῶ ὅμως, διότι ἡ πίστις δὲν ἦτο τελεία.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ ἀξιωματοῦχος τοῦ βασιλέως ἐπέμενε τόσον πολὺ λέγων εἰς τὸν Χριστὸν «Κατέβα» καὶ δὲν ἐγνώριζεν ἀκόμη καλά, ὅτι ἐκεῖνος ἠμπορεῖ ἀκόμη καὶ ἀπὸν νὰ θεραπεύσῃ, ἀποδεικνύει ὅτι καὶ αὐτὸ ἠμποροῦσε νὰ κάμῃ, ἵνα ἐκεῖνο ποὺ ὁ ἑκατόνταρχος ἤξευρεν ἀφ' ἑαυτοῦ, αὐτὸς θὰ τὸ μάθῃ ἀπὸ τὴν μὴ μετάβασιν τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὴν οἰκίαν του. Ὅταν λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς λέγῃ, «Ἐὰν δὲν ἰδῆτε θαύματα καὶ τέρατα, μὴ πιστεύετε» ἐννοεῖ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἔχετε ἀκόμη τὴν πρέπουσαν πίστιν, ἀλλὰ μὲ θεωρεῖτε ἀκόμη σὰν Προφήτην. Ἀποκαλύπτων λοιπὸν τὸν ἑαυτὸν του καὶ δεικνύων, ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνῃ πιστευτὸς χωρὶς θαύματα, ἔλεγεν ὅσα εἶχεν εἰπεῖ καὶ εἰς τὸν Φίλιππον· «Δὲν πιστεύεις, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ εἶναι ἐν ἐμοί; Ἀλλοιῶς ἕνεκα αὐτῶν τῶν ἔργων πιστεύετε με»⁹.

«Ἐνῶ δὲ αὐτὸς κατέβαινεν ἤδη, τὸν συνῆντησαν οἱ δοῦλοι του καὶ τοῦ εἶπαν· Τὸ παιδί σου ζῆ. Ἐζήτησε λοιπὸν νὰ μάθῃ ἀπὸ αὐτοὺς τὴν ὥραν, ποὺ ἄφησεν ὁ πυρετὸς τὸ παιδί. Καὶ ἀπήντησαν εἰς αὐτόν, ὅτι χθὲς κατὰ τὴν ἑβδόμην ὥραν ἄφησεν ὁ πυρετὸς τὸ παιδί. Κατάλαβε λοι-

οὖν ὁ πατήρ δι' ἐκείνη τῆ ὥρα, ἐν ἧ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς,
 δι' ὅ παῖς σου ζῆ». Καὶ ἐπίστευσεν αὐτὸς καὶ ἡ οἰκία αὐ-
 τοῦ ὅλη». Ὁρᾷς πῶς τὸ θαῦμα δῆλον ἐγένετο; Οὐ γὰρ ἁ-
 πλῶς, οὐδὲ ὡς ἔτυχεν, ἀπηλλάγη τοῦ κινδύνου, ἀλλὰ ἄθροον,
 5 ὡς φαίνεσθαι μηκέτι φύσεως ἀκολουθίαν εἶναι τὸ γινόμε-
 νον, ἀλλὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Χριστοῦ. Πρὸς γὰρ αὐτὰς ἐλ-
 θῶν τοῦ θανάτου τὰς πύλας, ὡς καὶ ὁ πατήρ ἐδήλωσεν εἰ-
 πῶν. «Καὶ ἄβηθι πρὶν ἀποθανεῖν τὸ παιδίον», ἄθροον ἀπηλ-
 λάγη τῆς νόσου ὅπερ οὖν καὶ τοὺς οἰκίας διανέστωσεν.
 10 Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἴσως οὐχ ὡς εὐαγγελιζόμενοι μόνον,
 ἀλλὰ καὶ ὡς περιττὴν λοιπὸν τοῦ Ἰησοῦ τὴν παρουσίαν εἶναι
 νομίσαντες, ἀπήνησαν· καὶ γὰρ ἤδεσαν αὐτὸν ἐκεῖ παρα-
 γενόμενον ὅθεν καὶ κατ' αὐτὴν αὐτῷ τὴν ὁδὸν περιέτυχον.
 Ὁ δὲ ἄνθρωπος, ἀνεθεὶς τοῦ φόβου, λοιπὸν πρὸς τὴν πίστιν
 15 διέκλυσε, θέλων δεῖξαι δι' τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τὸ ἔργον γέγονε,
 καὶ φιλοτιμεῖται λοιπὸν ὥστε μὴ δόξαι εἰκῆ διεγνηγέρθαι
 ὅθεν μετὰ ἀκριθείας πάντα ἐμάνθανεν. «Καὶ ἐπίστευσεν
 αὐτός, καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη». Καὶ γὰρ ἦν ἀναμφισβήτητος
 ἡ μαρτυρία λοιπὸν. Οὐ γὰρ μὴ παρόντες, μηδὲ ἀκούσαντες
 20 τοῦ Χριστοῦ διαλεγόμενον, μηδὲ τὸν καιρὸν εἰδότες, οὔτοι
 παρὰ τοῦ δεσπότου μαθόντες, δι' οὔτιος ἦν ὁ καιρὸς, ἀναμφι-
 σβήτητον ἔσχον τὴν ἀπόδειξιν τῆς αὐτοῦ δυνάμεως· διὰ
 τοῦτο καὶ αὐτοὶ ἐπίστευσαν.

Τί τοίνυν ἀπὸ τούτων παιδευόμεθα; Μὴ θαύματα πε-
 25 ριμένειν, μηδὲ ἐνέχυρα ζητεῖν τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως. Ὁρῶ
 γὰρ καὶ νῦν πολλοὺς τότε εὐλαβεσιέτους γινομένους, διὰ
 ἢ τοῦ παιδὸς κακουμένου ἢ γυναικὸς ἀρρωστούσης, παραμυ-
 θίας τινὸς ἀπολαύσωσι. Χρὴ δὲ καὶ μὴ τυγχάνοντας παρα-
 μένειν ὁμοίως εὐχαριστιούσας, δοξάζοντας. Τοῦτο γὰρ οἰκε-
 30 τῶν εὐγνωμόνων ἐστὶ τοῦτο σιερρῶν τε καὶ φιλούστων, ὡς

πὸν ὁ πατήρ, ὅτι κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην, πού τοῦ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, Τὸ παιδί σου ζῆ, ἐθεραπεύθη. Καὶ ἐπίστευσεν αὐτὸς καὶ ὅλη ἡ οἰκογένειά του». Βλέπεις κατὰ ποῖον τρόπον ἔγινε φανερόν τὸ θαῦμα; Δὲν ἐγλύττωσε τὸ παιδί ἀπὸ τὸν κίνδυνον κατὰ κοινὸν τρόπον, οὔτε τυχαῖα, ἀλλ' ἀμέσως, ὥστε νὰ φανῆ ὅτι αὐτὸ πού ἔγινε δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς φύσεως, ἀλλὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Χριστοῦ. Διότι ἐνῶ τὸ παιδί εἶχε φθάσει εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ θανάτου, ὅπως ἐδήλωσε καὶ ὁ πατήρ, ὅταν εἶπεν εἰς τὸν Χριστόν, «Κατέβα, πρὶν ἀποθάνῃ τὸ παιδί», ἐγλύττωσεν ἀμέσως ἀπὸ τὴν νόσον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔκαμεν ἐντύπωσιν καὶ εἰς τοὺς δούλους.

Διότι οἱ μὲν δούλοι ἦλθον εἰς προὔπαντησιν τοῦ κυρίου των ὄχι μόνον διὰ νὰ τοῦ δώσουν τὴν εὐχάριστον εἶδησιν ἀλλὰ καὶ διότι ἴσως ἐθεώρησαν περιττὴν τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ. Διότι ἐγνώριζαν, ὅτι αὐτὸς θὰ ἔφθανεν ἐκεῖ. Δι' αὐτὸ καὶ συνήντησαν τὸν κύριόν των καθ' ὁδόν. Αὐτὸς ὅμως, ἀφοῦ ἀπέβαλε τὸν φόβον, προσῆλθεν εἰς τὴν πίστιν, ἐπειδὴ ἤθελε ν' ἀποδείξῃ ὅτι αὐτὸ τὸ ἔργον εἶχεν ἐπιτελεσθῆ δι' αὐτῆς τῆς ὁδοῦ καὶ προσπαθεῖ μὲ κάθε τρόπον νὰ μὴ φανῆ ὅτι ματαίως εἶχε κάμει τόσην πορείαν. Δι' αὐτὸ ἐζῆτει νὰ τὰ μάθῃ ὅλα λεπτομερῶς. «Καὶ ἐπίστευσεν αὐτὸς καὶ ὅλη ἡ οἰκογένειά του». Διότι ἡ μαρτυρία ἦτο ἀναμφισβήτητος. Διότι ἐκεῖνοι πού δὲν ἦσαν παρόντες, οὔτε ἤκουσαν τὸν Χριστόν νὰ ὁμιλῇ, οὔτε ἐγνώριζαν τὸν χρόνον, ὅταν ἔμαθαν ἀπὸ τὸν κύριόν τους ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ χρόνος, εἶχαν ἀναμφισβήτητον ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο ἐπίστευσαν καὶ αὐτοί.

Τί διδασκόμεθα λοιπὸν ἀπὸ αὐτά; Νὰ μὴ ζητῶμεν θαύματα οὔτε τεκμήρια τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ. Διότι βλέπω ὅτι καὶ τώρα πολλοὶ διὰ νὰ ἐπιτύχουν κάποιαν παρηγορίαν, τότε γίνονται εὐσεβέστεροι, ὅταν ἡ τὸ παιδί των κακοπαθαίνῃ ἢ ἡ γυναῖκα των εἶναι ἄρρωστη. Πρέπει ὅμως καὶ ἐκεῖνοι πού δὲν ἐπιτυγχάνουν, ἐξ ἴσου νὰ μένουν σταθεροὶ εὐχαριστοῦντες καὶ δοξάζοντες τὸν Θεόν. Διότι αὐτὸ εἶναι

χρή, τὸν Δεσπότην, μὴ μόνον ἀνιεμένους, ἀλλὰ καὶ μαστιζομένους προσιτρέχειν αὐτῷ.

Καὶ γὰρ καὶ ταῦτα τῆς τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας ἔργα. «Ὁν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει· μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱόν», φησί, «ὃν παραδέχεται». Ὅταν δὲ ἐν ἀνέσει τις αὐτὸν θεραπεύῃ μόνον, οὐ πολλῆς ἐπιδείκνυται ἀγάπης σημεῖα, οὐδὲ καθαρῶς φιλεῖ τὸν Χριστόν. Καὶ τί λέγω ὑγίειαν καὶ χρημάτων ἀφθονίαν, ἢ πενίαν ἢ νόσον; Καὶ γὰρ γέενναν ἀκούσης καὶ ἕτερον χαλεπὸν οὐδὲ οὕτως ἀφίστασθαι χρὴ τῆς περὶ τὸν Δεσπότην εὐφημίας· ἀλλὰ πάντα πάσχειν καὶ φέρειν ὑπὲρ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης. Τοῦτο γὰρ καὶ οἰκειῶν εὐγνωμόνων καὶ ψυχῆς ἀκλινοῦς· καὶ ὁ τοῦτον διακείμενος τὸν τρόπον, καὶ τὰ παρόντα διοίσει ραδίως, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτεύξεται ἀγαθῶν καὶ πολλῆς ἀπολαύσεται παρὰ τῷ Θεῷ παρορησίας, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἀπόδειξις τῶν πιστῶν ὑπηρετῶν. Αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις ἐκείνων ποὺ εἶναι σταθεροὶ καὶ ἀγαποῦν, ὅπως πρέπει, τὸν Θεόν, τὸ νὰ προστρέχουν δηλαδὴ εἰς αὐτὸν ὄχι μόνον, ὅταν εὐτυχοῦν, ἀλλὰ καὶ ὅταν δυστυχοῦν.

Διότι καὶ αὐτὰ εἶναι ἔργα τῆς φροντίδος τοῦ Θεοῦ. Δι' αὐτὸ λέγει ὁ Ἀπόστολος· «Διότι ἐκεῖνον ποὺ ἀγαπᾷ ὁ Κύριος τὸν παιδαγωγεῖ καὶ μαστιγώνει κάθε υἱὸν τὸν ὁποῖον δέχεται»¹⁹. Ὅταν λοιπὸν λατρεύη κανεὶς τὸν Χριστὸν μόνον ὅταν εὐτυχῇ, δὲν παρέχει πολλὰ σημεῖα ἀγάπης, οὔτε τὸν ἀγαπᾷ καθαρὰ. Καὶ τί νὰ εἰπῶ διὰ τὴν ὑγείαν, διὰ τὸν πλοῦτον ἢ διὰ τὴν πενίαν ἢ διὰ τὴν νόσον; Διότι καὶ ἂν ἀκούσης διὰ τὴν γέενναν ἢ διὰ κάτι φοβερώτερον, οὔτε τότε δὲν πρέπει νὰ παύσης νὰ δοξάζης τὸν Κύριον, ἀλλὰ ὅλα νὰ τὰ πάσχης καὶ νὰ τὰ ὑποφέρης ἔνεκα τῆς ἀγάπης σου πρὸς αὐτόν. Διότι αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις καὶ τῶν πιστῶν δούλων καὶ τῆς ἀκάμπτου ψυχῆς. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τέτοιαν διάθεσιν καὶ τὰ παρόντα θὰ τακτοποιήσῃ εὐκόλως καὶ θὰ ἐπιτύχῃ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ καὶ θ' ἀπολαύσῃ τῆς μεγάλης ἐμπιστοσύνης τοῦ Θεοῦ. Ταύτην εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μας μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΣΤ΄.

Ἰω. 4,54 - 5,6

«Τοῦτο πάλιν δεύτερον σημεῖον ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἐλθὼν ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Μετὰ ταῦτα ἦν
5 ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων καὶ ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα».

1. Καθάπερ ἐν τοῖς μειάλλοις τοῦ χρυσοῦ οὐδὲ τὴν
βραχυτάτην φλέβα παριδεῖν ἂν τις ἀνάσχοιτο τῶν περὶ ταῦ-
τα θειῶν, ἅτε πολὺν ἐργαζομένην πλοῦτον, οὕτω καὶ ἐν τοῖς
θείαις Γραφαῖς ἰῶτα ἐν ἧ μίαν κεραίαν οὐκ ἀζήμιον παρα-
10 δραμεῖν, ἀλλὰ πάντα διερευνᾶσθαι χρή. Πνεύματι γὰρ ἀ-
γίῳ πάντα εἴρηται καὶ οὐδὲν παρέλκον ἐν αὐταῖς. Σκόπει
γοῦν καὶ ἐνταῦθα τί φησιν ὁ εὐαγγελιστής· «Τοῦτο πάλιν
δεύτερον ἐποίησε σημεῖον ὁ Ἰησοῦς, ἐλθὼν ἐκ τῆς Ἰουδαίας
εἰς τὴν Γαλιλαίαν». Οὐδὲ γὰρ τὸ «Δεύτερον», ἀπλῶς προσέ-
15 θηκεν, ἀλλ' ἔτι τὸ θαῦμα τῶν Σαμαρειτῶν ἐπαίρει, δεικνύς
δι καὶ δευτέρου σημεῖου γενομένου, οὐδέπω πρὸς τὸ ὕψος
ἐκείνων ἔφθασαν οὗτοι οἱ τεθεαμένοι τῶν οὐδὲν ἑωρακότων.

«Μετὰ ταῦτα ἦν ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων». Ποία ἑορτή;
Ἐμοὶ δοκεῖ, ἡ τῆς Πεντηκοστῆς. «Καὶ ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς
20 Ἱεροσόλυμα». Συνεχῶς ἐν ταῖς ἑορταῖς ἐπιχωριάζει τῇ πό-
λει τοῦτο μὲν, ἵνα δόξη μετ' αὐτῶν ἑορτάζειν, τοῦτο δέ, ἵνα
τὸ πλῆθος ἐπισπάσῃται τὰ ἄδολον. Μάλιστα γὰρ ἐν ταῖς ἡ-
μέραις ταύταις οἱ ἀφελέστερον διακείμενοι συνέτρεχον.

«Ἔστι δὲ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις προβατικὴ κολυμβήθρα,
25 ἐπιλεγομένη ἐβραϊστὶ Βηθεοδᾶ, πέντε σιοᾶς ἔχουσα. Ἐν
ταύταις κατέκειτο πολὺ πλῆθος τῶν ἀσθενούντων, χωλῶν,
τυφλῶν, ξηρῶν, ἐκδεχομένων τὴν τοῦ ὕδατος κίνησιν. Τίς

ΟΜΙΛΙΑ ΛΣΤ΄.

΄Ιω. 4,54 - 5,6

«Αὐτὸ εἶναι τὸ δεύτερον θαῦμα ποῦ ἔκαμεν ὁ Ἰησοῦς, ὅταν ἦλθεν ἀπὸ τὴν Ἰουδαίαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Ὑστερ' ἀπὸ αὐτὰ ἦτο ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων καὶ ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα»¹.

1. Ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὰ μέταλλα τοῦ χρυσοῦ δὲν ἠμπορεῖ νὰ παραμελήσῃ κανεὶς οὔτε τὴν μικροτέραν φλέβαν, ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμη ἠμπορεῖ ν' ἀντλήσῃ πολὺν πλοῦτον, ἔτσι καὶ ἀπὸ τὰς θείας Γραφὰς δὲν ἠμπορεῖς νὰ παραλείψῃς χωρὶς ζημίαν οὔτε ἓνα ἰῶτα ἢ μίαν κεραίαν, ἀλλὰ πρέπει νὰ διερευνᾷς τὰ πάντα. Διότι ὅλα ἔχουν λεχθῆ ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ δὲν ὑπάρχει εἰς αὐτὰς τίποτε τὸ περιττόν. Πρόσεξε λοιπόν, τί λέγει ἐδῶ ὁ Εὐαγγελιστής: «Αὐτὸ εἶναι τὸ δεύτερον θαῦμα ποῦ ἔκαμεν ὁ Ἰησοῦς, ὅταν ἦλθεν ἀπὸ τὴν Ἰουδαίαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν». Δὲν ἐπρόσθεσε τυχαίως τὴν λέξιν «δεύτερον», ἀλλ' ἐξαίρει ἀκόμη τὸ θαῦμα τῶν Σαμαρειτῶν, διὰ ν' ἀποδείξῃ δι, ἂν καὶ ἔγινε δεύτερον θαῦμα, αὐτοὶ ἐδῶ ποῦ τὸ εἶδαν, δὲν ἔφθασαν ποτὲ εἰς τὸ ὕψος ἐκείνων, παρ' ὅλον ὅτι δὲν εἶχαν ἰδεῖ τίποτε.

«Ὑστερα ἀπὸ αὐτὰ ἦτο ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων». Ποία ἑορτή; Ἐγὼ νομίζω ἡ ἑορτὴ τῆς Πεντηκοστῆς. «Καὶ ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα». Κατὰ τὰς ἑορτὰς ἔμενε συνήθως εἰς τὴν πόλιν, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ νὰ φαίνεται ὅτι ἑορτάζει μαζί των, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ προσελκύῃ εἰς τὴν πίστιν τὸν ἀπλοῦν λαόν. Καὶ μάλιστα κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας συνέρρεαν εἰς τὴν πόλιν οἱ ἀφελέστεροι.

«Ἐπάρχει δὲ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα πλησίον τῆς πύλης τῶν Προβάτων μιὰ δεξαμενὴ, ἡ ὁποία ὀνομάζεται ἐβραϊστὶ Βηθεσδὰ καὶ ἡ ὁποία ἔχει πέντε στοάς. Εἰς αὐτὰς ἦτο ἐξαπλωμένος μέγας ἀριθμὸς ἀσθενῶν, τυφλῶν, χωλῶν, παραλυτικῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπερίμεναν νὰ κινηθῆ τὸ ὕδωρ». Ποῖος

ὁ τῆς θεραπείας τρόπος οὗτος; ποῖον ἡμῖν μυστήριον αἰνίττεται; Οὐ γὰρ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῆ ταῦτα ἀναγέγραπται, ἀλλὰ τὰ μέλλοντα ἡμῖν ὡς ἐν εἰκόνι καὶ τύπῳ ὑπογράφει, ὥστε μὴ τὸ σφόδρα παράδοξον, ἀπροσδόκητον παραγεγόμενον, λυ-
5 μῆνασθαι παρὰ τοῖς πολλοῖς τῇ τῆς πίστεως δυνάμει.

Τί οὖν ἐστὶν ὁ ὑπογράφει; Ἐμελλε βάπτισμα δίδοσθαι, πολλὴν δύναμιν ἔχον καὶ δωρεὰν μεγίστην, βάπτισμα πάσας ἁμαρτίας καθαῖρον καὶ ἀντὶ νεκρῶν ζῶντας ποιοῦν. Καθά-
περ οὖν ἐν εἰκόνι προγράφεται ταῦτα τῇ κολυμβήθρᾳ καὶ ἐ-
10 τέροις πλείοσι. Καὶ πρῶτον μὲν δέδωκεν ὕδωρ, καθαῖρον σωμάτων κηλίδας, καὶ μολυσομοὺς οὐκ ὄντας, ἀλλὰ δοκοῦν-
τας εἶναι, οἷον τοὺς ἀπὸ κηδείας, τοὺς ἀπὸ λέπρας, τοὺς ἀπὸ τοιοῦτων ἐτέρων· καὶ πολλὰ ἂν τις ἴδοι δι' ὕδατος γε-
γονότα ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς, ταύτης ἔνεκεν τῆς προφάσεως.

15 Πλὴν ἀλλὰ πρὸς τὸ κατεπειγον ἴωμεν νῦν. Πρῶτον μὲν οὖν, ὡς ἔφθην εἰπών, μολυσομοὺς σωμάτων, ἔπειτα δὲ καὶ ἀρρωσιήματα διάφορα δι' ὕδατος ποιεῖ λύεσθαι. Βου-
λόμενος γὰρ ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐγγύτερον ἀγαγεῖν τῆς τοῦ βα-
πτίσματος δωρεᾶς, οὐκ ἔτι μολυσομοὺς ἀπλῶς μόνον, ἀλλὰ
20 καὶ νόσους ἰᾶται. Αἱ γὰρ ἐγγύτεραι τῆς ἀληθείας εἰκόνες, καὶ ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος καὶ ἐπὶ τοῦ πάθους καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, τρανότεραι τῶν ἀρχαιοτέρων ἦσαν. Καθάπερ γὰρ οἱ τοῦ βασιλέως ἐγγυὲς τῶν πόρρωθέν εἰσι λαμπρότεροι δορυ-
φόρων· οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν τύπων ἐγίνετο.

25 Καὶ ἄγγελος καταβαίνων εἰάρατε τὸ ὕδωρ καὶ ἰαματι-
κὴν ἐνετίθει δύναμιν, ἵνα μάθωσιν Ἰουδαῖοι, ὅτι πολλῶ
μᾶλλον ὁ τῶν ἀγγέλων Δεσπότης πάντα τὰ νοσήματα τῆς
ψυχῆς ἰᾶσθαι δύναται. Ἄλλ' ὥσπερ ἐνιαῦθα οὐχ ἀπλῶς
ἰᾶτο τῶν ὑδάτων ἢ φύσις (ἢ γὰρ ἂν διαπαντὸς τοῦτο ἐγί-

τρόπος θεραπείας εἶναι αὐτός; Ποῖον μυστήριον ὑπαινίσσεται; Διότι αὐτὰ δὲν ἐγράφησαν χωρὶς αἰτίαν καὶ τυχαίως, ἀλλὰ περιγράφει τὰ μέλλοντα σὰν μίαν ἀπεικόνισιν καὶ ἀναπαράστασιν, διὰ νὰ μὴ βλάβῃ τὴν δύναμιν τῆς πίστεως τῶν πολλῶν αὐτὸ τὸ πολὺ παράδοξον καὶ ἀπροσδόκητον ποὺ συνέβαινε.

Τί εἶναι λοιπὸν αὐτὸ ποὺ περιγράφει; Ἐπρόκειτο νὰ δοθῇ βάπτισμα, τὸ ὁποῖον ἦτο πλήρες δυνάμεως καὶ χάριτος, βάπτισμα τὸ ὁποῖον ἐκαθάρισεν ὅλας τὰς ἁμαρτίας καὶ ἀπὸ νεκρῶν τοὺς ἔκαμνε ζωντανούς. Αὐτὰ περιγράφονται ὅπως εἰς μίαν ἀπεικόνισιν καὶ διὰ τὴν δεξαμενὴν καὶ δι' ἄλλα πολλά. Καὶ κατὰ πρῶτον ἔδωσε τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον καθαρίζει τὰς κηλίδας τῶν σωμάτων καὶ τοὺς μὴ ἀληθινούς μολυσμούς, ὅπως ἐκείνους ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν κηδεῖαν, ἀπὸ τὴν λέπραν καὶ ἀπὸ ἄλλα παρόμοια. Καὶ ἤμπορεῖ νὰ ἰδῇ κανεὶς εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ὅτι ἔχουν γίνεαι πολλὰ θαύματα ἕνεκα αὐτῆς τῆς αἰτίας.

Ἄλλ' ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ προκειμένον. Κατὰ πρῶτον, ὅπως εἶπα μόλις, ἀπὸ μολυσμοὺς σωμάτων καὶ ἀπὸ διαφορῶν ἀσθενείας μᾶς ἀπαλλάσσει διὰ τοῦ ὕδατος. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Θεὸς ἤθελε νὰ μᾶς φέρῃ πλησιέστερον πρὸς τὴν χάριν τοῦ βαπτίσματος θεραπεύει ὄχι πλέον μόνον μολυσμοὺς ἀλλὰ καὶ νοσήματα. Διότι αἱ ἀπεικονίσεις ποὺ πλησιάζουν περισσότερο τὴν ἀλήθειαν φαίνονται καθαρώτερα εἰς τὸ βάπτισμα, εἰς τὸ πάθος καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἀπὸ τὰς παλαιότερας. Ὅπως δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς δορυφόρους τοῦ βασιλέως εἶναι ἐμφανέστεροι αὐτοὶ ποὺ εὐρίσκονται πλησίον τοῦ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εὐρίσκονται μακρὰν, ἔτσι συμβαίνει καὶ εἰς τὰς εἰκόνας.

Καὶ ἓνας ἄγγελος ποὺ κατέβαινε, ἐτάρασσε τὸ ὕδωρ καὶ τοῦ ἔδιδε θεραπευτικὴν δύναμιν, διὰ νὰ μάθουν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι ὁ Κύριος τῶν ἀγγέλων ἠμποροῦσε πολὺ περισσότερο νὰ θεραπεύῃ τὰ νοσήματα τῆς ψυχῆς. Ἄλλ' ὅπως ἔδῳ δὲν ἐθεράπευε μόνον ἢ ἰδιότης τῶν ὑδάτων (διότι

ρειο), ἀλλ' ἐπὶ τῇ τοῦ ἀγγέλου ἐνεργείᾳ, οὕτω καὶ ἐφ' ἡμῶν οὐχ ἀπλῶς τὸ ὕδωρ ἐργάζεται, ἀλλ' διὰ τὴν τοῦ Πνεύματος δέξεται χάριν, τότε ἅπαντα λύει τὰ ἁμαρτήματα.

Περὶ ταύτην τὴν κολυμβήθραν «Κατέκειτο πλήθος πολὺ
 5 τῶν ἀσθενούντων, τυφλῶν, χωλῶν, ξηρῶν, ἐκδεχομένων τὴν
 ἐκ τοῦ ὕδατος κίνησιν». Ἀλλὰ τότε μὲν ἡ ἀσθένεια κώλυμα
 τῷ βουλομένῳ θεραπευθῆναι ἐγίνετο· νῦν δὲ κύριος ἑκαστοῦ
 ἐστι προσελθεῖν. Οὐ γὰρ ἄγγελός ἐστιν ὁ ταρασσών, ἀλλὰ
 ὁ τῶν ἀγγέλων Δεσπότης ὁ τὸ πᾶν ἐργαζόμενος. Καὶ οὐκ
 10 ἐστὶν εἰπεῖν (Νῦν τὸν κάμνοντα ἄνθρωπον οὐκ ἔχω οὐκ
 ἐστὶν εἰπεῖν). Ἐν ᾧ ἔρχομαι κατελθεῖν, ἄλλος πρὸ ἐμοῦ
 καταβαίνει. Ἀλλὰ κἂν ἡ οἰκουμένη πᾶσα ἔλθῃ, ἡ χάρις οὐκ
 ἀναλίσκεται, οὐδὲ ἡ ἐνέργεια δαπανᾶται, ἀλλ' ὅμοια μένει
 καὶ τοιαύτη, οἷα καὶ πρὸ τούτου. Καὶ καθάπερ ~~ἡ~~ ἡλιακαὶ
 15 ἀκτῖνες καθ' ἑκάστην φωτίζουν τὴν ἡμέραν καὶ οὐ δαπα-
 νῶνται, οὐδὲ ἀπὸ τῆς πολλῆς χορηγίας ἔλατιον αὐταῖς γί-
 νεται τὸ φῶς· οὕτω καὶ πολλῶ μᾶλλον ἡ τοῦ Πνεύματος
 ἐνέργεια οὐδὲν ἔλατιοῦται παρὰ τὸ πλήθος τῶν ἀπολαύον-
 των αὐτῆς. Τοῦτο δὲ ἐγίνετο ἵνα οἱ μαθόντες διὰ τὸ ὕδατι
 20 νοσήματα σώματος ἐνὶ θεραπεῦσαι, καὶ τούτῳ πολὺν ἐγγυ-
 μνασθέντες χρόνον, ῥαδίως πιστεύσωσιν, διὰ καὶ νοσήματα
 ψυχῆς ἰᾶσθαι δύναται.

Καὶ τί δήποτε πάντας ἀφείλς ὁ Ἰησοῦς, ἐπὶ τὸν τρια-
 κονταοκτὼ εἴη ἔχοντα ἦλθε; τί δὲ καὶ ἐρωτᾷ, «Θέλεις ὑγιῆς
 25 γενέσθαι;». Οὐχ ἵνα μάθῃ (τοῦτο γὰρ παρέλκον ἦν), ἀλλ'
 ἵνα δείξῃ τοῦ τοιοῦτου τὴν καρτερίαν καὶ ἵνα γνῶμεν διὰ
 διὰ τοῦτο τοὺς ἄλλους ἀφείλς, ἐπὶ τοῦτον ἦλθε. Τί οὖν ὁ ἀ-
 σθενῶν; «Ἀπεκρίθη αὐτῷ καὶ λέγει, Κύριε, ἄνθρωπον οὐκ
 ἔχω, ἵνα, διὰ ταραχθῆ τὸ ὕδωρ, θάλλῃ με εἰς τὴν κολυμ-
 30 βήθραν ἐν ᾧ δὲ ἔρχομαι ἐγώ, ἄλλος πρὸ ἐμοῦ καταβαίνει».

τοῦτο πάντοτε τὸ ἔκαμνεν), ἀλλ' ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀγγέλου, ἔτσι καὶ εἰς ἡμᾶς δὲν ἐνεργεῖ μόνον τὸ ὕδωρ, ἀλλ' ὅταν δεχθῆ τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τότε συγχωρεῖ ὅλας τὰς ἁμαρτίας μας.

Πλησίον αὐτῆς τῆς δεξαμενῆς «ἦτο ξαπλωμένος μέγας ἀριθμὸς ἀσθενῶν, τυφλῶν, κωλῶν, παραλυτικῶν, οἱ ὅποιοι ἐπερίμεναν νὰ κινηθῆ τὸ ὕδωρ». Ἀλλὰ τότε μὲν ἡ ἀσθένεια ἦτο ἐμπόδιον δι' ἐκεῖνον πὺ ἤθελε νὰ θεραπευθῆ. Τώρα ὅμως ἂ καθεὶς ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ προσέλθῃ. Διότι δὲν εἶναι ὁ ἄγγελος πὺ ταρασσει τὸ ὕδωρ, ἀλλ' ὁ Κύριος τῶν ἀγγέλων ὁ ὅποιος κατορθώνει τὰ πάντα. Καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἰσχυρισθῆ. Τώρα δὲν ἔχω τὸν ἀσθενῆ. Δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἰσχυρισθῆ αὐτό. Ἐνῶ ἐγὼ ἐτοιμάζομαι νὰ κατεβῶ, μὲ προλαμβάνει καὶ κατεβαίνει ἄλλος. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἔλθῃ ὁ λόκληρος ἡ οἰκουμένη, ἡ χάρις δὲν τελειώνει οὔτε ἡ ἐνέργεια ἐξοδεύεται, ἀλλὰ μένει ἡ ἰδία καὶ μάλιστα ὅπως ἦτο προηγουμένως. Καὶ ὅπως αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου φωτίζουν κάθε ἡμέραν καὶ δὲν ἐξοδεύονται οὔτε ἀπὸ τὴν μεγάλην παροχὴν ἐλαττώνεται τὸ φῶς των, ἔτσι καὶ πολὺ περισσότερον δὲν ἐλαττώνεται ἡ ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἔνεκα τοῦ πλήθους πὺ τὴν ἀπολαύει. Αὐτὸ δὲ ἔγινε, διὰ νὰ πιστεύσουν εὐκόλως ἐκεῖνοι πὺ ἤξευραν ὅτι ἠμποροῦσαν νὰ θεραπεύσουν τὰ νοσήματα τοῦ σώματος καὶ οἱ ὅποιοι ἐπὶ πολὺν χρόνον ἠσκοῦντο δι' αὐτό, ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ θεραπεύσουν καὶ τὰ νοσήματα τῆς ψυχῆς.

Καὶ διατί ὁ Ἰησοῦς ἀφοῦ ἄφησε τοὺς ἄλλους ἐπλησίασε τὸν ἀσθενῆ τῶν τριάκοντα ὀκτὼ ἐτῶν καὶ διατί τὸν ἠρώτησε, «Θέλεις νὰ γίνῃς ὑγιής;». "Ὁχι διὰ νὰ μάθῃ (διότι τοῦτο ἦτο περιττόν), ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ τὴν καρτερίαν του καὶ διὰ νὰ καταλάβωμεν, ὅτι δι' αὐτὸ ἄφησε τοὺς ἄλλους καὶ ἐπῆγεν εἰς αὐτόν. Τί ἔκαμεν ὁ ἀσθενής; «Ἀπεκρίθη εἰς αὐτόν καὶ εἶπε· Κύριε, δὲν ἔχω ἄνθρωπον νὰ μὲ βάλῃ εἰς τὴν δεξαμενὴν, ὅταν ταραχθῆ τὸ ὕδωρ, καὶ ἐνῶ ἔρχομαι, κατεβαίνει ἄλλος πρὶν ἀπὸ ἐμέ». Δι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς

Διὰ τοῦτο ἠρώτησε· «Θέλεις ὑγιῆς γενέσθαι;», ἵνα ταῦτα μάθωμεν. Καὶ οὐκ εἶπεν αὐτῷ, Θέλεις σε θεραπεύσω; οὐδὲν γὰρ οὐδέπω μέγα ἐφαιτιάζετο περὶ αὐτοῦ· ἀλλὰ, «Θέλεις ὑγιῆς γενέσθαι;».

5 Ἐκπληκτικὸς ἡ καρτερία τοῦ παραλύτου· ἔτη τριακονταοκτώ ἔχων καὶ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀπαλλαγέσθαι τοῦ νοσήματος προσδοκῶν προσήδρευέ τε καὶ οὐκ ἀφίσιαιτο. Εἰ γὰρ μὴ τὰ παρελθόντα, τὰ γοῦν μέλλοντα οὐχ ἱκανὰ ἦν αὐτόν, εἰ μὴ καρτερικὸς ἦν, ἀπαγαγεῖν τοῦ τόπου; Ἐννόησον
10 δέ μοι, πῶς εἰκὸς ἦν ἐκεῖ καὶ τοὺς λοιποὺς τοὺς κάμνοντας νήφειν. Οὐδὲ γὰρ δῆλος ἦν ὁ καιρὸς καθ' ὃν ἐτινάσσειτο τὸ ὕδωρ· ἀλλ' οἱ μὲν χωλοὶ καὶ κυλλοὶ ἠδύναντο παρατηρεῖν· οἱ δὲ τυφλοὶ πῶς ἑώρων; ἀπὸ τοῦ γινομένου θορύβου τοῦτο ἴσως ἐμάνθανον.

15 2. Αἰσχυνθῶμεν τοίνυν, αἰσχυνθῶμεν, ἀγαπητοί, καὶ σιενάξωμεν ἐπὶ τῇ πολλῇ ραθυμίᾳ. Τριακονταοκτώ ἔτη εἶχε προσεδρεύων ἐκεῖνος, καὶ οὐκ ἐτύγγανεν ὧν ἐβούλειτο, καὶ οὐκ ἀφίσιαιτο· καὶ οὐκ ἐτύγγανεν, οὐ παρὰ τὴν οἰκείαν ἀμέλειαν, ἀλλ' ἐπηρεαζόμενος παρ' ἐτέρων καὶ βίαν πάσχων,
20 καὶ οὐδὲ οὕτως ἐνάγκα· ἡμεῖς δὲ ἐὰν δέκα ἡμέρας προσεδρεύσωμεν σπουδαίως ὑπὲρ τινος παρακαλοῦντες, καὶ μὴ τύχωμεν, ὀκνοῦμεν λοιπὸν τῇ αὐτῇ κεχερῆσθαι σπουδῇ. Καὶ ἀνθρώποις μὲν τοσοῦτον προσεδρεύομεν χρόνον, σιραιευόμενοι καὶ ταλαιπωρούμενοι, καὶ διακονοῦντες δουλοπρεπεῖς
25 διακονίας, καὶ πρὸς τῷ τέλει πολλάκις καὶ αὐτῆς τῆς ἐλπίδος ἐκπίπτοντες· τῷ δὲ Δεσπότῃ τῷ ἡμετέρῳ, ἔνθα πάντως ἐστὶν ἀπολαβεῖν τὴν ἀμοιβὴν πολλῶν μείζω τῶν πόνων («Ἡ γὰρ ἐλπίς οὐ καταισχύνει», φησὶν), οὐκ ἀνεχόμεθα προσεδρεύειν μετὰ τῆς προσηκούσης σπουδῆς.

30 Καὶ πόσης ταῦτα κολάσεως ἄξια; Εἰ γὰρ καὶ μηδὲν

τὸν ἠρώτησε· «Θέλεις νὰ γίνης ὑγιής;», δια νὰ μάθωμεν αὐτά. Καὶ δὲν τὸν ἠρώτησε, Θέλεις νὰ σὲ θεραπεύσω; Διότι ὁ ἀσθενὴς δὲν εἶχεν ἀκόμη μεγάλην ἰδέαν περὶ αὐτοῦ. Ἄλλὰ τὸν ἠρώτησε· «Θέλεις νὰ γίνης ὑγιής;».

Ἦτο ἐκπληκτικὴ ἡ ὑπομονὴ τοῦ παραλυτικοῦ. Ἐπειδὴ ἦτο παράλυτος ἐπὶ τριάκοντα ὀκτῶ ἔτη καὶ ἤλιζε κάθε ἔτος, ὅτι θὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὴν ἀρρώστιαν, ἔμενεν ἐκεῖ καὶ δὲν ἀπεμακρύνετο. Διότι, ἂν ὄχι τὰ παρελθόντα, τουλάχιστον τὰ μέλλοντα δὲν θὰ τὸν ἔκαμναν νὰ φύγῃ ἀπὸ ἐκεῖ, ἂν δὲν εἶχε τόσον μεγάλην ὑπομονήν; Σκέψου, σὲ παρακαλῶ, πόσον ἔπρεπε ν' ἀγρυπνοῦν καὶ οἱ ἄλλοι ἐσθeneῖς. Διότι δὲν ἦτο φανερὸς ὁ καιρὸς, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐταράσσετο τὸ ὕδωρ. Καὶ οἱ μὲν χωλοὶ καὶ οἱ ἀνάπηροὶ ἤμποροῦσαν νὰ παρατηροῦν. Οἱ τυφλοὶ ὅμως πῶς ἔβλεπαν; Ἴσως ἐκαταλάβαιναν ἀπὸ τὸν θόρυβον ποῦ ἐγίνετο.

2. Ἄς ἐντραπῶμεν λοιπόν, ἀγαπητοί, ἄς ἐντραπῶμεν καὶ ἄς στενάξωμεν διὰ τὴν τόσον μεγάλην ραθυμίαν μας. Διότι ἐπὶ τριάντα ὀκτῶ ἔτη ἐπέμενεν ὁ παραλυτικὸς καὶ μολονότι δὲν ἐπετύγχανεν αὐτὸ ποῦ ἤθελεν, ἐν τούτοις δὲν ἀπεμακρύνετο. Καὶ δὲν ἐπετύγχανεν ὄχι ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του ἀμέλειαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἤμποδίζετο καὶ ὑφίστατο τὴν βίαν τῶν ἄλων, ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν ἀπεγοητεύετο ἐξ αὐτοῦ. Ἡμεῖς ὅμως, εἴαν ἐπὶ δέκα ἡμέρας μόνον ἐπιμένωμεν νὰ παρακαλοῦμεν διὰ κάτι καὶ δὲν ἐπιτύχωμεν, τοῦ λοιποῦ ἀδιαφοροῦμεν νὰ δείξωμεν τὴν ἰδίαν προθυμίαν. Καὶ πλησίον μὲν τῶν συνανθρώπων μας ἐπιμένομεν τόσον πολὺν χρόνον, στρατευόμενοι, ταλαιπωρούμενοι καὶ προσφέροντες δουλικῶς τὰς ὑπηρεσίας μας, κάνοντες πολλὰς φορὰς εἰς τὸ τέλος καὶ αὐτὴν τὴν ἐλπίδα, πλησίον ὅμως τοῦ Κυρίου μας, ἀπὸ ὅπου ἤμποροῦμεν νὰ ἐπιτύχωμεν ἀμοιβὴν πολὺ μεγαλυτέραν ἀπὸ τοὺς κόπους μας (διότι λέγει ὁ Ἀπόστολος, «Ἡ ἐλπίς δὲν ἐντροπιάζει»²) δὲν ἀνεχόμεθα νὰ ἐπιμένωμεν μὲ τὴν πρέπουσαν προθυμίαν.

Καὶ πόσῃν τιμωρίαν ἀξίζουσι ὅλα αὐτά; Διότι καὶ ἂν

λαβεῖν ἦν, αὐτὸ τοῦτο τὸ συνεχῶς αὐτῷ διαλέγεσθαι, οὐχὶ
 μυρίων ἄξιον ἀγαθῶν ἦν ἡγεῖσθαι; Ἄλλ' ἐπίπονον ἢ διηγε-
 κῆς εὐχή; Καὶ τί, εἶπέ, οὐκ ἐπίπονον τῶν τῆς ἀρετῆς; Αὐτὸ
 γοῦν τοῦτο, φησί, πολλῆς ἀπορίας ἐστὶ μεσιόν, ὅτι τῇ μὲν
 5 κακία ἡδονή, τῇ δὲ ἀρετῇ συγκεκλήρωται πόνος. Καὶ πολλοὺς
 εἶμαι τοῦτο ζητεῖν. Τί δήποτε' οὖν ἐσσι τὸ αἴτιον; Ἐδωκεν
 ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεὸς ἐλεύθερον φρονιδῶν βίον καὶ πό-
 νων ἀπηλλαγμένον οὐκ ἐχρησάμεθα εἰς δέον τῷ δώρῳ, ἀλ-
 λά διεισράφημεν ὑπὸ τῆς ἀργίας, καὶ ἐξεπέσομεν τοῦ πα-
 10 ραδείσου. Διὰ τοῦτο ἐπίπονον ἐποίησεν ἡμῶν τὴν ζωὴν λοι-
 πόν, ὡσπερ ἀπολογούμενος τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, καὶ
 λέγων Ἐδωκα τρυφᾶν ὑμῖν ἐξ ἀρχῆς, ἀλλ' ἐγένεσθε χεί-
 ρους τῇ ἀνέσει διὰ τοῦτο ἐκέλευσα λοιπὸν πόνους ὑμῖν ἐπι-
 τεθῆναι καὶ ἰδρωτίας.

15 Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲ ἐκεῖνος κατειῖχεν ὁ πόνος, ἔδωκε πάλιν
 νόμον πολλὰς ἔχοντα ἐντολάς, καθάπερ τινὶ ἵππῳ δυσηνίῳ
 πέλλια καὶ πέδας ἐπιτιθεῖς, ὥστε αὐτοῦ τὰ σκιριτήματα ἐπι-
 οχεῖν οὕτω καὶ οἱ πωλοδάμναι ποιοῦσι. Διὰ τοῦτο ἐπίπο-
 νος ὁ βίος, ἐπειδὴ τὸ μὴ πονεῖν διαφθείρειν ἡμᾶς εἶωθεν.
 20 Ἡ γὰρ φύσις ἡμῶν ἀργεῖν οὐκ ἀνέχεται, ἀλλὰ πρὸς κακίαν
 ὑποκλίνει ραδίως. Θῶμεν γὰρ μὴ δεῖσθαι πόνων τὸν σωφρο-
 νοῦντι, μηδὲ τὸν τὴν ἄλλην ἀρετὴν κατορθοῦντι, ἀλλὰ κα-
 θεύδοντις πάντα ἀνύειν, ποῦ ἂν ἐχρησάμεθα τῇ ἀνέσει; ἄρα
 οὐκ ἂν πρὸς ἀπόνοιαν καὶ ἀλαζονείαν;

25 3. Ἀλλὰ διατί, φησί, πολλὴ μὲν ἡ ἡδονὴ τῇ κακία, πο-
 λὺς δὲ τῇ ἀρετῇ συνέζευκται ὁ πόνος καὶ ὁ ἰδρῶς; Καὶ ποία
 σοι χάρις ἂν ἦν ἢ τίνας δ' ἂν ἔλαβες μισθόν, εἰ μὴ ἐπίπονον
 τὸ πρᾶγμα ἦν; Καὶ γὰρ νῦν πολλοὺς ἔχω δεῖξαι φύσει τὸ
 μίγνυσθαι γυναιξὶ μισοῦντι καὶ φεύγοντι ὡς βδελυρᾶν

ἀκόμη δὲν ἐπρόκειτο νὰ λάβωμεν τίποτε, αὐτὴ ἡ συνεχὴς μὲ αὐτὸν συνομιλία δὲν ἔπρεπε νὰ θεωρῆται ἀνταξία ἀπειρῶν ἀγαθῶν; Μήπως ἡ διαρκὴς προσευχὴ εἶναι ἔργον κοπιαστικόν; Ἄλλὰ, εἶπέ μου, ποῖο δὲν εἶναι κοπιαστικὸν ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς; Θὰ εἰπῆς, ὅτι σοῦ προκαλεῖ μεγάλην ἀπορίαν τὸ ἐξῆς, ὅτι δηλαδὴ εἰς μὲν τὴν κακίαν ἔχει πέσει ὁ κλῆρος τῆς εὐχαριστήσεως, εἰς δὲ τὴν ἀρετὴν τοῦ κόπου. Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ αἰτία; Εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωσεν ἐλεύθερον βίον καὶ ἀπηλλαγμένον ἀπὸ φροντίδας καὶ κόπους. Δὲν ἐχρησιμοποίησαμεν ὅπως ἔπρεπε τὸ δῶρον, ἀλλὰ διεφθάρημεν ἀπὸ τὴν ἀργίαν καὶ ἐχάσαμεν τὸν παράδεισον. Δι' αὐτὸ ἔκαμε γεμάτην κόπους τὴν ὑπόλοιπον ζωὴν μας, σὰν νὰ δικαιολογῆται εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ νὰ λέγῃ· Σᾶς ἔδωσα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εὐχάριστον βίον, ἀλλὰ ἐσεῖς ἐγίνατε χειρότεροι ἔνεκα τῆς πραότητός μου. Δι' αὐτὸ διέταξα νὰ σᾶς δοθοῦν τοῦ λοιποῦ κόποι καὶ ἰδρώτες.

Ἐπειδὴ ὅμως οὔτε ἐκεῖνος ὁ κόπος μᾶς συνεκράτησεν, ἔδωσε πάλιν νόμον μὲ πολλὰς ἐντολάς, ὅπως βάζει κανεῖς εἰς τὸν ἀκαλίνωτον ἵππον καλινούς καὶ πέδικλα διὰ νὰ συγκρατῆ τὴν ὀρμητικότητά του. Ἔτσι κάμνουν καὶ οἱ ἵπποδασταί. Διὰ τοῦτο εἶναι ἐπίπονος ὁ βίος μας, ἐπειδὴ ἡ ἀνάπαυσις συνήθως μᾶς διαφθείρει. Διότι ἡ φύσις μας δὲν ἀνέχεται τὴν ἀργίαν, ἀλλ' εὐκόλως ἀποκλίνει πρὸς τὴν κακίαν. Διότι, ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ σῶφρων ἄνθρωπος δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ κόπους, οὔτε ὁ ἄλλος πού ἀσκεῖ τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' ὅτι ἐπιτυχάνομεν τὰ πάντα ἡσυχάζοντες, μὲ ποῖον τρόπον θὰ ἐχρησιμοποιούσαμεν τὴν ἀνάπαυσιν; Ἄρα ὄχι διὰ τὴν μωρίαν καὶ ἀλαζονείαν;

3. Ἄλλὰ, θὰ ἐρωτήσης· διατί ἔχει συνδεθῆ μεγάλη εὐχαρίστησις μὲ τὴν κακίαν καὶ μὲ τὴν ἀρετὴν πολὺς κόπος καὶ ἰδρώς; Καὶ ποίαν εὐχαρίστησιν θὰ εἶχες ἢ διὰ ποῖον λόγον θὰ ἔπαιρνες ἀμοιβήν, ἂν ἡ ἀρετὴ δὲν ἦτο κοπιαστικὴ; Διότι ἤμπορῶ νὰ σοῦ δείξω πολλούς, πού ἀπὸ τὴν φύσιν

τὴν πρὸς ἐκεῖνας ὁμιλίαν· τούτους οὖν σώφρονας καλέσομεν, ἢ στεφανώσομεν, εἶπέ μοι, καὶ ἀνακηρύξομεν; Οὐδαμῶς. Σωφροσύνη γὰρ ἐστὶν ἐγκράτεια καὶ τὸ μαχομένων περιγενέσθαι τῶν ἡδονῶν. Καὶ ἐν τοῖς πολέμοις δέ, διὰ σοφ-
 5 δροὶ ὧσιν οἱ ἀγῶνες, τότε τὰ τροπαια λαμπρότερα γίνεται, οὐχ διὰ μηδεὶς ἀνταίρη τὰς χεῖρας.

Εἰσὶ πολλοὶ καὶ νωθεῖς ἀπὸ φύσεως· τούτους οὖν ἐπιεικεῖς προσεροῦμεν; Οὐδαμῶς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τρεῖς τρόπους εὐνουχισμοῦ λέγων, τοὺς μὲν δύο ἀφήσιν
 10 ἀστεφανώτους, τὸν δὲ ἕνα εἰς τὴν βασιλείαν εἰσάγει. Καὶ τί ἔδει κακίας, φησί; Καὶ ἐγὼ τοῦτο λέγω. Τίς οὖν ὁ τῆς κακίας δημιουργός; Τίς δὲ ἄλλος, ἀλλ' ἢ ἡ ραθυμία ἢ ἐκ τῆς προαιρέσεως; Ἄλλ' ἔδει, φησὶν, ἀγαθοὺς εἶναι μόνους. Καὶ τί ἴδιον ἀγαθοῦ; νῆφειν καὶ ἐρηγορέναι, ἢ καθεύδειν καὶ
 15 ρέγγειν; Καὶ διατί, φησί, μὴ τοῦτο ἐδόκει εἶναι ἀγαθόν, τὸ μὴ πονοῦντα κατορθοῦν;

Βοσκημάτων μοι ρήματα λέγεις καὶ γαστριζομένων, καὶ θεὸν τὴν κοιλίαν ἡγουμένων. "Οτι γὰρ νωθείας ταῦτα τὰ ρήματα, ἀποκριναί μοι. Εἰ βασιλέως ὄντος καὶ στρατηγοῦ,
 20 εἶτα τοῦ βασιλέως καὶ καθεύδοντος καὶ μεθύοντος, ταλαιπωρούμενος ὁ στρατηγὸς τὰ τροπαια ἔσποιησε, τίτι ἂν ἐλογίσω τὴν νίκην; τίς δὲ ἐκαρπώσατο τῶν γινομένων τὴν ἡδονήν; Ὅρας διὰ περὶ ἐκεῖνα μᾶλλον ἢ ψυχὴ διάκειται, ὑπὲρ ὧν ἔκαμε; Διὰ τοῦτο καὶ πόρους ἀνέμιξε τῇ ἀρειῇ, οἰκειῶσαι
 25 αὐτῇ ταύτην βουλόμενος. Διὰ δὴ τοῦτο τὴν μὲν ἀρειήν, καὶ μὴ κατορθώσωμεν, θαυμάζομεν· τῆς δὲ κακίας, καὶ ἡ-

τους ἀποφεύγουν νὰ ἔρχωνται εἰς ἐπιμιξίαν μὲ γυναῖκας καὶ ἀποφεύγουν τὴν συναναστροφὴν μὲ αὐτὰς ὡς πρᾶξιν βδελυράν. Αὐτοὺς λοιπὸν θὰ τοὺς ὀνομάσωμεν σῶφρονας, ἢ θὰ τοὺς δώσωμεν τὸν στέφανον καὶ θὰ τοὺς τιμήσωμεν; Καθόλου. Διότι ἡ σωφροσύνη εἶναι ἐγκράτεια καὶ μάχη πρὸς κατανίκησιν τῶν ἡδονῶν. Καὶ εἰς τοὺς πολέμους, ὅταν οἱ ἀγῶνες εἶναι ὄξεις, τότε τὰ τρόπαια γίνονται λαμπρότερα καὶ ὄχι ὅταν δὲν ἀντιστέκεται κανεὶς.

Ἐπὶ ἔτι πολλοὶ ἀμβλύνοες ἐκ φύσεως. Θὰ τοὺς ὀνομάσωμεν λοιπὸν ἡπίους; Καθόλου. Διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς ἀναφέρει τρεῖς κατηγορίας εὐνοούχων καὶ τὰς μὲν δύο πρώτας ἀφήνει χωρὶς στέφανον, τὴν δὲ τρίτην εἰσάγει εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ἄλλὰ, θὰ ἐρωτήσης· ποία ἡ ἀνάγκη τῆς κακίας; Τὸ ἴδιον λέγω καὶ ἐγώ. Ποῖος εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς ἀργίας; Ποῖος ἄλλος εἶναι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ραθυμίαν τῆς θελήσεώς μας; Ἄλλὰ, θὰ εἰπῆς, ἔπρεπε νὰ εἴμεθα ἀπὸ μόνοι μας ἀγαθοί. Καὶ ποῖο εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀγαθοῦ; Νὰ εἶναι κανεὶς νηφάλιος καὶ ν' ἀγρυπνῇ ἢ νὰ κοιμᾶται καὶ νὰ ραθυμῇ; Καὶ διατί; θὰ παρατηρήσης, δὲν ἐρρυθμίσθη νὰ εἶναι κανεὶς ἀγαθός, ὥστε νὰ ἐνεργῇ ὀρθῶς χωρὶς νὰ κοπιάζη;

Λέγεις λόγια ἀντάξια διὰ κτήνη καὶ διὰ λαιμάργους καὶ δι' ἐκείνους ποὺ θεωροῦν ὡς θεὸν τὴν κοιλίαν των. Διὰ νὰ μάθης δηλαδὴ, ὅτι αὐτὰ εἶναι λόγια ἀνόητα ἀπάντησέ μου εἰς τὸ ἐξῆς· Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι ὑπάρχει ἕνας βασιλεὺς καὶ ἕνας στρατηγὸς καὶ ἐνῶ ὁ βασιλεὺς κοιμᾶται καὶ μεθοκοπᾷ, ὁ στρατηγὸς μὲ μεγάλας ταλαιπωρίας στήνει τρόπαια. Εἰς ποῖον θὰ ἀποδώσης τὴν νίκην; καὶ ποῖος ἐκαρπώθη τὴν εὐχαρίστησιν αὐτῶν τῶν γεγονότων; Βλέπεις ὅτι ἡ ψυχὴ στρέφεται μᾶλλον πρὸς ἐκεῖνα, διὰ τὰ ὁποῖα ἐκοπίασεν; Δι' αὐτὸ ὁ Θεὸς ἀνέμιξε τοὺς κόπους μὲ τὴν ἀρετὴν, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἐξοικιώσῃ τὴν ψυχὴν μὲ τὴν ἀρετὴν. Δι' αὐτὸ τὴν μὲν ἀρετὴν θαυμάζομεν, ἔστω καὶ ἂν δὲν τὴν ἐπιτυχάνωμεν, κατηγοροῦμεν ὅμως τὴν κακίαν, ἔστω καὶ

δίοισης οὔσης, καταγινώσκομεν. Εἰ δὲ λέγεις· Διατί τοὺς φύσει καλοὺς μὴ θαυμάζομεν μᾶλλον τῶν προαιρέσει τοῦτο ὄντων; Ὅτι δίκαιον τὸν πονοῦντα τοῦ μὴ πονοῦντος προτιθέναι.

5 Καὶ τίς, φησί, ἔνεκεν νῦν πονοῦμεν; Ἐπειδὴ τὸ μὴ πονεῖν οὐκ ἤνεγκας μειρίως· μᾶλλον δὲ εἴ τις μετὰ ἀκριθείας ἐξειπάσειε, καὶ ἄλλως ἢ ἀργία διαφθείρειν ἡμᾶς εἴωθε, καὶ πολὺν παρέχειν τὸν πόνον. Καὶ εἰ βούλει, συγκλείσωμεν ἄνδρα, τρέφοντες αὐτὸν μόνον καὶ γαστριζόντες, μήτε
10 θαδίξειν αὐτὸν ἐῶντες, μηδὲ εἰς ἔργον ἐξάγοντες· ἀλλ' ἀπολαύειω τραπέζης καὶ κλίνης καὶ τρυφάτω διηνεκῶς· καὶ τί ταύτης τῆς ζωῆς ἀθλιώτερον γένοιτ' ἄν; Ἄλλ' ἕτερον τὸ ἐργάζεσθαι, φησί, καὶ ἕτερον τὸ πονεῖν. Ἄλλ' ἦν τότε ἐργάζεσθαι χωρὶς πόνων. Καὶ ἔτι, φησί, τοῦτο;· Ναί, ἔτι
15 τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς ἠθέλησεν, ἀλλὰ οὐ οὐκ ἠρέσχον. Διὰ τοῦτο ἔθηκε γοῦν σε ἐργάζεσθαι τὸν παράδεισον, ἐργασίαν μὲν ὀρίσας, πόνον δὲ οὐκ ἀναμίξας. Οὐ γὰρ ἄν, εἴπερ ἐπόνει παρὰ τὴν ἀρχὴν ὁ ἄνθρωπος, τοῦτο ἐν ἐπιτιμίῳ μέρει μετὰ ταῦτα ἔθηκεν.

20 Ἔσει γὰρ καὶ ἐργάζεσθαι καὶ μὴ ταλαιπωρεῖσθαι, ὥσπερ οἱ ἄγγελοι. Ὅτι γὰρ ἐργάζονται, ἄκουσον τί φησι· «Δυνατοὶ ἰσχύϊ, ποιῶντες τὸν λόγον αὐτοῦ». Νῦν μὲν γὰρ ἡ τῆς ἰσχύος ἔνδεια πολὺν τὸν πόνον ποιεῖ· τότε δὲ οὐκέτι τοῦτο ἦν. Ὁ γὰρ εἰσελθὼν εἰς τὴν κατάπανσιν αὐτοῦ, «Κα-
25 τέπανσε», φησί, «ὡς ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ», ὥσπερ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὁ Θεός· οὐκ ἀργίαν λέγων ἐνταῦθα, ἀλλὰ τὸ μὴ πονεῖν. Ὁ γὰρ Θεὸς ἔτι καὶ νῦν ἐργάζεται, καθὼς ὁ Χριστὸς φησι· «Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι».

3. Ψαλμ. 102, 20.

4. Ἐβρ. 4, 4.

ἂν εἶναι πολὺ εὐχάριστος. Ἐὰν πάλιν ἀπορῆς, διατί δὲν θαυμάζομεν τοὺς ἐκ φύσεως καλοὺς περισσότερον ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶναι τέτοιοι ἐκ θελήσεως; Αὐτὸ γίνεται, διότι εἶναι δίκαιον νὰ προτιμῶμεν ἐκεῖνον ποὺ κοπιάζει ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ δὲν κοπιάζει.

Καὶ θὰ ἐρωτήσης: διὰ ποῖον λόγον τώρα κοπιάζομεν; Ἐπειδὴ ἂν δὲν κοπιᾶσωμεν, δὲν θὰ ὑπεμέναμεν ἡσυχίως τὴν ἀργίαν. Ἐὰν μάλιστα ἐξετάσῃ κανεὶς τὸ πρᾶγμα μὲ ἀκρίβειαν, ἡ ἀργία μᾶς διαφθείρει κατ' ἄλλον τρόπον συνήθως καὶ μᾶς κουράζει πολὺ. Καὶ ἂν θέλῃς, ὡς κλείσωμεν ἕναν ἄνθρωπον κάπου, τρέφοντες αὐτὸν μόνον καὶ παρέχοντες ὅσα ἐπιθυμεῖ ἡ κοιλία του, χωρὶς ν' ἀφήνωμεν αὐτὸν οὔτε νὰ βαδίζῃ, οὔτε νὰ ἐργάζεται, ἀλλὰ νὰ τρώῃ καὶ νὰ κοιμᾶται καὶ νὰ ζῆ τρυφηλὴν ζωὴν συνεχῶς. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωὴν; Ἀλλὰ, θὰ παρατηρήσης, ἄλλο νὰ ἐργάζεσαι καὶ ἄλλο νὰ κοπιάζῃς. Ἦτο ὅμως κάποτε ἡ ἐργασία χωρὶς κόπους. Ἦτο δυνατὸν αὐτό; Ναί, ἦτο. Αὐτὸ τὸ ἤθελεν ὁ Θεός, ἀλλὰ ἐσὺ δὲν τὸ ἠνέχθης. Δι' αὐτὸ σὲ ἐτοποθέτησεν εἰς τὸν παράδεισον διὰ νὰ ἐργάζεσαι καὶ ὥρισε μὲν τὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ δὲν τὴν ἀνέμιξε μὲ κόπον. Διότι, ἂν ὁ ἄνθρωπος ἐκοπίαζεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, δὲν θὰ ὥριζεν ἔπειτα ὡς τιμωρίαν τὸν κόπον.

Ἦτο λοιπὸν δυνατὸν νὰ ἐργάζεται κανεὶς καὶ συγχρόνως νὰ μὴ ταλαιπωρῆται, ὅπως οἱ ἄγγελοι. Διότι καὶ οἱ ἄγγελοι ἐργάζονται. Καὶ ἤκουσε τί λέγει. «Εἶναι δυνατοὶ κατὰ τὴν ἀρετὴν ἐκεῖνοι ποὺ ἐκτελοῦν τὸν λόγον του»⁵. Διότι τώρα μὲν ἡ ἔλλειψις τῆς δυνάμεως προξενεῖ πολὺν κόπον. Τότε ὅμως δὲν ἦτο ἔτσι. Διότι ὅποιος εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἀνάπαυσίν του, «Ἀνεπαύθη ἀπὸ τὰ ἔργα του»⁶, ὅπως ἀνεπαύθη ὁ Θεὸς ἀπὸ τὰ ἰδικὰ του ἔργα. Διότι ὁ Θεὸς ἀκόμη καὶ τώρα ἐργάζεται, ὅπως βεβαιώνει ὁ Χριστός· «Ὁ Πατὴρ μου πάντοτε ἐργάζεται καὶ ἐγὼ ἐπίσης ἐργάζομαι»⁷.

5. Ἰω. 5, 17.

Διὰ τοῦτο παραινῶ, πάντα ἀποθεμένους τὰ τῆς ὀλι-
 γωρίας, ζηλοῦν τὴν ἀρετὴν. Τῆς μὲν γὰρ κακίας ἢ ἡδονῆ
 βραχεῖα, ἢ δὲ λύπη διηνεκῆς· τῆς δὲ ἀρετῆς τοῦναντίον
 ἀγῆρως ἢ χαρὰ, καὶ πρόσκαιρος ὁ πόνος. Κάκεινη μὲν καὶ
 5 πρὸ τῶν σιφάνων τὸν ἐργάτην ἀνίησι τὸν ἑαυτῆς, ταῖς ἐλ-
 πίοι τρέφουσα· αὕτη δὲ καὶ πρὸ τῆς κολάσεως τιμωρεῖται
 τὸν ἑαυτῆς ἐργάτην, τὸ συνειδὸς ἄγχουσα καὶ ἐκδειματοῦσα,
 καὶ πάντα ὑποπιεύειν παρασκευάζουσα.

Καίτοι πόσων ταῦτα πόνων, πόσων ἰδρώτων χεῖρονα!
 10 Εἰ δὲ μὴ ταῦτα ἦν, ἡδονὴ δὲ ἦν· τί τῆς ἡδονῆς ἐκείνης εὐ-
 τελέστερον; Ὅμοῦ τε γὰρ φαίνεται καὶ ἀφίπταιται μαραινο-
 μένη καὶ φεύγουσα πρὸ τοῦ κατασχεθῆναι, κἂν τὴν τῶν σω-
 μάτων εἴλης κἂν τὴν τῆς τρυφῆς κἂν τὴν τῶν χρημάτων· οὐ
 παύονται γὰρ καθ' ἡμέραν γηρῶσαι. Ὅταν δὲ καὶ κόλασις
 15 ἢ καὶ τιμωρία, τί γένοιτ' ἂν ἀθλιώτερον τῶν ταύτης μετιόν-
 των;

Ταῦτα οὖν εἰδότες, ἅπαντα ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ὑπομένω-
 μεν. Οὕτω γὰρ καὶ τῆς ἀληθοῦς ἡδονῆς ἀπολαύσομεν, χάριτι
 καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ
 20 τῷ Πατρὶ ἢ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας
 τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Δι' αὐτὸ σᾶς συμβουλεύω ἀφοῦ ἀφήσετε τὴν ἀμέλειαν, νὰ ἀκολουθήσετε τὴν ἀρετὴν. Διότι ἡ ἐκ τῆς κακίας εὐχαρίστησις διαρκεῖ ὀλίγον, ἐνῶ ἡ ἐξ αὐτῆς λύπη εἶναι διαρκής. Ἀντιθέτως ἡ ἐκ τῆς ἀρετῆς χαρὰ εἶναι αἰώνια καὶ ὁ ἐξ αὐτῆς κόπος προσωρινός. Καὶ ἡ μὲν ἀρετὴ ἀνυψώνει τὸν ἐργάτην τῆς καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς στεφάνους τρέφουσα αὐτὸν μὲ ἐλπίδας. Ἡ κακία ὅμως τιμωρεῖ τὸν ἐργάτην τῆς καὶ πρὸ τῆς τιμωρίας, δημιουργοῦσα ἄγχος καὶ φόβον εἰς τὴν συνείδησίν του καὶ κάμνουσα τὰ πάντα ὑποπτα.

Καὶ ὅμως πόσον χειρότερα εἶναι αὐτὰ ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τοὺς ἰδρωτάς! Ἄν δὲν ὑπῆρχον αὐτά, θὰ ὑπῆρχεν ἡ ἡδονή. Καὶ τί ὑπάρχει εὐτελέστερον ἀπὸ ἐκείνην τὴν ἡδονήν; Διότι συγχρόνως ἐμφανίζεται, πετᾶ, μαραίνεται καὶ φεύγει πρὶν κατακτηθῆ, ἔστω καὶ ἂν εἰπῆς διὰ τὴν σωματικὴν ἡδονὴν ἢ τὴν τρυφηλότητα ἢ τὴν ἡδονὴν τῶν χρημάτων. Ὅλα αὐτὰ δὲν παύουν νὰ γηράσκουν κάθε ἡμέραν. Ὅταν δὲ ὑπάρχη κόλασις καὶ τιμωρία, τί χειρότερον ἔμπορεῖ νὰ γίνῃ δι' αὐτοὺς ποῦ τὴν μετέρχονται;

Ἐχοντες λοιπὸν ὑπ' ὄψιν ταῦτα, ἃς ὑπομένωμεν τὰ πάντα χάριν τῆς ἀρετῆς. Διότι ἔτσι θ' ἀπολαύσωμεν καὶ τὴν ἀληθινὴν ἀρετὴν, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρὶ, ἅμα τε τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

«Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Θέλεις ὑγιῆς γενέσθαι; Ἄπε-
κρίθη αὐτῷ ὁ ἀσθενῶν· Ναί, Κύριε· ἄνθρωπον δὲ οὐκ ἔχω,
5 ἵνα διανταραχθῆ τὸ ὕδωρ, βάλλῃ με εἰς τὴν κολυμβήθραν».

1. Μέγα τῶν θείων Γραφῶν τὸ κέρδος, καὶ διαρκῆς
ἢ ἐξ αὐτῶν ὠφέλεια. Καὶ τοῦτο δεικνὺς ὁ Παῦλος ἔλεγεν
«Ὅσα γὰρ προεγράφη, εἰς νοθεσίαν ἡμῶν προεγράφη,
εἰς οὗς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήνησεν· ἵνα διὰ τῆς ὑπο-
10 μονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως τῶν Γραφῶν τὴν ἐλπίδα ἔχω-
μεν». Παντοδαπῶν γὰρ ἐσὶ φαρμάκων θησαυρὸς τὰ θεῖα
λόγια· ὥστε κἂν ἀπόνοιαν σβέσαι δέη κἂν ἐπιθυμίαν κοιμί-
σαι κἂν τὸν τῶν χρημάτων καταπαιῆσαι ἔρωτα κἂν ὀδύνην
ὑπεριδεῖν κἂν εὐθυμίαν ἐνθεῖναι καὶ ὑπομονὴν κατασκευά-
15 σαι, πολλὴν ἐντεῦθεν ἂν τις εὔροι τὴν ἀφορμὴν.

Τίς γὰρ ἢ τῶν πενία μακροῦ παλαιόντων ἢ τῶν νόσῳ
χαλεπῇ κεκρατημένων, ἀναγνοὺς τὸ προκείμενον χωρίον, οὐ
πολλὴν δέξεται τὴν παράκλησιν; Τριάκοντα γὰρ καὶ ὀκτώ
ἔτη παρ᾽ αὐτοῦ μένων οὗτος καὶ καθ' ἕκαστον ἔτος ἐτέρους
20 μὲν ἀπαλλαιτομένους ὄρῳ, ἐαυτὸν δὲ κατεχόμενον τῷ νο-
σῆματι, οὐδὲ οὕτως ἀνέπεσε καὶ ἀπέγνω. Καίτοι γε οὐ μόνον
ἢ τῶν παρελθόντων ἀθυμία, ἀλλὰ καὶ ἢ τῶν μελλόντων
ἀνελπισία ἱκανὴ ἦν αὐτὸν καταιεῖναι.

Ἄκουσον· γοῦν οἱ αὖ φησι καὶ μᾶθε τῆς τραγωδίας τὸ
25 μέγεθος. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ὁ Χριστός, «Θέλεις ὑγιῆς
γενέσθαι; Ναί, Κύριε, ἀπεκρίθη· ἀλλ' ἄνθρωπον οὐκ ἔχω,
ἵνα, διανταραχθῆ τὸ ὕδωρ, βάλλῃ με εἰς τὴν κολυμβήθραν».
Τί τούτων τῶν ρημάτων ἐλεεινότερον γένοιτ' ἂν; τί τῶν
πραγμάτων περιπαθέστερον; Εἶδες καρδίαν συντριμμέ-
30 νην ὑπὸ τῆς μακροῦς ἀρρωστίας; εἶδες πᾶσαν φλεγμονὴν

1. 'Ιω. 5, 7-8.

2. Ρωμ. 15, 4.

«Λέγει εἰς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς· «Θέλεις νὰ γίνης ὑγιής;». Ἀπεκρίθη εἰς αὐτὸν ὁ ἀσθενής· Ναί, Κύριε· δὲν ἔχω ἄνθρωπον νὰ μὲ βάλη εἰς τὴν δεξαμενὴν, ὅταν ταραχθῆ τὸ ὕδωρ»¹.

Μεγάλο κέρδος ἔχομεν ἀπὸ τὰς ἀγίας Γραφὰς καὶ μεγάλην ὠφέλειαν. Καὶ αὐτὸ θέλων νὰ δείξῃ ὁ Παῦλος, λέγει· «Διότι, ὅσα προεγράφησαν, ἐγράφησαν διὰ τὴν διδασκαλίαν ἡμῶν ὥστε διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρηγορίας τῶν Γραφῶν νὰ διατηροῦμεν τὴν ἐλπίδα»². Διότι αἱ ἅγιοι Γραφαὶ εἶναι θησαυρὸς παντὸς εἴδους φαρμάκων. Ὡστε, ἂν παραστῆ ἀνάγκη νὰ ἐξαφανίσῃ κανεὶς τὴν ἀλαζονείαν, νὰ κοιμήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν, νὰ καταπατήσῃ τὸν πόθον τῶν χρημάτων, νὰ περιφρονήσῃ τὸν πόνον, νὰ προετοιμάσῃ τὴν ὑπομονήν, καὶ νὰ ἐσταλάξῃ τὴν χαράν, ἡμπορεῖ νὰ εὕρῃ μεγάλην ἀνακούφισιν εἰς ὅλα αὐτά.

Διότι, ποῖος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ παλαίουν διαρκῶς μὲ τὴν πενίαν ἢ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πάσχουν ἀπὸ βαρεῖαν νόσον, ἀφοῦ ἀναγνώσῃ τὸ ὡς ἄνω χωρίον, δὲν θὰ λάβῃ μεγάλην παρηγορίαν; Διότι αὐτὸς ἔμενεν ἐπὶ τριάκοντα ὀκτῶ ἔτη παράλυτος καὶ κάθε ἔτος ἔβλεπεν ἄλλους μὲν νὰ θεραπεύωνται, τὸν ἑαυτὸν του δὲ νὰ κατέχεται ἀπὸ τὸ νόσημα, ἀλλὰ παρ' ὅλα ταῦτα δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του καὶ δὲν ἀπεγοητεύθη. Καὶ ὅμως ἡ λύπη τῶν παρελθόντων ἀλλὰ καὶ ἡ ἔλλειψις ἐλπίδος διὰ τὰ μέλλοντα θὰ ἡμποροῦσαν νὰ τὸν εἶχαν κλονίσει.

Ἄκουσε λοιπὸν τί λέγει καὶ σκέψου τὸ μέγεθος τῆς τραγωδίας του. Ὄταν δηλαδὴ τὸν ἠρώτησεν ὁ Χριστός, «Θέλεις νὰ γίνης ὑγιής;», ἀπήντησε· «Ναί, Κύριε· ἀλλὰ δὲν ἔχω ἄνθρωπον νὰ μὲ βάλη εἰς τὴν δεξαμενὴν, ὅταν ταραχθῆ τὸ ὕδωρ». Τί χειρότερον ἡμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια; Ποία μεγαλυτέρα συμφορὰ ἀπὸ αὐτήν; Εἶδες ψυχὴν νὰ ἔχῃ συντριβῆ ἀπὸ τὴν διαρκῆ ἀρρώστειαν;

κατεσιαλμένην; Οὐδὲ γὰρ ἐφθέγξατό τι βλάσφημον, οἷα τοὺς πολλοὺς ἀκούομεν ἐν ταῖς περισιτάσειν· οὐ κατηράσατο αὐτοῦ τὴν ἡμέραν, οὐκ ἐδυσχέρανε πρὸς τὴν ἐρώτησιν, οὐδὲ εἶπε Διασοῦραι ἡμᾶς παραγέγονας καὶ κωμωδῆσαι, ὅτι ἐρωτιᾶς, εἰ θέλω ὑγιῆς γενέσθαι· ἀλλὰ πρῶως καὶ μετ' ἐπιεικείας πολλῆς. «Ναί, Κύριε».

Καίτοι γε οὐδὲ ἤδει τίς ποιε ἦν ὁ ἐρωτῶν, οὐδὲ ὅτι θεραπεύσειν αὐτὸν ἔμελλεν· ἀλλ' ὁμως μετὰ ἐπιεικείας ἅπαντα διηγεῖται καὶ πλέον οὐδὲν ἀπαιτεῖ, ὡς πρὸς ἰατρὸν φθεγγόμενος καὶ τὸ πάθος ἀπαγγεῖλαι μόνον βουλόμενος. Προσεδόκησε γὰρ ἴσως εἰς τοῦτο χρησιμεύσειν αὐτῷ τὸν Χριστόν, εἰς τὸ ἐμβαλεῖν εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ διὰ τούτων αὐτὸν ἐπισπᾶσθαι τῶν ρημάτων βούλεται. Τί οὖν ὁ Χριστός; Δεικνύς ὅτι λόγῳ πάντα δύναται ποιεῖν, «Ἔγειρα», φησί, «ἄρον τὸν κράββατόν σου καὶ περιπάτει».

Τινὲς μὲν οὖν οἴονται τοῦτον εἶναι τὸν ἐν τῷ Ματθαίῳ κείμενον. Ἄλλ' οὐκ ἔστι καὶ τοῦτο πολλαχόθεν δῆλόν ἐστι. Καὶ πρῶτον μὲν ἀπὸ τῆς ἐρημίας τῶν προϊσταμένων. Ἐκεῖνος μέντοι πολλοὺς εἶχε τοὺς ἐπιμελουμένους καὶ φέρου-
 20 τας, οὗτος δὲ οὐδένα· διὸ καὶ ἔλεγεν, «Ἄνθρωπον οὐκ ἔχω». Ἐπειτα καὶ ἐκ τῆς ἀποκρίσεως. Ὁ μὲν γὰρ οὐδὲν φθέγγεται· οὗτος δὲ πάντα διηγεῖται τὰ καθ' ἑαυτόν. Καὶ τρίτον ἀπὸ τοῦ καιροῦ καὶ τοῦ χρόνου. Οὗτος μὲν γὰρ ἐν ἑορτῇ καὶ ἐν Σαββάτῳ, ἐκεῖνος δὲ ἐν ἑτέρῳ ἡμέρῃ. Καὶ ὁ τόπος δὲ ἐκατέρωθεν διάφορος. Ὁ μὲν γὰρ ἐν οἰκίᾳ θεραπεύεται, ὁ δὲ παρὰ τὴν κολυμβήθραν.

Καὶ ὁ τρόπος δὲ τῆς θεραπείας ἐνηλλαγμένος. Ἐκεῖ μὲν γὰρ φησι, «Τέκνον, ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι»· ἐνταῦ-

Είδες νὰ ἔχη κατασταλῆ κάθε ὀργή; Διότι δὲν ἐξεστόμισε καμμίαν βλασφημίαν, ἀπὸ αὐτὰς ποὺ ἀκούομεν εἰς παρομοίας περιστάσεις. Δὲν κατηράσθη τὴν ἡμέραν του, δὲν ἔκαμε καμμίαν ἀναξίαν ἐρώτησιν, οὔτε εἶπεν· Ἦλθες διὰ νὰ μὲ διασύρης καὶ νὰ μὲ διακωμωδήσης, διότι μὲ ἐρωτᾷς, ἂν θέλω νὰ γίνω ὑγιής. Ἄλλ' ἀπαντᾷ μὲ ἡρεμίαν καὶ μεγάλην μετριοπάθειαν· «Ναί, Κύριε».

Καὶ ὅμως οὔτε ἤξευρε, ποῖος εἶναι αὐτὸς ποὺ τὸν ἐρωτᾷ, οὔτε ὅτι ἐπρόκειτο νὰ τὸν θεραπεύσῃ. Ἄλλὰ διηγεῖται τὰ πάντα μὲ ἡρεμίαν καὶ δὲν ζητεῖ τίποτε πλέον, σὰν νὰ ὁμιλῆ πρὸς ἰατρὸν καὶ θέλει νὰ ἐξηγήσῃ μόνον τὴν ἀρρώστειαν του. Διότι ἴσως ἤλπισεν ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ τοῦ φανῆ χρήσιμος εἰς τοῦτο, νὰ τὸν ρίψῃ δηλαδὴ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ θέλει μὲ αὐτὰ τὰ λόγια νὰ τὸν προσελκύσῃ. Τί ἔκαμεν ὁ Χριστὸς; Ἀφοῦ ἀπέδειξεν ὅτι μὲ τὸν λόγον του ἡμπορεῖ νὰ κάμῃ τὰ πάντα, τοῦ εἶπε· «Σήκωσε τὸ κρεβάτι σου καὶ περπάτησε».

Μερικοὶ νομίζουν ὅτι ὁ παραλυτικὸς αὐτὸς εἶναι ὁ ἴδιος ποῦ ἀναφέρεται εἰς τὸ κείμενον τοῦ Ματθαίου. Δὲν εἶναι ὅμως ὁ ἴδιος. Καὶ αὐτὸ ἀποδεικνύεται ἀπὸ πολλά. Πρῶτα - πρῶτα ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν ἀπουσίαν ἀνθρώπων ποὺ νὰ τὸν φροντίζουν. Διότι ὁ μὲν παραλυτικὸς ἐκεῖνος εἶχε πολλοὺς ποῦ τὸν ἐφρόντιζαν καὶ τὸν μετέφεραν, ἐνῶ αὐτὸς ἐδῶ δὲν εἶχε κανένα. Καὶ δι' αὐτὸ ἔλεγε· «Δὲν ἔχω ἄνθρωπον». Ἔπειτα ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὴν ἀπάντησιν. Διότι ἐκεῖνος μὲν δὲν λέγει τίποτε. Αὐτὸς ἐδῶ ὅμως διηγεῖται ὅλα ὅσα τὸν ἀφοροῦν. Καὶ τρίτον ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸν χρόνον. Διότι αὐτὸς ἐδῶ θεραπεύεται κατὰ ἐορτάσιμον ἡμέραν καὶ μάλιστα Σάββατον, ἐνῶ ὁ ἄλλος εἰς ἄλλην ἡμέραν. Εἶναι ἐπίσης διάφορος ὁ τόπος διὰ τὸν καθένα. Ὁ μὲν ἕνας θεραπεύεται εἰς τὴν οἰκίαν του, ὁ δὲ ἄλλος πλησίον τῆς δεξαμενῆς.

Ἄλλὰ εἶναι διαφορετικὸς καὶ ὁ τρόπος τῆς θεραπείας. Διότι εἰς ἐκεῖνον τὸν παραλυτικὸν ὁ Χριστὸς λέγει· «Παι-

θα δὲ τὸ σῶμα σου φέγγει πρότερον καὶ τότε τῆς ψυχῆς ἐπιμελεῖται. Κάκει μὲν ἄφεις· «Ἀφέωνται γὰρ σου αἱ ἁμαρτίαι», φησὶν· ἐνιαῦθα δὲ παραίνεις καὶ ἀπειλὴ πρὸς τὸ μέλλον αὐτὸν ἀσφαλιζομένη. «Μηκέτι» γὰρ, φησὶν, «ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν τι γένηται».

Καὶ τὰ ἐγκλήματα δὲ τῶν Ἰουδαίων διάφορα. Ἐνιαῦθα μὲν γὰρ τοῦ Σαββάτου τὴν ἐργασίαν προφέρουσι, ἐκεῖ δὲ βλασφημίαν ἐγκαλοῦσι αὐτῷ. Σὺ δὲ μοι οκόπει τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας τὴν ὑπερβολὴν. Οὐ γὰρ εὐθέως αὐτὸν ἀνέστησεν, ἀλλὰ πρῶτον αὐτὸν οἰκειοῦται διὰ τῆς ἐρωτήσεως, τῇ μελλούσῃ προοδοποιῶν πίστει καὶ οὐκ ἀνίστησι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ κλινίδιον ἄραι κελεύει, ὥστε καὶ τὸ γινόμενον πιστώσασθαι θαῦμα καὶ μηδένα νομίσαι φαντασίαν εἶναι τὸ γεγενημένον ἢ ὑπόκριον. Οὐδὲ γὰρ ἄν, εἰ μὴ βεβαίως καὶ σφόδρα συνεπάγη τὰ μέλη, τὴν κλίνην φέρειν ἠδύνατο.

Ποιεῖ δὲ ταῦτα πολλάκις ὁ Χριστὸς, ἐκ περιουσίας τοὺς ἀναισχυνητῆς βουλομένους ἐπιστοιμίζων. Καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν ἄριων, ἵνα μηδεὶς εἴπῃ, δι' ἀπλῶς ἐκορέσθησαν καὶ φαντασία ἦν τὸ γεγενημένον, παρασκευάζει λείψανα γενέσθαι τῶν ἄριων πολλά· καὶ τῷ καθαρθέντι δὲ λεπρῷ λέγει· «Ὑπαγε, δεῖξον σεαυτὸν τῷ ἱερεῖ»· ἐμοῦ τε τοῦ καθαρμοῦ παρεχόμενος τὴν ἀπόδειξιν ἀκριβεσιάτην, καὶ τῶν ἀντινομοθετεῖν αὐτὸν λεγόντων τῷ Θεῷ τὰ ἀναίσχυνα ἐμφράτιων σιῶματα.

Καὶ ἐπὶ τοῦ οἴνου δὲ τοῦτο ὁμοίως ἐποίησεν. Οὐ γὰρ

3. Ματθ. 9, 2.

4. Ματθ. 8, 4.

δί μου, σοῦ συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι»³. Εἰς αὐτὸν ὁμοῦς ἐδῶ πρῶτα θεραπεύει τὸ σῶμα καὶ ἔπειτα φροντίζει διὰ τὴν ψυχὴν. Καὶ εἰς τὴν μίαν μὲν περίπτωσιν δίδεται συγχώρησις. Διότι ὁ Χριστὸς λέγει, «Σοῦ συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι». Εἰς τὴν ἐδῶ ὁμοῦς περίπτωσιν δίδεται συμβουλή καὶ ἀπειλὴ πού ἀσφαλίζει τὸν παραλυτικὸν εἰς τὸ μέλλον. Διότι ὁ Χριστὸς τοῦ λέγει· «Μὴ ἁμαρτάνῃς πλέον διὰ νὰ μὴ σοῦ συμβῇ τίποτε χειρότερον».

Ἄλλὰ καὶ αἱ κατηγορίαι τῶν Ἰουδαίων εἶναι διαφορετικά. Διότι εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν τὸν κατηγοροῦν ὅτι εἰργάσθη τὸ Σάββατον, ἐνῶ εἰς τὴν ἄλλην, ὅτι ἐβλασφήμησεν. Ἐσοῦ ὁμοῦς πρόσεξε τὴν ὑπερβολικὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ. Διότι δὲν ἐσήκωσεν ἐπάνω τὸν παραλυτικὸν ἀμέσως, ἀλλὰ πρῶτα τὸν ἐξοικειώνει μὲ τὴν ἐρώτησιν, διὰ ν' ἀνοίξῃ τὸν δρόμον εἰς τὴν μελλοντικὴν πίστιν. Καὶ δὲν τὸν ἐσήκωσε μόνον ἐπάνω, ἀλλὰ τὸν διέταξε νὰ σηκώσῃ καὶ τὸ κρεβάτι του, ὥστε καὶ τὸ θαῦμα πού ἔγινε νὰ διαπιστωθῇ καὶ νὰ μὴ ἤμπορέσῃ νὰ ὑποψιασθῇ κανεὶς ὅτι αὐτὸ πού εἶχε γίνεῖ, ἦτο μόνον πλάσμα φαντασίας καὶ ἀπάτη. Διότι, ἐὰν τὰ μέλη τοῦ σώματος δὲν εἶχαν ἀποκτήσει σταθερότητα καὶ δύναμιν, ὁ παραλυτικὸς δὲν θὰ ἤμπορούσε νὰ σηκώσῃ τὸ κρεβάτι.

Πολλὰς φορές ὁ Χριστὸς κάμνει αὐτά, διὰ ν' ἀποστομώσῃ ἐπὶ πλέον αὐτοὺς πού θέλουν νὰ τὸν συκοφαντήσουν. Διότι εἰς τὸ θαῦμα τῶν ἄρτων, διὰ νὰ μὴ εἰπῇ κανεὶς ὅτι οἱ ἄνθρωποι μόνον ἐχόρτασαν καὶ ὅτι αὐτὸ πού ἔγινεν ἦτο πλάσμα φαντασίας, ἐφρόντισεν ὥστε νὰ περισσεύσουν πολλὰ ὑπολείμματα τῶν ἄρτων. Καὶ εἰς τὸν λεπρὸν τὸν ὁποῖον ἐκαθάρισεν, εἶπε· «Πήγαινε, δεῖξε τὸν ἑαυτὸν σου εἰς τὸν ἱερέα»⁴, διὰ νὰ κάμῃ καὶ τὴν ἀπόδειξιν τοῦ καθαρισμοῦ σταθερωτάτην καὶ διὰ νὰ κλείσῃ τὰ στόματα τῶν ἀναισχύωντων, οἱ ὁποῖοι ἰσχυρίζοντο, ὅτι κάμνει ἔργα ἀντίθετα πρὸς τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ.

Τὸ ἴδιο ἔκαμεν, δταν μετέβαλε τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον. Διότι

ἀπλῶς ἔδειξε τὸν οἶνον, ἀλλὰ καὶ τῷ ἀρχιερικλίνῳ ἐνεχθῆ-
 ναι παρεσκεύασεν, ὥστε τὸν οὐδὲν τῶν γεγενημένων εἰδῶτα
 ὁμολογοῦντα, ἀνύποπτον αὐτῷ παρασχεῖν τὴν μαρτυρίαν.
 Διὰ τοι τοῦτο καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς εἶπεν, ὅτι οὐκ ἦδει ὁ ἀρ-
 5 χιερίκλινος, πόθεν ἦν, τὸ ἀδέκαστον τῆς μαρτυρίας ἐμφαί-
 νων. Καὶ νεκρὸν ἀναστήσας ἀλλαχοῦ λέγει Δότε αὐτῷ φα-
 γεῖν, τῆς ἀκριβοῦς ἀνασιάσεως τοῦτο παρεχόμενος σημεῖον
 καὶ διὰ τούτων πάντων πείθων τοὺς ἀνοήτους, ὅτι οὐκ ἀπα-
 10 τεῶν τις ἦν, οὐδὲ φαντασιοκόπος, ἀλλὰ διὰ σωτηρίαν παρε-
 γένειο τῆς κοινῆς φύσεως τῶν ἀνθρώπων.

2. Τί δήποτε δὲ αὐτὸν οὐκ ἀπαιεῖ πίστιν, ὡς ἐπὶ τῶν
 τυφλῶν ἐποίησε, λέγων «Πιστεύετε ὅτι δύναμαι τοῦτο ποι-
 ῆσαι;». Ὅτι οὐδέπω αὐτὸν ἦδει σαφῶς ὅστις ἦν. Οὐ γὰρ
 πρὸ τῶν θαυμάτων, ἀλλὰ μετὰ τὰ θαύματα τοῦτο φαίνεται
 15 ποιῶν. Οἱ μὲν γὰρ ἐν ἑτέροις ἐωρακότες αὐτοῦ τὴν δύναμιν,
 εἰκότως τοῦτο ἤκουον οἱ δὲ οὐδέπω μεμαθηκότες αὐτόν,
 ἀλλ' ἀπὸ τῶν σημείων μέλλοντες εἴσεσθαι, μετὰ τὰ θαύματα
 ἀπαιτοῦνται τὴν πίστιν. Διὸ καὶ οὐ παρὰ τὴν ἀρχὴν τῶν
 σημείων ὁ Μαιθαῖος εἰσάγει τοῦτο τὸν Χριστὸν εἰρηκότα,
 20 ἀλλ' ὅτι πολλοὺς ἐθεράπευσε, πρὸς μόνους τοὺς δύο τυφλοὺς.

Σὺ δὲ καὶ οὕτως ἄρα τοῦ παραλύτου τὴν πίστιν.
 Ἀκούσας γὰρ, ὅτι «Ἄρον τὸν κράββατὸν σου καὶ περιπάτει»,
 οὐ κατεγέλασεν, οὐδὲ εἶπε. Τί ποιε τοῦτό ἐστιν; ἄγγελος κα-
 τέρχεται καὶ ταράσσει τὸ ὕδωρ καὶ ἕνα θεραπεύει μόνον
 25 οὐ δὲ ἄνθρωπος ὢν, ἀπὸ ἐπιτάγματος ψилоῦ καὶ ρήματος
 ἠλπίσας μεῖζον ἀγγέλων δυνήσεσθαι; τῦφος ταῦτα καὶ ἀλα-
 ζονεῖα καὶ γέλωσ. Ἀλλὰ τούτων οὐδὲν εἶπεν, οὐδὲ ἐνενόη-

5. Λουκᾶ, 8, 55.

6. Ματθ. 9, 28.

δὲν ἔδειξε μόνον τὸν οἶνον, ἀλλ' ἐφρόντισε νὰ σταλῆ εἰς τὸν ἀρχιτρίκλινον, ὥστε αὐτὸς ποὺ ὠμολόγει, ὅτι δὲν ἤξευρε τίποτε ἀπὸ ὅσα εἶχαν γίνεи, νὰ δώσῃ τὴν μαρτυρίαν χωρὶς καμμίαν ὑποψίαν. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ Εὐαγγελιστὴς εἶπεν, ὅτι ὁ ἀρχιτρίκλινος δὲν ἤξευρεν ἀπὸ ποῦ ἦτο ὁ οἶνος ἀποδεικνύων κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀδιάψευστον τὴν μαρτυρίαν του. Καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν, ἀφοῦ ἀνέστησε νεκρόν, εἶπε· Δώστε της νὰ φάγη⁵, διὰ νὰ δώσῃ ἀναμφισβήτητον ἀπόδειξιν τῆς ἀναστάσεως. Δι' ὅλων αὐτῶν προσεπάθει νὰ πείσῃ τοὺς ἀνοήτους, ὅτι δὲν ἦτο κάποιος ἀπατεῶν ἢ θαυματοποιός, ἀλλ' ὅτι ἦλθε διὰ τὴν κοινὴν σωτηρίαν ὅλων τῶν ἀνθρώπων.

2. Ἄλλὰ διατί δὲν ἀπαιτεῖ πίστιν ἀπὸ τὸν παραλυτικόν, ὅπως εἶχε κάμει μὲ τοὺς τυφλοὺς εἰς τοὺς ὁποίους εἶπε· «Πιστεῦετε, ὅτι ἔχω τὴν δύναμιν νὰ κάμω αὐτὸ ποὺ ζητεῖτε;»⁶. Διότι ὁ παραλυτικὸς δὲν ἤξευρε καθόλου, ποῖος ἦτο ὁ Χριστός. Διότι αὐτὸ συνήθιζε νὰ τὸ κάμνῃ ὄχι πρὶν, ἀλλὰ μετὰ τὰ θαύματα. Διότι ἐκεῖνοι μὲν ποὺ εἶχαν ἰδεῖ τὴν δύναμίν του εἰς ἄλλας περιπτώσεις, δικαίως ἤκουον αὐτό. Ἄλλ' ἐκεῖνοι ποὺ δὲν τὸν ἤξευραν καθόλου, ἀλλ' ἐπρόκειτο νὰ τὸν μάθουν ἀπὸ τὰ θαύματά του, καλοῦνται εἰς τὴν πίστιν μετὰ τὰ θαύματα. Διὰ τοῦτο ὁ Ματθαῖος δὲν παρουσιάζει τὸν Χριστὸν νὰ λέγῃ ταῦτα εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν θαυμάτων, ἀλλ' ἀφοῦ πρῶτα εἶχε θεραπεύσει πολλοὺς, ἔπειτα εἶπεν αὐτὸ εἰς τοὺς δύο τυφλοὺς.

Ἐσὺ ὅμως παρατήρησε τὴν πίστιν τοῦ παραλυτικοῦ. Διότι, ὅταν ἤκουσε, «Σήκωσε τὸ κρεβάτι σου καὶ περιπάτησε», δὲν ἐγέλασεν, οὔτε εἶπεν· Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ λέγεις; Ἐνας ἄγγελος κατεβαίνει καὶ ταράσσει τὸ ὕδωρ καὶ μόνον ἕναν θεραπεύει. Ἐσὺ δέ, ἐνῶ εἶσαι ἄνθρωπος, ἐλπίζεις ὅτι θὰ ἠμπορέσῃς νὰ κατορθώσῃς κάτι σπουδαιότερον ἀπὸ τὸν ἄγγελον μὲ μίαν προφορικὴν μόνον διαταγήν; ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀνοησία, ἀλαζονεῖα καὶ ἄξια διὰ γέλια. Ἄλλ' οὔτε εἶπεν, οὔτε ἐσκέφθη τίποτε ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἀμέσως ὑπήκου-

σεν· ἀλλ' ἅμα τε ἤκουσε καὶ ἠγέρθη· καὶ γενόμενος ὑγιής, οὐκ ἠπειθήσε τῷ κελεύσαντι αὐτῷ· «Ἐγείραι, ἄρον τὸν κράσθαιόν σου καὶ περιπάτει».

Θαυμασιὸν μὲν οὖν καὶ τοῦτο, τὰ δὲ μετὰ ταῦτα πολλῶν
 5 πλέον· μᾶλλον δὲ τὸ μὲν παρὰ τὴν ἀρχὴν μηδενὸς ἐνοχλοῦν-
 τος πεισθῆναι, οὐχ οὕτω θαυμασιὸν τοῦτο· τὸ δὲ μετὰ ταῦτα
 μαινομένων Ἰουδαίων, καὶ πανιαχόθεν ἐπικειμένων καὶ
 ἐγκαλούντων καὶ πολιορκούντων αὐτὸν καὶ λεγόντων, «Οὐκ
 ἔξεσί σοι ἄραι τὸν κράσθαιόν σου», μὴ μόνον ὑπερορᾶν
 10 αὐτῶν τῆς μαρίας, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς παρηγοίας ἐν
 μέσῳ τῷ θεάτρῳ τὸν εὐεργέτην ἀνακηρύττειν καὶ τὴν ἀναί-
 σχυντιον ἐπιστοιμίζειν γλῶτταν, πολλῆς ἔγωγε ἀνδρείας εἶναι
 λέγω.

Ἐπιστοιάντων γὰρ Ἰουδαίων καὶ λεγόντων ἐπιτιμητι-
 15 κῶς καὶ μετὰ ἀνταδείας αὐτῷ· «Σάββαιόν ἐστιν, οὐκ ἔξεσί
 σοι ἄραι τὸν κράσθαιόν σου», ἄκουσον τί φησιν· «Ὁ ποιή-
 σας με ὑγιῆ, ἐκεῖνος μοι εἶπεν, Ἄρον τὸ κράσθαιόν σου,
 καὶ περιπάτει»· μονονυχὶ τοῦτο λέγων· Ληρεῖτε καὶ πα-
 ραπαίετε, κελεύοντες τὸν ἀπὸ μακρᾶς οὕτω καὶ χαλεπῆς
 20 με ἀπαλλάξαντα νόσου μὴ ἠγεῖσθαι διδάσκαλον, μηδὲ πάντα
 πείθεσθαι ἅπερ ἂν κελεύῃ. Καίτοι γε εἰ κακουργεῖν ἐβού-
 λειτο, ἐνῆν καὶ ἑτέρως εἰπεῖν· οἶον, δι· Οὐχ ἐκὼν τοῦτο ποιῶ,
 ἀλλ' ἑτέρου κελεύσαντος· εἰ δὲ ἔγκλημα τοῦτο, ἐγκαλεῖτε τῷ
 ἐπιτάξαντι καὶ ἀποτίθεμαι τὴν κλίνην· καὶ τὴν θεραπείαν
 25 δὲ ἔκρυπεν ἂν. Καὶ γὰρ ἤδει σαφῶς οὐχ οὕτω δακνομένους
 ἐπὶ τῇ τοῦ Σαββάτου λύσει, ὡς ἐπὶ τῇ τῆς ἀρρωστίας διου-
 θῶσει.

σε καὶ ἐσηκώθη. Καὶ ἀφοῦ ἔγινεν ὑγιής, ὑπήκουσεν εἰς αὐτὸν ποῦ τὸν διέταξε «Σήκω ἐπάνω, σήκωσε τὸ κρεβάτι σου καὶ περιπάτησε».

Ἄξιοθαύμαστον εἶναι βεβαίως καὶ αὐτό, ἀλλὰ περισσότερο ἀξιοθαύμαστα εἶναι τὰ ὅσα ἠκολούθησαν. Καὶ μᾶλλον δὲν ἦτο τόσο ἀξιοθαύμαστον τὸ ὅτι εἰς τὴν ἀρχὴν τουλάχιστον ἐπίστευσεν εἰς τὸν Χριστόν, ἀφοῦ κανεῖς δὲν τὸν ἠνώχλει, ἀλλ' ἐγὼ νομίζω, ὅτι ὁ παραλυτικὸς ἔδειξε μεγάλην ἀνδρείαν, ὅταν μετὰ τὸ θαῦμα, ἐνῶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐμαίνοντο καὶ τοῦ ἐπετίθεντο ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη καὶ τὸν κατηγοροῦν καὶ τὸν ἐπολιόρκουν λέγοντες, «Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ σηκώσης τὸ κρεβάτι σου», αὐτὸς ὅχι μόνον ἐπεριφρόνησε τὴν μανίαν τους ἀλλὰ καὶ μὲ μεγάλο θάρρος εἰς τὸ μέσον τοῦ θεάτρου ἀνεκήρυξε τὸν εὐεργέτην του καὶ ἀπεστόμωσε τὴν ἀναίσχυντον γλῶσσαν των, πρᾶγμα ποῦ κατὰ τὴν γνώμην μου τουλάχιστον ἀποδεικνύει μεγάλην ἀνδρείαν.

Ὅταν δηλαδὴ συνεκεντρώθησαν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἔλεγαν ἐπιτιμητικῶς καὶ μὲ αὐθάδειαν εἰς τὸν παραλυτικόν, «Εἶναι Σάββατον, δὲν σοῦ ἐπιτρέπεται νὰ σηκώσης τὸ κρεβάτι σου», ἄκουσε, τί τοὺς ἀπήντησεν· «Ἐκεῖνος ποῦ μὲ ἔκαμεν ὑγιῆ, ἐκεῖνος μοῦ εἶπε· Ὑπήκουσε τὸ κρεβάτι σου καὶ περιπάτησε», σὰ νὰ τοὺς ἔλεγε· Φλυαρεῖτε καὶ ἀνοηταίνετε, ὅταν μὲ διατάσσετε νὰ μὴ θεωρῶ διδάσκαλον ἐκεῖνον ποῦ μὲ ἐγλύτωσεν ἀπὸ τόσο μακροχρόνιον καὶ βαρεῖαν ἀρρώστειαν καὶ νὰ μὴ ὑπακούω εἰς τὰς ἐντολάς του. Ἄν καί, ἐὰν ἤθελε νὰ συμπεριφερθῆ κακῶς, ἠμποροῦσε νὰ ἐκφρασθῆ διαφορετικᾶ, παραδείγματος χάριν· Δὲν κάμνω τοῦτο μὲ τὴν θέλησίν μου, ἀλλ' ἐπειδὴ μὲ διέταξεν ἄλλος. Ἄν δὲ αὐτὸ εἶναι ἁμάρτημα, νὰ κατηγορήσετε αὐτὸν ποῦ μὲ διέταξε καὶ ἀφήνω κάτω τὴν κλίνην. Θὰ ἠμποροῦσεν ἐπίσης νὰ κρύψῃ καὶ τὴν θεραπείαν του. Διότι ἤξευρε καλά, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι δὲν εἶχαν ἐκμανῆ τόσο διὰ τὴν παραβίασιν τοῦ Σαββάτου, ὅσον διὰ τὴν θεραπείαν τῆς ἀσθενείας.

- Ἄλλ' οὐτε τοῦτο ἔκρουψεν, οὐτε ἐκεῖνο εἶπεν, οὐδὲ συγγνώμην ἤτησεν, ἀλλὰ λαμπρᾷ τῇ φωνῇ τὴν εὐεργεσίαν ὡμολόγει καὶ ἀνεκήρυτε. Καὶ ὁ μὲν παράλυτος οὕτως ἐκεῖνοι δὲ σκόπει πῶς κακούργως. Οὐ γὰρ εἶπον, Τίς ἐστίς ὁ ποιήσας σε ὑγιῆ; ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἰσήγαγον ἄνω δὲ καὶ καίτω τὴν δοκοῦσαν εἶναι παράβαιον εἰς μέσον ἤγον· «Τίς ἐστίς ὁ εἰπὼν σοι, Ἄρον τὸν κράσβατόν σου καὶ περιπάτει; Ὁ δὲ τεθεραπευμένος οὐκ ἤδει τίς ἐστίς. Ὁ γὰρ Ἰησοῦς ἐξέκλινεν, ὄχλου ὄντος ἐν τῷ τόπῳ».
- 10 Καὶ τί δήποτε ἔκρουψεν ἑαυτὸν ὁ Χριστός; Πρῶτον μὲν, ἵνα ἀπόντος αὐτοῦ ἡ μαρτυρία ἀνύποπτος γένηται· ὁ γὰρ αἰσθησὼν λαβὼν τῆς ὑγιείας, ἀξιόπιστος ἦν τῆς εὐεργεσίας μάρτυς. Ἐπειτα, ἵνα μὴ πλέον τοῦτων παρασκευάσῃ τὸν θυμὸν ἐκκαῆσαι (οἶδε γὰρ καὶ ὄψις μόνῃ τοῦ φθονομένου οὐ μικρὸν τοῖς θυσκαίνουσιν ἐνιέναι σπινθῆρα). Διὰ τοῦτο ἀναχωρήσας, ἀφήσιν αὐτὸν καθ' ἑαυτὸ τὸ ἔργον ἀγωνίζεσθαι παρ' αὐτοῖς, ὥστε μηκέτι αὐτὸν περὶ ἑαυτοῦ τι λέγειν, ἀλλὰ τοὺς τεθεραπευμένους καὶ μετ' ἐκείνων αὐτοὺς τοὺς ἐγκαλοῦντας.
- 20 Καὶ γὰρ καὶ οὗτοι τέως μαρτυροῦσι τῷ θαύματι. Οὐ γὰρ εἶπον, Διὰ τί ταῦτα ἐκέλευσας, γενέσθαι ἐν Σαββάτῳ; ἀλλὰ, Διὰ τί ταῦτα ποιεῖς ἐν Σαββάτῳ; οὐχ ὑπὲρ τῆς παραβάσεως δυσχεραίνοντες, ἀλλὰ τῇ σωτηρίᾳ τοῦ παραλύτου φθονοῦντες. Καίτοι γε, ὅσον εἰς ἀνθρώπινον ἔργον, τοῦτο μᾶλλον ἔργον ἦν, ὅπερ ἐποίησεν ὁ παράλυτος· ἐκεῖνο δὲ λόγος καὶ ρῆμα. Ἐνιαῦθα μὲν οὖν ἑτέρως κελεύει λύειν τὸ Σάββατον· ἀλλαχοῦ δὲ δι' ἑαυτοῦ τοῦτο ἐργάζεται, σφραγῶν πηλὸν καὶ ἐπιχρῶν ὀφθαλμούς. Ποιεῖ δὲ ταῦτα, οὐ παραβαίνων, ἀλλ' ὑπερβαίνων τὸν νόμον. Καὶ ὑπὲρ μὲν τούτων,
- 25

Ἄλλ' ὁ παραλυτικὸς οὔτε τὴν θεραπείαν ἔκρυσεν, οὔτε ἐκεῖνα εἶπεν, οὔτε συγχώρησιν ἐζήτησεν, ἀλλὰ μὲ δυνατὴν φωνὴν ὠμολόγει καὶ διέδιδε τὴν θεραπείαν του. Καὶ ὁ μὲν παραλυτικὸς αὐτὰ ἔκαμε. Πρόσεξε δέ, πόσον ἀσεβῶς ἐφέρθησαν οἱ Ἰουδαῖοι. Διότι δὲν τὸν ἠρώτησαν· Ποῖος σὲ ἔκαμεν ὑγιῆ, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἀπεισιώπησαν καὶ μὲ μέγαλον θόρυβον ἔφεραν εἰς τὸ μέσον τὴν φαινομενικὴν παράβασιν· «Ποῖος εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποῦ σοῦ εἶπε, Σήκωσε τὸ κρεβάτι σου καὶ περιπάτησε;». Ἄλλ' ὁ θεραπευθεὶς δὲν ἤξευρε ποῖος εἶναι. Διότι ὑπῆρχε πολὺς κόσμος εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶχεν ἐκφύγει.

Καὶ διατί ἐκρύβη ὁ Χριστός; Πρῶτον μὲν διὰ νὰ μὴ ὑπάρχη καμμία ὑποψία, ἀφοῦ αὐτὸς ἀπουσίαζε. Διότι, ἀφοῦ ὁ παραλυτικὸς ἠοθάνθη τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ὑγείας του, ἦτο ὁ πλέον ἀξιόπιστος μάρτυς τῆς εὐεργεσίας. Ἔπειτα, διὰ νὰ μὴ ἀνάψῃ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Ἰουδαίων μεγαλύτερον μῖσος (διότι ἐγνώριζεν, ὅτι καὶ μόνον ἡ παρουσία αὐτοῦ ποῦ προκαλεῖ τὸ μῖσος δὲν προκαλεῖ μικρὸν σπινθῆρα εἰς τοὺς μισοῦντας). Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ ἀπεχώρησεν, ἄφησε τὸ ἴδιο τὸ ἔργον του νὰ παλαίῃ μὲ αὐτούς, οὔτως ὥστε αὐτὸς νὰ μὴ λέγῃ πλέον τίποτε διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ νὰ συζητοῦν οἱ θεραπευθέντες μὲ τοὺς κατηγοροὺς του.

Διότι καὶ οἱ κατήγοροί του ἐπίσης ἔδιδον μαρτυρίαν περὶ τοῦ θαύματος. Διότι δὲν εἶπαν· Διατί διέταξες νὰ γίνουν αὐτὰ τὸ Σάββατον; ἀλλά· Διατί κάμνεις αὐτὰ τὸ Σάββατον; ὅχι ἐπειδὴ ἐδυσσασχέτουν διὰ τὴν παράβασιν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐφθόνουν διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ παραλύτου. Καὶ ὁ μὲν, ἂν ἀποβλέψῃς εἰς τὸ ἀνθρώπινον ἔργον, ἐκεῖνο ἦτο περισσότερον ἔργον, ποῦ ἔκαμεν ὁ παράλυτος. Ἐκεῖνο δὲ ποῦ ἔκαμεν ὁ Χριστὸς ἦτο μόνον λόγος. Ἐδῶ μὲ ἄλλον τρόπον διατάσσει τὴν κατάλυσιν τοῦ Σαββάτου, ἀλλοῦ ὁ μὲν τὸ κάμνει ὁ ἴδιος κατ' ἄλλον τρόπον, ἀναμιγνύων λάσπην καὶ τοποθετῶν αὐτὴν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς. Μὲ αὐτὰ δὲ ποῦ κάμνει, δὲν παραβαίνει ἀλλ' ὑπερβαίνει τὸν νόμον.

ὑποκρινόμενος. Οὐδὲ γὰρ ὁμοίως πανταχοῦ περὶ τοῦ Σαββάτου παρ' αὐτῶν ἐγκαλούμενος ἀπολογεῖται· καὶ δεῖ τοῦτο παρατηρεῖν μετὰ ἀκριβείας.

3. Τέως δὲ ἴδωμεν ὅσον ἡ βασκανία κακὸν καὶ πῶς τοὺς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοὺς πηροῖ κατὰ τῆς τοῦ ἀλόγιου σωτηρίας. Καθάπερ γὰρ οἱ μαινόμενοι καθ' ἑαυτῶν πολλάκις ὠθοῦσι τὰ ξίφη· οὕτω καὶ οἱ βασκαίνοντες, πρὸς ἑν μόνον ὀρῶντες, τὴν λύμην τοῦ φθονουμένου, τῆς οἰκείας ἀλογοῦσι σωτηρίας. Οὗτοι καὶ θηρίων χεῖρους. Ἐκεῖνα γὰρ 10 ἢ τροφῆς δεόμενα ἢ πρότερον ὑφ' ἡμῶν παροξυνθέντα, ὀπλίζονται καθ' ἑμῶν· οὗτοι δὲ καὶ εὐεργετηθέντες πολλάκις, τὰ τῶν ἀδικούντων τοὺς εὐεργείας διέδηκαν.

— Θηρίων μὲν οὖν οὗτοι χαλεπώτεροι, δαιμόνων δὲ ἴσοι, τάχα δὲ καὶ ἐκείνων χεῖρους. Ἐκεῖνοι γὰρ πρὸς μὲν ἡμᾶς 15 ἄσπογγον ἔχουσι ἔχθραν, τοῖς δὲ ὁμογενέσιν οὐκ ἐπιβουλεύουσι· ὅθεν τοῦτω καὶ τοὺς Ἰουδαίους ἐπειτόμιζεν ὁ Χριστός, ἥνικα αὐτὸν ἐν Βεελζεβοῦλ ἔλεγον ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια. Οὗτοι δὲ οὔτε τὴν κοινωνίαν τῆς φύσεως ἠδέσθησαν, οὔτε ἑαυτῶν ἐφείσαντο. Πρὸ γὰρ τῶν φθονουμένων τὰς 20 ἑαυτῶν ψυχὰς κολάζουσι, θυροῦτον παντὸς καὶ ἀθυμίας πληροῦντας αὐτὰς εἰκῆ καὶ μαίην.

Τίνος γὰρ ἐνεκεν ἀλγείς, ὦ ἄνθρωπε, τῆς τοῦ πλησίον καλοῖς; Ἀλγεῖν ὄντως χρὴ ἡμᾶς ἐφ' οἷς πάσχομεν κακῶς, οὐκ ἐφ' οἷς ἐτέρους εὐδοκιμοῦν- 25 τας ὀρῶμεν. Διὰ τοῦτο ἀπάσης ἀπειτέρηται συγγνώμης τοῦτι τὸ ἁμάρτημα. Ὁ μὲν γὰρ πόρνος ἔχει τὴν ἐπιθυμίαν εἰπεῖν καὶ ὁ κλέπτης τὴν πενίαν καὶ ὁ ἀνδροφόνος τὸν θυμὸν ψυχρὰς μὲν καὶ ἀλόγους, ὅμως δὲ ἔχουσι τινὰς προφάσεις εἰπεῖν. Σὺ δὲ ποίαν αἰτίαν ἐρεῖς, εἰπέ μοι; Οὐ-

Ἄλλὰ περὶ αὐτῶν θὰ ὁμιλήσωμεν ἀργότερα. Πρέπει ὅμως νὰ παρατηρήσωμεν μὲ ἀκρίβειαν, ὅτι δὲν ἀπολογεῖται πάντοτε μὲ τὰ ἴδια λόγια, ὅταν κατηγορεῖται διὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Σαββάτου.

3. Ἄς ἴδωμεν εἰς τὸ μεταξὺ, πόσον φοβερὸν κακὸν εἶναι τὸ μῖσος καὶ πῶς τυφλώνει τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς πρὸς καταστροφὴν τοῦ μισοῦντος. Διότι, ὅπως πολλὰς φορές οἱ μανιακοὶ στρέφουν τὸ ξίφος ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ των, ἔτσι καὶ οἱ μισοῦντες, ἐπειδὴ ἀποβλέπουν μόνον εἰς τὴν ἐξόντωσιν ἐκείνου ποὺ μισοῦν, φέρονται ἀλογίστως διὰ τὴν ἰδικὴν τους σωτηρίαν. Αὐτοὶ εἶναι χειρότεροι καὶ ἀπὸ θηρία. Διότι ἐκεῖνα ὀπλίζονται ἐναντίον μας ἢ ἐπειδὴ ἔχουν ἀνάγκην τροφῆς ἢ ἐπειδὴ προηγουμένως τὰ ἔχομεν ἐξερεθίσαι. Αὐτοὶ ὅμως, ἂν καὶ ἔχουν εὐεργετηθῆ ἀπὸ ἡμᾶς πολλὰς φορές, θεωροῦν τοὺς εὐεργέτας των ὡς ἐχθρούς.

Εἶναι λοιπὸν αὐτοὶ χειρότεροι ἀπὸ θηρία, ὅμοιοι μὲ τοὺς δαίμονας καὶ ἴσως ἀπὸ ἐκείνους χειρότεροι. Διότι οἱ μὲν δαίμοντες ἔχουν ἄσπονδον ἔχθραν ἐναντίον μας, ἀλλὰ δὲν ἐπιβουλεύονται τοὺς ὁμοίους των. Μὲ αὐτὰ ἀπεστόμω- νεν ὁ Χριστὸς τοὺς Ἰουδαίους, ὅταν ἰσχυρίζοντο ὅτι μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Βεελζεβούλ ἐξεδίωκε τὰ δαιμόνια. Αὐτοὶ ὅ- μως οὔτε τὴν συμφωνίαν τῆς φύσεως ἐσεβάσθησαν, οὔτε τοὺς ἑαυτοὺς των ἐλυπήθησαν. Διότι ἕνεκα τοῦ μίσους βλά- πτουν τὰς ψυχὰς των, ἐπειδὴ τὰς γεμίζουν ματαίως καὶ τυχαίως ἀπὸ κάθε θόρυβον καὶ στενοχωρίαν.

Διατί, ἄνθρωπέ μου, θλίβεσαι διὰ τὰ κατὰ τοῦ πλη- σίον σου; Πράγματι πρέπει νὰ θλιβώμεθα διὰ τὰ κακὰ ποὺ παθαίνομεν καὶ ὄχι ἐπειδὴ βλέπομεν τοὺς ἄλλους νὰ εὐτυ- χοῦν. Διὰ τοῦτο αὐτὸ τὸ ἁμάρτημα ἔχει στερηθῆ ἀπὸ κάθε συγχώρησιν. Διότι ὁ μὲν πόρνος ἠμπορεῖ νὰ ἐπικαλεσθῆ τὴν ἐπιθυμίαν, ὁ κλέπτης τὴν φτώχειαν καὶ ὁ φονεὺς τὸν θυμὸν. Ὅσον καὶ ἂν εἶναι ψυχροὶ καὶ παράλογοι, ἔχουν νὰ προβάλλουν μερικὰς δικαιολογίας. Ἐσὺ ὅμως, εἶπέ μου, ποίαν δικαιολογίαν θὰ προβάλης; Καμμίαν ἀπολύτως, παρ'

δεμίαν οὐδαμόθεν, ἀλλ' ἢ πονηρίαν ἐπιτεταμένην μόνην. Εἰ γὰρ ἐχθρούς ἀγαπᾶν κελευόμεθα, διὰν καὶ τοὺς φιλοῦντας μισῶμεν ποίαν ἴσομεν δίκην; Καὶ εἰ ὁ τοὺς φιλοῦντας ἀγαπῶν, οὐδὲν ἄμεινον τῶν ἐθνικῶν διακείσεται, ὁ τοῖς μη-
 5 δὲν ἡδίκηκοισιν ἐπηρεᾶζων, ποίαν ἔξει συγγνώμην; τίνα δὲ παραμυθίαν; Ἐκουσον τοῦ Παύλου τί φησιν· «Ἐὰν τὸ σῶμά μου παραδῶ ἵνα κανθήσωμαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι». Ὅτι δὲ ὅπου φθόνος καὶ βασκανία, τὰ τῆς ἀγάπης ἀνήρηται, παντί που δῆλόν ἐστι. Τοῦτο τὸ πάθος
 10 καὶ πορνείας καὶ μοιχείας χειρόν ἐστι. Τὸ μὲν γὰρ μέχρι τοῦ πράξαντος ἴσταιται, τῆς δὲ βασκανίας ἢ τυραννίς Ἐκκλησίας ὀλοκλήρους ἀνέτριψε, καὶ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἐλυμήνατο. Αὕτη φθόνου μήτηρ ἐστίν· οὕτως ἀπέκτεινε τὸν ἀδελφὸν ὁ Κάϊν, οὕτω καὶ τὸν Ἰακώβ ὁ Ἡσαῦ, οὕτω καὶ
 15 τὸν Ἰωσήφ οἱ ἀδελφοί, οὕτω καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἅπαντας ὁ διάβολος.

Ἄλλὰ σὺ νῦν οὐκ ἀναιρεῖς, ἀλλὰ πολλὰ τοῦ φθόνου ποι-
 εῖς χαλεπώτερα, εὐχόμενος τὸν ἀδελφὸν ἀσχημονεῖν, πάγας πανταχόθεν τιθεῖς, ἐκλύων τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς πόνους, ἀλγῶν
 20 διὰ τῷ τῆς οἰκουμένης ἀρέσκει Δεσπότῃ. Οὐκ ἐκείνω ἄρα, ἀλλὰ τῷ δι' ἐκείνου θεραπευμένῳ πολεμεῖς, ἐκείνον ὑβρίζεις, τὴν σαυτοῦ τιμὴν τῆς ἐκείνου προτιθεῖς. Καὶ τὸ δὴ πάντων χαλεπώτερον, διὰ καὶ ἀδιάφορον δοκεῖ τὸ ἁμάρτημα εἶναι, καίτοι γε τῶν ἄλλων ἐστὶ χαλεπώτερον. Κἂν γὰρ ἐ-
 25 λεῖς κἂν ἀγρουπνῆς κἂν νησιεύης, ἅπαντων ἐναγέστερος γέγονας φθονῶν τῷ ἀδελφῷ. Καὶ τοῦτο δῆλον ἐκεῖθεν· Ἐπόρνευσέ τις παρὰ Κορινθίοις ποτέ· ἀλλ' ἐνεκλήθη καὶ διωρθώθη ταχέως. Ἐφθόνησε τῷ Ἀβελ ὁ Κάϊν, ἀλλ' οὐκ ἐθεραπεύθη, ἀλλὰ καὶ τοῦ Θεοῦ συνεχῶς ἐπάδοντος αὐτοῦ
 30 τῷ ἔλκει, μᾶλλον ὤδινε καὶ ἐκυματοῦτο, καὶ πρὸς τὸν φθόνον

μόνον τεραστίαν πονηρίαν. Διότι, ἂν προτρεπώμεθα ν' ἀγαπῶμεν τοὺς ἐχθροὺς μας, ὅταν ἡμεῖς μισοῦμεν καὶ αὐτοὺς ποὺ μᾶς ἀγαποῦν, ποίαν τιμωρίαν πρέπει νὰ ὑποστῶμεν; Ἄλλ' ἂν ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τοὺς φίλους του δὲν διαφέρει ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρας, ἐκεῖνος ποὺ βλάπτει αὐτοὺς ποὺ δὲν τὸν ἠδίκησαν, ποίαν συγχώρησιν θὰ ἔχη; Καὶ ποίαν παρηγορίαν; Ἄκουσε, τί λέγει ὁ Παῦλος· «Καὶ ἐὰν παραδώσω τὸ σῶμα μου νὰ καῆ, ἀλλὰ δὲν ἔχω ἀγάπην, καμμίαν ὠφέλειαν δὲν ἔχω». Διότι εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι, ὅπου ὑπάρχει φθόνος καὶ μῖσος, ἡ ἀγάπη ἐξαφανίζεται τελείως. Αὐτὸ τὸ ἐλάττωμα εἶναι χειρότερον ἀπὸ τὴν πορνείαν καὶ τὴν μοιχείαν. Διότι αὐτὸ μὲν τὸ ἐλάττωμα μένει εἰς ἐκεῖνον ποὺ τὸ ἔχει, ἐνῶ ἡ τυραννία τοῦ μίσους ἀνεστάτωσεν ὀλοκλήρους Ἐκκλησίας καὶ ἔβλαψεν ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην. Αὐτὴ εἶναι ἡ μήτηρ τοῦ φόνου. Ἔτσι ἐφόνευσεν ὁ Κάϊν τὸν ἀδελφόν του, ὁ Ἡσαῦ τὸν Ἰακώβ, τὸν Ἰωσήφ οἱ ἀδελφοί του καὶ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους ὁ διάβολος.

Ἄλλὰ σὺ τώρα δὲν φονεύεις, κάμνεις ὅμως πολλὰ ἄλλα χειρότερα ἀπὸ τὸν φόνον, ἀφοῦ εὐχεσαι νὰ ἀσκημονῇ ὁ ἀδελφός σου, ἀφοῦ στήνης παντοῦ παγίδα, ἀφοῦ ἐπιχειρῆς ὑποπτα ἔργα ἀντὶ τῆς ἀρετῆς καὶ ἀφοῦ θλίβεις δι' ὅσα ἀρέσουν εἰς τὸν Κύριον τῆς οἰκουμένης. Ἐπομένως δὲν πολεμεῖς τὸν θεραπευθέντα, ἀλλ' ἐκεῖνον ποὺ ἐθεράπευσεν, ἐκεῖνον ὑβρίζεις ἀφοῦ ἀντιθέτης τὴν ἰδικὴν σου τιμὴν εἰς τὴν τιμὴν ἐκείνου. Καὶ τὸ χειρότερον ὄλων εἶναι, ὅτι θεωρεῖς τὸ ἀμάρτημά σου μικρόν, ἐνῶ εἶναι τὸ βαρύτερον ὄλων. Διότι καὶ ἂν κάμνης ἐλεημοσύνας καὶ ἂν ἀγρυπνῆς καὶ ἂν νηστεύης, εἶσαι ὁ ἐγκληματικώτερος ὄλων, ἀφοῦ μισῆς τὸν ἀδελφόν σας. Καὶ τοῦτο ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ ἐξῆς· Κάποτε ἐπόρνευσε κάποιος Κορίνθιος. Ἄλλ' ἀφοῦ κατηγορήθη, ταχέως ἔγινε σῶφρων. Ἐμίσησεν ὁ Κάϊν τὸν ἀδελφόν του, ἀλλὰ δὲν ἐθεραπεύθη καὶ μολονότι ὁ Θεὸς ὑπενθύμιζεν εἰς αὐτὸν τὴν πληγὴν, ἐπονοῦσε καὶ ὠργίζε-

ἠπειγέτω.

Ὅτι τοῦτο ἐκείνου τοῦ πάθους χαλεπώτερον, καὶ οὐκ
 εὐκόλως εἶκει τῇ θεραπείᾳ, εἴαν μὴ προσέχωμεν. Πρόβριζον
 τοίνυν ἀπὸ πάντοθεν ἀνασπάσωμεν, ἐκείνο ἐννοοῦντες, δι
 5 ὥσπερ προσκρούομεν τῷ Θεῷ, τηκόμενοι τοῖς ἀλλοτριῶσι κα-
 λοῖς, οὕτως εὐδοκιμοῦμεν συγχαίροντες, καὶ κοινωνοὺς ἑαυ-
 τοὺς ποιοῦμεν τῶν ἀποκειμένων τῷ καιροῦντι καλῶν. Διὰ
 τοῦτο καὶ Παῦλος παραινεῖ, «Χαίρειν μετὰ χαιρόντων, καὶ
 κλαίειν μετὰ κλαιόντων», ἵνα ἐκατέρωθεν μέγα καρπωσώ-
 10 μεθα κέρδος. Ἐννοήσαντες τοίνυν, δι καὶ μὴ πονῶμεν, τῷ
 πονοῦντι συνηδόμενοι, μεριστὰ γινόμεθα τῶν ἐκείνου σιε-
 φάνων, πᾶσαν ἐκβάλλωμεν βασκανίαν, καὶ τὴν ἀγάπην ἐκ ταῖς
 ἑαυτῶν φυτεύσωμεν ψυχαῖς, ἵνα συγκροτοῦντες τοὺς εὐδο-
 κιμοῦντας τῶν ἀδελφῶν, καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν μελ-
 15 λόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ
 Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ
 ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

το περισσότερο καὶ προπαρασκευάζε τὸν φόνον.

Αὐτὸ λοιπὸν τὸ ἐλάττωμα τοῦ μίσους εἶναι βαρύτερον τοῦ προηγουμένου καὶ δὲν ὑποχωρεῖ εὐκόλως εἰς τὴν θεραπείαν, ἐὰν δὲν προσέχωμεν. Ἄς ἀποσπάσωμεν λοιπὸν αὐτὸ ἀπὸ τὴν ρίζαν του ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τοῦτο, ὅτι ὅπως ἁμαρτάνομεν εἰς τὸν Θεόν, ὅταν λειώνωμεν ἀπὸ μίσος διὰ τὰ καλὰ τῶν ἄλλων, ἔτσι γινόμεθα ἄρεστοὶ εἰς αὐτόν, ὅταν χαίρωμεν καὶ κάμνωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας κοιγωνοὺς μὲ ἐκεῖνον ποὺ ἐπιτυχάνει ὀρθῶς τὰ καλὰ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος συμβουλεύει, «Νὰ χαίρωμεν μὲ ἐκείνους ποὺ χαίρουν καὶ νὰ κλαίωμεν μὲ ἐκείνους ποὺ κλαίουν»*, διὰ ν' ἀπολαύσωμεν μεγάλο κέρδος. Ἐφοῦ λοιπὸν καταλάβωμεν, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν κοπιάζωμεν, ὅμως εὐχαριστοῦμεθα μαζὶ μ' ἐκεῖνον ποὺ κοπιάζει καὶ μοιραζόμεθα μαζὶ του τοὺς στεφάνους, ἃς ἐκδιώξωμεν κάθε μίσος καὶ ἃς φυτεύσωμεν εἰς τὰς ψυχὰς μας τὴν ἀγάπην, ἵνα, ἀφοῦ χειροκροτήσωμεν τοὺς εὐδοκιμοῦντας ἐκ τῶν ἀδελφῶν μας, νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ μετὰ τοῦ ὁποῖου ἡ δόξα τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

«Μετὰ ταῦτα εὕρισκει αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἴδε ὑγιῆς γέγονας· μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα
5 μὴ χειρόν τί σοι γένηται».

1. Δεινὸν ἢ ἁμαρτία, δεινὸν καὶ ψυχῆς λύμη· πολλάκις δὲ ἐκ περιουσίας καὶ σωμάτων ἤψαιτο τὸ κακὸν ὑπερβλύσαν. Ἐπειδὴ γὰρ τὰ πολλὰ τῆς μὲν ψυχῆς ἡμῖν καμνούσης, ἀναλγήτως ἔχομεν, τὸ δὲ σῶμα κἂν μικρὰν δέξεται βλάβην, πᾶσαν ποιούμεθα σπουδὴν, ὥστε ἐλευθερῶσαι τῆς ἀρρωσιᾶς αὐτό, διὰ τὸ τῆς ἀρρωσιᾶς αἰσθάνεσθαι· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς τοῦτο κολάζει πολλάκις ὑπὲρ τῶν ἐκείνη πεπλημμελημένων, ὥστε διὰ τῆς τοῦ ἐλάτινος μάστιγος καὶ τὸ κρεῖττον τυχεῖν θεραπείας ἴνός. Οὕτω καὶ παρὰ Κορινθίοις
15 τὸν πορνεύσαντα Παῦλος διώρθωσε, τῷ τῆς σαρκὸς ὀλέθρῳ τὸ τῆς ψυχῆς νόσημα ἐπισχών. Καὶ γὰρ τῷ σώματι τὴν τομὴν ἐπαγαγών, οὕτω κατέσειε τὸ κακὸν· καθάπερ τις ἰατρὸς ἄριστος, ὕδρον ἢ σπλήνα, τοῖς ἔνδοθεν φαρμάκοις οὐκ εἴκοντα, κατακαίων ἔξωθεν.

20 Τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησεν ἐπὶ τοῦ παραλύτου. Καὶ ὄρα πῶς δηλῶν αὐτὸς ἔλεγεν· «Ἴδε ὑγιῆς γέγονας· μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν τί σοι γένηται». Τί τοίνυν ἐντιεῦθεν μανθάνομεν; Πρῶτον μὲν, διὸ αὐτῷ ἐξ ἁμαρτιῶν ἐτέχθη τὸ νόσημα· δεύτερον δέ, διὸ πιστὸς ὁ τῆς γεέννης λόγος·
25 καὶ τρίτον, τὸ μακρὰν εἶναι καὶ ἄπειρον τὴν τιμωρίαν. Ποῦ τοίνυν εἰσὶν οἱ λέγοντες, διὸ Ἐν ὥρᾳ μιᾷ ἐφόνευσα, καὶ ἐν βραχείᾳ καιροῦ ροπῇ ἐμοίχευσα καὶ ἀθάνατα κολάζομαι; Ἴδού γὰρ καὶ οὗτος οὐκ ἐν τοσοῦτοις ἡμαρτεν ἔτεσιν, ἐν ὅσοις καὶ ἐκολάζετο καὶ ὀλόκληρον ὁμῶς ἀνθρώπου βίον ἀνάλωσεν ἐν τῷ μήκει τῆς τιμωρίας. Οὐδὲ γὰρ ἐν χρόνῳ τὰ

ΟΜΙΛΙΑ ΛΗ΄.

Ἰω. 5, 14 - 21

«Ὑστερα τὸν εὐρῆκεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν ναὸν καὶ τοῦ εἶπε· Ἰδέε, ἔγινες ὑγιής, μὴ ἀμαρτάνης πλέον, διὰ νὰ μὴ σοῦ συμβῆ κάτι τὸ χειρότερον»¹.

1. Ἡ ἀμαρτία εἶναι φοβερὸν πρᾶγμα, φοβερὸν καὶ καταλυτικὸν τῆς ψυχῆς. Πολλὰς φορές ἐπὶ πλέον τὸ κακὸν ποῦ ὑπερεκχειλίζει θίγει καὶ τὰ σώματα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲν πονοῦμεν, ὅταν ἀσθενῆ ἡ ψυχὴ μας, ὅταν ὅμως τὸ σῶμα μας πάθῃ ἔστω καὶ μικρὰν βλάβην, καταβάλλομεν κάθε προσπάθειαν, διὰ νὰ τὸ ἀπαλλάξωμεν ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν, διὰ τοῦτο πολλὰς φορές ὁ Θεὸς τιμωρεῖ τὸ σῶμα διὰ τὰ ἀμαρτήματα τῆς ψυχῆς, ὥστε μὲ τὴν τιμωρίαν τοῦ μικροτέρου νὰ θεραπευθῆ τὸ μεγαλύτερον. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ὁ Παῦλος ἐθεράπευσε τὸν πόρνον τῆς Κορίνθου, ἀφοῦ συνεκράτησε τὴν ἀσθένειαν τῆς ψυχῆς μὲ τὴν καταστροφὴν τοῦ σώματος. Διότι κατέστειλε τὸ κακὸν μὲ τὴν ἐγχείρισιν τοῦ σώματος, ὅπως ἕνας ἄριστος ἰατρός, ὁ ὁποῖος, ὅταν ἡ ὑδρωπικία ἢ ὁ σπλὴν δὲν ὑποχωρῆ μὲ τὰ ἐσωτερικὰ φάρμακα, τὰ καυτηριάζει ἐξωτερικῶς.

Αὐτὸ ἔκαμε καὶ ὁ Χριστὸς μὲ τὸν παράλυτον. Καὶ πρόσεχε πῶς τοῦ τὸ εἶπεν· «Ἰδέε, ἔγινες ὑγιής, μὴ ἀμαρτάνης πλέον, διὰ νὰ μὴ σοῦ συμβῆ κάτι τὸ χειρότερον». Τί πληροφοροῦμεθα ἀπὸ αὐτά; Πρῶτον, ὅτι τὸ νόσημά του ὁ παράλυτος τὸ ἀπέκτησεν ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας του. Δεύτερον, ὅτι εἶναι ἀληθινὸς ὁ λόγος περὶ τῆς γενένης. Καὶ τρίτον, ὅτι ἡ τιμωρία εἶναι μακροχρόνιος καὶ διαρκής. Ποῦ εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνοι ποῦ ἰσχυρίζονται· Διὰ τὸ διάστημα μιᾶς ὥρας ποῦ ἐφόνευσα, καὶ δι' ἐλάχιστον χρόνον ποῦ ἐμοίχευσα θὰ τιμωροῦμαι αἰωνίως; Καὶ ὁ παράλυτος δὲν ἠμάρτησεν εἰς διάστημα τόσων ἐτῶν, εἰς ὅσον ἐτιμωρεῖτο, ἀλλ' ἐπὶ πλέον ὀλόκληρον ἀνθρώπινον βίον κατηνάλωσεν εἰς τὴν μακρότητα τῆς τιμωρίας. Διότι τὰ ἀμαρτήματα δὲν

ἁμαρτήματα κρίνεται, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τῶν πεπλημμελημένων.

Μετὰ τούτων κἀκεῖνο ἔσιν ἰδεῖν, ὅτι, κἂν χαλεπὴν δῶμεν δίκην ὑπὲρ τῶν προτέρων ἁμαρτημάτων, εἴτα τοῖς
 5 ἀδικοῖς περιπέσωμεν, χαλεπώτερα πολλῶ μᾶλλον πεισόμεθα πάλιν καὶ μάλα εἰκότως. Ὁ γὰρ μηδὲ τῇ τιμωρίᾳ γενόμενος θελίτων, ὡς ἀναίσθητος λοιπὸν καὶ καταφρονητὴς ἐπὶ μείζονα ἄγεται κόλασιν. Ἦρκει μὲν γὰρ καὶ καθ' ἑαυτὴν ἡ
 κόλασις σοσιεῖλαι, καὶ ποιῆσαι σωφρονέστερον τὸν ὀλισηθή-
 10 σαντα ἅπαξ· ἐπεὶ δὲ τῇ ἐπενεχθείῃ τιμωρίᾳ μὴ σωφρονισθεῖς, τὰ αὐτὰ πάλιν ἰολμᾷ, εἰκότως ἂν τινα δίκην ὁ τοιοῦτος ὑφρέξει, ταύτην αὐτὸς ἐφ' ἑαυτὸν προκαλούμενος. Εἰ δὲ καὶ ἐνιαῦθα τιμωρηθέντες, πάλιν τοῖς ἀδικοῖς περιπίπτοντες, χαλεπώτερον κολαζόμεθα· διὰ μὴδ' ὅλως ἁμαρτίντες τιμωρίαν
 15 ὑπόσχωμεν πῶς οὐ σφόδρα χρὴ τοῦτο μάλιστα δεδοικέναι καὶ ἰρέμειν, ἅτε ἀνήκεστα μέλλοντας ὑπομένειν;

Καὶ τίνος ἔνεκεν, φησί, μὴ πάντες οὕτω κολάζονται; Καὶ γὰρ πολλοὺς ὀρῶμεν, τῶν φαύλων εἰσωματιοῦντας καὶ σφριγῶντας καὶ πολλῆς ἀπολαύοντας εὐημερίας. Ἀλλὰ μὴ
 20 θαρρῶμεν, ἀλλ' ἐπὶ τούτοις μάλιστα πάντων αὐτοὺς δακρῶμεν. Τὸ γὰρ μηδὲν αὐτοὺς ἐνιαῦθα παθεῖν, ἐφόδιον γίνεται μείζονος τῆς ἐκεῖ τιμωρίας. Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Νῦν δὲ κρινόμενοι ὑπὸ Κυρίου, παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν». Τὰ μὲν γὰρ ἐνιαῦθα, νοση-
 25 σίας, τὰ δὲ ἐκεῖ, τιμωρίας ἐστί.

Τί οὖν; πάντα, φησί, τὰ νοσήματα ἐξ ἁμαρτημάτων; Οὐ πάντα μὲν, ἀλλὰ πλείονα ἔνια δὲ καὶ ἀπὸ ραθυμίας γίνονται. Καὶ γὰρ καὶ γαστριμαργία καὶ μέθη καὶ ἀργία τὰ τοιαῦτα

διακρίνονται ἀπὸ τὸν Θεὸν σύμφωνα μὲ τὴν χρονικὴν τῶν διάρκειαν ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴν ἴδιαν τὴν φύσιν τῶν ἐγκλημάτων.

Μαζὶ μὲ αὐτὰ πρέπει νὰ προσέξωμεν ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη ὑποστῶμεν βαρεῖαν τιμωρίαν διὰ τὰ προηγούμενα ἁμαρτήματα καὶ ἔπειτα περιπέσωμεν πάλιν εἰς τὰ ἴδια, πολὺ περισσότερον θὰ πάθωμεν χειρότερα. Καὶ πολὺ δικαίως. Διότι ἐκεῖνος ποὺ δὲν γίνεται καλύτερος οὔτε μὲ τὴν τιμωρίαν, ἐπισύρει μεγαλύτερον κολασμὸν ὡς ἀναίσθητος καὶ διεφθαρμένος. Διότι ἦτο ἀρκετὴ ἡ τιμωρία ἀφ' ἑαυτῆς νὰ ἐμποδίση καὶ νὰ κάμη σωφρονέστερον ἐκεῖνον ποὺ ἔσφαλε μίαν φοράν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐσυνεπίσθη μὲ τὴν πρώτην τιμωρίαν ποὺ τοῦ ἐπεβλήθη, ἀλλὰ ἔχει τὸ θράσος νὰ κάμνη πάλιν τὰ ἴδια, δικαίως ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ τιμωρηθῇ, ἀφοῦ ὁ ἴδιος προκαλῆ τὴν τιμωρίαν διὰ τὸν ἑαυτόν του. Ἐὰν δὲ παρ' ὄλον ὅτι ἐτιμωρήθημεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, ὑποπίπτοντες πάλιν εἰς τὰ ἴδια ἁμαρτήματα, τιμωρούμεθα βαρύτερον, ὅταν δὲν τιμωρούμεθα διὰ τὰ ὅσα ἔχομεν ἁμαρτήσει, πῶς δὲν πρέπει νὰ φοβούμεθα καὶ νὰ τρέμωμεν, ἐπειδὴ θὰ πάθωμεν ἀναρίθμητα;

Καὶ διὰ ποῖον λόγον, θὰ ἐρωτήσης, δὲν τιμωροῦνται ὅλοι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον; Διότι βλέπομεν πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς νὰ εἶναι ὑγιεῖς καὶ σφριγηλοὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ ν' ἀπολαύουν μεγάλην εὐημερίαν. Ἄλλ' ἂς μὴ εἴμεθα βέβαιοι καὶ ἂς δακρύωμεν περισσότερον ἀπὸ ὄλους δι' αὐτούς. Διότι, τὸ ὅτι εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν αὐτοὶ δὲν ἔπαθαν τίποτε, ἀποτελεῖ ἐφόδιον τῆς μεγαλυτέρας τιμωρίας τῶν εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Αὐτὸ ἐξηγῶν ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ὅταν δὲ κρινώμεθα ἀπὸ τὸν Κύριον, παιδαγωγούμεθα, διὰ νὰ μὴ κατακριθῶμεν μαζὶ μὲ τὸν κόσμον»². Διότι ἐδῶ μὲν δεχόμεθα συμβουλὰς, ἐκεῖ ὅμως τιμωρίαν.

Τί συμβαίνει λοιπὸν; Ὅλα τὰ νοσήματα, θὰ ἐρωτήσης, προέρχονται ἀπὸ ἁμαρτίας; Ὅχι βέβαια ὅλα, πάντως τὰ περισσότερα. Διότι ἡ γαστριμαργία, ἡ μέθη καὶ ἡ ἀργία γεν-

νοῦν αὐτὰς τὰς νόσους. Πρέπει λοιπὸν εἰς κάθε περίπτωση νὰ παρατηροῦμεν μόνον ἓνα, ὥστε νὰ ὑποφέρωμεν κάθε δυσκολίαν μὲ εὐχαρίστησιν. Καὶ ἔνεκα ἁμαρτημάτων γίνονται πάθη, διότι βλέπομεν εἰς τὰ βιβλία τῶν Βασιλειῶν ὅτι κάποιος ἔπαθε ποδάγραν ἐξ αὐτοῦ*. Γίνονται ὁμοίως καὶ διὰ νὰ καταστῶμεν εὐσεβέστεροι, ὅπως λέγει ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἰώβ· «Μὴ νομίσης, ὅτι ἔχω ἐνεργήσει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δι' ἐσέ, δι' ἄλλο τι παρὰ διὰ νὰ δείξης τὴν δικαιοσύνην σου»⁴.

Ἄλλὰ διατί ὁ Χριστὸς ἀποκαλύπτει τὰς ἁμαρτίας τῶν παραλυτικῶν αὐτῶν; Διότι καὶ εἰς ἐκεῖνον ποῦ ἀναφέρει ὁ Ματθαῖος εἰς τὸ Εὐαγγέλιόν του λέγει· «Ἔχε θάρρος, παιδί μου. Σοῦ συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι»⁵. Καὶ ἐδῶ λέγει· «Ἰδές, ἔγινες ὑγιής, μὴ ἁμαρτάνης πλέον». Καὶ γνωρίζω μὲν, ὅτι μερικοὶ ἰσχυρίζονται, ὅτι ὁ παραλυτικὸς αὐτὸς διέπραξεν ἔγκλημα, διότι ἔγινε κατήγορος τοῦ Χριστοῦ καὶ δι' αὐτὸ ἤκουσε τὸν Χριστὸν νὰ τοῦ λέγῃ αὐτά. Τί θὰ εἶποῦμεν ὁμοίως καὶ διὰ τὸν παραλυτικὸν ποῦ ἀναφέρει ὁ Ματθαῖος, ποῦ ἤκουσε σχεδὸν τὰ ἴδια; Διότι καὶ εἰς ἐκεῖνον εἶπεν ὁ Χριστὸς «Σοῦ συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι». Ἐπομένως εἶναι φανερὸν ὅτι ὁ παραλυτικὸς αὐτὸς δὲν ἤκουσεν αὐτὰ τὰ λόγια διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν.

Αὐτὸ εἶναι πολὺ εὐκόλον νὰ τὸ μάθωμεν ἀπὸ τὰ ἐπόμενα. Διότι λέγει ὁ Εὐαγγελιστής· «Ὑστερα τὸν εὗρηκεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν ναόν», πρᾶγμα ποῦ εἶναι ἀπόδειξις μεγάλης εὐλαβείας. Διότι δὲν ἐπῆγεν εἰς ἀγορὰς καὶ περιπάτους, οὔτε παρεδόθη εἰς τὴν τρυφηλότητα καὶ εἰς τὴν ἀνεσιν, ἀλλὰ ἐπερνοῦσε τὸν καιρὸν του εἰς τὸν ναόν. Καὶ μολοντί ἐπρόκειτο νὰ ὑποστῇ ἐπίθεσιν καὶ νὰ ἐκδιωχθῇ ἀπὸ ἐκεῖ, κανὲν ἀπὸ αὐτὰ δὲν τὸν ἔπεισεν, ὥστε ν' ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὸν ναόν. Ὅταν λοιπὸν τὸν συνήνητησεν ὁ Χριστὸς καὶ μετὰ τὴν συζήτησίν του μὲ τοὺς Ἰουδαίους, τίποτε τάρμοιον δὲν ὑπηνίχθη. Διότι, ἐὰν ἤθελε νὰ τὸν κατηγορήσῃ, θὰ ἤμποροῦσε νὰ τοῦ εἴπῃ· Πάλι κάμνεις τὰ ἴδια καὶ

καὶ οὐτε τῇ θεραπείᾳ γέγονας βελτίων; Ἄλλ' οὐδὲν τούτων εἶπεν, ἀλλὰ πρὸς τὸ μέλλον αὐτὸν ἀσφαλίζεται μόνον.

2. Τί δήποτε οὖν καὶ χυλοὺς καὶ κυλλοὺς θεραπεύσας, οὐδαμοῦ τούτων ἐμνημόνευσεν; Ἐμοὶ δοκεῖ τούτοις μὲν ἐξ
 5 ἁμαρτημάτων τὰ νοσήματα γενέσθαι, τοῖς δὲ ἄλλοις ἐξ ἀσθενείας φυσικῆς. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο καὶ τοῖς ἄλλοις διὰ τούτων καὶ τῶν πρὸς τούτοις εἰρημένων διελέχθη. Ἐπειδὴ γὰρ τῶν ἄλλων πάντων τὸ νόσημα τοῦτο χαλεπώτερον, διὰ τοῦ μείζονος καὶ τὰ ἐλάττωτα διορθοῦται. Ὡσπερ γὰρ θεραπεύσας τινὰ
 10 ἕτερον, παρήγγειλε δοῦναι δόξαν τῷ Θεῷ, οὐκ ἐκείνῳ μόνῳ ταῦτα παραινῶν, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνου πᾶσιν· οὕτω καὶ τούτοις διὰ τούτων πᾶσι καὶ τοῖς λοιποῖς παραινεῖ καὶ συμβουλεύει ταῦτα, ἃ καὶ πρὸς τούτους εἶρηκε. Πρὸς δὲ τούτοις, κάκεινο ἔστιν εἰπεῖν, διὸ πολλὴν ἐνεῖδεν αὐτοῦ τῇ ψυχῇ τὴν καρτερίαν,
 15 καὶ ὡς δυναμένῳ τὸ παράγγελμα δέξασθαι παραινεῖ, τῇ τε εὐεργεσίᾳ καὶ τῷ φόβῳ τῶν μελλόντων κακῶν κατέχων αὐτὸν ἐπὶ τῆς ὑγιείας.

Καὶ δεῖα τὸ ἀκόμψαστον. Οὐ γὰρ εἶπεν, "Ἴδε ὑγιῆ σε ἐποίησα", ἀλλ', «Ἐπιγίνωσκον γέγονας, μηκέτι ἁμαρτάνεις». Καὶ
 20 πάλιν οὐκ εἶπεν, "Ἴνα μὴ σε κολάσω", ἀλλ', «Ἴνα μὴ χειρόν τί σοι γένηται», ἀπροσώπως ἀμφοτέρωθεν τῶν καὶ δεικνύς χάριτος μᾶλλον οὖσαν τὴν ὑγίειαν ἢ τῆς ἀξίας. Οὐ γὰρ ἐνέφηγεν διὸ τὴν ἀξίαν δούς ἀπηλλάγη δίκης, ἀλλ' διὸ φιλανθρωπία ἐσώζετο. Ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο ἦν, εἶπεν ἂν
 25 Ἴδου δέδωκας τῶν ἁμαρτημένων δίκην ἰκανήν· ἀσφαλίζου λοιπόν. Νῦν δὲ οὐχ οὕτως εἶπεν, ἀλλὰ πῶς; «Ἴδε ὑγιῆς γέγονας· μηκέτι ἁμαρτάνεις». Ταῦτα καὶ ἡμῖν αὐτοῖς συνεχῶς ἐπιλέγωμεν, κἂν μὲν κολασθέντες ἀπαλλαγῶμεν, τοῦτο ἕκαστος πρὸς ἑαυτὸν λεγέτω· «Ἴδε ὑγιῆς γέγονας· μηκέτι

οὔτε μὲ τὴν θεραπείαν δὲν ἔγινες καλύτερος; Καὶ ὄχι μόνον δὲν τοῦ εἶπε τίποτε ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ τὸν κάμνει προσεκτικώτερον διὰ τὸ μέλλον.

2. Διατί λοιπὸν ἐνῶ εἶχε θεραπεύσει κωλοὺς καὶ παραλύτους, πουθενὰ δὲν τοὺς ἐμνημόνευσεν; Ἐγὼ νομίζω, ὅτι εἰς αὐτοὺς μὲν τὰ νοσήματα προῆλθον ἀπὸ ἁμαρτίας, ἐνῶ εἰς τοὺς ἄλλους ἀπὸ σωματικὴν ἀδυναμίαν. Εἰ δ' ἄλλως καὶ εἰς τοὺς ἄλλους θὰ ἔλεγεν αὐτὰ ποῦ εἶχεν εἰπεῖ καὶ εἰς αὐτοὺς. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὸ νόσημα τοῦτο ἦτο βαρύτερον πάντων, θεραπεύει τὰ μικρότερα διὰ τῶν μεγαλυτέρων. Διότι, ὅπως ὅταν, ἀφοῦ ἐθεράπευσε κάποιον, τὸν συμβούλευσε νὰ δοξάσῃ τὸν Θεὸν καὶ δὲν ἔδωσεν αὐτὴν τὴν συμβουλήν μόνον εἰς ἐκεῖνον, ἀλλὰ εἰς ὄλους, ἔτσι παραινεῖ καὶ συμβουλεύει δι' αὐτῶν ὄλους τοὺς ἄλλους μὲ τὰ ἴδια λόγια, ποῦ εἶχεν εἰπεῖ εἰς αὐτοὺς. Ἐπὶ πλέον πρέπει νὰ εἰποῦμεν καὶ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ εἶδε μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παραλυτικοῦ τὴν καρτερικότητα καὶ ἐπειδὴ ἠδύνατο νὰ δεχθῆ τὴν ἐντολήν τὸν συμβουλεύει καὶ τὸν συγκρατεῖ καὶ μὲ τὴν εὐεργεσίαν καὶ μὲ τὸν φόβον τῶν μελλοντικῶν κακῶν διὰ τὴν υἰεῖαν του.

Καὶ κοίταξε τὴν ἔλλειψιν ἀλαζονείας. Διότι δὲν τοῦ εἶπεν· Ἰδὲς σὲ ἔκαμα υἰγιῆ, ἀλλὰ «Ἐγίνες υἰγιῆς, μὴ ἁμαρτάνῃς πλέον». Καὶ ἐν συνεχείᾳ δὲν τοῦ εἶπεν· Διὰ νὰ μὴ σὲ τιμωρήσω, ἀλλὰ «Διὰ νὰ μὴ πάθῃς χειρότερα», ἐκφράσας καὶ τὰ δύο ἀπροσώπως καὶ ἀποδείξας, ὅτι ἡ υἰεῖα ἦτο ἔργον μᾶλλον τῆς χάριτος, παρά τῆς ἀξίας. Διότι δὲν εἶπεν, ὅτι ὁ παραλυτικὸς ἐπαξίως ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν τιμωρίαν, ἀλλ' ὅτι ἐθεραπεύθη ἀπὸ φιλανθρωπίαν. Ἐπειδὴ, ἂν δὲν ἐπρόκειτο περὶ αὐτό, θὰ τοῦ ἔλεγεν· Ἰδὲς, τώρα ἔχεις τιμωρηθῆ ἄρκετὰ διὰ τὰς ἁμαρτίας σου. Εἰς τὸ ἐξῆς νὰ προσέχῃς. Δὲν τοῦ τὸ εἶπεν ὅμως ἔτσι. Ἀλλὰ πῶς; «Ἰδὲς, ἔγινες υἰγιῆς· μὴ ἁμαρτάνῃς πλέον». Αὐτὰ ἄς ἐπαναλαμβάνωμεν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ ἂν μὲν ἀπαλλαγῶμεν κατόπιν τιμωρίας, ὁ καθεὶς νὰ λέγῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν του· «Ἰ-

ἁμαρτανε». Ἐν δὲ μὴ δῶμεν δίκην, τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένοντες, ἐκεῖνο τὸ ἀποστολικὸν ἐπάδωμεν, ὅτι «Τὸ χρησιτὸν τοῦ Θεοῦ εἰς μετάνοιαν ἡμᾶς ἄγει κατὰ δὲ τὴν σκληρότητα καὶ ἀμετανόητον ἡμῶν καρδίαν θησαυρίζομεν ἑαυτοῖς ὀργήν». Οὐ
 5 τῷ σφίγξαι δὲ τὸ σῶμα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐτέρωθεν μέγα αὐτῷ παρέσχετο τῆς οἰκειᾶς θεότητος σημεῖον. Τῷ γὰρ εἰπεῖν «Μηκέτι ἁμαρτανε», ἐδήλωσεν εἰδῶτα πάντα τὰ ἔμ-
 προσθεν αὐτῷ γεγενημένα πλημμελήματα· ὄθεν καὶ πρὸς τὰ μέλλοντα ἔμελλεν ἀξιόπιστος εἶναι.

10 «Ἀπῆλθεν οὖν ὁ ἄνθρωπος καὶ ἀπήγγειλε τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ ποιήσας αὐτὸν ὑγιῆ». Καὶ ὄρα αὐτὸν καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς μένοντα εὐγνωμοσύνης. Οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ εἰπὼν, «Ἄρον τὸν κράσβατόν σου». Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνοι τὸ δοκοῦν ἔγκλημα τοῦτο αἰεὶ προέφε-
 15 ρον, αὐτὸς τὴν ἀπολογίαὶν αἰεὶ προβάλλεται, πάλιν τὸν ἰατροῦν δῆλον ποιῶν, καὶ τοὺς ἄλλους ἐφελκύσασθαι σπεύδων καὶ οἰκειώσασθαι. Οὐ γὰρ οὕτως ἀναίσιδος ἦν, ὥς μετὰ τοσαύτην εὐεργεσίαν καὶ παραίνεσιν προδοῦναι τὸν εὐεργέτην, καὶ κακούργῳ διανοίᾳ τοῦτο εἰπεῖν. Εἰ γὰρ καὶ θηρίον ἦν,
 20 εἰ γὰρ ἀπάνθρωπός τις καὶ λίθινος, ἱκανὴ καὶ ἡ εὐεργεσία καὶ ὁ φόβος αὐτὸν ἦν κατασχεῖν. Καὶ γὰρ ἔναυλον ἔχων τὴν ἀπειλήν, ἔδεισεν ἂν μὴ χειρόν τι πάθη, μέγιστα λαβῶν τῆς τοῦ ἰατροῦ δυνάμεως δείγματα· ἄλλως τε εἰ διαβάλλειν ἐβούλετο, τὴν ὑγίειαν οἰγήσας, τὴν παράθασιν εἶπεν
 25 ἂν καὶ κατηγόρησεν. Ἄλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστι· ἀλλὰ πολλῆς παρηγοίας τὰ ρήματα καὶ εὐγνωμοσύνης καὶ ἀνακηρύττει τὸν εὐεργέτην οὐδὲν ἔλατιον τοῦ τυφλοῦ.

Τί γὰρ ἐκεῖνός φησιν; «Ἐποίησε πηλὸν καὶ ἔχρισέ μου

δές, ὑγιῆς ἔγινες, μὴ ἀμαρτάνης πλέον». Ἄν πάλιν δὲν τιμωρηθῶμεν, ἐπιμένοντες εἰς τὰ ἴδια, ὡς ἐπαναλαμβάνωμεν τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου· «Ἡ καλωσύνη τοῦ Θεοῦ μᾶς ὀδηγεῖ εἰς μετάνοιαν. Ἀνάλογα δὲ πρὸς τὴν σκληρότητά μας καὶ τὴν ἀμετανόητον καρδίαν μας, ἐπισωρεύομεν διὰ τὸν ἑαυτὸν μας ὀργήν»⁶. Καὶ δὲν ἔδωσεν εἰς τὸν παραλυτικὸν ἀπόδειξιν τῆς θεότητός του μόνον μὲ τὴν στερέωσιν τοῦ σώματός του ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλον τρόπον. Διότι μὲ τὸ νὰ τοῦ εἰπῇ, «Μὴ ἀμαρτάνης πλέον», ἀπέδειξεν ὅτι ἐγνώριζεν ὅλα τὰ προηγούμενα σφάλματα, πού εἶχε κάμει. Ἐπομένως θὰ ἦτο ἀξιόπιστος καὶ διὰ τὰ μέλλοντα.

«Ἐφυγε λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος καὶ εἶπεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι αὐτὸς πού τὸν ἔκαμεν ὑγιῆ». Καὶ βλέπε αὐτὸν πάλιν νὰ ἐπιμένη εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς εὐγνωμοσύνης. Διότι δὲν εἶπεν, ὅτι ὁ Χριστὸς τὸν διέταξε, «Σήκωσε τὸ κρεβάτι σου». Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ Ἰουδαῖοι ἀνέφερον συνεχῶς αὐτὴν τὴν κατὰ τὴν γνώμην τους κατηγορίαν, ὁ παραλυτικὸς προβάλλει διαρκῶς τὴν ἰδίαν ἀπολογίαν, διὰ νὰ δοξάσῃ τὸν ἰατρὸν καὶ προθυμοποιούμενος νὰ προσελκύσῃ καὶ νὰ προσοικειωθῇ τοὺς ἄλλους. Διότι δὲν ἦτο τόσο ἀναίσθητος, ὥστε ὕστερα ἀπὸ τόσην εὐεργεσίαν καὶ συμβουλήν νὰ προδώσῃ τὸν εὐεργέτην καὶ νὰ εἰπῇ τοῦτο μὲ κακοῦργον διάθεσιν. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο θηρίον καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο ἀπάνθρωπος καὶ καμωμένος ἀπὸ πέτραν, ἡ εὐεργεσία καὶ ὁ φόβος ἦσαν ἱκανὰ νὰ τὸν συγκρατήσουν. Διότι ἔχων ἀκόμη τὴν ἀπειλήν εἰς τὰ αὐτιά του, θὰ ἐφοβεῖτο νὰ μὴ πάθῃ τίποτε χειρότερον, ἐπειδὴ εἶχε λάβει πολὺ μεγάλας ἀποδείξεις τῆς δυνάμεως τοῦ ἰατροῦ. Ἄλλωστε, ἂν ἤθελε νὰ τὸν διαβάλλῃ, θὰ ἠμποροῦσεν ἀποσιωπῶν τὴν ὑγείαν ν' ἀναφέρῃ τὴν παράβασιν καὶ νὰ τὸν κατηγορήσῃ. Ἀλλὰ δὲν ἔκαμε τοῦτο. Ἀντιθέτως ὠμίλησε μὲ μεγάλο θάρρος καὶ εὐγνωμοσύνην καὶ δοξάζει τὸν εὐεργέτην του ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸν τυφλόν.

Διότι, τί εἶχεν εἰπεῖ ὁ τυφλός; «Ἐκαμε πηλὸν καὶ μου

τοὺς ὀφθαλμούς»· οὕτω καὶ οὕτως· «Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ ποιήσας με ὑγιῆ». «Ἐδίδωκον οὖν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἐζήτουν αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ὅτι ταῦτα ἐποίει ἐν Σαββάτῳ». Τί οὖν ὁ Χριστός; «Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι». «Ὅτε μὲν γὰρ ὑπὲρ τῶν μαθητῶν ἀπολογήσασθαι ἔδει, τὸν Δαυὶδ τὸν ὁμόδουλον αὐτῶν εἰς μέσον ἔφεραν, «Ὅνκ ἀνέγνωτε», λέγων, «τί ἐποίησε Δαυὶδ, ὅτι ἐπέινασεν αὐτός;». «Ὅτε δὲ περὶ ἑαυτοῦ, ἐπὶ τὸν Πατέρα κατέφυγεν, ἑκατέρωθεν τὸ ὁμοίωμα δεικνύς, τῷ τε Πατέρα εἶπειν ἰ-
10 διαζόντως καὶ τῷ τὰ αὐτὰ πράττειν ἐκείνῳ.

Καὶ διατί μὴ εἶπε τὰ περὶ τὴν Ἱερικῶ γενόμενα; Ἀναγαγεῖν αὐτοὺς ἠθέλησεν ἀπὸ τῆς γῆς, ἵνα μηκέτι ὡς ἀνθρώπων προσέχωσιν, ἀλλ' ὡς Θεῷ καὶ νομοθετεῖν ὀφείλοντι. Εἰ δὲ μὴ γνήσιος ἦν Υἱὸς καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας, ἡ ἀπολογία
15 κατηγορίας μείζων ἐστίν. Οὐδὲ γὰρ εἴ τις ὑπαρχος νόμον βασιλικὸν μεταθείς, εἶτα ἐγκαλούμενος ἀπολογοῖτο οὕτω, καὶ λέγοι, ὅτι Καὶ γὰρ ὁ βασιλεὺς ἔλυσε, δυνήσεται διαφυγεῖν, ἀλλὰ καὶ μείζον τὸ ἔγκλημα οὕτως ἐργάσεται. Ἀλλ' ἐνιαῦθα ἐπειδὴ ἴσα τὰ τῆς ἀξίας, διὰ τοῦτο καὶ τὰ τῆς ἀ-
20 πολογίας ἀπήρτισται μετὰ ἀσφαλείας ἀπάσης. Ἀφ' ὧν γάρ, φησὶν, ἀπολύετε τὸν Θεὸν ἐγκλημάτων, ἀπὸ τῶν αὐτῶν καὶ ἐμέ. Διὰ τοῦτο καὶ προλαβὼν εἶρηκεν, «Ὁ Πατήρ μου», ἵνα καὶ ἄκοντας πείσῃ τὰ αὐτὰ αὐτῷ συγχωρεῖν, τὴν ἀκριβῆ γνησιότητα αἰδεσθέντα.

25 Εἰ δὲ λέγοι τις· Καὶ ποῦ ὁ Πατήρ ἐργάζεται, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ καταπαύσας ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ; τὸν τρόπον μαθέτω καθ' ὃν ἐργάζεται. Τίς οὖν ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας; Προνοεῖ, συγκροτεῖ τὰ γενόμενα πάντα. Ὁ-

7. Ἰω. 9, 6.

8. Ματθ. 12, 3.

ἤλειψε τοὺς ὀφθαλμούς»⁷. Τὸ ἴδιο εἶπε καὶ ὁ παραλυτικός· «Ὁ Ἰησοῦς εἶναι αὐτός, ποῦ μὲ ἔκαμεν ὑγιῆ». «Διὰ τοῦτο κατεδίωκον αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἐζήτουν νὰ τὸν φονεύσουν, διότι ἔκαμεν τὰ ἔργα αὐτὰ τὸ Σάββατον». Τί ἀπήντησεν ὁ Χριστός; «Ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται πάντοτε καὶ ἐγὼ ἐπίσης ἐργάζομαι». Καὶ ὅταν μὲν ἔπρεπε νὰ ὑπερασπίσῃ τοὺς μαθητὰς του, ἔφερεν ὡς παράδειγμα τὸν ὁμόδουλον τοὺς Δαυῖδ, λέγων· «Δὲν ἐδιαβάσατε, τί ἔκαμεν ὁ Δαυῖδ, ὅταν ἐπείνασεν αὐτός;»⁸. Ὅταν ὅμως ἐπρόκειτο νὰ ὁμιλήσῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του, κατέφυγεν εἰς τὸν Πατέρα, διὰ νὰ δείξῃ καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς ὅτι ἦτο ὁμότιμος μὲ τὸν Πατέρα, καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ἐπικαλεῖται αὐτὸν ἰδιαίτερος καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι κάμνει τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνον.

Καὶ διατί δὲν ὑπέμνησεν ὅσα εἶχον γίνεαι εἰς τὴν Ἱερικῶ; Ἡθέλησε νὰ τοὺς ἀπασπάσῃ ἀπὸ τὴν γῆν διὰ νὰ μὴ ἀποβλέπουν εἰς αὐτὸν πλέον ὡς εἰς ἄνθρωπον, ἀλλ' ὡς εἰς Θεὸν καὶ νομοθέτην ὑποχρεωτικῶς. Ἐὰν ὅμως δὲν ἦτο ἀληθινὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ὁμοούσιος μὲ ἐκεῖνον, ἢ ὑπεράσπισις εἶναι βαρυτέρα ἀπὸ τὴν κατηγορίαν. Διότι, ἐὰν ἓνας ἔπαρχος ἀφοῦ παραβῆ βασιλικὸν νόμον, ἔπειτα ἀπολογούμενος διὰ τὴν κατηγορίαν ἀπαντᾷ· Καὶ ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς παρέβη τὸν νόμον, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ ν' ἀπαλλαγῇ, ἀλλὰ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἐπιβαρύνῃ περισσότερο τὴν θέσιν του. Ἄλλ' ἐδῶ, ἐπειδὴ ἡ ἀξία εἶναι ἴση διὰ τοῦτο καὶ ἡ ὑπεράσπισις ἔχει καταρτισθῆ ὥστε νὰ εἶναι καθ' ὅλα νόμιμος. Διότι λέγει, ὅτι ἀπὸ ὅσας κατηγορίας ἀπαλλάσσετε τὸν Θεόν, ἀπὸ τὰς ἰδίας θ' ἀπαλλάξετε καὶ ἐμέ. Διὰ τοῦτο πρῶτα εἶπεν, «Ὁ Πατήρ μου», διὰ νὰ τοὺς πείσῃ καὶ παρὰ τὴν θέλησίν τους νὰ τοῦ συγχωρήσουν τὰ αὐτὰ μὲ ἐκεῖνον ἀπὸ σεβασμὸν πρὸς τὴν ἀληθινὴν γνησιότητα.

Ἐὰν δ' ἐρωτήσῃ κανεὶς· Καὶ ποῦ ἐργάζεται ὁ Πατήρ, ἀφοῦ κατὰ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν ἀνεπαύθη ἀπὸ ὅλα τὰ ἔργα του; ἅς μάθῃ τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας του. Ποῖος λοιπὸν εἶναι ὁ τρόπος ἐργασίας του; Προνοεῖ καὶ συντηρεῖ

ρῶν τοίνυν ἥλιον ἀνατέλλοντα καὶ σελήνην τρέχουσαν καὶ
 λίμνας καὶ πηγὰς καὶ ποταμούς καὶ ὑετούς καὶ φύσεως δρό-
 μον, τὸν ἐν τοῖς σπέρμασι, τὸν ἐν τοῖς σώμασι τοῖς ἡμετέροις
 καὶ τοῖς τῶν ἀλόγων, τὰ ἄλλα πάντα δι' ὧν τότε τὸ πᾶν
 5 συνέστηκε, μάνθανε τὴν διηνεκῆ τοῦ Πατρὸς ἐργασίαν.
 «Ἀνατέλλει», γάρ, φησί, «τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἐπὶ πονηροὺς καὶ
 ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους». Καὶ πάλιν
 «Εἰ δὲ τὸν χόριον τοῦ ἀγροῦ σήμερον ὄντα καὶ αὔριον εἰς
 πῦρ βαλλόμενον, οὕτως ὁ Θεὸς ἀμφιέννυσιν» καὶ περὶ τῶν
 10 πειτειῶν διαλεγόμενος πάλιν «Ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος
 τρέφει αὐτά».

3. Ἐνταῦθα μὲν οὖν διὰ ρημάτων τὸ πᾶν ἐποίησεν ἐν
 Σαββάτῳ, καὶ οὐδὲν πλέον προσέθηκεν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἐν
 τῷ ἱερῷ γινομένων, καὶ ἀφ' ὧν αὐτοὶ πράττουσι, λύει τὰ
 15 ἐγκλήματα· ἔνθα δὲ καὶ ἔργον γενέσθαι ἐκέλευσεν, οἷον τὸ
 τὴν κλίνην ἄραι, οὐδὲν μέγα πρὸς τὸ πρᾶγμα συντελοῦν, ἀλλ'
 ἐν τοῦτο μόνον, δεικνύων σαφῆ τοῦ Σαββάτου τὴν λύσιν,
 ἐπὶ τὸ μείζον ἀνάγει τὸν λόγον, μᾶλλον αὐτοὺς καταπλήξαι
 βουλόμενος ἀπὸ τῆς τοῦ Πατρὸς ἀξίας, καὶ ἀναγαγεῖν ἐπὶ
 20 τὸ ὑψηλότερον. Διὰ τοῦτο διὰ περὶ Σαββάτου ἢ ὁ λόγος,
 οὔτε ὡς ἄνθρωπος μόνον ἀπολογεῖται, οὔτε ὡς Θεὸς μόνον,
 ἀλλὰ ποτὲ μὲν οὕτως, ποτὲ δὲ ἐκείνως. Ἡθούλειο γὰρ ἀμ-
 φότερα πιστεύεσθαι, καὶ τῆς οἰκονομίας τὴν συγκατάθεσιν,
 καὶ τῆς θεότητος τὸ ἀξίωμα. Διὰ τοῦτο νῦν ὡς Θεὸς ἀπο-
 25 λογεῖται.

Εἰ γὰρ ἔμελλεν ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων αὐτοῖς ἀεὶ δια-
 λέγεσθαι μόνον, ἔμεινεν ἂν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ταπεινότητος.
 Διόπερ ἵνα μὴ τοῦτο γένηται, τὸν Πατέρα εἰς μέσον ἄγει.
 Καίτοι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐργάζεται ἐν Σαββάτῳ. Καὶ γὰρ
 30 ὁ ἥλιος τρέχει καὶ ποταμοὶ ῥέουσι καὶ πηγαὶ βρῦουσι καὶ

9. Ματθ. 5, 45.

10. Αὐτόθι 6, 30.

11. Αὐτόθι 6, 26.

ὅλα τὰ δημιουργήματά του. Ὅταν λοιπὸν βλέπῃς τὸν ἥλιον ν' ἀνατέλλῃ, τὴν σελήνην νὰ τρέχῃ, τὰς λίμνας, τὰς πηγὰς, τοὺς ποταμούς, τὴν βροχὴν, τὸν δρόμον τῆς φύσεως, εἴτε εἰς τὰ ἰδικά μας σώματα εἴτε εἰς τὰ σώματα τῶν ἀλόγων καὶ ὅλα τὰ ἄλλα μὲ τὰ ὁποῖα ἔχει συσταθῆ ὀλόκληρον τὸ σύμπαν, τότε θὰ καταλάβῃς τὴν διαρκῆ ἐργασίαν τοῦ Πατρὸς. Διότι ὁ Εὐαγγελιστὴς λέγει· «Αὐτὸς ἀνατέλλει τὸν ἥλιόν του διὰ τοὺς πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει διὰ τοὺς δικαίους καὶ ἀδίκους»⁹. Καὶ ἐν συνεχείᾳ· «Ἐὰν τὸ χορτάρι τοῦ ἀγροῦ ποῦ σήμερα ὑπάρχει καὶ αὔριον τὸ ρίπτουν εἰς τὸ πῦρ»¹⁰ καὶ διὰ τὰ πτηνὰ «Ὁ Πατὴρ σας ὁ οὐράνιος τὰ τρέφει»¹¹.

3. Ἐδῶ λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἔκαμε μὲ τὰ λόγια τὸ θαῦμα του τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου καὶ δὲν ἐπρόσθεσε πλέον τίποτε, ἀλλ' ἀπὸ ὅσα ἐγένοντο εἰς τὸν ναὸν καὶ ἀπὸ τὰς πράξεις τῶν Ἰουδαίων ἀποκρούει τὴν κατηγορίαν. Ὅπου ὁμοῦς διέταξε νὰ γίνῃ ἐργασία, ὅπως τὸ νὰ σηκώσῃ ὁ παραλυτικὸς τὸ κρεβάτι, τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ δὲν ἦτο τόσο σπουδαῖον, ἀλλ' δι' ἐκεῖνο ποῦ ἐσήμαινε σαφῶς τὴν παραβίαν τοῦ Σαββάτου, ὁ Χριστὸς ἐντείνει τὸν λόγον περισσότερο, ἐπειδὴ θέλει μᾶλλον νὰ τοὺς καταπλήξῃ μὲ τὰ ὅσα εἶπε περὶ τῆς ἀξίας τοῦ Πατρὸς καὶ νὰ τοὺς ἀνεβάσῃ ὑψηλότερον. Διὰ τοῦτο, ὅταν ὁ λόγος εἶναι περὶ τοῦ Σαββάτου, οὔτε ὡς Θεὸς οὔτε μόνον ὡς ἄνθρωπος ἀπολογεῖται, ἀλλ' ἄλλοτε μὲν κατὰ τὸν ἓνα τρόπον, ἄλλοτε δὲ κατὰ τὸν ἄλλον. Διότι ἤθελε νὰ πιστευθοῦν καὶ τὰ δύο, δηλαδὴ καὶ ἡ κατὰ σάρκα γέννησις καὶ ἡ ἀξία τῆς θεότητος. Διὰ τοῦτο τώρα ἀπολογεῖται ὡς Θεός.

Διότι, ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ ὁμιλῇ πρὸς αὐτοὺς πάντοτε κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν, τότε θὰ ἔμενεν εἰς τὴν αὐτὴν ταπεινότητα. Διὰ νὰ μὴ γίνῃ ἀκριβῶς αὐτό, ἐπικαλεῖται τὸν Πατέρα. Καὶ ὁμοῦς ἡ ἴδια ἡ κτίσις ἐργάζεται τὸ Σάββατον. Διότι καὶ ὁ ἥλιος διαγράφει τὴν τροχίαν του καὶ οἱ ποταμοὶ κυλοῦν καὶ αἱ πηγαὶ ἀναβλύζουν καὶ αἱ γυναῖ-

γυναῖκες τίκτουσιν. Ἄλλ' ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐ τῆς κτίσεώς ἐ-
 σιν, οὐκ εἶπε, *Ναί, ἐργάζομαι* καὶ γὰρ ἡ κτίσις ἐργάζεται
 ἀλλὰ τί; *Ναί, ἐργάζομαι* καὶ γὰρ ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται.
 «Διὰ τοῦτο οὖν μᾶλλον ἐζήτουν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι», φησὶν,
 5 «ἀποκτεῖναι, ὅτι οὐ μόνον ἔλυε τὸ Σάββατον, ἀλλ' ὅτι καὶ
 Πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν Θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ».
 Καὶ μὴν οὐκ ἐνέφηγε τοῦτο μόνον· οὐ γὰρ ἐν τοῖς ῥήμασι
 τοῦτο ἐδείκνυ μόνους, ἀλλὰ πολλῶ μάλιστα ἐν τοῖς πράγμασι.
 Τί δήποτε; «Οἱ τοῖς μὲν λόγοις εἶχον ἐπισκῆπτειν καὶ ἀ-
 10 λαζονεῖαν ἐγκαλεῖν, τὴν δὲ τῶν πραγμάτων ὁρῶντες ἀλή-
 θειαν ἐκβαίνουσιν καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων ἀνακηρυττομένην τὴν
 δύναμιν, οὐδὲν ἀντιπεῖν ἠδύνατο λοιπόν.

Ἄλλ' οἱ μὴ βουλόγενοι μετ' εὐγνωμοσύνης ταῦτα δέχε-
 σθαι, φασὶν, ὅτι οὐχ ὁ Χριστὸς ἐποίει ἑαυτὸν ἴσον τῷ Θεῷ,
 15 ἀλλ' οἱ Ἰουδαῖοι τοῦτο ὑπώπιενον. Οὐκοῦν ἄνωθεν φέρε τὰ
 εἰρημένα ἐπέλθωμεν. Εἶπε δὴ μοι, ἐδίωκον αὐτὸν οἱ Ἰου-
 δαῖοι ἢ οὐκ ἐδίωκον; Παντί που δῆλον ὅτι ἐδίωκον. Καὶ
 διὰ τοῦτο ἐδίωκον ἢ δι' ἕτερόν τι; Καὶ τοῦτο συνομολογεῖται,
 ὅτι διὰ τοῦτο. Ἔλυεν οὖν τὸ σάββατον ἢ οὐκ ἔλυεν; Οὐδὲ
 20 πρὸς τοῦτο ἔχοι τις ἂν ἀντιπεῖν. Πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν
 Θεόν ἢ οὐκ ἔλεγε; Καὶ τοῦτο ἀληθές. Οὐκοῦν καὶ τὰ ἐξῆς
 τῆς αὐτῆς ἀκολουθίας ἔχειται. Ὡσπερ γὰρ τὸ Πατέρα λέγειν
 ἴδιον τὸν Θεόν καὶ τὸ λύειν τὸ Σάββατον καὶ τὸ διώκεσθαι
 παρὰ τῶν Ἰουδαίων διὰ τε ἐκεῖνο καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον,
 25 οὐχ ὑπονοίας ἦν ἐρενομένης, ἀλλὰ πράγματις ἀληθοῦς, οὕτω
 καὶ τὸ ἴσον ἑαυτὸν ποιεῖν τῷ Θεῷ, τῆς αὐτῆς γνώμης ἀπό-
 φρασις ἦν.

Καὶ ἀπὸ τῶν ἔμπροσθεν δὲ εἰρημένων τοῦτο σαφέστερον
 ἔστιν ἰδεῖν. Τὸ γάρ, «Ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται, καγὼ ἐρ-

κες γεννοῦν. Ἄλλὰ διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι αὐτὸς δὲν ἦτο ἐν δημιουργημάτων, δὲν εἶπε· Ναί, ἐργάζομαι, ἀλλά· Ναί, ἐργάζομαι, διότι καὶ ὁ Πατὴρ μου ἐργάζεται. «Διὰ τοῦτο ἐζήτησαν οἱ Ἰουδαῖοι ἀκόμη περισσότερο νὰ τὸν φονεύσουν, διότι ὄχι μόνον κατήργει τὸ Σάββατον, ἀλλὰ καὶ διότι ἔλεγεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι Πατὴρ μου καὶ ἔτσι ἔκαμνε τὸν ἑαυτὸν του ἴσον μὲ τὸν Θεόν». Καὶ μάλιστα δὲν ἀπέδειξεν αὐτὸ μόνον μὲ λόγια, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο μὲ ἔργα. Διατί λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἐζήτησαν τοῦτο; Διότι μὲ τὰ λόγια ἤμπορουσαν νὰ τὸν περιγελοῦν καὶ νὰ τὸν κατηγοροῦν ὡς ἀσεβῆ, ἐπειδὴ ὅμως ἔβλεπαν ὅτι ἡ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων συνεφώνει μὲ τὴν ἀλήθειαν τῶν ἔργων, δὲν ἤμπορουσαν πλέον νὰ ἔχουν ἀντιρρήσεις.

Ἄλλ' ἐκεῖνοι ποὺ δὲν θέλουν μετ' εὐσεβείας νὰ παραδέχωνται ταῦτα, ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν ἔκαμνε ὁ Χριστὸς τὸν ἑαυτὸν των ἴσον μὲ τὸν Θεόν, ἀλλ' οἱ Ἰουδαῖοι ὑπέπτευν τοῦτο. Ἄς συνοψίσωμεν λοιπὸν αὐτὰ ποὺ ἔχουν λεχθῆ. Εἶπέ μου, τὸν κατεδίωκαν οἱ Ἰουδαῖοι ἢ δὲν τὸν κατεδίωκαν; Εἶναι εἰς τὸν καθένα φανερόν, ὅτι τὸν κατεδίωκαν. Καὶ τὸν κατεδίωκαν δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν ἢ διὰ κάποιαν ἄλλην; Δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν, ὅπως λέγεται ἀπὸ ὄλους. Κατήργει τὸ Σάββατον ἢ δὲν τὸ κατήργει; Οὔτε ὡς πρὸς αὐτὸ ἠμπορεῖ νὰ φέρῃ κανεὶς ἀντίρρησης. Ἐλεγε τὸν Θεὸν ἰδικόν του Πατέρα, ἢ δὲν τὸν ἔλεγεν; Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀληθινόν. Ἐπομένως αὐτὴν τὴν σειράν συλλογισμῶν ἀκολουθοῦν καὶ τὰ ἐξῆς. Ὅπως δηλαδὴ τὸ ὅτι ἔλεγε τὸν Θεὸν Πατέρα του, τὸ ὅτι κατήργει τὸ Σάββατον, τὸ ὅτι κατεδίωκετο ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους καὶ διὰ τὸ πρῶτον, ἀλλὰ περισσότερο διὰ τὸ δεύτερον, δὲν ἦτο ψευδὴς γνώμη, ἀλλὰ πραγματικὴ ἀλήθεια, ἔτσι καὶ τὸ ὅτι ἔκαμνε τὸν ἑαυτὸν του ἴσον μὲ τὸν Θεόν ἦτο ἀπόδειξις τῆς ἰδίας γνώμης του.

Καὶ ἀπὸ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν προηγουμένως ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἰδῆ τοῦτο καθαρά. Διότι ἡ φράσις τοῦ Χριστοῦ, «Ὁ Πατὴρ ἐργάζεται καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι», σημαίνει ὅτι ἔκαμνε

γάζομαι», ἴσον ἐστὶν ἑαυτὸν δεικνύντις τῷ Θεῷ. Οὐ γὰρ δείκνυ ἐν τούτοις οὐδεμίαν διαφορὰν. Οὐ γὰρ εἶπεν, Ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἐργάζεται, ἐγὼ δὲ ὑπουργῶ· ἀλλ', Ὡσπερ ἐκεῖνος ἐργάζεται, οὕτω καὶ ἐγώ. Καὶ ἰσότητα πολλὴν ἐπε-
 5 δείξατο. Εἰ δὲ οὐκ αὐτὸς τοῦτο ἐβούλετο κατασκευάσαι, ἀλλ' οἱ Ἰουδαῖοι τοῦτο μάτην ὑπώπιενον, οὐκ ἂν ἀφήκεν αὐτῶν εἶναι τὴν διάνοιαν ἐσφαλμένην, ἀλλὰ καὶ διώρθωσεν ἂν τοῦτο. Καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς δὲ οὐκ ἂν αὐτὸ παρεσιώπησεν, ἀλλ' εἶπεν ἂν φανερώς, δι' Ἰουδαῖοι μὲν οὕτως ὑπώπιενον,
 10 αὐτὸς δὲ οὐκ ἐποίει ἑαυτὸν ἴσον τῷ Θεῷ ὡσπερ καὶ ἀλλαχοῦ τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖ, διὰ τὴν ἴδην ἄλλως μὲν λεγόμενον, ἄλλως δὲ ὑποπιευόμενον τὸ λεχθέν· οἶον, «Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτο», ἔλεγεν ὁ Χριστός, «καὶ ἐγὼ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν», περὶ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ λέγων.

15 Ἄλλ' οἱ Ἰουδαῖοι τοῦτο μὴ συνιέντες, καὶ νομίσαντες περὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ναοῦ λέγεσθαι, «Ἐν τεσσαράκοντα καὶ ἑξ ἔτεσιν», ἔλεγον, «ἠκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν;». Ἐπεὶ οὖν ἄλλο μὲν εἶπεν αὐτός, ἄλλο δὲ ὑπώπιενον ἐκεῖνοι (αὐτὸς μὲν γὰρ περὶ τῆς
 20 σαρκὸς αὐτοῦ ἔλεγεν, ἐκεῖνοι δὲ περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ ἑαυτῶν ἐνόμιζον τοῦτο εἰρησθαι), ἐπισημαίνόμενος τοῦτο ὁ εὐαγγελιστὴς, μᾶλλον δὲ διορθούμενος αὐτῶν τὴν ὑπόνοιαν, ἐπήγαγε λέγων· Ἐκεῖνος δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ. Ὡστε εἰ καὶ ἐνταῦθα ὁ μὲν Χριστὸς οὐκ ἐποίει ἑ-
 25 αὐτὸν ἴσον, οὐδὲ ἐβούλετο τοῦτο παρασιῆσαι, οἱ δὲ Ἰουδαῖοι τοῦτο ὑπώπιενον, διώρθωσεν ἂν κἀνταῦθα τὴν ὑπόνοιαν αὐτῶν, καὶ εἶπεν· Ἰουδαῖοι μὲν ἐνόμιζον ἑαυτὸν ἴσον ποιεῖν τῷ Θεῷ, ἐκεῖνος δὲ οὐ περὶ τῆς ἰσότητος ἔλεγε.

Καὶ γὰρ οὐδὲ ἐνταῦθα μόνον οὗτος μόνος, ἀλλὰ καὶ ἀλ-
 30 λαχοῦ πάλιν τὸ αὐτὸ τοῦτο φαίνεται ποιῶν καὶ ἕτερος εὐαγγελιστὴς. Ὅτι γὰρ παρήγγειλε τοῖς μαθηταῖς λέγων· «Προσέ

τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἴσον μὲ τὸν Θεόν. Διότι εἰς αὐτὰ τὰ λόγια δὲν ὑπάρχει καμμία διαφορά. Διότι δὲν εἶπεν· Ἐκεῖνος μὲν ἐργάζεται, ἐγὼ δὲ τὸν ὑπηρετῶ, ἀλλά· Ὅπως ἐργάζεται ἐκεῖνος, ἔτσι ἐργάζομαι καὶ ἐγώ. Καὶ ἔδειξε μεγάλην ἰσότητα. Ἐὰν ὅμως δὲν ἤθελεν ὁ Χριστὸς ν' ἀποδείξη τοῦτο, ἀλλὰ ματαίως ὑπώπτευον τοῦτο οἱ Ἰουδαῖοι, δὲν θὰ ἄφηνεν αὐτοὺς μὲ αὐτὴν τὴν σφαλερὰν γνώμην, ἀλλὰ θὰ τὴν ἐπανώρθωνεν. Οὔτε καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς θὰ τὸ ἀποσιωποῦσεν, ἀλλὰ θὰ ἔλεγε φανερά, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι εἶχαν αὐτὴν τὴν ὑποψίαν, αὐτὸς ὅμως δὲν ἔκαμνε τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἴσον μὲ τὸν Θεόν. Τὸ ἴδιο κάμνει καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις, ὅταν ἰδῆ ὅτι ἀλλοιῶς τὰ λέγει αὐτὸς καὶ ἀλλοιῶς ἐκλαμβάνεται ὁ λόγος τοῦ. Παραδείγματος χάριν, ὅταν ὠμίλει περὶ τοῦ σώματός του, ἔλεγε· «Γκρεμίσατε αὐτὸν τὸν ναὸν καὶ ἐγὼ εἰς τρεῖς ἡμέρας θὰ τὸν ἀνοικοδομήσω».

Ἄλλ' οἱ Ἰουδαῖοι, ἐπειδὴ δὲν τὸ καταλάβαιναν καὶ ἐπειδὴ ἐνόμιζαν, ὅτι αὐτὸ λέγεται περὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ναοῦ, ἀπήντησαν· «Εἰς τεσσαράκοντα ἔξ ἔτη ἐκτίσθη αὐτὸς ὁ ναὸς καὶ σὺ θὰ τὸν ἀνοικοδομήσης εἰς τρεῖς ἡμέρας;». Ἐπειδὴ λοιπὸν ἄλλο εἶπεν ὁ Χριστὸς, ἄλλο δὲ κατάλαβαν ἐκεῖνοι (διότι αὐτὸς μὲν ὠμίλει περὶ τοῦ σώματός του, ἐκεῖνοι δὲ ἐνόμιζαν ὅτι αὐτὸ εἶχε λεχθῆ περὶ τοῦ νοῦ των), ἐπισημαίνων αὐτὸ ὁ Εὐαγγελιστὴς, ἢ μᾶλλον διορθώνων τὴν γνώμην τοὺς προσέθεσεν· «Ἐκεῖνος ὅμως ἔλεγε διὰ τὸν ναὸν τοῦ σώματός του». Ὡστε, ἂν καὶ εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν περίπτωσιν ὁ μὲν Χριστὸς δὲν ἔκαμνε τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἴσον μὲ τὸν Θεόν, οὔτε ἤθελε νὰ παραστήσῃ τοῦτο, θὰ ἐπανώρθωνε καὶ ἐδῶ τὴν γνώμην των καὶ θὰ τὸ ἔλεγεν. Οἱ Ἰουδαῖοι μὲν ἐνόμιζαν, ὅτι κάμνει τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἴσον μὲ τὸν Θεόν, ὁ Χριστὸς ὅμως δὲν ἔλεγεν αὐτὰ περὶ τῆς ἰσότητος.

Ἄλλὰ δὲν εἶναι μόνον αὐτὸς ὁ Εὐαγγελιστὴς ποὺ κάμνει αὐτὸ εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν περίπτωσιν. Καὶ ἄλλος Εὐαγγελιστὴς φαίνεται ὅτι κάμνει τὸ ἴδιο εἰς ἄλλην περίπτωσιν.

χειτε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων», ἐ-
 κεῖνοι δὲ διελογίζοντο, λέγοντες, ὅτι ἄριτους οὐκ ἐλάβομεν·
 καὶ ἄλλο μὲν αὐτὸς εἶπε, ζύμην τὴν διδασκαλίαν καλῶν,
 ἄλλο δὲ ὑπώπιευσαν οἱ μαθηταί, περὶ ἄριτων εἰρῆσθαι νο-
 5 μίζοντες, διορθοῦνται αὐτὸ πάλιν, οὐκ ἔτι ὁ εὐαγγελιστής,
 ἀλλ' αὐτὸς ὁ Χριστὸς, οὕτω λέγων· «Πῶς οὖν νοεῖτε ὅτι
 προσέχειν οὐ περὶ ἄριτων εἶπον ὑμῖν;».

Ἐνιαῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτον. Καὶ μὴν, φησί, αὐτὸ τοῦ-
 το ἀναιρῶν, ἐπήγαγεν ὁ Χριστός· «Οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ποι-
 10 εἶν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδέν». Τοῦναντίον μὲν οὖν, ἄνθρωπε, πε-
 ποίηκεν οὐδὲν γὰρ ἀναιρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπισφίγγων τὴν ἰ-
 σότητα τοῦτο λέγει. Ἀλλὰ προσέχετε μετὰ ἀκριθείας· οὐδὲ
 γὰρ τὸ τυχόν ἐστι τὸ ζητούμενον. Τὸ γάρ, «Ἀφ' ἑαυτοῦ»,
 τοῦτο πολλαχοῦ τῆς Γραφῆς κεῖται, καὶ ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐπὶ
 15 τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου. Καὶ δεῖ μαθεῖν τῆς λέξεως τὴν
 δύναμιν, ἵνα μὴ τὰ μέγιστα ἀμαρτάνωμεν. Εἰ γὰρ αὐτὴν
 καθ' ἑαυτὴν οὕτως ἐκλάβοι τις, ὥσπερ ἐστὶ πρόχειρον ἐκ-
 λαβεῖν, σκόπησον ἡλίκον ἔψεται τὸ ἄτιπον. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν,
 ὅτι τὰ μὲν δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖν, τὰ δὲ οὐ δύναται,
 20 ἀλλὰ καθόλου εἶπεν· «Οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἀφ' ἑαυ-
 τοῦ οὐδέν».

4. Ἐρώμεθα τοίνυν τὸν ἀντιλέγοντα τοῦτοις· Οὐδὲν
 οὖν ἀφ' ἑαυτοῦ δύναται ποιεῖν ὁ Υἱός, εἰπέ μοι; Κἂν εἶπη,
 ὅτι Οὐδὲν ἐροῦμεν, ὅτι Καὶ μὴν τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν
 25 ἀφ' ἑαυτοῦ πεποίηκε· καὶ θεῶ Παῦλος, λέγων· «Ὅς ἐν μορ-
 φῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα
 Θεῶ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβών». Καὶ
 πάλιν αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἀλλαχοῦ· «Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν
 ψυχὴν μου καὶ ἐξουσίαν ἔχω λαβεῖν αὐτὴν καὶ οὐδεὶς αἴρει

12. Ματθ. 16, 6.

13. Αὐτόθι 16, 11.

14. Φιλ. 2, 6.

Διότι, όταν ὁ Χριστὸς ἔδωσεν ἐντολὴν εἰς τοὺς μαθητὰς του λέγων· «Προσέχετε ἀπὸ τὸ προζύμι τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν Σαδδουκαίων»¹², ἐκεῖνοι δὲ ἐσκέπτοντο καὶ ἔλεγαν, ὅτι δὲν ἐπῆραν ἄρτους καὶ ὅτι αὐτὸς μὲν ὠνόμασε προζύμι τὴν διδασκαλίαν του, ἐνῶ οἱ μαθηταὶ του ἄλλο καταλάβαιναν, νομίζοντες ὅτι αὐτὰ εἶχαν λεχθῆ περι τῶν πραγματικῶν ἄρτων, διορθώνει πάλιν αὐτὸ ὅχι πλέον ὁ Εὐαγγελιστῆς ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγων· «Πῶς δὲν καταλαβαίνετε ὅτι δὲν σᾶς εἶπα διὰ τοὺς ἄρτους ἀλλὰ διὰ νὰ προσέχετε;»¹³.

Ἐδῶ ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο. Ἄλλὰ λέγει κάποιος, ὅτι ὁ Χριστὸς ἀνήρεσε τοῦτο καὶ προσέθεσε· «Δὲν ἠμπορεῖ ὁ Υἱὸς νὰ κάμῃ τίποτε ἀφ' ἑαυτοῦ». Τὸ ἀντίθετον, ἀνθρώπῃ μου, ἔχει κάμει. Διότι αὐτὸ πού εἶπεν ὅχι μόνον δὲν ἀναιρεῖ, ἀλλὰ καὶ ἐπιβεβαιώνει τὴν ἰσότητα. Ἄλλὰ πρόσεξε ἀκριβῶς, διότι δὲν ζητεῖται κάτι τὸ ἀσήμαντον. Ἡ λέξις «Ἀφ' ἑαυτοῦ» ἀναφέρεται εἰς πολλὰ χωρία τῆς ἀγίας Γραφῆς, καθὼς καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Καὶ πρέπει νὰ μάθωμεν τὴν σημασίαν αὐτῆς τῆς λέξεως, διὰ νὰ μὴ ὑποπίπτωμεν εἰς βαρῦτατον σφάλμα. Διότι, ἐὰν ἐξετάσῃ κανεὶς αὐτὴν τὴν λέξιν προχειρῶς, πρόσεξε πόση ἀνοησία θ' ἀκολουθήσῃ. Διότι ὁ Χριστὸς δὲν εἶπεν, ὅτι ἄλλα μὲν ἠμπορεῖ νὰ τὰ κάμῃ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του, ἄλλα ὅμως δὲν ἠμπορεῖ, ἀλλὰ εἶπε γενικῶς· «Δὲν ἠμπορεῖ ὁ Υἱὸς νὰ κάμῃ τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του».

4. Ἄς ἐρωτήσωμεν λοιπὸν τὸν ἀντιλέγοντα εἰς αὐτά. Εἶπέ μου, δὲν δύναται ὁ Υἱὸς νὰ κάμῃ τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του. Καὶ ἂν ἀπαντήσῃς, ὅτι δὲν ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ τίποτε, τότε θὰ σοῦ εἰποῦμεν, ὅτι τὸ μεγαλύτερον ἀγαθὸν τὸ ἔχει κάμει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του. Καὶ κραυγάζει ὁ Παῦλος λέγων· «Οὗτος ἂν καὶ εἶχε θεϊκὴν ὑπαρξιν, δὲν ἐθεώρησε τὸ ὅτι ἦτο ἴσος πρὸς τὸν Θεὸν σὰν κάτι πρὸς ἀρπαγμὸν, ἀλλ' ἐκένωσε τὸν ἑαυτὸν του μορφὴν δούλου λαβῶν»¹⁴. Ἄλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς εἰς ἄλλο μέρος λέγει· «Ἔχω ἐξουσίαν νὰ θυσιάσω τὴν ζωὴν μου καὶ ἔχω ἐξου-

αὐτὴν ἀπ' ἐμοῦ· ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ' ἐμαντιοῦ». Ὁρᾷς καὶ θανάτου καὶ ζωῆς ἐξουσίαν ἔχοντα, καὶ τὴν ισοαύτην οἰκονομίαν ἀφ' ἑαυτοῦ ἐργασάμενον;

Καὶ τί λέγω περὶ τοῦ Χριστοῦ; Ἡμεῖς γάρ, ὧν οὐδὲν
5 εὐτελέστερον γένοιτ' ἄν, πολλὰ ἀφ' ἑαυτῶν πράττομεν, καὶ
κακίαν ἀφ' ἑαυτῶν αἰρούμενοι, καὶ ἀρετὴν ἀφ' ἑαυτῶν με-
τερχόμενοι. Εἰ δὲ μὴ ἀφ' ἑαυτῶν, μηδὲ ἐξουσίαν ἔχοντες,
οὔτ' εἰς γέενναν ἀμαριάνοντες ἐμπεσοῦμεθα, οὔτε βασιλείας
κατορθοῦντες ἐπιτευξόμεθα. Οὐδὲν οὖν ἄλλο ἐστὶ τό, «Ἀφ'
10 ἑαυτοῦ οὐ δύναται ποιεῖν οὐδέν», ἢ διτι οὐδὲν ἐναντίον τῷ
Πατρὶ, οὐδὲν ἀλλότριον, οὐδὲν ξένον, δὲ μάλιστα τὴν ἰσότητα
ἐνδεικνυμένου καὶ τὴν πολλὴν συμφωνίαν. ἐστὶ.

Καὶ τίνας ἔνεκεν οὐκ εἶπεν, διτι οὐδὲν ἐναντίον ποιεῖ,
ἀλλ' διτι «Οὐ δύναται»; Ἴνα κἀντιῦθεν δείξῃ πάλιν τὸ ἀ-
15 παράλλακτον καὶ τὴν ἀκρίθειαν τῆς ἰσότητος. Οὐ γὰρ ἀσθένειαν
αὐτοῦ κατηγορεῖ τὸ ρῆμα, ἀλλὰ καὶ πολλὴν αὐτοῦ τὴν
δύναμιν μαρτυρεῖ. Ἐπεὶ καὶ ἀλλαχοῦ περὶ τοῦ Πατρὸς
φησὶν ὁ Παῦλος· «Ἴνα διὰ δύο πραγμάτων ἀμειψθέντων, ἐν
οἷς ἀδύνατον ψεύσασθαι Θεόν». Καὶ πάλιν «Εἰ ἀρνησόμεθα,
20 ἐκεῖνος πιστὸς μένει ἀρνήσασθαι ἑαυτὸν οὐ δύναται». Καὶ οὐ
δήπου τοῦτο τό, «Ἀδύνατον», δηλωτικὸν ἀσθενείας, ἀλλὰ δυ-
νάμεώς ἐστι καὶ δυνάμεως ἀφάρτου. Ὁ οὖν λέγει, τοῦτό
ἐστὶ Πάντων ἀνεπίδεκτος ἢ οὐσία ἐκείνη τῶν τοιούτων ἐ-
στίν. Ὡσπερ γὰρ διαν λέγωμεν καὶ ἡμεῖς, ἀδύνατον τὸν
25 Θεὸν ἀμαρτεῖν, οὐκ ἀσθένειαν αὐτοῦ κατηγοροῦμεν, ἀλλὰ ἀρ-
ρητὸν τινα δύναμιν αὐτοῦ μαρτυροῦμεν, οὔτω δὴ καὶ αὐτὸς
διαν εἶπη, «Οὐ δύναμαι ἀπ' ἐμαντιοῦ ποιεῖν οὐδέν», τοῦτο

15. Ἰω. 10, 18.

16. Ἐβρ. 6, 18.

17. Β' Τιμ. 2, 12.

σίαν πάλιν νὰ τὴν πάρω. Καὶ κανεὶς δὲν μοῦ τὴν ἀφαιρεῖ ἀλλ' ἐγὼ ἀπὸ μόνος μου τὴν θυσιάζω»¹⁵. Βλέπεις ὅτι ἔχει ἐξουσίαν ζωῆς καὶ θανάτου καὶ ὅτι ἔκαμεν ἀπὸ μόνος του τὴν τῶσιν οἰκονομίαν;

Καὶ διατί ὁμιλῶ περὶ τοῦ Χριστοῦ; Ἡμεῖς οἱ ἴδιοι, τῶν ὁποίων δὲν ἤμπορεῖ νὰ γίνῃ τίποτε εὐτελέστερον, πολλὰ πράγματα κάμνομεν ἀπὸ μόνοι μας, ἀφοῦ καὶ τὴν κακίαν ἀπὸ μόνοι μας προτιμοῦμεν καὶ τὴν ἀρετὴν ἀπὸ μόνοι μας ἀσκοῦμεν. Ἐὰν ὅμως δὲν τὰ κάμνωμεν ἀπὸ μόνοι μας, οὔτε ἔχωμεν ἐξουσίαν, τότε δὲν θὰ ριφθοῦμεν εἰς τὴν γέενναν, ἐὰν ἀμαρτάνωμεν, οὔτε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν θὰ ἐπιτύχωμεν, ἐὰν τὸ κατορθώσωμεν. Δὲν σημαίνει λοιπὸν τίποτε ἄλλο τὸ «Δὲν δύναμαι νὰ κάμνω τίποτε ἀφ' ἑαυτοῦ», παρὰ ὅτι δὲν ἤμπορῶ νὰ κάμνω τίποτε ἀντίθετον πρὸς τὸν Πατέρα, οὔτε ξένον πρὸς αὐτόν, πρᾶγμα πού ἀποδεικνύει μάλιστα τὴν ἰσότητα καὶ τὴν μεγάλην συμφωνίαν.

Καὶ διατί δὲν εἶπεν, ὅτι δὲν κάμνει τίποτε τὸ ἀντίθετον, ἀλλ' εἶπεν «Δὲν δύναται»; Διὰ νὰ δείξῃ καὶ μὲ αὐτὸ πάλιν τὴν ἀμετάβλητον καὶ ἀκριβῆ ἰσότητα. Διότι ἡ λέξις δὲν φανερῶνει τὴν ἀδυναμίαν του, ἀλλ' ἀντιθέτως μαρτυρεῖ τὴν μεγάλην του δύναμιν. Διότι καὶ εἰς ἄλλο μέρος λέγει ὁ Παῦλος περὶ τοῦ Πατρὸς· «Ἴνα διὰ δύο πραγμάτων ἀμεταβλήτων, διὰ τῶν ὁποίων εἶναι ἀδύνατον ν' ἀποδειχθῇ ὁ Θεὸς ψεύστης»¹⁶. Καὶ ἄλλοῦ πάλιν· «Ἐὰν ἡμεῖς ἀπιστοῦμεν, ἐκεῖνος μένει πιστός, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀρνηθῇ τὸν ἑαυτόν του»¹⁷. Καὶ ἡ λέξις «Ἀδύνατον» δὲν σημαίνει ἀδυναμίαν, ἀλλὰ δύναμιν καὶ μάλιστα ἀσύγκριτον. Ἐκεῖνο λοιπὸν πού ἐννοεῖ, εἶναι τὸ ἐξῆς· Ἐκείνη ἡ οὐσία δὲν ἤμπορεῖ νὰ συγκριθῇ μὲ τὰ παρόντα πράγματα. Διότι ὅπως καὶ ἡμεῖς, ὅταν λέγωμεν, ὅτι εἶναι ἀδύνατον ν' ἀμαρτάνῃ ὁ Θεός, δὲν ἐννοοῦμεν τὴν ἀδυναμίαν του, ἀλλὰ μαρτυροῦμεν κάποιον ἀναντίρρητον δύναμίν του, ἔτσι καὶ ὁ Χριστός, ὅσα λέγῃ, «Δὲν δύναμαι νὰ κάμνω τίποτε ἀπὸ

λέγει, διὲ Ἀδύνατον καὶ ἀνεγκώρητόν ἐσιν ἐμὲ ποιῆσαί τι ἐναντίον τοῦ Πατρὸς.

Καὶ ἵνα μάθῃς διὲ τοῦτό ἐστι τὸ λεγόμενον, τὰ ἐξῆς ἐπελ-
θόντες, ἴδωμεν τίσι ψηφίζεται ὁ Χριστός· πότερον τοῖς
5 παρ' ἡμῶν λεχθεῖσιν, ἢ τοῖς παρ' ὑμῖν. Σὺ μὲν γὰρ φῆς
τὴν ἐξουσίαν ἀναιρεῖν τὸ ρῆμα, καὶ τὴν προσήκουσαν ἀσθεν-
τίαν αὐτοῦ καὶ τὴν δύναμιν ἀσθενῆ δεικνύσαι· ἐγὼ δὲ λέγω
διὲ τὴν ἰσοτιμία καὶ τὸ ἀπαράλλακτον καὶ τὸ ὡσαυτεῖ ἐκ μιᾶς
γνώμης καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως γινόμενον ἐμφαίνει τοῦ-
10 το· Οὐκοῦν αὐτὸν ἐρώμεθα τὸν Χριστὸν καὶ ἴδωμεν δι' ὧν
φησιν ἐξῆς, πότερον πρὸς τὴν σὴν ὑπόνοιαν ἢ πρὸς τὴν ἡ-
μετέραν ἐρμηνεύει τὰ εἰρημένα. Τί οὖν φησιν; «Ἄ γὰρ
ἂν ὁ Πατὴρ ποιῆ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ».

Εἶδες πῶς πρόδροζον ἀνεῖλε τὸ ὑμέτερον καὶ τὰ εἰρη-
15 μένα παρ' ἡμῶν ἐβεβαίωσεν; Εἰ γὰρ ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδὲν ποιεῖ,
ἔσται οὐδὲ ὁ Πατὴρ ἀφ' ἑαυτοῦ τι ποιῶν, εἴ γε ὁμοίως αὐτῷ
πάντα ποιεῖ. Ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτό ἐστι, καὶ ἕτερον ἄτοπον ἔψε-
ται. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, διὲ ἂ εἶδε τὸν Πατέρα ποιῶντα ἐποίη-
σεν, ἀλλ', «Ἐὰν μὴ τι βλέπη τὸν Πατέρα ποιῶντα», οὐ ποιεῖ,
20 τοῦ παντὶ παρατείνων χρόνῳ τὸν λόγον· καὶ ἔσται καθ' ὑμᾶς
ἄει τὰ αὐτὰ μανθάνων.

Εἶδες πῶς τὸ μὲν νόημά ἐστιν ὑψηλόν, ἢ δὲ ταπεινότη-
τοῦ ρῆματος καὶ τοὺς λίαν ἀναισχύντους καὶ μὴ βουλομένους
ἀναγκάζει φυγεῖν τὸ χαμαίζηλον καὶ σφόδρα τῆς ἀξίας ἐ-
25 κείνης ἀπᾶδον; Τίς γὰρ οὕτως ἄθλιος καὶ ταλαίπωρος, ὡς
εἰπεῖν τὸν Υἱὸν καθ' ἑκάστην ἡμέραν μανθάνειν ἂν δεῖ ποι-
εῖν; Πῶς δὲ ἔσται ἐκεῖνο ἀληθές, τό, «Σὺ δὲ ὁ αὐτός εἰ,
καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείπουσι»; πῶς δέ, «Καὶ πάντα δι' αὐ-

τὸν ἑαυτὸν μου», ἐννοεῖ, ὅτι εἶναι Ἀδύνατον καὶ ἀσυγ-
χώρητον εἰς ἐμέ, νὰ κάμω κάτι ἀντίθετον εἰς τὸν Πατέρα.

Καὶ διὰ νὰ καταλάβῃς, ὅτι αὐτὰ ἐννοεῖ, ἃς ἐξετάσωμεν τὰ
ἐπόμενα καὶ ἃς ἴδωμεν μὲ ποῖα ἐκ τῶν δύο συμφωνεῖ ὁ
Χριστός, μὲ ἐκεῖνα ποῦ εἶπαμεν ἡμεῖς, ἢ μὲ ἐκεῖνα ποῦ
ἰσχυρίσθης ἐσοῦ. Ἐσοῦ ἰσχυρίζεσαι δηλαδή, ὅτι ἡ λέξις ἀναι-
ρεῖ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν ἀρμόζουσαν εἰς αὐτὸν αὐθεντίαν
καὶ ὅτι ἀποδεικνύει ἀσθενικὴν τὴν δύναμίν του. Ἐγὼ ὁμως
λέγω, ὅτι σημαίνει τὴν ἰσότητα καὶ αὐτὸ ποῦ γίνεται ἀπα-
ράλλακτα καὶ σὰν ἀπὸ μίαν γνώμην καὶ ἀπὸ μίαν συμφωνίαν
καὶ δύναμιν. Ἄς ἐρωτήσωμεν λοιπὸν τὸν ἴδιον τὸν Χρι-
στὸν καὶ ἃς ἴδωμεν μὲ ὅσα λέγει παρακάτω, ἂν ἐρμηνεύῃ
τὰ λόγια του σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν σου ἢ μὲ τὴν ἰδικὴν
μας ἄποψιν. Τί λέγει λοιπὸν; «Αὐτὰ ποῦ κάμνει ὁ Πατήρ,
αὐτὰ κάμνει ἐπίσης καὶ ὁ Υἱός».

Εἶδες πῶς ἀνήρεσεν ἀπὸ τὴν ρίζαν τὴν ἰδικὴν σου γνώ-
μην καὶ ἐβεβαίωσε τὴν ἰδικὴν μας; Διότι ἂν δὲν κάμνη
τίποτε ἀφ' ἑαυτοῦ, οὔτε καὶ ὁ Πατήρ ἤμπορεῖ νὰ κάμνη τί-
ποτε ἀφ' ἑαυτοῦ, ἂν βεβαίως κάμνει τὰ πάντα ὁμοίως μὲ
τὸν Υἱόν. Διότι, ἂν τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ἔτσι, τότε θ' ἀκο-
λουθήσῃ καὶ ἄλλο ἄτοπον. Διότι δὲν εἶπεν, ὅτι ἔκαμεν ἐ-
κεῖνα ποῦ εἶδε νὰ κάμνη ὁ Πατήρ, ἀλλὰ ὅτι «Ἐὰν δὲν
βλέπῃ νὰ τὰ κάμνη ὁ Πατήρ», δὲν τὰ κάμνει καὶ αὐτός,
παρατείνων τὸν λόγον εἰς ὄλον τὸν χρόνον. Καὶ κατὰ τὴν
γνώμην μας τὰ ἴδια πάντοτε μανθάνει.

Εἶδες πῶς τὸ μὲν νόημα εἶναι ὑψηλόν, ἢ ὃς ἀπλότης
τοῦ λόγου ἀναγκάζει καὶ τοὺς πολὺ ἀναισχύντους καὶ τοὺς
ἰσχυρογνώμονας ν' ἀποφεύγουν τὴν εὐτέλειαν καὶ κάθε
τί ποῦ δὲν ἀρμόζει μὲ τὴν ἀξίαν ἐκείνου; Διότι, ποῖος εἶναι
τόσον ἄθλιος καὶ δυστυχής, ὥστε νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ὁ Υἱός
μανθάνει κάθε ἡμέραν ἐκεῖνα ποῦ πρέπει νὰ κάμνη; Καὶ
πῶς εἶναι ἀληθινὸν ἐκεῖνο ποῦ λέγει ὁ Προφήτης, «Σὺ εἶ-
σαι ὁ ἴδιος καὶ τὰ ἔτη σου δὲν θὰ ὀλιγοστεύσουν»;¹⁸ καὶ
πῶς εἶναι ἐπίσης ἀληθινὸν τό, «Καὶ ὅλα ἔγιναν ἀπὸ αὐτὸν

του ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν», εἴ γε τὰ
 μὲν ὁ Πατὴρ ποιεῖ, τὰ δὲ αὐτὸς δοῶν μιμεῖται; Ὅρας ὅτι
 καὶ ἐκ τῶν ἄνωθεν εἰρημένων καὶ ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα λε-
 χθέντων δείκνυται τῆς ἀθεντίας ἢ ἀπόδειξις; Εἰ δὲ τα-
 5 πεινότερον προάγει τῶν ρημάτων ἔνια, μὴ θαυμάσης. Ἐ-
 πειδὴ γὰρ ἐδίωκον αὐτόν, τὰ ὑψηλὰ ἀκούσαντες, καὶ ἀντίθεον
 εἶναι ἐνόμιζον, ὀλίγον καθυφαίνας διὰ τῶν ρημάτων μόνων,
 πάλιν ἐπὶ τὰ ὑψηλότερα ἀνάγει τὸν λόγον· εἶτα πάλιν ἐπὶ τὰ
 ταπεινά, ποικίλλων αὐτοῦ τὴν διδασκαλίαν, ὥστε εὐπαράδε-
 10 κτον γενέσθαι καὶ τοῖς ἀγνώμοσι.

Σκόπει δὲ Εἰπὼν, «Ὁ Πατὴρ μου ἐργάζεται καὶ γὰρ
 ἐργάζομαι», καὶ ἀποφήνας ἴσον ἐναντὶν τῷ Θεῷ, πάλιν λέ-
 γει «Οὐ δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖν ὁ Υἱὸς οὐδέν, ἐὰν μὴ
 τι βλέπη τὸν Πατέρα ποιῶντα». Εἶτα πάλιν ἐπὶ τὸ ὑψηλό-
 15 τερον Ἄ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως
 ποιεῖ» πάλιν ἐπὶ τὸ ταπεινότερον· «Ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱ-
 ὸν καὶ πάντα δείκνυσιν αὐτῷ, ἃ αὐτὸς ποιεῖ, καὶ μείζονα
 τούτων δείξει αὐτῷ ἔργα». Εἶδες ὅσον πάλιν τὸ ταπεινόν;
 Εἰκότως. Ὁ γὰρ ἔφθην εἰπὼν, καὶ λέγων οὐ παύσομαι,
 20 τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ· διτι ἤνικα ἂν λέγη τι χαμαίζηλον καὶ τα-
 πεινόν, μεθ' ὑπερβολῆς αὐτὸ τίθησιν, ἵνα καὶ τοὺς ἀγνώ-
 μονας ἢ τῶν ρημάτων εὐτέλεια πείσῃ μετ' εὐσεβοῦς διανοί-
 ας δέξασθαι τὰ νοήματα.

Ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτό ἐστιν, ἐννόησον πῶς ἄτιπον τὸ εἰρη-
 25 μένον, ἀπ' αὐτῶν τῶν ρημάτων γυμνάζων. Ὅταν γὰρ εἶπῃ,
 «Καὶ μείζονα τούτων δείξει αὐτῷ ἔργα», εὐρεθήσεται πολ-
 λά μηδέπω μαθῶν, ὅπερ οὐδὲ περὶ ἀποσιόλων ἔστιν εἰπεῖν.
 Τοῦ γὰρ Πνεύματος ἅπαξ λαβόντες τὴν χάριν, ἀθρόον πάν-

καὶ χωρὶς αὐτὸν δὲν ἔχει γίνεαι τίποτε», ἐὰν αὐτὰ μὲν ἔκαμνεν ὁ Πατήρ, ὁ δὲ Υἱὸς μιμεῖται βλέπων; Βλέπεις ὅτι καὶ ἀπὸ ὅσα ἐλέχθησαν εἰς τὰ προηγούμενα καὶ ὅσα ἔχουν λεχθῆ μετὰ ἀποδεικνύεται ἡ αὐθεντία του; Ἐὰν δὲ μερικὰς φορὰς ὁμιλῆ ἀπλούστερον, μὴ ἀπορήσης. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὸν κατεδίωκαν, ὅταν ἤκουσαν νὰ ὁμιλῆ περὶ ὑψηλῶν πραγμάτων καὶ ἐνόμισαν ὅτι εἶναι ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ἔκαμνεν ἀπλούστερον τὸν λόγον, ἔπειτα τὸν ἀναβιβάζει πάλιν εἰς τὰ ὑψηλὰ καὶ ἐν συνεχείᾳ πάλιν τὸν ἀπλουστεύει, ποικίλλων τὴν διδασκαλίαν του, ὥστε νὰ γίνεαι εὐχαρίστικως δεκτὴ ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς.

Πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ. Ἄφοῦ εἶχεν εἰπεῖ· «Ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι» καὶ ἀφοῦ ἀπέδειξε τὸν ἑαυτὸν του ἴσον μὲ τὸν Θεόν, ἐπαναλαμβάνει· «Δὲν δύναται ὁ Υἱὸς νὰ κάμνη τίποτε ἀφ' ἑαυτοῦ, ἐὰν δὲν βλέπῃ τὸν Πατέρα νὰ κάμνη». Καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς ὑψηλοτέραν ἔννοιαν· «Διότι ὅτι κάμνει ἐκεῖνος καὶ ὁ Υἱὸς κάμνει ὁμοίως». Καὶ πάλιν εἰς τὰ ἀπλούστερα· «Ὁ Πατήρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱὸν καὶ τοῦ δεικνύει ὅλα ὅσα αὐτὸς κάμνει καὶ θὰ τοῦ δείξῃ μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτά». Εἶδες πῶς ἀπλουστεύει πάλιν τὸν λόγον; Καὶ δικαίως. Διότι μῶλις πρὸ ὀλίγου εἶπα καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ λέγω αὐτὸ πού θὰ ἐπαναλάβω τώρα. Ὅτι δηλαδὴ ὅταν ὁμιλῆ διὰ κάτι εὐτελὲς καὶ ταπεινόν, τὸ ἀναφέρει μὲ ὑπερβολήν, διὰ νὰ πείσῃ τοὺς ἀσεβεῖς ἢ ἀπλότης τῶν λόγων, ὅτι πρέπει νὰ δεχθοῦν τὰ νοήματα μὲ εὐσεβῆ διάνοιαν.

Ἄλλ' ἂν δὲν συμβαίῃ αὐτό, κοίταξε πόσον εἶναι ἀνόητον αὐτὸ πού ἐλέχθη, τὸ ὁποῖον θὰ καταλάβῃς, ἐὰν ἐρευνήσῃς αὐτὰ τὰ λόγια. Διότι, ὅταν λέγῃ, «Καὶ θὰ δείξῃ εἰς αὐτὸν μεγαλύτερα ἔργα ἀπὸ αὐτά», θὰ εὐρεθῆ, ὅτι ὑπάρχουν πολλά, πού δὲν ἔχει μάθει ἀκόμη, πράγμα τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἰποῦμεν οὔτε διὰ τοὺς Ἀποστόλους. Διότι οὗτοι ἀφοῦ ἔλαβαν ἅπαξ τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅλα πλέον τὰ ἤξευραν καὶ ἠμποροῦσαν

τα και ἤδεσαν και ἐδύναντο ἐκεῖνοι, ἅπερ και εἰδέναι αὐτοὺς και δύνασθαι ἔδει. Οὗτος δὲ εὐρεθήσεται πολλὰ ὧν εἰδέναι ἐχρῆν, μηδέπω μαθὼν. Καὶ τί τούτου γένοιτ' ἂν ἀιοπώτερον; Τί οὖν ἐστὶ τὸ εἰρημένον, Ἐπειδὴ τὸν παράλυτον ἔσφιγξε, 5 μέλλει δὲ και νεκρὸν ἐγείρειν, διὰ τοῦτο οὕτως εἶπε, μονορουχὶ τοῦτο λέγων· Θαυμάζετε διὰ παράλυτον ἔσφιγξα; μείζονα τούτων ὄψεσθε.

Ἄλλ' οὕτω μὲν οὐκ εἶπε, ταπεινότερον δὲ πῶς διέξεισιν, ἵνα αὐτῶν παραμυθῆσθαι τὴν μανίαν. Καὶ ἵνα μάθῃς 10 διὰ τὸ, «Δείξει», οὐ κυρίως εἴρηται, ἄκουσον τῶν ἐξῆς ὧν ἐπάγει πάλιν. «Ὡσπερ γὰρ ὁ Πατήρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς και ζωοποιεῖ», φησὶν, «οὕτω και ὁ Υἱὸς οὗς θέλει ζωοποιεῖ». Καίτοι τὸ, «Οὐδὲν δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖν», τῷ, «Οὗς θέλει», ἐναντίον ἐστίν. Εἰ γὰρ οὗς θέλει, δύναται ἀφ' ἑ- 15 αυτοῦ ποιεῖν (τὸ γὰρ θέλειν, ἐξουσίας)· εἰ δὲ οὐ δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ οὐκ ἔτι οὗς θέλει. Τὸ μὲν γὰρ, «Ὡσπερ ὁ Πατήρ ἐγείρειν» τῆς δυνάμεως δείκνυσι τὴν ἀπαραλλαξίαν· τὸ δὲ, «Οὗς θέλει», τῆς ἐξουσίας τὴν ἰσότητα.

Ὅρας διὰ τὸ, «Οὐ δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖν», οὐ τὴν 20 ἐξουσίαν ἀναιροῦντός ἐστιν, ἀλλὰ τὸ ἀπαράλλακτον τῆς δυνάμεως και τοῦ θελήματος ἐνδεικνυμένον; Οὕτω και τὸ, «Δείξει αὐτῷ», νόησον. Καὶ γὰρ και ἀλλαγῶ φησὶν· «Ἐγὼ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ». Καὶ πάλιν, δεικνύς διὰ οὐκ ἐνέργειαν δεχόμενος ποιεῖ, «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις», 25 φησὶ, «και ἡ ζωὴ». Εἶτα ἵνα μὴ λέγῃς, διὰ νεκροὺς μὲν ἐγείρει οὗς θέλει, και ζωοποιεῖ, τὰ δὲ ἄλλα οὐχ οὕτω ποιεῖ, προλαβὼν πᾶσαν ἀπέκλεισεν ἀντιλογίαν τοιαύτην, εἰπὼν· «Ἄ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῆ, ταῦτα και ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ»· δηλῶν

19. Ἰω. 6, 39.

20. Ἰω. 11, 25.

ὅλα νὰ τὰ κάμουν, ὅσα ἔπρεπε καὶ νὰ ξεύρουν καὶ νὰ ἤμποροῦν. Ὁ δὲ Χριστὸς θ' ἀποκαλυφθῆ, ὅτι ἀκόμη δὲν εἶχε μάθει πολλά, ἀπὸ ὅσα ἔπρεπε νὰ γνωρίζῃ. Καὶ τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ περισσότερο ἄτοπον ἀπὸ αὐτό; Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτὸ πὺ ἐλέχθη; Ἐπειδὴ ἐθεράπευσε τὸν παραλυτικόν, πρόκειται δὲ ν' ἀναστήσῃ καὶ νεκρόν, διὰ τοῦτο ὠμίλησεν ἔτσι, σὰν νὰ ἔλεγε. Θαυμάζετε, διότι ἐθεράπευσα τὸν παραλυτικόν; θὰ ἰδῆτε μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτά.

Ἄλλὰ δὲν ὠμίλησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, κάπως ἀπλούστερα ὅμως διεπραγματεύθη τὸ θέμα, διὰ νὰ κατασιγάσῃ τὴν μανίαν των. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι τὸ «Θὰ δείξῃ» δὲν ἔχει λεχθῆ κυριολεκτικά, ἄκουσε αὐτὰ πὺ προσθέτει «Διότι ὅπως ὁ Πατὴρ ἀνασταίνει τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς ζωοποιεῖ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς ἐκείνους πὺ θέλει ζωοποιεῖ». Καὶ ὅμως τὸ «Δὲν δύναται νὰ κάμῃ τίποτε ἀφ' ἑαυτοῦ», εἶναι ἀντίθετον μὲ τὸ «Ἐκείνους πὺ θέλει». Διότι, ἐὰν ζωοποιῆ ἐκείνους πὺ θέλει, τότε δύναται νὰ τὸ κάμῃ ἀφ' ἑαυτοῦ (διότι τὸ θέλει σημαίνει δύναται), ἐὰν πάλιν δὲν δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ, τότε δὲν ἠμπορεῖ νὰ ζωοποιῆ ἐκείνους πὺ θέλει. Διότι τὸ μὲν, «Ὅπως ὁ Πατὴρ ἀνασταίνει», δεικνύει τὴν ἰσότητά τῆς δυνάμεως, τὸ δὲ, «Ἐκείνους πὺ θέλει», τὴν ἰσότητά τῆς θελήσεως.

Βλέπεις ὅτι τὸ «Δὲν δύναται νὰ κάμῃ ἀφ' ἑαυτοῦ» δὲν ἀναιρεῖ τὴν ἐξουσίαν, ἀλλ' ἀποδεικνύει τὴν ἰσότητά τῆς δυνάμεως καὶ τῆς θελήσεως; Ἔτσι πρέπει νὰ ἐννοήσῃς καὶ τὸ «Θὰ δείξῃ εἰς αὐτόν». Διότι καὶ εἰς ἄλλο μέρος λέγει· «Ἐγὼ θὰ τὸν ἀναστήσω τὴν ἐσχάτην ἡμέραν»¹⁹. Καὶ πάλιν διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἐνεργεῖ χωρὶς νὰ λαμβάνῃ δύναμιν, λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή»²⁰. Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ ἰσχυρίζεσαι, ὅτι ἀνασταίνει νεκροὺς ἐκείνους πὺ θέλει καὶ ζωοποιεῖ, τὰ δὲ ἄλλα δὲν τὰ κάμνει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀπέκλεισεν ἐκ τῶν προτέρων αὐτὴν τὴν ἀντιλογίαν, εἰπὼν· «Διότι ἐκεῖνα πὺ κάμνει ἐκεῖνος, αὐτὰ ὁμοίως κάμνει καὶ ὁ Υἱὸς», δηλώνων ὅτι ὅλα ὅσα κάμνει ἐ-

ὅτι καὶ πάντα ἃ ἐκεῖνος, καὶ οὕτως ὡς ἐκεῖνος ποιεῖ· κἄν νεκρῶν εἴπῃς, ἀνάστασιν κἄν σωμάτων διάπλασιν κἄν ἁμαρτημάτων ἄφεσιν κἄν ἀλλοτιοῦν, ὁμοίως ἐργάζεται τῷ γεγεννηκότι.

5 5. Ἀλλ' οὐδενὶ τούτων προσέχουσιν οἱ τῆς ἑαυτῶν ἀμελοῦντες σωτηρίας· τοσοῦτον κακὸν τὸ προεδρίας ἐρᾶν. Τοῦτο τὰς αἰρέσεις ἔτεκε, τοῦτο τὴν τῶν Ἑλλήνων ἐβεβαίωσεν ἀσέβειαν. Ὁ μὲν γὰρ Θεὸς τὰ ἀόρατα αὐτοῦ ἠθούλετο διὰ τῆς κρίσεως τοῦ κόσμου νοηθῆναι τούτου· ἐκεῖνοι δὲ
10 ταῦτα ἀφέντες, καὶ ἀπαξιώσαντες διὰ ταύτης ἔλθειν τῆς διδασκαλίας, ἑτέραν ἔτεμον ἑαυτοῖς ὁδόν· διὸ καὶ τῆς οὐσης ἐξέπεσον. Διὰ τοῦτο καὶ Ἰουδαῖοι οὐκ ἐπίστευσαν, δόξαν παρ' ἀλλήλων λαμβάνοντες καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ δόξαν οὐ ζητοῦντες.

15 Ἀλλ' ἡμεῖς, ἀγαπητοί, τοῦτο φεύγωμεν τὸ νόσημα μεθ' ὑπερβολῆς καὶ σπουδῆς ἀπάσης. Κἄν γὰρ μυρία κατορθώματα ἔχωμεν, πάντα ἱκανῆ διαλύσαι τῆς κενοδοξίας ἢ λύμη. Εἰ τοίνυν ἐπαίνων ἐρῶμεν, τοὺς παρὰ τῷ Θεῷ ζητῶμεν ἐπαίνους. Ὁ μὲν γὰρ παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἔπαινος, οἷος
20 ἂν ἦ, δυοῦ τε ἐφάνη καὶ ἀπώλειο· κἄν μὴ ἀπόληται, τὸ κέρδος οὐδὲν ἡμῖν ἤνεγκε καὶ ἀπὸ κρίσεως δὲ γίνεται διεφθαρμένης πολλάκις. Τί γὰρ θαυμασιὸν ἢ παρὰ ἀνθρώπων ἔχει δόξα, ἧς καὶ ὀρχούμενοι ἀπολαύουσοι νέοι καὶ διεφθαρμένοι γυναικες καὶ πλεονέκται καὶ ἄρπαγες; Ὁ δὲ παρὰ τοῦ Θεοῦ
25 θαυμαζόμενος οὐ μετὰ τούτων, ἀλλὰ μετὰ τῶν ἀγίων ἐκείνων θαυμάζεται, τῶν προφητῶν λέγω, τῶν ἀποστόλων, τῶν ἀγγελικῶν ἐπιδειξαμένων βίον.

Εἰ δὲ τὸ περιάγειν ὄχλους καὶ τὸ ἀποβλέπεσθαι ποθοῦμεν, ἐξειτάσωμεν αὐτὸ καθ' ἑαυτό, καὶ οὐδενὸς ἄξιον εὐρῆσο-

κεῖνος καθ' ὅμοιον τρόπον τὰ κάμνει καὶ αὐτός, δηλαδὴ ἀνάστασιν νεκρῶν, διάπλασιν σωμάτων, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ ὅ,τι δῆποτε ἄλλο κάμνει ὁ Πατὴρ, τὸ ἴδιο κάμνει καὶ αὐτός.

5. Ἀλλὰ δὲν προσέχουν κανὲν ἀπὸ αὐτὰ ἐκεῖνοι ποῦ παραμελοῦν τὴν σωτηρίαν τους. Διότι τόσον μεγάλο κακὸν εἶναι ἡ ἐπιθυμία τῆς ἐξουσίας. Αὐτὸ ἐγέννησε τὰς αἱρέσεις, αὐτὸ ἐβεβαίωσε τὴν ἀσέβειαν τῶν εἰδωλολατρῶν. Διότι ὁ μὲν Θεὸς ἠθέλησε τὰ ἀόρατα αὐτοῦ νὰ κατανοηθοῦν μὲ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου τούτου. Ἐκεῖνοι ὅμως ἀφοῦ ἄφησαν αὐτὰ καὶ ἀπηξίωσαν ν' ἀκολουθήσουν αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν, ἤνοιξαν νέαν ὁδὸν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των. Δι' αὐτὸ ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν ὁδόν. Δι' αὐτὸ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἐπίστευσαν, ἐπειδὴ ἐπεθύμουν τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν καὶ δὲν ἐζήτουν τὴν δόξαν, ποῦ ὑπάρχει εἰς τὸν Θεόν.

Ἄλλ' ἡμεῖς, ἀγαπητοί, ἄς ἀποφεύγωμεν αὐτὸ τὸ νόσημα μὲ κάθε προσπάθειαν καὶ φροντίδα. Διότι καὶ ἂν ἄπειρα μετ' εὐσεβείας κατορθώσωμεν, ὁ ὄλεθρος τῆς κενοδοξίας εἶναι ἱκανὸς νὰ τὰ διαλύσῃ ὅλα. Ἐὰν λοιπὸν ἐπιθυμοῦμεν ἐπαίνους, ἄς ζητοῦμεν ἐκείνους, ποῦ ὑπάρχουν εἰς τὸν Θεόν. Διότι ὁ ἔπαινος τῶν ἀνθρώπων, ὅποιος καὶ ἂν εἶναι, ἀμέσως ἐμφανίζεται καὶ ἐξαφανίζεται. Καὶ ἂν δὲν ἐξαφανίζεται, τὸ κέρδος ποῦ μᾶς παρέχει εἶναι μηδαμινὸν καὶ πολλὰς φορὰς προέρχεται ἀπὸ διεφθαρμένην κρίσιν. Διότι, τί ἀξιοθαύμαστον ἔχει ἡ δόξα, ποῦ προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, τὴν ὁποίαν ἀπολαῦουν οἱ νέοι χορεύοντες, αἱ διεφθαρμέναι γυναῖκες, οἱ πλεονέκται καὶ οἱ ἄρπαγες; Ἐκεῖνος δὲ ποῦ ἐπαινεῖται ἀπὸ τὸν Θεόν, δὲν ἐπαινεῖται ἀπὸ αὐτοὺς, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἐκείνους καὶ ἐννοῶ τοὺς Προφήτας καὶ τοὺς Ἀποστόλους οἱ ὅποιοι ἔζησαν ἀγγελικὴν ζωὴν.

Ἐὰν δέ, τὸ νὰ ἐπιθυμοῦμεν νὰ μᾶς περικυκλώνη καὶ τὸ νὰ μᾶς θαυμάζῃ ὁ ὄχλος, ἐξετάσωμεν αὐτὸ εἰς τὴν οὐσίαν του, θὰ εὕρωμεν ὅτι δὲν ἀξίζει καθόλου. "Ἄν δὲ γε-

μεν ὄν. Ὅλως δέ, εἰ καὶ ὄχλον ἐρᾶς, ἐφέλκου τὸν δῆμον
 τῶν ἀγγέλων καὶ γίνου φοβερός δαίμοσι καὶ τῶν ἀνθρωπί-
 νων οὐδένα ποιήσῃ λόγον· ἀλλὰ πάντα οὕτω καταπαιήσεις
 τὰ λαμπρά, ὡς βόρβορον καὶ πηλόν· καὶ ὄψει τότε σαφῶς,
 5 ὅτι οὐδὲν οὕτω παρασκευάζει ψυχὴν ἀσχημονεῖν, ὡς τὸ δό-
 ξης ἐρᾶν. Οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστι τὸν ταύτης ἐρῶντα μὴ
 ζῆσαι βίον ἐστιαρωμένον· ὥσπερ οὖν οὐκ ἔστι πατήσαντα
 ταύτην μὴ τὰ πλείονα τῶν παθῶν καταπαιῆσαι. Ὁ γὰρ ταύτης
 περιγενόμενος, καὶ φθόνου καὶ φιλοχρηματίας καὶ πάντων
 10 περιέσται τῶν χαλεπῶν νοσημάτων.

Καὶ πῶς αὐτῆς περισσόμεθα, φησὶν; Ἄν πρὸς τὴν ἄλ-
 λην ἴδωμεν δόξαν τὴν ἐκ τῶν οὐρανῶν, ἧς ἐκβάλλειν ἡμᾶς
 αὕτη διάζειται. Ἐκείνη γὰρ καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ λαμπροὺς καὶ
 μεθ' ἡμῶν πρὸς τὴν μέλλουσαν συναποδημεῖ ζωὴν καὶ πά-
 15 σης ἡμᾶς ἐλευθεροῖ δουλείας σαρκικῆς, ἧ μετὰ πολλῆς ἀ-
 θλιότητος δουλεύομεν νῦν, ὄλους ἐαυτοὺς τῇ γῇ καὶ τοῖς
 ταύτης ἐκδόντες πράγμασι. Κἂν εἰς ἀγορὰν ἐμβάλλῃς κἂν
 εἰς οἰκίαν εἰσέλθῃς κἂν εἰς τὰς ὁδοὺς κἂν εἰς τοὺς σταθμοὺς
 κἂν εἰς τὰ καταγώγια κἂν εἰς τὰ πανδοχεῖα κἂν εἰς πλοῖον
 20 κἂν εἰς νῆσον κἂν εἰς τὰ βασίλεια κἂν εἰς τὰ δικαστήρια
 κἂν εἰς βουλευτήρια, πανταχοῦ τῶν παρόντων καὶ τῶν βιω-
 τικῶν πραγμάτων ὄψει τὴν φροντίδα, καὶ ἕκαστον ὑπὲρ τού-
 των κοπιόμενον, τοὺς τε ἀπόντας, τοὺς τε ἐπιόντας, τοὺς ἀ-
 ποδημοῦντας, τοὺς τε μένοντας, τοὺς πλέοντας, τοὺς γεωρ-
 25 γοῦντας, τοὺς ἐν τοῖς ἀγροῖς, τοὺς ἐν τοῖς πόλεσι, πάντας
 ἀπλῶς.

Τίς οὖν ἡμῖν ἐλπίς σωτηρίας ἔσται, διὰ τὴν γῆν οἰ-
 κοῦντες τοῦ Θεοῦ, μὴ τὰ τοῦ Θεοῦ φρονοῦμεν, ἀλλὰ κελευ-
 οθέντες εἶναι ξένοι τῶν ἐνταῦθα, ξένοι τῶν οὐρανῶν ὄμεν,

νικά ἐπιθυμῆς τὸν ὄχλον, νὰ προσελκύσης τὸ πλῆθος τῶν ἀγγέλων καὶ νὰ γίνης φοβερός εἰς τοὺς δαίμονας καὶ νὰ μὴ ὀμιλῆς καθόλου διὰ τὰ ἀνθρώπινα, ἀλλὰ ὅλα ὅσα φαίνονται λαμπρά, νὰ τὰ καταπατήσης σάν νὰ εἶναι βόρβορος καὶ πηλός. Καὶ τότε θὰ ἰδῆς καθαρά, ὅτι τίποτε δὲν ἐτοιμάζει τὴν ψυχὴν ν' ἀσχημονῇ τόσον, ὅσον ἡ ἐπιθυμία τῆς δόξης. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν, ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τὴν δόξαν νὰ μὴ ζήσῃ ζωὴν γεμάτην ἀπὸ βάσανα, ὅπως δὲν εἶναι δυνατόν, ἐκεῖνος ποὺ τὴν περιεφρόνησε, νὰ μὴ περιφρονῆσῃ καὶ τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ πάθη. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ξεπερνᾷ τὴν κενοδοξίαν, θὰ εἶναι ἀνώτερος καὶ ἀπὸ τὸν φθόνον καὶ ἀπὸ τὴν φιλοχρηματίαν καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ βαρύντα νοσήματα.

Καὶ θὰ ἐρωτήσης· πῶς θὰ τὴν ξεπεράσωμεν; Ἄν ἀποβλέψωμεν πρὸς τὴν ἄλλην δόξαν, δηλαδὴ τὴν ἐπουράνιον, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἡ ἐπίγειος προσπαθεῖ νὰ μᾶς ἐκδιώξῃ. Διότι ἐκείνη ἡ δόξα καὶ τὴν ἐδῶ ζωὴν μας λαμπρύνει καὶ μᾶς ἀκολουθεῖ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν καὶ μᾶς ἐλευθερώνει ἀπὸ κάθε δουλείαν τῆς σαρκός, εἰς τὴν ὁποίαν δουλεύομεν τώρα ἀθλίως, παραδώσαντες τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς τὴν γῆν καὶ εἰς τὰ ἐπίγεια πράγματα. Εἴτε μεταβῆς εἰς τὴν ἀγοράν, εἴτε εἰσέλθῃς εἰς οἰκίαν, εἴτε εὐρεθῆς εἰς τὰς ὁδοὺς, εἴτε εἰς τοὺς σταθμούς, εἴτε εἰς τὰ καταγώγια, εἴτε εἰς τὰ πανδοχεῖα, εἴτε εἰς πλοῖον, εἴτε εἰς νῆσον, εἴτε εἰς τὰ ἀνάκτορα, εἴτε εἰς τὰ δικαστήρια, εἴτε εἰς τὰ βουλευτήρια, παντοῦ θὰ ἰδῆς τὴν φροντίδα διὰ τὰ παρόντα καὶ τὰ βιωτικὰ πράγματα καὶ τὸν καθέναν νὰ κοπιάζῃ δι' αὐτὰ καὶ τοὺς ἀπόντας καὶ τοὺς παρόντας, τοὺς ἀποδημοῦντας καὶ τοὺς μένοντας, τοὺς ταξιδεῦοντας, τοὺς γεωργούς, τοὺς ἀγρότας, τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων καὶ γενικὰ ὅλους.

Ποία σωτηρία λοιπὸν θὰ εἶναι δι' ἡμᾶς, ὅταν, ἐνῶ κατοικοῦμεν τὴν γῆν τοῦ Θεοῦ, δὲν σκεπτόμεθα τὸν Θεόν, ἀλλ' ἐνῶ ἔχομεν διαταχθῆ νὰ εἴμεθα ξένοι πρὸς τὰ ἐπίγεια, εἴμεθα ξένοι πρὸς τοὺς οὐρανοὺς καὶ πολῖται τοῦ

καὶ τῶν ἐνταῦθα πολῖται; Τί ταύτης τῆς ἀναισθησίας χεῖρον γένοιτ' ἄν, διὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὰ τῆς κρίσεως, τὰ τῆς βασιλείας ἀκούοντες, τοὺς ἐπὶ τοῦ Νῶε μιμώμεθα καὶ τοὺς ἐν Σοδόμοις, τῇ πείρᾳ τῶν πραγμάτων μένοντες πάντα μα-
 5 θεῖν; Καίτοι γε διὰ τοῦτο πάντα ἐκεῖνα γέγραπται, ἵνα εἴ τις τοῖς μέλλουσι ἀπιστεῖ, ἀπὸ τῶν ἤδη γεγενημένων σαφῆ λάβῃ καὶ περὶ τῶν μελλόντων τὴν ἀπόδειξιν.

Ταῦτα οὖν ἐννοοῦντες, καὶ τὰ παρεληλυθότα καὶ τὰ μέλλοντα μικρὸν γοῦν ἀναπνεύσωμεν τῆς χαλεπῆς ταύτης
 10 δουλείας, καὶ τινα καὶ τῆς ψυχῆς ποιησώμεθα λόγον, ἵνα καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

κόσμου; Τί χειρότερον ἢμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀνοησίαν, ὅταν, ἂν καὶ ἀκούομεν κάθε ἡμέραν περὶ τῆς κρίσεως καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, μιμούμεθα αὐτοὺς ποὺ ἔζησαν εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ Νῶε καὶ τοὺς κατοίκους τῶν Σοδόμων, περιμένοντες νὰ τὰ μάθωμεν ὅλα ἀπὸ τὴν πεῖραν τῶν πραγμάτων; Καὶ ὅμως δι' αὐτὸ ἔχουν γραφῆ ὅλα ἐκεῖνα, ὥστε, ἂν κανεὶς ἀπιστῆ διὰ τὰ μέλλοντα, νὰ λάβῃ σαφῆ ἀπόδειξιν ἀπὸ ὅσα ἔχουν ἤδη γίνει καὶ περὶ τῶν μελλόντων.

Ἔχοντες λοιπὸν ὑπ' ὄψιν αὐτὰ καθὼς καὶ τὰ παρελθόντα καὶ τὰ μέλλοντα, ἅς ἀναπνεύσωμεν ὀλίγον ἀπὸ τὴν βαρεῖαν αὐτὴν δουλείαν καὶ ἅς ὁμιλήσωμεν ὀλίγον περὶ τῆς ψυχῆς διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΘ΄.

Ἰω. 5,22 - 30

« Ὁ Πατήρ μου οὐ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ Υἱῷ, ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν Υἱόν, καθὼς
5 τιμῶσι τὸν Πατέρα».

1. Πολλῆς ἡμῖν δεῖ τῆς σπουδῆς ἐν ἅπασιν, ἀγαπητοί. Καὶ γὰρ λόγον δώσομεν καὶ εὐθύνas ὑφέξομεν ἀκριβεῖς, καὶ ρημάτων καὶ πραγμάτων. Οὐ γὰρ μέχρι τοῦ παρόντος τὰ ἡμέτερα ἔσθηκεν, ἀλλὰ καὶ ἕτερα τις ἡμᾶς ἐντιεῦθεν
10 ἐκδέξεται ζωῆς καὶ αἰσιασῆς καὶ δικαιοσύνης παρασησόμεθα φοβερωῶ. «Δεῖ γὰρ ἡμᾶς παρασηται ἔμπροσθεν τοῦ θήματος τοῦ Χριστοῦ», φησὶ Παῦλος, «ἵνα κομῆσθαι ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος, πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε κακόν». Τοῦτο τοῖνον τὸ δικαιοσύνην ἐννοῶμεν ἀεὶ καὶ οὔτω διὰ
15 παντὸς τοῦ χρόνου δυνασόμεθα εἶναι ἐν ἀρετῇ. Ὡσπερ γὰρ ὁ τῆς ψυχῆς ἐκβαλὼν τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καθάπερ ἵππος τὸν χαλινὸν ἀπορρήξας, εἰς κρημνοὺς φέρεται. («Βεθηλοῦνται», γὰρ, φησὶν, «αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ ἐν παντὶ καιρῷ»· διὸ καὶ τὴν αἰτίαν τιθεῖς, ἐπήγαγεν· «Ἀνταναιρεῖται τὰ κρίματά σου
20 ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ»)· οὔτως ὁ διαπαντὸς τοῦτον ἔχων τὸν φόβον, σωφρόνως βαδιεῖται.

«Ἀναμνησκον» γὰρ, φησὶ, «τὰ ἔσχατὰ σου καὶ εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ ἀμαρτήσῃς». Ὁ γὰρ ἀφείδῃ ἡμῖν τὰ ἀμαρτήματα νῦν, οὔτως καθεδεῖται δικάζων τότε ὁ ἀποθανὼν δι'
25 ἡμᾶς, οὔτως φανεῖται πάλιν κρίνων τὴν φύσιν ἅπασαν. «Ἐκ δευτέρου» γὰρ, φησὶ, «χωρὶς ἀμαρτίας ὀφθῆσεται τοῖς αὐτὸν ἐκδεχομένοις εἰς σωτηρίαν». Διὸ καὶ ἐνταῦθα ἔλεγεν

1. Ἰω. 6, 23.

2. Β' Κορ. 5, 10.

3. Ψαλμ. 9, 27.

4. Σοφ. Σειρ. 7, 36

ΟΜΙΛΙΑ ΛΘ΄.

Ἰω. 5,22 - 30

«Ὁ Πατήρ μου δὲν κρίνει κανένα, ἀλλ' ὅλην τὴν κρίσιν ἔδωκεν εἰς τὸν Υἱὸν διὰ νὰ τιμοῦν ὅλοι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμοῦν τὸν Πατέρα»¹.

1. Ἔχομεν μεγάλην ἀνάγκην, ἀγαπητοί μου, νὰ φροντίζωμεν δι' ὅλα. Διότι θὰ λογοδοτήσωμεν καὶ θὰ ἀναλάβωμεν μεγάλας εὐθύνας καὶ διὰ τοὺς λόγους μας καὶ διὰ τὰς πράξεις μας. Διότι τὰ πράγματά μας δὲν ἔχουν περιορισθῆ μόνον εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, ἀλλὰ κάποια ἄλλη κατάστασις ζωῆς θὰ μᾶς ἀποσπάσῃ ἀπὸ ἐδῶ καὶ θὰ σταθῶμεν ἐνώπιον φοβεροῦ δικαστηρίου. Λέγει ὁ Παῦλος· «Διότι ὅλοι ἡμεῖς πρέπει νὰ φανερωθῶμεν ἐνώπιον τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ λάβῃ ὁ καθένας ὅ,τι τοῦ ἀρμόζει δι' ὅσα ἔκαμε μὲ τὸ σῶμα του, εἴτε καλὸν εἴτε κακόν»². Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ δικαστήριον ἃς σκεπτόμεθα διαρκῶς καὶ ἔτσι θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ εἴμεθα ἐνάρετοι πάντοτε. Διότι, ὅπως ἐκεῖνος πού ἀποβάλλει ἀπὸ τὴν ψυχὴν του τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὁδηγεῖται εἰς τὸν κρημνόν, σὰν τὸν ἵππον πού ἔχει σπάσει τὸ χαλινάρι του (διότι, λέγει ὁ Δαυΐδ, «Οἱ δρόμοι του ρυπαίνονται ὅλον τὸν καιρὸν» καὶ τοῦτο διότι «αἱ κρίσεις σου δὲν εἶναι πλέον παροῦσαι ἐνώπιον τοῦ προσώπου του»³), ἔτσι θὰ βαδίζῃ σωφρόνως ἐκεῖνος πού ἔχει συνεχῶς αὐτὸν τὸν φόβον.

«Ἐνθυμήσου», λέγει, «τὰ τελευταῖα σου ἁμαρτήματα καὶ δὲν θὰ ἁμαρτήσης αἰωνίως»⁴. Διότι αὐτὸς πού συγχωρεῖ τώρα τὰς ἁμαρτίας μας, ὁ ἴδιος θὰ κάθεται τότε διὰ νὰ μᾶς δικάσῃ. Ἐκεῖνος πού ἀπέθανε χάριν ἡμῶν, ἐκεῖνος θὰ ἐμφανισθῆ πάλιν διὰ νὰ κρίνῃ ὅλην τὴν φύσιν. Διότι, διὰ δευτέραν φοράν θὰ ἐμφανισθῆ λέγει ὁ Ἀπόστολος «θὰ ἐμφανισθῆ ὄχι διὰ ζήτημα ἁμαρτίας εἰς ἐκείνους πού τὸν ἀναμένουν διὰ τὴν σωτηρίαν τους»⁵. Δι' αὐτὸ εἶπεν ἐδῶ ὁ

5. Ἐβρ. 9, 28.

«Ὁ Πατήρ μου οὐ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίειν πᾶσαν δέδωκε τῷ Υἱῷ, ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα».

Οὐκοῦν καὶ Πατέρα αὐτὸν προσερούμεν, φησὶν; Ἐπαγε. Διὰ γὰρ τοῦτο εἶπε, «Τὸν Υἱόν», ἵνα μένοντα Υἱὸν τιμῶμεν ὡς τὸν Πατέρα. Ὁ δὲ Πατέρα αὐτὸν λέγων οὐκ ἔτι τὸν Υἱὸν ὡς Πατέρα ἐτίμησεν, ἀλλὰ τὸ πᾶν συνέχεεν. Ἐπεὶ τοίνυν εὐεργετούμενοι οἱ ἄνθρωποι, οὐχ οὕτω προσάγονται ὡς τιμωρούμενοι, διὰ τοῦτο οὕτως εἶπε φοβερώς, ἵνα κἄν ὁ φόβος εἰς τιμὴν ἐαυτοῦ ἐπισπάσῃται. «Πᾶσαν» δὲ διὰν εἶπη, τοῦτο λέγει, ὅτι καὶ τοῦ κολάζειν καὶ τοῦ τιμᾶν κύριός ἐστι καὶ ἐκάτερα ποιεῖν ὡς ἂν ἐθέλῃ. Τὸ δέ, «Ἐδωκεν», εἴρηται, ἵνα μὴ ἀγέννητον αὐτὸν ὑποπιεύῃς, μηδὲ δύο Πατέρας εἶναι νομίῃς. Πάντα γὰρ ὅσα ἐστὶν ὁ Πατήρ, ταῦτά ἐστι καὶ ὁ Υἱός, γεννηθεὶς καὶ μένων ἐν τῷ εἶναι Υἱός. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι τό, «Ἐδωκεν», ἴσον τῷ ἐγέννησεν, ἐστίν, ἄκουσον ἐξ ἑτέρου τοῦτο αὐτὸ δηλούμενον. «Ὡσπερ γὰρ ὁ Πατήρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ», φησὶν, «οὕτως ἔδωκε καὶ τῷ Υἱῷ ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ».

Τί οὖν; πρότερον αὐτὸν ἐγέννησε καὶ τότε ἔδωκε τὴν ζωὴν; Ὁ γὰρ διδούς, ὄντι τινὶ δίδωσιν. Οὐκοῦν ἦν τῆς ζωῆς χωρὶς γεννηθεὶς; Ἀλλὰ τοῦτο οὐδ' ἂν δαίμονες ὑποπιεύσαιεν· μετὰ γὰρ τῆς ἀσεβείας πολὺ καὶ τὸ ἀνόητον ἔχει. Ὡσπερ οὖν τό «Ἐδωκε ζωὴν», ἐγέννησεν αὐτὸν ζωὴν ἐστίν, οὕτω καὶ τὸ «Ἐδωκε κρίειν», κρίειν αὐτὸν ἐστίν ἐγέννησεν. Ἴνα γὰρ μὴ, ἀκούων ὅτι αἴτιον ἔχει τὸν Πατέρα, παραλλαγὴν οὐσίας νομίῃς, καὶ τιμῆς ἐλάττωσιν, αὐτὸς ἔρχεται σε κρίνων, τὴν ἰσότητά καὶ ἐντιεῦθεν δεικνύς. Ὁ γὰρ

Χριστός: «Ὁ Πατήρ μου δὲν κρίνει κανένα, ἀλλ' ὅλην τὴν κρίσιν ἔδωκεν εἰς τὸν Υἱόν, διὰ νὰ τιμοῦν ὅλα τὸν Υἱόν, καθὼς τιμοῦν τὸν Πατέρα».

Λοιπόν, θὰ ἐρωτήσης, θὰ τὸν ὀνομάσωμεν καὶ Πατέρα; Καθόλου. Ἔλλωστε διὰ τοῦτο εἶπε, «Τὸν Υἱόν», ἵνα, ἐνῶ θὰ μένη Υἱός, τὸν τιμῶμεν ὅπως καὶ τὸν Πατέρα. Ἐκεῖνος δὲ πού λέγει αὐτὸν Πατέρα δὲν τιμᾷ πλέον τὸν Υἱόν ὅπως καὶ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ συγχέει τὸ πᾶν. Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι, ὅταν εὐεργετοῦνται δὲν συμπεριφέρονται ἔτσι, ὅπως ὅταν τιμωροῦνται, διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς ἠμίλει μὲ λόγια τόσον φοβερά, διὰ νὰ προκαλέσῃ ὁ φόβος τὴν τιμὴν πού ὀφείλεται. Καὶ ὅταν λέγῃ, «πᾶσαν», ἐννοεῖ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἔχει τὴν ἐξουσίαν καὶ νὰ τιμωρῇ καὶ νὰ τιμᾷ καὶ νὰ κάμνῃ καὶ τὰ δύο, ὅπως θέλει. Τὸ δὲ «ἔδωκεν» ἔχει λεχθῆ, διὰ νὰ μὴ σοῦ περάσῃ ἀπὸ τὸν νοῦν ὅτι αὐτὸς εἶναι ἀγέννητος, οὔτε νὰ νομίσης, ὅτι ὑπάρχουν δύο Πατέρες. Διότι, ὅτι εἶναι ὁ Πατήρ, εἶναι καὶ ὁ Υἱός, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη καὶ παμένει Υἱός. Καὶ διὰ νὰ ἀντιληφθῆς ὅτι τὸ «ἔδωκεν» εἶναι ἴσον μὲ τὸ ἐγέννησεν, ἄκουσε πῶς τὸ καθιστᾷ φανερόν μὲ ἄλλα λόγια. Διότι λέγει: «Ὅπως ὁ Πατήρ ἔχει μέσα του ζωὴν, ἔτσι ἔδωκε καὶ εἰς τὸν Υἱόν νὰ ἔχῃ μέσα του ζωὴν».

Τί συμβαίνει, λοιπόν; Πρῶτα τὸν ἐγέννησε καὶ μετὰ τοῦ ἔδωσε ζωὴν; Διότι ἐκεῖνος πού δίδει, δίδει εἰς κάποιον πού ὑπάρχει. Ἐγεννήθη λοιπὸν χωρὶς ζωὴν; Ἄλλ' αὐτὸ δὲν θὰ ἤμποροῦσαν νὰ τὸ σκεφθοῦν οὔτε οἱ δαίμονες. Διότι μαζὶ μὲ τὴν μεγάλην ἀσέβειαν περιέχει καὶ ἀνοησίαν. Ὅπως λοιπὸν τὸ «ἔδωκε ζωὴν» σημαίνει ὅτι ἐγέννησεν αὐτὸν μὲ ζωὴν, ἔτσι καὶ τό, «ἔδωκε κρίσιν», σημαίνει ὅτι ἐγέννησεν αὐτὸν κριτὴν. Διότι, διὰ νὰ μὴ νομίσης, ὅταν ἀκούῃς ὅτι αὐτὸς ἀποδίδει τὴν αἰτίαν εἰς τὸν Πατέρα, ὅτι ὑπάρχει διαφορετικὴ οὐσία καὶ μικρότερα τιμῆ, αὐτὸς ὁ ἴδιος ἔρχεται νὰ σὲ κρίνῃ, ἀποδεικνύων καὶ μὲ αὐτὸ τὴν ἰσότητα. Διότι ἐκεῖνος πού ἔχει ἐξουσίαν νὰ τιμωρῇ καὶ νὰ

ἔχων ἐξουσίαν κολάζειν καὶ τιμᾶν οὐδὲ βούλεται, τὰ αὐτὰ
 δύναται τῷ Πατρὶ. Ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτό ἐστιν, ἀλλ' ὑπεροχὴν
 γεννηθεὶς ἔλαβε τὴν τιμὴν, τί γέγονεν ὥστε αὐτὸν ὑπε-
 ροχὴν τιμηθῆναι; ἐκ ποίας ἐπὶ τοῦτο ἦλθε προκοπῆς ὥστε τὴν
 5 ἀξίαν ταύτην λαβεῖν καὶ χειροιοτηθῆναι; Οὐκ αἰσχύνεσθε
 τὰ ἀνθρώπινα ταῦτα καὶ εὐτελεῖ νοήματα τῆ ἀκηράτω φύσει
 καὶ οὐδὲν ἐπέλοιστον ἐχούση ἀναισχύντως οὕτως ἐπεισύ-
 γοντες;

Τίνος οὖν ἕνεκεν οὕτω φθέγγεται, φησὶν; Ὡστε εὐπα-
 10 ράδεκτον γενέσθαι τὸν λόγον, καὶ τοῖς ὑψηλοῖς προοδοποι-
 ῆσαι ῥήμασι. Διὰ τοῦτο ἀναμίγνυσι ταῦτα ἐκεῖνοις, κἀκεῖ-
 να τοῦτοις. Καὶ ὄρα πῶς· καλὸν γὰρ ἐξ ἀρχῆς ταῦτα ἰδεῖν.
 Εἶπεν, «Ὁ Πατὴρ μου ἐργάζεται, καὶ γὼ ἐργάζομαι», δεικνύς
 ἐκ τούτου τὸ ἴσον καὶ τὸ ὁμοίωμα· «Καὶ ἐζήτουν αὐτὸν ἀπο-
 15 κτεῖναι». Τί λοιπὸν ποιεῖ; Τῆ λέξει μὲν καθυφίησι, τὰ
 νοήματα δὲ τὰ αὐτὰ τίθησι, οὕτω λέγων· «Οὐ δύναται ὁ
 Υἱὸς ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ οὐδέν». Εἶτα πάλιν ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ
 ἀνάγει τὸν λόγον· «Ἄ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῆ, ταῦτα καὶ ὁ
 Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ», λέγων. Εἶτα πάλιν ἐπὶ τὸ ταπεινότερον·
 20 «Ὁ γὰρ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱὸν καὶ πάντα δείκνυσιν αὐτῷ
 ἃ αὐτὸς ποιεῖ· καὶ μείζονα τούτων δείξει αὐτῷ». Εἶτα πάλιν
 ἐπὶ τὸ ὑψηλότερον· «Ὡσπερ γὰρ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς
 νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς οὐδὲ θέλει ζωοποιεῖν».
 Καὶ μετὰ τοῦτο πάλιν ἐπὶ τὸ ταπεινὸν ὁμοῦ καὶ ὑψηλόν· «Οὐ-
 25 δὲ γὰρ ὁ Πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν ἔ-
 δωκε τῷ Υἱῷ». Εἶτα ἐπὶ τὸ ὑψηλότερον· «Ἴνα πάντες τι-
 μῶσι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα».

Εἶδες πῶς τὸν λόγον ποικίλλει, δι' ὑψηλῶν τε καὶ τα-
 πεινῶν αὐτὸν ὑφαίνων ὀνομάτων τε καὶ ῥημάτων, ὥστε καὶ
 30 τοῖς τίτιε γενέσθαι εὐπαράδεκτον καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα μη-

τιμᾶ ὅποιους θέλει, ἔχει τὴν ἰδίαν δύναμιν μὲ τὸν Πατέρα. Διότι, ἐὰν δὲν συνέβη αὐτό, ἀλλ' ἔλαβε τὴν τιμὴν μετὰ τὴν γέννησίν του, ποία ὑπῆρξεν ἡ αἰτία ὥστε νὰ τιμηθῆ ὕστερον; Μὲ ποῖον τρόπον προώδευσε τόσον πολὺ ὥστε νὰ λάβῃ αὐτὴν τὴν ἀξίαν καὶ νὰ θεωρηθῆ ἀντάξιός της; Δὲν ἐντρέπεσθε ν' ἀποδίδετε μὲ τόσην ἀναισχυντίαν εἰς τὴν ἀθάνατον καὶ μὴ ἐπιδεχομένην καμμίαν αὔξησιν φύσιν αὐτὰς τὰς ἀνθρωπίνας καὶ ἐξευτελιστικὰς ἰδέας;

Διατί λοιπόν, θὰ ἐρωτήσης, ὁμιλεῖ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον; Διὰ νὰ γίνῃ εὐκόλα πιστευτὸς ὁ λόγος του καὶ διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὴν ὁδὸν διὰ τὰ ὑψηλότερα. Δι' αὐτὸ ἀναμιγνύει τὰ μὲν μὲ τὰ δέ, ταῦτα μὲ ἐκεῖνα. Καὶ πρόσεξε μὲ ποῖον τρόπον. Διότι καλὸν εἶναι νὰ παρατηρήσης αὐτὰ ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Εἶπεν· «Ὁ Πατὴρ μου ἐργάζεται καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι», διὰ ν' ἀποδείξῃ μὲ αὐτό, ὅτι εἶναι ἴσος καὶ ὁμότιμος μὲ τὸν Πατέρα. «Καὶ ἐζήτουν νὰ τὸν φονεύσουν». Τί κάμνει λοιπόν; Προσαρμύζει μὲν τὰ λόγια, θέτει ὅμως τὰς αὐτὰς ἐννοίας, ἐφ' ὅσον λέγει· «Δὲν δύναται ὁ Υἱὸς νὰ κάμῃ τίποτε ἀφ' ἑαυτοῦ». Ἐπειτα ἀνεβάζει τὸν λόγον εἰς ὑψηλὰς ἐννοίας· «Διότι ὅσα κάμνει ἐκεῖνος, αὐτὰ ὁμοίως καὶ ὁ Υἱὸς κάμνει». Ἐπειτα πάλιν ἀπλουστεύει τὸν λόγον· «Διότι ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱὸν καὶ δεικνύει εἰς αὐτὸν ὅλα ὅσα κάμνει αὐτὸς καὶ μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὰ θὰ δείξῃ εἰς αὐτόν». Ἐπειτα πάλιν ἀνεβάζει τὸν λόγον ὑψηλά· «Διότι ὅπως ὁ Πατὴρ ἀνασταίνει τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς ζωοποιεῖ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς ἐκείνους πού θέλει ζωοποιεῖ». Ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸ ἀπλοῦν καὶ συγχρόνως εἰς τὸ ὑψηλόν· «Διότι ὁ Πατὴρ δὲν κρίνει κανένα, ἀλλὰ ὅλην τὴν κρίσιν ἔδωκεν εἰς τὸν Υἱόν». Ἐπειτα πάλιν εἰς τὸ ὑψηλότερον· «Διὰ νὰ τιμοῦν ὅλοι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμοῦν τὸν Πατέρα».

Εἶδες πῶς ποικίλλει τὸν λόγον ἀναμιγνύων τὰς ἀπλουστεράς καὶ ὑψηλοτέρας λέξεις καὶ ἐκφράσεις, ὥστε καὶ ἀπὸ τοὺς τότε ἀκροατὰς εὐκόλως νὰ γίνεταί δεκτὸς καὶ οἱ μέλλοντες νὰ μὴ πάθουν καμμίαν ζημίαν, ἀφοῦ σχηματίσουν

δὲν βλαβῆναι, ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν καὶ περὶ τῶν ἐτιέρων τὴν
 προσήκουσαν λαβόντες ἔγνωσαν; Εἰ γὰρ μὴ τοῦτό ἐστι, μηδὲ
 συγκαταβάσεως ἔνεκεν εἴρηται τὰ εἰρημένα, τίνος ἔνεκεν
 τὰ ὑψηλὰ προσέκειτο; Ὁ μὲν γὰρ ὀφείλων μεγάλα περὶ
 5 ἑαυτοῦ φθέγγεσθαι, διὰ μικρόν τι εἶπη καὶ ταπεινόν, πρό-
 φασιν εὐπρόσωπον ἔχει, οἰκονομίας τινὸς ἔνεκεν τοῦτο ποι-
 ῶν· ὁ δὲ εὐτελεῖ λέγειν ὀφείλων περὶ ἑαυτοῦ, ἂν μέγα τι
 εἶπη, τίμος ἔνεκεν τὰ ὑπερβαίνοντα αὐτοῦ τὴν φύσιν φθέγγε-
 γεται; Τοῦτο γὰρ οὐκ ἔστι οἰκονομίας τινός, ἀλλ' ἐσχάτης
 10 ἀσεβείας ἐστίν.

2. Ὡστε ἡμεῖς μὲν δικαίαν καὶ τῷ Θεῷ πρόπουσαν
 αἰτίαν ἔχομεν εἰπεῖν τῶν ταπεινῶν ρημάτων, τὴν συγκατά-
 βασιν καὶ τὸ παιδεύειν μειριάζειν καὶ τὴν διὰ ταύτης ἡμῖν
 οἰκονομουμένην σωτηρίαν· ὁ καὶ αὐτὸς δηλῶν ἀλλαγῶς ἔλε-
 15 γε· «Ταῦτα δὲ λέγω, ἵνα ὑμεῖς σωθῆτε». Ἐπειδὴ γὰρ εἰς
 τὴν Ἰωάννου κατέφυγε μαρτυρίαν, τὴν ἑαυτοῦ ἀφείς (ὅπερ
 ἀνάξιον αὐτοῦ τῆς μεγαλωσύνης ἦν)· τῆς εὐτελείας τῆς
 τοσαύτης τῶν ρημάτων τιθεὶς τὴν αἰτίαν, εἶπε τό, «Ταῦτα
 δὲ λέγω, ἵνα ὑμεῖς σωθῆτε». Ὑμεῖς δὲ οἱ λέγοντες μὴ ἔ-
 20 χεῖν αὐτὸν τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν δύναμιν τῷ γεγεννη-
 κότε, τί ἂν εἶπητε διὰ ἀκούσητε αὐτοῦ φθεγγομένου, δι-
 ῶν ἴσην δείκνυσι τὴν πρὸς τὸν Πατέρα καὶ δύναμιν καὶ ἐ-
 ξουσίαν καὶ δόξαν;

Τίμος δὲ ἔνεκεν καὶ τὴν αὐτὴν τιμὴν ἀπαιτεῖ, σφόδρα κα-
 25 ταδεέστερος ὢν, ὥς φατε; Καὶ οὐδὲ ἐνιαῦθα ἴσταιται, οὕτως
 εἰπὼν, ἀλλὰ καὶ ἐπάγει λέγων· «Ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱόν, οὐ
 τιμᾷ τὸν Πατέρα τὸν πέμπαντα αὐτόν». Ὁρᾷς πῶς συμπέ-
 πλεκται ἡ τιμὴ τοῦ Υἱοῦ τῇ τιμῇ τοῦ Πατρὸς; Καὶ τί τοῦτο,
 φησί; Τοῦτο γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν ἀποσιόλων ἔστιν ἰδεῖν· «Ὁ γὰρ

ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ νοήματα τὴν ἀρμόζουσαν κρίσιν περὶ τῶν ἄλλων; Διότι, ἐὰν τὰ πράγματα δὲν ἔχουν ἔτσι, οὔτε αὐτὰ εἶχον λεχθῆ ἀπὸ καθαρὰν συγκατάβασιν, διατί ἀνέμειξε τὰ ὑψηλά; Διότι ἐκεῖνος ποῦ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ εἰπῆ μεγάλα λόγια διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἐὰν εἰπῆ κάτι ἀνάξιον καὶ ταπεινόν, δίδει βεβαίαν σχεδὸν πρόφασιν νὰ νομισθῆ, ὅτι κάμνει τοῦτο προσχεδιασμένα. Ἄλλ' ἐκεῖνος ποῦ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ὁμιλῆ διὰ τὸν ἑαυτὸν του μὲ λόγια εὐτελῆ, ἐὰν εἰπῆ κάτι σπουδαῖον, διατί λέγει πράγματα ποῦ ὑπερβαίνουν τὴν φύσιν του; Διότι αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπόδειξις κάποιας οἰκονομίας, ἀλλὰ πολὺ μεγάλης ἀσεβείας.

2. Ὡστε ἡμεῖς τουλάχιστον ἠμποροῦμεν νὰ ἐξηγήσωμεν κατὰ τρόπον δίκαιον καὶ ἀρμόζοντα εἰς τὸν Θεὸν τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν χρησιμοποιεῖ ἀπλᾶ λόγια, ὅτι δηλαδὴ κάμνει τοῦτο ἀπὸ συγκατάβασιν καὶ διὰ νὰ μᾶς παιδαγωγῆσῃ εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ δι' αὐτῆς νὰ προνοήσῃ διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Τοῦτο καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς εἰς ἄλλο μέρος δηλώνει μὲ αὐτὰ τὰ λόγια· «Λέγω ταῦτα διὰ νὰ σωθῆτε». Ἐπειδὴ δηλαδὴ προσέφυγεν εἰς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰωάννου, παραλείψας τὴν ἰδικήν του (πρᾶγμα ποῦ ἦτο ἀνάξιον τῆς μεγαλωσύνης του), ἀφοῦ ἀνέφερε τὴν αἰτίαν τῆς τόσον μεγάλης ἀπλότητος τῶν λόγων, προσέθεσε τό, «Αὐτὰ τὰ λέγω, διὰ νὰ σωθῆτε». Σεῖς ὅμως οἱ ὁποῖοι ἰσχυρίζεσθε ὅτι δὲν ἔχει τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν μὲ τὸν Πατέρα, τί θὰ εἰπῆτε, ὅταν τὸν ἀκούσετε νὰ λέγῃ ἐκεῖνα, μὲ τὰ ὁποῖα ἀποδεικνύει ὅτι ἔχει τὴν ἴδιαν δύναμιν, ἐξουσίαν καὶ δόξαν μὲ τὸν Πατέρα;

Καὶ διατί ἀπαιτεῖ καὶ τὴν αὐτὴν τιμὴν, ἀφοῦ εἶναι πολὺ κατώτερος ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὅπως ἰσχυρίζεσθε; Καὶ οὔτε μένει ἱκανοποιημένος μὲ αὐτὰ ποῦ εἶπεν, προσθέτει· «Ἐκεῖνος ποῦ δὲν τιμᾷ τὸν Υἱόν, οὔτε τὸν Πατέρα τιμᾷ, ὁ ὁποῖος τὸν ἔστειλε». Βλέπετε μὲ ποῖον τρόπον ἢ τιμὴ τοῦ Υἱοῦ ἔχει συμπεριληφθῆ εἰς τὴν τιμὴν τοῦ Πατρὸς; Καὶ διατί, θὰ ἐρωτήσης, τὸ λέγει αὐτό; Διότι τὸ ἴδιο εἶναι δυ-

δεχόμενος», φησίν, «ὡμᾶς, ἐμὲ δέχεται»: Ἄλλ' ἐκεῖ μὲν ἐπειδὴ τὰ τῶν δούλων οἰκειοῦνται τῶν ἑαυτοῦ, διὰ τοῦτο οὕτως εἶπεν· ἐνταῦθα δέ, ἐπειδὴ μία ἐστὶν ἡ οὐσία καὶ ἡ δόξα. Ἄλλως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀποσιόλων οὐκ εἴρηται, ἵνα 5 τιμῶσι. Καλῶς δὲ εἶπεν, «Ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱόν, οὐ τιμᾷ τὸν Πατέρα».

Καὶ γὰρ εἰ δύο βασιλέων ὄντων ὁ εἷς ὑβρίζοιτο, συν-ὑβρίζεται καὶ ὁ ἕτερος καὶ μάλιστα διὰν ὁ ὑβριζόμενος υἱὸς ἦ. Ὑβρίζεται μὲν γὰρ καὶ ὀπλίτου παροινηθέντιος· ἀλλ' οὐχ 10 ὁμοίως, ἀλλ' ὡς διὰ μεσίτου. Ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ὡς δι' ἑαυτοῦ. Διὰ τοῦτο προλαβὼν εἶπεν, «Ἴνα τιμῶσι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα»· ἵνα, διὰν εἶπη, «Ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱόν, οὐ τιμᾷ τὸν Πατέρα», τὴν αὐτὴν ἐννοή-σης τιμὴν. Οὐ γὰρ ἀπλῶς «Ὁ μὴ τιμῶν», ἀλλ', «Ὁ μὴ τι- 15 μῶν»· οὕτως ὡς εἶπον, φησίν, «οὐ τιμᾷ τὸν Πατέρα». Καὶ πῶς, φησί, τῆς αὐτῆς οὐσίας ὁ πέμπων καὶ ὁ πεμπόμενος; Πάλιν ἐπὶ τὰ ἀνθρώπινα καταφέρεις τὸν λόγον καὶ οὐκ ἐννοεῖς διὰ ταῦτα πάντα δι' οὐδὲν ἕτερον εἴρηται, ἀλλ' ἵνα καὶ τὸν αἴτιον εἰδῶμεν καὶ εἰς τὴν Σαβελλίου μὴ περιπέ- 20 σωμεν νόσον καὶ τῶν Ἰουδαίων ἢ ἀσθένεια τοῦτον θερα-πευθῆναι τὸν τρόπον, ὥστε μὴ νομισθῆναι αὐτὸν ἀντίθεον εἶ-ραι παρ' αὐτοῖς.

Καὶ γὰρ ἔλεγον, «Οὗτος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ· οὗτος ἀπὸ Θεοῦ οὐκ ἐλήλυθε». Πρὸς δὲ τὸ τὴν ὑποψίαν ταύτην 25 ἀνελεῖν, οὐχ οὕτω τὰ ὑψηλὰ, ὡς τὰ ταπεινὰ συνεβάλλειτο. Διὰ τοῦτο συνεχῶς ἄνω καὶ κάτω ἔλεγεν ἀπεισιάλθαι, οὐχ ἵνα ἐλάτιωσιν τινὰ αὐτοῦ νομίσης εἶναι τὸ ρῆμα, ἀλλ' ἵνα ἐμφράξῃ τὰ ἐκείνων σιόματα. Διὰ τοῦτο καὶ καταφεύγει συνεχῶς ἐπὶ τὸν Πατέρα, τιθεὶς μετὰ καὶ τὴν οἰκείαν 30 αὐθεντίαν. Εἶτε γὰρ πάντα πρὸς τὴν ἀξίαν ἔλεγε τὴν ἑ-αυτοῦ, οὐκ ἂν ἐδέξαντο τὰ λεγόμενα ἐκεῖνοι, ὅπου γε καὶ

6. Ὁ Σαβέλλιος ἐπίστευεν, ὅτι ἐν μόνον πρόσωπον ὑπάρχει εἰς τὸν Θεόν.

νατὸν νὰ τὸ ἰδοῦμεν εἰς τοὺς Ἀποστόλους. Διότι λέγει· «Ἐ-κεῖνος πὸν δέχεται ἐσς, ἐμὲ δέχεται». Ἄλλ' ἐκεῖ μὲν ὠμίλησεν ἔτσι, ἐπειδὴ κάμνει ἰδικά του τὰ πράγματα τῶν ἰδικῶν του δούλων. Ἐδῶ ὅμως, ἐπειδὴ μία εἶναι ἡ οὐσία καὶ ἡ δόξα. Ἄλλωστε δὲν τὸ εἶπε διὰ τοὺς Ἀποστόλους, διὰ νὰ τὸν τιμοῦν. Καὶ καλῶς εἶπεν· «Ἐκεῖνος πὸν δὲν τιμᾶ τὸν Υἱόν, δὲν τιμᾶ τὸν Πατέρα».

Διότι, ἂν ἀπὸ δύο βασιλεῖς ὑβρίζεται ὁ ἕνας, τότε ὑβρίζεται καὶ ὁ ἄλλος καὶ μάλιστα ὅταν ὁ ὑβριζόμενος εἶναι υἱός. Ὑβρίζεται ἐπίσης ὁ βασιλεὺς, ὅταν ὑβρίζεται ὁ στρατιώτης, ὄχι βέβαια κατὰ τρόπον ἄμεσον, ἀλλὰ διὰ μέσου ἄλλου. Ἐδῶ ὅμως ὄχι καθ' ὅμοιον τρόπον, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του. Δι' αὐτὸ προηγουμένως εἶπε, «Διὰ νὰ τιμοῦν τὸν Υἱόν, καθὼς τιμοῦν τὸν Πατέρα». Διὰ νὰ ἐννοήσῃς τὴν ἰδία τιμὴν, ὅταν λέγῃ, «Ἐκεῖνος πὸν δὲν τιμᾶ τὸν Υἱόν, δὲν τιμᾶ τὸν Πατέρα». Διότι δὲν λέγει ἀπλῶς, «Ἐκεῖνος πὸν δὲν τιμᾶ», ἀλλὰ «Δὲν τιμᾶ τὸν Πατέρα». Καὶ μὲ ποῖον τρόπον, θὰ ἐρωτήσῃς, εἶναι τῆς ἰδίας οὐσίας καὶ ὁ ἀποστέλλων καὶ ὁ ἀποστελλόμενος; Πάλιν φέρεις τὸν λόγον εἰς τὰ ἀνθρώπινα καὶ δὲν καταλαβαίνεις ὅτι αὐτὰ ὅλα δὲν ἔχουν λεχθῆ δι' ἄλλην αἰτίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ ξέρωμεν καὶ τὸν αἴτιον καὶ νὰ μὴ περιπέσωμεν εἰς τὴν νόσον τοῦ Σαβελλίου* καὶ διὰ νὰ θεραπευθῆ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἢ ἀσθένεια τῶν Ἰουδαίων, ὥστε νὰ μὴ νομίζουν ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ.

Διότι οἱ Ἰουδαῖοι ἔλεγαν· «Αὐτὸς δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν Θεόν. Αὐτὸς δὲν ἔχει ἔλθει ἀπὸ τὸν Θεόν». Καὶ διὰ ν' ἀφαιρέσῃ αὐτὴν τὴν ὑποψίαν, μετεχειρίζετο ὄχι τόσο τὰ ὑψηλά, ὅσον τὰ ἀπλᾶ λόγια. Διὰ τοῦτο ἔλεγε συνεχῶς, ὅτι εἶναι ἀπεσταλμένος, ὄχι διὰ νὰ νομίσῃς, ὅτι εἶναι κατώτερος εἰς ὀτιδήποτε, ἀλλὰ διὰ νὰ βουλῶσῃ τὰ στόματα τῶν Ἰουδαίων. Δι' αὐτὸ καταφεύγει συχνὰ εἰς τὸν Πατέρα, παρεμβάλλων ὅμως καὶ τὴν ἰδικὴν του αὐθεντίαν. Διότι ἂν εἶχε ἀναφέρει ὅλα ὅσα ἀφεώρων εἰς τὴν ἀξίαν του, ἐ-

ἀπὸ ὀλίγων τοιούτων ρημάτων ἐδίωξάν τι αὐτὸν καὶ ἐλίθασαν πολλάκις· εἴτε πρὸς ἐκείνους ἀφορῶν πάντα ἐφθέγγετο ταπεινά, μετὰ ταῦτα πολλοὶ ἐβλάβησαν ἄν. Διόπερ ἀναμίγνυσι καὶ κινῶν τὴν διδασκαλίαν καὶ διὰ τούτων, ὅπερ ἔφην, τῶν ταπεινῶν ἐμφράτιων τὰ ἐκείνων σιόματα, καὶ διὰ τῶν πρὸς τὴν ἀξίαν λεχθέντων τὴν εὐτελεῆ τῶν εἰρημένων ἀποκρουόμενος ἔννοιαν παρὰ τοῖς νοῦν ἔχουσι, καὶ δεικνὺς οὐδὲν αὐτῷ προσήκουσαν ὄλω.

Τὸ γὰρ πεμφθῆναι, μεταβάσεώς ἐσιν· ὁ δὲ Θεὸς πανταχοῦ πάρεσι. Τίνος οὖν ἔνεκέν φησιν, ἀπεισιάλθαι; Παχύτερα λέγει, τῆς πρὸς τὸν Πατέρα ὁμόνοιαν δηλῶν οὕτω γοῦν καὶ τὰ ἐξῆς σχηματίζει ρήματα, τοῦτο κατασκευάσει θέλων. «Ἀμὴν γάρ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν», φησὶν, «ὅτι ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους, καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με, ἔχει ζωὴν αἰώνιον». Ὅρῳ πῶς συνεχῶς τὸ αὐτὸ τίθησι, θεραπεύων ἐκείνην τὴν ὑποψίαν καὶ ἐντεῦθεν καὶ διὰ τῶν ἐξῆς καὶ φόβῳ καὶ εὐεργεσίας ἐπαγγελίᾳ τὴν πρὸς αὐτὸν φιλοεικίαν καταλύων, κἀνταῦθα πάλιν συγκαταβαίνων πολὺ τοῖς ρήμασιν; Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, Ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους καὶ πιστεύων ἐμοί. Ἦ γὰρ ἂν τῷ φρον τὸ πρᾶγμα ἐνόμισαν εἶναι καὶ κόμπον ρημάτων περιττόν.

Εἰ γὰρ μετὰ τοσοῦτον χρόνον καὶ μυρία θαύματα τοῦτο ὑπώπιευσαν, φθεγξαμένου αὐτοῦ οὕτω, πολλῷ μᾶλλον τότε. Διὸ καὶ ἔλεγον αὐτῷ τότε· «Ἀβραὰμ ἀπέθανε καὶ οἱ προφῆται ἀπέθανον καὶ πῶς οὐ λέγεις, Ἐάν τις τὸν λόγον μου τηρήσῃ, εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ γεύσεται θανάτου;». Ἰν' οὖν μὴ καὶ ἐνταῦθα ἐκθηριωθῶσιν, ὄρα τί φησιν· «Ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με, ἔχει ζωὴν αἰώνιον». Τοῦτο δὲ οὐ μικρῶς εὐπαράδεκτον ἐποίει τὸν λόγον,

κεῖνοι δὲν θὰ παρεδέχοντο τὰ λόγια του, ὅπου μάλιστα εἶχεν εἰπεῖ ὀλίγα περὶ τούτου, τὸν κατεδίωξαν καὶ τὸν ἐλίθοβόλησαν. Ἐὰν πάλιν ὠμίλει ἀπλᾶ ἀποβλέπων εἰς ἐκείνους, θὰ ἐβλάπτοντο πολλοὶ μετὰ ταῦτα. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἀναμिγνύει τὴν διδασκαλίαν του, ὅπως εἶπα, μὲ αὐτὰ τὰ ἀπλᾶ λόγια διὰ νὰ βουλώσῃ τὰ στόματά των καὶ ἀποκρούων μὲ ὅσα ἐξέφραζαν τὴν ἀξίαν του τὴν εὐτελεῖ των ἐκτίμησιν εἰς τὸν νοῦν τῶν σωφρόνων καὶ διὰ ν' ἀποδείξῃ ὅτι αὐτὰ δὲν τοῦ ἤρμοζαν καθόλου.

Διότι, τὸ ὅτι ἦτο ἀπεσταλμένος, σημαίνει μετάβασιν. Ὁ δὲ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ παρών. Διατί λοιπὸν λέγει, ὅτι ἦτο ἀπεσταλμένος; Χρησιμοποιεῖ περισσότερον κονδροειδεῖς ἐκφράσεις διὰ ν' ἀποδείξῃ τὴν συμφωνίαν μὲ τὸν Πατέρα. Καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀναφέρει τὰ ἐπόμενα, ἐπειδὴ θέλει νὰ μετριάσῃ τοῦτο. Διότι λέγει· «Ἀλήθεια, ἀλήθεια σᾶς λέγω, ὅτι ἐκεῖνος ποὺ ἀκούει τοὺς λόγους μου καὶ πιστεύει εἰς ἐκείνον ποὺ μὲ ἔστειλεν, ἔχει ζωὴν αἰώνιον». Βλέπεις πόσον συχνὰ ἐπαναλαμβάνει τὸ αὐτὸ, διὰ ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ ἐκείνους τὴν ὑποψίαν καὶ μὲ ὅσα λέγει ἐδῶ καὶ μὲ τὰ ἐπόμενα καὶ διὰ νὰ ἀπομακρύνῃ τὴν πρὸς αὐτὸν διαμάχην μὲ τὸν φόβον καὶ μὲ τὴν ὑπόσχεσιν τῆς εὐεργεσίας καὶ δι' αὐτὸ πάλιν καταβιβάζει τὰ λόγια του πάρα πολὺ χαμηλά; Διότι δὲν εἶπεν, Ἐκεῖνος ποὺ ἀκούει τοὺς λόγους μου καὶ πιστεύει εἰς ἐμέ. Διότι θὰ ἐνόμιζαν, ὅτι πρόκειται δι' ἀλαζονίαν καὶ περιττὴν κομπορημοσύνην.

Διότι, ἂν ὕστερα ἀπὸ τόσον χρόνον καὶ ἄπειρα θαύματα θὰ εἶχαν αὐτὴν τὴν ὑποψίαν, ἐπειδὴ ὠμίλησεν ἔτσι, πολὺ περισσότερον θὰ τὸ ἐνόμιζαν τώρα. Δι' αὐτὸ καὶ τοῦ ἔλεγον· «Ὁ Ἀβραὰμ ἀπέθανε καὶ οἱ προφῆται ἀπέθαναν καὶ πῶς ἐσὺ λέγεις Ἐὰν τηρήσῃ κανεὶς τὸν λόγον μου, δὲν θὰ γευθῇ ποτὲ τὸν θάνατον;»'. Διὰ νὰ μὴ ἐξαγριωθοῦν λοιπὸν, πρόσεχε τί λέγει· «Ἐκεῖνος ποὺ ἀκούει τὸν λόγον μου καὶ πιστεύει εἰς ἐκείνον ποὺ μὲ ἔστειλεν, ἔχει ζωὴν αἰώνιον». Ὅταν ὠμίλει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἦτο δυνατὸν

τὸ μαθεῖν λέγω, διὲ τῷ Πατρὶ πιστεύουσιν οἱ αὐτοῦ ἀκούοντες. Τοῦτο γὰρ δεξάμενοι μετὰ προθυμίας, καὶ τὰ λοιπὰ ἔμελλον εὐκολώτερα δέχεσθαι.

Ὡστε καὶ τῷ ταπεινόν τι εἰπεῖν τοῖς ὑψηλοῖς συνειτέ-
 5 λει καὶ προωδοποιεῖ. Εἰπὼν δέ, «Ἔχει ζωὴν αἰώνιον», ἐπάγει «Καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται, ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν»· δύο τούτοις εὐπαράδεκτον ποιῶν τὸν λόγον καὶ τῷ τὸν Πατέρα εἶναι πιστευόμενον καὶ τῷ πολλῶν ἀπολαύειν ἀγαθῶν τὸν πειθόμενον. Τὸ δέ, «Εἰς
 10 κρίσιν οὐκ ἔρχεται», τοῦτό ἐστιν, οὐ κολάζεται. Θάνατον γὰρ οὐ τοῦτό φησι τὸν ἐνταῦθα, ἀλλὰ τὸν αἰώνιον, ὡσερ οὖν καὶ ζωὴν ἐκείνην τὴν ἀθάνατον. «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν, διὲ οἱ νεκροὶ ἀκούσουσι τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται».
 15 Εἰπὼν τὰ ῥήματα, λέγει καὶ τὴν διὰ τῶν ἔργων ἀπόδειξιν.

Ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγεν, «Ὡσερ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς οὗς θέλει ζωοποιεῖ»· ἵνα μὴ δόξη κόμπος εἶναι τὸ πρᾶγμα καὶ τῷφος, παρέχεται καὶ τὴν διὰ τῶν ἔργων ἀπόδειξιν λέγων· «Ἔρχεται ὥρα».
 20 Εἶτα ἵνα μὴ μακρὸν ὑποπιεύσης χρόνον ἐπάγει· «Καὶ νῦν ἐστίν, διὲ οἱ νεκροὶ ἀκούσουσι τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται». Εἶδες αὐθεντίαν ἐνταῦθα καὶ ἐξουσίαν ἄφατον; Ὡσερ γὰρ ἐν τῇ ἀνασιτάσει οὕτω καὶ νῦν ἔσται, φησί. Καὶ γὰρ τότε φωνῆς ἀκούσαντες ἐπιπαιτού-
 25 σης ἐγειρόμεθα· «Ἐν κελεύσματι», γὰρ, φησί, «Θεοῦ οἱ νεκροὶ ἀναστήσονται».

Καὶ πόθεν δῆλον, ἴσως ἐρεῖ τις, διὲ οὐ κόμπος τὰ εἰρημένα; Ἐξ ὧν ἐπέγαγεν, διὲ «Καὶ νῦν ἐστίν». Εἰ μὲν γὰρ εἰς τὸν μέλλοντα μόνον ἐπήγγελτο χρόνον, ἔμελλεν ὁ

νὰ δεχθοῦν εὐκολώτερα τὸν λόγον του, διότι αὐτοὶ ἀντελαμβάνοντο ὅτι, ὅσοι ἀκούουν τὸν Χριστόν, πιστεύουν εἰς τὸν Πατέρα. Διότι, ἐὰν παρεδέχοντο αὐτὸ μὲ προθυμίαν, θὰ παρεδέχοντο εὐκολώτερα καὶ τὰ ὑπόλοιπα.

Ὡστε καὶ τὸ νὰ εἰπῆ κάτι τὸ ἀπλοϊκόν, συνετέλει καὶ ἐτοίμαζε τὸν δρόμον διὰ τὰ ὑψηλότερα. Καὶ ἀφοῦ εἶπεν, «Ἐχει ζωὴν αἰώνιον», προσθέτει «Καὶ δὲν θὰ περάσῃ ἀπὸ κρίσιν, ἀλλὰ ἔχει μεταβῆ ἀπὸ τὸν θάνατον εἰς τὴν ζωὴν», κάμνων εὐκολα παραδεκτὸν τὸν λόγον μὲ αὐτὰ τὰ δύο, δηλαδή καὶ μὲ τὸ ὅτι ἔλεγεν ὅτι πιστεύει εἰς τὸν Πατέρα καὶ μὲ τὸ ὅτι ἐκεῖνος πὺ πιστεύει, ἀπολαύει πολλὰ ἀγαθὰ. Τὸ δέ, «Δὲν θὰ περάσῃ ἀπὸ κρίσιν», σημαίνει δὲν τιμωρεῖται. Θάνατον ὅμως δὲν ἐννοεῖ τὸν ἐπίγειον, ἀλλὰ τὸν αἰώνιον, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ζωὴν ἐννοεῖ ἐκείνην τὴν ἀθάνατον. «Ἀλήθεια, ἀλήθεια σὰς λέγω, ὅτι ἔρχεται ὥρα καὶ ἤδη ἦλθε, πὺ οἱ νεκροὶ θ' ἀκούσουν τὴν φωνὴν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκεῖνοι πὺ θ' ἀκούσουν, θὰ ζήσουν». Ἀφοῦ εἶπεν αὐτὰ τὰ λόγια, ἐπιβεβαιώνει ταῦτα μὲ τὰ ἔργα.

Ἐπειδὴ δηλαδή εἶχεν εἰπεῖ, «Ὅπως ὁ Πατὴρ ἀνασταίνει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς ζωοποιεῖ ὅποιους θέλει», διὰ νὰ μὴ φανῆ ὅτι αὐτὸ εἶναι κομπορημοσύνη καὶ ἀλαζονεία, δίδει τὴν ἀπόδειξιν μὲ τὰ ἔργα λέγων· «Ἐρχεται ὥρα». Καὶ διὰ νὰ μὴ ὑποπτέυσης πολὺν χρόνον, προσθέτει «καὶ ἤδη ἦλθε, πὺ οἱ νεκροὶ θ' ἀκούσουν τὴν φωνὴν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκεῖνοι πὺ θ' ἀκούσουν, θὰ ζήσουν». Βλέπεις ἐδῶ αὐθεντίαν καὶ ἐξουσίαν ἄφατον; Διότι, ὅπως θὰ εἶναι εἰς τὴν ἀνάστασιν, ἔτσι θὰ εἶναι καὶ τώρα, ἐτόνισε. Διότι καὶ τότε, ὅταν ἀκούσωμεν τὴν φωνὴν του νὰ διατάσῃ, θ' ἀναστηθοῦμεν, ἀφοῦ ὁ Ἀπόστολος λέγει· «Μὲ παράγγελμα Θεοῦ οἱ νεκροὶ θ' ἀναστηθοῦν»⁸.

Καὶ ἡμπορεῖ ἴσως νὰ ἐρωτήσῃ κανεὶς, ἀπὸ ποῦ φαίνεται, ὅτι αὐτὰ τὰ λόγια δὲν εἶναι ἀλαζονεία; Ἀπὸ ὅσα εἶπε μετὰ, δηλαδή «Καὶ ἤδη ἦλθε». Διότι, ἂν ἀνεφέρετο εἰς

λόγος ὑποπιος εἶναι παρ' αὐτοῖς. Νυνὶ δὲ παρέχει τὴν ἀπόδειξιν. Ἐμοῦ γάρ, φησί, διατριβοντος μεθ' ὑμῶν, τοῦτο γενήσεται. Οὐκ ἂν δὲ μὴ δυνάμενος ἐπηγγείλατο κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, ὥστε μὴ πλείονα γέλωτα ὀφλεῖν ἐκ τῆς ὑπο-
 5 οχέσεως. Εἶτα καὶ λογιζομὸν ἐπάγει τῶν εἰρημένων ἀποδεικτικόν, λέγων «Ὡσπερ γάρ ὁ Πατήρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως καὶ τῷ Υἱῷ ζωὴν ἔχει ἐν ἑαυτῷ».

3. Ὁρᾷς πῶς τὸ ἀπαράλλακτον καὶ ἐνὶ μόνῳ τὴν διαφορὰν ἐμφαῖνον, τῷ τὸν μὲν Πατέρα εἶναι, τὸν δὲν Υἱόν;
 10 Ἡ γάρ, «Ἐδωκε», λέξις, ταύτην εἰσάγει τὴν διαίρεσιν μόνην, τὰ δὲ ἄλλα πάντα ἴσα καὶ ἀπαράλλακτα δείκνυοιν. Ὁθεν δῆλον, ὅτι μετὰ ἰσοσύτης ἐξουσίας πάντα ποιεῖ καὶ δυνάμεως, μεθ' ὅσης ὁ Πατήρ καὶ οὐχ ἐτιέρωθεν δυναμούμενος. Οὕτω γάρ ἔχει ζωὴν, ὡσπερ ὁ Πατήρ. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ
 15 τὸ ἐφεξῆς εὐθέως ἐπήγαγε πάλιν, ἵνα ἀπὸ τούτου κάκεῖνο νοήσωμεν. Ποῖον δὲ τοῦτο; Τό, «Ἐδωκεν αὐτῷ ἐξουσίαν καὶ κρίσιν ποιεῖν». Καὶ τίνος ἕνεκεν ἀνάστασιν καὶ κρίσιν ἄνω καὶ κάτω σιρέφει; «Ὡσπερ γάρ ὁ Πατήρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς οὗς θέλει ζωοποιεῖ»
 20 καὶ πάλιν, «Ὁ Πατήρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν κρίσιν δέδωκε τῷ Υἱῷ· καὶ πάλιν, «Ὡσπερ ὁ Πατήρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως ἔδωκε καὶ τῷ Υἱῷ ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ»· καὶ πάλιν, «Οἱ ἀκούσαντες τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ζήσονται»· καὶ ἐνιαῦθα δὲ πάλιν, «Ἐδωκεν αὐτῷ ἐξουσίαν
 25 καὶ κρίσιν ποιεῖν».

Τίνος οὖν ἕνεκεν ταῦτα σιρέφει συνεχῶς, κρίσιν λέγω καὶ ζωὴν καὶ ἀνάστασιν; Ὅτι ταῦτα μάλιστα πάντων ἐστὶ τὰ καὶ ἐπαγαγέσθαι δυνάμενα καὶ τὸν ἀνένδοτον ἀκροατήν. Ὁ γάρ πεισθεὶς δι καὶ ἀναστήσεται καὶ τούτῳ δώσει
 30 τὰς εὐδύνας τῶν πεπλημμελημένων· εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον

ιὸ μέλλον, ὁ λόγος θὰ προεκάλει εἰς αὐτοὺς ὑποψίαν. Τώρα ὅμως δίδει τὴν ἀπόδειξιν. Διότι λέγει, ὅτι αὐτὸ θὰ γίνῃ τώρα πού ἐγὼ ζῶ μαζί σας. Δὲν θὰ ἤμποροῦσεν ἐκεῖνον τὸν καιρὸν νὰ ὑποσχεθῆ ταῦτα, διὰ νὰ μὴ προκαλέσῃ περισσότερον γέλωτα ἀπὸ τὴν ὑπόσχεσιν. Τέλος φέρει ἀποδεικτικὸν συλλογισμὸν δι' ὅσα εἶχεν εἰπεῖ, λέγων· «Διότι, ὅπως ὁ Πατὴρ ἔχει μέσα τοῦ ζωῆν, ἔτσι ἔδωκε καὶ εἰς τὸν Υἱὸν νὰ ἔχη μέσα τοῦ ζωῆν.

3. Βλέπεις μὲ ποῖον τρόπον κάμνει σταθερὰν τὴν ἰσότητα καὶ παρουσιάζει μόνον αὐτὴν τὴν διαφορὰν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἕνας μὲν εἶναι ὁ Πατὴρ, ἄλλος δὲ ὁ Υἱός; Διότι ἡ λέξις, «Ἐδωκε», αὐτὴν μόνον τὴν διαίρεσιν εἰσάγει, ὅλα δὲ τὰ ἄλλα ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι ἴσα καὶ ὅμοια. Ἐπομένως, εἶναι φανερόν, ὅτι κάμνει τὰ πάντα μὲ τόσην ἐξουσίαν καὶ δύναμιν, μὲ ὄσην καὶ ὁ Πατὴρ καὶ δὲν λαμβάνει ἀπὸ ἀλλοῦ τὴν δύναμιν. Ἐτσι δηλαδὴ ἔχει ζωῆν, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Πατὴρ. Δι' αὐτὸ ἐπρόσθεσε πάλιν τὸ ἐπόμενον, διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τοῦτο καὶ ἐκεῖνο. Καὶ ποῖον εἶναι αὐτό; «Ἐδωκεν εἰς αὐτὸν ἐξουσίαν καὶ κρίσιν νὰ κάμνῃ. Καὶ διατί τόσον συχνὰ ὑπενθυμίζει τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν κρίσιν; «Διότι, ὅπως ὁ Πατὴρ ἀνασταίνει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς ζωοποιεῖ ὅποιους θέλει». Καὶ πάλιν· «Ὁ Πατὴρ δὲν κρίνει κανένα, ἀλλὰ ὅλην τὴν κρίσιν ἔδωκεν εἰς τὸν Υἱόν». Καὶ πάλιν· «Ὅπως ὁ Πατὴρ ἔχει μέσα τοῦ ζωῆν, ἔτσι ἔδωκε καὶ εἰς τὸν Υἱὸν νὰ ἔχη μέσα τοῦ ζωῆν». Καὶ πάλιν· «Ἐκεῖνοι πού θὰ ἀκούσουν τὴν φωνὴν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, νὰ ζήσουν». Καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, «Ἐδωκεν εἰς αὐτὸν ἐξουσίαν καὶ κρίσιν νὰ κάμνῃ».

Διατί ἀναφέρει ταῦτα τόσον συχνά, δηλαδὴ τὴν ζωῆν καὶ τὴν ἀνάστασιν; Διότι αὐτὰ εἶναι ἔξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἤμποροῦν νὰ κάμψουν καὶ τὸν πλέον ἀμετάπειστον ἀκρατήν. Διότι ὅποιος ἔχει πιστεύσει, ὅτι θ' ἀναστηθῆ καὶ ὅτι θὰ τιμωρηθῆ διὰ τὰς ἁμαρτίας του, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἰδῆ

εἶδε σημεῖον, τοῦτο καταδεξάμενος προσδραμεῖται πάντως, ἡμερον κατασκευάζων ἐναντῶ τὸν δικασιῆν. «Ὅτι Υἱὸς ἀνθρώπου ἐσὶ, μὴ θαυμάζετε τοῦτο». Παῦλος μὲν ὁ Σαμοσατεὺς οὐχ οὕτω φησὶν, ἀλλὰ πῶς; «Ἐξουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ
 5 κρίσιν ποιεῖν, ὅτι Υἱὸς ἀνθρώπου ἐστίν». Ἄλλ' οὐδεμίαν ἀκολουθίαν ἔχει τοῦτο οὕτω λεγόμενον. Οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἔλαβε κρίσιν ὅτι ἄνθρωπός ἐστιν (ἐπεὶ τί ἐκώλυε πάντας ἀνθρώπους εἶναι κριτὰς;), ἀλλ' ἐπειδὴ τῆς ἀρρήτου οὐσίας ἐκείνης ἐστὶν Υἱός, διὰ τοῦτό ἐστι κριτής.

10 Οὕτω τοίνυν ἀναγνωσιέον, «Ὅτι Υἱὸς ἀνθρώπου ἐσὶ μὴ θαυμάζετε τοῦτο». Ἐπειδὴ ἐδόκει τοῖς ἀκούουσι προσιστασθαι τὸ λεγόμενον καὶ, πλέον οὐδὲν ἐνόμιζον εἶναι ἢ ψιλὸν ἄνθρωπον, τὰ δὲ λεγόμενα μείζονα ἢ κατὰ ἄνθρωπον ἦν, μᾶλλον δὲ μείζονα ἢ κατὰ ἄγγελον, καὶ Θεοῦ μόνου
 15 ταύτην λύων τὴν ἀντίθεσιν, ἐπήγαγε· «Μὴ θαυμάζετε, ὅτι Υἱὸς ἀνθρώπου ἐστίν· ὅτι ἔρχεται ὥρα, ἐν ἣ ὁί ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσονται τῆς φωνῆς αὐτοῦ καὶ ἐκπορεύσονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες, εἰς ἀνάστασιν κρίσεως». Καὶ τίνος ἕνεκεν
 20 οὐκ εἶπεν· Μὴ θαυμάζετε, ὅτι Υἱὸς ἀνθρώπου ἐσὶ· καὶ γὰρ καὶ Υἱὸς Θεοῦ ἐστίν· ἀλλὰ τῆς ἀνασιτάσεως ἐμνημόνευσεν; Ἔθηκε μὲν αὐτὸ ἀνωτέρω, λέγων, «Ἀκούσουσι τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ Θεοῦ».

Εἰ δὲ ἐνιαῦθα ἀπεισιώπησε, μὴ θαυμάσης. Τὸ γὰρ
 25 ἔργον εἰπὼν, ὁ Θεοῦ ἴδιον ἦν, δίδωσι τοῖς ἀκροωμένοις ἐξ αὐτοῦ συλλογίσασθαι λοιπὸν ὅτι καὶ Θεὸς ἦν καὶ Θεοῦ Παῖς. Παρ' αὐτοῦ μὲν γὰρ λεγόμενον συνεχῶς προσέση ἂν ἴοιτε ἐκείνοις, ἀπὸ δὲ τοῦ συλλογισμοῦ τῶν θαυμάτων δεικνύμενον

ἄλλο θαῦμα, ἀφοῦ παραδεχθῆ τοῦτο θὰ τρέξη χωρὶς ἀμφιβολίαν, διὰ νὰ προσοικειωθῆ τὸν δικαστὴν του. «Διότι εἶναι Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, μὴ ἀπορῆτε διὰ τοῦτο». Ὁ Παῦλος ὁμῶς ἀπὸ τὰ Σαμώσατα δὲν τὸ εἶπεν ἔτσι. Ἄλλὰ πῶς; «Ἐδωκεν εἰς αὐτὸν ἐξουσίαν νὰ κρίνῃ, διότι εἶναι Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου». Ἄλλ' αὐτὸ πού ἐλέχθη, δὲν ἔχει καμμίαν συνέπειαν. Διότι δὲν ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν τῆς κρίσεως, ἐπειδὴ εἶναι ἄνθρωπος (διότι, τί θὰ ἠμπόδιζε τοὺς ἀνθρώπους νὰ εἶναι κριταί;) ἀλλ' εἶναι κριτής, ἐπειδὴ εἶναι Υἱὸς ἐκείνης τῆς ἀνεκφράστου οὐσίας.

Πρέπει λοιπὸν ν' ἀναγνωσθῆ ὡς ἐξῆς· «Διότι εἶναι Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, μὴ ἀπορῆτε διὰ τοῦτο». Ἐπειδὴ ἐφαίνετο εἰς τοὺς ἀκροατάς, ὅτι αὐτὰ τὰ λόγια ἦσαν ἀμφισβητήσιμα καὶ δὲν ἐπίστευον ὅτι εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἀπλοῦς ἄνθρωπος, ὅτι τὰ λεγόμενά του ἦσαν μεγαλύτερα ἀπὸ ὅσα ἠμπορεῖ ὁ ἄνθρωπος καὶ μᾶλλον περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἠμπορεῖ ἓνας ἄγγελος καὶ λόγια μόνον τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ λύσῃ αὐτὴν τὴν ἀντίθεσιν, ἐπρόσθεσε· «Μὴ ἀπορῆτε, διότι εἶναι Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. Διότι ἔρχεται ὥρα, κατὰ τὴν ὁποίαν ὅλοι ὅσοι θὰ εὐρίσκωνται εἰς τὰ μνημεῖα, θὰ ἀκούσουν τὴν φωνὴν του καὶ θὰ ἐξέλθουν, ἐκεῖνοι μὲν πού ἔκαμαν τὸ καλὸ θὰ ἀναστηθοῦν διὰ ζωὴν, ἐκεῖνοι δὲ πού ἔκαμαν τὸ κακὸν θὰ ἀναστηθοῦν διὰ κρίσιν». Καὶ διατί δὲν εἶπε· Μὴ ἀπορῆτε, διότι εἶναι Υἱὸς ἀνθρώπου. Διότι εἶναι καὶ Υἱὸς Θεοῦ. Ἄλλὰ ὑπενθύμισε τὴν ἀνάστασιν; Αὐτὸ ἤδη τὸ εἶχεν ἐκθέσει προηγουμένως, ὅταν εἶπε· «Θὰ ἀκούσουν τὴν φωνὴν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ».

Μὴ ἀπορήσης, ἐπειδὴ ἐδῶ τὸ ἀπεισιώπησε. Διότι, ἀφοῦ ἀνέπτυξε τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἦτο ἴδιον τοῦ Θεοῦ, ἀφήνει εἰς τοὺς ἀκροατάς νὰ συλλογισθοῦν ἐξ αὐτοῦ τὰ ὑπόλοιπα, ὅτι δηλαδὴ ἦτο Θεὸς καὶ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐὰν τοῦτο ἐπανελαμβάνετο συνεχῶς παρ' αὐτοῦ, θὰ προεκάλει εἰς ἐκείνους ἀμφισβήτησιν, ἐνῶ μὲ τὴν ἐπιδοκιμασίαν τῶν θαυμάτων, ἔκαμνε τὴν διδασκαλίαν ὀλιγώτερον

ἀνεπαχθεσιέραν τὴν διδασκαλίαν ἐποίει. Καὶ γὰρ οἱ τοὺς
 συλλογισμοὺς πλέκοντες, διὰ τὰ μέρη θέντες, γενναίως
 ἀποδείξωσι τὸ ζητούμενον, οὐκ ἐπάγουσιν αὐτοὶ τὸ συμπέ-
 ρασμα πολλάκις, ἀλλ' εὐγνωμονέστερον κατασκευάζοντες τὸν
 5 ἀκροατὴν καὶ τὴν νίκην λαμπριέραν ποιῶντες, αὐτὸν ἐκεί-
 νον παρασκευάζουσι τὸν ἀντιλέγοντα τὴν ἀπόφασιν ἐξενεγ-
 κεῖν, ὥστε μᾶλλον αὐτοῖς ψηφίσασθαι τοὺς παρόντας τῶν
 ἀντιδίκων τὴν ὑπὲρ αὐτῶν φερόντων ψῆφον. Τῆς μὲν οὖν
 κατὰ τὸν Λάζαρον μνημονεύσας ἀνασιτάσεως, τὴν κρίσιν ἐ-
 10 σίγησεν· οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἀνέστη Λάζαρος· τὴν δὲ καθόλου
 εἰπὼν καὶ τοῦτο προσέθηκεν, διὸ «Οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες
 ἐκπορεύονται εἰς ἀνάστασιν ζωῆς· Οἱ δὲ τὰ φαῦλα πρά-
 ξαντες, εἰς ἀνάστασιν κρίσεως».

Οὕτω καὶ Ἰωάννης ἐπήγειο τὸν ἀκροατὴν, κρίσεως
 15 μνηθεῖς, καὶ διὸ, «Ὁ μὴ πιστεύων εἰς τὸν Υἱόν, οὐκ ὄψε-
 ται τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μένει ἐπ' αὐτόν». Οὕ-
 τω καὶ αὐτὸς τὸν Νικόδημον· «Ὁ γὰρ πιστεύων εἰς τὸν Υἱόν»,
 ἔλεγε πρὸς αὐτόν, «οὐ κρίνεται, ὁ δὲ μὴ πιστεύων, ἤδη κέ-
 κριται». Οὕτω καὶ ἐνιαῦθα καὶ δικαστηρίου καὶ κολάσεως
 20 μέμνηται τῆς ἐπὶ ταῖς πονηραῖς πράξεσιν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶ-
 πεν ἀνωτέρω, διὸ· «Ὁ ἀκούων μου τὸν λόγον καὶ πιστεύων
 τῷ πέμψαντί με, οὐ κρίνεται». ἵνα μὴ νομίῃ τις διὸ τοῦτο
 ἀρκεῖ πρὸς σωτηρίαν μόνον, καὶ τὰ ἐκ τοῦ θίου προσέθηκεν,
 εἰπὼν, διὸ· «Οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες, εἰς ἀνάστασιν ζωῆς·
 25 οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες, εἰς ἀνάστασιν κρίσεως».

Ἐπεὶ οὖν ἔφησεν αὐτῷ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν δώσειν
 λόγον καὶ πάντας ἀπὸ τῆς φωνῆς ἀναστήσεσθαι τῆς αὐτοῦ,
 πρᾶγμα καινὸν καὶ παράδοξον καὶ ἔτι καὶ νῦν ἀπιστούμενον
 παρὰ πολλοῖς καὶ τῶν δοκούντων πεπιστευκέναι, μήτε γε τό-
 30 τε παρὰ Ἰουδαίοις ἄκουσον πῶς αὐτὸ κατασκευάζει, πάλιν
 τῇ ἀσθενείᾳ συγκαταβαίνων τῶν ἀκροωμένων· «Οὐ δύναμαι

μοσητήν. Διότι ἐκεῖνοι πού πλέκουν τοὺς συλλογισμοὺς, ὅταν θέτοντες τὰς προτάσεις ἀποδείξουν σαφῶς τὸ ζητούμενον, δὲν ἐξάγουν πολλὰς φορὰς οἱ ἴδιοι τὸ συμπέρασμα, ἀλλ' ἀφοῦ καταστήσουν τὸν ἀκροατὴν εὐνοϊκώτερον καὶ κάμουν λαμπροτέραν τὴν ἐπιτυχίαν, ἀναγκάζουν τὸν ἴδιον τὸν ἀντιλέγοντα νὰ θγάλη τὴν ἀπόφασιν, εἰς τρόπον ὥστε ὅσοι εἶναι παρόντες μᾶλλον ν' ἀποφασίσουν ὑπὲρ ἑνὸς ἐκ τῶν ἀντιδίκων. Ἀφοῦ λοιπὸν ὑπενθύμισε τὴν ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου, ἀπεσιώπησε τὴν κρίσιν. Ἀφοῦ ὁμως ὠμίλησε περὶ τῆς παγκοσμίου ἀναστάσεως, προσέθεσε καὶ τὸ ἑξῆς· «Ἐκεῖνοι πού ἔκαμαν τὸ καλὸ θ' ἀναστηθοῦν διὰ ζωὴν, ἐκεῖνοι ὁμως πού ἔκαμαν τὸ κακό, θ' ἀναστηθοῦν διὰ κρίσιν».

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ὁ Ἰωάννης διηγείρε τὸν ἀκροατὴν, ἐνθυμηθεὶς τὴν κρίσιν καὶ εἰπὼν· «Ἐκεῖνος πού δὲν πιστεύει εἰς τὸν Υἱὸν δὲν θὰ ἰδῆ ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μένει ἐπάνω του». Τὸ ἴδιο εἶπε καὶ ὁ Χριστὸς εἰς τὸν Νικόδημον· «Διότι ἐκεῖνος πού πιστεύει εἰς τὸν Υἱὸν δὲν κρίνεται, ἐκεῖνος ὁμως πού δὲν πιστεύει, ἔχει ἤδη κριθῆ». Ἔτσι καὶ ἐδῶ ὑπενθυμίζει δικαστήριον καὶ κόλασιν διὰ τὰς κακὰς πράξεις. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπε προηγουμένως ὅτι, «Ἐκεῖνος πού ἀκούει τὸν λόγον μου καὶ πιστεύει εἰς αὐτὸν πού με ἔστειλε, δὲν κρίνεται», διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ὅτι αὐτὸ μόνον ἀρκεῖ διὰ τὴν σωτηρίαν προσέθεσε καὶ τὰ προερχόμενα ἐκ τοῦ βίου λέγων· «Ἐκεῖνοι πού ἔκαμαν τὸ καλὸ θ' ἀναστηθοῦν διὰ ζωὴν, ἐκεῖνοι δὲ πού ἔκαμαν τὸ κακό, θ' ἀναστηθοῦν διὰ κρίσιν».

Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶχεν εἰπεῖ, ὅτι ὀλόκληρος ἡ οἰκουμένη θὰ δώσῃ λόγον εἰς αὐτὸν καὶ ὅτι ὅλοι θ' ἀναστηθοῦν, ὅταν ἀκούσουν τὴν φωνὴν του, πρᾶγμα πού ἦτο νέον καὶ παράξενον καὶ πού ἀκόμη καὶ σήμερα ἀπίστευτον ἀπὸ πολλοὺς καὶ μάλιστα ἀπὸ ἐκείνους πού φαίνονται ὅτι πιστεύουν, καθὼς καὶ τότε ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, ἄκουσε κατὰ ποῖον τρόπον τὸ ἐτοιμάζει, προσαρμόζων αὐτὸ πάλιν εἰς τὴν πνευματικὴν ἀδυναμίαν τῶν ἀκροατῶν· «Ἐγὼ δὲν ἤ-

ἐγὼ ποιεῖν ἀπ' ἐμαντοῦ οὐδέν. Καθὼς ἀκούω, κρίνω, καὶ ἢ κρίσις ἢ ἐμὴ δικαία ἐστίν, ὅτι οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με». Καίτοι οὐ μικρὰν τέως ἀνασιτάσεως ἦν δεδωκὼς ἀπόδειξιν, τὸν παράλυτον
 5 σφίγγας. Διόπερ οὐδὲ πρότερον περὶ ἀνασιτάσεως διελέχθη, ἕως ἐκεῖνο ἐποίησεν, ὃ τῆς ἀνασιτάσεως οὐ σφόδρα ἀποδέον ἦν. Καὶ τὴν κρίσιν δὲ ἠνίξαστο τότε, μετὰ τὴν τοῦ σώματος σφίγγιν εἰπὼν, «Ἴδε ὑγιῆς γέγονας· μηκέτι ἀμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν τί σοι γένηται»· ἀλλ' ὁμῶς καὶ τὴν Λαζάρου προ-
 10 αναφωνεῖ καὶ τὴν τῆς οἰκουμένης.

Καὶ ἐπειδὴ δύο ταύτας ἀνασιτάσεις προεῖπε, τὴν τε τοῦ Λαζάρου τὴν αὐτίκα μάλᾳ ἐκθησομένην καὶ τὴν τῆς οἰκουμένης τοῖς μακροῖς ὕστερον ἐσομένην χρόνοις, ταύτην μὲν ἀπὸ τοῦ παραλύτου πισιοῦται καὶ τῆς ἐγγύτητος τοῦ και-
 15 ροῦ, λέγων, «Ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν»· ἐκείνην δέ, ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν Λάζαρον ἀνασιτάσεως, διὰ τῶν ἤδη γινομένων τὰ μηδέπω γενόμενα ὑπ' ὄψιν ἄγων. Καὶ τοῦτο πανταχοῦ ποιοῦντα αὐτὸν ἔστιν ἰδεῖν, δύο τιθέντα προρρήσεις ἢ καὶ τρεῖς, καὶ τὰ ἐσόμενα ἀπὸ τῶν γινομένων ἀεὶ πι-
 20 σιούμενον.

4. Ἄλλ' ὁμῶς ἰσαῦτα καὶ εἰπὼν καὶ ποιήσας, ἐπειδὴ τέως ἀσθενέστεροι ἦσαν, οὐκ ἀρκεῖται τούτοις, ἀλλὰ καὶ δι' ὧν ἐπάγει ρημάτων αὐτῶν κατασιτέλλει τὴν φιλονεικίαν, λέγων «Οὐ δύναμαι ἐγὼ ποιεῖν ἀπ' ἐμαντοῦ οὐδέν. Καθὼς
 25 ἀκούω, κρίνω, καὶ ἢ κρίσις ἢ ἐμὴ δικαία ἐστίν, ὅτι οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με». Ἐπειδὴ γὰρ ξένα τινὰ καὶ παρηλλαγμένα παρὰ τοὺς προφήτας ἐδόκει λέγειν (ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἔλεγον, ὅτι ὁ Θεὸς

μπορῶ νὰ κάμω τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου. Καθὼς ἀκούω κρίνω καὶ ἡ ἰδική μου κρίσις εἶναι δικαία, διότι δὲν ἐπιδιώκω τὸ ἰδικόν μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ Πατρός, πὺ μὲ ἔστειλε. Καὶ ὅμως δὲν εἶχε δώσει ἤδη μικρὰν ἀποδείξιν τῆς ἀναστάσεως, ἀφοῦ ἐθεράπευσε τὸν παράλυτον. Δι' αὐτὸ μάλιστα δὲν εἶχεν ὁμιλήσει προηγουμένως περὶ ἀναστάσεως, παρὰ μόνον ἀφοῦ ἔκαμεν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν ὑπολείπεται πολὺ τῆς ἀναστάσεως. Καὶ τὴν κρίσιν ὑπηνίχθη τότε, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ σώματος τοῦ παραλύτου, ὅταν τοῦ εἶπεν· «Ἰδές, ἔγινες ὑγιής, μὴ ἀμαρτάνης πλέον, διὰ νὰ μὴ σοῦ συμβῆ τίποτε χειρότερον». Ἄλλ' ὅμως προαναγγέλλει καὶ τοῦ Λαζάρου τὴν ἀνάστασιν καὶ τῆς οἰκουμένης.

Καὶ ἐπειδὴ προεῖπε δύο ἀναστάσεις, δηλαδὴ καὶ ἐκείνην τοῦ Λαζάρου, ἡ ὁποία ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἐγίνετο, καὶ τῆς οἰκουμένης, ἡ ὁποία θὰ γίνῃ μετὰ πάροδον μακροῦ χρόνου, τὴν μὲν ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου ἀποδεικνύει ἀπὸ τὸν παράλυτον καὶ ἀπὸ τὴν προσέγγισιν τοῦ καιροῦ λέγων, «Ἔρχεται ὥρα καὶ ἤδη ἦλθε», τὴν δὲ ἀνάστασιν τῆς οἰκουμένης ἀπὸ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου, φέρων ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν ἐκεῖνα πὺ ἐπρόκειτο νὰ γίνουν δι' ἐκείνων πὺ εἶχαν ἤδη γίνει. Καὶ ἠμποροῦμεν νὰ ἰδοῦμεν ὅτι αὐτὸ τὸ κάμνει παντοῦ, θέτει δηλαδὴ δύο ἢ τρεῖς προαναγγελίας καὶ κάμνει πιστευτὰ τὰ μέλλοντα ἀπὸ τὰ ἤδη γενόμενα.

4. Ἐνῶ ὅμως ὁ Χριστὸς εἶχεν εἰπεῖ καὶ εἶχε κάμει τόσα πολλά, ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι ἦσαν μέχρι τινὸς ἀσθενέστεροι κατὰ τὸ πνεῦμα, δὲν ἀρκεῖται εἰς αὐτά, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ λόγια πὺ προσθέτει, καταστέλλει τὴν φιλονικεῖαν των λέγων· «Ἐγὼ δὲν ἠμπορῶ νὰ κάμω τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου. Καθὼς ἀκούω, κρίνω καὶ ἡ ἰδική μου κρίσις εἶναι δικαία, διότι δὲν ἐπιδιώκω τὸ ἰδικόν μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ θέλημα ἐκείνου πὺ μὲ ἔστειλεν». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐφαίνετο ὅτι λέγει παράξενα πράγματα καὶ διαφορετικὰ ἀπὸ ἐκεῖνα πὺ εἶχαν εἰπεῖ οἱ Προφῆται (διότι ἐκεῖνοι ἔλεγαν, ὅτι

ἔστιν ὁ κρίνων τὴν γῆν ἅπασαν, τοιέσι, τὸ ἀνθρώπινον γένος· καὶ τοῦτο ὁ Δαυὶδ πανταχοῦ ἀνακηρύτιον ἔλεγε, «Κρίνει λαοὺς ἐν εὐθύτητι»· καί, «Ὁ Θεὸς κριτὴς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος»· καὶ οἱ προφηταὶ δὲ πάντες
 5 καὶ ὁ Μωϋσῆς· ὁ δὲ Χριστὸς ἔλεγεν, «Ὁ Πατήρ οὐ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν δέδωκε τῷ Υἱῷ», ἰκανὸν δὲ τοῦτο ἦν θορυβῆσαι τὸν ἀκούοντα τότε Ἰουδαῖον καὶ παρασκευάσαι πάλιν ἀντίθεον αὐτὸν ὑποπιεῦειν), σφόδρα ἐνταῦθα συγκαταβαίνει τῷ λόγῳ καὶ τοσοῦτον, ὅσον ἀπῆται αὐτῶν ἢ ἀ-
 10 σθένεια, ὥστε τὴν ὀλεθρίαν ταύτην ὑποψίαν πρόρριζον ἀνελεῖν, καὶ φησιν· «Ἐγὼ οὐ δύναμαι ἀπ' ἐμαντοῦ ποιεῖν οὐδέν»· τοιέσι, οὐδὲν ξένον, οὐδὲ παρηλλαγμένον, οὐδὲ ὁ μὴ βούλειται ὁ Πατήρ, παρ' ἐμοῦ γινόμενον ὄψεσθε, ἢ λεγόμενον ἀκούσεσθε.

15 Καὶ πρότερον εἰπὼν, διὲ Υἱὸς ἀνθρώπου ἐστίν, καὶ δείξας διὲ ἀνθρωπὸν αὐτὸν ἰέως ὑπώπιενον, οὕτω καὶ ἐνταῦθα προσεῖθησιν. Ὡσπερ οὖν ἀνωτέρω εἰπὼν, «Ὁ ἀκηκόαμεν, λαλοῦμεν, καὶ ὁ ἐώρακαμεν, μαρτυροῦμεν»· καὶ ὁ Ἰωάννης, «Ὁ ἐώρακε, μαρτυρεῖ, καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ
 20 οὐδεὶς λαμβάνει»· περὶ ἀκριβοῦς δὲ ἀμφοτέρω εἴρηται γνώσεως, οὐχ ἀπλῶς περὶ ἀκοῆς καὶ ὄψεως· οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἀκοὴν εἰπὼν, οὐδὲν ἄλλο ἐμφαίνει, ἢ διὲ ἀδύνατον ἄλλο τι θελῆσαι αὐτόν, ἢ ὅπερ ὁ Πατήρ.

Ἄλλ' οὐκ εἶπεν οὕτω σαφῶς (οὐ γὰρ ἂν ἐδέξαντο ἐξ
 25 εὐθείας ἰέως οὕτως ἀκούοντες)· ἀλλὰ πῶς; Συγκαταβατικῶς καὶ ἀνθρωπίνως σφόδρα· «Καθὼς ἀκούω», κρίνω. Πάλιν οὐ διδασκαλίαν λέγων ἐνταῦθα (οὐ γὰρ εἶπε, Καθὼς διδάσκομαι, ἀλλὰ, «Καθὼς ἀκούω»), ἀλλ' οὐδὲ ὡς δεόμενος ἀκροᾶσεως ταῦτά φησιν (οὐ γὰρ μόνον τοῦ δι-
 30 δάσκεσθαι ἀνευδεῆς ἦν, ἀλλὰ καὶ τοῦ δεῖσθαι ἀκούειν),

ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ κρίνει ὅλην τὴν γῆν, δηλαδὴ τὸ ἀνθρώπινον γένος, πρᾶγμα ποὺ ὁ Δαυῖδ προέλεγε παντοῦ· «Θὰ κρίνη λαοὺς μεῖς ἰσότητα»⁹, καὶ «ὁ Θεὸς εἶναι δικαστῆς δίκαιος, δυνατὸς καὶ ὑπομονητικὸς»¹⁰, ἐνῶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «Ὁ Πατὴρ δὲν κρίνει κανένα,, ἀλλ' ἔχει δώσει εἰς τὸν Υἱὸν τὴν κρίσιν», ἦτο δὲ τοῦτο ἀρκετὸν διὰ νὰ ἀναστατώσῃ τοὺς Ἰουδαίους καὶ νὰ τὸν καταστήσῃ ὑποπτον ὡς ἐχθρὸν τοῦ Θεοῦ), δι' αὐτὸ ἐδῶ φροντίζει πολὺ διὰ τὰ λόγια του καὶ μάλιστα τόσο ὅσον ἀπῆτει ἡ πνευματικῆ των ἀδυναμία ὥστε νὰ ξερριζώσῃ αὐτὴν τὴν καταστρεπτικὴν των ὑποψίαν καὶ λέγει· «Ἐγὼ δὲν ἠμπορῶ νὰ κάμω τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου», δηλαδὴ κανὲν παράξενον ἢ διαφορετικόν, οὔτε κάτι ποὺ δὲν θέλει ὁ Πατὴρ θὰ μεῖς ἰδῆτε νὰ κάμνω ἢ θ' ἀκούσετε νὰ λέγω.

Ἄλλ' ἐπειδὴ προηγουμένως εἶχεν εἰπεῖ, ὅτι εἶναι Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἶχεν ἀποδείξει, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι τὸν ἐθεώρουν ἤδη ὡς ἀπλοῦν ἄνθρωπον, δι' αὐτὸ ἐπρόσθεσεν ἐδῶ, ἐκεῖνο ποὺ εἶπε προηγουμένως· «Δι' ἐκεῖνο ποὺ ἔχομεν ἀκούσει ὁμιλοῦμεν καὶ μαρτυροῦμεν δι' ἐκεῖνο ποὺ ἔχομεν ἰδεῖ». Ἄλλὰ καὶ ὁ Ἰωάννης εἶχεν εἰπεῖ· «Δι' ἐκεῖνο ποὺ ἔχει ἰδεῖ μαρτυρεῖ, ἀλλὰ τὴν μαρτυρίαν του κανεῖς δὲν δέχεται». Καὶ τὰ δύο αὐτὰ ἔχουν λεχθῆ περι βεβαίας γνώσεως καὶ ὄχι ἀπλῶς περι ἀκοῆς καὶ ὀράσεως. Ἔτσι καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, ὅταν ὁμιλῆ περι ἀκοῆς, θέλει νὰ ἐξηγήσῃ, ὅτι αὐτὸς εἶναι ἀδύνατον νὰ θέλῃ κάτι ἄλλο, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ θέλει καὶ ὁ Πατὴρ.

Δὲν τὸ εἶπεν ὁμοίως τόσο καθαρὰ (διότι δὲν θὰ ἠμποροῦσαν ν' ἀνεχθοῦν καθόλου τοῦτο, ἐὰν τὸ ἔλεγεν ἀνοικτὰ). Ἄλλὰ μεῖς ποῖον τρόπον; Πάρα πολὺ συγκαταβατικὰ καὶ ἀνθρώπινα· «Καθὼς ἀκούω, κρίνω». Χωρὶς νὰ κάμνῃ πάλιν διδασκαλίαν ἐδῶ (διότι δὲν εἶπε, Καθὼς διδάσκομαι, ἀλλὰ «Καθὼς ἀκούω»), ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀνάγκην διδασκαλίας εἶπε ταῦτα (διότι ὄχι μόνον δὲν εἶχεν ἀνάγκην διδασκάλου, ἀλλ' οὔτε ἀκροάσεως), ἀλλὰ ἐπειδὴ ἤθελε ν'

τὴν δὲ ὁμόνοιαν δηλῶν καὶ τὸ ἀπαράλλακτον τῆς ψήφου.
 Ὁ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· Οὕτω κρίνω, ὡς ἂν εἰ αὐτὸς ὁ
 Πατὴρ ἦν ὁ κρίνων. Εἶτα ἐπάγει, «Καὶ οἶδα διὸ ἢ κρίσις
 ἢ ἐμὴ δικαία ἐστίν, διὸ οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ
 τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με».

Τί λέγεις; ἔχεις γὰρ θέλημα ἕτερον παρὰ τὸν Πατέρα;
 Καὶ μὴν ἀλλαγῶ εἶπας, «Καθὼς ἐγὼ καὶ οὐ ἐν ἑσμεν»·
 καὶ πάλιν, ἐπὶ θελήματος λέγων καὶ ὁμονοίας· «Δὸς αὐταῖς,
 ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ὄσῳ», τοιτέστιν, ἐν τῇ περὶ ἡμῶν
 10 πίσει. Ὁρᾷς διὸ τὰ μάλιστα δοκοῦντα εἶναι ταπεινά, ταῦτά
 ἐστὶν ὅπερ ἔχει ἐγκεκρυμμένον τὸ ὑψηλὸν νόημα; Ὁ γὰρ
 αἰνίττεται, τοιοῦτόν ἐστιν· διὸ οὐκ ἄλλο μὲν τοῦ Πατρὸς
 τὸ θέλημα, ἄλλο δὲ τὸ αὐτοῦ· ἀλλ' ὥσπερ μιᾶς διανοίας ἐν
 θέλημα, οὕτως ἐμοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς. Καὶ μὴ θαυμάσης, εἰ
 15 τοσαύτην εἶπε συνάφειαν. Καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ-
 τῶ κέχρηται τὸ ὑποδείγματι ὁ Παῦλος, λέγων· «Τίς γὰρ
 οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ
 ἀνθρώπου, τὸ ἐν αὐτῷ; Οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν,
 εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ».

20 Οὐδὲν οὖν ἄλλο ἢ τοῦτό φησιν, διὸ οὐκ ἔστι μοι θέ-
 λημα ἕτερον καὶ ἴδιον παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' εἴ τι ἐκεῖνος
 βούλειαι τοῦτο καὶ ἐγώ· καὶ εἴ τι ἐγώ, τοῦτο καὶ ἐκεῖνος.
 Ὡσπερ οὖν τῷ Πατρὶ οὐδεὶς ἂν ἐγκαλέσειε κρίνοντι, οὕτως
 οὐδὲ ἐμοί· ἀπὸ γὰρ τῆς αὐτῆς γνώμης ἑκατέρα ἢ ψῆφος
 25 φέρεται. Εἰ δὲ ἀνθρωπινώτερον ταῦτα διαλέγεται, μὴ θαυ-
 μάσης. Ἄνθρωπον γὰρ αὐτὸν ἔτι ἐνόμιζον εἶναι ψιλόν.
 Διὸ χρὴ μάλιστα ἐν τοῖς τοιοῦτοις μὴ τὰ λεγόμενα ἐξετάζειν
 μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπόνοιαν τῶν ἀκροωμένων προστιθέναι,

ἀποδείξῃ τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν ἰσότητα τῆς κρίσεως μὲ τὸν Πατέρα. Τὸ νόημα τῶν λόγων του εἶναι τὸ ἐξῆς: Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κρίνω, σὰν νὰ κρίνῃ ὁ ἴδιος ὁ Πατήρ. Ἔπειτα προσθέτει: «Καὶ γνωρίζω ὅτι ἡ ἰδική μου κρίσις εἶναι δικαία, διότι δὲν ἐπιζητῶ τὸ ἰδικόν μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ θέλημα ἐκείνου πού μὲ ἔστειλεν».

Τί λέγεις; Μήπως ἔχεις διαφορετικὸν θέλημα ἀπὸ τὸν Πατέρα; Καὶ εἰς ἄλλο μέρος εἶχες εἰπεῖ, «Καθὼς ἐγὼ καὶ σὺ εἴμεθα ἓνα», ὅταν ὁ λόγος ἦτο πάλιν περὶ θαλήματος καὶ ὁμονοίας. «Δῶσε εἰς αὐτούς, ὥστε αὐτοὶ μὲ ἡμᾶς νὰ εἶναι ἓνα», δηλαδή εἰς τὴν πίστιν πρὸς ἡμᾶς. Βλέπεις λοιπὸν ὅτι αὐτὰ πού φαίνονται, ὅτι εἶναι ἀπλοϊκά, αὐτὰ ἀκριβῶς εἶναι πού κρύπτουν τὸ ὑψηλὸν νόημα; Ἐκεῖνο δηλαδή πού ὑπαινίσσεται, εἶναι τὸ ἐξῆς: ὅτι δὲν εἶναι ἄλλο τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς καὶ ἄλλο τὸ ἰδικόν του, ἀλλὰ ἓνα καὶ τὸ ἰδικόν μου θέλημα καὶ τοῦ Πατρὸς, σὰν νὰ εἶναι θέλημα μιᾶς σκέψεως. Καὶ μὴ ἀπορήσης, ἐπειδὴ ἔδειξε τόσον στενὴν σχέσιν. Διότι καὶ ὁ Παῦλος χρησιμοποιοεῖ τὸ ἴδιο παράδειγμα περὶ τοῦ Πνεύματος λέγων: «Ποῖος ἀπὸ τοῦς ἀνθρώπους ξέρει τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, παρὰ μόνον τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου πού εἶναι μέσα του; Ἔτσι καὶ τί εἶναι ὁ Θεὸς κανεὶς δὲν ξέρει παρὰ μόνον τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ».

Ἐπομένως ὁ Χριστὸς δὲν λέγει τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον τοῦτο, ὅτι δηλαδή: Δὲν ἔχω ἄλλο θέλημα καὶ διαφορετικὸν ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀλλ' ὅ,τι θέλει ἐκεῖνος, τὸ ἴδιο θέλω καὶ ἐγὼ καὶ ὅ,τι θέλω ἐγὼ, τὸ ἴδιο θέλει καὶ ἐκεῖνος. Καὶ ὅπως δὲν θὰ ἠμπορέσῃ κανεὶς νὰ ἐγκαλέσῃ τὸν Πατέρα διὰ νὰ τὸν κρίνῃ, ἔτσι δὲν θὰ ἠμπορέσῃ καὶ ἐμέ. Διότι ἡ κάθε μία ἀπὸ τὰς δύο ἀποφάσεις κρίνεται ἀπὸ τὴν ἰδίαν γνώμην. Μὴ ἀπορήσης, ἐπειδὴ διαπραγματεύεται ταῦτα κατὰ τρόπον ἀνθρωπινώτερον. Διότι οἱ Ἰουδαῖοι ἐνόμιζαν ὅτι εἶναι ἀπλοῦς ἄνθρωπος. Δι' αὐτὸ μάλιστα πρέπει εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς νὰ μὴ ἐξετάζωμεν μόνον τὰ λόγια ἀλλὰ νὰ προσθέτωμεν καὶ τὴν γνώμην τῶν ἀκροατῶν καὶ

καὶ οὕτω τῶν λεγομένων ἀκούειν, ὡς πρὸς ἐκείνην εἰρημέ-
νων ὑπόνοιαν· ἐπεὶ πολλὰ ἔψεται τὰ ἄισοπα.

Σκόπει γάρ· Εἶπεν, «Οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν».
Οὐκοῦν ἕτερόν ἐστι τὸ αὐτοῦ θέλημα, καὶ σφόδρα ἀποδέον
δ καὶ οὐδὲ ἀπλῶς ἀποδέον, ἀλλ' οὐδὲ ὠφέλιμον οὕτως. Ἐπεὶ
εἰ σωτηριῶδες ἦν καὶ συμβαῖνον τῷ τοῦ Πατρὸς, τίνας
ἔνεκεν αὐτὸ οὐ ζητεῖς; Ἄνθρωποι μὲν γὰρ εἰκότως ἂν τοῦ-
το λέγοιεν, ὡς πολλὰ θελήματα ἔχοντες παρὰ τὰ τῷ Θεῷ
δοκοῦντα· σὺ δὲ τίνας ἔνεκεν τοῦτο φῆς, κατὰ πάντα ἔοικῶς
10 τῷ Πατρί; Τοῦτο γὰρ οὐδὲ ἀνδρὸς ἠκριβωμένου καὶ ἑστιαυ-
ρωμένου εἶποι τις ἂν εἶναι τὸ ρῆμα.

Εἰ γὰρ ὁ Παῦλος οὕτως ἑαντιὸν ἐκέρασε τῷ θελήματι
τοῦ Θεοῦ, ὡς εἰπεῖν, «Ζῶ δὲ οὐκ ἔτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ
Χριστός», πῶς ὁ πάντων Δεσπότης εἶπεν ἂν, ὅτι «Οὐ ζητῶ
15 τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με», ὡς
ἑτέρου ὄντιος ἐκείνου; Τί οὖν ἐστὶν ὃ φηοῖν; Ὡς ἐπ' ἀνθρώ-
που προσάγει τὸν λόγον καὶ πρὸς τὴν ὑπόνοιαν τῶν ἀκρω-
μένων φθέγγεται. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ τῶν ἔμπροσθεν ἀπέδειξε
τὰ λεγόμενα, τὰ μὲν θεοπρεπῶς, τὰ δὲ ἀνθρωπίνως διαλε-
20 χθεῖς, πάλιν ὡς ἄνθρωπος καιασκευάζει τὰ αὐτὰ καὶ λέγει,
ὅτι «Ἡ κρείσις ἢ ἐμὴ δικαία ἐστί». Καὶ πόθεν δῆλον; «Ὅτι
οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός
με». Ὡσπερ γὰρ ἐπ' ἀνθρώπων ὁ φιλαυτίας ἀπηλλαγμένος,
οὐκ ἂν ἔχοι δικαίως ἐγκαλεῖσθαι ὡς παρὰ τὸ δέον δικά-
25 σας, οὕτως οὐδὲ ἐμοὶ νῦν δυνήσεσθε ἐπιτιμᾶν. Ὁ μὲν γὰρ
θέλων τὰ ἑαντιοῦ σιῆσαι, ἴσως ὑποπιευθείη ἂν παρὰ πολλῶν
ταύτη παραφθείρειν τὸ δίκαιον· ὁ δὲ μὴ τὰ ἑαντιοῦ σκοπῶν,
τίνα ἂν ἔχοι πρόφασιν τοῦ μὴ τὰ δίκαια ψηφίσασθαι;

νὰ δεχώμεθα ἔτσι τὴν ἀπάντησιν σὰν νὰ ἔχη δοθῆ σύμφω-
να μὲ αὐτὴν τὴν γνώμην. Διότι ἄλλως θ' ἀκολουθῆσουν
πολλὰ ἄτοπα.

Σκέψου λοιπόν. Ὁ Χριστὸς εἶπε· «Δὲν ζητῶ τὸ ἰδικόν
μου θέλημα». Ἐπομένως ἄλλο εἶναι τὸ ἰδικόν του θέλημα
καὶ μάλιστα πολὺ κατώτερον. Καὶ ὄχι μόνον κατώτερον,
ἀλλ' οὔτε τόσο ὠφέλιμον. Ἐπειδὴ, ἂν ἦτο σωτήριο καὶ
συνεφώνει μὲ τὸ θέλημα τοῦ Πατρός, διὰ ποῖον λόγον δὲν
τὸ ζητεῖς; Δηλαδή οἱ μὲν ἄνθρωποι δικαίως ἠμποροῦν νὰ
ἰσχυρισθοῦν τοῦτο, διότι ἔχουν πολλὰ θελήματα, πού δὲν
εἶναι ἀρεστὰ εἰς τὸν Θεόν. Σὺ δὲ πού εἶσαι καθ' ὅλα ὅ-
μοιος μὲ τὸν Πατέρα, διὰ ποῖον λόγον ἰσχυρίζεσαι τοῦτο;
Διότι θὰ ἠμποροῦσε νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς, ὅτι αὐτὸς ὁ
λόγος δὲν ἀρμόζει εἰς ἕναν ἀνεπλήρητον ἄνθρωπον καὶ ὁ
ὁποῖος μάλιστα ἐσταυρώθη.

Διότι, ἂν ὁ Παῦλος συνέδεσε τὸν ἑαυτόν του μὲ τὸ
θέλημα τοῦ Θεοῦ τόσο στενά, ὥστε νὰ τονίσῃ, «Δὲν ζῶ δὲ
πλέον ἐγώ, ἀλλὰ ζῆ μέσα μου ὁ Χριστός»¹¹, πῶς θὰ ἔλεγεν
ὁ Κύριος ὄλων, «Δὲν ζητῶ τὸ ἰδικόν μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ
θέλημα ἐκείνου πού μὲ ἔστειλε», σὰν ἐκεῖνος νὰ ἦτο ἄλ-
λος; Τί σημαίνει λοιπόν αὐτὸ πού λέγει; Ὅμιλεῖ σὰν ἄν-
θρωπος καὶ ἐκφράζεται σύμφωνα μὲ τὴν ἀντίληψιν τῶν
ἀκροατῶν. Ἐπειδὴ δηλαδή ἀπὸ τὰ προηγούμενα ἀπεδείχθη,
ὅτι ἄλλα μὲν τὰ εἶπεν ὡς Θεός, ἄλλα δὲ ὡς ἄνθρωπος, πάλιν
ὡς ἄνθρωπος τὰ προβάλλει καὶ λέγει· «Ἡ ἰδική μου
κρίσις εἶναι δικαία». Καὶ ἀπὸ ποῦ φαίνεται αὐτό; «Διότι
ὅπως ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος πού εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὸ
πάθος τῆς φιλαυτίας δὲν ἠμπορεῖ δικαίως νὰ κατηγορηθῆ,
ὅτι δικάζει ἀδίκως, ἔτσι δὲν θὰ ἠμπορέσετε τώρα νὰ μὲ κα-
τηγορήσετε. Διότι ἐκεῖνος πού θέλει νὰ ἰκανοποιήσῃ τὰ
προσωπικά του, ἠμπορεῖ ἴσως νὰ δώσῃ εἰς πολλοὺς τὴν ὑ-
ποψίαν ὅτι ἔτσι φθείρει τὴν δικαιοσύνην. Ἄλλ' ἐκεῖνος πού
δὲν ἀποβλέπει εἰς τὰ προσωπικά του ποῖαν αἰτίαν ἔχει διὰ
νὰ μὴ ἀποφασίσῃ δίκαια;

Τοῦτον τοίνυν τὸν λογισμὸν καὶ ἐπ' ἐμοῦ ἐξειάζειε. Εἰ μὲν γὰρ ἔλεγον μὴ ἀπεισιάλθαι παρὰ τοῦ Πατρὸς μηδὲ εἰς ἐκεῖνον τὴν δόξαν τῶν γινομένων ἀνέφερον, ἴσως ἂν τις ὑμῶν ὑπενόησεν, διὸ βουλόμενος ἐμανιὸν ποιῆσαι λαμπρόν, οὐ λέγω τὰ ὄντα· εἰ δὲ ἐτέρω λογίζομαι καὶ ἀνατίθημι τὰ γινόμενα, τίνος ἔνεκεν, ἢ πόθεν ἂν ἔχοιτε ὑποπιεῦειν τὰ λεγόμενα; Ὁρᾷς οἱ τὸν λόγον κατεβίβασε καὶ πόθεν τὴν κρίσιν τὴν ἑαυτοῦ δικαίαν εἶναι ἔφησεν, ὅθεν ἂν καὶ τῶν πολλῶν εἰς ἀπολογούμενος εἶπεν; ὀρᾷς, ὁ πολλάκις εἶπον, πῶς 10 διαλάμπει σαφῶς; Τί δὲ εἶπεν; Ὅτι ἡ ὑπερβολὴ τῆς ταπεινότητος τῶν λέξεων, αὕτη μάλιστα πείθει τοὺς νοῦν ἔχοντας, μὴ ἐκ προχείρου δεχόμενος τὰ λεγόμενα καταπίπτειν, ἀλλὰ παρασκευάζειν μᾶλλον ἐπὶ τὸ ὕψος τῶν νοημάτων ἐλθεῖν· αὕτη καὶ τοὺς χαμαὶ ουρομένους τότε με- 15 τὰ πολλῆς κατὰ μικρὸν ἀνίστησι τῆς εὐκολίας.

5. Ταῦτα οὖν ἅπαντα ἐννοοῦντες, παρακαλῶ, μὴ παραιρέχωμεν ἀπλῶς τὰ εἰρημένα, ἀλλὰ μετὰ ἀκριθείας ἐξειάζομεν ἅπαντα, καὶ τὴν αἰτίαν τῶν λεγομένων πανταχοῦ σκοπῶμεν· μηδὲ νομίζομεν ἀρκεῖν ἡμῖν εἰς ἀπολογίαν 20 τὴν ἄγνοιαν καὶ τὴν ἀπλότητα. Οὐ γὰρ ἀκεραίους ἐκέλευσε μόνον εἶναι, ἀλλὰ καὶ φρονίμους. Ἀσκῶμεν τοίνυν μετὰ τῆς ἀπλότητος καὶ τὴν φρόνησιν καὶ ἐπὶ τῶν δογμάτων καὶ ἐπὶ τῶν τοῦ θείου κατορθωμάτων· καὶ δικάζομεν ἑαυτοῖς ἐνταῦθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν τότε καὶ τοιοῦτοι 25 γινώμεθα περὶ τοὺς δούλους, οἷον βουλόμεθα περὶ ἡμᾶς γενέσθαι τὸν Δεσπότην ἡμῶν. «Ἄφες γὰρ ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν».

Καὶ οἶδα μὲν, διὸ οὐ φέρει πρῶτως πλητιομένη ἡ ψυ-

12. Ματθ. 10, 16.

13. Αὐτόθι 6, 12.

Ἐξετάσατε λοιπὸν αὐτὸν τὸν συλλογισμὸν ποῦ με ἀφορᾷ. Διότι, ἐὰν μὲν σᾶς ἔλεγα ὅτι δὲν ἔχω ἀποσταλῆ ἀπὸ τὸν Πατέρα, δὲν θὰ ἀπέδιδα εἰς ἐκεῖνον τὴν δόξαν τῶν ὄσων ἔχουν γίνεαι καὶ ἴσως κάποιος ἀπὸ σᾶς νὰ ὑποψιάζετο, ὅτι δὲν λέγω τὴν ἀλήθειαν, ἐπειδὴ θέλω νὰ δοξάσω τὸν ἑαυτὸν μου. Ἐὰν ὅμως σκέπτομαι καὶ ἀποδίδω αὐτὰ ποῦ ἔγιναν εἰς ἄλλον, διὰ ποῖαν αἰτίαν ἢ ἀπὸ ποῦ ἠμπορεῖτε νὰ ὑποπτεύεσθε τὰ λόγια μου; Βλέπεις πῶς κατεβίβασε τὸν λόγον καὶ με ποῖον τρόπον ἀπέδειξεν ὅτι ἡ ἰδική του κρίσις εἶναι δικαία, ὅπως θὰ τὸ ἀπεδείκνυε καὶ ὁποιοσδήποτε ἄλλος, ἐὰν ἀπελογεῖτο; Βλέπεις, πῶς λάμπει καθαρὰ, αὐτὸ ποῦ εἶπα πολλὰς φορές; Τί εἶναι αὐτὸ ποῦ εἶπα; Ὅτι ἡ ὑπερβολικὴ ἀπλούστευσις τῶν λέξεων, αὐτὴ πείθει πάρα πολὺ τοὺς νουνεχεῖς, ὥστε νὰ μὴ καταβάλλωνται, ὅταν δέχωνται λόγους ἐκ τοῦ προχείρου, ἀλλὰ νὰ ἐτοιμάζωνται ν' ἀνέλθουν μᾶλλον εἰς τὸ ὕψος τῶν σκέψεων. Αὐτὴ καὶ ἐκείνους ποῦ σύρονται εἰς τὴν γῆν, τοὺς ἀνυψώνει ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπὸ ἐκεῖ με μεγάλην εὐκολίαν.

5. Ἐχοντες λοιπὸν ὑπ' ὄψιν ὅλα αὐτὰ, παρακαλῶ νὰ μὴ κοιτᾶζωμεν ἐπιπολαίως αὐτὰ ποῦ ἔχουν λεχθῆ, ἀλλὰ ὅλα γενικὰ νὰ τὰ ἐξετάζωμεν με προσοκῆν καὶ νὰ προσέχωμεν παντοῦ τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποῖαν λέγονται. Οὕτε νὰ νομίζωμεν, ὅτι ἡ ἄγνοια καὶ ἡ ἀφέλεια εἶναι ἀρκετὴ πρὸς δικαιολογίαν μας. Διότι ὁ Χριστὸς μᾶς συνέστησε νὰ εἴμεθα ὄχι μόνον φρόνιμοι ἀλλὰ καὶ ἄκακοι¹². Ἄς ἀσκοῦμεν λοιπὸν μαζὶ με τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν φρόνησιν τόσον εἰς τὰ δόγματα ὅσον καὶ εἰς τὰς πράξεις τοῦ βίου. Καὶ ἅς δικάζωμεν τὸν ἑαυτὸν μας εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν, διὰ νὰ μὴ δικασθῶμεν με αὐτὸν τὸν κόσμον εἰς τὴν ἄλλην καὶ ἅς συμπεριφερθῶμεν ἔτσι πρὸς τοὺς δούλους, ὅπως θὰ ἠθέλαμεν νὰ συμπεριφερθῆ πρὸς ἡμᾶς ὁ Κύριός μας. «Συγχώρησε ὅτι κακὸν ἔχομεν κάμει, ὅπως καὶ ἡμεῖς συγχωροῦμεν ἐκείνους ποῦ μᾶς ἔχουν κάμει κακὸν»¹³.

Γνωρίζω βέβαια, ὅτι ἡ ψυχὴ δὲν ὑποφέρει ἥσυχα τὴν

χῆ· ἀλλ' ἐὰν ἐννοήσωμεν δι' οὐχὶ τῷ λελυπηκότι, ἀλλ' ἐαυτοῖς χαριζόμεθα, ταχέως ἀφήσομεν τὸν ἴον τῆς ὀργῆς. Καὶ γὰρ ὁ τὰ ἑκατὸν δηνάρια μὴ συγχωρήσας τῷ πεπλημμεληκότι οὐ τὸν ὁμόδουλον ἠδίκησεν, ἀλλ' ἐαυτὸν τοῖς μυρίοις
 5 ταλάντοις ὑπεύθυνον ἐποίησεν, ὧν πρότερον τὴν ἄφεισιν ἔλαβεν.

“Οἷαν οὖν ἐτέροις μὴ ἀφῶμεν, ἐαυτοῖς οὐκ ἀφίεμεν. Μὴ τοίνυν τῷ Θεῷ λέγωμεν μόνον, Μὴ μνησθῆς τῶν ἁμαρτημάτων ἡμῶν· ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐαυτοὺς ἕκαστοι λέγοντες,
 10 μὴ μνησθῶμεν τῶν ἁμαρτημάτων τῶν συνδούλων τῶν εἰς ἡμᾶς γεγενημένων. Καὶ γὰρ σὺ πρότερον δικάζεις τοῖς σοῖς, καὶ τότε ἔπεται ὁ Θεός· οὐ τὸν νόμον γράφεις τὸν περὶ ἀφέσεως καὶ τιμωρίας, καὶ τὴν περὶ τῶν τοιούτων ἐκφέρεις ψῆφον. Οὐκοῦν καὶ τοῦ μνησθῆναι καὶ τοῦ μὴ μνησθῆναι
 15 τὸν Θεὸν οὐ κύριος εἶ.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἀφεῖναι κελεύει, ἐὰν τις πρὸς τινὰ ἔχη μομφήν· καὶ οὐχ ἀπλῶς ἀφεῖναι ἀλλ' ὥστε μηδὲ λείψανα μένειν. Ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς οὐ μόνον οὐκ ἤνεγκεν εἰς μέσον ἡμῶν τὰ ἁμαρτήματα, ἀλλ' οὐδὲ ἡμᾶς αὐτοὺς πε-
 20 πλημμεληκότας ἀνέμνησεν, οὐδὲ εἶπε, Τὰ καὶ τὰ ἡμαρτιες· ἀλλὰ καὶ ἀφῆκε καὶ ἐξήλειψε τὸ χειρόγραφον, μηδὲ λογισάμενος τὰ παραπτώματα, καθὼς καὶ τοῦτο Παῦλος ἐδήλωσε. Τοῦτο δὴ ποιῶμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ἀπὸ τῆς διανοίας ἐξαλείφωμεν ἅπαντα. Καὶ μὲν ἀγαθὸν τι γεγενημένον ἢ παρὰ τοῦ
 25 λελυπηκότος, τοῦτο λογισώμεθα μόνον· ἂν δὲ λυπηρὸν καὶ ἐπαχθές, ἐκβάλωμεν οὕτω καὶ ἐξαλείψωμεν, ὥστε μηδὲ ἱχνος ἐναπομένειν. Εἰ δὲ μηδὲν ἀγαθὸν ἡμῖν γέγονε παρὰ τούτου, πάλιν ὁ μισθὸς μείζων συγχωροῦσιν ἡμῖν, καὶ πλείων ἢ εὐδοκίμησις.

30 Ἄλλοι δι' ἀγρυπνίας καὶ χαμευνίας καὶ μυρίας ταλαι-

ἀδικίαν. Ἄλλ' ἐὰν σκεφθῶμεν, ὅτι κάμνομεν χάριν ὄχι εἰς ἐκεῖνον ποῦ μᾶς ἔχει βλάβει, ἀλλ' εἰς τὸν ἑαυτὸν μας, ταχέως θὰ ἀφήσωμεν τὸ δηλητήριον τῆς ὀργῆς. Διότι ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἐχάρισε τὰ ἑκατὸ δηνάρια εἰς τὸν ὀφειλέτην του, δὲν ἔκαμεν ἀδικίαν εἰς βάρος τοῦ ὁμοδούλου του, ἀλλὰ κατέστησε τὸν ἑαυτὸν του ὑπεύθυνον χιλίων ταλάντων, διὰ τὰ ὁποῖα προηγουμένως εἶχε λάβει τὴν συγχώρησιν.

Ὅταν λοιπὸν δὲν συγχωροῦμεν τοὺς ἄλλους, δὲν συγχωροῦμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας. Νὰ μὴ λέγωμεν ἐπομένως εἰς τὸν Θεόν. Μὴ ἐνθυμηθῆς τὰς ἁμαρτίας μας, ἀλλὰ καὶ ὁ καθένας ἀπὸ ἡμᾶς νὰ λέγῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν του, Μὴ ἐνθυμηθῆς τὰς ἁμαρτίας ποῦ ἔχουν κάμει εἰς ἐσὲ οἱ ὁμόδουλοί σου. Διότι πρῶτα σὺ δικάζεις τὰ ἰδικά σου καὶ ἔπειτα ἀκολουθεῖ ὁ Θεός. Διότι σὺ γράφεις τὸν νόμον περὶ συγχωρήσεως καὶ τιμωρίας καὶ σὺ ἀποφασίζεις περὶ αὐτῶν. Ἐπομένως ἀπὸ σένα ἐξαρτᾶται νὰ ἐνθυμηθῆ ἢ νὰ μὴ ἐνθυμηθῆ ὁ Κύριος.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος συνιστᾷ νὰ συγχωρῶμεν, ἂν κάποιος ἔχει κάποιο παράπονον ἐναντίον ἄλλου. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Χριστὸς ὄχι μόνον δὲν ἀπεκάλυψε τὰς ἁμαρτίας μας, ἀλλ' οὔτε μᾶς ὑπενθύμισεν ὅτι ἔχομεν ἁμαρτήσῃ οὔτε εἶπεν αὐτὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἁμαρτήματα ἔχεις κάμει, ἀλλὰ τὰ συνεχώρησε καὶ κατέστρεψε τὸ χειρόγραφον χωρὶς νὰ λογαριάσῃ τὰ παραπτώματά μας, καθὼς ἔκαμε καὶ ὁ Παῦλος¹⁴. Αὐτὸ λοιπὸν ἃς κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ἃς ἐξαλείψωμεν ἀπὸ τὸν νοῦν μας ὅλα¹⁵. Καὶ ὅ,τι καλὸν ἔχει γίνεαι εἰς ἡμᾶς ἀπὸ αὐτὸν ποῦ μᾶς ἔβλαπεν, αὐτὸ μόνον ἃς σκεπτώμεθα, ὅ,τι λυπηρὸν καὶ μισητόν, ἃς τὸ ἀποβάλλωμεν καὶ ἃς τὸ ἐξαφανίσωμεν, ὥστε νὰ μὴ ἀπομένῃ οὔτε ἵκνος. Ἄν ὅμως δὲν μᾶς ἔχη κάμει κανένα καλόν, πάλιν ἡ ἀμοιβὴ μας θὰ εἶναι μεγάλη καὶ περισσότερος ὁ ἔπαινος, ἂν τὸν συγχωρήσωμεν.

Ἄλλοι ἐξαλείφουν τὰ ἁμαρτήματά των μὲ τὴν ἀγρυπνίαν, μὲ τὸ νὰ κοιμῶνται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ μὲ ἀπείρους

15. Αὐτόθι 2, 14.

πωρίας ἐξαλείφουσι τὰ ἁμαρτήματα· σοὶ διὰ τῆς εὐκολωτε-
 ρας ὁδοῦ, τοῦ μὴ μνησικακεῖν λέγω, πάντα ἔξεσιν ἀφανίσαι
 τὰ πλημμεληθέντα. Τί τοίνυν κατὰ σαυτοῦ τὸ ξίφος ὠθεῖς, ὡς
 οἱ μαινόμενοι καὶ παραπαίοντες, καὶ τῆς μελλούσης σεαυτὸν
 5 ἐκβάλλεις ζωῆς, δέον πάντα πράττειν, ὥστε αὐτῆς ἐπιυχεῖν;
 Εἰ γὰρ ἡ παρούσα οὐτω ποθεινὴ, τί ἂν εἶποι τις περὶ ἐκεί-
 νης, ἔνθα ἀπέδρα ὀδύνη καὶ λύπη καὶ σιναγμός; Ἐκεῖ δεῖ-
 σαι θάνατον οὐκ ἔστιν, οὐδὲ πέρας ἐκείνων ὑποπιεῦσαι τῶν
 ἀγαθῶν. Μακάριοι καὶ τρισμακάριοι καὶ πολλάκις τοῦτο,
 10 οἱ τῆς μακαρίας ἐκείνης ἀπολαθόντες λήξεως· ὥσπερ οὖν
 ἄθλιοι καὶ τρισάθλιοι καὶ μυριάκις τοῦτο, οἱ τῆς μακαριό-
 τητος ἐκείνης ἐαυτοὺς ἐκβάλλοντες.

Καὶ τί ποτέ σοι, φησί, τὸ ποιοῦν ἡμᾶς ἀπολαῦσαι τῆς
 ζωῆς ἐκείνης; Ἄκουσον αὐτοῦ τοῦ δικάζοντος, νεανίσκου
 15 τινὶ διαλεγομένου περὶ τούτων. Ἐπειδὴ γὰρ ἠρώτησεν ἐ-
 κείνος, «Τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;», εἰπὼν δὲ
 Χριστὸς αὐτῷ τὰς ἄλλας ἐντολάς, κατέληξεν εἰς τὴν τοῦ
 πλησίον ἀγάπην. Καὶ τάχα ἐρεῖ τις τῶν ἀκουόντων, κατὰ τὸν
 πλούσιον ἐκεῖνον, διὸ καὶ ἡμεῖς ταῦτα ἐφυλαξάμεθα· οὐδὲ
 20 γὰρ ἐκλέψαμεν, οὐκ ἐφονεύσαμεν, οὐκ ἐμοιχεύσαμεν. Ἄλλ’
 οὐ δῆπου καὶ τοῦτο εἰπεῖν δυνήσοι, διὸ ἠγάπησας τὸν πλη-
 σίον, ὡς ἀγαπῆσαι ἔδει. Ἡ γὰρ ἐβάσκανέ τις, ἢ ἐκακηγό-
 ρησεν, ἢ οὐκ ἤμυνεν ἀδικουμένῳ, ἢ οὐ μετέδωκε τῶν ὄν-
 των, οὐδ’ ἠγάπησε. Νῦν δὲ οὐ τοῦτο μόνον ἐπέταξεν ὁ Χρι-
 25 στός, ἀλλὰ καὶ ἕτερον. Ποῖον δὲ τοῦτο; «Πώλησόν σου τὰ
 ὑπάρχοντα», φησί, «καὶ δὸς πτωχοῖς καὶ δεῦρο ἀκολουθεῖ
 μοι», τὴν διὰ τῶν ἔργων μίμησιν λέγων ἀκολουθήσιν.

Τί τοίνυν ἐντιεῦθεν μανθάνομεν; Πρῶτον μὲν, διὸ τὸν

16. Ματθ. 19, 16.

17. Αὐτόθι 19, 21.

ταλαιπωρίας, ἐσὺ ὅμως ἤμπορεῖς διὰ τῆς εὐκολωτέρας ὁδοῦ, δηλαδή μὲ τὸ νὰ μὴ μνησικακῆς, νὰ ἐξαφανίσῃς ὅλα αὐτὰ τὰ παραπτώματα. Διατὶ λοιπὸν ὠθεῖς τὸ ξίφος ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ σου, σὰν τρελλὸς καὶ ἀνόητος, καὶ διατὶ στερεῖς τὸν ἑαυτόν σου ἀπὸ τὴν μέλλουσαν ζωὴν, ἐνῶ πρέπει νὰ κάμνης τὸ πᾶν διὰ νὰ τὴν ἐπιτύχῃς; Διότι, ἂν ἡ παροῦσα ζωὴ εἶναι τόσο ἐπιθυμητὴ, τί ἤμπορεῖ νὰ εἰπῇ κανεὶς διὰ τὴν μέλλουσαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔχει φύγει τελείως ὁ πόνος, ἡ λύπη καὶ ὁ ἀναστεναγμός; Ἐκεῖ δὲν ἤμπορεῖς νὰ φοβῆσαι τὸν θάνατον, οὔτε ἤμπορεῖς νὰ ὑποπτευθῆς ὅτι δὲν ὑπάρχει τέλος ἐκείνων τῶν ἀγαθῶν. Εὐτυχεῖς, τρισευτυχεῖς καὶ πανευτυχεῖς εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ ἀπολαύουν αὐτὴν τὴν μακαρίαν τύχην, ὅπως ἄθλιοι, τρισάθλιοι καὶ χιλίας φορὰς ἄθλιοι εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ στεροῦν τὸν ἑαυτόν τους ἀπὸ αὐτὴν τὴν εὐτυχίαν.

Καὶ τί εἶναι ἐκεῖνο, θὰ ἐρωτήσῃς, ποῦ θὰ μᾶς κάμῃ ν' ἀπολαύσωμεν τὴν ζωὴν ἐκείνην; Ἄκουσε τὸν ἴδιον τὸν δικαστήν, ποῦ συνεζήτησε μὲ κάποιον νεαρὸν περὶ αὐτοῦ. Ὅταν δηλαδή ἐκεῖνος ἠρώτησεν τὸν Χριστόν, «Τί καλὸν πρέπει νὰ κάμω, διὰ νὰ κληρονομήσω τὴν αἰώνιον ζωὴν;»¹⁶, ἀφοῦ τοῦ εἶπεν ὁ Χριστὸς τὰς ἄλλας ἐντολάς, κατέληξεν εἰς τὴν ἐντολὴν τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον. Καὶ ἴσως νὰ εἰπῇ κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀκροατάς, ὅπως εἶπε καὶ ἐκεῖνος ὁ πλούσιος· Αὐτὰ ἡμεῖς τὰ ἐτηρήσαμεν, διότι οὔτε ἐκλέψαμεν, οὔτε ἐφόνευσαμεν, οὔτε ἐμοιχεύσαμεν. Δὲν ἤμπορεῖς ὅμως νὰ ἰσχυρισθῆς, ὅτι ἠγάπησες τὸν πλησίον σου, ὅπως ἔπρεπε νὰ τὸν ἀγαπήσῃς. Διότι ἢ ἐμίσησες ἢ ἐκατηγόρησες ἢ δὲν ὑπερησπίσθης ἀδικούμενον ἢ δὲν τοῦ προσέφερες ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ σου ἢ δὲν ἠγάπησες. Τώρα ὅμως δὲν διέταξε μόνον αὐτὸ ὁ Χριστός, ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο. Ποῖον εἶναι αὐτό; «Πούλησε ὅσα ἔχεις, μοίρασέ τα εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἔλα, ἀκολούθηθαι με»¹⁷, ἐννοῶν μὲ τὴν ἀκολούθησιν τὴν μίμησιν μὲ τὰ ἔργα.

Τί διδασκόμεθα λοιπὸν ἀπὸ αὐτά; Πρῶτον μὲν, ὅτι

μη πάντα ἔχοντα ταῦτα οὐκ ἔνι τῶν πρωτείων ἐπιτυχεῖν τῶν ἐν τῇ λῆξει ἐκείνῃ. Μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν αὐτόν, ὅτι Πάντα ἐποίησα, ὡς καταλελειμμένου μεγάλου τινὸς εἰς τελείαν εὐδοκίμοις, λέγει· «Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δός πτωχοῖς καὶ δεῦρο ἀκολούθει μου». Πρῶτον μὲν οὖν τοῦτο ἔστι μαθεῖν· δεύτερον δέ, ὅτι καὶ αὐτὸν ἐκεῖνον διήλεγξεν εἰκῇ κομπάζοντα. Ὁ γὰρ ἐν περιουσίᾳ τοσαύτῃ ζῶν, καὶ τοὺς ἄλλους περιορῶν ἐν πενίᾳ, πῶς ἂν τὸν πλησίον ἠγάπησεν; Οὐ τοίνυν οὐδὲ ἐκεῖνο ἀληθῶς εἶπεν.

Ἄλλ' ἡμεῖς καὶ ἐκεῖνο καὶ ταῦτα ποιῶμεν, καὶ σπουδάζομεν τὰ ὄντα κενῶσαι, καὶ τὸν οὐρανὸν προίασθαι. Εἰ γὰρ ὑπὲρ ἀξιώματός τις βιωτικοῦ ὄλην πολλάκις τὴν οὐσίαν ἐπέδωκεν, ἀξιώματος τοῦ μέλλοντος ἐνταῦθα μένειν, οὐδὲ πολὺν παραμένοντος χρόνον (πολλοὶ γὰρ καὶ πρὸ πολλοῦ τῆς τελευτῆς ταύτην ἀπεδύσαντο τὴν ἀρχήν, ἕτεροι δὲ διὰ ταύτην ἐζημιώθησαν καὶ τὴν ζωὴν αὐτὴν πολλάκις· ἀλλ' ὁμοως καὶ ταῦτα εἰδότες, πάντα κενούσιν ὑπὲρ αὐτῆς)· εἰ τοίνυν ὑπὲρ ταύτης τοσαῦτα ποιοῦσιν, ὑπὲρ τῆς μενούσης ἐκείνης, καὶ ἀναφαιρέτου τί γένοιτ' ἂν ἡμῶν ἀθλιώτερον, μηδὲ ὀλίγα προἰεμένων, μηδὲ ταῦτα παρεχόντων ἃ καὶ μικρὸν ὕστερον ὄντες ἐνταῦθα ἀφήσομεν;

Ποίας οὖν ταῦτα οὐκ ἂν εἴη μανίας, ἅπερ ἄκοντες ἀφαιρούμεθα, ταῦτα παρὸν ἐκόντας δοῦναι καὶ μεθ' ἐαντιῶν λαθεῖν μὴ βουληθῆναι; Ἄλλ' εἰ μὲν ἐπὶ θάνατόν τις ἤγειο, εἶτα προῦκκειτο πάντα τὰ ὄντα προέμενον ἀπαλλαγῆναι, καὶ χάριν ἂν τὸ πρᾶγμα ἐνομίσαμεν· νῦν δὲ παρὸν τὴν ἐπὶ γέεν-

ἐκεῖνος πού δὲν τὰ ἔχει ὅλα αὐτά, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτύχη τὴν πρώτην θέσιν εἰς ἐκείνην τὴν μακαριότητα. Διότι, ἀφοῦ εἶχεν εἰπεῖ ἐκεῖνος εἰς τὸν Χριστόν· Ὅλα τὰ ἔχω κάμει, σὰν νὰ εἶχε παραλείψει κάτι μεγάλο διὰ τὴν τελείαν ἐπιτυχίαν του, ὁ Χριστὸς τοῦ ἀπήντησεν· «Ἐὰν θέλῃς νὰ εἶσαι τέλειος, πούλησε ὅλα ὅσα ἔχεις, μοίρασέ τα εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἔλα, ἀκολούθησέ με». Τὸ πρῶτον λοιπὸν πού πρέπει νὰ διδαχθοῦμεν, εἶναι αὐτό. Δεύτερον, ὅτι καὶ ἐκεῖνον ἤλεγξε διὰ τὴν ματαίαν ἀλαζονείαν του. Διότι ἐκεῖνος πού ζῆ μέσα εἰς τόσα ἀγαθὰ καὶ ἀνέχεται τοὺς ἄλλους νὰ εἶναι φτωχοί, μὲ ποῖον τρόπον ἠγάπησε τὸν πλησίον του; Οὔτε ἐκεῖνος λοιπὸν ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν.

Ἄλλ' ἡμεῖς ἄς κάμνωμεν καὶ ἐκεῖνο καὶ αὐτὰ καὶ ἄς φροντίζωμεν ν' ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά μας καὶ νὰ ἐξαγοράσωμεν τὸν οὐρανόν. Διότι, ἐὰν κανεὶς διέθεσε πολλὰς φορὰς τὴν περιουσίαν του διὰ ν' ἀποκτήσῃ ἐπίγειον ἀξίωμα, ἀξίωμα πού δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸ κρατήσῃ παρὰ μόνον εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ ὄχι διὰ πολὺν χρόνον, (διότι πολλοὶ ἀρκετὰ πρὸ τοῦ θανάτου των ἔχασαν τὴν ἐξουσίαν αὐτήν, ἄλλοι δὲ ἔνεκα αὐτῆς ἐτιμωρήθησαν καὶ ἔχασαν πολλὰς φορὰς καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν των καὶ ἐνῶ τὰ ξέρουν ὅλα αὐτά, τὰ παραχωροῦν ὅλα πρὸς χάριν της). Ἐὰν λοιπὸν χάριν αὐτῆς τῆς ἐξουσίας κάμνουν ταῦτα, τί ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον ἀπὸ ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι χάριν τῆς μονίμου καὶ ἀναφαιρέτου οὔτε ὀλίγα παρέχομεν, οὔτε καὶ δίδομεν ἐκεῖνα πού θὰ τὰ ἀφήσωμεν ἔστω καὶ ἂν εἴμεθα ἐδῶ δι' ὀλίγον χρόνον;

Τί μανία λοιπὸν εἶναι αὐτή, πού μᾶς κάμνει νὰ χάνωμεν ἀκουσίως ἐκεῖνα πού δὲν θέλομεν νὰ δώσωμεν ἐκουσίως καὶ νὰ πάρωμεν μαζί μας; Ἄλλ' ἐὰν κάποιος μᾶς ὠδήγηει εἰς τὸν θάνατον καὶ ἔπειτα μᾶς ἐπρότεινε νὰ μᾶς γλυτώσῃ ἀπὸ αὐτὸν ἀφοῦ τοῦ χαρίσωμεν ὅλα μας τὰ ὑπάρχοντα, θὰ τὸ ἐθεωρούσαμεν μεγάλην εὐεργεσίαν. Τώρα δὲ πού βαδίζομεν τὴν ὁδὸν πού ὀδηγεῖ εἰς τὴν γέενναν, ἐνῶ μᾶς

ναν ἀγομένους ὁδόν, τὰ ἡμίση δόντιας ἐλευθερωθῆναι, αἰρού-
 μεθα καὶ κολάζεσθαι καὶ κατέχειν εἰκῆ τὰ μὴ ἡμέτερα,
 ὥστε τὰ ἡμέτερα προέσθαι. Τίνα οὖν ἔξομεν ἀπολογία; ποί-
 αν συγγνώμην, οὕτως εὐκόλου τειμημένης ἡμῖν ὁδοῦ πρὸς
 5 ζωήν, κατὰ κρημνῶν φερόμενοι, καὶ τὴν ἄκαρπον βαδίζοντες
 ὁδόν, καὶ τῶν ἐνταῦθα καὶ τῶν ἐκεῖ πάντων ἐαυτοὺς ἀπο-
 σιερῶντες, παρὸν ἀμφοτέρω καρπώσασθαι μετὰ ἀδείας; Ἄλλ'
 εἰ καὶ μὴ πρότερον, κἂν νῦν γοῦν ἀνευέγκωμεν, καὶ ἡμῶν
 αὐτῶν γενόμενοι τὰ παρόντα διαθῶμεν εἰς δέον, ἵνα καὶ τὰ
 10 μέλλοντα μετ' εὐκολίας λάβωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία
 τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα,
 ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

προτείνεται νὰ δώσωμεν τὰ μισὰ ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά μας διὰ νὰ ἐλευθερωθοῦμεν, προτιμοῦμεν νὰ τιμωρηθοῦμεν καὶ νὰ κατέχωμεν αὐτὰ ποῦ δὲν εἶναι ἰδικά μας, ὥστε νὰ χάσωμεν τὰ ἰδικά μας. Τί θὰ ἀπολογηθοῦμεν λοιπόν; Ποίας συγχωρήσεως θὰ τύχωμεν, ἐάν, ἐνῶ τόσο ἐύκολη ὁδὸς διὰ τὴν ζωὴν ἔχει ἀνοιχθῆ ἐνώπιόν μας, ὀδηγοῦμεθα εἰς τὸν κρημνὸν καὶ βαδίζωμεν τὴν ἄκαρπον ὁδὸν καὶ στεροῦμεν ἐντελῶς τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ ὅλα τὰ ἐδῶ καὶ τὰ ἐκεῖ ἀγαθὰ, ἐνῶ ἤμπορούσαμεν ἐλευθέρως νὰ τὰ ἀπολαύσωμεν; Ἄλλ' ἐὰν δὲν τὸ ἐκάμαμεν προηγουμένως ἔστω καὶ τώρα, ἅς ἐπανέλθωμεν εἰς ἑαυτοὺς καὶ ἀφοῦ αὐτοκυριαρχήσωμεν, ἅς διαθέσωμεν τὰ παρόντα ἀγαθὰ μας ὅπως πρέπει, διὰ νὰ λάβωμεν εὐκόλως τὰ μέλλοντα μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Μ'.

Ἰω. 5,31 - 38

«Ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαντοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθής. Ἄλλος ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ, καὶ οἷ-
5 δα ὅτι ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ».

1. Εἴ τις χώραν μεταλλικὴν ἀνορύττειν ἐπιχειροίη, τῆς τέχνης ταύτης ἄπειρος ὢν, χρυσοῖον μὲν οὐκ ἐργάσεται, πάντα δὲ ἀπλῶς καὶ ὁμοῦ συγγέων, πόνον ἀνόητον ὑπομενεῖ καὶ ἐπιβλαβῆ. Οὕτω καὶ τῶν θείων Γραφῶν οἱ
10 τὴν ἀκολουθίαν οὐκ εἰδότες, οὐδὲ τὰ ἰδιώματα καὶ τοὺς νόμους αὐτῆς ἐξετάζοντες, ἀλλὰ ἀπλῶς καὶ ἐνὶ τρόπῳ πάντα ἐπιόντες, χρυσοῖον μετὰ γῆς φέροντες, οὐδέποτε τὸν ἐναποκείμενον αὐτῇ θησαυρὸν εὕρησοι. Ταῦτα δὲ εἶπον νῦν, ἐπειδὴ τὸ προκείμενον ἡμῖν χωρίον ἔχει μὲν πολὺν τὸν
15 χρυσόν, οὐ μὴ κατὰδηλον, ἀλλὰ πολλῇ κατακεχωσμένον ἄνωθεν ἄσασφεία. Διὸ χρὴ διασκάπτιοντος καὶ διακαθαίροντος ἐπὶ τὰ γνήσια τῶν νοσημάτων ἐλθεῖν.

Τίς γὰρ οὐκ ἂν εὐθέως θορυβηθείη ἀκούων τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· «Ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαντοῦ, ἡ μαρ-
20 τυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθής»; Καὶ γὰρ πολλαχοῦ φαίνεται μαρτυρήσας ἑαυτῷ· τῇ γοῦν Σαμαρείτιδι διαλεγόμενος ἔλεγεν, «Ἐγὼ εἶμι ὁ λαλῶν σοῦ»· καὶ τῷ τυφλῷ ὁμοίως, «Ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ, ἐκεῖνός ἐστι»· καὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἐπιτιμῶν, «Ὑμεῖς λέγετε, ὅτι Βλασφημεῖς, ὅτι εἶπον, Υἱὸς τοῦ
25 Θεοῦ εἶμι». Καὶ ἐτέρωθι δὲ πολλαχοῦ τοῦτο ποιεῖ. Ἄν οὖν ἅπαντα ταῦτα ψευδῆ ἦ, τίς ἡμῖν ἔσται σωτηρίας ἐλπίς; Πόθεν δὲ τὴν ἀλήθειαν εὕρησομεν, διὰν αὐτὴ ἡ ἀλήθεια λέγη, ὅτι «Οὐκ ἔστιν ἡ μαρτυρία μου ἀληθής»; Οὐ τοῦτο

1. Ἰω. 5, 31.

2. Αὐτόθι 4, 26.

3. Αὐτόθι 9, 39 καὶ 10, 36.

«Ἐὰν ἐγὼ δίδω μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν μου, ἡ μαρτυρία μου δὲν εἶναι ἀληθινή. Ἄλλος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ δίδει μαρτυρίαν περὶ ἐμοῦ καὶ γνωρίζω ὅτι ἡ μαρτυρία του εἶναι ἀληθινή»¹.

1. Ἐὰν ἐπιχειρήσῃ κανεὶς νὰ σκάψῃ εἰς γῆν ποὺ περιέχει μέταλλα, χωρὶς νὰ ἔχῃ ιδέα ἀπὸ αὐτὴν τὴν τέχνην, χρυσὸν μὲν δὲν θὰ ἀνακαλύψῃ, ἀλλ' ἀφοῦ ἀναμίξῃ τὰ πάντα εἰς τὴν τύχην, θὰ ὑποστῇ κόπον ἀνωφελεῖ καὶ ἐπιβλαβῆ. Ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ξέρουσιν τὴν συνέχειαν τῶν ἀγίων Γραφῶν καὶ δὲν ἐξετάζουσιν τὰς ιδιότητας καὶ τοὺς νόμους της, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ ἐπιπροχάδην τὰς μελετοῦν, ἐπειδὴ ἀναμιγνύουσιν χρυσὸν μὲ χῶμα, ποτὲ δὲν θ' ἀνακαλύψουσιν τὸν θησαυρόν, ποὺ κρύπτεται ἐντὸς αὐτῶν. Αὐτὰ εἶπα τώρα, ἐπειδὴ τὸ χωρίον ποὺ ἔχομεν ἐνώπιόν μας περιέχει μὲν πολὺν χρυσόν, ποὺ δὲν εἶναι ὅμως φανερός, ἀλλὰ ἔχει σκεπασθῆ ἀπὸ ἐπάνω μὲ πολὺ χῶμα μὲ ἀσφάλειαν. Δι' αὐτὸ πρέπει νὰ φθάσωμεν εἰς τὰ ἀληθινὰ νοήματα, ἀφοῦ σκάψωμεν καὶ καθάρισωμεν καλά.

Διότι, ποῖος δὲν θὰ ταραχθῆ ἀμέσως, ὅταν ἀκούσῃ τὸν Χριστὸν νὰ λέγῃ· «Ἐὰν ἐγὼ δίδω μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν μου, ἡ μαρτυρία μου δὲν εἶναι ἀληθινή»; Διότι εἰς πολλὰ μέρη φαίνεται ὅτι ἔδωκε μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Ὅταν συνωμίλει μὲ τὴν Σαμαρείτιδα, ἔλεγεν· «Ἐγὼ εἶμαι ποὺ ὁμιλῶ μαζί σου». Καὶ εἰς τὸν τυφλὸν εἶπεν ἐπίσης· «Αὐτὸς ποὺ ὁμιλεῖ μαζί σου, αὐτὸς εἶναι»². Καὶ ὅταν κατηγορεῖ τοὺς Ἰουδαίους, ἔλεγεν· «Σεῖς λέγετε, Βλασφημεῖς, ἐπειδὴ εἶπα, Εἶμαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»³. Καὶ ἄλλοῦ τὰ ἴδια λέγει. Ἄν λοιπὸν ὅλα αὐτὰ εἶναι ψευδῆ, ποίαν ἐλπίδα σωτηρίας θὰ ἔχωμεν; Ἀπὸ ποῦ θὰ εὕρωμεν τὴν ἀλήθειαν, ὅταν ἡ ἀλήθεια αὐτὴ λέγῃ, «Ἡ μαρτυρία μου δὲν εἶναι ἀληθινή»; Καὶ δὲν φαίνεται νὰ εἶναι αὐτὴ ἡ μόνη ἀντίθε-

δὲ δοκεῖ τὸ ἐναντίωμα εἶναι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἕτερον οὐκ ἔλαιον τούτου. Προϊὼν γάρ φησι· «Καὶ ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἔμαντοῦ, ἢ μαρτυρία μου ἀληθὴς ἐστίν».

Ποῖον οὖν, εἰπέ μοι, δέξομαι; ποῖον δὲ εἶναι νομίσω
 5 ψεῦδος; Εἰ γὰρ οὕτως ἐκλάβοιμεν ἀπλῶς ὡς εἴρηται, μὴ πρόσωπον περιεργασάμενοι, μὴ αἰτίαν, μὴ ἄλλο τι τῶν τοιούτων οὐδέν, ἀμφότερα ἔσται ψευδῆ. Εἰ γὰρ ἡ μαρτυρία αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἀληθὴς, οὐδὲ τοῦτο αὐτὸ ἀληθές· οὐ τὸ δεύτερον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ πρότερον. Τί οὖν ἐστὶ τὸ εἰρη-
 10 μένον; Πολλῆς ἡμῖν δεῖ τῆς ἀγρυπνίας, μᾶλλον δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος, ἵνα μὴ τοῖς ῥήμασιν ἐναπομείνωμεν ψιλοῖς. Οὕτω γὰρ καὶ οἱ αἰρετικοὶ πλανῶνται, ὅτι μήτε τὸν σκοπὸν ἐξετάζουσι τοῦ λόγοντος, μήτε τὴν ἔξιν τῶν ἀκουόντων. Ἄν οὖν μὴ ταῦτα προσθῶμεν, καὶ ἕτερα δέ, ὅλον και-
 15 ρούς, καὶ τόπους, καὶ γνώμην ἀκροατοῦ, πολλὰ ἔφεται τὰ ἄτοπα.

Τί οὖν ἐστὶ τὸ εἰρημένον; Ἐμελλον ὑποφέρειν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· «Ἐὰν οὐ μαρτυρεῖς περὶ σεαυτοῦ, ἢ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθὴς». Διὰ τοῦτο ταῦτα προλαβὼν εἰ-
 20 πεν, ὡσανεὶ ἔλεγε· Πάντως ἐρεῖτέ μοι, ὅτι Σοὶ οὐ πιστεύομεν οὐδεὶς γάρ ποτε ἐναντῶ μαρτυρῶν ἀξιόπιστός ἐστιν ἐν ἀνθρώποις. Τὸ οὖν, «Οὐκ ἔστιν ἀληθὴς», οὐχ ἀπλῶς ἀναγνωσιέον, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐκείνων ὑπόνοιαν, ὅλον, ὅτι Ὑμῖν οὐκ ἔστιν ἀληθὴς. Οὐ τοίνυν πρὸς τὴν ἀξίαν τὴν αὐτοῦ,
 25 ἀλλὰ πρὸς τὴν ὑπόνοιαν τὴν ἐκείνων ἐφθέγγετο ταῦτα. Καὶ διὰ μὲν λέγει, «Ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθὴς», τὴν γνώμην ἐλέγχει τὴν ἐκείνων, καὶ τὴν μέλλουσαν αὐτῷ παρ' ἐκείνων ἀντίθεσιν ἐπάγεσθαι. Ὅταν δέ, ὅτι «Κἂν ἐγὼ περὶ ἔμαντοῦ μαρτυρῶ, ἀληθὴς ἐστὶν ἡ μαρτυρία μου» αὐ-
 30 τὴν δείκνυσι τοῦ πράγματος τὴν φύσιν, ὅτι ὡς Θεὸν ἀξιό-

σις, ἀλλ' ὑπάρχει καὶ ἄλλη ὄχι μικρότερη ἀπὸ αὐτήν. Διότι ὁ Χριστὸς λέγει παρακάτω· «Καὶ ἐὰν ἐγὼ δίδω μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν μου, ἡ μαρτυρία μου εἶναι ἀληθινή»⁴.

Εἶπέ μου, λοιπόν,, τί νὰ δεχθῶ; Ποῖον νὰ νομίσω, ὅτι εἶναι ψευδός. Διότι, ἐὰν δεχθῶμεν αὐτὰ ἔτσι, ὅπως ἔχουν λεχθῆ, χωρὶς νὰ ἐξετάσωμεν οὔτε τὸ πρόσωπον, οὔτε τὴν αἰτίαν, οὔτε κανὲν ἄλλο ἀπὸ αὐτά, τότε καὶ τὰ δύο θὰ εἶναι ψευδῆ. Διότι ἐὰν ἡ μαρτυρία του δὲν εἶναι ἀληθινή, οὔτε αὐτὸ εἶναι ἀληθινὸν καὶ ὄχι μόνον τὸ δεύτερον, ἀλλὰ καὶ τὸ πρῶτον. Τί εἶναι λοιπὸν αὐτὸ ποὺ ἐλέγχθη; Χρειάζεται μεγάλη ἀγρυπνία, ἢ μᾶλλον ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ μὴ μείνωμεν εἰς τὰς ξηρὰς λέξεις. Διότι εἰς αὐτὴν τὴν πλάνην ὑποπίπτουν καὶ οἱ αἵρετικοί, ποὺ δὲν ἐξετάζουν οὔτε τὸν σκοπὸν τοῦ ὁμιλητοῦ οὔτε τὴν διάθεσιν τῶν ἀκροατῶν. Ἄν λοιπὸν δὲν προσέξωμεν αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἄλλα, ὅπως τοὺς καιροὺς, τοὺς τόπους καὶ τὸ πνεῦμα τῶν ἀκροατῶν, θ' ἀκολουθήσουν πολλὰ ἄτοπα.

Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτὸ ποὺ ἐλέγχθη; Οἱ Ἰουδαῖοι ἐπρόκειτο νὰ εἰποῦν εἰς τὸν Χριστόν· «Ἐὰν σὺ δίδης μαρτυρίαν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ σου, ἡ μαρτυρία σου δὲν εἶναι ἀληθινή». Διὰ νὰ προλάβῃ λοιπὸν εἶπε ταῦτα, σὰν νὰ τοὺς ἔλεγεν· Ὅπωςδήποτε θὰ μοῦ εἰπῆτε, Δὲν σὲ πιστεύομεν. Διότι κανεὶς ποὺ δίδει μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν του, δὲν εἶναι ποτὲ ἀξιόπιστος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὸ λοιπὸν τό, «Δὲν εἶναι ἀληθινή», δὲν πρέπει νὰ τὸ διαβάσωμεν ὅπως - ὅπως, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὸ τί ὑπενόουν ἐκεῖνοι, δηλαδή, «Διὰ σᾶς δὲν εἶναι ἀληθινή». Διότι αὐτὰ δὲν τὰ ἔλεγεν ἀποβλέπων εἰς τὴν ἰδικὴν του ἀξίαν, ἀλλ' εἰς τὸ τί ὑπενόουν οἱ Ἰουδαῖοι. Καὶ ὅταν μὲν λέγῃ, «Ἡ μαρτυρία μου δὲν εἶναι ἀληθινή», ἐλέγχει τὴν γνώμην ἐκείνων, καθὼς καὶ τὴν ἀντίθεσιν ποὺ θὰ προέβαλλαν εἰς αὐτόν. Ὅταν ὅμως λέγῃ «Καὶ ἂν ἐγὼ δίδω μαρτυρίαν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ μου, ἡ μαρτυρία μου εἶναι ἀληθινή», ἀποκαλύπτει τὴν ἀληθινήν του φύσιν, ὅτι δηλαδή ἔπρεπε νὰ πιστεύσουν εἰς

πιστον αὐτὸν ἔδει νομίζειν καὶ περὶ ἑαυτοῦ λέγοντα.

Ἐπειδὴ γάρ εἶπεν ἀνάσσιασιν νεκρῶν καὶ κρῖσιν, καὶ
 δι ὅτι πιστεύων αὐτῷ οὐ κρίνεται, ἀλλ' εἰς ζωὴν ἔρχεται,
 καὶ δι ὅτι καθεδεῖται πάντας ἐθύννας ἀπαιτήσων, καὶ δι
 5 τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν ἔχει τῷ Πατρὶ καὶ δύναμιν μέλλων
 πάλιν ἅπαντα ταῦτα κατασκευάζειν καὶ ἑτέρως, ἀναγκαίως
 τὴν ἀντίθεσιν αὐτῶν ἰδέσθαι πρότερον. Εἶπον, φησὶν, δι
 «Ὡςπερ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕ-
 τω καὶ ὁ Υἱὸς οὗς θέλει ζωοποιεῖ»· εἶπον, δι «Ὁ Πατὴρ
 10 οὐδένα κρίνει ἀλλὰ πᾶσαν τὴν κρίσιν δέδωκε τῷ Υἱῷ»·
 εἶπον, δι δεῖ τιμᾶν τὸν Υἱόν, ὡς τὸν Πατέρα· εἶπον, δι
 «Ὁ μὴ τιμᾶν τὸν Υἱόν, οὐδὲ τὸν Πατέρα τιμᾶ»· εἶπον, δι
 «Ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους καὶ πιστεύων οὐκ ὄψεται θά-
 νατον, ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν»·
 15 εἶπον, δι ἡ φωνὴ μου τοὺς νεκροὺς ἀναστήσει, τοὺς μὲν
 νῦν, τοὺς δὲ μετὰ ταῦτα· εἶπον δι ἀπαιτήσω λόγον τῶν πε-
 πλημμελημένων ἅπαντας· εἶπον, δι δικαίως κρινῶ καὶ ἀ-
 μείψομαι τοὺς κατορθούοντας.

Ἐπεὶ οὖν ἅπαντα ταῦτα ἀπόφασις ἦν, καὶ τὰ μὲν
 20 λεγόμενα μεγάλα, ἀπόδειξις δὲ οὐκ ἦν οὐδέπω εἰρημένῃ
 σαφῆς ἐκείνοις, ἀλλ' ἀμυδροτέρα, πρότερον τὴν ἀντίθεσιν
 τίθησι, μέλλον ἐπὶ τὴν κατασκευὴν τῶν εἰρημένων ὁρμᾶν,
 οὕτως ὡς λέγων, εἰ καὶ μὴ τοῖς ῥήμασι τούτοις. Ἄλλ'
 ἴσως ἔρεῖτε, Πάντα ταῦτα οὐ λέγεις, οὐκ εἰ δὲ ἀξιόπιστος
 25 μάρτυς σαυτῷ μαρτυρῶν. Τούτῳ τοίνυν πρότερον καταλύων
 αὐτῶν τὴν φιλονεικίαν, τῷ θεῖναι ὅπερ ἔμελλον ἔρεῖν, καὶ
 δεῖξαι δι οἶδεν αὐτῶν τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας, καὶ
 ταύτην πρότερον ἀπόδειξιν τῆς αὐτοῦ δυνάμεως παρεχόμε-

αὐτὸν ὡς Θεὸν ἄξιον πίστεως, ἔστω καὶ ἂν ὠμίλει περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του.

Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Χριστὸς εἶχε κάμει λόγον περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν καὶ περὶ μελλούσης κρίσεως, ὅτι ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει εἰς αὐτὸν δὲν κρίνεται, ἀλλ' ἔρχεται εἰς τὴν ζωὴν καὶ ὅτι θὰ καθήσῃ νὰ ζητήσῃ εὐθύνας τῶν πράξεών μας καὶ ἐπὶ πλέον δὲ ὅτι ἔχει τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν μὲ τὸν Πατέρα, ἔπειδὴ ἐπρόκειτο ὅλα αὐτὰ νὰ τὰ ἐπικυρώσῃ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον, ἀναγκαστικὰ ἔθεσε πρώτην τὴν ἀντίθεσιν αὐτῶν. Εἶπα ὅτι «Ὅπως ὁ Πατὴρ ἀνασταίνει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς ζωοποιεῖ ὅποιους θέλει», εἶπα ὅτι «Ὁ Πατὴρ δὲν κρίνει κανέναν, ἀλλ' ὅλην τὴν κρίσιν ἔδωκεν εἰς τὸν Υἱόν», εἶπα ὅτι ὁ Υἱὸς πρέπει νὰ τιμᾶται, ὅπως ὁ Πατὴρ, εἶπα ὅτι «Ἐκεῖνος ποὺ δὲν τιμᾷ τὸν Υἱόν, δὲν τιμᾷ οὔτε τὸν Πατέρα», εἶπα ὅτι «Ὅποιος ἀκούει τοὺς λόγους μου καὶ πιστεύει, δὲν θὰ ἰδῆ θάνατον, ἀλλὰ ἔχει περάσει ἀπὸ τὸν θάνατον εἰς τὴν ζωὴν», εἶπα ὅτι ἡ φωνὴ μου θ' ἀναστήσῃ τοὺς νεκροὺς, ἄλλους τώρα καὶ ἄλλους μετὰ θάνατον, εἶπα ὅτι θὰ ζητήσω λόγον ἀπὸ ὅλους διὰ τὰ παραπτώματα, εἶπα ὅτι θὰ κρίνω δικαίως καὶ θ' ἀνταμείψω ὅσους ἔκαμαν καλὰ ἔργα.

Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶχαν προαναγγελθῆ ὅλα αὐτά, ἀλλὰ τὰ μὲν λόγια ἦσαν μεγάλα, σαφὴς ὅμως ἀπόδειξις δὲν εἶχε δοθῆ ἀκόμη εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἀλλὰ πολὺ σκοτεινότερα, δι' αὐτὸ θέτει πρῶτα τὴν κατηγορίαν μὲ σκοπὸν ν' ἀποκαλύψῃ ἔπειτα τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων του, σὰν νὰ προέλεγε τὴν σκέψιν των, ἂν καὶ ὄχι μὲ τὰ ἴδια τὰ λόγια των. Ἄλλ' ἴσως θὰ ἐρωτήσετε· Ὅλ' αὐτὰ τὰ ἰσχυρίζεσαι ἐσὺ ἀλλὰ δὲν εἶσαι ἀξιόπιστος μάρτυς, ἀφοῦ δίδης μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν σου. Διαλύων λοιπὸν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν πρώτην κατηγορίαν των, προλέγει ἐκεῖνο ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἰσχυρισθοῦν καὶ ἀποκαλύπτει ὅτι γνωρίζει τὰς μυστικὰς των σκέψεις καὶ παρέχων τὴν πρώτην αὐτὴν ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεώς του, ἔπειτα μετὰ τὴν κατηγορίαν παρου-

νος, ὅτιον μεία τήν ἀντίθεοιν, καί ἐτέρας ἀποδείξεις παρέ-
 χεται σαφεῖς καί ἀναντιρρήτους, ἱρεῖς παρὰ γων μάρτυ-
 ρας τῶν λεγομένων, τὰ ἔργα τὰ ὑπ' αὐτοῦ γενόμενα, τοῦ
 Πατρὸς τήν μαρτυρίαν, τοῦ Ἰωάννου τὸ κήρυγμα. Καί
 5 τίθησι προτέραν τήν ἐλάτιω, τήν Ἰωάννου. Εἰπὼν γάρ,
 «Ἄλλος ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ καί οἶδα δι' ἀλη-
 θῆς ἐστὶν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ», ἐπήγαγεν· «Ἔμεῖς ἀπεισιάλ-
 κατε πρὸς Ἰωάννην, καί ἐμαρτύρησε ἡ ἀληθεία». Καίτοι
 γε εἰ οὐκ ἐστὶν ἀληθῆς ἡ μαρτυρία σου, πῶς λέγεις, δι'
 10 «Οἶδα δι' ἀληθῆς ἐστὶν ἡ μαρτυρία Ἰωάννου», καί δι'
 «Ἐμαρτύρησε ἡ ἀληθεία»; Ὁρᾷς πῶς σαφὲς κἀντιεῦθεν
 ἐστὶν δι' ἰό, «Ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἐστὶν ἀληθῆς», πρὸς
 τήν ἐκείνων ὑπόνοιαν εἰρηται;

2. Τί οὖν, εἰ ἐκεῖνος ἐμαρτύρησε χάριτι; φησὶν. Ἴνα
 15 γάρ μὴ τοῦτο λέγωσιν, δερα πῶς καί ταύτην ἀνεῖλε τήν
 ὑπόνοιαν. Οὐ γάρ εἶπεν, Ἰωάννης ἐμαρτύρησέ μοι ἀλλὰ
 πρότερον, «Ἔμεῖς ἀπεισιάλκατε πρὸς Ἰωάννην»· οὐκ ἂν δὲ
 ἀπεισιέλαιε, εἰ μὴ ἀξιόπιστον ἠγεῖσθε. Καί τὸ δὴ μεῖζον·
 οὐ γάρ ἐπεμψαν αὐτὸν περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐρωτῶντες, ἀλλ'
 20 ὑπὲρ ἑαυτοῦ [ὄν δὲ ἐν τοῖς ὑπὲρ ἑαυτοῦ] ἀξιόπιστον εἶναι
 ἐνόμιζον, πολλῶ μᾶλλον ἐν τοῖς ὑπὲρ ἐτέρου. Περφύκαμεν
 γάρ, ὡς εἰπεῖν, ἅπαντες ἄνθρωποι, μὴ οὕτω πιστεύειν τοῖς
 περὶ ἑαυτῶν λέγουσιν, ὡς τοῖς περὶ ἄλλων. Τοῦτον δὲ
 οὕτως ἀξιόπιστον εἶναι ἐνόμισαν, ὡς καί ἐν τοῖς περὶ δ-
 25 αὐτοῦ μὴ δεηθῆναι μαρτυρίας ἐτέρας. Οὐ γάρ ἀποσιαλέν-
 τες οὐκ εἶπον, Τί λέγεις περὶ τοῦ Χριστοῦ; ἀλλά, «Σὺ τίς
 εἶ; τί λέγεις περὶ σεαυτοῦ;». Οὕτω μέγα τοῦ ἀνδρὸς τὸ
 θαῦμα εἶχον.

Τοῦτο οὖν δλον ἠνίξαιτο, διὰ τοῦ εἰπεῖν, «Ἔμεῖς ἀπε-

σιάζει καὶ ἄλλας σαφεῖς καὶ ἀδιαψεύστους ἀποδείξεις, ἀναφέρων τρεῖς μάρτυρας τῶν λεγομένων του· τὰ ἔργα του, τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πατρὸς καὶ τὴν προφητείαν τοῦ Ἰωάννου. Καὶ παρουσιάζει πρῶτα τὴν μικροτέραν, δηλαδὴ τὴν προφητείαν τοῦ Ἰωάννου. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν, «Ἄλλος εἶναι ἐκεῖνος πού δίδει μαρτυρίαν περὶ ἐμοῦ καὶ γνωρίζω ὅτι εἶναι ἀληθινὴ ἢ μαρτυρία του», προσέθεσε· «Σεῖς ἐστεῖλατε ἀνθρώπους εἰς τὸν Ἰωάννην καὶ ἔδωκε μαρτυρίαν διὰ τὴν ἀλήθειαν». Ἄν ὅμως δὲν εἶναι ἀληθινὴ ἢ μαρτυρία σου, πῶς λέγεις· «Γνωρίζω ὅτι ἢ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου εἶναι ἀληθινή», καὶ ὅτι «Ἐδωκε μαρτυρίαν διὰ τὴν ἀλήθειαν»; Βλέπεις, πῶς προκύπτει ἀπὸ ἐδῶ, ὅτι τὸ «Ἡ μαρτυρία μου δὲν εἶναι ἀληθινὴ» συμφωνεῖ μὲ τὴν ὑποψίαν τῶν Ἰουδαίων;

2. Καὶ τί, θὰ ἐρωτήσης, ἂν ὁ Ἰωάννης ἔδωκε μαρτυρίαν πρὸς χάριν του; Διὰ νὰ μὴ ἰσχυρίζωνται λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι τοῦτο, πρόσεχε μὲ ποῖον τρόπον ἀνήρεσε καὶ αὐτὴν τὴν ὑποψίαν. Δὲν εἶπε δηλαδὴ, ὁ Ἰωάννης ἔδωκε μαρτυρίαν δι' ἐμέ, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ αὐτό, «Σεῖς ἐστεῖλατε ἀνθρώπους εἰς τὸν Ἰωάννην», καὶ δὲν θὰ τοὺς ἐστέλλετε, ἐὰν ἐνομίζατε ὅτι δὲν εἶναι ἀξιόπιστος. Καὶ τὸ σπουδαιότερον εἶναι, ὅτι δὲν ἔστειλαν ἀνθρώπους διὰ νὰ ἐρωτήσουν τὸν Ἰωάννην περὶ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, αὐτὸς δὲ πού ἐνόμιζαν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, ὅτι εἶναι ἀξιόπιστος, πολὺ περισσότερον θὰ ἦτο περὶ ἄλλου. Διότι ἔχομεν συνηθίσει, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ μὴ δίδωμεν τόσην πίστιν εἰς ἐκείνους πού ὁμιλοῦν διὰ τὸν ἑαυτὸν τους, ὅσην ὅταν ὁμιλοῦν διὰ τοὺς ἄλλους. Οἱ Ἰουδαῖοι λοιπὸν ἐθεώρησαν, ὅτι ὁ Ἰωάννης ἦτο τόσον ἀξιόπιστος, ὥστε νὰ μὴ χρειασθῇ δι' αὐτὸν ἄλλη μαρτυρία. Διότι οἱ ἄνθρωποι πού ἐστάλησαν εἰς τὸν Ἰωάννην δὲν ἠρώτησαν, Τί γνώμην ἔχεις περὶ τοῦ Χριστοῦ; ἀλλὰ «Σὺ ποῖος εἶσαι; Τί λέγεις διὰ τὸν ἑαυτὸν σου;». Τόσον πολὺ τὸν ἐθαύμαζαν.

Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ὑπηνίχθη ὁ Χριστός, ὅταν εἶπεν εἰς

σιάλκατε πρὸς Ἰωάννην». Διὰ τοῦτο καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς, οὐχ ὅτι ἀπέσειλαν, εἶπε μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἀπειθαλμένων ἀκριβολογεῖται, ὅτι ἦσαν καὶ ἱερεῖς καὶ ἐκ τῶν Φαρισαίων, οὐχ οἱ τυχόντες, οὐδὲ ἀπερριμμένοι, οὐδὲ οἱοί 5 διαφθαρήναι καὶ παραλογισθῆναι, ἀλλὰ μετὰ ἀκριθείας ἱκανοὶ μαθεῖν τὰ παρ' ἐκείνου λεγόμενα. «Ἐγὼ δὲ παρὰ ἀνθρώπου τὴν μαρτυρίαν οὐ λαμβάνω». Τίνος οὖν ἕνεκεν τὴν Ἰωάννου παρήγαγες; Καίτοι οὐδὲ ἡ ἐκείνου, ἀνθρώπου μαρτυρία ἦν. «Ὁ γὰρ πέμπας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι», 10 φησί, «ἐκεῖνός μοι εἶπεν». Ὡστε καὶ ἡ τοῦ Ἰωάννου μαρτυρία τοῦ Θεοῦ μαρτυρία ἦν παρὰ γὰρ ἐκείνου μαθὼν ἔλεγεν ἅπερ ἔλεγεν.

Ἄλλ' ἵνα μὴ λέγωσι, Πόθεν τοῦτο δῆλον, ὅτι παρὰ τοῦ Θεοῦ ἔμαθε; καὶ περὶ ταῦτα καταγίνονται, ἐκ τοῦ περι- 15 όντιος αὐτοῦς ἐπιστοιμίζει, ἔτι πρὸς τὴν ὑπόνοιαν αὐτῶν διαλεγόμενος. Οὐδὲ γὰρ ἦν εἰκὸς ταῦτα πολλοὺς εἰδέναι, ἀλλ' ὡς οἴκοθεν λέγοντι, τέως προσεῖχον τῷ Ἰωάννῃ. Διὰ τοῦτό φησιν· «Ἐγὼ παρὰ ἀνθρώπου τὴν μαρτυρίαν οὐ λαμβάνω». Καὶ εἰ μὴ ἔμελλες παρὰ ἀνθρώπου τὴν μαρτυρίαν λαμβά- 20 νειν, καὶ ἐντεῦθεν ἰσχυρίζεσθαι, τίνος ἕνεκεν παρήγαγες αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν; Ἴνα οὖν μὴ ταῦτα λέγωσιν, ἄκουσον πῶς καὶ τὴν τοιαύτην ἀντίθεσιν τῇ ἐπαγωγῇ διωρδώσαιο. Εἰπὼν γὰρ, ὅτι «Παρὰ ἀνθρώπου τὴν μαρτυρίαν οὐ λαμβάνω», ἐπήγαγεν· «Ἀλλὰ ταῦτα λέγω, ἵνα ὑμεῖς σωθῆτε». 25 Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐγὼ μὲν οὐκ ἔδεξάμην τῆς τούτου μαρτυρίας, Θεὸς ὢν, τῆς ἀνθρωπίνης· ἐπειδὴ δὲ μάλλον αὐτῷ προσείχετε, καὶ πάντων ἀξιοπιστότερον ἠγεῖσθε, καὶ ἐκείνῳ μὲν ὡς προφήτῃ προσεδράμειτε (καὶ γὰρ ἡ πόλις ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην ἐξεχύθη), ἐμοὶ δὲ οὐδὲ θαυματουργ- 30 οῦντι ἐπιστεύσατε· διὰ τοῦτο ἡμᾶς ἀναμιμνήσκω τῆς μαρτυρίας ἐκείνης.

«Ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος», φησί, «καὶ φαί-

τοὺς Ἰουδαίους, «Σεῖς ἐστείλατε ἀνθρώπους εἰς τὸν Ἰωάννην». Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς δὲν εἶπε μόνον, ὅτι ἔστειλαν ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ δίδει ἀκριβεῖς πληροφορίες περὶ τῶν ἀπεσταλμένων, ὅτι δηλαδὴ ἦσαν καὶ ἱερεῖς καὶ ἀπὸ τοὺς Φαρισαίους ὅχι οἱ τυχαῖοι, οὔτε ἀπὸ τὸν ὄχλον, οὔτε ἐκεῖνοι ποὺ ἠμποροῦσαν νὰ διαφθοροῦν καὶ νὰ ἐξαπατηθοῦν, ἀλλὰ ἱκανοὶ νὰ καταλάβουν μὲ ἀκρίβειαν τὰ ὅσα ἔλεγεν ὁ Ἰωάννης. «Ἐγὼ ὅμως δὲν λαμβάνω τὴν μαρτυρίαν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον». Διατί ὅμως ἐδέχθης τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰωάννου; Ἡ μαρτυρία ἐκείνου δὲν προήρχετο ἀπὸ ἄνθρωπον. Διότι εἶχεν εἰπεῖ· «Ἐκεῖνος ποῦ μὲ ἔστειλε νὰ βαπτίζω μὲ ὕδωρ, ἐκεῖνος μοῦ εἶπεν». Ὡστε καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου ἦτο μαρτυρία τοῦ Θεοῦ. Διότι ὅσα ἔλεγε, τὰ εἶχε μάθει ἀπὸ ἐκεῖνον.

Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ ἐρωτοῦν· Ἄπὸ ποῦ εἶναι γνωστὸν, ὅτι τὰ εἶχε μάθει ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ διὰ νὰ μὴ ἀσχολοῦνται μὲ αὐτά, τοὺς ἀποστομώνει ἀρκούντως, ὁμιλῶν ἐναντίον τῆς ἐπιμόνου ὑποψίας των. Διότι δὲν ἦτο πιθανὸν ὅτι ἐγνώριζαν πολλοὶ αὐτά, ἀλλ' ἐνόμιζαν ὅτι ὁ Ἰωάννης τὰ ἔλεγεν ἀπὸ μόνος του. Δι' αὐτὸ λέγει· «Ἐγὼ δὲν ἔλαβα τὴν μαρτυρίαν ἀπὸ ἄνθρωπον». Καὶ ἐὰν δὲν ἐπρόκειτο νὰ λάβῃς τὴν μαρτυρίαν ἀπὸ ἄνθρωπον, οὔτε νὰ τὴν χρησιμοποίησῃς ἐδῶ, διατί ἀνέφερες τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰωάννου; Διὰ νὰ μὴ λέγουν λοιπὸν αὐτά, ἄκουσε μὲ ποῖον τρόπον ἀντέκρουσε τὴν κατηγορίαν των. Ἀφοῦ δηλαδὴ εἶχεν εἰπεῖ, «Δὲν λαμβάνω τὴν μαρτυρίαν ἀπὸ ἄνθρωπον», προσέθεσε: «Ἄλλὰ τὰ λέγω αὐτά διὰ νὰ σωθῆτε». Ἐγὼ μὲν δὲν εἶχα ἀνάγκην ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην μαρτυρίαν τούτου, ἐπειδὴ εἶμαι Θεός, ἐπειδὴ ὅμως ἀπεβλέψατε εἰς τὸν Ἰωάννην, ποῦ τὸν ἐθεωροῦσατε ἀξιοπιστότερον ὅλων καὶ προσειτρέξατε εἰς ἐκεῖνον (διότι ἡ πόλις ἔτρεξεν εἰς τὸν Ἰωάννην), εἰς ἐμὲ ὅμως δὲν ἐπιστεύσατε, μολονότι ἔκαμα τόσα θαύματα, δι' αὐτὸ οἶσ' ὑπενθυμίζω ἐκείνην τὴν μαρτυρίαν.

«Ἐκεῖνος ἦτο ὁ λύχνος ποῦ ἔκαιε καὶ ἐφώτιζε καὶ

νων ὑμεῖς δὲ ἐθελήσατε πρὸς ὥραν ἀγαλλιασθῆναι ἐν φω-
 τὶ αὐτοῦ». Ἴνα γὰρ μὴ λέγωσι, **Τί οὖν**, εἰ ἐκεῖνος μὲν εἶπεν,
 ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐδεξάμεθα; δείκνυσιν ὅτι καὶ ἀπεδείξαντο τὰ
 εἰρημένα. Καὶ γὰρ οὐδὲ τοὺς τυχόντας ἐπεμψαν, ἀλλ' ἰε-
 5 ρεῖς καὶ Φαρισαίους. Οὕτω τὸν ἄνδρα ἐθαύμαζον, καὶ τοῖς
 λεγομένοις ἀντιπεῖν οὐκ εἶχον ἰότη. Τὸ δέ, «**Πρὸς ὥραν**»,
 τὴν εὐκολίαν αὐτῶν δεικνύντις ἐστί, καὶ ὅτι ταχέως αὐτοῦ
 ἀπεπήδησαν. «**Ἐγὼ δὲ ἔχω τὴν μαρτυρίαν μείζονα τοῦ Ἰω-**
άννου». **Εἰ μὲν γὰρ ἐβούλεσθε κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τῶν**
10 πραγμάτων παραδέχεσθαι τὴν πίσιν, ἀπὸ τῶν ἔργων μάλ-
λον ὑμᾶς ἂν ἐπηγαγόμεν. Ἐπειδὴ δὲ οὐ βούλεσθε, ἐπὶ τὸν
 Ἰωάννην ὑμᾶς ἄγω, οὐχ ὡς τῆς ἐκείνου δεόμενος μαρτυ-
 ρίας, ἀλλ' ἐπειδὴ διὰ τοῦτο πάντα ποιῶ, ὥστε ὑμᾶς σω-
 θῆναι.

15 «**Ἐχω μὲν γὰρ μαρτυρίαν Ἰωάννου μείζονα**», τὴν
 ἀπὸ τῶν ἔργων. Ἄλλ' οὐ τοῦτο σκοπῶ μόνον, ὅπως ἀπὸ τῶν
 ἀξιοπίστων εὐπαράδεκτος ὑμῖν γενοίμην, ἀλλ' ὅπως καὶ
 ἀπὸ τῶν ὑμῖν γνωρίμων, καὶ παρ' ὑμῶν θαυματομένων.
 Οὕτω καθαράμενος αὐτῶν τῷ εἰπεῖν, ὅτι «**Πρὸς ὥραν ἡ-**
20 θελήσατε ἀγαλλιασθῆναι ἐν τῷ φωτὶ αὐτοῦ», ἔτι τε πρόσ-
 καιρον ἐκείνην δείξας τὴν σπουδὴν καὶ ἀδέβαιον, τῷ λύ-
 χνον αὐτὸν καλέσαι, ἀνέφηγεν ὅτι οὐκ οἴκοθεν εἶχε τὸ φῶς,
 ἀλλ' ἀπὸ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος.

Τὸ δὲ πρὸς ἀντιδιαστολήν αὐτοῦ, τοῦτο οὐκ ἔτι τέθεικεν,
25 ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ τέως αἰνι-
 ξάμενος μόνον, καθήψατο σφόδρα αὐτῶν, καὶ δείκνυσιν, ὅτι
 ἀπὸ τῆς αὐτῆς γνώμης, ἀφ' ἧς ἐκείνου κατεφρόνησαν, οὐδὲ
 τῷ Χριστῷ πιστεῦσαι ἠδυνήθησαν. Καὶ γὰρ τὸν θαυματο-
 μένον παρ' αὐτοῖς «**Πρὸς ὥραν**» ἐθαύμασαν μόνον ὡς εἰ μὴ
30 τοῦτο ἐποίησαν, ταχέως ἂν αὐτοὺς πρὸς τὸν Ἰησοῦν ἐχει-
 ραγώγησε. Δείξας τοίνυν αὐτοὺς πάντοθεν ἀναξίους ὄντας

ἠθελήσατε νὰ χαρῆτε προσωρινῶς τὸ φῶς του». Καὶ διὰ νὰ μὴ ἰσχυρίζωνται, Τί ἂν ἐκεῖνος μὲν εἶπεν, ἡμεῖς ὅμως δὲν ἐδέχθημεν; ἀποδεικνύει, ὅτι ἐδέχθησαν τὰ λόγια του. Διότι δὲν ἔστειλαν εἰς τὸν Ἰωάννην τυχαίους ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἱερεῖς καὶ Φαρισαίους. Τόσον πολὺ τὸν ἐθαύμαζαν καὶ τότε δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ἔχουν ἀντίρρησης εἰς τὰ λόγια του. Ἐκεῖνο τὸ «προσωρινῶς» ἀποκαλύπτει τὴν μεταστροφὴν των, ὅτι δηλαδὴ ταχέως τὸν ἐγκατέλειψαν. «Ἐγὼ ὅμως ἔχω μεγαλυτέραν μαρτυρίαν ἀπὸ τὸν Ἰωάννην». Διότι, ἐὰν ἠθέλατε νὰ δεχθῆτε τὴν πίστιν σύμφωνα μὲ τὴν φυσικὴν σειρὰν τῶν πραγμάτων, θὰ σᾶς ὠδήγουν εἰς αὐτὴν μᾶλλον μὲ τὰ ἔργα. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν θέλετε, σᾶς ὠδηγῶ εἰς τὸν Ἰωάννην, ὅχι διότι ἔχω ἀνάγκην ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν ἐκείνου, ἀλλ' ἐπειδὴ κάμνω τὰ πάντα διὰ τὴν σωτηρίαν σας.

«Ἐχω μεγαλυτέραν μαρτυρίαν ἀπὸ τὸν Ἰωάννην», δηλαδὴ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἔργων του. Ἄλλὰ δὲν ἐξετάζω μόνον τοῦτο, δηλαδὴ πῶς θὰ μὲ παραδεχθῆτε σεῖς ἀπὸ τὴν ἀξιοπιστίαν ἀξιολόγων ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ πῶς θὰ μὲ παραδεχθῆτε ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν ἀνθρώπων ποὺ γνωρίζετε καὶ θαυμάζετε. Ἔτσι ἀφοῦ τοὺς ἐμέμφθη λέγων, «Προσωρινῶς ἠθελήσατε νὰ χαρῆτε τὸ φῶς του», καὶ ἀφοῦ ἀπέδειξεν ὅτι ἡ προθυμία των ἐκείνη ἦτο προσωρινὴ καὶ ἀσταθῆς, μὲ τὸ νὰ ὀνομάσῃ τὸν Ἰωάννην λύχνον, ἀπεκάλυψεν ὅτι δὲν εἶχε τὸ φῶς ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλ' ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος.

Ἄλλὰ δὲν παρουσίασεν ἀκόμη, ποία ἦτο ἡ διαφορὰ του ἀπὸ τὸν Ἰωάννην, ὅτι δηλαδὴ ὁ ἴδιος ἦτο ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, ἀλλ' ἀφοῦ ὑπηνίχθη ἐπ' ὀλίγον, τοὺς ἐπέπληξε βαρύτατα καὶ ἀπέδειξεν εἰς αὐτούς, ὅτι μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα ποὺ περιεφρόνησαν τὸν Ἰωάννην, δὲν ἠμπόρεσαν νὰ πιστεύσουν οὔτε εἰς τὸν Χριστόν. Διότι καὶ τὸν Ἰωάννην «προσωρινῶς» μόνον τὸν ἐθαύμασαν. Διότι, ἂν δὲν εἶχαν κάμει τοῦτο, ταχέως ἐκεῖνος θὰ τοὺς εἶχεν ὠδηγήσει εἰς τὸν Χριστόν. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπέδειξεν, ὅτι ὅλοι τους ἦσαν

συγγνώμης, ἐπήγαγε λέγων· «Ἐγὼ δὲ ἔχω τὴν μαρτυρίαν μείζονα τοῦ Ἰωάννου». Ποίαν δὲ ταύτην; Τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων. «Τὰ γὰρ ἔργα», φησὶν, «ἃ ἔδωκέ μοι ὁ Πατήρ, ἵνα τελειώσω αὐτά, αὐτὰ τὰ ἔργα περὶ ἐμοῦ μαρτυρεῖ, ὅτι ὁ
5 Πατήρ με ἀπέστειλεν».

Ἐνιαῦθα τοῦ παραλυθέντος καὶ ὀρθωθέντος ἀνέμνησε καὶ ἐτέρων πλειόνων· τὰ μὲν ῥήματα, εἶπεν ἴσως ἂν τις αὐτῶν, κόμπον εἶναι καὶ φιλίας τῆς Ἰωάννου χάριν· καίτοι οὐδὲ τοῦτο ἐνῆν αὐτοῖς εἰπεῖν περὶ Ἰωάννου, ἀνδρὸς μετὰ
10 ἀκριβείας φιλοσοφεῖν εἰδότις, καὶ οὕτω παρ' αὐτοῖς θαυμασθέντος· τὰ δὲ πράγματα οὐκ ἔτι οὐδὲ παρὰ τοῖς μαινομένοις σφόδρα ταύτην ἠδύνατο τὴν ὑπόθεσιν ἔχειν. Διὰ τοῦτο δευτέραν ταύτην ἐπήγαγε μαρτυρίαν, εἰπὼν· «Τὰ ἔργα ἃ δέδωκέ μοι ὁ Πατήρ ἵνα τελειώσω αὐτά, αὐτὰ τὰ ἔργα,
15 ἃ ἐγὼ ποιῶ, μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ, ὅτι ἀπέστειλέ με ὁ Πατήρ». Ἐνιαῦθα καὶ πρὸς τὴν κατηγορίαν τῆς τοῦ Σαββάτου λύσεως ἴσταιται. Ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγον ἐκεῖνοι· Πῶς δύναται εἶναι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὸ Σάββατον οὐ τηρεῖ; διὰ τοῦτο εἶπε, «Ἄ ἔδωκέ μοι ὁ Πατήρ». Καίτοι γε αὐθεν-
20 τία ἐποιεῖ ἀλλὰ δεικνὺς μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας, ὅτι οὐδὲν ἐναντίον τῷ Πατρὶ πράττει, διὰ τοῦτο καὶ τὸ πολλῶ ἔλαιον τέθεικε.

3. Καὶ διατί, φησὶν, οὐκ εἶπεν, ὅτι Τὰ ἔργα, ἃ ἔδωκέ μοι ὁ Πατήρ, μαρτυρεῖ ὅτι ἴσος εἰμὶ τοῦ Πατρὸς; Ἀμφό-
25 τερα γὰρ ἦν ἀπὸ τῶν ἔργων μαθεῖν καὶ ὅτι οὐδὲν ἐναντίον ποιεῖ, καὶ ὅτι ἴσος ἐστὶ τοῦ γεγεννηκότις. Ὅπερ ἀλλαχοῦ κατασκευάζων ἔλεγεν· «Εἰ ἐμοὶ οὐ πιστεύετε, τοῖς ἔργοις μου πιστεύετε, ἵνα γνῶτε καὶ πιστεύσητε, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί». Ἀμφότερα οὖν αὐτῷ
30 ἐμαρτύρει, καὶ ὅτι ἴσος ἦν τοῦ Πατρὸς καὶ ὅτι οὐδὲν ἐναντίον ἐπρατίεν ἐκείνῳ. Τίνος οὖν ἕνεκεν οὐχ οὕτως εἶπεν,

ανάξιοι συγγνώμης ἀπὸ παντοῦ, προσέθεσε· «Ἐγὼ δὲ ἔχω μαρτυρίαν μεγαλυτέραν ἀπὸ τὸν Ἰωάννην». Ποίαν μαρτυρίαν; Τὴν μαρτυρίαν τῶν ἔργων. «Διότι τὰ ἔργα ποῦ μοῦ ἔδωσεν ὁ Πατὴρ νὰ τελειώσω, αὐτὰ τὰ ἔργα ποῦ κάμνω, μαρτυροῦν δι' ἐμὲ ὅτι ὁ Πατὴρ μὲ ἔχει στείλει».

Ἐδῶ ὑπενθύμισε τὸν θεραπευθέντα παράλυτον καὶ πολλοὺς ἄλλους. Ἴσως κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς νὰ τοῦ ἔλεγεν, ὅτι τὰ λόγια εἶναι ἀλαζονεΐα καὶ ὁ Ἰωάννης τὰ εἶχεν εἰπεῖ πρὸς εὐχαρίστησίν του. Ἄν καὶ οὔτε τοῦτο ἤμποροῦσαν νὰ εἰποῦν περὶ τοῦ Ἰωάννου, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε νὰ φιλοσοφῇ μὲ ἀκρίβειαν καὶ τόσον πολὺ εἶχε θαυμασθῆ ἀπὸ αὐτούς. Τὰ ἔργα ὅμως δὲν ἤμποροῦσαν ν' ἀμφισβητηθοῦν ἀκόμη οὔτε ἀπὸ τοὺς πλέον μανιακοὺς. Δι' αὐτὸ προσέθεσεν αὐτὴν τὴν δευτέραν μαρτυρίαν λέγων· «Τὰ ἔργα ποῦ μοῦ ἔδωσεν ὁ Πατὴρ νὰ τελειώσω, αὐτὰ τὰ ἔργα ποῦ κάμνω, μαρτυροῦν δι' ἐμὲ ὅτι ὁ Πατὴρ μὲ ἔχει στείλει». Ἐδῶ ἀποκρούει καὶ τὴν κατηγορίαν περὶ τῆς καταργήσεως τοῦ Σαββάτου. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐκεῖνοι ἐρωτοῦσαν· Πῶς ἤμπορεῖ νὰ ἔχη σταλῆ ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀφοῦ δὲν τηρεῖ τὸ Σάββατον; δι' αὐτὸ εἶπεν «τὰ ἔργα ποῦ μοῦ ἔδωσεν ὁ Πατὴρ». Καὶ ὅμως αὐτὰ τὰ ἔργα τὰ ἔκαμνε μὲ τὴν παραχώρησιν ἐκείνου. Ἄλλ' ἀφοῦ ἀπέδειξεν ἰσχυρότερον, ὅτι δὲν κάμνει τίποτε ἀντίθετον πρὸς τὸν Πατέρα, δι' αὐτὸ παρουσίασε καὶ τὸ πολὺ μικρότερον.

3. Καὶ διατί, θὰ ἐρωτήσης, δὲν εἶπε· Τὰ ἔργα ποῦ μοῦ ἔδωσεν ὁ Πατὴρ, αὐτὰ μαρτυροῦν, ὅτι εἶμαι ἴσος μὲ τὸν Πατέρα; Διότι ἀπὸ τὰ ἔργα ἦτο δυνατὸν νὰ μάθουν καὶ τὰ δύο, δηλαδὴ καὶ ὅτι δὲν κάμνει τίποτε ἀντίθετον πρὸς τὸν Πατέρα καὶ ὅτι ἦτο ἴσος μὲ τὸν Πατέρα. Τοῦτο βεβαιώνει καὶ ἄλλοῦ λέγων· «Ἐὰν δὲν πιστεύετε εἰς ἐμέ, πιστεύετε εἰς τὰ ἔργα μου, διὰ νὰ γνωρίσετε καὶ νὰ πιστεύετε, ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι ἐν ἐμοὶ καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ»⁵. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ λοιπὸν μαρτυροῦν δι' αὐτόν, ὅτι ἦτο ἴσος μὲ τὸν Πατέρα καὶ ὅτι δὲν ἔκαμνε τίποτε ἀντίθετον πρὸς ἐκεῖνον. Διατί

ἀλλὰ τὸ μείζον ἀφείς, τοῦτο ἰέθεικεν; Ὅτι τὸ σπουδαζόμενον τοῦτο πρῶτον ἦν. Εἰ γὰρ καὶ πολλῶ ἔλατιον τὸ πιστευθῆναι διὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἦλθε, τοῦ πιστευθῆναι διὰ Θεός ἐστιν ἴσος ἀτιῶ· ἐκεῖνο μὲν γὰρ καὶ προφητῶν εἶπον, τοῦτο δὲ οὐκ εἶ· ὁμοίως αὐτὸς ὑπὲρ τοῦ ἐλάτιονος πολλὴν ἰδέσθαι σπουδὴν, εἰδὼς διὰ τοῦτου δεχθέντος καὶ ἐκεῖνο γένοιτ' ἂν λοιπὸν εὐπαράδεκτον. Καὶ τῆς μείζονος οὐδὲν μνημονεύσας μαρτυρίας, τὸ ἔλατιον αὐτῆς ἔργον ἰδέσθαι, ἵνα διὰ τοῦτου κἀκείνην δέξωνται.

10 Τοῦτο κατασκευάσας πάλιν ἐπάγει· «Ὁ πέμπας με Πατῆρ, ἀπὸς μεμαρτύρηκε περὶ ἐμοῦ». Καὶ ποῦ μεμαρτύρηκε περὶ αὐτοῦ; Ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, «Οὐτός ἐστιν», λέγων, «ὁ Υἱός μου ἀγαπητός· αὐτοῦ ἀκούετε». Ἀλλὰ καὶ τοῦτο κατασκευῆς ἐδεῖτο. Τὸ μὲν οὖν Ἰωάννου δῆλον ἦν· αὐτοὶ
15 γὰρ ἀπέσειλαν, καὶ ἀρνήσασθαι οὐκ εἶχον. Κατὰ τὸ ἐκ τῶν σημείων δὲ ὁμοίως. Εἶδον γὰρ γινόμενα, καὶ παρὰ τοῦ θεραπευθέντος ἤκουσαν, καὶ ἐπίστευσαν, ὅθεν καὶ ἀνεκάλουν. Ἐλείπειο δὲ λοιπὸν τὸ περὶ τῆς τοῦ Πατρὸς μαρτυρίας ἀποδείξαι. Εἶτα μέλλων αὐτὸ κατασκευάζειν, ἐπή-
20 γαγεν· «Οὔτε φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόατε πώποτε».

Καὶ πῶς Μωϋσῆς λέγει, «Ὁ Θεὸς ἐλάλει, Μωϋσῆς δὲ ἀπεκρίνατο»; πῶς δὲ ὁ Δαυὶδ φησὶ «Γλῶσσαν ἦν οὐκ ἔγνω ἤκουσε»; Καὶ πάλιν Μωϋσῆς, «Εἰ ἔστιν ἔθνος τοιοῦτον, ὃ ἤκουσε φωνὴν Θεοῦ», «Οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἐωράκατε»; Καίτοι
25 καὶ ἐωρακῆναι αὐτὸν λέγονται καὶ Ἡσαίας καὶ Ἰερεμίας καὶ Ἰεζεκιήλ καὶ ἕτεροι πλείους. Τί οὖν ἐστὶν ὃ φησὶν ὁ Χριστὸς νῦν; Εἰς φιλόσοφον αὐτοῦς ἐνάγει δόγμα, κατὰ

6. Ἐξ. 19, 19.

7. Ψαλμ. 80, 6.

8. Δευτ. 4, 38.

λοιπὸν δὲν ὠμίλησεν ἔτσι, ἀλλ' ἀφοῦ ἄφησε τὸ σπουδαιότερον, παρουσίασε τὸ μικρότερον; Διότι αὐτὸ ἦτο τὸ πρῶτον τὸ ὁποῖον ἐζητεῖτο. Διότι, ἐὰν εἶχεν ὀλιγωτέρας πιθανότη-
 τας τὸ νὰ γίνῃ πιστευτὸν ὅτι ἐστάλη ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀπὸ τὸ
 νὰ γίνῃ πιστευτὸν ὅτι ἦτο ἴσος μὲ τὸν Θεόν, διότι τὸ μὲν
 πρῶτον τὸ εἶχαν προαναγγεῖλει οἱ Προφῆται, τὸ δὲ δεύτε-
 ρον καθόλου, ὅμως ὁ Χριστὸς φροντίζει περισσότερο διὰ
 τὸ μικρότερον, ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ὅτι, ἂν δεχθοῦν τοῦτο καὶ
 ἐκεῖνο θὰ ἐγίνετο εὐκόλως δεκτόν. Καὶ χωρὶς νὰ μνημο-
 νεύσῃ καθόλου τὴν μεγαλυτέραν μαρτυρίαν, παρουσιάζει
 τὸ μικρότερον ἔργον αὐτῆς, διὰ νὰ δεχθοῦν μαζὶ μὲ αὐτὴν
 καὶ ἐκείνην.

Ἄφοῦ ἐφρόντισε περὶ τῆς προετοιμασίας αὐτοῦ ἐπρόσ-
 θεσε πάλιν· «Ὁ Πατὴρ ποῦ μὲ ἔστειλεν, αὐτὸς ἔχει δώσει
 μαρτυρίαν περὶ ἐμοῦ». Καὶ ποῦ ἔχει μαρτυρήσει περὶ αὐ-
 τοῦ; Εἰς τὸν Ἰορδάνην, ὅταν εἶπεν· «Αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς
 μου ὁ ἀγαπητός. Αὐτὸν ν' ἀκούετε». Ἄλλὰ καὶ αὐτὸ εἶχεν
 ἀνάγκην προετοιμασίας. Καὶ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν Ἰωάννην, αὐ-
 τὸ ἦτο φανερόν. Διότι οἱ Ἰουδαῖοι εἶχαν στείλει ἀνθρώπους
 καὶ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ τὸ ἀρνηθοῦν. Φανερόν ἐπίσης ἦτο
 τὸ ἔργον τοῦ ἐκ τῶν θαυμάτων. Διότι τὰ εἶδαν νὰ γίνωνται
 καὶ ἀπὸ τὸν θεραπευθέντα τὸ ἤκουσαν καὶ ἐπίστευσαν καὶ
 ἕνεκα τούτου τὸν κατηγοροῦν. Ὑπελείπετο ν' ἀποδείξῃ τὴν
 μαρτυρίαν τοῦ Πατρὸς. Καὶ διὰ νὰ τὴν προετοιμάσῃ, προσέ-
 θεσεν· «Οὔτε τὴν φωνὴν τοῦ ἔχετε ἀκούσει ποτέ».

Καὶ διατί ὁ Μωϋσῆς εἶχεν εἰπεῖ, «ὁ Θεὸς ὠμίλει καὶ ὁ
 Μωϋσῆς ἀπήντησεν»⁶; καὶ ὁ Δαυῖδ, «Ἦκουσε γλῶσσαν
 ποῦ δὲν ἐγνώριζε»⁷; Καὶ διατί ὁ Μωϋσῆς εἶχεν εἰπεῖ ἀκό-
 μῃ, «Δὲν ὑπῆρξε ποτὲ παρόμοιον ἔθνος ποῦ ἤκουσε τὴν
 φωνὴν τοῦ Θεοῦ»⁸, «Οὔτε ἔχετε ἰδεῖ ποτὲ τὴν μορφήν του»;
 Καὶ ὅμως λέγεται ὅτι εἶχον ἰδεῖ τὸν Θεὸν ὁ Ἡσαΐας, ὁ Ἰε-
 ρεμίας, ὁ Ἰεζεκιήλ καὶ πλεῖστοι ἄλλοι. Τί σημαίνει λοιπὸν
 αὐτὸ ποῦ λέγει ἐδῶ ὁ Χριστὸς τώρα; Προσπαθεῖ νὰ τοὺς
 ὀδηγήσῃ εἰς φιλοσοφικὸν δόγμα, δεικνύων ὀλίγον κατ' ὀλί-

μικρὸν δεικνύς, διὸ οὕτε φωνὴ περὶ Θεόν, οὕτε εἶδος, ἀλλ' ἀνώτερος καὶ σχημάτων ἐστὶ καὶ φθόγγων τοιούτων. Ὡσπερ γὰρ εἰπὼν, διὸ «Οὕτε φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόατε», οὐ τοῦτο λέγει, διὸ φωνὴν μὲν προτεταται, οὐκ ἀκουοιτὴν δέ· οὕτως εἰπὼν, 5 «Οὕτε εἶδος αὐτοῦ ἐωράκατε», οὐ τοῦτο λέγει, διὸ εἶδος μὲν ἔχει, οὐ θεατὸν δέ· ἀλλ' διὸ οὐδὲν τοιούτων περὶ Θεόν.

Ἴνα γὰρ μὴ λέγωσιν, Εἰκῆ κομπάζεις. Μωϋσεὶ λελάληκεν ὁ Θεὸς μόνῳ (τοῦτο γοῦν καὶ ἔλεγον· «Ἡμεῖς οἶδαμεν διὸ Μωϋσεὶ λελάληκεν ὁ Θεός, τοῦτον δὲ οὐκ οἶδαμεν, 10 πόθεν ἐστὶ»)· διὰ τοῦτο οὕτως εἶπε δεικνύς διὸ οὕτε φωνὴ περὶ Θεόν, οὕτε εἶδος. Καὶ τί λέγω ταῦτα; φηοῖν. Οὐ μόνον οὕτε φωνὴν αὐτοῦ οὐκ ἀκηκόατε, οὕτε εἶδος ἐωράκατε, ἀλλ' οὐδὲ ἐφ' ᾧ μάλιστα ἀρχεῖτε καὶ ἐφ' ᾧ μάλιστα πάντες ἐστὲ πεπληροφορημένοι, διὸ τὰ προσιάγματα αὐτοῦ ἐδέξασθε 15 καὶ κατέχετε, οὐδὲ τοῦτο ὑμῖν δυνατὸν εἰπεῖν. Διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν, ἐπήγαγεν· «Οὐδὲ τὸν λόγον αὐτοῦ ἔχετε μένοντα ἐν ὑμῖν»· τοιούτοι, τὰς διαταγὰς, τὰ προσιάγματα, τὸν νόμον, τοὺς προφήτας.

Εἰ γὰρ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὰ διετάξατο, ἀλλ' ὁμοίως παρ' ὑμῖν οὐκ ἔστιν, ἐπειδὴ μὴ πιστεύειέ μοι. Εἰ γὰρ ἄνω καὶ κάτω τοῦτό φασι αἱ Γραφαί, διὸ ἐμοὶ χρὴ πιστεύειν, ὑμεῖς δὲ οὐ πιστεύετε· εὐδηλον διὸ καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ ἀπέστη ἀφ' ὑμῶν. Διὰ τοῦτο πάλιν ἐπήγαγεν· «Ὅτι ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος, τοῦτω ὑμεῖς οὐ πιστεύετε». Εἶτα ἵνα μὴ λέγωσι, Πῶς 25 οὖν, εἰ μὴ φωνὴν αὐτοῦ ἠκούσαμεν ἡμεῖς, σοὶ ἐμαρτύρησε; λέγει· «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφὰς· ἐκεῖναι γὰρ εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ»· δεικνύς διὸ διὰ τοιούτων ἐμαρτύρησε. Καὶ γὰρ καὶ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ἐμαρτύρησε, καὶ ἐν τῷ ὄρει.

Ἄλλ' οὐ φέρει εἰς μέσον τὴν φωνὴν ἐκείνην. Ἴσως 30 γὰρ ἂν καὶ ἠπιστιήθη ἐντεῦθεν. Τὴν μὲν γὰρ οὐδὲ ἤκου-

9. Ἰω. 9, 29.

9α. Ἰω. 5, 39.

γον εἰς αὐτούς, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἔχει οὔτε φωνήν, οὔτε μορφήν, ἀλλ' ὅτι εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ μορφᾶς καὶ ἀπὸ τοιαύτας φωνᾶς. Διότι, ὅταν εἶπεν, «Οὔτε τὴν φωνήν του ἔχετε ἀκούσει», δὲν ἐννοεῖ ὅτι ὁ Θεὸς ἐκβάλλει μὲν φωνήν ἀλλὰ δὲν ἀκούεται, οὔτε ὅταν εἶπεν, «Οὔτε τὴν μορφήν του ἔχετε ἰδεῖ» ἐννοεῖ ὅτι ἔχει μὲν μορφήν, ἀλλὰ εἶναι ἀθέατος.

Διὰ νὰ μὴ ἰσχυρίζονται λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι, Ματαίως ὑπερηφανεύεσαι. Μόνον εἰς τὸν Μωϋσῆν ὠμίλησεν ὁ Θεὸς (αὐτὸ ἀκριβῶς ἰσχυρίζοντο· «Ἡμεῖς γνωρίζομεν, ὅτι ὁ Θεὸς ὠμίλησεν εἰς τὸν Μωϋσῆν, ἀλλὰ δι' αὐτὸν δὲν γνωρίζομεν ἀπὸ ποῦ εἶναι»⁹), δι' αὐτὸ ὠμίλησεν ἔτσι, θέλων ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἔχει οὔτε φωνήν, οὔτε μορφήν. Καὶ διατί τὰ λέγω αὐτά; Ὅχι μόνον δὲν ἔχετε ἀκούσει ποτὲ τὴν φωνήν του, ὅχι μόνον δὲν ἔχετε ἰδεῖ ποτὲ τὴν μορφήν του, ἀλλ' οὔτε εἶναι δυνατὸν σεῖς νὰ ἰσχυρισθῆτε, διὰ ποῖον λόγον καυχᾶσθε τόσο πολὺ καὶ διὰ ποῖον λόγον εἴσθε τόσο πολὺ ὑπερήφανοι, ὅτι ἐδέχθητε καὶ γνωρίζετε τὰς ἐντολάς του. Διὰ νὰ δηλώσῃ λοιπὸν καὶ τοῦτο, προσέθεσεν· «Οὔτε ὁ λόγος του μένει μέσα σας», δηλαδὴ αἱ ἐντολαί του, αἱ προσταγαί του, οἱ νόμοι καὶ οἱ Προφῆται.

Διότι, ἂν καὶ ὁ Θεὸς διέταξεν αὐτά, ὅμως δὲν ὑπάρχουν μέσα σας, ἐπειδὴ δὲν μὲ πιστεύετε. Διότι, ἂν καὶ παντοῦ ἀναφέρουν αἱ Γραφαὶ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ πρέπει νὰ πιστεύετε εἰς ἐμέ, ἐσεῖς ὅμως δὲν πιστεύετε, εἶναι ὀλοφάνερον, ὅτι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἔχει φύγει ἀπὸ σαῶς. Διὰ τοῦτο προσέθεσεν ἀκόμη· «Διότι σεῖς δὲν πιστεύετε εἰς αὐτόν, πού ἐκεῖνος ἀπέστειλεν». Ἔπειτα διὰ νὰ μὴ ἐρωτήσουν· Πῶς λοιπὸν ἔδωκε μαρτυρίαν δι' ἐσέ, ἀφοῦ δὲν ἔχομεν ἀκούσει τὴν φωνήν του, λέγει· «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, διότι αὐταὶ μαρτυροῦν περὶ ἐμοῦ»¹⁰, θέλων ν' ἀποδείξῃ ὅτι μέσῳ αὐτῶν ἔδωσεν ὁ Θεὸς τὴν μαρτυρίαν. Διότι ἔδωκε τὴν μαρτυρίαν εἰς τὸν Ἰορδάνην καὶ εἰς τὸ ὄρος.

Ἄλλὰ δὲν ἀποκαλύπτει ἐκείνην τὴν φωνήν. Διότι ἴσως δὲν θὰ ἐγίνετο πιστευτός. Διότι τὴν μὲν πρώτην φωνήν

σαν, τὴν ἐν τῷ ὄρει τὴν δὲ ἤκουσαν μὲν, οὐ προσέσχον δέ. Διὰ τοῦτο παραπέμπει αὐτοὺς ταῖς Γραφαῖς, δεικνὺς ὅτι καὶ ἡ τοῦ Πατρὸς μαρτυρία ἐκεῖθὲν ἐστὶ πρότερον μέντοι τὰ παλαιὰ ἀνελὼν ἐφ' οἷς ἐκόμπαζον, ἢ ὡς ἐωρακότες τὸν 5 Θεόν, ἢ ὡς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσαντες. Ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν αὐτοῦ τῇ φωνῇ διαπιστεῖν, καὶ τὰ ἐν τῷ Σιναίῳ ὄρει φανιάζεσθαι, διορθωσάμενος τὴν περὶ ἐκείνων ὑπόνοιαν πρῶτον καὶ δεῖξας συγκαταβάσειν ὅτι τὰ γεγενημένα, τότε αὐτοὺς ἐπὶ τὴν μαρτυρίαν παρέπεμψε τῶν Γραφῶν.

10 4. Καὶ ἡμεῖς τοίνυν διὰ πρὸς αἰρετικούς μαχώμεθα καὶ καθοπλιζώμεθα, ἐντιεῦθεν καὶ ἰσχυρίζώμεθα. «Πᾶσα γὰρ Γραφὴ θεόπνευστος», φησί, «καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ, ἵνα ἄριτος ἦ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος πρὸς πᾶν 15 ἔργον ἀγαθὸν ἀπηρισμέμενος». Οὐχ ἵνα τὰ μὲν ἔχη, τὰ δὲ μὴ ἔχη ὁ γὰρ τοιοῦτος οὐκ ἄριτος. Τί γὰρ ὄφελος, εἶπέ μοι, διὰ εὐχεται μὲν ἐκτενῶς, μὴ ἐλεῆ δὲ δαυιλῶς; ἢ διὰ ἐλεῆ μὲν δαυιλῶς, πλεονεκιῶν δὲ καὶ διαζόμενος; ἢ διὰ μὴ πλεονεκιῶν, μηδὲ διαζόμενος, πρὸς ἐπίδειξιν δὲ ἀνθρώπων καὶ φιλοτιμίαν τῶν ὁρώντων; ἢ διὰ ἐλεῆ μὲν μετὰ 20 πάσης ἀκριθείας καὶ πρὸς τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν, ἐπαίρηται δὲ αὐτῷ τούτῳ καὶ μέγα φρονῆ; ἢ διὰ ταπεινὸς μὲν ἦ καὶ νηστειαῖς προσέχων, φιλάργυρος δὲ καὶ ἐμπορικὸς καὶ τῇ γῆ προσηλωμένος, καὶ τὴν μητέρα τῶν κακῶν ἐπεισάγων τῇ ψυ- 25 χῆ; «Ρίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ἐστὶ ἡ φιλαργυρία».

Φρίξωμεν τοίνυν τὸ πρᾶγμα, φύγωμεν τὴν ἁμαρτίαν. Τοῦτο τὴν οἰκουμένην ἀνάσιαιτον ἐποίησε, τοῦτο πάντα συνέχεε, τοῦτο τῆς μακαριωτάτης δουλείας ἡμᾶς ἀπάγει τοῦ Χριστοῦ.

εἰς τὸ ὄρος δὲν τὴν ἤκουσαν, τὴν δὲ δευτέραν εἰς τὸν Ἰορδάνην τὴν ἤκουσαν μὲν, ἀλλὰ δὲν ἐπρόσεξαν. Διὰ τοῦτο τοὺς παραπέμπει εἰς τὰς Γραφάς, θέλων ν' ἀποδείξῃ, ὅτι καὶ ἀπὸ ἐκεῖ προέρχεται ἡ μαρτυρία τοῦ Πατρὸς, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχεν ἀναιρέσει ἐκεῖνα διὰ τὰ ὁποῖα ὑπερηφανεύοντο, δηλαδὴ ἢ ὅτι εἶχον ἰδεῖ τὸν Θεόν, ἢ ὅτι εἶχον ἀκούσει τὴν φωνὴν του. Ἐπειδὴ δηλ. ἦτο πιστευτὸν νὰ μὴ εἶχον ἀκούσει τὴν φωνὴν του καὶ νὰ φαντάζονται ὅσα εἶχον συμβῆ εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ, ἀφοῦ πρῶτα διώρθωσε τὴν ὑποψίαν περὶ ἐκείνων καὶ ἀφοῦ ἀπέδειξεν ὅτι ἐκεῖνα εἶχον γίνεαι κατὰ θεῖαν συγκατάβασιν, ἔπειτα τοὺς παρέπεμψεν εἰς τὴν μαρτυρίαν τῶν Γραφῶν.

4. Ἐπομένως, ὅταν καὶ ἡμεῖς μαχώμεθα ἐναντίον αἰρετικῶν καὶ ὀπλιζώμεθα, ἀπὸ αὐτὰ ἐδῶ ἄς διδασκώμεθα. Διότι, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος, «Κάθε θεόπνευστος Γραφὴ εἶναι καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς διαπαιδαγώγησιν ἐν δικαιοσύνῃ, διὰ νὰ εἶναι τέλειος ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, κατηρτισμένος πρὸς κάθε καλὸν ἔργον»¹⁰. Καὶ ὅχι ἄλλα μὲν νὰ τὰ ἔχη, εἰς ἄλλα δὲ νὰ ὑστερῆ. Διότι, σὲ ἐρωτῶ, ποίαν ὠφέλειαν ἔχει κανεὶς ὅταν προσεύχεται συνεχῶς, ἀλλὰ δὲν κάμνει ἐλεημοσύνην ἀφθόνως; ἢ ὅταν ἐλεῆ ἀφθόνως, ἀλλ' εἶναι πλεονέκτης καὶ ἄρπαξ; ἢ ὅταν δὲν εἶναι πλεονέκτης οὔτε ἄρπαξ, τὰ κάμνει ὅμως ἀπὸ ἐπίδειξιν καὶ κενοδοξίαν; ἢ ὅταν κάμνη ἐλεημοσύνας μὲ κάθε φροντίδα καὶ ὅπως εἶναι ἀρεστὸν εἰς τὸν Θεόν, ὑπερηφανεύεται ὅμως καὶ μεγαλοφρονεῖ δι' αὐτό; ἢ ὅταν εἶναι ταπεινόφρων καὶ ἀσκῆ τὴν νηστείαν, εἶναι ὅμως φιλάργυρος καὶ τοκογλύφος καὶ προσκολλημένος εἰς τὰ γῆϊνα καὶ εἰσάγει εἰς τὴν ψυχὴν του τὴν μητέρα τῶν κακῶν; «Διότι ἡ φιλαργυρία εἶναι ρίζα τῶν κακῶν».

Ἄς φοβηθοῦμε λοιπὸν τὴν φιλαργυρίαν καὶ ἄς ἀποφύγωμεν τὴν ἁμαρτίαν. Διότι αὐτὴ ἔχει ἀναστατώσει τὴν οἰκουμένην, αὐτὴ τὰ ἀνέμιξεν ὅλα, αὐτὴ μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν μεγάλην εὐτυχίαν νὰ ὑπηρετῶμεν τὸν Χριστόν.

«Οὐκ ἔστι» γάρ, φησί, «Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ». Ἐξ ἐναντίας γὰρ ἐπιιάται τῷ Χριστῷ. Ὁ μὲν γὰρ λέγει, Δίδου τοῖς δεομένοις· ὁ δέ, Ἄρπαζε τῶν δεομένων. Ὁ Χριστὸς λέγει, Καὶ τοῖς ἐπιβουλεύουσι καὶ ἀδικοῦσι συγχώρει 5 οὗτος ἔμπαλιν, Κατασκεύαζε πάγας κατὰ τῶν οὐδὲν ἀδικούντων. Ὁ Χριστὸς λέγει, Φιλάνθρωπος ἔσο καὶ ἡμερος· οὗτος ἀπ' ἐναντίας, Ὡμὸς ἔσο καὶ ἀπηγής, καὶ μηδὲν εἶναι νόμιζε δάκρυα πενήτων· ἵνα κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην αὐσιγηρὸν ἡμῖν κατασκευάσῃ τὸν δικαστήν.

10 Τότε γὰρ ἡμῖν πάντα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν σιήσεται τὰ πεπραγμένα, καὶ οἱ ἠδικημένοι καὶ οἱ γυμνωθέντες παρ' ἡμῶν, πᾶσαν ἀπολογίαὶν ἡμῖν ἐκκλείοντες. Εἰ γὰρ ὁ Λάζαρος ἀδικηθεὶς μὲν οὐδὲν παρὰ τοῦ πλουσίου, μὴ ἀπολαύσας δὲ τῶν ἐκείνου, πικρὸς ἔσθηκε τότε κατήγορος καὶ οὐδεμιᾶς 15 αὐτὸν ἀφῆκε τυχεῖν συγγνώμης, τίνας ἀπολογίας, εἶπέ μοι, τεύξονται οἱ πρὸς τῷ μὴ ἔλεεῖν οἴκοθεν καὶ τὰ ἀλλότρια λαμβάνοντες, καὶ τὰς τῶν ὀρφανῶν ἀναιρέποντες οἰκίας; Εἰ οἱ μὴ θρέφαντες πεινῶντα τὸν Χριστόν, τοσοῦτον ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν εἴλκυσαν πῦρ οἱ τὰ μηδὲν αὐτοῖς προσή- 20 κοντα ἀρπάζοντες, καὶ μυρίας πλέκοντες δίκας, καὶ τὰ πάντων ἀδίκως περιβαλλόμενοι, ποίας ἀπολαύσονται παραμυθίας;

Ἐκβάλωμεν τοίνυν τοῦτον τὸν ἔρωτα. Ἐκβαλοῦμεν δέ, ἂν ἐννοήσωμεν τοὺς πρὸ ἡμῶν ἀδικήσαντας, τοὺς πλεονε- 25 κτήσαντας καὶ ἀπελθόντας. Οὐχὶ τῶν μὲν χρημάτων αὐτῶν καὶ πόνων ἀπολαύσουσιν ἕτεροι, αὐτοὶ δὲ ἐν κολάσει καὶ τιμωρίᾳ καὶ τοῖς ἀνηκέστοις εἰσὶ κακοῖς; Πῶς οὖν οὐκ ἐσχάτης ταῦτα ἀνοίας, κόπιεσθαι καὶ ταλαιπωρεῖν, ἵνα καὶ ζῶντες τοῖς πόνοις καταιεινῶμεθα, καὶ ἀπελθόντες τὰς ἀφο-

Διότι λέγει, «Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι κανεὶς δούλος τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ μαμωνᾶ». Διότι τοῦτο εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὴν διαταγὴν τοῦ Χριστοῦ. Διότι ὁ Χριστὸς εἶπε· Δίδο εἰς αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκην. Ἄλλ' ἡ ἀπληστία λέγει· Ἄρπαξε ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκην. Ὁ Χριστὸς συνιστᾷ· Νὰ συγκωρῆς αὐτοὺς ποὺ σὲ ἐπιβουλεύονται καὶ σὲ ἀδικοῦν. Ἡ ἀπληστία ἀντιθέτως· Νὰ στήνης παγίδας ἐναντίον ἐκείνων ποὺ δὲν σὲ ἀδικοῦν. Ὁ Χριστὸς συμβουλεύει· Νὰ εἶσαι φιλάνθρωπος καὶ πρᾶος. Ἀντιθέτως ἡ ἀπληστία, Νὰ εἶσαι ὤμος καὶ ἀπηνῆς καὶ νὰ μὴ λογαριάζης τὰ δάκρυα τῶν φτωχῶν, διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸν αὐστηρὸν δι' ἐμᾶς δικαστὴν.

Διότι τότε θὰ παρουσιάσῃ ὅλα ὅσα ἔχομεν πράξει μπροστὰ εἰς τὰ μάτια μας καὶ ὅσοι ἠδικήθησαν καὶ ἀπεγυμνώθησαν ἀπὸ ἡμᾶς θὰ μᾶς ἀποκλείσουν ἀπὸ κάθε ἀπολογία. Διότι, ἐὰν ὁ Λάζαρος, ἐνῶ δὲν εἶχε καθόλου ἀδικηθῆ ἀπὸ τὸν πλούσιον, καὶ ἀπήλαυσεν ἀπὸ τὸν πλοῦτον ἐκείνου, ἐστάθη ὅμως πικρὸς κατήγορος καὶ δὲν τὸν ἄφησε νὰ ἐπιτύχῃ καμμίαν συγκώρησιν, εἶπέ μου, ποίαν ὑπεράσπισιν θὰ ἔχουν ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ὄχι μόνον δὲν ἔκαμαν καμμίαν ἐλεημοσύνην, ἀλλ' ἤρπασαν καὶ τὰ ξένα καὶ ἀνέτρεψαν τὰς οἰκίας τῶν ὀρφανῶν; Ἐὰν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔθρεψαν τὸν Χριστόν, ὅταν ἐπεινοῦσε, τέτοια φωτιὰ ἔβαλαν εἰς τὸ κεφάλι των, ἐκεῖνοι ποὺ ἀρπάζουν ὅσα δὲν εἶναι ἰδικά των καὶ κινοῦν ἀπείρους δικαστικούς ἀγῶνας καὶ ἰδιοποιοῦνται ἀδίκως τὰ ἀγαθὰ ὄλων, ποίαν παρηγορίαν θ' ἀπολαύσουν;

Ἄς ἀποβάλωμεν λοιπὸν αὐτὴν τὴν ἐπιθυμίαν. Θὰ τὴν ἀποβάλωμεν δέ, ἐὰν σκεφθῶμεν ἐκείνους ποὺ πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς ἔκαμαν ἀδικίας, τοὺς φιλαργύρους ποὺ ἔζησαν πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ἀπέθαναν. Λοιπὸν, τὰ χρήματά των καὶ τοὺς κόπους των δὲν θ' ἀπολαύσουν ἄλλοι, ἐνῶ αὐτοὶ εὐρίσκονται εἰς κόλασιν καὶ εἰς τιμωρίαν καὶ εἰς ἀνυπόφορα κακά; Πῶς λοιπὸν αὐτὰ δὲν φανερώνουν μεγίστην ἀνοησίαν, τὸ νὰ φροντίζωμεν δηλαδὴ καὶ νὰ κοπιάζωμεν, διὰ νὰ καταβαλ-

ρήτους ὑπομένωμεν κολάσεις καὶ τιμωρίας, δέον καὶ ἐν-
 ταῦθα τρυφᾶν (οὐδὲν γὰρ οὕτως ἡδονὴν ἐργάζεται, ὡς ἐ-
 λεημοσύνη, συνειδὸς κεκαθαρμένον), καὶ ἀπελθόντας ἐκεῖ,
 πάντων ἀπηλλάχθαι κακῶν, καὶ μυρίων ἐπιτυχάνειν ἀ-
 5 γαθῶν;

“Ὡσπερ γὰρ ἡ κακία καὶ πρὸ τῆς γέεννης τοὺς ἐνταῦθα
 αὐτὴν μειόντας κολάζειν εἴωθεν, οὕτω καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ
 πρὸ τῆς βασιλείας τοὺς ἐνταῦθα αὐτὴν ἐργαζομένους πα-
 ρασκευάζει τρυφᾶν, ἐλπίσι χρησιαῖς καὶ ἡδονῇ διηγεκεῖ ου-
 10 ζῆν ποιοῦσα. “Ὡς οὖν ταύτης ἐπιτύχωμεν καὶ ἐνταῦθα καὶ
 κατὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν, ἐπιλαβώμεθα τῶν ἀγαθῶν ἔργων.
 Οὕτω γὰρ καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτευξόμεθα σιεφάνων ὧν
 γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ
 Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι’ οὗ καὶ μεθ’ οὗ τῷ Πατρὶ
 15 ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

λώμεθα ἀπὸ τοὺς κόπους, ἐφ' ὅσον ζῶμεν, καὶ ὅταν ἀποθά-
νωμεν νὰ ὑποφέρωμεν ἀφορήτους κολασμοὺς καὶ τιμωρίας,
ἐνῶ ἔπρεπε καὶ ἐδῶ νὰ ζῶμεν ἄνετα (διότι τίποτε δὲν
συμβάλλει τόσον εἰς τὴν εὐχαρίστησιν, ὅσον ἡ ἐλεημοσύνη
καὶ ἡ καθαρὰ συνείδησις) καὶ ὅταν ἀπέλθωμεν ἐκεῖ, νὰ ἔ-
χωμεν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ ὅλα τὰ κακὰ καὶ νὰ ἐπιτυχάνωμεν
ἄπειρα ἀγαθὰ;

Διότι ὅπως ἡ κακία τιμωρεῖ συνήθως πρὶν ἀπὸ τὴν γέ-
ενναν αὐτοὺς ποὺ τὴν χρησιμοποιοῦν εἰς τὴν παροῦσαν
ζωήν, ἔτσι καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν βασιλείαν τῶν οὐ-
ρανῶν προπαρασκευάζει τὴν ἄνεσιν εἰς αὐτοὺς ποὺ τὴν ἀ-
σκοῦν εἰς τὴν παροῦσαν ζωήν, συντελοῦσα εἰς τὸ νὰ ζοῦν
μαζὶ μὲ χρηστὰς ἐλπίδας καὶ μὲ διαρκῆ εὐχαρίστησιν. Διὰ
νὰ ἐπιτύχωμεν λοιπὸν αὐτὴν καὶ εἰς τὴν παροῦσαν καὶ εἰς
τὴν μέλλουσαν ζωήν, ἃς ἀρχίσωμεν τὰ καλὰ ἔργα. Διότι
ἔτσι θ' ἀξιωθοῦμεν καὶ τοὺς μελλοντικούς στεφάνους τῆς
νίκης. Εἶθε ὅλα αὐτὰ νὰ τὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ
φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ
ἀποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ
Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Ἄμην.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΑ΄.

Ἰω. 5,39 - 47

Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, διὸ ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν· καὶ κεῖναί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐ-
5 μου· καὶ οὐ θέλετε ἐλθεῖν πρὸς με, ἵνα ζωὴν αἰώνιον ἔχητε».

1. Πολὺν ποιῶμεθα τῶν πνευματικῶν, ἀγαπητοί, λόγον, μηδὲ ἀρκεῖν ἡμῖν νομίζωμεν πρὸς σωτηρίαν, τὸ καὶ ὀπωσοῦν αὐτὰ μειέσθαι. Εἰ γὰρ ἐν τοῖς βιωτικοῖς οὐδὲν μέγα ἀπόνα-
σθαι δυνήσεται τις, παρέργως καὶ ὡς ἔτυχεν αὐτοῖς κεχρη-
10 μένος, πολλῶ μᾶλλον ἐν τοῖς πνευματικοῖς τοῦτο συμβήσεται, ἐπειδὴ καὶ πλείονος ταῦτα δεῖται σπουδῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς παραπέμπων τοὺς Ἰουδαίους ταῖς Γραφαῖς, οὐκ εἰς ἀπλήν ἀνάγνωσιν, ἀλλ' εἰς ἔρευναν ἀκριβοῦς καὶ κα-
τανενοημένην αὐτοὺς παρέπεμπεν. Οὐ γὰρ εἶπεν, Ἐρευνᾶ-
15 σθε τὰς Γραφάς· ἀλλ' Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς».

Ἐπειδὴ γὰρ τὰ περὶ αὐτοῦ λεγόμενα πολλῆς ἐδεῖτο τῆς ἐπιμελείας (συνεσκίαστο γὰρ ἄνωθεν συμφερόντως τοῖς τό-
τε), διὰ τοῦτο καὶ διασκάπτειν αὐτοὺς μετὰ ἀκριθείας κελεύει
νῦν, ἵνα τὰ ἐν τῷ βίβλῳ κείμενα δυνήθωσι εὐρεῖν. Οὐδὲ γὰρ
20 ἐξ ἐπιπολῆς εἴρητο, οὐδὲ ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν ἔρητο· ἀλλ'
ὡσπερ τις θησαυρὸς ἐν πολλῶ βίβλῳ κείμενος κατέκευτο. Ὁ δὲ τὰ
κάτω κείμενα ζητῶν ἂν μὴ μετὰ ἀκριθείας ζητῆ καὶ πόνου,
οὐδέποτε δυνήσεται εὐρεῖν τὸ ζητούμενον. Διὰ τοῦτο καὶ
εἰπὼν, Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς», ἐπήγαγεν· «Ὅτι ὑμεῖς δο-
25 κεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν». Οὐκ εἶπεν, Ἐχετε·
ἀλλά, «Δοκεῖτε», δεικνὺς διὸ οὐδὲν ἐκαρποῦντο μέγα τι καὶ

«Σεῖς ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, διότι νομίζετε ὅτι δι' αὐτῶν θὰ ἔχετε ζωὴν αἰώνιον. Ἐκεῖναι μαρτυροῦν περὶ ἐμοῦ. Καὶ ὅμως δὲν θέλετε νὰ ἔλθετε εἰς ἐμέ, διὰ νὰ ἔχετε ζωὴν αἰώνιον»¹.

1. Ἄς ὁμιλήσωμεν διὰ μακρῶν, ἀγαπητοί μου, περὶ τῶν πνευματικῶν ζητημάτων καὶ ἄς μὴ νομίζωμεν ὅτι ἀρκεῖ διὰ τὴν σωτηρίαν μας τὸ νὰ πραγματευθῶμεν αὐτὰ κατὰ τινὰ τρόπον. Διότι, ὅπως εἰς τὰ βιωτικὰ ζητήματα δὲν θὰ ἤμπορέση νὰ ἔχη κανεὶς μεγάλην ὠφέλειαν, ἂν μεταχειρισθῇ αὐτὰ παρέργως καὶ τυχαίως, τοῦτο θὰ συμβῇ πολὺ περισσότερον εἰς τὰ πνευματικά, ἐπειδὴ αὐτὰ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ περισσότεραν μελέτην. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς δταν παρέπεμπε τοὺς Ἰουδαίους εἰς τὰς ἀγίας Γραφάς, δὲν τοὺς παρέπεμπε δι' ἀπλῆν ἀνάγνωσιν, ἀλλὰ δι' ἐρευναν λεπτομερῆ καὶ διὰ ἐμβάθυνσιν εἰς τὰ νοήματά της. Διότι δὲν εἶπε· «Διαβάζετε τὰς ἀγίας Γραφάς, ἀλλὰ «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς».

Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὰ λεγόμενα περὶ αὐτοῦ εἶχαν ἀνάγκην ἀπὸ μεγάλην ἐρευναν (διότι εἶχον κρυφθῆ κάτω ἀπὸ σκιάν, κατὰ τὸ συμφέρον τῶν τότε), δι' αὐτὸ καὶ τοὺς προτρέπει τώρα νὰ ἐρευνοῦν αὐτοὺς μὲ ἀκρίβειαν, διὰ νὰ ἤμπορέσουν νὰ ἀνακαλύψουν αὐτὰ πού εὐρίσκονται εἰς τὸ βάθος. Διότι αὐτὰ δὲν ἔχουν λεχθῆ ἐπιπολαίως, ἀλλ' οὔτε ἔχουν ριφθῆ ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν, ἀλλὰ εὐρίσκονται εἰς μέγαν βάθος σὰν θησαυρός. Ἐκεῖνος ὅμως πού ἐρευνᾷ ἐκεῖνα πού εὐρίσκονται εἰς τὸ βάθος, ἂν δὲν τὰ ἐρευνῆσῃ μὲ ἐπιμέλειαν καὶ κόπον, ποτὲ δὲν θὰ ἤμπορέση νὰ εὔρη ἐκεῖνο πού ζητεῖ. Δι' αὐτὸ ἀφοῦ εἶπεν «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, ἐπρόσθεσεν· «Διότι νομίζετε ὅτι δι' αὐτῶν θὰ ἔχετε ζωὴν αἰώνιον». Δὲν εἶπεν, Ἔχετε, ἀλλὰ «Νομίζετε ὅτι θὰ ἔχετε», ἀποδεικνύων ὅτι δὲν εἶχαν νὰ ὠφεληθοῦν τίποτε

γενναῖον, ἀπὸ τῆς ἀναγνώσεως σωθήσεσθαι προσδοκῶντες
μόνης, πίστεως ἔρημοι ὄντες.

Ὁ τοίνυν λέγει, τοιοῦτόν ἐσιν· Οὐχὶ θαυμάζετε τὰς
Γραφάς; οὐχὶ πάσης ζωῆς νομίζετε αἰτίας εἶναι; Ἐκ τού-
5 των καὶ αὐτοὺς ἰσχυρίζομαι νῦν. Αὐταὶ γὰρ εἰσιν αἱ μαρτυ-
ροῦσαι περὶ ἐμοῦ, καὶ οὐ θέλετε ἐλθεῖν πρὸς με, ἵνα ζωὴν
αἰώνιον ἔχητε. Εἰκότως τοίνυν ἔλεγεν, διὰ «Δοκεῖτε», διὰ
τὸ μὴ θούλεσθαι αὐτοὺς πείθεσθαι, ἀλλ' ἐπὶ τῇ ψιλῇ ἀνα-
γνώσει μόνον αὐχεῖν.

10 Εἶτα ἵνα μὴ ἐκ πολλῆς κηδεμονίας φιλοδοξίας λάβῃ παρ'
αὐτοῖς ὑπόνοιαν καὶ διὰ τὸ θούλεσθαι πιστευθῆναι παρ'
αὐτῶν τὸ ἑαυτοῦ σκοπεῖν νομίζηται (καὶ γὰρ τῆς Ἰωάννου φω-
νῆς ἐνέμνησε καὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἔργων
αὐτοῦ καὶ πάντα ἔλεγεν ὥστε αὐτοὺς ἐπισπάσασθαι καὶ
15 ζωὴν ἐπηγγείλατο)· ἐπεὶ οὖν πολλοὺς εἰκόσ ἦν ὑποπιεῦειν
διὰ δόξης ἐρῶν ταῦτα ἔλεγεν, ἄκουσον τί ἐπάγει· «Δόξαν
παρὰ ἀνθρώπου οὐ λαμβάνω»· τουτέστιν, Οὐ δέομαι. Οὐκ ἔ-
στι, φησὶν, ἢ φύσις ἢ ἐμὴ τοιαύτη, ὥστε δεῖσθαι τῆς παρὰ
ἀνθρώπων δόξης. Εἰ γὰρ ἥλιος ἀπὸ λυχνιαίου φωτὸς οὐκ ἂν
20 λάβοι προσθήκην, πολλῶ μᾶλλον ἐγὼ τῆς ἀνθρωπίνης ἀφέξω
δεηθῆναι δόξης. Καὶ ἵνος, φησὶν, ἔνεκεν ταῦτα λέγεις, ἐὰν
οὐ δέῃ; «Ἴνα ὑμεῖς σωθῆτε».

Ἄλλὰ τοῦτο μὲν ἀνωτέρω εἶρηκεν· ἠνίξαιτο δὲ αὐτὸ καὶ
ἐν ταῦθα εἰπὼν, «Ἴνα ζωὴν ἔχητε». Τίθησι δὲ καὶ ἑτέραν
25 αἰτίαν. Ποίαν δὴ ταύτην; «Ἄλλ' ἔγνωκα ὑμᾶς, διὰ τὴν ἀγάπην
τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς». Ἐπειδὴ πολλάκις, ὡς δῆθεν
τὸν Θεὸν ἀγαπῶντες, ἐδίωκον αὐτὸν διὰ ἴσον ἑαυτὸν ἐποίει
τῷ Θεῷ, ἤδει δὲ διὰ οὐκ ἔμελλον αὐτῷ πείθεσθαι· ἵνα μὴ
τις εἴπῃ, Τίνος οὖν ἔνεκεν ταῦτα λέγεις; τοῦτο εἶπεν, Ἴνα ἐ-
30 λέγξω ὑμᾶς, διὰ οὐ διὰ ἀγάπην τὴν τοῦ Θεοῦ με, φησὶ, διώκε-

σπουδαῖον καὶ σοβαρόν, ἐὰν ἐπερίμεναν νὰ σωθοῦν μόνον ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν, στερημένοι ἀπὸ τὴν πίστιν.

Μὲ αὐτὸ πού λέγει, ἐννοεῖ τὸ ἐξῆς· Δὲν θαυμάζετε τὰς ἀγίας Γραφάς; Δὲν νομίζετε, ὅτι εἶναι αἰτία ὅλης τῆς ζωῆς; Τὰ ἴδια λοιπὸν ἰσχυρίζομαι καὶ ἐγὼ τώρα. Διότι αὐταὶ δίδουν μαρτυρίαν περὶ ἐμοῦ καὶ δὲν θέλετε νὰ ἔλθετε εἰς ἐμέ, διὰ νὰ ἔχετε ζωὴν αἰώνιον. Δικαίως λοιπὸν ἔλεγε «Νομίζετε», διότι οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἤθελαν νὰ πιστεύσουν, ἀλλὰ μόνον νὰ καυχῶνται διὰ τὴν ἀπλῆν ἀνάγνωσιν.

Ἔπειτα διὰ νὰ μὴ δώσῃ εἰς αὐτοὺς ἀφορμὴν ὑποψίας διὰ κενοδοξίαν, ἔνεκα τῆς μεγάλης φροντίδος καὶ διὰ νὰ μὴ θεωρηθῆ ὅτι ἡ πίστις πού ἤθελεν ἀπὸ αὐτοὺς ἀπέβλεπεν εἰς τὴν φροντίδα τοῦ ἑαυτοῦ του, (διότι ὑπενθύμισε τὴν φωνὴν τοῦ Ἰωάννου, τὴν μαρτυρίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ ἔργα του καὶ ἔλεγε τὰ πάντα ὥστε νὰ τοὺς προσελκύσῃ καὶ εἶχεν ὑποσχεθῆ ζωὴν), ἐπειδὴ λοιπὸν ἦτο πιθανὸν πολλοὶ νὰ ὑποπτευθοῦν ὅτι ἔλεγεν αὐτὰ διὰ ν' ἀποκτήσῃ δόξαν, ἄκουσε, τί προσθέτει· «Τιμὰς ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων δὲν δέχομαι». Δηλαδή δὲν χρειάζομαι. Δὲν εἶναι, λέγει, ἡ φύσις μου τέτοια, ὥστε νὰ ἔχω ἀνάγκην δόξης ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων. Διότι, ἂν τὸ φῶς τοῦ λύχνου δὲν ἤμπορῆ νὰ προσθέσῃ τίποτε εἰς τὸν ἥλιον, πολὺ ὀλιγώτερον ἐγὼ δὲν ἔχω ἀνάγκην ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν. Καὶ διατί τὰ λέγεις αὐτά, ἐὰν δὲν ἔχῃς ἀνάγκην; «Διὰ νὰ σωθῆτε σεῖς».

Ἄλλ' αὐτὸ τὸ εἶχεν εἰπεῖ πάρα πάνω, τὸ ὑπηνίχθη ὁμως καὶ ἐδῶ, ὅταν εἶπε, «Διὰ νὰ ἔχετε ζωὴν σεῖς». Παρουσιάζει ὁμως καὶ ἄλλην αἰτίαν. Ποίαν; «Ἄλλὰ γνωρίζω ὅτι δὲν ἔχετε μέσα σας τὴν ἀγάπην διὰ τὸν Θεόν». Ἐπειδὴ πολλὰς φορές τὸν κατεδίωκον, διότι δῆθεν ἠγάπων τὸν Θεόν, διότι ἔκαμνε τὸν ἑαυτὸν του ἴσον μὲ τὸν Θεόν, ἐγνώριζεν ὅτι δὲν θὰ ἐπίστευαν εἰς αὐτόν. Διὰ νὰ μὴ τὸν ἐρωτήσῃ κανεὶς, Διὰ ποίαν αἰτίαν τὰ λέγεις αὐτά; ἀπήντησε· Διὰ νὰ σὰς ἐλέγξω, ὅτι δὲν μὲ καταδιώκετε διὰ τὴν ἀγάπην πρὸς

ιε. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς μαρτυρεῖ μοι καὶ διὰ τῶν ἔργων καὶ διὰ τῶν Γραφῶν. Ὡσπερ οὖν πρὸ τούτου νομίζοντες ἀντίθεον εἶναι με ἠλαύνετε· οὕτω νῦν ἐξ οὗ ταῦτα ἀπέδειξα προσδραμεῖν ὑμᾶς ἔδει, εἴ γε ἠγαπᾶτε τὸν Θεόν· ἀλλ' οὐκ ἠγαπᾶτε.

- 5 Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ταῦτα εἶπον, ἵνα δείξω ὑμᾶς περι-
τὸν ἔχοντας τυφόν καὶ κομπάζοντας εἰκῆ, καὶ τὴν οἰκείαν
βασκανίαν σουσιάζοντας. Οὐκ ἀπὸ τούτων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ
ἀπὸ τῶν μελλόντων αὐτὰ κατασκευάζει. («Ἐγὼ γὰρ ἦλθον»),
φησὶν, «ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου καὶ οὐκ ἐδέξασθέ
10 με· ἐὰν ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰδίῳ, ἐκεῖνον λήψε-
σθε». Ὁρᾷς διὸ ἄνω καὶ κάτω διὰ τοῦτο λέγει ἀπεισιάλθαι,
καὶ παρὰ τοῦ Πατρὸς εἰληφέναι τὴν κρίσιν, καὶ οὐδὲν δύ-
νασθαι ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ, ἵνα πᾶσαν ἐκκόψῃ πρόφασιν ἀ-
γνωμοσύνης; Τίνα δὲ φησὶν ἦξειν ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰδίῳ;
15 Τὸν ἀνίχριστον ἐνιαῦθα αἰνίττειται, καὶ ἀναντίρρητον τῆς
ἀγνωμοσύνης αὐτῶν τίθησιν ἀπόδειξιν. Εἰ γὰρ ὡς ἀγαπῶν-
τες τὸν Θεόν με διώκειτε, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ ἀνιχρί-
σιου τοῦτο γενέσθαι ἔδει. Ἐκεῖνος γὰρ οὐδὲν τοιοῦτον ἐ-
ρεῖ, οὔτε ἀπεισιάλθαι παρὰ τοῦ Πατρὸς, οὔτε κατὰ τὴν
20 γνώμην ἤκει τὴν ἐκείνου· ἀλλὰ τοῦναντίον ἅπαν, τυραννι-
κῶς τὰ μηδὲν αὐτῷ προσήκοντα ἀρπάζων καὶ τὸν ἐπὶ πάν-
των Θεὸν ἑαυτὸν εἶναι λέγων, καθὼς καὶ Παῦλος φησὶν
«Ἐπὶ πάντα λεγόμενον Θεὸν ἢ σέβασμα, ἀποδεικνύοντα ἑ-
αυτὸν διὸ αὐτὸς ἐστὶν ὁ Θεός». Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἐν τῷ ὀνό-
25 μαι τῷ ἰδίῳ ἐλθεῖν.

Ἐγὼ δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς
μου παραγέγονα. Ἰκανὸν μὲν οὖν ἦν καὶ τοῦτο δεῖξαι αὐ-
τοὺς οὐκ ἀγαπῶντας τὸν Θεόν, διὸ τὸν λέγοντα ἀπεισιάλθαι

τὸν Θεόν. Διότι ὁ Θεὸς σᾶς δίδει μαρτυρίαν δι' ἐμὲ καὶ μὲ τὰ ἔργα καὶ μὲ τὰς ἀγίας Γραφάς. Ὅπως λοιπὸν πρὶν ἀπὸ αὐτὰ μὲ καταδιώκατε, ἐπειδὴ ἐνομίζατε ὅτι εἶμαι ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ, ἔτσι καὶ τώρα, ἀφοῦ σᾶς ἔδωσα ἀποδείξεις, ἔπρεπε σεῖς νὰ τρέξετε πρὸς ἐμέ, ἂν βέβαια ἀγαπούσατε τὸν Θεόν.

Δι' αὐτὸ λοιπὸν σᾶς εἶπα αὐτά, διὰ νὰ σᾶς ἀποδείξω ὅτι ἔχετε ὑπερβολικὴν ἀλαζονείαν, ὅτι ματαίως ὑπερηφανεύεσθε καὶ ὅτι προσπαθεῖτε νὰ κρύψετε τὸν φθόνον σας. Καὶ δὲν προετοιμάζει αὐτὰ μόνον ἀπὸ τὰ παρόντα ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ μέλλοντα. Διότι λέγει· «Ἐγὼ ἔχω ἔλθει ἐξ ὀνόματος τοῦ Πατρὸς μου καὶ δὲν μὲ δέχεσθε, ἐὰν ἔλθῃ ἄλλος ἐξ ὀνόματος τοῦ ἑαυτοῦ του, ἐκεῖνον θὰ τὸν δεχθῆτε». Βλέπεις λοιπὸν ὅτι ὁ Χριστὸς λέγει παντοῦ, ὅτι ἔχει ἀποσταλῆ δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν, ὅτι ἔχει λάβει τὴν κρίσιν ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ ὅτι δὲν ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του, διὰ ν' ἀποκόψῃ κάθε δικαιολογίαν ἀσεβείας τῶν Ἰουδαίων; Ποῖον ἐννοεῖ δὲ ὅτι θὰ ἔλθῃ ἐξ ὀνόματος τοῦ ἑαυτοῦ του; Ἐδῶ ὑπαινίσσεται τὸν Ἀντίχριστον καὶ παρουσιάζει ἀναμφισβήτητον ἀπόδειξιν τῆς ἀσεβείας των. Διότι, ἐὰν μὲ καταδιώκετε, ἐπειδὴ δῆθεν ἀγαπᾶτε τὸν Θεόν, αὐτὸ ἔπρεπε νὰ γίνῃ πολὺ περισσότερον διὰ τὸν Ἀντίχριστον. Διότι ἐκεῖνος οὔτε τοῦτο θὰ σᾶς εἶπῃ, οὔτε ὅτι ἔχει ἀποσταλῆ ἀπὸ τὸν Πατέρα, οὔτε ὅτι ἔχει ἔλθει σύμφωνα μὲ τὴν θέλησιν ἐκείνου, ἀλλ' ὄλως ἀντιθέτως, ἀρπάζων τυραννικῶς ὅσα δὲν τοῦ ἀρμόζουν καὶ ἰσχυριζόμενος ὅτι εἶναι θεὸς ὄλων, καθὼς λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Ἐναντίον παντὸς πού λέγεται Θεὸς ἢ λατρεύεται προβάλλων τὴν ἀξίωσιν ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Θεός»². Διότι αὐτὸ σημαίνει, ὅτι θὰ ἔλθῃ ἐξ ὀνόματος τοῦ ἑαυτοῦ του.

Ἐγὼ ὅμως δὲν ἔχω ἔλθει μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἀλλ' ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου. Καὶ ἦτο μὲν ἀρκετὸν τοῦτο, διὰ ν' ἀποδείξῃ ὅτι αὐτοὶ δὲν ἀγαποῦσαν τὸν Θεόν, διότι δὲν ἐδέχοντο ἐκεῖνον πού τοὺς ἐβεβαίωσεν ὅτι εἶχεν ἀπο-

παρ' ἐκείνου οὐκ ἐδέχοντο· νῦν δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου δει-
 κνυσιν αὐτῶν τὴν ἀναιοχυντίαν, ἐκ τοῦ τὸν ἀντίχριστον
 μέλλειν δέχεσθαι. Ὅτιαν γὰρ τὸν μὲν ἀπ' ἐκείνου λέγον-
 τα ἀπεισιτάλθαι μὴ δέχονται, τὸν δὲ μὴ εἰδότες ἐκείνον, κομ-
 5 πάζοντα δὲ καὶ λέγοντα ἑαυτὸν εἶναι τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν
 μέλλωσι προσκυνεῖν, εὐδηλον δι' ἑσθ' ἀσκαρίας ἢ δίωξις ἦν,
 καὶ τοῦ μισεῖν τὸν Θεόν. Διὰ δὴ τοῦτο δύο τίθησιν αἰτίας
 τῶν εἰρημένων, καὶ πρῶτον μὲν τὴν χρησιωτέραν, λέγων,
 «Ἴνα σωθῆτε», καί, «Ἴνα ζωὴν ἔχητε»· ἐπειδὴ δὲ ἔμελλον
 10 αὐτὸν χλευάζειν, τίθησι καὶ τὴν πληκτικωτέραν, δεικνὺς δι'
 καὶ μὴ πείθονται οἱ ἀκούοντες, τὰ αὐτοῦ ὁ Θεὸς παντα-
 χοῦ ποιεῖν εἴωθεν.

2. Ὁ μὲν οὖν Παῦλος περὶ τοῦ ἀντιχριστοῦ διαλεγό-
 μενος, προφητικῶς εἶπεν, ὅτι «Πέμψει αὐτοῖς ὁ Θεὸς ἐ-
 15 νέργειαν πλάνης, ἵνα κριθῶσι πάντες οἱ μὴ πιστεύσαντες
 τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλ' εὐδοκίμησαντες τῇ ἀδικίᾳ». Ὁ δὲ Χρι-
 στός οὐκ εἶπεν δι' ἧξει· ἀλλ' «Ἐὰν ἔλθῃ», φειδόμενος τῶν
 ἀκούοντων. Ἐπειδὴ δὲ οὕτω πᾶσα ἀπηρτισμένη ἦν αὐτῶν
 ἢ ἀγνωμοσύνη, διὰ τοῦτο αὐτὸς μὲν τὴν αἰτίαν ἐσίγησεν
 20 αὐτοῦ τῆς παρουσίας, ὁ δὲ Παῦλος τοῖς δυναμένοις οὐνι-
 δεῖν μετὰ ἀκριβείας ἠνίξαστο. Καὶ γὰρ ἐκεῖνός ἐστιν ὁ πᾶ-
 σαν ἀπολογία αὐτοῖς ἀφαιρούμενος. Εἶτα καὶ τὴν αἰτίαν
 τῆς ἀπιστίας αὐτῶν τίθησιν, ἐπάγων «Πῶς δύνασθε πι-
 στεύειν, δόξαν τὴν παρὰ ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν
 25 δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες;»· καὶ ἐν-
 τεῦθεν δεικνὺς πάλιν δι' οὐ τὰ τοῦ Θεοῦ ἐσκόπου, ἀλλ'
 ἐν προσήματι τοιούτῳ τὸ οἰκεῖον ἐβούλοντο πάθος ἐκδικεῖν.

Καὶ γὰρ ἰσοοῦτον ἀπειχον διὰ τὴν αὐτοῦ δόξαν ποι-
 εῖν ταῦτα, δι' αὐτοὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἡροῦντο μᾶλλον ἢ τὴν

σταλῆ ἐκ μέρους του. Τώρα ὁμοῦ φανερώνουν καὶ τὴν ἀδιαντροπίαν των ἀπὸ τὸ ὅτι μέλλουν νὰ δεχθοῦν τὸν Ἀντίχριστον. Διότι, ὅταν ἐκεῖνον μὲν ποῦ ἐβεβαίωσεν ὅτι εἶχεν ἀποσταλῆ ἀπὸ τὸν Θεὸν δὲν τὸν δέχωνται, τὸν δὲ ἄλλον, ποῦ δὲν ἐγνώριζε τὸν Θεόν, ἀλλ' ὑπερηφανεύετο καὶ ἰσχυρίζετο διὰ τὸν ἑαυτὸν του ὅτι εἶναι θεὸς τῶν πάντων, πρόκειται νὰ προσκυνοῦν, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι ἡ καταδίωξις εἶχεν αἰτίαν τὸν φθόνον καὶ τὸ μῖσος ἐναντίον τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο λοιπὸν προβάλλει δύο αἰτίαι διὰ τὰ ὅσα λέγει καὶ κατ' ἀρχὴν μὲν τὴν πλέον ἐπωφελεῖ, λέγων, «Διὰ νὰ σωθῆτε», καί, «Διὰ νὰ ἔχετε ζωὴν». Ἐπειδὴ ὁμοῦ ἐπρόκειτο νὰ τὸν χλευάζουν, ἀναφέρει καὶ τὴν πλέον δελεαστικὴν, δεικνύων ἕτοι ὅτι ὁ Θεὸς συνηθίζει νὰ παρέχῃ τὰς εὐεργεσίας του παντοῦ καὶ ἂν ἀκόμη δὲν πιστεύουν αὐτοὶ ποῦ ἀκοῦουν τοὺς λόγους του.

2. Ὁ Παῦλος λοιπὸν ὁμιλῶν περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου εἶπε προφητικῶς· «Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς θὰ στείλῃ εἰς αὐτοὺς μίαν ἐνέργειαν παραπλανητικὴν, διὰ νὰ κατακριθοῦν ὅλοι, ὅσοι δὲν ἐπίστευσαν εἰς τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἔδειξαν εὐχαρίστησιν εἰς τὴν ἀδικίαν»*. Ὁ Χριστὸς ὁμοῦ δὲν εἶπεν, ὅτι θὰ ἔλθῃ, ἀλλ' «Ἐὰν ἔλθῃ», διότι ἐλυπήθη τοὺς ἀκροατάς του. Καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχε συμπληρωθῆ ἀκόμη ἡ ἀγνωμοσύνη των, αὐτὸς μὲν ἀπεσιώπησε τὴν παρουσίαν τοῦ Ἀντιχρίστου, ὁ Παῦλος ὁμοῦ ὑπηνίχθη αὐτὴν μὲ ἀκρίβειαν δι' ὅσους ἠμποροῦσαν νὰ τὴν ἀντιληφθοῦν. Διότι μόνον ὁ Χριστὸς παρουσιάζει τὴν αἰτίαν τῆς ἀπιστίας των καὶ προσθέτει· «Πῶς ἠμπορεῖτε σεῖς νὰ ἔχετε πίστιν, ἀφοῦ δέχεσθε τιμὰς ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον καὶ δὲν ζητᾶτε τὴν τιμὴν, ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὸν μόνον Θεόν;». Καὶ ἀπὸ ἐδῶ πάλιν ἀπέδειξεν, ὅτι αὐτοὶ δὲν ἀπεσκόπουν εἰς ἐκεῖνα ποῦ προέρχονται ἀπὸ τὸν μόνον Θεόν ἀλλὰ μὲ αὐτὸ τὸ πρόσχημα ἤθελαν νὰ ἐκπληρώσουν τὸ προσωπικόν των πάθος.

Διότι τόσο μακρὰν εὐρίσκοντο ἀπὸ τὸ νὰ κάμουν αὐτὰ διὰ τὴν δόξαν του, ἀφοῦ ἐπροτίμων μᾶλλον τὴν δόξαν

ἐκείνου. Πῶς οὖν ἔμελλον οὗτοι ὑπὲρ αὐτῆς ἀναδέχεσθαι
 τοσαύτην ἀπέχθειαν, ἧς οὕτω κατεφρόνουν, ὥστε καὶ ἀν-
 θρωπίνην αὐτῆς προσιμᾶν; Εἰπὼν δὲ διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ
 Θεοῦ οὐκ ἔχουσι, καὶ ἀποδείξας τοῦτο διὰ τούτων ἑκατέ-
 5 ρων, διὰ τε τῶν εἰς αὐτὸν γινομένων καὶ διὰ τῶν εἰς τὸν
 ἀντίχριστον ἔσομένων, καὶ διελέγξας σαφῶς διὰ πάσης εἰ-
 σὶν ἀπειστερημένοι συγγνώμης, οὕτως αὐτοῖς ἐφίσηται καὶ
 τὸν Μωϋσέα κατήγορον ἐπάγων, καὶ λέγων· «Μὴ δοκεῖτε
 10 διὰ ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν Πατέρα· ἔστιν ὁ κα-
 τηγορῶν ὑμῶν Μωϋσῆς, ἐπιστεύετε ἐν ἐμοί· περὶ ἐμοῦ γὰρ
 ἐκεῖνος ἔγραψεν. Εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ πι-
 στεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύετε;».

Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· Πρὸ ἐμοῦ ἐκεῖνός ἐστιν
 ὁ ὑβρισμένος ἐν τοῖς εἰς ἐμέ. Μωϋσεῖ γὰρ μᾶλλον ἠπιστή-
 15 σαιτε ἢ ἐμοί. Ὅρα πῶς πανταχόθεν πάσης αὐτοῦς ἐξέβαλεν
 ἀπολογίας. Θεὸν ἐλέγετε ἀγαπᾶν ἐν τῷ διώκειν με, φησὶν·
 ἔδειξα διὰ μισοῦντες αὐτὸν τοῦτο ποιεῖτε. Λέγετε λύειν με
 τὸ Σάββατον καὶ παραλύειν τὸν νόμον· ἀπεδυσάμην καὶ ταύ-
 την τὴν κατηγορίαν. Διςχυρίζεσθε Μωϋσεῖ πιστεύειν δι-
 20 ῶν καὶ ἐμοῦ τόλμᾶτε· δείκνυμι πάλιν διὰ τοῦτο μὲν οὖν ἐστι
 μάλιστα μὴ πιστεύειν τῷ Μωϋσεῖ. Τοσοῦτω γὰρ δέω ἐξ
 ἐναντίας ἤκειν τῷ νόμῳ, διὰ οὐδὲ ἔστιν ἄλλος τις ὁ κατη-
 γορήσων ὑμῶν, ἀλλ' ἢ αὐτὸς ὁ τὸν νόμον ὑμῖν δεδωκώς.
 Ὡσπερ οὖν περὶ τῶν Γραφῶν ἔλεγεν· «Ἐν αἷς δοκεῖτε
 25 ζωὴν αἰώνιον ἔχειν», οὕτω καὶ περὶ Μωϋσέως φησὶν, «Εἰς
 ὃν ὑμεῖς ἠλπίκατε» ἀπὸ τῶν οἰκείων αὐτοῦ χειρούμενος

τῶν ἀνθρώπων παρὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Μὲ ποῖον λοιπὸν τρόπον θὰ ἐδέχοντο οἱ Ἰουδαῖοι τόσον μῖσος ἀντὶ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποῖαν περιεφρόνουν τόσον πολύ, ὥστε νὰ προτιμοῦν τὴν ἀνθρωπίνην ἀντὶ τῆς θείας; Ἄφοῦ λοιπὸν ἐτόνισεν, ὅτι δὲν ἔχουν τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἀφοῦ ἀπέδειξε τοῦτο μὲ τὰ ἐπόμενα δύο, δηλαδὴ μὲ ὅσα συμβαίνουν τώρα εἰς αὐτὸν καὶ μὲ ὅσα θὰ συμβοῦν εἰς τὸν Ἀντίχριστον καὶ ἀφοῦ τοὺς διεβεβαίωσε καθαρά, ὅτι ἔχουν στερηθῆ ἀπὸ κάθε συγχώρησιν, κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον τοὺς ἠλεγξε καὶ ἔκαμε τὸν Μωϋσῆν κατήγορόν των προσθέσας· «Μὴ φαντασθῆτε ὅτι ἐγὼ θὰ σᾶς κατηγορήσω εἰς τὸν Πατέρα. Ἐκεῖνος ποῦ σᾶς κατηγορεῖ εἶναι ὁ Μωϋσῆς, εἰς τὸν ὁποῖον ἐσεῖς εἶχате στηρίζει τὰς ἐλπίδας σας. Διότι, ἐὰν ἐέπιστεύατε εἰς τὸν Μωϋσῆν, θὰ ἐπιστεύατε καὶ εἰς ἐμέ. Διότι ἐκεῖνος ἔγραψε περὶ ἐμοῦ. Ἐὰν δὲ δὲν πιστεύετε εἰς ὅσα ἐκεῖνος ἔγραψε, πῶς θὰ πιστεύσετε εἰς τὰ ἰδικά μου λόγια»;

Αὐτὰ ποῦ εἶπεν ὁ Χριστός, σημαίνουν τοῦτο· Πρὶν ἀπὸ ἐμὲ ὑβρίζετε τὸν Μωϋσῆν, μὲ ὅσα κάμνετε ἐναντίον μου. Διότι περισσότερον ἀρνεῖσθε τὴν πίστιν εἰς τὸν Μωϋσῆν παρὰ εἰς ἐμέ. Πρόσεχε πῶς τοὺς ἀπέκλεισεν ἀπὸ παντοῦ ἀπὸ κάθε ἀπολογίαν. Ἐνῶ μὲ καταδιώκετε, ἰσχυρίζεσθε ὅτι ἀγαπᾶτε τὸν Θεόν. Σᾶς ἀπέδειξα ὅτι μισοῦντες αὐτὸν τὸ κάμνετε αὐτὸ. Ἰσχυρίζεσθε ὅτι καταργῶ τὸ Σάββατον καὶ καταπατῶ τὸν νόμον. Ἀπέκρουσα καὶ αὐτὴν τὴν κατηγορίαν. Ἰσχυρίζεσθε ὅτι πιστεύετε εἰς τὸν Μωϋσῆν μὲ ὅσα τολμᾶτε ἐναντίον μου. Πάλιν σᾶς ἀποδεικνύω ὅτι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον δὲν πιστεύετε καθόλου εἰς τὸν Μωϋσῆν. Ἀντιθέτως τόσον πολὺ ἀπέχω ἀπὸ τὸ νὰ καταπατήσω τὸν νόμον, ὥστε ἐκεῖνος ποῦ θὰ σᾶς κατηγορήσῃ δὲν εἶναι ἄλλος παρὰ ἐκεῖνος ποῦ σᾶς ἔχει δώσει τὸν νόμον. Ὅπως λοιπὸν ἔλεγε περὶ τῶν ἀγίων Γραφῶν «Διὰ τῶν ὁποίων νομίζετε ὅτι θὰ ἔχετε ζωὴν αἰώνιον», ἔτσι λέγει καὶ περὶ τοῦ Μωϋσέως «Εἰς τὸν ὁποῖον σεῖς εἶχате στηρίζει τὰς ἐλπίδας σας»,

πανταχοῦ.

Καὶ πόθεν δῆλον, φησὶν, ὅτι κατηγορήσει Μωϋσῆς, καὶ οὐ κομπάζεις; τί γὰρ σοὶ καὶ Μωϋσεῖ κοινόν; Τὸ Σάββατον ἔλυσας, ὅπερ ἐκεῖνος ἐνομοθέτησε κρατεῖν· πῶς οὖν ὅ ἡμῶν ἐκεῖνος κατηγορήσειε; Πόθεν δὲ δῆλον ὅτι καὶ εἰς ἄλλον ποιεύσομεν τὸν ἰδίῳ δνόματι ἡξοντα; Ταῦτα γὰρ πάντα ἀμάριτρα λέγεις. Καὶ μὴν ἅπαντα ταῦτα ἄνωθεν ἔχει τὴν κατασκευὴν. Ὅτιαν γὰρ ὁμολογηθῆ, ὅτι παρὰ τοῦ Θεοῦ ἦλθον ἀπὸ τῶν ἔργων, ἀπὸ τῆς φωνῆς Ἰωάννου, ἀπὸ τῆς μαρτυρίας τοῦ Πατρὸς, εὐδηλον ὅτι Μωϋσῆς αὐτῶν
10 κατηγορήσει.

Τί γὰρ ἐκεῖνος εἶπεν; ἄρ' οὐχ ὅτι ἐὰν ἔλθῃ τις σημεῖα ποιῶν, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἄγων, καὶ τὰ μέλλοντα προλέγων μετὰ ἀληθείας, μετὰ πάσης ὑπακούειν αὐτῷ χρὴ
15 τῆς παιδοῦς; Ὁ τοίνυν Χριστὸς μὴ οὐ πάντα ταῦτα πεποίηκε; Καὶ γὰρ σημεῖα εἰργάσατο μετὰ ἀληθείας ἀπάσης, καὶ πρὸς Θεὸν ἅπαντας εἴλεκε, καὶ ταῖς προορήσει τοῦ τέλους ἐπήγαγεν. Ἀλλὰ πόθεν δῆλον ὅτι ἐτέρῳ πιστεύσουσιν; Ἐκ τοῦ τὸν Χριστὸν μισεῖν. Οἱ γὰρ τὸν μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ
20 γνώμης ἡκοντα ἀποστρεφόμενοι, εὐδηλον ὅτι καὶ τὸν ἀντίθεον δέξονται. Εἰ δὲ Μωϋσέα νῦν προβάλλεται, καίτοι εἰπών, «Ἐγὼ παρὰ ἀνθρώπου τὴν μαρτυρίαν οὐ λαμβάνω», μὴ θαυμάσης· οὐδὲ γὰρ εἰς Μωϋσέα, ἀλλ' εἰς τὰ τοῦ Θεοῦ γράμματα αὐτοὺς παραπέμπει. Πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ Γρα-
25 φαὶ ἔλατιον αὐτοὺς ἐφόβουν, εἰς τὸ πρόσωπον αὐτὸ περιάγει τὸν λόγον, τὸν νομοθέτην αὐτὸν αὐτοῖς ἐφιστάς κατήγορον, καὶ πολὺ φρικωδέστερον οὕτω τὸ δέος ποιῶν, καὶ ἕκαστον τῶν παρ' αὐτῶν λεγομένων ἐλέγχει.

Σκόπει δέ· Ἐλεγον διὰ τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἀγάπην διώ-

συλλαμβάνων αὐτοὺς ἀπὸ παντοῦ μὲ τὰ ἰδικά τους λόγια.

Καὶ ἀπὸ ποῦ γνωρίζομεν, θὰ ἐρωτήσουν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι θὰ μᾶς κατηγορήσῃ ὁ Μωϋσῆς καὶ ὅτι σὺ δὲν τὰ λέγεις αὐτὰ ἀπὸ ἀλαζονείαν; Διότι τί κοινὸν ἔχει ὁ Μωϋσῆς μ' ἐσέ; Σὺ κατήργησες τὸ Σάββατον, τὸ ὁποῖον ἐκεῖνος ὤρισε μὲ νόμον νὰ τὸ τηροῦμεν. Καὶ ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερόν, ὅτι θὰ πιστεύσωμεν εἰς ἄλλον, ὁ ὁποῖος θὰ ἔλθῃ ἐξ ὀνόματος τοῦ ἑαυτοῦ του; Διότι ὅλ' αὐτὰ τὰ ἰσχυρίζεσαι χωρὶς μαρτυρίαν. Ὅλα ὅμως αὐτὰ ἐπιδοκιμάζονται ἀπὸ ἐπάνω. Διότι, ὅταν ἀποδειχθῇ ἀπὸ τὰ ἔργα, ἀπὸ τὴν φωνὴν τοῦ Ἰωάννου καὶ ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πατρὸς, ὅτι ἔχω ἔλθει ἀπὸ τὸν Θεόν, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι θὰ τοὺς κατηγορήσῃ ὁ Μωϋσῆς.

Τί εἶχεν εἰπεῖ δηλαδὴ ὁ Μωϋσῆς; Ἄρα γε δὲν εἶχεν εἰπεῖ ὅτι, ἐὰν ἔλθῃ κάποιος ποῦ θὰ κάμνῃ θαύματα⁴, ποῦ θὰ σᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τὸν Θεόν, ποῦ θὰ σᾶς προείπῃ τὰ μέλλοντα μὲ ἀλήθειαν, πρέπει νὰ πιστεύσετε εἰς αὐτὸν μὲ ὀλην σας τὴν ἀφοσίωσιν; Μήπως ὁ Χριστὸς δὲν τὰ ἔκαμεν ὅλ' αὐτά; Διότι καὶ θαύματα ἀληθινὰ ἐπετέλεσε καὶ πρὸς τὸν Θεὸν σᾶς προσεῖλκεν ὄλους καὶ μὲ τὰς προφητείας προέβλεψε τὸ τέλος. Καὶ ἀπὸ ποῦ προκύπτει, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι θὰ πιστεύσουν εἰς ἄλλον; Ἀπὸ τὸ ὅτι μισοῦν τὸν Χριστόν. Διότι ὅσοι μισοῦν αὐτὸν ποῦ ἦλθε μὲ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ εἶναι ὀλοφάνερον, ὅτι θὰ δεχθοῦν καὶ τὸν ἐχθρὸν τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως ἀναφέρει ἐδῶ τὸν Μωϋσῆν, παρ' ὅλον ὅτι εἶχεν εἰπεῖ, «Ἐγὼ δὲν δέχομαι τὴν μαρτυρίαν ἀπὸ ἄνθρωπον», μὴ ἀπορήσῃς. Διότι δὲν παραπέμπει τοὺς Ἰουδαίους εἰς τὴν Γραφὴν τοῦ Μωϋσέως, ἀλλ' εἰς τὴν ἀγίαν Γραφήν. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ ἅγαι Γραφαὶ ὀλιγώτερον φόβον ἐπροξένουν εἰς αὐτοὺς, φέρει τὸν λόγον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Μωϋσέως, κάμνων κατήγορον αὐτῶν τὸν ἴδιον τὸν νομοθέτην καὶ προκαλῶν εἰς αὐτοὺς μεγαλύτερον φόβον καὶ ἐλέγχει τὸν κάθε λόγον των.

Πρόσεχε λοιπὸν εἰς τὰ ἐπόμενα· Ἰσχυρίζοντο οἱ Ἰ-

κειν αὐτὸν· δείκνυσιν ὅτι διὰ τὸ μισεῖν τὸν Θεὸν τοῦτο ποι-
οῦσιν. Ἔλεγον ἀνιέχεσθαι Μωϋσέως· δείκνυσιν ὅτι διὰ τὸ
μὴ πιστεύειν Μωϋσεῖ ταῦτα ἔπρατιον. Εἰ γὰρ τὸν νόμον ἐ-
ζήλουν, ἔδει δέξασθαι τὸν ἐκείνον πληροῦντα· εἰ τὸν Θεὸν
5 ἠγάπων, ἔδει πεισθῆναι τῷ πρὸς ἐκείνον ἔλκοντι· εἰ Μωϋ-
σεῖ ἐπίστευον, ἔδει προσκυνῆσαι τὸν ὑπ' ἐκείνου προφητευό-
μενον. Εἰ δὲ ἐκεῖνος ἀπιστεῖται πρὸ ἐμοῦ, οὐδὲν ἀπεικὸς
καὶ ἐμὲ τὸν ὑπ' αὐτοῦ κηρυτιόμενον ἐλαύνεσθαι παρ' ὑμῶν.
"Ὡσπερ οὖν καὶ θαυμάζοντας Ἰωάννην ἔδειξε καταφρονοῦν-
10 τας Ἰωάννου διὰ τῶν εἰς αὐτὸν γεγενημένων, οὕτω νομί-
ζοντας πιστεύειν Μωϋσεῖ δείκνυσιν ἀπιστιοῦντας, καὶ αἰ
εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτῶν περιτρέπει πάντα, ἅπερ ἐνόμιζον
ὑπὲρ ἐαντιῶν προβάλλεσθαι.

Τοσοῦτον γὰρ ἀπέχω, φησὶν, ἀπαγαγεῖν ὑμᾶς τοῦ τό-
15 μου, ὅτι καὶ αὐτὸν καλῶ κατήγορον ὑμῶν τὸν νομοθέτην. "Ὁ-
τι μὲν οὖν αἱ Γραφαὶ μαρτυροῦσιν, εἶπε· ποῦ δὲ μαρτυροῦ-
σιν, οὐκέτι προσέθηκε, τὸν φόβον μείζονα αὐτοῖς ἐνθεῖναι
δουλόμενος, καὶ εἰς ἔρευναν παραπέμψαι, καὶ εἰς ἀνάγκην
κατασιῆσαι ἐρωτήσεως. Εἰ μὲν γὰρ εἶπεν ἐκ τοῦ προχεί-
20 ρου, καὶ μηδὲ ἐρωτῶσιν αὐτοῖς, ἀπέβαλον ἂν τὴν μαρτυρίαν·
νυνὶ δὲ εἰ προσεῖχον τοῖς λεγομένοις, ἔδει πρὸ τῶν ἄλλων
τοῦτο ἐρωτῆσαι καὶ μαθεῖν παρ' αὐτοῦ. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ
ἐν ταῖς ἀποφάσεσι καὶ ἐν ταῖς ἀπειλαῖς πλεονάζει μᾶλλον,
οὐκ ἐν ταῖς ἀποδείξεσι μόνον, ἵνα κἂν οὕτως αὐτοὺς ἐπαγά-
25 γηται τῷ φόβῳ τῶν λεγομένων. Οἱ δὲ καὶ οὕτω σιγῶσι.
Τοιοῦτον γὰρ ἡ πονηρία· ὅσα ἂν τις λέγῃ καὶ ποιῇ, οὐ διανί-
σταιται, ἀλλὰ μένει τὸν οἰκεῖον ἰδὸν διατηροῦσα.

ουδαῖοι, ὅτι κατεδίωκαν τὸν Χριστὸν ἕνεκα τῆς ἀγάπης των εἰς τὸν Θεόν. Ὁ Χριστὸς ἀποδεικνύει, ὅτι κάμνουν τοῦτο ἀπὸ μῖσος πρὸς τὸν Θεόν. Ἰσχυρίζοντο ὅτι ὑπήκουον εἰς τὸν Μωϋσῆν. Ἀπέδειξεν ὅτι τὰ ἔκαμναν αὐτά, διότι δὲν ἐπίστευαν εἰς τὸν Μωϋσῆν. Διότι, ἐὰν ἤθελαν νὰ τηρήσουν τὸν νόμον, ἔπρεπε νὰ δεχθῶν ἐκεῖνον ποῦ ἐξεπλήρωνε τὸν νόμον. Ἐὰν ἀγαποῦσαν τὸν Θεόν, ἔπρεπε νὰ πεισθοῦν εἰς αὐτὸν ποῦ τοὺς προσεῖλκυε πρὸς ἐκεῖνον. Ἐὰν ἐπίστευον εἰς τὸν Μωϋσῆν, ἔπρεπε νὰ προσκυνήσουν ἐκεῖνον, ποῦ ὁ Μωϋσῆς εἶχε προφητεύσει. Ἐὰν λοιπὸν ἠρνήθησαν νὰ πιστεύσουν εἰς ἐκεῖνον πρὶν ἀπὸ ἐμέ, δὲν εἶναι παράδοξον ὅτι καταδιώκομαι ἀπὸ ἐσᾶς ἐγὼ ποῦ προανηγγέλην ἀπὸ τὸν Μωϋσῆν. Ὅπως ἀκριβῶς ἀπέδειξεν ὅτι, ὅσοι ἐθαύμαζαν τὸν Ἰωάννην, περιεφρόνουν τὸν Ἰωάννην μὲ ὅσα εἶχαν κάμει ἐναντίον αὐτοῦ, ἔτσι ἐπειδὴ ἐνόμιζαν ὅτι πιστεύουν εἰς τὸν Μωϋσῆν ἀπέδειξεν ὅτι δὲν ἐπίστευαν καὶ διαρκῶς περιφέρει ἐπάνω ἀπὸ τὰς κεφαλὰς των ὅλα ὅσα ἐφαντάζοντο ὅτι χρησιμεύουν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των.

Τόσον πολὺ ἀπέχω, τοὺς λέγει, ἀπὸ τὸ νὰ σᾶς ἀποσπάσω ἀπὸ τὴν τήρησιν τοῦ νόμου, ὥστε καὶ τὸν ἴδιον τὸν νομοθέτην καλῶ κατήγορόν σας. Καὶ ὅτι μὲν μαρτυροῦν αἱ ἅγιοι Γραφαί, εἶπεν. Ποῦ ὅμως μαρτυροῦν δὲν ἐπρόσθεσεν, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τοὺς προξενήσῃ μεγαλύτερον φόβον καὶ νὰ τοὺς παραπέμψῃ εἰς ἔρευναν καὶ νὰ τοὺς φέρῃ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐρωτήσουν. Διότι, ἐὰν μὲν ὠμίλει ἐκ τοῦ προχείρου καὶ χωρὶς αὐτοὶ νὰ ἐρωτοῦν, θ' ἀπέρριπτον τὴν μαρτυρίαν. Ἐὰν ὅμως ἐπρόσεχαν εἰς τὰ λόγια του, ἔπρεπε πρὶν ἀπὸ κάθε ἄλλο τοῦτο νὰ ἐρωτήσουν καὶ νὰ μάθουν ἀπὸ αὐτόν. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ὄχι μόνον τὰς ἀποδείξεις, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀποφάσεις καὶ τὰς ἀπειλὰς χρησιμοποιοεῖ συχνότερον, διὰ νὰ τοὺς προξενήσῃ μὲ τὰ λόγια του τὸν φόβον. Ἄλλ' οἱ Ἰουδαῖοι καὶ πάλιν σιωποῦν. Διότι ἔτσι εἶναι ἡ κακία. Δὲν ἐξεγείρεται δι' ὅσα ἠμπορεῖ νὰ λέγῃ καὶ νὰ κάμνῃ κανεὶς, ἀλλὰ διατηρεῖ πάντοτε τὸ δηλητήριόν της.

3. Διὸ χρῆ πᾶσαν κακίαν ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἐκβαλόντας, μηδένα πλέκειν μηδέποτε δόλον. «Πρὸς γὰρ τοὺς σκολιούς σκολιάς δόδους ὁ Θεός», φησὶν, «ἀποσιέλλει». Καί, «Ἅγιον Πνεῦμα σοφίας φεβξεται δόλον καὶ ἀπανασιήσεται ἀπὸ λογισμῶν ἀσυνέτων». Οὐδὲν γὰρ οὕτω ποιεῖ μωρούς, ὡς πονηρία. Ὅταν γὰρ ἕπουλος ἦ τις, διὰν ἀγνώμων, διὰν ἀχαρισίος (ταῦτα δὲ τῆς πονηρίας τὰ εἶδη), διὰν μηδὲν ἠδικημένος λυπῆ, διὰν πλέκη δόλους, πῶς οὐκ ἐσχάτης ἀνοίας ἐξοίσει δεῖγμα;

10 Οὐδὲν οὕτω ποιεῖ φρονίμους, ὡς ἀρειή. Καὶ γὰρ εὐχαρισίους καὶ εὐγνώμονας ἐργάζεται, φιλανθρώπους, ἡμέρους, πρᾶους, ἐπιεικεῖς· τὰ ἄλλα ἅπαντα ἀγαθὰ αὐτῆ ἰκτιν εἶωθε. Τί δὲ τοῦ οὕτω διακειμένου συνειώτερον; Πηγὴ γὰρ ὄντως καὶ ρίζα φρονήσεώς ἐστὶν ἡ ἀρειή, ὡπερ οὖν
15 καὶ πᾶσα πονηρία ἐξ ἀνοίας ἔχει τὴν ἀρχήν. Καὶ γὰρ ὁ ἀλαζῶν καὶ ὁ δογίλος ἐξ ἐνδείας φρονήσεως ὑπὸ τῶν παθῶν ἀλλοκεται. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ἔλεγεν. «Οὐκ ἔστιν ἰασις ἐν τῇ σαρκί μου. Προσώζεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου ἀπὸ προσώπου τῆς ἀφροσύνης μου» δεικνὺς διὰ πᾶ
20 σα ἁμαρτία τὴν ἀρχὴν ἐξ ἀφροσύνης ἔχει ὡπερ ὁ ἐνάρετος καὶ φόβον ἔχων Θεοῦ, πάντων ἐστὶ συνειώτερος. Διὸ καὶ σοφός τις λέγει, «Ἀρχὴ σοφίας, φόβος Κυρίου». Εἰ τοίνυν τὸ φοβεῖσθαι τὸν Θεόν, σοφίαν ἐστὶν ἔχειν, ὁ δὲ πονηρός τοῦτο οὐκ ἔχει, τῆς ὄντως σοφίας ἐστερηται· τῆς δὲ
25 σοφίας ἐστερημένος τῆς ὄντως, πάντων ἐστὶν ἀνοητώτερος.

Καίτοι γε πολλοὶ τοὺς πονηροὺς θαυμάζουσιν, ὡς ἱκανοὺς ὄντας ἀδικεῖν καὶ βλάπτειν, οὐκ εἰδότες διὰ μάλιστα

5. Παρμ. 21, 8.

6. Σοφ. Σολ. 1, 5.

7. Ψαλμ. 87, 4-6.

8. Παρμ. 1, 7.

3. Δι' αὐτὸ πρέπει, ἀφοῦ ἀποβάλωμεν ἀπὸ τὴν ψυχὴν μας κάθε κακίαν, νὰ μὴ δολοπλοκοῦμεν ποτέ. Διότι ἡ Ἁγία Γραφή λέγει· «Διότι εἰς τοὺς πονηροὺς ὁ Θεὸς πονηρὰς ὁδοὺς ἀποστέλλει»⁵. Καὶ «Διότι τὸ ἅγιον Πνεῦμα τῆς σοφίας θ' ἀποφύγη τὸν δόλον καὶ θ' ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ σκέψεις, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι συνεταί»⁶. Διότι τίποτε δὲν μωραίνει τόσον τὸν ἄνθρωπον, ὅσον ἡ πονηρία. Διότι, ὅταν κάποιος εἶναι ὑπουργὸς ἢ ἀγνώμων ἢ ἀχάριστος (διότι αὐτὰ εἶναι τὰ εἶδη τῆς πονηρίας), ὅταν προκαλῆ λύπην χωρὶς ν' ἀδικῆται καὶ ὅταν δολοπλοκῆ, πῶς δὲν θ' ἀποτελῆ παράδειγμα ὑπερτάτης μωρίας;

Τίποτε δὲν κάμνει τοὺς ἀνθρώπους τόσον συνετοὺς, ὅσον ἡ ἀρετή. Διότι τοὺς καθιστᾷ εὐχαρίστους καὶ εὐγνώμονας, φιλανθρώπους, ἡμέρους, πράους καὶ μετριόφρονας. Καὶ συνήθως γεννᾷ ὅλα τὰ ἄλλα ἀγαθὰ. Τί δὲ ὑπάρχει συνετώτερον ἀπὸ τὸν φρόνιμον; Διότι πράγματι πηγὴ καὶ ρίζα τῆς φρονήσεως εἶναι ἡ ἀρετή, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ κακία ἔχει ἀρχὴν τῆς τὴν μωρίαν. Διότι ὁ ἀλαζὼν καὶ ὁ ὀργίλος κυριεύεται ἀπὸ τὰ πάθη ἀπὸ ἔλλειψιν φρονήσεως. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Προφήτης ἔλεγε· «Δὲν ὑπάρχει ὑγιὲς μέρος εἰς τὴν σάρκα μου. Ἐδηλητηριάσθησαν καὶ ἐσάπησαν αἱ πληγαί μου ἐξ αἰτίας τῆς ἀφροσύνης μου»⁷, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι κάθε ἀμαρτία ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς εἰς τὴν ἀφροσύνην, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ἐνάρετος καὶ ἔχει τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, εἶναι ὁ συνετώτερος ὄλων. Δι' αὐτὸ κάποιος σοφὸς λέγει· «Ἀρχὴ σοφίας, φόβος Κυρίου»⁸. Ἐὰν λοιπὸν τὸ νὰ φοβῆται κανεὶς τὸν Θεόν, σημαίνει ὅτι ἔχει σοφίαν, ὁ δὲ πονηρὸς δὲν ἔχη τοῦτο, ἔχει στερηθῆ ἀπὸ τὴν πραγματικὴν σοφίαν. Ἐκεῖνος δὲ ποὺ ἔχει στερηθῆ ἀπὸ τὴν σοφίαν, εἶναι ὁ ἀνοητότερος ὄλων.

Καὶ ὅμως ὑπάρχουν πολλοὶ ποὺ θαυμάζουν τοὺς πονηροὺς, διότι τοὺς θεωροῦν ἰκανοὺς ν' ἀδικοῦν καὶ νὰ βλάπτουν, χωρὶς νὰ καταλαβαίνουν αὐτοὺς ἔπρεπε νὰ θεωροῦν ἀθλιωτέρους ὄλων, διότι ἐνῶ νομίζουν ὅτι βλάπτουν

πάντων αὐτοὺς ταλανίζειν χρή, διὸ νομίζοντες ἐτέρους βλά-
 πειν, καθ' ἐναντιῶν τὸ ξίφος ὠθοῦσιν· ὅπερ ἀνοίας ἐστὶν ἐ-
 σχάτης, ἐναντιὸν πλήττοντα, μηδὲ αὐτὸ τοῦτο εἰδέναι, ἀλλ' ἕ-
 τερον δοκεῖν ἀδικεῖν, ἐν τῷ κατασφάττειν ἐναντιόν. Διὰ τοῦτο
 5 καὶ Παῦλος εἰδώς, διὸ ἐν τῷ πλήττειν ἐτέρους ἐναντοὺς ἀν-
 αιροῦμεν, ἔλεγε· «Διατί μὴ μᾶλλον ἀδικεῖσθε; διατί μὴ μᾶλ-
 λον ἀποστειρεῖσθε;». Τὸ γὰρ μὴ ἀδικεῖσθαι ἐν τῷ μὴ ἀδικεῖν
 κείται ὡπερ οὖν τὸ μὴ πάσχειν κακῶς ἐν τῷ μὴ ποιεῖν κα-
 κῶς· κἂν αἰνιγμα εἶναι δοκῇ τὸ λεγόμενον τοῖς πολλοῖς καὶ
 10 φιλοσοφεῖν οὐκ ἐθέλουσι.

Ταῦτ' οὖν εἰδότες, μὴ τοὺς ἀδικουμένους μηδὲ τοὺς ἐ-
 πηρεαζομένους, ἀλλὰ τοὺς ταῦτα ποιοῦντας ταλανίζωμεν καὶ
 δακρύωμεν. Οὗτοι γὰρ εἰσιν οἱ μάλιστα ἠδικημένοι, οἱ τὸν
 Θεὸν ἐαυτοῖς ἐκπολεμοῦντες, καὶ μυρίων κατηγόρων ἀνοί-
 15 γοντες στόματα, καὶ πονηρὰν κτώμενοι κατὰ τὸν παρόντα
 βίον ὑποψίαν, καὶ μεγάλην τὸν κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα ἐ-
 πισπώμενοι κόλασιν ὡς οἱ γε ἀδικούμενοι καὶ πάντα φέ-
 ροντες γενναίως, τὸν τε Θεὸν ἔχουσι ἕλεων, καὶ πάντας
 συναλοῦντας αὐτοῖς, καὶ ἐπαινοῦντας, καὶ ἀποδεχομένους.
 20 Οἱ τοιοῦτοι καὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον πολλῆς ἀπολαύσονται
 τῆς εὐφημίας, φιλοσοφίας μέγιστον παρεχόμενοι δεῖγμα, καὶ
 κατὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν τῶν αἰωνίων μετέξουσιν ἀγαθῶν
 ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ
 τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δό-
 25 ξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶ-
 νας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἄλλους, ὡθοῦν τὸ ξίφος κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ των. Αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις ὑπερτάτης βλακειίας, τὸ νὰ πλήττη δηλαδὴ κανεὶς τὸν ἑαυτόν του καὶ νὰ μὴ τὸ καταλαβαίνει, ἀλλὰ νὰ νομίζει ὅτι ἀδικεῖ ἄλλον, ἐνῶ κατασφάζει τὸν ἑαυτόν του. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος, ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ὅτι μὲ τὸ νὰ πλήττωμεν τοὺς ἄλλους, φονεύομεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἔλεγε· «Διατί νὰ μὴ ἀδικῆσθε μᾶλλον; Διατί δὲν ἀφήνετε νὰ διαρπάξεσθε μᾶλλον;». Διότι τὸ νὰ μὴ ἀδικῆται κανεὶς εὐρίσκεται εἰς τὸ νὰ μὴ ἀδικῆ, ὅπως ἀκριβῶς τὸ νὰ μὴ κακοπαθαίνει εὐρίσκεται εἰς τὸ νὰ μὴ κακοποιῆ, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸς ὁ λόγος ἀποτελῆ διὰ πολλοὺς αἰνιγμα καὶ μάλιστα δι' ὄσους δὲν θέλουν νὰ φιλοσοφοῦν.

Αὐτὰ λοιπὸν ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ἃς εὐσπλαγχνισθοῦμεν καὶ ἃς δακρύσωμεν ὄχι διὰ τοὺς ἀδικουμένους, οὔτε διὰ τοὺς βλαπτομένους, ἀλλ' δι' ἐκείνους ποὺ κάμνουν τὴν ἀδικίαν. Διότι οἱ πάρα πολὺ ἀδικημένοι εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι καταπολεμοῦν τὸν Θεὸν καὶ οἱ ὁποῖοι ἀνοίγουν τὰ στόματα ἀπειρῶν κατηγορῶν καὶ οἱ ὁποῖοι ἀπέκτησαν κακὴν φήμην εἰς τὸν παρόντα βίον καὶ προετοιμάζουν διὰ τὸν ἑαυτόν των τὴν κόλασιν εἰς τὸν μέλλοντα βίον. Ἄλλ' ὅσοι ἀδικοῦνται καὶ ὑποφέρουν τὰ πάντα μὲ ὑπομονὴν καὶ τὸν Θεὸν ἔχουν εὐσπλαγχνον καὶ ὄλους ἐκείνους ποὺ τοὺς συμπονοῦν, τοὺς ἐπαινοῦν καὶ τοὺς ἐπιδοκιμάζουν. Αὐτοὶ καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν θ' ἀπολαύσουν τὸν ἔπαινον, ἐπειδὴ παρέχουν μέγιστον παράδειγμα φιλοσοφίας καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν θὰ εἶναι μέτοχοι τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν. Εἴθε ταῦτα νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μας μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

«Μετὰ ταῦτα ἀπῆλθεν ὁ Ἰησοῦς πέραν τῆς θαλάσσης τῆς Γαλιλαίας εἰς τὰ μέρη τῆς Τιβεριάδος· καὶ ἠκολούθει αὐτῷ ὄχλος πολὺς, οἱ ἐώρων τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων. Ἀπῆλθε δὲ εἰς ὄρος ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐκεῖ ἐκάθητο μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων».

1. Τοῖς δεινοῖς ἀνδράσι μὴ ὁμῶσε χωρῶμεν, ἀγαπη-
 10 τοί· ἀλλὰ μανθάνωμεν, διὰ μὴδὲν παραβλάπη τὴν ἡμε-
 τέραν ἀρετὴν, διδόναι τόπον αὐτῶν ταῖς πονηραῖς ἐπιβου-
 λαῖς. Οὕτω γὰρ παύεται πᾶσα θρασύτης. Καὶ καθάπερ τὰ
 ἀκόντια διὰ εἰς ἐντεταμένον ἐμπέση τι καὶ σκληρὸν καὶ
 ἀνιτυπές, μετὰ πολλῆς τῆς ρύμης ἐξακοντίζεται ἐπὶ τοὺς
 15 ἀποσιείλαντας πάλιν, διὰ τὸ ραγδαῖον τῆς ἀφέσεως μὴ
 ἔχη τὸ ἀνιπίλιον, ἐκλύεται ταχέως καὶ λήγει, οὕτω καὶ
 ἐπὶ τῶν θρασυνομένων ἀνθρώπων, διὰ μὲν αὐτοῖς ὁμῶσε
 χωρῶμεν, ἀγριαίνουσι μᾶλλον, διὰ δὲ εἴκωμεν καὶ παρα-
 χωρῶμεν, χαλῶμεν ραδίως πᾶσαν αὐτῶν τὴν μανίαν. Διὰ
 20 δὲ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἐπειδὴ ἤκουσεν, οἱ ἤκουσαν οἱ Φα-
 ρισαῖοι οἱ Ἰησοῦς πλείονας μαθητὰς ποιεῖ καὶ βαπτίζει ἢ
 Ἰωάννης, ἦλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, τὸν φθόνον αὐτῶν σβεν-
 ρύς, καὶ τὸν θυμὸν, ὃν εἰκὸς ἦν ἀπὸ τούτων τεχθῆναι τῶν
 λόγων, διὰ τῆς ἀναχωρήσεως καταπραῶντων.

25 Πλὴν εἰς τὴν Γαλιλαίαν πάλιν ἀπερχόμενος, οὐ τοῖς
 αὐτοῖς ἐπιβαίνει τόποις· οὐ γὰρ εἰς Κανᾶ ἦλθεν, ἀλλὰ πέραν
 τῆς θαλάσσης. Διὸ καὶ ἠκολούθουν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί,
 θεωροῦντες αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει. Ποῖα σημεῖα; διατί
 μὴ αὐτὰ λέγει καὶ εἶδος; Ὅτι τὸ πλεον τοῦ βιβλίου οὗτος
 30 μάλιστα ὁ εὐαγγελιστὴς ἐν τοῖς λόγοις καὶ ταῖς δημηγορί-
 αῖς καταναλῶσαι ἐσπούδασεν. Ὅρα γοῦν πῶς ἐν ἐνιαυτῷ

ΟΜΙΛΙΑ ΜΒ΄.

Ἰω. 6,1 - 15

«Ὑστερα ὁ Ἰησοῦς ἔφυγε πέραν ἀπὸ τὴν λίμνην τῆς Γαλιλαίας, δηλαδὴ τῆς Τιβεριάδος. Καὶ τὸν ἠκολούθει πολὺς λαός, διότι ἔβλεπαν τὰ θαύματα πού ἔκαμνεν εἰς τοὺς ἀσθενεῖς. Ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὄρος ὁ Ἰησοῦς καὶ ἐκάθητο ἐκεῖ μαζὶ μὲ τοὺς μαθητάς του. Ἐπλησίαζε δὲ τὸ Πάσχα, ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων»¹.

1. Ἄς μὴ συναναστρεφώμεθα, ἀγαπητοί μου, μὲ πονηροὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' ὡς διδασκώμεθα, ὅταν δὲν παραβλάπεται ἡ ἀρετὴ μας, νὰ ἀποφεύγωμεν τὰς πονηράς τῶν ἐπιβουλάς. Διότι ἔτσι παύει κάθε θρασύτης τῶν. Ὅπως ἀκριβῶς τὰ ἀκόντια, ὅταν πέσουν ἐπάνω εἰς ἀνθεκτικόν, σκληρὸν καὶ στερεὸν τόπον, ἐπανέρχονται μὲ μεγάλην ὀρμὴν εἰς ἐκείνους πού τὰ ἐξεσφενδόνισαν, ὅταν δὲ ἡ σφοδρότης τῆς ρίψεως δὲν συναντᾷ ἀντίστασιν, τότε σταματᾷ ταχέως καὶ λήγει, ἔτσι καὶ οἱ θρασεῖς ἄνθρωποι, ὅταν μὲν ἀμυνώμεθα, ἐξαγριώνονται περισσότερον, ὅταν ὅμως ὑποχωρῶμεν καὶ κάμνωμεν παραχωρήσεις, εὐκόλως καταπαύομεν ὄλην τὴν μανίαν τους. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ Χριστός, ὅταν ἤκουσεν ὅτι οἱ Φαρισαῖοι ἔμαθαν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἀποκτᾷ καὶ βαπτίζει περισσοτέρους μαθητάς ἀπὸ τὸν Ἰωάννην, ἐπῆγεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν διὰ νὰ καταπαύσῃ τὸ μῖσος καὶ τὸν θυμὸν τῶν, ὁ ὁποῖος ἦτο φυσικὸν νὰ προκληθῇ ἀπὸ τὰ λόγια, προσπαθῶν νὰ καθησυχάσῃ αὐτοὺς μὲ τὴν ἀναχώρησίν του.

Ἄφοῦ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, δὲν ἐπῆγεν εἰς τοὺς ἰδίους τόπους. Διότι δὲν ἐπῆγεν εἰς τὴν Κανᾶ, ἀλλὰ πέραν ἀπὸ τὴν λίμνην. Δι' αὐτὸ καὶ τὸν ἠκολούθει μεγάλο πλῆθος ἀνθρώπων, πού εἶχαν ἰδεῖ τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα ἔκαμνε. Ποῖα θαύματα; Διατί δὲν τὰ ἀπαριθμεῖ κατ' εἶδος; Διότι ὁ Εὐαγγελιστῆς οὗτος ἐφρόντισε νὰ γεμίσῃ μεγάλο μέρος τοῦ βιβλίου του εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ. Κοίταξε λοιπὸν μὲ ποῖον τρόπον δι' ὀλόκληρον

δλοκλήρω, μᾶλλον δὲ πῶς καὶ νῦν ἐν τῇ ἑορτῇ τοῦ Πάσχα
 οὐδὲν πλέον ἡμᾶς ἐδίδαξε σημείων ἔνεκεν, ἢ διὰ τὸν πα-
 ράλυτον μόνον ἐθεράπευσε καὶ τὸν υἱὸν τοῦ βασιλικοῦ. Οὐ
 γὰρ τοῦτο ἐσπούδαζεν ὥσπερ ἅπαντα καταλέγειν, ἐπειδὴ μη-
 5 δὲ δυνατὸν ἦν· ἀλλ' ἐκ πολλῶν καὶ μεγάλων ὀλίγα.

«Καὶ ἠκολούθει», φησί, «αὐτῷ ὄχλος πολὺς, διὰ ἐώ-
 ρων τὰ σημεῖα ἃ ἐποίησεν». Οὐ σφόδρα βεβαίως διανοίας ἢ
 ἀκολούθησις. Τοσαύτης γὰρ διδασκαλίας ἀπολαύσαντες, ἀπὸ
 τῶν σημείων ἐνήγοντο μᾶλλον· ὁ παχυτέρας γνώμης ἦν.
 10 «Τὰ γὰρ σημεῖα», φησί, «τοῖς ἀπίστοις, οὐ τοῖς πιστεύου-
 σιν». Ἄλλ' οὐκ ἐκεῖνος ὁ δῆμος ὁ παρὰ τῷ Ματθαίῳ οὕτως,
 ἀλλ' ἄκουε πῶς. «Ἐξεπλήρουντο πάντες ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐ-
 τοῦ», φησί, «διὰ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων».

Τί δήποτε δὲ τὸ ὄρος καταλαμβάνει νῦν, καὶ ἐκεῖ κάθη-
 15 ται μετὰ τῶν μαθητῶν; Διὰ τὸ μέλλον ἔσεσθαι σημεῖον. Τὸ
 δὲ τοὺς μαθητὰς ἀναβῆναι μόνους, κατηγορία τοῦ πλήθους
 ἦν οὐκ ἀκολουθήσαντες αὐτῷ. Οὐ τοῦτου δὲ ἔνεκεν μόνον
 τοῦτο ποιεῖ, τὸ ὄρος καταλαμβάνων, ἀλλὰ καὶ παιδεύων ἡ-
 μᾶς ἀεὶ διαναπαύεσθαι ἀπὸ τῶν θορύβων καὶ τῆς ἐν μέσῳ
 20 ταραχῆς· ἐπιτήδειον γὰρ πρὸς φιλοσοφίαν ἐρημία. Πολλά-
 κισ δὲ καὶ μόνος αὐτὸς τὸ ὄρος καταλαμβάνει, καὶ διανυ-
 κτερεύει καὶ εὔχεται, διδάσκων ἡμᾶς διὰ τὸν μάλιστα Θεῷ
 προσιόντα πάσης ἀπηλλάχθαι δεῖ ταραχῆς καὶ καιρὸν καὶ
 τόπον θορύβου καθαρὸν ἐπιζητεῖν.

25 «Καὶ ἦν ἐγγὺς τὸ Πάσχα, ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων». Πῶς οὖν οὐκ ἀναβαίνει εἰς τὴν ἑορτήν, φησί, ἀλλὰ πάν-
 των ἐπειγομένων εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, αὐτὸς εἰς τὴν Γαλι-
 λαίαν ἔρχεται, καὶ οὐκ αὐτὸς μόνος, ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθη-
 τὰς ἄγων, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Καπερναοῦμ; Ἡρέμα λοιπὸν ὑπεξέ-

2. Α' Κορ. 14, 22.

3. Ματθ. 7, 28-29.

ἔτος, ἢ μᾶλλον πῶς καὶ τώρα κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα δὲν μᾶς ὑπενθύμισεν ἄλλο θαῦμα, παρὰ μόνον τὴν θεραπείαν τοῦ παραλυτικοῦ καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀξιωματοῦχου τοῦ βασιλέως. Διότι ὁ Εὐαγγελιστὴς δὲν ἐσκόπευεν εἰς αὐτὸ ὥστε νὰ τὰ ἀπαριθμῇ ὅλα, ἐπειδὴ δὲν ἦτο δυνατόν, ἀλλὰ τὰ σημαντικώτερα καὶ σπουδαιότερα ἀπὸ τὰ πολλά.

Καὶ προσθέτει «Καὶ τὸν ἠκολούθει μέγαλο πλῆθος ἀνθρώπων, ποὺ εἶδαν τὰ θαῦματα τὰ ὁποῖα ἔκαμνε». Τὸν ἠκολούθουν χωρὶς σταθερὸν πνεῦμα. Διότι, ἂν καὶ εἶχαν ἀπολαύσει τόσην διδασκαλίαν, προσήρχοντο μᾶλλον ἀπὸ τὰ θαῦματα, πρᾶγμα ποὺ εἶναι ἀπόδειξις ἀτελεστέρας διαθέσεως. Διότι λέγει ὁ Ἀπόστολος «Τὰ θαῦματα εἶναι ἀπόδειξις τῶν ἀπίστων καὶ ὄχι ἐκείνων ποῦ πιστεῦουν»². Ἄλλ' ὁ λαὸς ἐκεῖνος, ποὺ ἀναφέρει ὁ Ματθαῖος, δὲν ἦτο ἔτσι, ἀλλ' ἄκουε πῶς: «Ἐθαύμαζαν διὰ τὴν διδασκαλίαν του, διότι ἐδίδασκεν αὐτοὺς ὡς ἄν κάποιος ποῦ ἔχει ἐξουσίαν»³.

Διατί ὅμως ὁ Ἰησοῦς ἀνέβηκεν εἰς τὸ ὄρος καὶ κάθεται ἐκεῖ μαζὶ μὲ τοὺς μαθητάς του; Διὰ τὸ θαῦμα ποῦ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ. Τὸ ὅτι ὅμως ἀνέβηκαν εἰς τὸ ὄρος οἱ μαθηταὶ του μόνοι, εἰς αὐτὸ φταίει τὸ πλῆθος ποῦ δὲν τὸν ἠκολούθησε. Καὶ δὲν ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος μόνον ἕνεκα αὐτῆς τῆς αἰτίας, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, ὅτι πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν τὸν θόρυβον καὶ τὸ πλῆθος δι' ἀνάπαυσιν. Διότι ἡ ἀπομόνωσις εἶναι κατάλληλος διὰ νὰ στοχάζεται κανεὶς. Πολλὰς φορές μάλιστα ὁ Χριστὸς ἀνεβαίνει εἰς τὸ ὄρος μόνος του καὶ διανυκτερεύει καὶ προσεύχεται, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, ὅτι διὰ νὰ πλησιάσωμεν τὸν Θεόν, πρέπει νὰ εἴμεθα ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ κάθε θόρυβον καὶ νὰ ζητοῦμεν καιρὸν καὶ τόπον ἤσυχον ἀπὸ θόρυβον.

«Καὶ ἐπλησίαζε τὸ Πάσχα, ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων». Διατί λοιπόν, θὰ ἐρωτήσης, δὲν πηγαίνει εἰς τὴν ἑορτὴν, ἀλλ' ἐνῶ ὅλοι τρέχουν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, αὐτὸς ἔρχεται εἰς τὴν Γαλιλαίαν καὶ ὄχι μόνον αὐτὸς ἀλλὰ μαζὶ μὲ τοὺς μαθητάς του καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πηγαίνει εἰς τὴν Καπερναοῦμ;

- λυε τὸν νόμον, ἀφορμὴν λαμβάνων ἀπὸ τῆς Ἰουδαϊκῆς
 πονηρίας. «Καὶ ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς, ὄρᾳ ὄχλον πο-
 λύν». Ἐνιαῦθα δείκνυσιν διὲ οὐδέποτε ἀπλῶς ἐκάθητο με-
 τὰ τῶν μαθητῶν, ἀλλ' ἴσως ἀκριβολογούμενός τι πρὸς αὐ-
 5 τοὺς καὶ διδάσκων καὶ ἐπισιτρέφων αὐτοὺς πρὸς ἑαυτὸν,
 οὗ μάλιστα καὶ ἐνιεῦθεν τὴν κηδεμονίαν ἔστι μαθεῖν καὶ
 τὸ ταπεινὸν καὶ συγκαταβατικὸν τὸ πρὸς ἐκείνους. Συνε-
 κάθητο γὰρ ἀδιῶ ἰάχα πρὸς ἀλλήλους ὀρῶντες. «Εἶτα
 ἀναβλέψας ὄρᾳ τὸν ὄχλον παραγινόμενον πρὸς αὐτόν».
- 10 Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι εὐαγγελιστῆαι τοὺς μαθητῆς φασὶ
 προσελθόντας ἐρωτῆαν καὶ παρακαλεῖν, ὥστε μὴ ἀπολύσαι
 αὐτοὺς νῆσιεις· οὗτος δὲ εἰσάγει τὸν Φίλιππον ἐρωτηθῆναι
 παρὰ τοῦ Χριστοῦ. Καὶ μοι δοκεῖ ἀμφότερα εἶναι ἀληθῆ,
 οὐκ ἐπὶ τῶν αὐτῶν γενόμενα δὲ ὁμῶς καιρῶν, ἀλλ' ἐκεῖνα
- 15 τούτων εἶναι πρεσβύτερα· ὥστε ἕτερα μὲν ἐκεῖνα λοιπόν,
 ἕτερα δὲ ταῦτά ἐστι. Τίνος οὖν ἔνεκεν τὸν Φίλιππον ἐρωτῆ;
 Ἥδει τῶν μαθητῶν τοὺς μάλιστα πλείονος δεομένους διδα-
 σκαλίας. Οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ μετὰ ταῦτα λέγων· «Δεῖξον ἡ-
 μῖν τὸν Πατέρα καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν». Διὰ τοῦτο ἄνωθεν αὐτὸν
- 20 ἐρρῦθμιζεν. Εἰ μὲν γὰρ ἀπλῶς τὸ σημεῖον ἐγένετο, οὐκ ἂν
 τοσοῦτον ἐφάνη τὸ θαῦμα· νῦν δὲ πρότερον αὐτὸν ἀναγκά-
 ζει ὁμολογῆσαι τὴν οὐσαν σπάνιν, ἵνα γνοὺς ἐν τίσιν ἦν,
 ἀκριβέστερον οὕτω μάθη τοῦ μέλλοντος γίνεσθαι θαύματος
 τὸ μέγεθος.
- 25 Καὶ ὄρα τί φησὶν ἐκεῖνος· «Πόθεν ἡμῖν ἄρτοι τοσοῦ-
 τοι, ἵνα φάγωσιν οὗτοι;». Οὕτω καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ πρὸς
 τὸν Μωϋσέα ἔλεγεν. Οὐ γὰρ πρότερον τὸ σημεῖον ἐποίησεν,
 ἕως ἂν αὐτὸν ἠρώτησε, «Τί ποιέ ἐστὶν ἐν τῇ χειρὶ σου;».
- Ἐπειδὴ γὰρ τὰ παράδοξα καὶ ἀθρόον συμβαίοντα, τῶν
- 30 προτιέρων ἡμᾶς εἰς λήθην ἐμβαλεῖν εἴωθε, πρότερον αὐτὸν

4. Ἰω. 14, 8.

5. Ἐξ. 4, 2.

Ὅλιγον κατ' ὀλίγον κατήργει τὸν νόμον, λαμβάνων ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν κακίαν τῶν Ἰουδαίων. Ἐδῶ ἀποδεικνύει, ὅτι ποτὲ δὲν ἐκάθετο μαζὶ μὲ τοὺς μαθητὰς του χωρὶς αἰτίαν, ἀλλ' ἴσως διὰ νὰ τοὺς ἀναπτύξῃ κάτι μὲ μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν καὶ νὰ τοὺς διδάξῃ καὶ νὰ τοὺς συνδέσῃ στενότερον μὲ τὸν ἑαυτὸν του, ὁπόθεν μάλιστα ἤμποροῦμεν νὰ μάθωμεν τὴν πρόνοιάν του περὶ αὐτῶν καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην του καὶ συγκαταβατικότητα πρὸς ἐκείνους. Διότι ἐκάθητο μαζὶ μὲ αὐτὸν ἴσως βλέποντες ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. «Ἐπειτα, ὅταν ἐσήκωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς του, εἶδεν ὅτι ἔρχεται πρὸς αὐτὸν πολὺς κόσμος».

Οἱ μὲν ἄλλοι Εὐαγγελισταὶ ἀναφέρουν ὅτι οἱ μαθηταὶ ἀφοῦ τὸν ἐπλησίασαν, τὸν ἠρώτων καὶ τὸν παρεκάλουν, νὰ μὴ τοὺς διώξῃ νησιτικοῦς. Ὁ Ἰωάννης ὁμοίως λέγει, ὅτι ὁ Χριστὸς ἠρώτησε τὸν Φίλιππον. Νομίζω ὅτι καὶ τὰ δύο εἶναι ἀληθινά, ἀλλ' ὅτι δὲν συνέβησαν συγχρόνως, ἀλλὰ τὰ πρῶτα εἶναι παλαιότερα ἀπὸ τὰ δεύτερα. Ὡστε ἄλλα εἶναι ἐκεῖνα καὶ ἄλλα αὐτὰ ἐδῶ. Διὰ τί ὁμοίως ἐρωτᾷ τὸν Φίλιππον; Ἐγνώριζε, ποῖοι ἀπὸ τοὺς μαθητὰς του εἶχαν ἀνάγκην μεγαλυτέρας διδασκαλίας. Διότι ὁ Φίλιππος ἦτο πού τοῦ εἶπεν ἀργότερα· «Δεῖξε μας τὸν Πατέρα καὶ μᾶς ἀρκεῖ»⁴. Διὰ τοῦτο ἤθελε νὰ τὸν διδάξῃ προηγουμένως. Διότι ἐὰν τὸ θαῦμα ἐγένετο χωρὶς προετοιμασίαν, δὲν θὰ ἐφαίνετο τόσον πολὺ ὡς θαῦμα. Τώρα ὁμοίως ἀναγκάζει τὸν Φίλιππον νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ὑπάρχουσαν ἔλλειψιν, διὰ νὰ μάθῃ τὴν ἔκτασιν τοῦ θαύματος πού ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ, γνωρίζων εἰς τί συνίστατο.

Καὶ πρόσεχε τί ἐρωτᾷ τὸν Φίλιππον· «Ἀπὸ ποῦ θὰ προμηθευτοῦμεν τόσους ἄρτους, ὥστε νὰ φάγουν ὅλοι αὐτοί;». Ἔτσι καὶ εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην ἔλεγεν ὁ Κύριος εἰς τὸν Μωϋσῆν. Διότι δὲν ἔκαμε τὸ θαῦμα προτύτερα, παρὰ μόνον ὅταν τὸν ἠρώτησε· «Τί ἔχεις μέσα εἰς τὸ χέρι σου;»⁵. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὰ θαῦματα πού γίνονται αἰφνιδίως συνήθως μᾶς κἀμνουν νὰ λησμονοῦμεν τὰ προηγούμενα, πρῶτα

ἐν τῇ τοῦ παρόντος καιέθησεν ὁμολογία, ἵνα τῆς ἐκπλήξεως
 γενομένης, τὴν μνήμην τῶν ὁμολογηθέντων μὴ δυνηθῆ ἰο-
 πὸν ἐκβαλεῖν· εἶθ' οὕτως ἀπὸ τῆς συγκρίσεως μάθη καὶ
 τοῦ σημείου τὸ μέγεθος· ὃ δὴ καὶ ἐνιαῦθα γίνεται. Καὶ
 5 ἐρωτηθεὶς ἀποκρίνεται λέγων «Διακοσίων δηναρίων ἄρτοι
 οὐκ ἀρκοῦσιν, ἵνα ἕκαστος βραχύ τι λάβῃ. Τοῦτο δὲ ἔλεγε
 πειράζων αὐτόν· αὐτὸς γὰρ ἤδει τί ἔμελλε ποιεῖν». Τί ἐοι,
 «Πειράζων αὐτόν»; ἄρα γὰρ ἠγνόει τὸ μέλλον ὑπ' αὐτοῦ
 ρηθῆσεσθαι; Οὐκ ἔστι τοῦτο εἰπεῖν.

10 2. Ἄλλὰ τίς ποιε τῆς λέξεως ἢ διάνοια; Ἐκ τῆς
 > Παλαιᾶς δυνατὸν αὐτὴν καιαμαθεῖν. Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖ φη-
 σιν· «Καὶ ἐγένετο μετὰ τὰ ρήματα ταῦτα, καὶ ἐπείραζεν ὁ
 Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ εἶπεν, Λάβε τὸν υἱόν σου τὸν ἀγαπητόν,
 ὃν ἠγάπησας, τὸν Ἰσαάκ». Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖ τοῦτο λέγων φαί-
 15 νεται, διὰ τῆς πείρας ἀνέμενεν ἰδεῖν τὸ τέλος, εἴτε ὑπα-
 κούσεται, εἴτε μή· (πῶς γὰρ ὁ τὰ πάντα εἰδῶς πρὶν γενέ-
 σεως αὐτῶν;) ἀλλ' ἀνθρωπίνως ἀμφότερα εἴρηται. Ὡσπερ
 γὰρ διὰ λέγει, διὰ «Ἐρευνᾷ τὴν καρδίαν τῶν ἀνθρώπων»,
 οὐκ ἀγνοίας τὴν ἔρευναν δείκνυσιν, ἀλλ' ἀκριβοῦς εἰδήσεως·
 20 οὕτω δὴ καὶ διὰ λέγει διὰ «Ἐπείρασεν», οὐδὲν ἄλλο φησὶν,
 ἀλλ' ἢ διὰ ἠπίσταιο ἀκριβῶς. Καὶ ἕτερον δὲ ἔστιν εἰπεῖν,
 διὰ δοκιμώτερον αὐτόν εἰργάζετο, ὡσπερ οὖν τὸν Ἀβραάμ
 τότε, οὕτω καὶ τοῦτον διὰ τῆς τοιαύτης ἐρωτήσεως ἐνάγων
 νῦν εἰς τὴν ἀκριβῆ τοῦ σημείου γινώσκουσιν. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ
 25 ὁ εὐαγγελιστὴς, ἵνα μὴ τῇ ἀσθενείᾳ τῆς λέξεως ἐναπομεί-
 νας, ὑποπιεύσης τι ἄτιπον περὶ τῶν εἰρημένων, ἐπήγαγεν·
 «Αὐτὸς γὰρ ἤδει τί ἔμελλε ποιεῖν».

ε Πλὴν ἐκεῖνο παρρησιάζεσθαι ἀναγκαῖον, πῶς, διὰ ἢ ὑπό-
 νοια πονηρά, εὐθὺς αὐτὴν ὁ εὐαγγελιστὴς μετὰ πολλῆς ἐπι-
 30 διορθοῦται τῆς οπουδῆς. Ὡσπερ οὖν ἐνιαῦθα, ἵνα μὴ τι

6. Γεν. 22, 1-2.

7. Δαν. 18, 42.

8. Ρωμ. 8, 27.

συνέδεσε τὸν Φίλιππον μὲ τὴν παραδοχὴν τῆς παρουσίας καταστάσεως, ὥστε, ὅταν γίνῃ τὸ θαῦμα νὰ μὴ ἡμπορέσῃ πλέον ν' ἀρνηθῆ τὰ ὅσα παρεδέχθη καὶ ἔπειτα νὰ καταλάβῃ τὴν ἔκτασιν τοῦ θαύματος κάμνων τὴν σύγκρισιν. Αὐτὸ λοιπὸν γίνεται καὶ ἐδῶ. Ὅταν ὁ Φίλιππος ἠρωτήθη ἀπὸ τὸν Χριστόν, ἀπήντησεν· «Διακοσίων δηναρίων ἄρτοι δὲν ἀρκοῦν διὰ νὰ πάρῃ ὁ καθένας ἀπὸ λίγο. Αὐτὸ τὸ εἶπε διὰ νὰ τὸν δοκιμάσῃ. Διότι αὐτὸς ἤξευρε τί ἐπρόκειτο νὰ κάμῃ». Τί σημαίνει, «Διὰ νὰ τὸν δοκιμάσῃ»; ἼΑρα δὲν ἤξευρε, τί θὰ τοῦ ἀπαντοῦσε; Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἰσχυρισθῆ κανεὶς κάτι τέτοιο.

2. Ποία εἶναι λοιπὸν ἡ σημασία τῆς λέξεως; Εἶναι δυνατὸν νὰ τὴν μάθωμεν ἀπὸ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Διότι καὶ ἐκεῖ λέγει· «Καὶ μετὰ ταῦτα ἐδοκίμαζεν ὁ Θεὸς τὸν Ἀβραὰμ καὶ εἶπε· «Πάρε τὸν υἱόν σου τὸν μονογενῆ, τὸν ὁποῖον ἠγάπησες, τὸν Ἰσαάκ»⁶. Ἄλλ' οὔτε ἐκεῖ φαίνεται νὰ ἐννοῆ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἐπερίμενε νὰ ἰδῆ τὸ τέλος τῆς δοκιμασίας, ἂν θὰ ὑπακούσῃ ἢ ὄχι (διότι πῶς ἦτο δυνατὸν δι' αὐτόν, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε τὰ πάντα πρὶν νὰ γίνουιν;'), ἀλλὰ καὶ τὰ δύο ἔχουν λεχθῆ σύμφωνα μὲ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Ὅπως δηλαδὴ, ὅταν λέγῃ, «Ἐρευνᾶ τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων»⁸ δὲν σημαίνει τὴν ἄγνοιαν, ἀλλὰ τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν, ἔτσι καὶ ὅταν λέγῃ, «Ἐδοκίμασεν», δὲν ἐννοεῖ τίποτε ἄλλο παρὰ ὅτι ἐγνώριζεν ἀκριβῶς. Ἄλλὰ καὶ κάτι ἄλλο ἡμπορεῖ νὰ ἰσχυρισθῆ κανεὶς, ὅτι δηλαδὴ ὅπως τότε τὸν Ἀβραὰμ ἔτσι καὶ τώρα τὸν Φίλιππον μὲ τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν τὸν ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν τοῦ θαύματος. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς, διὰ νὰ μὴ ὑποψιασθῆς κάτι τὸ ἀνόητον ἀπὸ ὅσα ἐλέχθησαν ἕνεκα τῆς ἀπλότητος τῆς ἐκφράσεως, προσέθεσεν· «Διότι αὐτὸς ἐγνώριζε, τί ἐπρόκειτο νὰ κάμῃ».

Πρέπει ὅμως νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι, ὅταν ἡ ὑποψία προέρχεται ἀπὸ πονηρίαν ὁ Εὐαγγελιστὴς τὴν ἐπανορθώνει ἀμέσως μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν. Ὅπως ἀκριβῶς ἐδῶ,

τοιοῦτον ὑποπιεύωσιν οἱ ἀκούοντες, προσέθηκε τὴν ἐπιδιόρ-
 θωσιν, εἰπὼν «Αὐτὸς γὰρ ἦδει τί ἔμελλε ποιεῖν». οὕτω καὶ
 ἐκεῖ λέγων, διτι ἐδίωκον αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι, «Ὅθ' ἄλλοθι
 ἔλυε τὸ Σάββατον, ἀλλ' διτι καὶ Πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν Θε-
 5 ὄν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ», εἰ μὴ ἀπόφασις ἦν αὐτοῦ
 τοῦ Χριστοῦ διὰ τῶν ἔργων βεβαιουμένη, προσέθηκεν ἄν
 κάκει τὴν ἐπιδιόρθωσιν ταύτην. Εἰ γὰρ ἐν οἷς αὐτὸς λέγει,
 ὑφορᾶται ὁ εὐαγγελιστής, μὴ τις ὑποπιεύσῃ, πολλῶ μᾶλλον
 ἐν οἷς ἕτεροι περὶ αὐτοῦ τοῦτο ἔλεγον, ὑπείδειο ἄν, εἰ μὴ
 10 προσήκουσαν ἑώρα περὶ αὐτοῦ κραιτούσαν ὑπόνοιαν. Ἄλλ'
 οὐκ ἐποίησεν ἦδει γὰρ αὐτοῦ τὴν γνώμην οὖσαν τοῦτο καὶ
 ψῆφον ἀκίνητον. Διὰ τοῦτο εἰπὼν, «Ἰσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ
 Θεῷ», οὐκ ἐχρήσατο ἐπιδιορθώσῃ τινὶ τοιαύτῃ· οὐ γὰρ ἐ-
 κείνων ἦν ὑπόνοια διεφθαρμένη τὸ λεγόμενον, ἀλλ' ἀπόφα-
 15 σις αὐτοῦ κεκυρωμένη διὰ τῶν ἔργων

Ἐρωτηθέντος τοίνυν τοῦ Φιλίππου, «Φησὶν Ἀνδρέας
 ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου· Ἔσιν ὧδε παιδάριον ἔχον
 πέντε ἄρτους κριθίνους, καὶ δύο ὑψάρια· ἀλλὰ ταῦτα τί ἐ-
 σιν εἰς ἰσοῦτους;». Ὑψηλότερος μὲν τοῦ Φιλίππου ὁ Ἀν-
 20 δρέας, οὐ μὴ εἰς τὸ πᾶν ἐφθασεν. Οἴμαι δὲ μηδὲ ἀπλῶς
 τοῦτο εἰπεῖν, ἀλλ' ἀκηκοῖα αὐτὸν τῶν προφητῶν τὰ θαύ-
 ματα καὶ πῶς Ἐλισσαῖος ἐποίησε τὸ ἐπὶ τῶν ἄρτων σημεί-
 ον. Διὰ δὴ τοῦτο ἀνέβη μὲν ἐπὶ τὴν ὕψος, οὐκ ἴσχυσε δὲ πρὸς
 αὐτὴν φθάσαι τὴν κορυφήν.

25 Μάθωμεν ἐντεῦθεν οἱ τῆ ἰουφῆ προσέχοντες, τίνα ἐ-
 σιοῦντι οἱ θαυμαστοὶ ἄνδρες ἐκεῖνοι καὶ μεγάλοι, καὶ τῆ
 ποσότητι τῶν ἐπιφερομένων καὶ τῆ ποιότητι τὴν εὐτέλειαν
 αὐτῶν τῆς τραπέζης ἰδωμέν τε καὶ μιμησώμεθα. Τὰ γοῦν

διὰ νὰ μὴ ὑποψιαθοῦν κάτι παρόμοιον οἱ ἄκροαταί, προσέθεσε τὴν ἐπανόρθωσιν λέγων· «Διότι αὐτὸς ἐγνώριζε, τί ἐπρόκειτο νὰ κάμῃ». Ἔτσι καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον πού ἀναφέρει, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι κατεδίωκαν τὸν Χριστόν, «Ἦν ὁ μόνον διότι κατήργει τὸ Σάββατον, ἀλλὰ καὶ διότι ἰσχυρίζετο ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἰδικὸς τοῦ Πατρὸς καὶ ἔκαμνε τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἴσον μὲ τὸν Θεόν», ἂν δὲν ἦτο ἀπόφασις τοῦ ἰδίου τοῦ Χριστοῦ πού ἐβεβαιώνετο ἀπὸ τὰ ἔργα του, ὁ Εὐαγγελιστὴς καὶ εἰς ἐκεῖνο τὸ σημεῖον θὰ ἔκαμνε αὐτὴν τὴν ἐπανόρθωσιν. Διότι ἂν ὁ Εὐαγγελιστὴς φοβῆται, μήπως εἰς τοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ ἰσχωρήσῃ καμμία ὑποψία, θὰ ὑπωψιάζετο πολὺ περισσότερον ἐκεῖνα πού θὰ ἔλεγαν ἄλλοι περὶ αὐτοῦ, ἂν δὲν ἔβλεπεν ὅτι ἐπεκράτει ἡ ἀρμόζουσα γνώμη περὶ αὐτοῦ. Ἀλλ' ὅμως δὲν τὸ ἔκαμεν αὐτό· διότι ἐγνώριζεν ὅτι ἡ γνώμη του ἦτο αὐτὴ καὶ ὅτι ἡ ἀπόφασίς του ἦτο ἀμετακίνητος. Δι' αὐτό, ἀφοῦ ὁ Εὐαγγελιστὴς εἶπεν «Ἦν ὁ μόνον ἐκαμνε τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἴσον μὲ τὸν Θεόν», δὲν ἐχρειάσθη καμμίαν τοιαύτην ἐπανόρθωσιν. Διότι ἡ γνώμη των δὲν εἶχε διαφθαρῆ, ἀλλ' ἦτο ἐπιβεβαιωμένη μὲ τὰ ἔργα του.

Ὅταν λοιπὸν ἠρωτήθη ὁ Φίλιππος, «Λέγει ὁ Ἀνδρέας, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Σίμωνος Πέτρου· Ὑπάρχει ἐδῶ ἕνα παιδί, πού ἔχει πέντε κριθαρένους ἄρτους καὶ δύο ψάρια. Ἀλλὰ τί νὰ κάμουν αὐτὰ εἰς τόσους πολλούς»; Λεπτότερον ἀπὸ τὸν Φίλιππον σκέπτεται ὁ Ἀνδρέας, ἀλλ' ὅμως δὲν κατενόησε τὰ πάντα. Νομίζω μάλιστα, ὅτι αὐτὸ δὲν τὸ εἶπε χωρὶς αἰτίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχεν ἀκούσει διὰ τὰ θαύματα τῶν Προφητῶν καὶ πῶς ὁ Ἐλισσαῖος ἔκαμε τὸ θαῦμα μὲ τοὺς ἄρτους. Διὰ τοῦτο ὁ Ἀνδρέας ἀνῆλθε μὲν εἰς τὸ ὕψωμα, δὲν κατῴρθωσεν ὅμως νὰ φθάσῃ εἰς τὴν κορυφήν.

Ἄς διδαχθῶμεν ἀπ' ἐδῶ ὅσοι ἔχομεν τὸν νοῦν μας εἰς τὴν πολυτέλειαν, τί ἔτρωγαν οἱ μεγάλοι καὶ ἀξιωθαστοὶ ἐκεῖνοι ἄνδρες, ἃς ἴδωμεν καὶ κατὰ τὴν ποσότητα τῶν ἐδεσμάτων καὶ κατὰ τὴν ποιότητα τὴν λιτότητα τῆς τραπέζης των καὶ ἃς τοὺς μιμηθῶμεν. Τὰ ὅσα ἀκολουθοῦν

ἐξῆς τούτων πολλῆς ἀσθενείας. Μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν, «Ἐχει
 πέντε ἄριους κριθίνους», ἐπήγαγεν· «Ἀλλὰ ταῦτα τί ἐσιν
 εἰς τοσοῦτους;». Ἐνόμιζε γὰρ ὅτι ἀπὸ μὲν ἐλατιόνων ἐλάτι-
 5 να, ἀπὸ δὲ πλειόνων πλείονα ἔμελλε ποιεῖν ὁ θαυματουργ-
 ῶν· ὅπερ οὐκ ἦν. Ὁμοίως γὰρ ἦν αὐτῷ εὐκολον ἀπὸ τε
 πλειόνων, ἀπὸ τε ἐλατιόνων ποιῆσαι πηγᾶσαι τῶν ἄριων
 τὴν φύσιν.

Οὐ γὰρ ὕλης ἐδεῖτο τῆς ὑποκειμένης· ἀλλ' ὥστε μὴ
 δόξαι τὴν κτίσιν ἀλλοτριαν εἶναι τῆς αὐτοῦ σοφίας, ὡς οἱ
 10 μετὰ ταῦτα διαβάλλοντες οἱ τὰ Μαρκίωνος νοσήσαντες ἔ-
 λεγον, αὐτῇ τῇ κτίσει κέχρηται πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῶν
 θαυμάτων. Ἐπεὶ οὖν ἀπέγνωσαν ἀμφοτέρω οἱ μαθηταί,
 τότε θαυματουργεῖ λοιπόν· οὕτω γὰρ μᾶλλον ἐκέρδαναν,
 πρότερον ὁμολογήσαντες τοῦ πράγματος τὴν δυσκολίαν, ἵνα
 15 διὰ γένηται, μάθωσι τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν. Ἐπειδὴ γὰρ
 γίνεσθαι σημεῖον ἔμελλε τὸ καὶ προφήταις κατορθωθέν,
 εἰ καὶ μὴ ὁμοίως, ἔμελλε δὲ καὶ εὐχαριστήσας αὐτὸ πρό-
 τερον ποιεῖν· ἵνα μὴ εἰς ἀσθενῆ ἵνα καταπέσωσιν ὑπόνοιαν,
 ὅρα πῶς αὐτὸ καὶ τῷ τρόπῳ διὰ πάντων ἐπῆρε καὶ τὴν
 20 διαφορὰν ἔδειξεν. Οὕτω γὰρ τῶν ἄριων φανέντων, τὸ
 θαῦμα ποιεῖ, ἵνα μάθῃς ὅτι τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα αὐτῷ ὑφέ-
 σιηκε, καθάπερ ὁ Παῦλος φησὶν· «Ὁ καλῶν τὰ μὴ ὄντα
 ὡς ὄντα». Ὡς ἐτοίμου γὰρ καὶ παρεσκευασμένης τῆς τρα-
 πέζης, ἐκέλευσεν αὐτοὺς εὐθέως ἀναπεσεῖν. Οὕτω καὶ διὰ
 25 τούτου τὴν διάνοιαν τῶν μαθητῶν ἀνέσκησεν.

“Οἱ δὲ καὶ ἐκέρδαναν ἀπὸ τῆς ἐρωτήσεως, εὐθέως ὑπή-
 κουςαν, καὶ οὐκ ἐθορυβήθησαν, οὐδὲ εἶπον τί ποιε τοῦτό
 ἐσσι; πῶς κελεύεις ἀναπεσεῖν, οὐδενὸς ἐν τῷ μέσῳ φαινο-
 μένου; Οὕτω καὶ πρὸ τῆς ὕψεως τοῦ σημείου πιστεύειν ἤρξαν-

φανερώνουν μεγάλην πνευματικὴν ἀδυναμίαν. Διότι, ἀφοῦ ὁ Ἀνδρέας εἶχεν εἰπεῖ, «Ἐχει πέντε κριθαρένιους ἄρτους», ἔπειτα ἐπρόσθεσεν· «Ἄλλὰ τί νὰ κάμουν αὐτὰ εἰς τόσους πολλούς». Διότι ἐνόμιζεν ὅτι ὁ δημιουργὸς τῶν θαυμάτων ἐπρόκειτο νὰ κάμῃ ἀπὸ τὰ ὀλιγώτερα ὀλιγώτερα καὶ ἀπὸ τὰ περισσότερα περισσότερα. Ἄλλὰ δὲν ἦτο ἔτσι. Διότι ἦτο ἐξ Ἰσοῦ εὐκόλον εἰς αὐτὸν νὰ κάμῃ μεγάλην ἀφθονίαν ἄρτων καὶ ἀπὸ τὰ περισσότερα καὶ ἀπὸ τὰ ὀλιγώτερα.

Διότι δὲν εἶχεν ἀνάγκην τῆς ὑποκειμένης ὕλης, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ θεωρηθῇ ὅτι ἡ δημιουργία ἦτο ξένη πρὸς τὴν ἰδικὴν του σοφίαν, πρᾶγμα πού μὲ τὰς συκοφαντίας των ὑπεστήριζον οἱ νοσηροὶ ὁπαδοὶ τοῦ Μαρκίωτος, χρησιμοποιοῦν τὴν ἰδίαν τὴν δημιουργίαν διὰ τὴν τέλεσιν τῶν θαυμάτων. Ὅταν λοιπὸν καὶ οἱ δύο μαθηταὶ ἔπαυσαν νὰ ἐλπίζουν, τότε ἀκριβῶς κάμνει τὸ θαῦμα. Διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὠφελοῦντο περισσότερον, νὰ παραδέχωνται πρῶτα τὴν δυσκολίαν τοῦ πράγματος διὰ νὰ γνωρίσουν, διὰ νὰ γίνῃ, τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ τὸ θαῦμα, τὸ ὁποῖον εἶχε τελεσθῆ καὶ ἀπὸ τοὺς Προφήτας, ἂν καὶ ὄχι μὲ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἐπρόκειτο νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Θεὸν πρὶν τὸ κάμῃ, διὰ νὰ μὴ πέσουν εἰς κάποιαν ἀδύνατον ὑποψίαν, πρόσεχε πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον αἰχμαλωτίζει ὄλων τὰς σκέψεις καὶ ἀπέδειξε τὴν διαφοράν. Διότι κάμνει τὸ θαῦμα, πρὶν φανοῦν ἀκόμη οἱ ἄρτοι, διὰ νὰ καταλάβῃς ὅτι ὅσα δὲν ὑπῆρχον εἶχον ὑποταχθῆ εἰς αὐτὸν ὡς νὰ ὑπῆρχον, καθὼς λέγει ὁ Παῦλος «ὁ ὁποῖος καλεῖ ὅ,τι δὲν ὑπάρχει σὰν νὰ ὑπῆρχε»⁹. Συνέστησεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ καθήσουν, σὰν νὰ ἦτο τὸ τραπέζι ἑτοιμον καὶ στρωμένον. Καὶ μὲ αὐτὸν ἐπίσης τὸν τρόπον διήγειρε τὸν νοῦν τῶν μαθητῶν.

Ἐπειδὴ ὅμως εἶχον ὠφελῆσθαι ἀπὸ τὴν ἐρώτησιν, ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ ὅτι ὑπήκουσαν ἀμέσως καὶ δὲν ἐταράχθησαν, οὔτε εἶπαν· τί εἶναι αὐτό; πῶς συνιστᾶς νὰ καθήσουν κάτω, χωρὶς νὰ ἔχη φανῆ εἰς τὸ μεταξὺ τίποτε; Ἐτσι ἤρχισαν

το οί παρά τήν ἀρχήν τοιοῦτον ἀποσιήσαντες ὡς εἰπεῖν, «Πόθεν ἀγοράσομεν ἄριους;» ὅτι καί μετὰ προθυμίας ἀνέκλιναν τοὺς ὄχλους. Ἀλλὰ τί δήποτε τὸν παραλυτικὸν μέλλων ἀνορθοῦν οὐκ εὐχεται, οὐδὲ τὸν νεκρὸν ἐγείρων, οὐδὲ τὴν θάλασσαν χαλινῶν ἐνιαῦθα δὲ ἐπὶ τῶν ἄριων τοῦτο ποιεῖ; Δεικνὺς ὅτι τοὺς τροφῆς ἀρχομένους εὐχαριστεῖν δεῖ τῷ Θεῷ. Καὶ ἄλλως δέ, ἐπὶ τῶν ἐλαιτόνων αὐτὸ μάλιστα ἐργάζεται, ἵνα μάθῃς ὅτι οὐ δεόμενος αὐτὸ ποιεῖ. Εἰ γὰρ δεόμενος, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῶν μειζόνων ἂν αὐτὸ ἐποίησεν. Ὁ δὲ ἐκεῖνα αὐθεντικῶς ποιήσας, εὐδηλον ὅτι καὶ ταῦτα συγκαταθαιτικῶς ἔπρατεν.

3. Ἔτι τε καὶ ὅτι ὄχλος πολὺς ἦν παρών, καὶ ἐχρῆν αὐτοὺς πεισθῆναι, ὅτι κατὰ γνώμην Θεοῦ παρεγένειο. Διὰ τοῦτο ὅσον μὲν ὁ μόνος ποιῆσει σημεῖον, οὐδὲν τοιοῦτον ἐπι-
15 δείκνυται διὰ δὲ ἐπὶ πολλῶν αὐτὸ ποιῆσει, ὥστε πιστεῦσαι αὐτοὺς ὅτι οὐκ ἀντίθεός τις ἐστίν, οὐδὲ ἐναντίος τῷ γεγεννηκότι, διὰ τῆς εὐχαριστίας ἀναιρεῖ τὴν ὑποψίαν. «Καὶ ἔδωκε τοῖς ἀνακειμένοις, καὶ ἐνεπλήθησαν». Εἶδες πόσον δούλου καὶ δεσπότου τὸ μέσον; Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἐκ μέτρου
20 ἔχοντες τὴν χάριν, οὕτως ἐθαυματούργουν· ὁ δὲ Θεὸς ἀπολελυμένη δυνάμει ποιῶν, μετὰ πολλῆς ἅπαντα εἰργάζετο τῆς περιουσίας.

«Καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς· Συναγάγετε τὰ περισσεύου-
τα κλάσματα. Οἱ δὲ συνήγαγον, καὶ ἐγένισαν δώδεκα κο-
25 φίνους». Οὐκ ἐπίδειξις ἦν τοῦτο περιττὴ, ἀλλ' ὥστε μὴ φαντασίαν νομιοθῆναι τὸ πρᾶγμα· διὰ δὲ τοῦτο καὶ ἐξ ὑποκειμένης ὑλῆς δημιουργεῖ. Τίνος δὲ ἕνεκεν οὐ τοῖς ὄχλοις ἔδωκεν θασιάσαι, ἀλλὰ τοῖς μαθηταῖς; Ὅτι μάλιστα

νά πιστεύουν, πρὶν ἰδοῦν τὸ θαῦμα, αὐτοὶ ποὺ εἰς τὴν ἀρχὴν τόσον πολὺ δὲν ἐπίστευσαν, ὥστε νὰ ἐρωτήσουν· «Ἀπὸ ποῦ θὰ ἀγοράσωμεν ἄρτους;». Ἐπὶ πλέον μὲ προθυμίαν ἔβαλαν τὸν κόσμον νὰ καθήσῃ κάτω. Ἀλλὰ διατί δὲν προσεύχεται, ὅταν πρόκειται νὰ σηκώσῃ τὸν παραλυτικόν, οὔτε ὅταν ἀνασταίνη τὸν νεκρόν, οὔτε ὅταν γαληνεύῃ τὴν θάλασσαν, κάμνει ὅμως αὐτὸ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἄρτων; Διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι, ὅταν ἀρχίζωμεν νὰ τρώγωμεν, πρέπει νὰ εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεόν. Ἄλλωστε καὶ διὰ πολὺ μικρότερα θαύματα προσεύχεται, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι δὲν τὸ κάμνει ἀπὸ ἀνάγκην. Διότι, ἂν εἶχεν ἀνάγκην, θὰ ἔκαμνε τοῦτο διὰ μεγαλύτερα θαύματα. Ἐκεῖνος δὲ ποὺ ἐτέλεσεν αὐτὰ μὲ πλήρη ἐξουσίαν, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι δὲν ἤμποροῦσε νὰ κάμῃ αὐτὰ εἰς τὴν παροῦσαν περίπτωσιν παρὰ μόνον κατὰ συγκατάβασιν.

3. Ἐπὶ πλέον, ὑπῆρχε καὶ πολὺς κόσμος καὶ ἔπρεπε νὰ πεισθῇ, ὅτι ἦλθε μὲ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο, ὅταν κάμνῃ κάποιο θαῦμα μόνος του, δὲν χρησιμοποιοεῖ παράμοιον τρόπον. Ὅταν ὅμως κάμνῃ θαῦμα ἐνώπιον πολλῶν χρησιμοποιοεῖ τοῦτο, ὥστε νὰ πιστεύσουν ὅτι δὲν εἶναι κάποιος ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ, οὔτε ἀντίθετος πρὸς τὸν Πατέρα καὶ διὰ τῆς προσευχῆς ἀναιρεῖ τὴν ὑποψίαν. «Καὶ ἐμοίρασεν εἰς τοὺς καθισμένους καὶ ἐχόρτασεν». Εἶδες διαφορὰν μεταξὺ δούλου καὶ κυρίου; Διότι οἱ μὲν μαθηταὶ ἔχοντες μὲ μέτρον τὴν χάριν ἔκαμνον θαύματα, ὁ δὲ Θεὸς ἔχων ἀπόλυτον ἐξουσίαν, ἔκαμεν ὅλα τὰ θαύματα μὲ πλήρη αὐθεντίαν.

«Καὶ εἶπεν εἰς τοὺς μαθητάς· «Μαζεῦσετε τὰ κομμάτια ποὺ ἐπερίσσευσαν». Αὐτοὶ δὲ τὰ ἐμάζευσαν καὶ ἐγένισαν δώδεκα κοφίνια». Αὐτὸ δὲν ἦτο περιττὴ ἐπίδειξις, ἀλλ' ἐγινε διὰ νὰ μὴ νομισθῇ ὅτι τὸ γεγονός ἦτο φανταστικόν. Δι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς δημιουργεῖ καὶ ἀπὸ τὴν ὕλην ποῦ ἔχει εἰς τὴν ἐξουσίαν του. Διατί ὅμως δὲν ἔδωσεν ἐντολὴν εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ κάμουν αὐτὴν τὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ εἰς τοὺς

τούτους παιδεῦσαι ἠθούλειο τοὺς μέλλοντας εἶναι διδασκάλους τῆς οἰκουμένης. Τὸν μὲν γὰρ πλῆθος οὐδὲν μέγα ἔμελλε καρπώσασθαι ἐκ τῶν θαυμάτων τέως· εὐθέως γοῦν ἐπελανθάνοντο αὐτοί, καὶ ἦτιον ἕτερον θαῦμα· οὗτοι δὲ οὐ τὰ
 5 τυχόνια κερδαίνειν ἔμελλον. Ἦν δὲ καὶ τῷ Ἰούδα κατὰκριμα τὸ γινόμενον οὐ τὸ τυχόν, βασιάζοντι τὸν κόφινον. Ὅτι δὲ τῆς αὐτῶν παιδεύσεως ἕνεκεν ταῦτα ἐγένετο, ἐκ τοῦ εἰρημένου ὑστερον δῆλον, ὅπερ ἀνέμνησεν αὐτοὺς λέγων «Ὁὔπω νοεῖτε πόσους κοφίνους ἐλάβετε;». Καὶ τὸ
 10 Ἰσαρίθμους εἶναι τοῖς μαθηταῖς τοὺς κοφίνους τῶν λειψάνων, τῆς αὐτῆς ἕνεκεν αἰτίας γέγονεν. Ὑστερον δὲ ἐπειδὴ ἐπαιδευθήσαν, οὐκ ἔτι ἰσοσούτους, ἀλλὰ σπυρίδας ἐπιᾶ.

Ἐγὼ δὲ οὐ τὸ πλῆθος θαυμάζω τῶν γεγρονότων ἄριων μόνον, ἀλλὰ μὴν μετὰ τοῦ πλήθους καὶ τὴν ἀκρίθειαν τοῦ
 15 περισσεύματος, διὸ οὔτε πλεῖον οὔτε ἔλαιον ἐποίησε περισσευθῆναι, ἀλλὰ ἰσοσῦτον ὅσον ἐβούλειο, προειδῶς πόσα ἀναλώσουσιν· ὅπερ ἀφάτου δυνάμεως ἦν. Ἐπιστοιῦτο μὲν οὖν τὰ κλάσματα τὸ γεγονός, ἀμφότερα ἐμφαίνοντα, καὶ διὸ οὐ φαντασία τις ἦταν τὰ γεγενημένα καὶ διὸ ἐξ ἐκείνων ἦν ὧν
 20 ἐτράφησαν. Τὸ δὲ τῶν ἰχθύων, τότε μὲν ὑποκειμένων ἐγένετο· ὑστερον δὲ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, οὐκ ἔτι ἐξ ὕλης ὑποκειμένης. Τίνος ἕνεκεν; Ἴνα μάθῃς διὸ καὶ νῦν τῇ ὕλη ἐκέχρητο, οὐ δι' ἔνδειαν, οὐδὲ δεόμενος ὑποβάθρας, ἀλλ' ὥστε τὰ τῶν αἰρετικῶν ἐμφράξαι στόματα. «Οἱ δὲ ὄχλοι
 25 ἔλεγον, διὸ Οὐτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης». Ὡ γαστριμαργίας ὑπερβολή· μυρία τούτων εἰργάσατο θαυμασιότερα

10. Ματθ. 16, 9.

11. Αὐτόθι 15, 57.

μαθητάς; Διότι ἤθελε νὰ παιδαγωγῆσῃ πρὸ παντὸς αὐτοῦς, οἱ ὅποιοι ἐπρόκειτο νὰ γίνουν διδάσκαλοι τῆς οἰκουμένης. Διότι ὁ πολὺς κόσμος δὲν ἐπρόκειτο νὰ ὠφεληθῆ τίποτε τὸ σπουδαῖον ἀπὸ τὰ θαύματα πλέον. Διότι οἱ ἄνθρωποι ἐλησμόνουν ταχέως καὶ ἐζήτουν ἄλλο θαῦμα. Αὐτοὶ ὅμως ἐπρόκειτο νὰ ἔχουν ὄχι τυχαίας ὠφελείας. Δὲν ἦτο δὲ καὶ τυχαία ἡ τιμωρία ποὺ ἔγινεν εἰς τὸν Ἰούδαν, τὸ ὅτι δηλαδὴ ἐβάσταζε τὸ κοφίνι. Ὅτι δὲ αὐτὰ ἔγιναν μὲ σκοπὸν τὴν διαπαιδαγώγησίν των, ἀπεδείχθη ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ ἐλέχθη ἀργότερα καὶ τὸ ὅποιον ὁ Χριστὸς τοῦς τὸ ὑπενθύμισε λέγων· «Δὲν γνωρίζετε πόσα κοφίνια ἐπήρατε;»¹⁰. Καὶ τὸ ὅτι οἱ μαθηταὶ ἦσαν ἴσοι μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν περισσευμάτων τῶν κοφινιῶν, ἔγινε διὰ τὴν ἰδίαν αἰτίαν. Ἐπειτα ὅμως, ἀφοῦ ἐξεπαιδεύθησαν, δὲν ἐσήκωσαν μόνον αὐτά, ἀλλὰ ἐπὶ γεμᾶτα καλάθια¹¹.

Ἐγὼ ὅμως δὲν θαυμάζω μόνον τὴν ἀφθονίαν τῶν ἄρτων ποὺ ἔγιναν, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὴν ἀφθονίαν καὶ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κομματιῶν ποὺ ἐπερίσσευσαν, ὅτι δηλαδὴ ἔκαμε νὰ μὴ περισσεύσουν οὔτε περισσότερα οὔτε ὀλιγώτερα, ἀλλὰ τόσον, ὅσον ἤθελε, ἐπειδὴ προέβλεψε πόσα θὰ καταναλώσουν. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις ἀναμφισβητήτου δυνάμεως. Τὸ θαῦμα λοιπὸν ἐπεβεβαίωσαν τὰ κομμάτια τοῦ ἄρτου, ποὺ ἐσήμαιναν καὶ τὰ δύο: καὶ ὅτι αὐτὰ ποὺ ἔγιναν δὲν ἦσαν φανταστικὰ καὶ ὅτι τὰ κομμάτια εἶχαν περισσεύσει ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔφαγαν. Τὸ δὲ θαῦμα τῶν ἰχθύων εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν περίπτωσιν ἔγινεν ἀπὸ τοῦς ἰχθύς ποὺ τοῦ ἐδόθησαν, ὕστερα ὅμως μετὰ τὴν Ἀνάστασίν του δὲν ἔγινε πλέον ἀπὸ τὴν προηγουμένην ὕλην. Διατί αὐτὴ ἡ διαφορά; Διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι καὶ τώρα ἐχρησιμοποίησε τὴν ὕλην ὄχι ἀπὸ ἔλλειψιν, οὔτε διότι εἶχε ἀνάγκην θεμελιώσεως, ἀλλὰ διὰ νὰ βουλώσῃ τὰ στόματα τῶν αἰρετικῶν. «Οἱ δὲ ἄνθρωποι ἔλεγον· Αὐτὸς εἶναι ἀληθινὰ ὁ προφήτης». Ὡ ὑπερβολικὴ γαστριμαργία. Εἶχε κάμει ἄπειρα, ποὺ ἦσαν ἀξιοθαυμαστότερα τούτων, ἀλλὰ πουθενὰ δὲν

καὶ οὐδαμοῦ τοῦτο ὠμολόγησαν, ἀλλ' ὅτι ἐνεπλήθησαν

Ἐὰν ἐκ τούτου δῆλον, ὅτι προφήτην τινὰ προσεδόκων
ἐξαίρειον. Καὶ γὰρ ἐκεῖνοι ἔλεγον· «Σὺ εἶ ὁ προφήτης;»· καὶ
οὗτοι· «Οὐτός ἐστιν ὁ προφήτης. Ὁ γοῦν Ἰησοῦς, γνοὺς ὅτι
5 μέλλουσι ἔρχεσθαι καὶ ἀρπάζειν αὐτόν, ἵνα ποιήσωσιν αὐτὸν
βασιλέα, ἀνεχώρησεν εἰς τὸ ὄρος». Βαβαὶ πόση τῆς γαστρι-
μαργίας ἢ τυραννίς! πόση τῆς γνώμης ἢ εὐκολία! οὐκ ἔτι
αὐτοῖς τῆς τοῦ Σαββάτου παραβάσεως μέλει· οὐκ ἔτι ζηλοῦ-
σιν ὑπὲρ Θεοῦ, ἀλλὰ πάντα ἔροισι, τῆς γαστροῦ αὐτοῖς ἐμπλη-
10 σθεισης. Καὶ προφήτης ἦν παρ' αὐτοῖς, καὶ βασιλέα χειροτονεῖν
ἔμελλον· ὁ δὲ Χριστὸς φεύγει. Τί δήποτε; Παιδεύων ἡμᾶς
τῶν κοσμικῶν καταφρονεῖν ἀξιωματίων, καὶ δεικνὺς ὅτι
οὐδενὸς δεῖται τῶν ἐπὶ τῆς γῆς.

Ὁ γὰρ πάντα εὐτελῆ ἐπιλεξάμενος, καὶ μητέρα καὶ οἰ-
15 κίαν καὶ πόλιν καὶ ἀναιροφὴν καὶ ἱματίων οἰολήν, οὐκ ἔ-
μελλεν ὑστερον ἀπὸ τῶν ἐν τῇ γῆ φαίνεσθαι. Τὰ μὲν γὰρ
ἀπὸ τῶν οὐρανῶν, λαμπρά τε ἦν καὶ μεγάλα, ἄγγελοί τε
καὶ ἀσιτήρ καὶ Πατήρ θεῶν καὶ Πνεῦμα μαρτυροῦν καὶ προ-
φηταὶ πρόρρωθεν ἀνακηρύττοντες· τὰ δὲ ἐν τῇ γῆ πάντα εὐ-
20 τελῆ, ἵνα καὶ οὐτιῶ μείζονως ἢ δύναμις φαίνηται. Ἦλθε
δὲ καὶ παιδεύων ἡμᾶς καταφρονεῖν τῶν ἐνταῦθα, καὶ μη-
δαμοῦ τεθηπέναι μηδὲ ἐκπλήττεσθαι τὰ τοῦ βίου λαμπρά,
ἀλλὰ καταγελαῖν ἀπάντων τούτων καὶ τῶν μελλόντων ἔραν.
Ὁ γὰρ τὰ ἐνταῦθα θαυμάζων, οὐ θαυμάσεται τὰ ἐν τοῖς
25 οὐρανοῖς. Διὰ τοῦτο καὶ τῷ Πιλάτῳ ἔλεγεν· «Ἡ ἐμὴ βα-
σιλεία οὐκ ἔστιν ἐντεῦθεν», ἵνα μὴ δόξη λοιπὸν ἀνθρωπίνῳ
φόβῳ καὶ δυναστείᾳ πρὸς τὸ πείθειν ἀποκεχρησθαι. Πῶς
οὖν εἶπεν ὁ προφήτης· «Ἴδου ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεταιί σοι

ὠμολόγησαν τοῦτο παρὰ μόνον ἄφοῦ ἐχώρτασαν.

Ἐπομένως καὶ ἀπὸ αὐτὸ εἶναι φανερόν, ὅτι ἐπερίμενον κάποιον διάσημον προφήτην. Διότι οἱ Ἰουδαῖοι τὸν ἠρώτων· «Σὺ εἶσαι ὁ προφήτης;». Καὶ αὐτοὶ ἐδῶ ἔλεγαν, «Αὐτὸς εἶναι ὁ Προφήτης. Ὁ Ἰησοῦς λοιπὸν ἐπειδὴ ἀντελήφθη, ὅτι πρόκειται νὰ ἔλθουν καὶ νὰ τὸν ἀρπάξουν διὰ νὰ τὸν κάμουν βασιλέα, ἔφυγε πάλιν εἰς τὸ ὄρος». Ἀλλοίμονον, πόσον μεγάλη εἶναι ἡ τυραννὶς τῆς γαστριμαργίας! Πόση ἡ εὐκολία ἀλλαγῆς γνώμης τῶν Ἰουδαίων! Δὲν ἐνδιαφέρονται πλέον αὐτοὶ διὰ τὴν παράβασιν τῆς ἀργίας τοῦ Σαββάτου, οὔτε ἔχουν ζῆλον διὰ τὸν Θεόν, ἀλλ' ἄφοῦ ἐγέμισαν τὴν κοιλίαν των, τὰ ἀπέρριψαν ὅλα. Καὶ Προφήτης ἦτο πλέον δι' αὐτούς καὶ βασιλέα ἤθελαν νὰ τὸν στέψουν. Ἄλλ' ὁ Χριστὸς φεύγει. Διὰ τί; Διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ περιφρονῶμεν τὰ κοσμικὰ ἀξιώματα καὶ διὰ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην κανενὸς ἀπὸ τὰ ἐπίγεια.

Διότι αὐτὸς ποῦ ἐπέλεξε τὰ πλέον ἀσήμαντα καὶ ὡς πρὸς τὴν μητέρα καὶ ὡς πρὸς τὴν οἰκίαν καὶ ὡς πρὸς τὴν πόλιν καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀνατροφὴν καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐνδυμασίαν, δὲν ἐνδιεφέρετο νὰ διακριθῇ ἀπὸ τὰ ἐπίγεια. Διότι τὰ ἐπουράνια ἦσαν λαμπρὰ καὶ σπουδαῖα, ὅπως ἄγγελοι καὶ ἀστήρ, Πατὴρ ἐκβάλλων φωνὴν καὶ Πνεῦμα δίδον μαρτυρίαν καὶ Προφήται προαναγγέλλοντες αὐτὸν ἀπὸ μακροῦ χρόνου. Τὰ ἐπίγεια ὅμως ἦσαν ὅλα εὐτελεῖ, διὰ νὰ φαίνεται μεγαλυτέρα ἡ δύναμις του. Ἦλθε λοιπὸν διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ περιφρονῶμεν τὰ ἐπίγεια, νὰ μὴ θαυμάζωμεν καὶ νὰ μὴ ἐκπληττώμεθα ἀπὸ τὴν λαμπρότητα τῆς παρουσίας ζωῆς, ἀλλὰ νὰ περιφρονῶμεν ὅλα αὐτὰ καὶ νὰ ἐπιθυμῶμεν τὰ μέλλοντα. Διότι ἐκεῖνος ποῦ θαυμάζει τὰ ἐπίγεια, δὲν θὰ θαυμάσῃ τὰ ἐπουράνια. Δι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν εἰς τὸν Πιλάτον· «Ἡ ἰδική μου βασιλεία δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτον»¹², διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι χρησιμοποιεῖ τὸν ἀνθρώπινον φόβον καὶ τὴν δύναμιν τῆς πειθοῦς. Διὰ τί λοιπὸν ὁ Προφήτης εἶπεν εἰπεῖ, «Ἰδέε, ἔρχεται ὁ βασιλεύς σου

πραῦς, καὶ ἐπιθεθῆκώς ἐπὶ ὑποζύγιον); "Οἱ βασιλείαν ἐκείνην λέγει, τὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀλλ' οὐχὶ ταύτην. Διὰ δὴ τοῦτο πάλιν ἔλεγε· «Δόξαν παρὰ ἀνθρώπου οὐ λαμβάνω».

4. Μάθωμεν τοίνυν, ἀγαπητοί, τῆς τιμῆς τῆς παρὰ ἀνθρώποις καταφρονεῖν καὶ μὴ ἐφίεσθαι. Τειμήμεθα γὰρ τιμὴν μεγίστην καὶ πρὸς ἣν αὕτη παραβαλλομένη, ὕβρις καὶ γέλως καὶ κωμωδία ὄντως ἐστίν· ὥσπερ οὖν καὶ ὁ πλοῦτος οὗτος πρὸς ἐκείνον πενία, καὶ ἡ ζωὴ αὕτη χωρὶς ἐκείνης νέκρωσις («Ἄφες», φησί, «τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἐαυτῶν νεκρούς»)¹³. οὕτω καὶ ἡ δόξα αὕτη πρὸς ἐκείνην αἰσχόνη καὶ γέλως ἐστί. Μὴ τοίνυν αὐτὴν διώκωμεν. Εἰ γὰρ οἱ παρέχοντες αὐτὴν σκιάς καὶ ὄνείρων εἰσὶν εὐτελέστεροι, πολλῶν μᾶλλον αὐτὴ ἢ δόξα· «Δόξα γὰρ ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου».¹⁴ Τί δὲ ἄνθους χόρτου εὐτελέστερον γένοιτ' ἄν; Εἰ δὲ καὶ μόνιμος ἦν, τί τὴν ψυχὴν ὠφελῆσαι ἴσχυοεν ἄν; Οὐδέν· ἀλλὰ καὶ καταβλάπτει τὰ μέγιστα, δούλους ποιοῦσα, δούλους ἀργυρωνήτων χείρους, δούλους οὐχ ἐνὶ δεσπότῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ δυοὶ καὶ τρισὶ καὶ μυριοῖς διάφορα ἐπιτάττουσιν ὑπακούοντας.¹⁵

20 Πόσῳ βέλτιον ἐλεύθερον εἶναι, ἢ δοῦλον, ἐλεύθερον μὲν τῆς τῶν ἀνθρώπων δουλείας, δοῦλον δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ δεσποτείας; "Οἷως δὲ εἰ θούλει δόξης ἐραῖν, ἔρα δόξης, ἀλλὰ τῆς ἀθανάτου. Καὶ γὰρ λαμπρότερον αὐτῆς τὸ θέατρον, καὶ μείζον τὸ κέρδος. Οὔτιοι μὲν γὰρ σε κελεύουσι δαπανῶμενον ἀρέσκειν αὐτοῖς· ὁ δὲ Χριστὸς τοῦναντίον ἅπαν. Καὶ γὰρ

13. Ζαχ. 9, 9.

14. Ματθ. 8, 22.

15. Ἑσ. 40, 6.

16. Α' Πέτρο. 1, 24.

γεμᾶτος πραότητα καὶ ἀνεβασμένος ἐπάνω εἰς πῶλον ὄνου»¹³; Διότι ἐννοεῖ ἐκείνην τὴν βασιλείαν, τὴν ἐπουράνιον καὶ ὄχι αὐτὴν ἐδῶ. Δι' αὐτὸ ἔλεγε πάλιν, «Τιμὰς ἀπὸ ἀνθρώπου δὲν δέχομαι».

4. Ἄς μάθωμεν λοιπόν, ἀγαπητοί μου, νὰ περιφρονοῦμεν καὶ νὰ μὴ ἐπιθυμοῦμεν τὰς τιμὰς ποὺ προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Διότι ἔχομεν τηρηθῆ με μεγίστην τιμὴν, με τὴν ὁποῖαν ἂν συγκρίνωμεν ταύτην, θὰ ἰδοῦμεν ὅτι πράγματι εἶναι ὕβρις, γέλως καὶ κωμωδία. Ἔτσι καὶ ὁ ἐπίγειος πλοῦτος ἂν συγκριθῆ με τὸν οὐράνιον εἶναι φτώχεια καὶ ἡ παροῦσα ζωὴ χωρὶς τὴν μέλλουσαν εἶναι νέκρωσις («Ἄφησε», λέγει, «τοὺς νεκροὺς νὰ θάψουν τοὺς ἰδικούς των νεκρούς»¹⁴). Ἔτσι καὶ ἡ παροῦσα δόξα ἐν σχέσει πρὸς ἐκείνην εἶναι αἰσχύνη καὶ περίγελως. Ἄς μὴ τὴν ἐπιδιώκωμεν λοιπόν. Διότι, ἐὰν ἐκεῖνοι ποὺ παρέχουν αὐτὴν τὴν δόξαν εἶναι περισσότερον ἀσήμαντοι ἀπὸ τὴν σκιάν καὶ τὸ ὄνειρον, πολὺ ὀλιγώτερον εἶναι ἢ ἰδίᾳ ἡ δόξα. «Διότι ἡ δόξα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σὰν ἄνθος χόρτου»¹⁵. Διότι, τί περισσότερον ταπεινὸν ὑπάρχει ἀπὸ τὸ ἄνθος τοῦ χόρτου;¹⁶ Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο σταθερά, εἰς τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὠφελήσῃ τὴν ψυχὴν; Ὅχι μόνον δὲν τὴν ὠφελεῖ καθόλου, ἀλλὰ καὶ τὴν βλάπτει πάρα πολὺ, διότι κάμνει τοὺς ἀνθρώπους δούλους καὶ μάλιστα δούλους χειροτέρους ἀπὸ τοὺς ἀγορασμένους δούλους ποὺ ὑπακούουν εἰς διαφόρους διαταγὰς ὄχι μόνον ἑνὸς κυρίου, ἀλλὰ δύο, τριῶν καὶ χιλιάδων ἄλλων.

Πόσον εἶναι προτιμότερον νὰ εἶναι κανεὶς ἐλευθερὸς παρὰ δούλος, ἐλεύθερος μὲν ἀπὸ τὴν δουλείαν τῶν ἀνθρώπων, δούλος δὲ εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ Θεοῦ; Ἐὰν λοιπόν ἐπιθυμῆς τόσον πολὺ ν' ἀγαπᾷς τὴν δόξαν, ν' ἀγαπᾷς τὴν ἀθάνατον δόξαν. Διότι καὶ ἡ θεὰ της εἶναι λαμπροτέρα καὶ τὸ κέρδος μεγαλύτερον. Διότι οἱ μὲν ἄνθρωποι σὲ διατάσσουν νὰ δαπανᾷς τὰ ἰδικά σου, διὰ νὰ εἶναι ἀρεστὸς εἰς αὐτούς. Ὁ Χριστὸς ὅμως ὄλως ἀντιθέτως. Διότι σοῦ δίδει

ἐκατονταπλασίονά σοι δίδωσι τῶν διδομένων παρὰ σοῦ, καὶ
ζωὴν αἰώνιον τούτοις προστίθῃσι. Τί τοίνυν βέλτιον, ἐν τῇ
γῆ, ἢ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὑπὸ ἀνθρώπων, ἢ ὑπὸ Θεοῦ θαυμά-
ζεσθαι; ἐπὶ ζημίᾳ, ἢ ἐπὶ κέρδει; σιεφανοῦσθαι πρὸς μίαν ἡ-
5 μέραν, ἢ πρὸς ἀπείρους αἰῶνας; Δὸς τῷ δεομένῳ, καὶ μὴ
δῶς τῷ ὀρχουμένῳ, ἵνα μὴ μετὰ τῶν σῶν χρημάτων καὶ τὴν
ψυχὴν ἀπολέσῃς τὴν ἐκείνου. Σὺ γὰρ αἴτιος εἶ τῆς ἀπωλείας
τῆς ἐκείνου διὰ τῆς ἀκαίρου φιλοτιμίας.

Εἰ γὰρ οἱ ἐπὶ τῆς ὀρχήσεως ἤδεσαν διὰ τὸ ἐπιτήδευμα
10 αὐτοῖς ἀκερδὲς ἔμελλεν ἔσεσθαι, πάλαι ἂν ἐπαύσαντο ταῦτα
ἐπιτηδεύοντες· διὰν δέ σε κροιοῦντα, συνιρέχοντα, ἀναλίσκον-
τα, ἅπαντα τὰ σανιοῦ δαπανῶντα θεάσωνται, κἂν μὴ βούλων-
ται τοῦτο μειέναι, τῇ τοῦ κέρδους ἐπιθυμίᾳ κατέχονται. Εἰ
δὲ ἔγνωσαν, διὰ οὐδεὶς ἂν ἐπαινέσειε τὰ ἐκείνων, ταχέως ἂν
15 ἀπέστησαν τῶν πόνων διὰ τὸ ἀκερδές· διὰν δὲ ἴδωσι τὸ πρᾶγμα
παρὰ πολλῶν θαυμαζόμενον, γίνεται δέλεαρ αὐτοῖς ὁ τῶν
ἄλλων ἔπαινος.

Ἀποσιῶμεν τοίνυν τῆς ἀκερδοῦς δαπάνης· μάθωμεν
ἐπὶ τίῳ ἀναλίσκειν καὶ πότε χρῆ. Μὴ δὴ ἀμφοιτέρωθεν
20 παροξύνωμεν τὸν Θεόν, καὶ συνάγοντες ὄθεν οὐ χρῆ, καὶ
σκορπίζοντες εἰς ἅπερ οὐ δεῖ. Πόσης γὰρ οὐκ ἂν ἄξιον
εἶη ὀργῆς, διὰν τῇ πόρῃ διδῶς, παραιρέχων τὸν πένητα;
Εἰ γὰρ καὶ ἐκ δικαίων πόνων παρεῖχες, οὐχὶ ἔγκλημα ἦν
τὸ πρᾶγμα, μισθὸν κακίας παρέχειν, καὶ ὑπὲρ ὧν κολάζειν
25 ἐχρῆν, ὑπὲρ τούτων τιμᾶν; Ὅτιαν δὲ καὶ ὀρφανούς ἀποδύων,
καὶ χήρας ἀδικῶν, τρέφῃς ἀσέλγειαν, ἐννόησον ἡλίκον τοῖς
ταῦτα τολμῶσιν ἔσται τὸ πῦρ. Ἐκκουσον τί φησὶν ὁ Παῦλος·
«Οὐ μόνον αὐτὰ ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦσι τοῖς πράσ-
σουσι».

ἐκατὸ φοράς περισσότερα ἀπὸ ὅσα τοῦ δίδεις ἐσὺ καὶ εἰς αὐτὰ προσθέτει τὴν αἰώνιον ζωὴν. Τί εἶναι λοιπὸν προτιμότερον, νὰ θαυμάζῃσαι εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἢ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀπὸ τὸν Θεόν; Νὰ ζημιώῃης ἢ νὰ κερδίζῃης; Νὰ ἀποκτῆς τὸν στέφανον διὰ μίαν ἡμέραν, ἢ αἰωνίως; Δῶσε εἰς ἐκεῖνον ποῦ ἔχει ἀνάγκην καὶ ὄχι εἰς ἐκεῖνον ποῦ χορεύει, διὰ νὰ μὴ καταστρέψῃς μαζί με τὰ χρήματά σου καὶ τὴν ψυχὴν ἐκείνου. Διότι ἐσὺ εἶσαι ὁ αἴτιος τῆς καταστροφῆς του μετὰ τὴν ἄκαιρον φιλοδοξίαν σου.

Διότι, ἐὰν οἱ χορευταὶ ἐγνώριζαν, ὅτι τὸ ἐπάγγελμά τους θὰ εἶναι χωρὶς κέρδος, θὰ εἶχαν σταματήσει πρὸ πολλοῦ νὰ ἀσκοῦν αὐτὸ τὸ ἐπάγγελμα. Ὅταν ὅμως σὲ βλέπουν νὰ χειροκροτῆς, νὰ τρέχῃς καὶ νὰ ἐξοδεύῃς τὰ χρήματά σου, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν θέλουν ν' ἀσκήσουν αὐτὸ τὸ ἐπάγγελμα, καταλαμβάνονται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ κέρδους. Ἐὰν ὅμως ἤξευραν, ὅτι κανεὶς δὲν θὰ τοὺς ἐπαινοῦσε, ταχέως θὰ ἐγκατέλειπαν τοὺς κόπους ἀπὸ ἔλλειψιν κέρδους. Ὅταν ὅμως ἰδοῦν ὅτι τὸ πρᾶγμα προκαλεῖ τὸν θαυμασμὸν πολλῶν ἀνθρώπων, γίνεται δι' αὐτοὺς δόλωμα ὁ ἔπαινος τῶν ἄλλων.

Ἄς ἀποφεύγωμεν λοιπὸν τὴν δαπάνην χωρὶς κέρδος. Ἄς προσέχωμεν νὰ μὴ ἐξοργίσωμεν τὸν Θεὸν ἀπὸ δύο μέρη, δηλ. καὶ συγκεντρώνοντες χρήματα ἀπὸ ἐκεῖ ποῦ δὲν πρέπει καὶ σκορπίζοντες αὐτὰ εἰς ὅσα δὲν πρέπει. Διότι, πόσῃν ὀργῇν δὲν προκαλεῖ, ὅταν δίδῃς εἰς πόρνην καὶ ἀφῆνης τὸν πτωχόν; Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ἔδιδες χρήματα ποῦ ἀπέκτησες μετὰ δικαίους κόπους, δὲν θὰ ἦταν ἔγκλημα νὰ ἀνταμείβῃς τὴν κακίαν καὶ ὅσα ἔπρεπε νὰ θεωρῆς ἄξιαι τιμωρίας, ἀντιθέτως νὰ τὰ ἐπαινῆς; Ὅταν δὲ τρέφῃς ἀσέλγειαν ἀπογυμνῶνων ὀρφανὰ καὶ ἀδικῶν χήρας, πρέπει νὰ καταλάβῃς πόσον μέγαλον θὰ εἶναι τὸ πῦρ δι' ἐκείνους ποῦ τολμοῦν νὰ κάμνουν αὐτά. Ἄκουσε, τί λέγει ὁ Παῦλος: «Ὅχι μόνον κάμνουν αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἐπιδοκιμάζουν ἐκείνους ποῦ τὰ κάμνουν»¹⁷.

Τάχα σφοδρῶς ὑμῶν καθηγάμεθα, ἀλλὰ κἂν ἡμεῖς μὴ
καθαφώμεθα, αἱ διὰ τῶν πραγμάτων μένουσι τιμωρίαι τοὺς
ἀδιόρθωτα ἁμαρτάνοντας. Τί οὖν ὄφελος ἐν τοῖς λόγοις χα-
ρίζεσθαι τοῖς διὰ τῶν ἔργων κολάζεσθαι μέλλουσι; Συν-
5 ευδοκεῖς τῷ ὀρχουμένῳ, ἀπαινεῖς καὶ θαυμάζεις; Οὐκοῦν
ἐκείνου γέγονας χεῖρων. Τῷ μὲν γὰρ ἡ πανία συγγνώμη
δίδωσιν, εἰ καὶ λόγον οὐκ ἔχουσαν· οὐ δὲ καὶ ταύτης ἀπε-
σιτέρησαι τῆς ἀπολογίας. Κάκεινον μὲν εἶν ἔρωμαι, τί δή-
ποτε τὰς ἄλλας τέχνας ἀφείς, ἐπὶ ταύτην ἤλθες τὴν ἐναγῆ
10 καὶ μιαν; ἔρεϊ, διτι ἔξεσιν ὀλίγα πονοῦντα, πολλὰ καρ-
ποῦσθαι. Σὲ δὲ εἶν ἔρωμαι, τί δήποτε θαυμάζεις τὸν ἐν
ἀοεργείᾳ βιοῦντα καὶ ἐπὶ λύμῃ ζῶντα πολλῶν; οὐκ ἔχεις
ἐπὶ τὴν αὐτὴν πρόφασιν καταφεύγειν, ἀλλὰ ἀνάγκη κἄτω
κύπτειν καὶ αἰσχύνεσθαι καὶ ἐρυθριᾶν.

15 Εἰ δὲ παρ' ἡμῶν εὐθύνας ἀπαιτούμενος οὐδὲν ἂν οχοί-
ης εἰπεῖν, διαν τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο καὶ ἀπαραίτητον παρα-
γένηται δικαιοτήριον, ἔνθα τῶν νοημάτων καὶ πραγμάτων
καὶ πάντων ἴνομεν εὐθύνας, πῶς σιηοόμεθα; ποίοις ὀφθαλ-
μοῖς τὸν κριτὴν ὀφόμεθα; τί ἐροῦμεν; τί ἀπολογησόμεθα;
20 ποῖαν εὐλογον, ποῖαν ἄλογον προβαλούμεθα πρόφασιν; τὴν
τῆς δαπάνης; τὴν τῆς τέρψεως; ἢ τὴν τῆς ἐτέρων ἀπωλεί-
ας, οὗς διὰ τῆς ἐκείνου τέχνης ἀπόλλυμεν; Οὐκ ἔστιν οὐδὲν
εἰπεῖν, ἀλλ' ἀνάγκη κολάζεσθαι κόλασιν τέλος οὐκ ἔχουσαν,
πέρας οὐκ ἐπισιαμένην. "Οπερ ἵνα μὴ γένηται, ἐντεῦθεν
25 ἤδη πάντα φυλαξώμεθα, ἵνα μετὰ χρησιτῆς ἐλπίδος ἀπελθόν-
τες, τύχωμεν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ὧν γένοιτο πάντας ἡ-
μᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ
Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.
30 Ἀμήν.

Ἴσως σᾶς ἐπεκρίναμεν βαρύτερον, ἀλλ' ἂν δὲν σᾶς ἐπικρίνωμεν ἡμεῖς, αἱ τιμωρίαι περιμένουν ἐκείνους πού ἁμαρτάνουν καὶ δὲν μετανοοῦν. Ποῖον ὄφελος ὑπάρχει νὰ εἶναι κανεὶς εὐχάριστος μὲ τὰ λόγια εἰς ἐκείνους πού πρόκειται νὰ τιμωρηθοῦν; Ἐπιδοκιμάζεις τὸν χορευτὴν, τὸν ἐπαινεῖς καὶ τὸν θαυμάζεις; Ἐχεις γίνεαι λοιπὸν χειρότερος ἀπὸ ἐκεῖνον. Διότι ἐκεῖνον μὲν τὸν συγχωρεῖ ἡ φτώχεια, ἂν καὶ δὲν εἶναι ἀμέτοχος τιμωρίας. Ἐσὺ ὅμως ἔχεις στερηθῆ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὑπεράσπισιν. Καὶ ἐὰν ἐρωτήσω ἐκεῖνον, διατί ἄφησες τὰς ἄλλας τέχνας καὶ ἔμαθες αὐτὴν τὴν ἀκάθαρτον καὶ ἀσεβῆ; θ' ἀπαντήσῃ· διότι ἐπιτρέπει νὰ κουράζωμαι ὀλίγον καὶ νὰ κερδίζω πολλά. Ἐὰν πάλιν ἐρωτήσω ἐσέ, διατί θαυμάζεις αὐτὸν πού ζῆ εἰς τὴν ἀσέλγειαν καὶ ἐπὶ ζημίᾳ τῶν πολλῶν; δὲν ἠμπορεῖς νὰ καταφύγῃς εἰς τὴν ἰδίαν πρόφασιν, ἀλλὰ θ' ἀναγκασθῆς νὰ σκύψῃς τὸ κεφάλι κάτω καὶ νὰ ἐντραπῆς καὶ νὰ κοκκινίσῃς.

Ἐὰν λοιπὸν, ὅταν ἡμεῖς σοῦ ζητοῦμεν εὐθύνας, δὲν θὰ ἠμπορεῖς νὰ εἰπῆς τίποτε, ὅταν ἔλθῃ τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο καὶ ἀπαραίτητον δικαστήριον, ὅπου θὰ λογοδοτήσωμεν δι' ὅλας τὰς σκέψεις καὶ τὰς πράξεις μας, πῶς θὰ σταθῶμεν; Μὲ ποῖα μάτια θ' ἀντικρύσωμεν τὸν κριτὴν; Τί θὰ εἰπούμεν; Τί θ' ἀπολογηθοῦμεν; Ποίαν εὐλογον ἢ παράλογον πρόφασιν θὰ προβάλωμεν; Τὴν πρόφασιν τῆς δαπάνης; τῆς εὐχαριστήσεως; ἢ τῆς καταστροφῆς τῶν ἄλλων, πού τοὺς κατεστρέψαμεν χάριν ἐκείνης τῆς τέχνης; Δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀπαντήσωμεν τίποτε, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ τιμωρηθοῦμεν μὲ κόλασιν πού δὲν ἔχει τέλος καὶ πού δὲν γνωρίζει τέλος. Διὰ νὰ μὴ συμβῆ λοιπὸν αὐτό, ἃς τὰ τηρήσωμεν ὅλα ἐφ' ὅσον εὐρισκόμεθα ἐδῶ, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ αἰώνια ἀγαθά, ὅταν φύγωμεν ἀπὸ ἐδῶ. Εἴθε ὅλοι μας νὰ τὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

«Ὡς δὲ ὄψια ἐγένετο, κατέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν. Καὶ ἀναβάντες εἰς τὸ πλοῖον, ἤρχοντο εἰς 5 τὸ πέραν τῆς θαλάσσης εἰς Καπερναοῦμ. Καὶ σκοιῖα ἤδη ἐγένετο, καὶ οὐκ ἐληλύθει πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς. Ἡ τε θάλασσα, ἀνέμου μεγάλου πνέοντος, διηγείρειτο».

1. Οὐχὶ παρῶν τοῖς μαθηταῖς ὁ Χριστὸς σωματικῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ μακρὰν γενόμενος τὸ συμφέρον οἰκονομεῖ. 10 Καὶ γὰρ εὐπορος ὢν καὶ εὐμήχανος, διὰ τῶν ἐναντίων πραγμάτων ἔν καὶ τὸ αὐτὸ κατασκευάζει. Ὅρα γοῦν καὶ ἐνιαῦθα τί ποιεῖ. Ἀφήσει τοὺς μαθητάς, καὶ ἀνέρχεται εἰς τὸ ὄρος. Οἱ δὲ τοῦ διδασκάλου ἀπολειφθέντες, ὡς ὄψια ἐγένετο, κατέβησαν εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ μέχρι μὲν τῆς 15 ἑσπέρας περιέμενον αὐτόν, ἤξιεν προσδοκῶντες πρὸς αὐτούς. Γενομένης δὲ ἑσπέρας, οὐκ ἔτι ἀνέχονται μὴ ἐπιζήτησιν αὐτοῦ ἐλθεῖν· ἰσοοῦτος αὐτοὺς κατεῖχεν ἔρωσ. Οὐδὲ γὰρ εἶπον· Ἐσπέρα νῦν ἔστι καὶ νῦν κατέλαβε, ποῦ νῦν ἀπελευσόμεθα; ἐπικίνδυνος ὁ ἵσπος, ἐπισφαλῆς ὁ καιρὸς· ἀλλ' ὑπὸ τοῦ 20 πόθου πυροῦμενοι, ἐνέβησαν εἰς τὸ πλοῖον.

Οὐ γὰρ ἀπλῶς ὁ εὐαγγελιστοῦς καὶ τὸν καιρὸν ἐπισημαίνεται, ἀλλ' ὥστε διὰ τοῦτου τὴν θερμὴν αὐτῶν ἀγάπην ἐμφῆναι. Τίνος οὖν ἕνεκεν ἀφήσειν αὐτοὺς καὶ ἀναχωρεῖ; μᾶλλον δέ, τίνος ἕνεκεν φαίνεται πάλιν μόνος ἐπὶ τῆς θαλάσσης 25 βαδίζων; Ἐκείνῳ μὲν διδάσκων αὐτοὺς πόσον ἔστιν ἡ ἀπόλειψις καὶ τὸν πόθον ἐργαζόμενος μείζονα· τούτῳ δὲ πάλιν τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἐνδεικνύμενος. Ὡσπερ γὰρ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ οὐ μετὰ τοῦ ὄχλου πάντα ἤκουον, οὕτω καὶ

«Ὅταν δὲ ἐβράδυσσε, κατέβηκαν οἱ μαθηταί του εἰς τὴν λίμνην. Καὶ ἀφοῦ ἐπεβιβάσθησαν εἰς τὸ πλοiάριον, ἐπήγαιναν εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην τῆς λίμνης, εἰς τὴν Καπερναοῦμ. Εἶχε πλέον σκοτεινιάσει καὶ δὲν εἶχεν ἔλθει ἀκόμη ὁ Ἰησοῦς. Καὶ ἡ θάλασσα ἐφούσκωνε, διότι ἐφυσσοῦσε δυνατὸς ἄνεμος»¹.

1. Χωρὶς νὰ εἶναι μαζί μὲ τοὺς μαθητάς του ὁ Χριστὸς σωματικῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ μακρὰν εὐρισκόμενος φροντίζει διὰ τὴν ὠφέλειάν τους. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶναι ἰσχυρὸς καὶ συνετὸς καὶ εἰς τὰς ἀντιθέτους περιστάσεις εἰς τὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα καταλήγει. Πρόσεχε, τί κάμνει ἐδῶ. Ἀφήνει τοὺς μαθητάς του καὶ ἀνεβαίνει εἰς τὸ ὄρος. Οἱ δὲ μαθηταί, ἐπειδὴ ἐγκατελείφθησαν ἀπὸ τὸν διδάσκαλον, κατέβηκαν εἰς τὴν θάλασσαν, ὅταν πλέον εἶχε βραδυάσει. Καὶ ἐπερίμεναν αὐτὸν μέχρις ἄργὰ τὸ βράδυ, ἐλπίζοντες ὅτι θὰ ἔλθῃ πρὸς τὸ μέρος τους. Ὅταν ὅμως ἐβράδυσσε καλά, δὲν συγκρατοῦνται πλέον νὰ μὴ τὸν ἀναζητήσουν. Τόσον πολὺ τὸν εἶχαν ἐπιθυμήσει. Διότι δὲν εἶπαν· Βράδυ εἶναι τώρα καὶ ἐντὸς ὀλίγου θὰ νυχτώσῃ, ποῦ θὰ ταξιδεύσωμεν τέτοιαν ὥραν. Ὁ τόπος εἶναι ἐπικίνδυνος καὶ ὁ καιρὸς ἄστατος. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἶχαν καταληφθῆ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν, ἐμπῆκαν εἰς τὸ πλοiάριον.

Διότι ὁ Εὐαγγελιστὴς δὲν ἐπισημαίνει τὸν καιρὸν χωρὶς αἰτίαν, ἀλλὰ θέλει νὰ φανερώσῃ μὲ αὐτὸ τὴν θερμὴν ἀγάπην των διὰ τὸν Χριστόν. Διατί ὅμως ὁ Χριστὸς ἀφήνει τοὺς μαθητάς του καὶ φεύγει; Ἦν μᾶλλον, διατί φαίνεται πάλιν νὰ περιπατῆ ἐπάνω εἰς τὴν θάλασσαν; Διότι, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἤθελε νὰ τοὺς διδάξῃ, πόσον βαρὺ εἶναι ἡ ἐγκατάλειψις καὶ ν' αὐξήσῃ τὴν προθυμίαν τους, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ δείξῃ πάλιν τὴν δύναμίν του. Διότι, ὅπως οἱ μαθηταί του δὲν ἤκουον ὄλην τὴν διδασκαλίαν του μαζί μὲ

ἐπὶ τῶν σημείων οὐ μετὰ τοῦ πλήθους πάντα ἐώρων. Ἐ-
 χρῆν γὰρ αὐτοὺς μέλλοντας ἐγχειρίζεσθαι τῆς οἰκουμένης
 τὴν προσίασιν, ἔχειν τι τῶν λοιπῶν πλέον. Καὶ ποῖα ση-
 μεῖα καθ' ἑαυτοὺς εἶδον; φησί. Τὴν μεταμόρφωσιν τὴν ἐπὶ
 5 τοῦ ὄρους, τοῦτο τὸ ἐπὶ τῆς θαλάσσης, τὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν
 πολλὰ καὶ μεγάλα ὄντα.

Ἐγὼ δὲ καὶ ἕτερα σιοχάζομαι ἀπὸ τούτων. Ἦρχον-
 το δὲ εἰς Καπερναοῦμ, τὸ μὲν σαφὲς οὐκ εἰδότες, ἐκεῖ δὲ
 προσδοκῶντες, εὐρήσειν αὐτόν, ἢ καὶ κατὰ μέσον τὸν πλοῦν.
 10 Τοῦτο γοῦν ὁ Ἰωάννης ἠνίξαιτο εἰπὼν, ὅτι «οκοιτία ἤδη ἐ-
 γένειο καὶ οὐκ ἐληλύθει πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς, ἢ τε θά-
 λασσα μεγάλου ἀνέμου πνέοντος διηγείρειτο». Τί οὖν ἐκεῖ-
 νοι; Ταράσσονται· πολλὰ δὲ ἦν τὰ τοῦτο ποιεῖν αὐτοὺς ἀναγ-
 κάζοντα καὶ πολλαχόθεν· καὶ γὰρ καὶ ἀπὸ τοῦ καιροῦ· οκο-
 15 τία γὰρ ἦν καὶ ἀπὸ τοῦ χειμῶνος· ἢ γὰρ θάλασσα διηγείρε-
 το· καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου· οὐ γὰρ ἦσαν ἐγγὺς τῆς γῆς, ἀλλ'
 «Ἐλληλακότες ὡς σταδίους εἰκοσιπέντε»· καὶ ἀπὸ τοῦ πα-
 ραδόξου τὸ τελευταῖον «Θεωροῦσι γὰρ αὐτόν ἐπὶ τῆς θα-
 λάσσης περιπαιοῦντα»· οἷς καὶ ταραχθεῖσι σφόδρα λέγει
 20 «Ἐγὼ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε».

Τίνος οὖν ἕνεκεν ἐφάνη; Δεικνὺς ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ
 τὸν χειμῶνα λύσων. Τοῦτο γὰρ ἐνέφηγεν ὁ εὐαγγελιστῆς
 εἰπὼν, ὅτι «Ἦθελον λαβεῖν αὐτόν· καὶ εὐθέως τὸ πλοῖον
 ἐγγὺς τῆς γῆς ἐγένειο». Οὐ γὰρ μόνον ἀσφαλῆ, ἀλλὰ καὶ
 25 ἐξ οὐρίων αὐτοῖς παρέσχε τὸν πλοῦν. Τῷ ὄχλῳ δὲ οὐκ
 ἐπέδειξεν ἑαυτὸν ἐπὶ τῆς θαλάσσης περιπαιοῦντα· μεῖζον
 γὰρ ἢ κατὰ τὴν ἐκείνων ἀσθένειαν τὸ σημεῖον ἦν. Ἄλλ'
 οὐδὲ τοῖς μαθηταῖς ὤφθη ἐπὶ τὸ πολὺ τοῦτο ποιῶν, ἀλλὰ
 ἅμα τε ὤφθη καὶ ἀπέσιη ἀπ' αὐτῶν. Ἐμοὶ δὲ καὶ τοῦτο

τὸν κόσμον, ἔτσι δὲν ἔβλεπον καὶ ὄλα τὰ θαύματά του μαζὶ μὲ τὸ πλῆθος. Διότι ἔπρεπεν, ἀφοῦ θὰ τοὺς ἐνεπιστεύετο τὸν φωτισμὸν τῆς οἴκουμένης, νὰ πλεονεκτοῦν ἔναντι τῶν ἄλλων. Καὶ ποῖα θαύματα εἶδαν αὐτοὶ ἰδιαιτέρως; Τὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Χριστοῦ ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος, αὐτὸ ἐδῶ ἐπάνω εἰς τὴν θάλασσαν καὶ τὰ πολλὰ καὶ σπουδαῖα μετὰ τὴν Ἀνάστασίν του.

Ἐγὼ ὅμως νομίζω, ὅτι ὑπάρχουν καὶ πολλὰ ἄλλα ἐκτὸς αὐτῶν. Ἐπήγαιναν λοιπὸν εἰς τὴν Καπερναοῦμ χωρὶς νὰ ξέρουν καλά, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ εὔρουν τὸν Χριστὸν ἐκεῖ ἢ κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ταξιδίου των. Αὐτὸ ἄλλωστε ἐννοεῖ καὶ ὁ Ἰωάννης, ὅταν λέγῃ ὅτι «εἶχεν ἤδη βραδυάσει καὶ ἐφούσκωνεν ἡ θάλασσα ἐπειδὴ ἐφύσα δύνατος ἄνεμος». Τί κάμνουν λοιπὸν ἐκεῖνοι; Ταράσσονται. Διότι πολλὰ τοὺς κάμνουν νὰ ταραχθοῦν. Καὶ πρῶτα ὁ καιρὸς. Διότι ὑπῆρχε πολὺ σκοτάδι. Ἐπειτα ἡ κακοκαιρία. Διότι ἡ θήλασσα. ἐφούσκωνεν. Ἐπειτα ὁ τόπος. Διότι δὲν ἦσαν πλησίον τῆς ξηρᾶς, ἀλλ' «εἶχαν προχωρήσει περὶ τὰ εἴκοσι πέντε στάδια». Καὶ τὸ τελευταῖον ποῦ ἦτο καὶ τὸ παραδοξότερον «βλέπουν τὸν Χριστὸν νὰ περιπατῇ ἐπάνω εἰς τὴν θάλασσαν». Καὶ ἐπειδὴ ἐφοβήθησαν πάρα πολὺ, τοὺς λέγει «Ἐγὼ εἶμαι, μὴ φοβῆσθε».

Διατί λοιπὸν ἐνεφανίσθη; Διὰ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι αὐτὸς θὰ σταματήσῃ τὴν κακοκαιρίαν. Διότι αὐτὸ ἤθελε νὰ ἐπισημάνῃ ὁ Εὐαγγελιστῆς, ὅταν εἶπεν, «Ἦθελαν τότε νὰ τὸν παραλάβουν εἰς τὸ πλοιάριον. Καὶ ἀμέσως τὸ πλοιάριον ἔφθασεν εἰς τὴν ξηράν». Διότι δὲν τοὺς ἔκαμεν ἀσφαλὲς τὸ ταξίδι ἀλλὰ τοὺς ἔστειλε καὶ εὐνοϊκοὺς ἀνέμους. Ἀλλὰ δὲν ἔδειξε τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸν κόσμον νὰ περιπατῇ ἐπάνω εἰς τὴν θάλασσαν, διότι αὐτὸ τὸ θαῦμα ὑπερέβαινε τὰς πνευματικὰς τῶν δυνάμεις. Ἀλλ' οὔτε καὶ εἰς τοὺς μαθητὰς παρουσιάσθη νὰ κάμνῃ τοῦτο ἐπὶ πολὺ, ἀλλὰ μόλις παρουσιάσθη, ἀμέσως ἀπεμακρύνθη ἀπὸ αὐτοῦς. Ἐγὼ νομίζω ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ θαῦμα εἶναι διαφορετικόν, ἀπὸ ἐκεῖνο

δοκεῖ τὸ σημεῖον ἕτερον εἶναι τοῦ παρὰ τῷ Ματθαίῳ κει-
 μένου. Καὶ ὅτι ἕτερον, πολλαχόθεν δῆλον. Πολλάκις γὰρ
 τὰ αὐτὰ ποιεῖ σημεῖα, ὥστε παρασκευάσαι μὴ μόνον σφόδρα
 ξενίζεσθαι τοὺς ὁρώνας, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς αὐτὰ δέ-
 5 χεσθαι πίστεως.

«Εγὼ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε». Μετὰ τοῦ ρήματος καὶ τὴν
 δειλίαν ἐξέβαλεν ἀπὸ τῆς ἐκείνων ψυχῆς. Ἀλλαχοῦ δὲ οὐχ
 οὔτω ποιεῖ. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ὁ Πέτρος ἔλεγε· «Κύριε,
 εἰ οὐ εἶ, κέλευσόν με πρὸς σὲ ἔλθεῖν». Πόθεν οὖν τότε μὲν
 10 οὐκ εὐθέως τοῦτο ἐδέξαντο, νῦν δὲ ἐπέισθησαν; «Οἱ τότε
 μὲν ἔτι ὁ χειμὼν ἐπέμενε σαλεύων τὸ πλοῖον· νῦν δὲ μετὰ
 τῆς φωνῆς ἢ γαλήνῃ παρεγένετο· ἢ εἰ μὴ τοῦτο, τὸ πρό-
 τερον ἐκείνό ἐστιν ὅπερ ἔφθην εἰπών, ὅτι πολλάκις τὰ αὐτὰ
 ποιῶν σημεῖα, εὐπαράδεκτα τῷ χρόνῳ τὰ δεύτερα ἀπὸ τῶν
 15 προτέρων εἰργάζετο. Τίνος δὲ ἔνεκεν οὐκ ἀνέβη εἰς τὸ
 πλοῖον; Τὸ θαῦμα μείζον ἐργάσασθαι βουλόμενος, καὶ ἅμα
 τὴν θεότητα αὐτοῖς ἐκκαλύψαι τρανότερον, καὶ δεῖξαι ὅτι
 τότε εὐχαριστήσας, οὐχὶ δεόμενος βοηθείας τοῦτο ἐποίη-
 οεν, ἀλλ' ἐκείνοις συγκαταβαίνων. Καὶ εἶασε μὲν γενέσθαι
 20 τὸν χειμῶνα, ἵνα ἀεὶ αὐτὸν ἐπιζητῶσιν· ἔπαυσε δὲ πάλιν
 εὐθέως, ἵνα μὴ δύναμιν αὐτοῦ γνωρίσῃ· οὐκ ἀνέβη δὲ εἰς
 τὸ πλοῖον, ἵνα τὸ θαῦμα μείζον ἐργάσῃται.

«Τῇ ἐπαύριον ὁ ὄχλος ὁ ἑσθηκῶς ἰδὼν ὅτι ἄλλο πλοιά-
 ριον οὐκ ἦν ἐκεῖ, εἰ μὴ ἓν εἰς ὃ ἀνέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐ-
 25 τοῦ, καὶ ὅτι ὁ Ἰησοῦς οὐ συνειοῆλθεν»· ἐνέβησαν καὶ αὐτοὶ
 εἰς ἕτερα πλοιάρια, ἐλθόντα ἀπὸ Τιβεριάδος. Καὶ τίος
 ἔνεκεν ἀκριβολογεῖται ὁ Ἰωάννης; διατί γὰρ οὐκ εἶπεν, ὅτι
 Οἱ δὲ ὄχλοι τῇ ἑξῆς περάσαντες ἀπῆλθον; Ἔτερόν τι ἰ-

πού αναφέρει ὁ Ματθαῖος. Καὶ ὅτι εἶναι διαφορετικόν, διαπιστώνεται ἀπὸ πολλὰς πλευράς. Πολλὰς φορές δηλαδὴ ὁ Χριστὸς κάμνει τὰ ἴδια θαύματα, ὥστε νὰ προετοιμάσῃ τοὺς θεατὰς ὄχι μόνον νὰ μὴ παραξενεύωνται πολὺ, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ δέχωνται μὲ μεγάλην πίστιν.

«Ἐγὼ εἶμαι, μὴ φοβῆσθε». Μαζὶ μὲ τὰ λόγια ἔβγαλε ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοὺς καὶ τὸν φόβον. Τὸ ἴδιο κάμνει καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἔλεγεν ὁ Πέτρος· «Κύριε, ἐὰν εἶσαι ἐσύ, δῶσε μου διαταγὴν νὰ ἔλθω»². Διατί λοιπὸν τότε δὲν παρεδέχθησαν τοῦτο ἀμέσως, ἐνῶ τώρα ἐπίστευσαν; Διότι τότε μὲν ἡ κακοκαιρία ἐπέμενε νὰ σκαμπανεβάζῃ τὸ πλοιάριον, τώρα ὅμως μαζὶ μὲ τὴν φωνὴν τοῦ Χριστοῦ ἦλθε καὶ ἡ γαλήνη. Ἡ ἄν δὲν πρόκειται περὶ αὐτοῦ, τότε εἶναι ἐκεῖνο πού μόλις εἶπα, ὅτι δηλαδὴ κάμνει πολλὰς φορές τὰ ἴδια θαύματα καὶ τὰ προετοιμάζει κατὰ τρόπον ὥστε τὰ δεύτερα νὰ γίνωνται εὐκόλα παραδεκτὰ ἀπὸ τὰ πρῶτα. Καὶ διατί δὲν ἀνέβη εἰς τὸ πλοιάριον; Ἐπειδὴ ἤθελε νὰ καταστήσῃ τὸ θαῦμα μεγαλύτερον καὶ ν' ἀποκαλύψῃ συγχρόνως εἰς τοὺς μαθητὰς τὴν θεότητα λαμπροτέραν καὶ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι, ἂν προηγουμένως τοὺς ἠύχαρίστησε, δὲν τὸ ἔκαμε διότι ἐχρειάζετο βοήθειαν, ἀλλ' ἀπὸ συγκατάβασιν πρὸς ἐκείνους. Καὶ ἄφησε μὲν νὰ γίνῃ κακοκαιρία, διὰ ν' ἀναγκασθοῦν νὰ τὸν ζητήσουν, τὴν ἐσταμάτησεν ὅμως ἀμέσως πάλιν διὰ νὰ γίνῃ περισσότερο γνωστὴ ἡ δύναμις του. Καὶ δὲν ἀνέβη εἰς τὸ πλοιάριον, διὰ νὰ καταστήσῃ τὸ θαῦμα λαμπρότερον.

«Τὴν ἄλλην ἡμέραν ὁ κόσμος πού ἐστέκετο εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην εἶδεν ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἄλλο πλοιάριον ἐκεῖ, παρὰ ἓν, ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον εἶχαν ἐπιβιβασθῆ οἱ μαθηταὶ του καὶ ὅτι ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶχεν εἰσελθεῖ εἰς αὐτὸ μαζὶ μὲ τοὺς μαθητὰς του». Ἐμπῆκαν λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι εἰς ἄλλα πλοιάρια πού ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Τιβεριάδα. Καὶ διατί τὰ αναφέρει ὁ Ἰωάννης μὲ τόσην ἀκρίβειαν; Διατί δηλαδὴ δὲν εἶπε· Τὴν ἄλλην ἡμέραν οἱ ἄνθρωποι, ἀφοῦ

μας βούλεται διδάξει. Ποῖον τοῦτο; "Οτι καὶ τοῖς ὄχλοις, εἰ καὶ μὴ οὕτω φανερώς, ἔδωκε γοῦν ὁμῶς λανθάνοντως ὑπονοῆσαι τὸ γεγενημένον.

«Εἶδον» γάρ, φησὶν, «ὅτι πλοιάριον ἄλλο οὐκ ἦν ἐκεῖ, 5 εἰ μὴ ἓν, καὶ οὐκ ἴησοῦς οὐ συνεισηλθε», καὶ ἐμβάντες εἰς τὰ ἐκ Τιβεριάδος πλοιάρια, «Ἦλθον ζητοῦντες τὸν Ἰησοῦν εἰς Καπερναούμ». Τί γάρ ἦν ἕτερον ὑποπιεῦσαι, ἀλλ' ἢ οὐκ ἴη τὴν θάλασσαν πεζεύων παρεγένειο; Οὐδὲ γὰρ ἓν εἶπεῖν, οὐκ ἴη ἕτερον πλοῖον διέβη. Ἐν γὰρ ἦν, φησὶν, εἰς δ' ἐνέβησαν 10 οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. Ἄλλ' ὁμῶς μετὰ θαῦμα τηλικούτιον ἐλθόντες, οὐκ ἠρώτησαν αὐτὸν πῶς διέβη, πῶς παρεγένειο, οὐδὲ ἐζήτησαν τὸ τοσοῦτον σημεῖον μαθεῖν· ἀλλὰ τί φασι; «Ραββί, πότε ὧδε γέγονας;». Πλὴν εἰ μὴ τὸ «Πότε» τις ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ Πῶς εἰρησθαι παρ' αὐτῶν.

15 2. Ἄξιον δὲ καὶ ἐντεῦθεν συνιδεῖν τὴν εὐκόλον αὐτῶν γνώμην. Οἱ γὰρ λέγοντες, «Οὗτός ἐστιν ὁ προφήτης»· οἱ σπουδάζοντες ἀρπάσαι καὶ ποιῆσαι βασιλέα, εὐρόντες αὐτόν, οὐδὲν τοιοῦτον βουλευόνται, ἀλλὰ τὸ θαῦμα ἐκβαλόντες, ὡς ἔγωγε οἶμαι, οὐκ ἔτι λοιπὸν ὑπὲρ τῶν προτέρων θαυμά- 20 ζουσι. Διὰ τοῦτο ἄρα ἐπεζήτησαν, βουλόμενοι πάλιν τραπέζης ἀπολαύειν, οἷας καὶ πρότερον.

Διέβησαν μὲν οὖν τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ Ἰουδαῖοι, Μωϋσέως ἡγουμένου, ἀλλὰ πολὺ τὸ μέσον ἐνταῦθα. Ὁ μὲν γὰρ εὐχόμενος καὶ ὡς δοῦλος πάντα εἰργάζετο· οὗτος δέ, 25 μετὰ ἐξουσίας ἀπάσης. Κάκει μὲν, νότιου τόπου πνέοντις, εἴξε τὸ ὕδωρ, ὥσπερ ἐπὶ ξηραῖς ποιῆσαι παρελθεῖν ἐνταῦθα

ἐπέρασαν ἀπέναντι, ἔφυγαν; Διότι θέλει νὰ μᾶς διδάξη κάτι ἄλλο. Ποῖο εἶναι αὐτό; Ὅτι καὶ τὸν κόσμον, ἂν καὶ δὲν ἦτο τόσο φανερόν, ἄφησε νὰ ὑποψιασθῇ αὐτὸ πού εἶχε συμβῆ.

Συνεχίζει λοιπὸν ὁ Εὐαγγελιστής: «Εἶδαν ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἄλλο πλοιάριον ἐκεῖ, ἐκτὸς ἀπὸ ἐν καὶ ὅτι ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶχεν εἰσέλθει εἰς αὐτὸ μαζὶ μὲ τοὺς μαθητάς του» καὶ ἀφοῦ ἐμπῆκαν εἰς ἄλλα πλοιάρια πού ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Τιβεριάδα, «Ἦλθαν εἰς τὴν Καπερναοῦμ καὶ ἐζητοῦσαν τὸν Ἰησοῦν». Διότι, τί ἄλλο ἤμποροῦσαν νὰ ὑποπτευθοῦν, παρὰ ὅτι ἦλθεν εἰς τὴν Καπερναοῦμ περιπατῶν ἐπάνω εἰς τὴν θάλασσαν; Διότι ἦτο ἀδύνατον νὰ εἰποῦν, ὅτι ἦλθε μὲ ἄλλο πλοιάριον. Διότι, λέγει, ἓνα μόνον ὑπῆρχεν, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχαν εἰσέλθει οἱ μαθηταί του. Ἄλλ' ὅμως ἀφοῦ ἔφθασαν ὕστερον ἀπὸ τόσον μεγάλο θαῦμα, δὲν τὸν ἠρώτησαν πῶς εἶχε διαπεραιωθῆ, πῶς εἶχεν ἔλθει, οὔτε ἐζήτησαν νὰ μάθουν δι' αὐτὸ τὸ θαῦμα. Ἀλλὰ τί τὸν ἠρώτησαν; «Διδάσκαλε πότε ἔφθασες ἐδῶ;». Ἐκτὸς ἂν δεχθῆ κανεὶς ὅτι, τὸ «Πότε» ἐδῶ ἔχει λεχθῆ ἀπὸ αὐτοὺς ἀντὶ τοῦ Πῶς.

2. Ἀξίζει νὰ ἰδῆ κανεὶς ἐδῶ τὴν εὐμετάβλητον θέλησίν των. Διότι αὐτοὶ πού ἔλεγαν, «Αὐτὸς εἶναι ὁ Προφήτης», αὐτοὶ πού ἐτοιμάζοντο νὰ τὸν ἀρπάσουν καὶ νὰ τὸν ἀνακηρύξουν βασιλέα, ἀφοῦ τὸν συνήντησαν, δὲν σκέπτονται κάτι παρόμοιον, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐλησμόνησαν τὸ θαῦμα, κατὰ τὴν γνώμην μου, δὲν τὸν θαυμάζουν πλέον διὰ τὰ προηγούμενα. Ἐπομένως τὸν ἐζήτησαν, ἐπειδὴ ἤθελαν νὰ ἀπολαύσουν φαγητόν, ὅπως καὶ προηγουμένως.

Ἐπέρασαν ὡς γνωστὸν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μωϋσέως, ἀλλὰ ἡ διαφορὰ μὲ τὸ ἐδῶ γεγονὸς εἶναι μεγάλη. Διότι ὁ μὲν Μωϋσῆς ἐνήργει τὰ πάντα προσευχόμενος καὶ ὡς δοῦλος, ὁ Χριστὸς ὅμως μὲ ὄλην τὴν δύναμίν του. Καὶ τότε μὲν, ἐπειδὴ ἐφύσα νότιος ἄνεμος, ὑπεχώρησε τὸ ὕδωρ καὶ τοὺς ἄφησε νὰ

δὲ τὸ θαῦμα μείζον ἐγίνετο. Μένουσα γὰρ ἐπὶ τῆς οἰκείας φύσεως ἢ θάλασσα, οὕτως ἔφερε τὸν Δεσπότην ἐπὶ τῶν νώτων, μαρτυροῦσα ἐκείνη τῇ ρῆσει τῇ λεγούσῃ· «Ὁ περιπατῶν ἐπὶ θαλάσσης ὡς ἐπὶ ἐδάφους». Εἰκότως δὲ μέλ-
 5 λων εἰς Καπερναοῦμ ἐμβαλεῖν τὴν σκληρὰν καὶ ἀπειθῆ, τὸ σημεῖον τῶν ἄριων εἰργάσατο· οὐ μόνον τοῖς ἐν αὐτῇ γινόμενοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔξω τῆς πόλεως θαυματουργοῦμένοις, μαλάξαι βουλόμενος τῶν ἐν αὐτῇ τὴν ἀπειθειαν. Τὸ γὰρ ὄχλους παραγενέσθαι τοσοῦτους εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην, πολ-
 10 λὴν τεθειμένους σπουδὴν, ποῖον οὐκ ἦν ἰκανὸν μαλάξαι λίθον; Ἄλλ' οὐκ ἐκεῖνοι τοιοῦτον οὐδὲν ἔπαθον, ἀλλὰ πάλιν τροφῆς ἐπειθόμενον σωματικῆς· διὸ καὶ ὄνειδίζονται παρὰ τοῦ Ἰησοῦ.

Ταῦτα οὖν εἰδότες, ἀγαπητοί, εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ,
 15 καὶ τῶν αἰδοθητῶν μὲν ἔνεκεν, πολλῶ δὲ μᾶλλον τῶν πνευματικῶν. Οὕτω γὰρ καὶ αὐτὸς βούλει, καὶ διὰ ταῦτα καὶ ἐκεῖνα δίδωσι, τοὺς ἀτελεσιτέρους ἐνάγων τούτοις καὶ προ-
 παιδεύων, ἐπειδὴ πρὸς τὸν κόσμον ἔτι κεχῆρασιν. Ἄλλ' ὅ-
 20 ταν αὐτὰ λαβόντες, ἐν αὐτοῖς ἀναπομείνωσιν, ἐγκαλοῦνται καὶ ἐπιτιμῶνται. Ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τοῦ παραλυτικοῦ πρῶτον ἐκεῖνο ἐβούλει δοῦναι, ἀλλ' οὐκ ἠνείχοντο οἱ παρόντες. Εἰπόντιος γάρ, δι' «Ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι», ἔλεγον· «Οὕτως βλασφημεῖ».

Μὴ δὴ, παρακαλῶ, τοιοῦτον πάθωμέν τι ἡμεῖς, ἀλλ'
 25 ἐκείνων ἡμῖν πλείων ἔστω λόγος. Διαιτί; Ὅτι τῶν πνευματικῶν παρόντων, σὺνδεμία ἀπὸ τῆς τῶν σαρκικῶν ἀπουσίας γίνεται βλάβη· ἐκείνων δὲ οὐκ ὄντων, τίς ἔσται ἡμῖν λοιπὸν ἐλπίς; τίς δὲ παραμυθία; Διὸ χρῆ περὶ τούτων ἀεὶ τὸν Θεὸν παρακαλεῖν, καὶ ταῦτα αἰτεῖν. Τοιαῦτα γὰρ καὶ ὁ

3. Ἰώβ, 9, 8.

4. Ματθ. 9, 2 - 8.

περάσουν σὰν ἀπὸ ξηρὰν. Ἐδῶ ὅμως τὸ θαῦμα ἦτο μεγαλύτερον. Διότι ἡ θάλασσα παραμένουσα εἰς τὴν φυσικὴν τῆς κατάστασιν ἐκράτει εἰς τὴν ράχην τῆς τὸν Κύριον, ἐπιβεβαιώνουσα τὴν προφητείαν ποῦ ἔλεγεν· «Αὐτὸς ποῦ περιπεῖ ἐπάνω εἰς τὴν θάλασσαν σὰν νὰ περιπατῆ ἐπάνω εἰς τὸ ἔδαφος»³. Δικαίως δὲ ἔκαμε τὸ θαῦμα τῶν ἄρτων, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν σκληρὰν καὶ ἄπιστον Καπερναοῦμ, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ μαλακώσῃ τὴν ἀπιστίαν τῶν κατοίκων τῆς ὄχι μόνον μὲ τὰ ὅσα εἶχον γίνεαι ἐντὸς αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ θαύματα ποῦ εἶχε κάμει ἔξω ἀπὸ αὐτῆν. Τὸ ὅτι εἶχαν συγκεντρωθῆ τόσοι ἄνθρωποι εἰς ἐκείνην τὴν πόλιν, ποῦ ἐδείκνυαν μεγάλην προθυμίαν, ποῖαν πέτραν δὲν ἤμποροῦσαν νὰ μαλακώσουν; Ἄλλὰ ἐκεῖνοι ὄχι μόνον δὲν ἠσθάνθησαν κάτι παρόμοιον, ἀλλὰ ἐπεθύμουν πάλιν σωματικὴν τροφήν. Δι' αὐτὸ καὶ ἐπεπλήττοντο ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν.

Αὐτὰ λοιπὸν ἃς ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν, ἀγαπητοί μου, καὶ ἃς εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεὸν ὄχι μόνον διὰ τὰ ὑλικά, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον διὰ τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ. Διότι καὶ αὐτὸς ἔτσι θέλει καὶ δι' αὐτὸ δίδει ἐκεῖνα τὰ ἀγαθὰ ὥστε νὰ ὀδηγήσῃ καὶ νὰ ἐκπαιδεύσῃ τοὺς ἀτελεστεροὺς ἐπειδὴ ἀκόμη θαυμάζουν τὸν ὑλικὸν κόσμον. Ἄλλ' ὅταν ἀποκτήσουν αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ καὶ ἐπιμείνουν εἰς αὐτά, τότε κατηγοροῦνται καὶ ἐπιπλήττονται. Ἐπειδὴ καὶ εἰς τὸν παραλυτικὸν ἐκεῖνο ἤθελε νὰ δώσῃ πρῶτα, ἀλλ' οἱ παρόντες δὲν ἠνεύχοντο. Διότι, ὅταν τοῦ εἶπε «Σοῦ συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι», ἐκεῖνοι ἔλεγον· «Αὐτὸς βλασφημεῖ»⁴.

Ἄς μὴ πάθωμεν, παρακαλῶ, καὶ ἡμεῖς κάτι παρόμοιον, ἀλλ' ἃς ὁμιλῶμεν διὰ πνευματικώτερα ἀγαθὰ. Διατί; Διότι ὅταν τὰ πνευματικὰ εἶναι παρόντα, καμμία ζημία δὲν γίνεται ἀπὸ τὴν ἀπουσίαν τῶν σαρκικῶν. Ὅταν ὅμως ἐκεῖνα ἀπουσιάζουν, ποῖα ἐλπίς μᾶς ἀπομένει; Καὶ ποῖα παρηγορία; Δι' αὐτὸ πρέπει νὰ παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν περὶ αὐτῶν καὶ αὐτὰ νὰ ζητοῦμεν. Διότι καὶ ὁ Χριστὸς αὐτὰ μᾶς

Χριστοὺς ἡμᾶς εὐχεσθαι, ἐδίδαξεν. Κἂν ἀναπιύξωμεν τὴν εὐχὴν ἐκείνην, οὐδὲν εὐρήσομεν ἐν αὐτῇ σαρκικόν, ἀλλὰ πάντα τὰ πνευματικά. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ μικρόν, ἐκεῖνο τὸ αἰσθητόν, τῷ τρόπῳ γινόμενον πνευματικόν. Τὸ γὰρ παραινέειν μηδὲν πλέον ἐπιζητεῖν τοῦ ἄριου τοῦ ἐπιουοίου, τοῦτέστι, τοῦ καθημερινοῦ, πνευματικῆς ἂν εἶη καὶ φιλοσόφου διανοίας.

Τὰ δὲ πρὸ τούτου δρα· «Ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς». Εἶτα εἰπὼν τὸ αἰσθητόν ἐκεῖνο, ταχέως ἀπηλλάγη αὐτοῦ, καὶ πάλιν ἐπὶ τὴν πνευματικὴν ἤλθε διδασκαλίαν, «Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν», λέγων, «ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν». Οὐδαμοῦ ἀρχὴν, οὐδαμοῦ πλοῦτον, οὐδαμοῦ δόξαν, οὐδαμοῦ δυνασιάν, ἀλλὰ πάντα εἰς ψυχῆς ὠφέλειαν συντελοῦντα ἐνέδηκε τῇ εὐχῇ· οὐδὲν γήινον, ἀλλὰ πάντα οὐράνια.

Εἰ τοίνυν κελευόμεθα ἀπέχεσθαι τῶν βιωτικῶν καὶ παρόντων, πῶς οὐκ ἂν εἶημεν ἄθλιοι καὶ ταλαίπωροι ταῦτα αἰτιοῦντες παρὰ Θεοῦ, ἃ ἐκέλευσε καὶ ἔχοντας ἐκβάλλειν, φροντίδος ἀπαλλάττων ἡμᾶς, ὑπὲρ ὧν δὲ ἐπέταξε, μηδεμίαν τίθεσθαι σπουδὴν· μᾶλλον δὲ μήτε ἔχειν μήτε ἐπιθυμεῖν; Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ θαιτολογεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ εὐχόμενοι οὐκ ἀνύομεν. Πῶς οὖν οἱ πονηροί, φησί, πλουτοῦσι; πῶς οἱ ἄδικοι καὶ μιαιοί, ἀρπάζοντες, πλεονεκτοῦντες; Οὐ τοῦ Θεοῦ παρέχοντες, ἄπαγε. Καὶ πῶς ὁ Θεὸς συγχωρεῖ; Ὅτι καὶ τῷ πλουσίῳ τότε συνεχώρησε, μείζονι τηρῶν αὐτὸν κολάσει. Ἄκουσον οὖν καὶ τί φησι πρὸς αὐτόν· «Τέκνον, ἀπέλαβες

4α. Ματθ. 6, 11.

5. Λουκᾶ, 11, 3, Ματθ. 6, 9 - 10.

6. Ματθ. 6, 12.

ἐδίδαξε νὰ προσευχώμεθα. Διότι, ἂν ἀναλύσωμεν ἐκείνην τὴν προσευχήν, δὲν θὰ εὔρωμεν κανέν σαρκικὸν εἰς αὐτήν, ἀλλὰ ὅλα τὰ πνευματικά. Ἐκὼς καὶ τὸ πολὺ μικρὸν ὑλικὸν ἀντικείμενον ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ πνευματικὸν μὲ τὸν ἐπόμενον τρόπον. Δηλαδή τὸ νὰ μὴ παρακαλοῦμεν μόνον οὔτε νὰ ζητοῦμεν τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, ἤτοι τὸν καθημερινόν^α, αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις πνευματικῆς καὶ φιλοσοφικῆς διανοίας.

Βλέπε ὅμως τὰ προηγούμενα. «Ἄς τιμᾶται ὡς ἅγιον τὸ ὄνομά σου, ἃς ἔλθῃ ἡ βασιλεία σου, ἃς γίνῃ τὸ θέλημά σου ὅπως εἰς τὸν οὐρανόν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν γῆν»^β. Ἐπειτα, ἀφοῦ εἶπεν ἐκεῖνο τὸ αἰσθητόν, ταχέως τὸ ἐγκατέλιπε καὶ ἦλθε πάλιν εἰς τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν, λέγων· «Συγχώρησε ὅ,τι κακὸν ἔχομεν κάμει, ὅπως καὶ ἡμεῖς συγχωροῦμεν ἐκείνους ποὺ μᾶς ἔχουν κάμει κακόν»^γ. Πουθενὰ τὴν ἀρχὴν, πουθενὰ τὸν πλοῦτον, πουθενὰ τὴν δόξαν, πουθενὰ τὴν δύναμιν δὲν ἔβαλε μέσα εἰς τὴν προσευχήν, ἀλλὰ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ συντελοῦν εἰς τὴν ὠφέλειαν τῆς ψυχῆς. Οὔτε κανέν γήϊνον, ἀλλὰ ὅλα οὐράνια.

Ἐὰν λοιπὸν προτρεπώμεθα νὰ εἴμεθα μακρὰν τῶν βιωτικῶν καὶ τῶν παρόντων πραγμάτων, πῶς δὲν θὰ εἴμεθα ἄθλιοι καὶ δυστυχεῖς, ὅταν ζητοῦμεν ἀπὸ τὸν Θεὸν αὐτά, ποὺ μᾶς διέταξε καὶ ἂν τὰ ἔχωμεν νὰ τὰ ἀποβάλωμεν, διὰ νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰς φροντίδας, δι' ὅσα ὅμως διέταξε, νὰ μὴ καταβάλωμεν καμμίαν προσπάθειαν; καὶ μᾶλλον οὔτε νὰ ἔχωμεν, οὔτε νὰ ἐπιθυμοῦμεν; Διότι αὐτὸ εἶναι περιτολογία. Δι' αὐτὸ μὲ μόνην τὴν παράκλησιν δὲν ἐπιτυγχάνομεν τίποτε. Ἀλλά, θὰ ἐρωτήσης, πῶς πλουτοῦν οἱ πονηροί; Πῶς οἱ ἄδικοι καὶ οἱ ἀσεβεῖς γίνονται πλούσιοι μὲ τὴν ἀρπαγὴν καὶ τὴν πλεονεξίαν; Ὅχι ἐπειδὴ τοὺς τὰ δίδει, ὁ Θεός. Μὴ τὸ πιστεύσης. Καὶ διατί ὁ Θεὸς τοὺς συγχωρεῖ; Διότι καὶ τὸν πλούσιον ἐσυγχώρησε τότε, ἀφοῦ τοῦ ἐπεφύλαξε βαρυτέραν τιμωρίαν. Ἄκου λοιπόν, τὸ τοῦ εἶπεν ὁ Ἀβραάμ· «Παιδί μου, σὺ ἀπήλαυσε τὰ ἀγαθὰ σου,

τὰ ἀγαθὰ σου καὶ Λάζαρος τὰ κακὰ καὶ νῦν οὗτος παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾷσαι».

“ὼν μὴ καὶ ἡμεῖς ταύτης ἀκούσωμεν τῆς φωνῆς, τρυφῶντες εἰκῆ καὶ μάτην καὶ πολλὰ συνάγοντες ἑαυτοῖς
 5 ἁμαρτήματα, τὸν ἀληθῆ πλοῦτον ἐλώμεθα καὶ τὴν ἀκριβῆ φιλοσοφίαν, ὥστε τυχεῖν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς μετασχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι’ οὗ καὶ μεθ’ οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ
 10 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ὅσον ἐζούσες καὶ ὁ Λάζαρος τὰ κακά. Καὶ τώρα αὐτὸς παρηγορεῖται καὶ ἐσὺ ὑποφέρεις».

Διὰ νὰ μὴ ἀκούσωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς αὐτὴν τὴν φωνήν, ζῶντες τρυφηλὴν ζωὴν τυχαίως καὶ ματαίως καὶ συγκεντρώνοντες διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας πολλὰς ἁμαρτίας, ἃς προτιμῆσωμεν τὸν ἀληθινὸν πλοῦτον καὶ τὴν πραγματικὴν φιλοσοφίαν, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ὑπεσχημένα ἀγαθὰ. Εἶθε εἰς ὅλα αὐτὰ νὰ γίνωμεν μέτοχοι μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΔ΄.

Ἰω. 6,26 - 27

«Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν· Ἐμὴν, ἀμὴν, λέγω ὑμῖν, ζητεῖτέ με, οὐχ ὅτι εἴδετε σημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐ-
5 φάγετε ἐκ τῶν ἄρτων καὶ ἐχοριάσθητε. Ἔργάζεσθε μὴ τὴν
βρωσιν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ τὴν βρωσιν τὴν μένουσαν
εἰς ζωὴν αἰώνιον».

1. Τὸ προσηγὸς καὶ λεῖον οὐ πανταχοῦ χρήσιμον, ἀλλ' ἔστιν ὅτι καὶ τοῦ πληκτικωτέρου δεῖ τῷ διδασκάλῳ. Ὅταν
10 γὰρ νωθῆς ἢ ὁ μαθητὴς καὶ παχὺς, κέντρῳ χρῆσθαι πρὸς
αὐτὸν λοιπὸν χρή, ὥστε τῆς πολλῆς καρδιέσθαι νωθείας.
Τοῦτο καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ πεποίηκεν, ἀλλαχοῦ τε πολλαχοῦ,
καὶ ἐν τῷ παρόντι τόπῳ. Ἐλθόντων γὰρ τῶν ὄχλων καὶ
εὐρόντων τὸν Ἰησοῦν, καὶ κολακευόντων αὐτὸν καὶ λεγόν-
15 των «Ραββί, πότε ὧδε γέγονας;», δεικνὺς ὅτι τῆς παρὰ
ἀνθρώπων οὐκ ἐφίεται τιμῆς, ἀλλ' ἐν μόνον ὄρῳ, τὴν σω-
τηρίαν αὐτῶν, ἐπιπληκτικῶς αὐτοῖς ἀποκρίνεται· οὐ ταύτη
μόνον διορθῶσαι βουλόμενος, ἀλλὰ καὶ τῷ τὴν διάνοιαν
αὐτῶν ἐκκαλύπτει καὶ εἰς μέσον ἀγαγεῖν.

20 Τί γὰρ φησιν, «Ἐμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν»; μετὰ διορι-
σμοῦ καὶ θεβαιώσεως· «ζητεῖτέ με, οὐχ ὅτι εἴδετε σημεῖα,
ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων καὶ ἐχοριάσθητε» Πλήττει
μὲν τῷ λόγῳ καὶ ἐλέγχει, ἀλλ' οὐκ ἀποτόμως καὶ σφόδρα,
ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς φειδοῦς τοῦτο ποιῶν. Οὐ γὰρ εἶπεν,
25 Ὡ λαίμαργοι καὶ γαστριδουλοὶ, ἰσαῦτα ἐθναυματιούρησα
καὶ οὐδαμοῦ οὔτε ἠκολουθήσατε, οὔτε ἐθναμάσατε τὰ γεγε-
νημένα· ἀλλὰ προσηγῶς οὕτω πως καὶ ἠρέμα, «Ζητεῖτέ με,
οὐχ ὅτι εἴδετε σημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων, καὶ
ἐχοριάσθητε»· οὐ περὶ τῶν παρελθόντων μόνον, ἀλλὰ καὶ
30 περὶ τοῦ παρόντος σημείου ἐμφαίνων. Μονονουχὶ γὰρ τοῦτο

ΟΜΙΛΙΑ ΜΔ΄.

Ἰω. 6,26 - 27

«Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν· «Ἀλήθεια, ἀλήθεια, σᾶς λέγω, μὲ ζητεῖτε ὄχι διότι εἶδατε θαύματα, ἀλλὰ διότι ἐφάγατε ἀπὸ τοὺς ἄρτους καὶ ἐχορτάσατε. Νὰ ἐργάζεσθε ὄχι διὰ τὴν τροφήν τὴν φθαρτὴν, ἀλλὰ διὰ τὴν τροφήν ποὺ μένει εἰς ζωὴν αἰώνιον»¹.

1. Ἡ ἐπιείκεια καὶ ἡ πραότης δὲν ὠφελοῦν πάντοτε, ἀλλ' ἐνίοτε ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ χρησιμοποιῇ καὶ τὴν αὐστηρότητα. Διότι, ὅταν ὁ μαθητὴς εἶναι νωθρὸς καὶ χονδροκέφαλος, τότε πρέπει νὰ χρησιμοποιῇ τὸ κέντρισμα, ὥστε νὰ ἀποβάλῃ τὴν μεγάλην νωθρότητα. Αὐτὸ ἔχει κάμει καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς πολλὰς ἄλλὰς περιπτώσεις καὶ εἰς τὴν παρούσαν. Διότι, ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἤλθαν καὶ εὗρηκαν τὸν Ἰησοῦν καὶ τὸν ἐκολάκευαν καὶ τοῦ ἔλεγαν, «Διδάσκαλε, πότε ἤλθες ἐδῶ;», ἀφοῦ ἐδήλωσεν ὅτι δὲν ἐπιθυμεῖ τιμᾶς ποὺ προέροχονται ἀπὸ ἀνθρώπους, ἀλλ' εἰς ἓνα μόνον ἀποβλέπει, δηλαδή εἰς τὴν σωτηρίαν των, ἀποκρίνεται εἰς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐπιπλήττει, ὄχι μόνον διότι ἤθελε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ τοὺς διορθώσῃ ἀλλὰ καὶ ν' ἀποκαλύψῃ τὴν σκέψιν των καὶ νὰ τὴν φέρῃ εἰς τὸ μέσον.

Τί τοὺς εἶπεν; «Ἀλήθεια, ἀλήθεια, σᾶς λέγω», κατὰ τρόπον ὀριστικὸν καὶ βεβαιωτικόν, «μὲ ζητεῖτε ὄχι διότι εἶδατε θαύματα, ἀλλὰ διότι ἐφάγατε ἀπὸ τοὺς ἄρτους καὶ ἐχορτάσατε». Τοὺς ἐπιπλήττει μὲ τὸν λόγον καὶ τοὺς ἐλέγχει, ὄχι ὅμως μὲ αὐστηρότητα μεγάλην, ἀλλὰ κάμνει αὐτὸ μὲ πολλὴν φειδώ. Διότι δὲν εἶπεν· Ὡ λαίμαργοι καὶ κοιλιόδουλοι, τόσα θαύματα ἔκαμα καὶ ποτὲ δὲν μὲ ἠκολουθήσατε οὔτε ἐθαυμάσατε αὐτὰ ποὺ ἔγιναν. Ἀλλὰ τοὺς ὀμιλεῖ μὲ κάποιαν γλυκύτητα καὶ ἡρεμίαν· «Μὲ ζητεῖτε, ὄχι διότι εἶδατε θαύματα, ἀλλὰ διότι ἐφάγατε ἀπὸ τοὺς ἄρτους καὶ ἐχορτάσατε», κάμνων λόγον ὄχι μόνον διὰ τὰ περασμένα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ παρὸν θαῦμα. Σὰν νὰ τοὺς λέγῃ

λέγει, δι' ὧν πρὸς αὐτοὺς ἀποιεῖνεται. Οὐ τὸ θαῦμα ὑμᾶς ἐξέπληξε τὸ ἐπὶ τοῖς ἄριοις, ἀλλὰ τὸ ἐμπλησθῆναι. Καὶ διὰ οὐ κατασιοχαζόμενος αὐτῶν ἔλεγεν, εὐθέως ἔδειξαν ἐκείνοι.

8 Καὶ γὰρ διὰ τοῦτο πάλιν ἦλθον, ὡς μέλλοντες τῶν αὐτῶν ἀπολαύσεσθαι. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγον «Οἱ πατέρες ἡμῶν ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ»· πάλιν ἐπὶ τροφήν αὐτὸν ἔλκοντες σαρκικὴν, ὅπερ ἦν ἔγκλημα καὶ κατηγορία μεγίστη. Ἄλλ' αὐτὸς οὐχ ἴσταιται μέχρι τῶν ἐλέγχων, ἀλλὰ καὶ διδα-
10 σκαλίαν τοῦτοις προστίθησι, λέγων· «Ἐργάζεσθε μὴ τὴν βρωσὴν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ τὴν βρωσὴν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἣν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου δίδωσιν ὑμῖν. Τοῦτον γὰρ ὁ Πατὴρ ἐσοφράγισεν ὁ Θεός». Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· Μηδεὶς ὑμῖν ἔστω λόγος ταύτης τῆς τροφῆς,
15 ἀλλ' ἐκείνης τῆς πνευματικῆς.

Ἄλλ' ἐπειδὴ τινες τῶν βουλομένων ἀργῶς τρέφεσθαι, ἀποκέχρηται τοῦτω τῷ λόγῳ, ὡς τὴν ἐργασίαν ἐκκόπιοντος τοῦ Χριστοῦ, εὐκαιρον καὶ πρὸς αὐτοὺς εἰπεῖν. Ὅλον γάρ, ὡς εἰπεῖν, διαβάλλουσι τὸν Χριστιανισμόν καὶ ἐπὶ ἀργία
20 κωμωδεῖσθαι παρασκευάζουσι. Πρῶτον δὲ εἰπεῖν ἀναγκαῖον τὸ τοῦ Παύλου. Τί δὲ ἐκεῖνός φησι; «Μνημονεύετε τοῦ Κυρίου εἰρηκότις· Μακάριόν ἐστι διδόναι μᾶλλον ἢ λαμβάνειν». Καίτοι πόθεν ἂν γένοιτο διδόναι τῷ οὐκ ἔχοντι; Πῶς οὖν τῇ Μάρθα ὁ Ἰησοῦς εἶπεν «Μεριμνᾶς καὶ
25 τυρβάζῃ περὶ πολλά, ἐνὸς δὲ ἐστι χρεία· Μαρία δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο»· καὶ πάλιν, «Μὴ μεριμνήσητε εἰς τὴν αὔριον».

Ἀναγκαῖον γὰρ πάντα νῦν ταῦτα ἐπιλύσαι, οὐχ ἵνα μόνον παύσωμεν αὐτοὺς ἀργοῦντας, εἰ θούλοιντο, ἀλλ' ἵνα
30 μὴ μάχην εἰσάγειν τινὰ δεῖξωμεν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ. «Πα-

2. Ἰω. 6, 81.

2α. Πράξ. 20, 28.

3. Λουκᾶ, 10, 41-42.

4. Ματθ. 6, 34.

δηλαδή τὸ ἐξῆς, μὲ ὅσα τοὺς τονίζει· Δὲν σᾶς ἐξέπληξε τὸ θαῦμα τῶν ἄρτων, ἀλλ' ὁ χορτασμός σας. Καὶ ὅτι δὲν τὸ ἔλεγεν ἀπὸ εἰκασίαν, τὸ ἀπέδειξαν ἐκεῖνοι ἀμέσως.

Ἄλλωστε αὐτοὶ εἶχαν ἔλθει πάλιν μὲ τὸν σκοπὸν ν' ἀπολαύσουν τὰ ἴδια. Δι' αὐτὸ ἔλεγαν· «Οἱ πατέρες μας ἔφαγαν τὸ μάννα εἰς τὴν ἔρημον»², προσπαθοῦντες νὰ ἐπιτύχουν παρ' αὐτοῦ τὴν σαρκικὴν τροφήν, πού ἦτο πράγματι ἄξιον μεγάλης ἐπιτιμήσεως. Ἄλλ' ὁ Χριστὸς δὲν σταματᾷ μόνον εἰς τὸν ἔλεγχον, ἀλλὰ καὶ προσθέτει εἰς ταῦτα διδασκαλίαν λέγων «Νὰ ἐργάζεσθε ὄχι διὰ τὴν τροφήν τὴν φθαρτὴν, ἀλλὰ διὰ τὴν τροφήν, ἣ ὁποία μένει εἰς ζωὴν αἰώνιον, τὴν ὁποίαν δίδει εἰς σᾶς ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. Διότι τοῦτον ὁ Πατὴρ, ὁ Θεὸς ἐσφράγισεν». Αὐτὸ δὲ πού λέγει, σημαίνει τὸ ἐξῆς· Νὰ μὴ συζητῆτε δι' αὐτὴν τὴν τροφήν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἄλλην, τὴν πνευματικὴν.

Ἄλλ' ἐπειδὴ μερικοὶ θέλουν νὰ ζοῦν χωρὶς νὰ ἐργάζονται, χρησιμοποιοῦν αὐτὰ τὰ λόγια, διὰ ν' ἀποδείξουν ὅτι δῆθεν ὁ Χριστὸς ἀπαγορεύει τὴν ἐργασίαν, εἶναι εὐκαιρία κατάλληλος νὰ τοὺς ἀπαντήσωμεν. Γενικῶς συκοφαντοῦν τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἐτοιμάζουν τὴν διακωμώδησίν του ἰσχυριζόμενοι, ὅτι διδάσκει τὴν ἀργίαν. Προηγουμένως ὅμως ἄς ἀκούσωμεν, τί λέγει ὁ Παῦλος· «Νὰ ἐνθυμῆσθε τὰ λόγια τοῦ Κυρίου, πού εἶπεν· Ἐἶναι εὐτυχέστερον νὰ δίδῃ κανεὶς, παρὰ νὰ παίρνῃ»³. Ἄλλὰ ἀπὸ ποῦ νὰ δώσῃ ἐκεῖνος πού δὲν ἔχει τίποτε; Πῶς λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς τὴν Μάρθαν· «Μεριμνᾷς καὶ ἀνησυχεῖς διὰ πολλὰ πράγματα, ἀλλὰ ἓνα μόνον εἶναι ἀναγκαῖον. Ἡ Μαρία ἐδιάλεξε τὴν καλὴν μερίδα, ἣ ὁποία δὲν θὰ τῆς ἀφαιρεθῇ»³. Καὶ πάλιν· «Μὴ μεριμνᾶτε διὰ τὴν αὔριον»⁴.

Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη ὅλα αὐτὰ τὰ ζητήματα νὰ τὰ λύσωμεν τώρα, ὄχι μόνον διὰ νὰ παρακινήσωμεν τοὺς ἀργούς, ἂν βέβαια θέλουν, ἀλλὰ καὶ διὰ ν' ἀποδείξωμεν, ὅτι δὲν ἀντιμάχονται μεταξὺ των τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ. Διότι καὶ εἰς ἄλλο μέρος λέγει ὁ Ἀπόστολος· «Σᾶς προτρέπομεν νὰ κά-

ρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς περιοσεύειν καὶ φιλοτιμεῖσθαι, ἡσυχάζειν καὶ πράσσειν τὰ ἴδια, ἵνα εὐδοχημόνως περιπαιήτε πρὸς τοὺς ἕξω»· καὶ πάλιν, «Ὁ κλέπιων, μηκέτι κλεπιέτω· μᾶλλον δὲ κοπιάτω ἐργαζόμενος ταῖς ἰδίαις χερσίν, ἵνα ἔχη
5 μεταδιδόναι τῷ χρεῖαν ἔχοντι». Ἐνιαῦθα γὰρ ὁ Παῦλος οὐδὲ ἀπλῶς ἐργάζεσθαι ἐκέλευσεν, ἀλλ' οὕτω μετὰ πόνου, ὡς ἔχειν ἐντιεῦθεν καὶ ἐτιέρω μεταδιδόναι. Καὶ ἐτιέρωθι πάλιν ὁ αὐτὸς λέγει, «Ταῖς χρεῖαις μου καὶ τοῖς οὔσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὐται». Καὶ Κορινθίοις δὲ ἐ-
10 πισιτέλλων ἔλεγε· «Τίς οὖν μοί ἐστιν ὁ μισθός; Ἴνα εὐαγγελιζόμενος ἀδάπανον θῆσω τὸ Εὐαγγέλιον». Καὶ ἐν τῇ πόλει δὲ ἐκεῖνη γενόμενος, «Ἔμενε πρὸς Ἀκύλαν καὶ Πρίσκιλλαν, καὶ εἰργάζετο. Ἦσαν γὰρ σκηνοποιοὶ τὴν τέχνην». Ἄλλὰ ταῦτα τὴν μάχην δείκνυσι σφοδροτέραν κατὰ τὸ ρη-
15 τόν. Οὐκοῦν ἀνάγκη λοιπὸν τὴν λύσιν ἐπαγαγεῖν.

Τί οὖν ἂν εἴποιμεν πρὸς ταῦτα; Ὅτι τὸ μὴ μεριμνᾶν οὐ τὸ μὴ ἐργάζεσθαι ἐστίν, ἀλλὰ τὸ μὴ προσηλῶσθαι τοῖς διωτικαῖς πράγμασι· τουτέστι, τὸ μὴ ποιεῖσθαι φροντίδα περὶ τῆς εἰς αὐριον ἀναπαύσεως, ἀλλὰ πάρεργον αὐτὴν εἶ-
20 ναι νομίζειν. Ἐνεστι γὰρ καὶ ἐργαζόμενον, μηδὲν εἰς τὴν αὐριον θησαυρίζειν, καὶ ἔνεστιν ἐργαζόμενον, μηδὲν μεριμνᾶν. Οὐ γὰρ ταῦτόν ἐστι μέριμνα καὶ ἐργασία. Οὐδὲ γὰρ ὡς τῷ ἔργῳ θαρρῶν ἐργάζεται τις, ἀλλ' ἵνα μεταδῶ τῷ χρεῖαν ἔχοντι.

25 Καὶ τὸ πρὸς Μάρθαν δὲ εἰρημένον οὐ περὶ ἔργου καὶ ἐργασίας ἐστίν, ἀλλὰ περὶ τοῦ δεῖν καιρὸν εἰδέναι, καὶ μὴ τὸν τῆς ἀκροάσεως χρόνον πρὸς τὰ σαρκικώτερα ἀναλίσκειν. Οὐ τοίνυν εἰς ἀργίαν αὐτὴν ἐμβάλλων, ταῦτα ἔλεγεν, ἀλλὰ

5. Α' Θεσ. 4, 10-11.

6. Ἐφ. 4, 28.

7. Πράξ. 20, 34.

8. Α' Κορ. 9, 18.

μνετε τοῦτο περισσότερο καὶ νὰ φιλοδοξῆτε νὰ ἔχετε ἡσυχον ζωὴν νὰ φροντίζετε διὰ τὰς ἰδικὰς σας ὑποθέσεις, διὰ νὰ συμπεριφέρεσθε ἀξιοπρεπῶς πρὸς τοὺς ἔξω»⁵. Καὶ πάλιν· «Ὁ κλέπτης νὰ μὴ κλέπτη πλέον, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ κοπιάζῃ ἐργαζόμενος μὲ τὰ χέρια του, διὰ νὰ ἔχῃ νὰ δώσῃ κάτι εἰς ἐκεῖνον ποὺ ἔχει ἀνάγκην»⁶. Ἐδῶ ὁ Παῦλος δὲν προτρέπει ἀπλῶς νὰ ἐργάζωνται, ἀλλὰ μὲ τόσον κόπον, ὥστε νὰ κερδίζῃ κανεὶς ἀπὸ τὴν ἐργασίαν καὶ νὰ δίδῃ καὶ εἰς ἄλλους. Καὶ ἄλλοῦ πάλιν λέγει ὁ ἴδιος· «Τὰς ἀνάγκας τὰς ἰδικὰς μου καὶ τῶν συντρόφων μου ἐξυπηρέτησαν τὰ χέρια μου αὐτά»⁷. Καὶ εἰς τοὺς Κορινθίους ἔλεγε· «Ποῖος λοιπὸν ὁ μισθός μου; Τὸ νὰ κάνω ἀδάπανον τὸ Εὐαγγέλιον»⁸. Καὶ ὅταν ἐπῆγεν εἰς ἐκείνην τὴν πόλιν «Ἔμενε μαζὶ μὲ τὸν Ἀκύλαν καὶ τὴν Πρίσκιλλαν καὶ εἰργάζετο. Διότι ἦσαν ὡς πρὸς τὴν τέχνην σκηνοποιοί»⁹. Αὐτὰ ὅλα φαίνεται ὅτι ἀντικρούουν πολὺ ἐπιτυχῶς ἐκεῖνο ποὺ ἐλέχθη προηγουμένως. Ἐπομένως εἶναι ἀνάγκη νὰ δώσωμεν τὴν λύσιν.

Τί θ' ἀπαντήσωμεν εἰς αὐτά; Ὅτι τὸ νὰ μὴ μεριμνᾷ κανεὶς δὲν σημαίνει καὶ νὰ μὴ ἐργάζεται, ἀλλὰ νὰ μὴ ἀφοσιώνεται εἰς τὰ ἐπίγεια, δηλαδὴ νὰ μὴ φροντίζῃ διὰ τὴν αὐριανὴν ἀνάπαυσιν, ἀλλὰ νὰ θεωρῇ αὐτὴν ὡς πάρεργον. Διότι εἶναι δυνατὸν καὶ ἐργαζόμενος κανεὶς νὰ μὴ ἀποταμιεῦῃ διὰ τὴν αὐριον ἀλλὰ καὶ ἐργαζόμενος νὰ μὴ μεριμνᾷ. Διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιο μέριμνα καὶ ἐργασία. Διότι δὲν ἐργάζεται κανεὶς, ἐπειδὴ ἔχει ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ δίδῃ εἰς ἐκεῖνον ποὺ ἔχει ἀνάγκην.

Ἄλλὰ καὶ ἐκεῖνο ποὺ ὁ Χριστὸς εἶχεν εἰπεῖ εἰς τὴν Μάρθαν δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸ ἔργον καὶ τὴν ἐργασίαν, ἀλλ' εἰς τὸ ὅτι πρέπει νὰ ἔχῃ ἐπίγνωσιν τοῦ χρόνου καὶ νὰ μὴ σπαταλᾷ τὸν χρόνον τῆς ἀκροάσεως εἰς τὰ σαρκικώτερα ἔργα. Δὲν ἔλεγεν αὐτὰ διὰ νὰ τὴν παρακινήσῃ εἰς ἀργίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὴν προσηλώσῃ εἰς τὴν ἀκρόασιν τῶν λόγων

9. Πράξ. 18, 2.

προσηλῶν τῇ ἀκροάσει. Παρεγενόμεν, φησίν, διδάξων ὑ-
 μᾶς τὰ δέοντα· σὺ δὲ περὶ ἄριστον ἐσπούδακας; Ὑποδέξα-
 σθαι με βούλει καὶ πολυτελῆ παρασκευάσαι τραπέζαν; Ἐ-
 τέραν παρασκευάσον ἐστίαισιν, τὴν μετὰ προθυμίας ἀκροάσιν
 5 μοι παρεχομένη καὶ τὸν τῆς ἀδελφῆς μιμουμένη πόθον. Οὐ-
 τε οὖν τὴν φιλοξενίαν κωλύων ταῦτα ἔλεγεν ἄπαγε· πῶς
 γὰρ; ἀλλὰ τὸ μὴ δεῖν ἀκροάσεως καιρῶ περὶ ἕτερα ἡσχο-
 λῆσθαι. Τὸ δὲ λέγειν, «Μὴ ἐργάζεσθε τὴν βρωσὶν τὴν ἀπολλυ-
 μένην», οὐ τοῦτο ἐστὶν αἰνιτιομένου, ὥστε δεῖν ἀργεῖν· καὶ
 10 γὰρ καὶ τοῦτο μάλιστα ἀπολλυμένη βρωσίς ἐστι («Πᾶσαν γὰρ
 τὴν κακίαν ἐδίδαξεν ἢ ἀργία»)· ἀλλ' ὥστε ἐργάζεσθαι καὶ
 μεταδιδόναι. Τοῦτο γὰρ οὐκ ἀπολλυμένη βρωσίς ἐστι λοιπόν.
 Εἰ δέ τις ἀργῶν γαστριζοῖτο καὶ τρυφῆς ἐπιμελοῖτο, οὗτος
 τὴν βρωσὶν ἐργάζεται τὴν ἀπολλυμένην ὥσπερ εἴ τις ἐργα-
 15 ζόμενος τὸν Χριστὸν τρέφοι καὶ ποίζοι καὶ ἐνδύοι, οὐδεὶς
 οὕτως ἀναίσθητος καὶ ἀμαθής, ὡς εἰπεῖν, ἀπολλυμένην βρω-
 σὶν ἐργάζεσθαι τὸν τοιοῦτον, δι' ἣν τῆς βασιλείας ἢ ἐπαγ-
 γελία τῆς μελούσης καὶ τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων. Αὕτη γὰρ
 μένει διηνεκῶς ἢ βρωσίς. Ἄλλως δέ, καὶ τότε δὲ ἐπειδὴ
 20 τῆς μὲν πίστεως οὐδένα λόγον ἐποιοῦντι, οὐδὲ ἐσκόπουν
 μαθεῖν, τίς ὁ ταῦτα ἐργαζόμενος καὶ ποία δυνάμει, ἐν δὲ
 μόνον ἐβούλοντι, γαστριζέσθαι μηδὲν ποιοῦντες, τὴν τοιαύ-
 την τροφήν εἰκότως βρωσὶν ἀπολλυμένην ἐκάλεσεν.

Ἐθρεψα ὑμῶν τὰ σῶματα, φησίν, ἵνα ἀπὸ τοῦτου τὴν
 25 ἐτέραν ἐπιζητήσητε τροφήν, τὴν μένουσαν, τὴν τρέφουσαν
 ὑμῶν τὴν ψυχὴν· ὑμεῖς δὲ πάλιν ἐπὶ τὴν γῆτιν τρέχετε.
 Διὰ τοῦτο οὐ συνίετε διὸ οὐκ ἐπὶ ταύτην ὑμᾶς ἄγω τὴν ἀ-
 τελεῆ, ἀλλ' ἐπ' ἐκείνην τὴν οὐ πρόσκαιρον παρέχουσαν ζωὴν,
 ἀλλ' αἰώνιον, τὴν οὐ σῶμα, ἀλλὰ ψυχὴν τρέφουσαν. Εἶτα

του. Ἦλθα, τῆς λέγει, διὰ νὰ σᾶς διδάξω τὰ δέοντα καὶ σὺ ἀσχολεῖσαι μὲ τὸ γεῦμα; Θέλεις νὰ μὲ ὑποδεχθῆς καὶ ἐτοιμάζεις πολυτελὲς τραπέζι; Νὰ ἐτοιμάσης ἄλλην τροφήν, δηλαδὴ νὰ μὲ ἀκούσης μὲ προθυμίαν καὶ νὰ μιμηθῆς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἀδελφῆς σου. Αὐτὰ τὰ ἔλεγεν ὄχι διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν φιλοξενίαν. Διότι πῶς ἦτο δυνατόν τοῦτο; Ἄλλὰ ὅτι δὲν ἔπρεπε τὸν καιρὸν τῆς διδασκαλίας νὰ ἀσκολῆται μὲ ἄλλα.

Μ' ἐκεῖνο λοιπὸν ποῦ εἶχεν εἰπεῖ, «Νὰ μὴ ἐργάζεσθε διὰ τὴν τροφήν τὴν φθαρτὴν», δὲν ὑπαινίσσεται, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐργάζεται κανεὶς καθόλου, διότι καὶ αὐτὸ φθαρτὴ τροφή εἶναι («Διότι ὅλην τὴν κακίαν ἢ ἀργία τὴν διδάσκει»¹⁹), ἀλλὰ νὰ ἐργάζεται διὰ νὰ ἡμπορῇ νὰ δίδῃ. Διότι αὐτὸ μόνον δὲν εἶναι βρωῖσις φθαρτῆ. Ἐὰν ὅμως κάποιος ποῦ δὲν ἐργάζεται, εἶναι κοιλιόδουλος καὶ φροντίζει διὰ τρυφηλὴν ζωὴν, αὐτὸς ἐργάζεται διὰ φθαρτὴν τροφήν. Ἀντιθέτως, ὅποιος μὲ τὴν ἐργασίαν του τρέφει, ποτίζει καὶ ἐνδύει τὸν Χριστόν, δὲν εἶναι κανεὶς τόσο ἀνάσθητος καὶ ἀνόητος, ὥστε νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἐργάζεται διὰ φθαρτὴν τροφήν, ἔνεκα τῆς ὁποίας ὑπάρχει ἡ ὑπόσχεσις τῆς μελλούσης βασιλείας καὶ τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων. Διότι αὕτη ἡ τροφή μένει αἰωνίως. Ἄλλωστε, ἐπειδὴ τότε δὲν ἔκαμναν καθόλου λόγον περὶ τῆς πίστεως, οὔτε ἐσκόπευαν νὰ μάθουν, ποῖος ἡσχολεῖτο μὲ αὐτὰ καὶ μὲ ποίαν ἐξουσίαν, ἓνα δὲ μόνον ἤθελαν, νὰ τρώγουν χωρὶς νὰ κάμνουν τίποτε, δικαίως ὁ Χριστὸς ὠνόμασεν αὐτὴν φθαρτὴν τροφήν.

Ἔθρεψα τὰ σῶματά σας, λέγει, διὰ νὰ ζητήσετε κατόπιν τούτου τὴν ἄλλην τροφήν, αὐτὴν ποῦ μένει, αὐτὴν ποῦ τρέφει τὴν ψυχὴν σας, ἀλλὰ ἐσεῖς πάλιν εἰς τὴν γηϊνὴν τρέχετε. Δι' αὐτὸ δὲν καταλάβατε, ὅτι δὲν σᾶς ὀδηγῶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀτελεῆ τροφήν, ἀλλ' εἰς ἐκείνην ποῦ δίδει ὄχι πρόσκαιρον, ἀλλὰ αἰωνίαν ζωὴν, ἐκείνην ποῦ τρέφει ὄχι τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν. Ἐλεπτα, ἐπειδὴ τόσο σοβαρὰ

ἐπειδὴ οὕτω μέγα περὶ ἑαυτοῦ ἐφθέγγατο, καὶ ἔφησεν αὐ-
 τὸς δώσειν αὐτήν, ἵνα μὴ πάλιν αὐτοῖς προσιῆ τὸ λεγόμενον,
 ἀξιόπιστον τὸν λόγον ποιῶν, ἐπὶ τὸν Πατέρα τὴν χορηγίαν
 αὐτῆς ἀνάγει. Εἰπὼν γάρ, «Ἦν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου
 5 δώσει ὑμῖν», ἐπήγαγε, «Τοῦτον γὰρ ὁ Πατὴρ ἐσφράγισεν
 ὁ Θεός»· τουτέστιν, ἐπὶ τούτῳ ἔπεμψε ταύτην ὑμῖν κομίζον-
 τα τὴν τροφήν.

Δηλοῖ δὲ καὶ ἑτέραν ἐρμηνείαν ἡ λέξις. Καὶ γὰρ καὶ
 ἀλλαχοῦ φησιν ὁ Χριστός· «Ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους,
 10 τοῦτον ἐσφράγισεν ὁ Πατὴρ, ὅτι ὁ Θεὸς ἀληθῆς ἐστί»· του-
 τέστιν, ἀπέδειξεν ἀναντιρρήτως· ὃ δὴ μοι δοκεῖ καὶ ἐνταῦθα
 ἡ λέξις αἰνίττεσθαι. Οὐδὲν γὰρ ἐστὶν ἄλλο τό, «Ἐσφράγισεν
 ὁ Πατὴρ», ἀλλ' ἢ ἀπέδειξεν, ἐξεκάλυψε διὰ τῆς αὐτοῦ μαρ-
 τυρίας. Ἐδειξε μὲν γὰρ καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπειδὴ δὲ πρὸς
 15 Ἰουδαίους διελέγετο, τὴν τοῦ Πατρὸς μαρτυρίαν εἰς μέ-
 σον ἤγαγε.

2. Μάθωμεν τοίνυν, ἀγαπητοί, ταῦτα αἰτεῖν τὸν Θεόν,
 ἃ ἀξιόν ἐστι παρ' αὐτοῦ αἰτεῖν. Ἐκεῖνα μὲν γάρ, ὅπως ἂν
 τύχη, τὰ θιωτικὰ λέγω, θλάβῃ οὐδεμίαν φέρει. Ἄν τε
 20 γὰρ πλουτήσωμεν, ἐνταῦθα μόνον ἀπολαυσόμεθα τῆς τρυφῆς·
 ἂν τε εἰς πενίαν καταπέσωμεν, οὐδὲν πεισοόμεθα δεινόν. Οὐ-
 τε γὰρ τὸ λαμπρὰ τοῦ παρόντος βίου, οὔτε τὰ λυπηρὰ εἰς
 ἀθυμίας καὶ ἡδονῆς λόγον ἔχει τὴν ἰσχύν, ἀλλ' ἐκάτερα
 εὐκαταφρόνητα, καὶ μετὰ πολλῆς παραρρεῖ τῆς ταχυτήτος.
 25 Διὸ καὶ ὁδὸς κέκληται εἰκότως ἅτε παροδεύοντα, καὶ ἐπὶ
 πλεῖστον μένειν οὐ πεφνκότα· τὰ δὲ μέλλοντα ἐκάτερα ἀθά-
 νατα μένει, τὰ τε κολάσεως, τὰ τε τῆς βασιλείας. Ὑπὲρ ἐ-
 κείνων τοίνυν πολλὴν ποιῶμεθα σπουδὴν, ὥστε τὰ μὲν φυ-
 γεῖν, τὰ δὲ ἐλέσθαι.

80 Τί γὰρ τῆς ἐνταῦθα τρυφῆς ὄφελος; Σήμερόν ἐστι,
 καὶ αὔριον οὐκ ἐστὶ σήμερον ἄνθος λαμπρόν καὶ αὔριον

ὠμίλησε περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ εἶπεν, ὅτι αὐτὸς θὰ δώσῃ αὐτὴν τὴν ζωὴν, διὰ νὰ μὴ προσκρούσουν τὰ λόγια του εἰς τὴν ἔχθραν των καὶ διὰ νὰ κάμῃ ταῦτα πιστευτά, ἀναφέρει εἰς αὐτοὺς τὴν χάριν τοῦ Πατρός. Διότι ἀφοῦ εἶπε· «Τὴν ὁποῖαν ζωὴν θὰ σᾶς δώσῃ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ», προσέθεσεν· «Διότι ὁ Πατήρ, ὁ Θεὸς ἐσφράγισεν αὐτόν», δηλαδὴ ἔστειλεν αὐτόν νὰ σᾶς φέρῃ αὐτὴν τὴν τροφήν.

Ἔχει ὅμως καὶ ἄλλην σημασίαν ἡ λέξις. Διότι καὶ ἄλλοῦ ὁ Χριστὸς λέγει· «Ἐκεῖνος ποῦ ἀκούει τοὺς λόγους μου, αὐτόν ἐβεβαίωσεν ὁ Πατήρ, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀληθινός»¹¹, δηλαδὴ ἐβεβαίωσεν ἀναμφισβητήτως. Αὐτὸ νομίζω, ὅτι ὑπαινίσσεται αὐτὴ ἡ λέξις. Διότι αὐτὸ τὸ «Ἐσφράγισεν ὁ Πατήρ» σημαίνει ἀπέδειξεν, ἀπεκάλυψε διὰ τῆς μαρτυρίας του. Διότι ἔδειξε μὲν καὶ αὐτὸς τὸν ἑαυτόν του, ἐπειδὴ ὅμως ὠμίλει πρὸς Ἰουδαίους, προσεκόμισε τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πατρός.

2. Ἄς μάθωμεν λοιπόν, ἀγαπητοί μου, νὰ ζητοῦμεν ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀξίζει νὰ ζητοῦμεν ἀπὸ αὐτόν. Διότι ἐκεῖνα μὲν, ἐννοῶ τὰ ἐπίγεια, ὅπωςδήποτε δὲν προκαλοῦν καμμίαν βλάβην. Διότι, ἐὰν γίνωμεν πλούσιοι, μόνον εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν θ' ἀπολαύσωμεν τὴν τρυφήν. Καὶ ἐὰν περιπέσωμεν εἰς τὴν φτώχεια, δὲν θὰ πάθωμε τίποτε τὸ φοβερόν. Διότι οὔτε ἡ λαμπρότης τῆς παρούσης ζωῆς, οὔτε ἡ λύπη ἠμπορεῖ νὰ μᾶς δώσῃ στενοχώριαν καὶ εὐχαρίστησιν, ἀλλὰ καὶ τὰ δύο εἶναι ἀξιοκαταφρόνητα καὶ χάνονται μὲ μεγάλην ταχύτητα. Δι' αὐτὸ δικαίως αὐτὰ ὀνομάζονται ὁδός, ἐπειδὴ περνοῦν καὶ ἀπὸ τὴν φύσιν τους δὲν μένουν πολὺν καιρόν. Τὰ μέλλοντα ὅμως μένουν καὶ τὰ δύο ἀθάνατα καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν κόλασιν καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Διὰ τὰ πρῶτα λοιπόν δεικνύομεν μεγάλην φροντίδα, ὥστε ἄλλα μὲν ν' ἀποφύγωμεν, ἄλλα δὲ νὰ προτιμῆσωμεν.

Διότι, ποία εἶναι ἡ ὠφέλεια ἀπὸ τὴν ἐπίγειον τρυφήν; Σήμερα ὑπάρχει καὶ αὔριο δὲν ὑπάρχει. Σήμερα εἶναι ἄν-

κόνις σκεδαννυμένη· σήμερον πῦρ καιόμενον καὶ αἶθριον τέ-
 φρα κατασβεσνυμένη. Ἄλλ' οὐ τὰ πνευματικὰ τοιοῦτα, ἀλλ'
 αἰεὶ μένει λάμποντα καὶ ἀνθοῦντα καὶ φαιδρότερα γινόμενα
 καθημέραν. Ὁ πλοῦτος ἐκεῖνος οὐδέποτε ἀπόλλυται, οὐδέ-
 5 ποτε ἐπάγει φρονίδα καὶ φθόνον καὶ κατηγορίαν, οὐ σῶμα
 ἐξόλλυσιν, οὐ ψυχὴν διαφθείρει, οὐ φθόνον ἔχει, οὐ βα-
 σκανίαν ἐπισωρεύει, ἅπερ ἅπαντα ταῦτα τῷ πλούτῳ πρόσε-
 σιν. Ἡ δόξα ἐκείνη οὐκ εἰς ἀπόνοιαν αἶρει, οὐ φλεγμαίνειν
 παρασκευάζει, οὐδέποτε παύεται, οὐδὲ ἀμαυροτέρα γίνεται.
 10 Ἡ ἄνεσις καὶ ἡ τροφή ἐπὶ τοῖς οὐρανοῖς πάλιν μένει καὶ
 αὐτὴ διηνεκῆς, αἰεὶ ἀκίνητος οὐσα καὶ ἀθάνατος· οὐκ ἔστι
 γὰρ πέρας αὐτῆς καὶ τέλος εὐρεῖν.

Ταύτην, παρακαλῶ, ποθήσωμεν τὴν ζωὴν. Ἄν γὰρ
 ποθήσωμεν αὐτήν, οὐδένα τῶν παρόντων ποιησόμεθα λόγον,
 15 ἀλλὰ καταφρονήσωμεν τούτων ἀπάντων καὶ καταγελασόμεθα,
 κἂν εἰς βασιλικὰς αὐλὰς τις ἡμᾶς εἰσελθεῖν κελεύῃ, οὐχ
 αἰρησόμεθα ἐκείνην ἔχοντες τὴν ἐλπίδα· καίτοι τούτου οὐ-
 δὲν μακαριώτερον εἶναι δοκεῖ, ἀλλὰ τοῖς κατεχομένοις τῷ
 τῶν οὐρανῶν ἔρωτι καὶ τοῦτο μικρὸν καὶ εὐτελὲς καὶ οὐ-
 20 δεινὸς ἄξιον λόγου. Πᾶν γὰρ δὲ τέλος ἔχει, οὐ σφόδρα περι-
 σπούδασιον· πᾶν δὲ παύεται, καὶ σήμερόν ἐστι, καὶ αἶθριον
 οὐκ ἔστι, κἂν σφόδρα ἢ μέγα, σφόδρα μικρὸν καὶ εὐκατα-
 φρόνητον εἶναι δοκεῖ. Μὴ τοίνυν τῶν φευγόντων ἀντεχώ-
 μεθα, μηδὲ τῶν παραρρέοντων· καὶ ἀπερχομένων, ἀλλὰ τῶν
 25 μερόντων καὶ ἀκινήτων, ἵνα καὶ αὐτῶν δυναθῶμεν ἐπιτυχεῖν,
 χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
 δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύ-
 ματι, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

θος λαμπρὸν καὶ αὔριον σκόνη πού σκορπίζεται. Σήμερα εἶναι πῦρ πού καίεται καὶ αὔριο στάχτη πού σβήνει. Ἄλλὰ τὰ πνευματικὰ δὲν εἶναι αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ἀλλὰ πάντοτε λάμπουν καὶ ἀνθίζουν καὶ κάθε ἡμέραν γίνονται λαμπρότερα. Ἐκεῖνος ὁ πλοῦτος ποτὲ δὲν χάνεται, ποτὲ δὲν μεταβάλλεται, ποτὲ δὲν τελειώνει, ποτὲ δὲν συνεπάγεται φροντίδα, μῖσος καὶ κατηγορίαν, δὲν καταστρέφει τὸ σῶμα, δὲν διαφθείρει τὴν ψυχὴν, δὲν μισεῖ, δὲν ἐπισωρεύει φθόνον, πράγματα τὰ ὁποῖα ἀκολουθοῦν τὸν πλοῦτον. Ἡ δόξα ἐκείνη δὲν ὀδηγεῖ εἰς ἀλαζονείαν, δὲν γεννᾷ τὴν ὑπερηφάνειαν, δὲν σταματᾷ ποτέ, οὔτε ἀμαυρώνεται. Ἡ ἄνεσις καὶ ἡ τρυφή εἰς τὸν οὐρανὸν πάλιν μένει ἐπειδὴ εἶναι αἰωνία, πάντοτε ἀμετάβλητος καὶ ἀθάνατος. Καὶ κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ εὔρη τὸ τέλος της.

Αὐτὴν τὴν ζωὴν, παρακαλῶ, ἃς ἐπιθυμήσωμεν. Διότι, ἂν ἐπιθυμήσωμεν αὐτὴν, δὲν θὰ κάμωμεν καθόλου λόγον διὰ τὰ παρόντα, ἀλλὰ θὰ τὰ περιφρονήσωμεν ὅλα αὐτὰ καὶ θὰ τὰ θεωρήσωμεν γελοῖα καὶ ἔστω καὶ ἂν μᾶς διατάξη κάποιος νὰ εἰσέλθωμεν εἰς βασιλικὰς αὐλὰς, δὲν θὰ τὴν προτιμήσωμεν, ἐὰν ἔχωμεν ἐκείνην τὴν ἐλπίδα. Καὶ ὅμως φαίνεται ὅτι δὲν ὑπάρχει μεγαλύτερον εὐτύχημα ἀπὸ αὐτό, ἀλλὰ δι' ὅσους κατέχονται ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ οὐρανοῦ, καὶ αὐτὸ εἶναι εὐτελὲς καὶ ἀναξιόλογον. Διότι, ὅτι ἔχει τέλος δὲν ἔχει μεγάλην ἀξίαν. Κάθε τί πού τελειώνει καὶ πού σήμερα ὑπάρχει καὶ αὔριον δὲν ὑπάρχει, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πολὺ μεγάλο, φαίνεται ὅτι εἶναι πολὺ μικρὸ καὶ ἄξιον περιφρονήσεως. Ἄς μὴ ἀκολουθῶμεν λοιπὸν αὐτὰ πού φεύγουν, οὔτε αὐτὰ πού ρέουν καὶ χάνονται, ἀλλ' ἐκεῖνα πού μένουν καὶ δὲν μεταβάλλονται διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν αὐτὰ μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΕ΄.

Ἰω. 6, 28 - 40

«Εἶπον οὖν πρὸς αὐτόν· Ἔτι ποιῶμεν ἵνα ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ;». Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Τοῦτό ἐστι
5 τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, ἵνα πιστεύσητε εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος.
Εἶπον οὖν αὐτῷ· Ἔτι οὖν ποιεῖς σημεῖον, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμέν σοι; Ἔτι ἐργάζῃ;».

1. Οὐδὲν γαστριμαργίας χεῖρον, οὐδὲν αἰσχροτίερον. Τοῦτο παχεῖαν ποιεῖ διάνοιαν, τοῦτο σαρκικὴν ποιεῖ ψυχὴν,
10 τοῦτο πηροῖ, καὶ διαβλέπειν οὐκ ἀφήσιν. Ὅρα γοῦν καὶ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων τοῦτο γινόμενον. Ἐπειδὴ γὰρ πρὸς γαστριμαργίαν κεχήρασι, καὶ ὄλοι τῶν βιωτικῶν ἦσαν, καὶ οὐδὲν ἐνενοῦν πνευματικόν, μυρίοις αὐτοὺς λόγοις ἐνάγει ὁ Χριστὸς καὶ κέντηρον ἔχουσι καὶ φειδῶ καὶ οὐδὲ οὕτως
15 ἀνίστανται, ἀλλ' ἔτι κάτω μένουσι κείμενοι. Σκόπει γὰρ. Εἶπεν αὐτοῖς, «Ζητεῖτέ με, οὐχ ὅτι εἴδετε σημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄριων καὶ ἐχοριάσθητε». Ἐπληξε διὰ τοῦ ἐλέγχου· ἔδειξεν ὁποίαν δεῖ ζητεῖν τροφήν, εἰπὼν· «Ἐργάζεσθε μὴ τὴν βρωσὴν τὴν ἀπολλυμένην»· ἔθηκεν αὐτοῖς
20 τὸ ἔπαθλον, εἰπὼν· «Ἀλλὰ τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον»· ἔπειτα τὸ προῖσιάμενον αὐτοῖς ἐθεράπευσε, εἰπὼν ἀπὸ τοῦ Πατρὸς ἀπεσιάλθαι.

Ἔτι οὖν ἐκεῖνοι; Ὡσπερ οὐδὲν ἀκηκοότες, «Ἔτι οὖν ποιῶμεν», φασίν, «ἵνα ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ;». Ταῦτα δὲ ἔλεγον, οὐχ ὥστε μαθεῖν καὶ προᾶξαι (καὶ δείκνυσι τὰ ἐξῆς), ἀλλὰ πάλιν αὐτὸν ἐπὶ τὴν τῆς τροφῆς χορηγίαν

ΟΜΙΛΙΑ ΜΕ΄.

Ἰω. 6, 28 - 40

«Εἶπαν λοιπὸν εἰς αὐτόν· Τί πρέπει νὰ κάμνωμεν διὰ νὰ ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα ποὺ θέλει ὁ Θεός; Ἀπήντησεν εἰς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς. Τοῦτο εἶναι τὸ ἔργον ποὺ θέλει ὁ Θεός, νὰ πιστεύετε εἰς αὐτόν ποὺ ἔστειλεν ἐκεῖνος. Τότε τοῦ εἶπαν· Τί σημεῖον λοιπὸν κάμνεις, διὰ νὰ τὸ ἰδοῦμεν καὶ νὰ πιστεύσωμεν εἰς ἐσέ; Ποῖον εἶναι τὸ ἔργον ποὺ κάμνεις;»¹.

1. Δὲν ὑπάρχει χειρότερον, οὔτε αἰσχρότερον ἀπὸ τὴν λαιμαργίαν. Αὕτῃ κάμνει βαρὺ τὸ πνεῦμα, αὕτῃ κάμνει σαρκικὴν τὴν ψυχὴν, αὕτῃ τυφλώνει καὶ δὲν ἀφήνει νὰ βλέπωμεν καθαρὰ. Βλέπε κατὰ ποῖον τρόπον συνέβη τοῦτο εἰς τοὺς Ἰουδαίους. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπεθύμουν πολὺ τὴν λαιμαργίαν καὶ ὅλοι ἠσυχολοῦντο μὲ τὰ ἐπίγεια πράγματα καὶ δὲν ἐσκέπτοντο κανὲν πνευματικόν, ὁ Χριστὸς προσπαθεῖ νὰ τοὺς προκαλέσῃ τὸ ἐνδιαφέρον μὲ ἄπειρα λόγια, ποὺ ἔχουν παρακίνησιν καὶ φειδώ. Καὶ ὄχι μόνον δὲν διεγείρονται μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ μένουν ἀκόμη κάτω. Πρόσεχε λοιπὸν, σὲ παρακαλῶ. Εἶπεν εἰς αὐτούς· «Μὲ ζητεῖτε, ὄχι διότι εἶδατε θαύματα, ἀλλὰ διότι ἐφάγατε ἀπὸ τοὺς ἄρτους καὶ ἐχορτάσατε». Τοὺς ἐπέπληξε μὲ τὸν ἔλεγχον. Τοὺς ἔδειξε, ποῖαν τροφήν πρέπει νὰ ζητοῦν, ὅταν εἶπε· «Νὰ ἐργάζεσθε ὄχι διὰ τὴν τροφήν τὴν φθαρτὴν». Τοὺς παρουσίασε τὸ ἔπαθλον, ὅταν ἐτόνισεν· «Ἄλλ' ἐκείνην ποὺ μένει εἰς ζωὴν αἰώνιον». Τέλος διώρθωσεν ἐκεῖνο ποὺ τοὺς ἐνοχλοῦσε, μὲ τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι ἔχει σταλῆ ἀπὸ τὸν Πατέρα.

Τί ἔκαμαν οἱ Ἰουδαῖοι; Σὰν νὰ μὴ εἶχαν ἀκούσει τίποτε, τὸν ἠρώτησαν· «Τί πρέπει λοιπὸν νὰ κάμνωμεν διὰ νὰ ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα ποὺ θέλει ὁ Θεός;». Αὐτὰ τὰ ἔλεγεν ὄχι διὰ νὰ μάθουν καὶ νὰ τὰ πράξουν (ὅπως ἀποδεικνύουν τὰ ἐπόμενα), ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν παρακινήσουν νὰ τοὺς κορηγήσῃ πάλιν τροφήν καὶ ἐπειδὴ ἤθελαν νὰ τὸν προκαλέ-

ἄγοντες, καὶ εἰς τὸ κορέσαι αὐτοὺς προκαλέσαι ἐθέλοντες. Τί οὖν ὁ Χριστός; «Τοῦτό ἐστι τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, ἵνα πιστεύσητε εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος». Οἱ δὲ εἶπον· «Τί σημεῖον ποιεῖς, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμεν; Οἱ πατέρες ἡμῶν ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ».

Οὐδὲν τούτων ἀναισθητότερον, οὐδὲν ἀλογώτερον. Τοῦ σημείου ὄντιος ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτῶν ἔτι, ὡς οὐδενὸς γεγονότιος, οὕτως ἔλεγον, «Τί σημεῖον ποιεῖς;», καὶ εἰπόντες, οὐδὲ ἀτιῆς τῆς αἰρέσεως τοῦ σημείου κύριον ἀφιᾶσιν εἶναι, ἀλλ' εἰς ἀνάγκην αὐτὸν οἴονται μεθιστᾶν τοῦ μηδὲν ἕτερον ποιῆσαι, ἀλλ' ἢ τοιοῦτον, οἷον ἐγένετο ἐπὶ τῶν προγόνων. Διὸ δὴ καὶ λέγουσιν· «Οἱ πατέρες ἡμῶν ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ»· διὰ τούτου νομίζοντες αὐτὸν ἐρεθίζειν, ὥστε τοιοῦτον ποιῆσαι σημεῖον, ὅπερ αὐτοὺς θρέψαι δύναται σαρκικῶς. Διατί γὰρ οὐδενὸς ἑτέρου τῶν προτέρων σημείων ἐμνημόνευσαν, καίτοι γε πολλῶν γενομένων τότε, καὶ κατ' Αἴγυπτον καὶ κατὰ τὴν θάλατταν καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἀλλὰ τοῦ μάννα; ἄρ' οὐ διότι σφόδρα αὐτοῦ ἐπεθύμουν διὰ τὴν τῆς γαστρὸς τυραννίδα;

Πῶς δὲ οἱ προφήτην αὐτὸν λέγοντες καὶ βασιλέα ἐπιχειροῦντες ποιεῖν, ἐπειδὴ τὸ σημεῖον εἶδετε, νῦν ὡς οὐδενὸς γενομένου ἀχάριστοι καὶ ἀγνώμονες γέγονατε, καὶ σημεῖον αἰτεῖτε, παρασίτων καὶ κυνῶν λιμωτιόντων ῥήματα ἀφιέντες; νῦν τὸ μάννα θαυμασιδὸν ὑμῖν, διε ἡ ψυχὴ ὑμῶν κατάξηρος; Καὶ δρα εἰρωνεῖαν. Οὐκ εἶπον, διε Μωϋσῆς τόδε ἐποίησε τὸ σημεῖον, οὐ τί ποιεῖς; νομίζοντες πλήθειν αὐτόν· ἀλλὰ τέως αὐτῷ μετὰ πολλῆς διαλέγονται τῆς τιμῆς, προσδοκία τῆς τροφῆς. Ἄλλως δὲ οὕτε τοῦτο λέγουσιν, διε ὁ Θεὸς τόδε ἐποίησε· Σὺ τί ποιεῖς; ἵνα μὴ δόξωσιν αὐτὸν ἐξισοῦν τῷ Θεῷ· οὕτε Μωϋσέα παράγουσιν,

σουν νὰ τοὺς χορτάσῃ καὶ διὰ δευτέραν φοράν. Τί τοὺς εἶπεν ὁμοῦς ὁ Χριστός; «Τοῦτο εἶναι τὸ ἔργον ποῦ θέλει ὁ Θεός, νὰ πιστεύετε εἰς αὐτὸν ποῦ ἔστειλεν ἐκεῖνος». Οἱ Ἰουδαῖοι ὁμοῦς ἀπήντησαν· «Τί σημεῖον κάμνεις, διὰ νὰ τὸ ἰδοῦμεν καὶ νὰ πιστεύσωμεν εἰς ἐσέ; Οἱ πατέρες μας ἔφαγαν τὸ μάννα εἰς τὴν ἔρημον».

Δὲν ὑπάρχει περισσότερο ἀδιάντροπον καὶ παράλογον πρᾶγμα ἀπὸ αὐτοῦς. Ἐνῶ εἶχαν ἀκόμη μπροστὰ εἰς τὰ μάτια τοὺς τὸ θαῦμα, τὸν ἠρώτων σὰν νὰ μὴ εἶχε συμβῆ τίποτε· «Τί σημεῖον μᾶς δίδεις;». Ἐπὶ πλεον ἄφοῦ τὸν ἠρώτησαν, δὲν τὸν ἄφηναν νὰ διαλέξῃ αὐτὸς τὸ θαῦμα, ἀλλὰ φαντάζονται, ὅτι θὰ τὸν ἀναγκάσουν ν' ἀλλάξῃ γνώμην, ὥστε νὰ μὴ κάμῃ ἄλλο, παρὰ σὰν ἐκεῖνο ποῦ εἶχε γίνῃ τὴν ἐποχὴν τῶν προγόνων των. Καὶ τονίζουν· «Οἱ πατέρες μας ἔφαγαν τὸ μάννα εἰς τὴν ἔρημον», νομίζοντες, ὅτι μὲ αὐτὰ τὰ λόγια θὰ τὸν προκαλέσουν, ὥστε νὰ κάμῃ τέτοιο θαῦμα, ποῦ ἠμπορεῖ νὰ τοὺς θρέψῃ σαρκικῶς. Διατί δηλαδὴ δὲν ἐνεθυμήθησαν κανὲν ἄλλο προηγούμενον θαῦμα, παρὰ μόνον τὸ μάννα, ἐνῶ τόσα εἶχαν γίνῃ εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὴν ἔρημον τότε; ἼΑρα ὄχι διότι ἐπεθύμουν πάρα πολὺ τοῦτο τὸ θαῦμα ἕνεκα τῆς τυραννίας τῆς κοιλίας των;

Καὶ πῶς σεῖς ποῦ τὸν ἐλέγατε προφήτην καὶ ἐπιχειροῦσατε νὰ τὸν κάμετε βασιλέα, ἐπειδὴ εἶδατε τὸ θαῦμα, τώρα ἀποδεικνύεσθε ἀχάριστοι καὶ ἀγνώμονες, ἐπειδὴ δὲν ἐγένεν ἄλλο τίποτε καὶ ζητεῖτε θαῦμα ἐκβάλλοντες κραυγὰς παρασίτων καὶ σκύλων ποῦ πεινοῦν; Τώρα σᾶς φαίνεται τὸ μάννα ἀξιοθαύμαστον, ὅταν ἡ ψυχὴ σας εἶναι τελείως ἀδειανή; Καὶ κοίταξε εἰρωνεῖαν. Δὲν εἶπαν εἰς τὸν Χριστόν· ὁ Μωϋσῆς ἔκαμε αὐτὸ τὸ θαῦμα, ἐσὺ τί κάμνεις; διότι ἐφαντάζοντο ὅτι θὰ τὸν παροξύνουν. Ἄλλὰ μέχρι τινὸς συνομιλοῦν μὲ αὐτὸν μὲ πολλὴν τιμὴν, περιμένοντες τροφήν. Καὶ μάλιστα οὔτε αὐτὸ λέγουν, ὅτι δηλαδὴ ὁ Θεὸς ἔκαμε τοῦτο, σὺ ὁμοῦς τί κάμνεις; διὰ νὰ μὴ φανοῦν, ὅτι τὸν κά-

ἵνα μὴ δόξωσιν αὐτὸν ταπεινοῦν· ἀλλὰ μέσον αὐτὸ τεθεύκασι, λέγοντες· «Οἱ πατέρες ἡμῶν ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ».

Καὶ ἐνῆν μὲν εἰπεῖν, ὅτι Μωϋσέως μείζονα ἐθαυματούργησα νῦν, οὐ ράβδου δεηθεῖς, οὐκ εὐχῆς χρείαν ἐσχῆκώς, ἀλλὰ πάντα ποιήσας ἀπ' ἐμαντοῦ· εἰ δὲ καὶ τοῦ μάννα μέμνησθε, ἰδοὺ καὶ ἄριον ὑμῖν παρέσχον. Ἄλλ' οὐκ ἦν ὁ καιρὸς τούτων τῶν λόγων νῦν, ἀλλ' ἐν ἧν τὸ σπουδαζόμενον, ἐπὶ τὴν πνευματικὴν αὐτοὺς ἀγαγεῖν τροφήν. Καὶ ὄρα τὴν ἄπειρον σύνεσιν, πῶς ἀποκρίνεται· «Οὐ Μωϋσῆς ἔδωκεν ὑμῖν τὸν ἄριον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλ' ὁ Πατήρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄριον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀληθινόν». Τί δήποτε οὖν οὐκ εἶπεν, Οὐχ ὁ Μωϋσῆς δέδωκεν, ἀλλ' ἐγώ, ἀλλ' ἀντὶ μὲν Μωϋσέως τὸν Θεόν, ἀντὶ δὲ τοῦ μάννα ἑαυτὸν τέθεικεν; «Οὐ πολλὴ ἦν τῶν ἀκουόντων ἡ ἀσθένεια καὶ δῆλον ἐκ τῶν ἐξῆς. Καὶ γὰρ καὶ οὕτως εἰρηκῶς, οὐδὲ οὕτως αὐτοὺς κατέσχε, καίτοι γε ἀρχόμενος ἔλεγε, «Ζητιεῖτέ με, οὐχ ὅτι εἶδετε σημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄριων καὶ ἐχοριάσθητε». Καὶ ὅτι ταῦτα ζητοῦσι, καὶ διὰ τῶν ἐξῆς αὐτοὺς διωρθώσατο, καὶ οὐδὲ οὕτως ἀφίστανται.

Ἄλλ' οὐχ ὅτι ἐν τῇ Σαμαρείιδι ὑπισχνεῖτο δώσειν τὸ ὕδωρ, ἐμνημόνευσε τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' οὕτω πως εἶπεν· «Εἰ ἦδεις τίς ἐστὶν ὁ λέγων σοι, Δός μοι πιεῖν, σὺ ἂν ἤτησας αὐτόν, καὶ ἔδωκεν ἂν σοι ὕδωρ ζῶν»· καὶ πάλιν, «Τὸ ὕδωρ ὃ ἐγὼ δώσω»· καὶ σὺ παραπέμπει πρὸς τὸν Πατέρα. Ἐνταῦθα δὲ τοῦ Πατρὸς μέμνηται, ἵνα μάθῃς πόση μὲν τῆς Σαμαρείιδος ἡ πίστις, πόση δὲ τῶν Ἰουδαίων ἡ ἀσθένεια.

μουν ἴσον μὲ τὸν Θεόν. Ἀλλὰ οὔτε τὸν Μωϋσῆν ἀναφέρουν, διὰ νὰ μὴ φανοῦν ὅτι τὸ κάμνουν κατώτερον. Ἀλλὰ παρουσίασαν τὸ γεγονός αὐτὸ μὲ τὰ ἐξῆς λόγια· «Οἱ πατέρες μας ἔφαγαν τὸ μάννα εἰς τὴν ἔρημον».

Ἐμποροῦσε βεβαίως ὁ Χριστὸς νὰ τοὺς ἀπαντήσῃ· Ἐγὼ ἔκαμα μεγαλύτερα θαύματα ἀπὸ τὸν Μωϋσῆν, ἐπειδὴ οὔτε ράβδον ἐχρειάσθην, οὔτε εἶχον ἀνάγκην προσευχῆς, ἀλλὰ ὅλα τὰ ἔκαμα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου. Ἐπειδὴ δὲ ἐνεθυμήθητε τὸ μάννα, ἰδοὺ σᾶς ἔδωσα καὶ ἄρτον. Τώρα ὅμως δὲν ἦτο ὁ καιρὸς νὰ τοὺς ὁμιλήσῃ ἔτσι, ἀλλὰ δι' ἓν μόνον ἐφρόντιζε, νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ δηλαδὴ εἰς τὴν πνευματικὴν τροφήν. Καὶ πρόσεξε μὲ πόσῃν ἄπειρον σύνεσιν τοὺς ἀπαντᾷ· «Δὲν σᾶς ἔδωσεν ὁ Μωϋσῆς τὸν ἄρτον ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἀλλ' ὁ Πατήρ μου σᾶς δίδει τὸν ἄρτον τὸν ἀληθινὸν ἀπὸ τὸν οὐρανόν». Διατί λοιπὸν δὲν εἶπε· Δὲν σᾶς ἔδωσε τὸν ἄρτον ὁ Μωϋσῆς, ἀλλὰ ἐγὼ, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ Μωϋσέως ἐτοποθέτησε τὸν Θεὸν καὶ ἀντὶ τοῦ μάννα τὸν ἑαυτὸν του; Διότι ἦτο μεγάλη ἡ πνευματικὴ ἀδυναμία τῶν ἀκροατῶν του. Καὶ αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὰ ἐπόμενα. Δηλαδὴ καὶ ἂν ἀκόμη τοὺς ὠμίλει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, πάλιν δὲν θὰ τοὺς ἠμπόδιζε, μολοντί εἰς τὴν ἀρχὴν εἶχεν εἰπεῖ· «Μὲ ζητεῖτε ὄχι διότι εἶδατε θαύματα, ἀλλὰ διότι ἐφάγατε ἀπὸ τοὺς ἄρτους καὶ ἐχορτάσατε». Καὶ ἐπειδὴ ἐζήτουν αὐτά, προσεπάθησεν ἀκολούθως νὰ τοὺς διορθώσῃ, ἀλλ' αὐτοὶ δὲν ἤλλαξαν γνώμην.

Ὅταν ὅμως ὑπέσχετο εἰς τὴν Σαμαρείτιδα, ὅτι θὰ τῆς δώσῃ τὸ ὕδωρ, δὲν ὑπενθύμισε τὸν Πατέρα, ἀλλὰ ὠμίλησεν εἰς αὐτὴν ὡς ἐξῆς· «Ἐὰν ἤξευρες, ποῖος εἶναι ἐκεῖνος ποῦ σοῦ λέγει, 'Δῶσε μου νὰ πιῶ', ἐσὺ θὰ τὸν παρακαλοῦσες καὶ θὰ σοῦ ἔδιδεν ὕδωρ ζωντανόν». Καὶ πάλιν εἶπε· «Τὸ ὕδωρ ποῦ θὰ σοῦ δώσω ἐγὼ» καὶ δὲν ἀνέφερε τὸν Πατέρα. Ἐδῶ ὅμως ἐνθυμεῖται τὸν Πατέρα, διὰ νὰ μάθῃς, πόση ἦτο ἡ πίστις τῆς Σαμαρείτιδος καὶ πόση ἡ ἀπιστία τῶν Ἰουδαίων. Ἐπομένως τὸ μάννα δὲν ἦλθεν ἀπὸ τὸν οὐρα-

Οὐκ ἄρα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦν τὸ μάννα· πῶς οὖν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγεται; Ὡσπερ «Πειρινὰ τοῦ οὐρανοῦ», φηοῖν ἢ Γραφή· καὶ πάλιν, «Καὶ ἐβρόντησεν ἐξ οὐρανοῦ ὁ Κύριος». Ἄριον δὲ ἀληθινὸν καλεῖ ἐκεῖνον, οὐκ ἐπειδὴ ψευδὲς ἦν
 5 τὸ θαῦμα τὸ ἐπὶ τοῦ μάννα, ἀλλ' ὅτι τύπος ἦν, οὐκ αὐτοαλήθεια.

Μνησθεὶς δὲ Μωϋσέως, οὐχ ἑαυτὸν ἀντιέθηκεν ἐκείνῳ· οὐπω γὰρ αὐτὸν προετίμων Μωϋσέως, ἀλλ' ἔτι περὶ ἐκεῖνου μείζονα δόξαν εἶχον. Διὰ τοῦτο εἰπὼν, «Οὐ Μωϋσοῦς δέ-
 10 δωκεν», οὐκ ἐπήγαγεν, ὅτι Ἐγὼ δίδωμι, ἀλλ' ἀντὶ αὐτοῦ τὸν Πατέρα φηοῖ διδόναι. Οἱ δὲ ἀκούσαντες, λέγουσι πάλιν, «Δὸς ἡμῖν τὸν ἄριον τοῦτον φαγεῖν». Ἐἴτι γὰρ αἰσθητὸν τι πρᾶγμα ἐνόμιζον εἶναι, ἔτι γαστροδὸς ἀπολαβεῖν προσεδόκων· διὸ καὶ ταχέως προσέδραμον.

15 Τί οὖν ὁ Χριστός; Ἀνάγων αὐτοὺς κατὰ μικρὸν, ἐπάγει. «Ὁ ἄριος τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ὁ καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ζωὴν διδούς τῷ κόσμῳ» οὐκ Ἰουδαίους μόνον, ἀλλὰ καὶ πάση τῇ οἰκουμένῃ, φηοῖ. Διὸ καὶ οὐκ εἶπεν ἀπλῶς τροφήν, ἀλλὰ ζωὴν ἑτέραν τινὰ καὶ ἐνηλλαγμένην, ὥστε
 20 δηλωῶσαι, ἐπειδὴ ἅπαντες ἦσαν νενεκρωμένοι. Οἱ δὲ ἔτι κάτω νεύουσι καὶ λέγουσι· «Δὸς ὑμῖν τὸν ἄριον τοῦτον». Ἐλέγχων δὲ αὐτούς, ὅτι ἕως μὲν αἰσθητὴν ὑπώπιενον εἶναι τὴν τροφὴν, ἐπέιρεχον. ὅτιον δὲ ἔμαθον, ὅτι πνευματικὴ τίς ἐστὶν, οὐκ ἔτι, λέγει πάλιν· «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄριος τῆς ζωῆς·
 25 ὁ ἐρχόμενος πρὸς με, οὐ μὴ πεινάσει καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, οὐ μὴ διψήσει πώποτε. Ἀλλ' εἶπον ὑμῖν, ὅτι καὶ ἐώρακατέ με, καὶ οὐ πιστεύετε μοι».

2. Οὕτω καὶ Ἰωάννης φθέγγεται ἄνωθεν προλαβὼν· «Ὁ οἶδε λαλεῖ καὶ ὁ ἑώρακε μαρτυρεῖ καὶ τὴν μαρτυρίαν

2. Ψαλμ. 8, 9.

8. Ψαλμ. 17, 14.

νόν. Διατί ὅμως λέγεται, ὅτι ἦλθεν ἀπὸ τὸν οὐρανόν; Διότι ἡ ἀγία Γραφή λέγει· «Πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ»². Καὶ λέγει πάλιν· «Καὶ ἐβρόντησεν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ὁ Κύριος»³. Καὶ ὀνομάζει τὸ μάννα ἄρτον πραγματικόν, ὅχι ἐπειδὴ τὸ θαῦμα τοῦ μάννα δὲν ἦτο πραγματικόν, ἀλλὰ διότι ἦτο τύπος καὶ ὅχι ἡ ἴδια ἡ ἀλήθεια.

Ἐνθυμηθεὶς ὅμως τὸν Μωϋσῆν, δὲν συνέκρινεν ἐκεῖνον μὲ τὸν ἑαυτὸν του, διότι δὲν τὸν προετίμων ἀκόμη ἀπὸ τὸν Μωϋσῆν, ἀλλ' εἶχον περὶ ἐκείνου μεγαλυτέραν γνώμην. Δι' αὐτὸ, ἀφοῦ εἶπε, «Δὲν σᾶς ἔδωσεν ὁ Μωϋσῆς», δὲν προσέθεσεν, Ἐγὼ σᾶς δίδω, ἀλλ' εἶπεν ὅτι δίδει ὁ Πατὴρ ἀντὶ νὰ εἰπῆ διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Ὅταν λοιπὸν τὸν ἤκουσαν οἱ Ἰουδαῖοι, τοῦ λέγουν πάλιν· «Δῶσε μας νὰ φάγωμεν ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἄρτον». Διότι ἐφαντάζοντο, ὅτι πρόκειται διὰ κάτι ὑλικὸν καὶ ἐπερίμεναν νὰ γεμίσουν τὴν κοιλίαν των. Δι' αὐτὸ καὶ ἔδειξαν τόσον μεγάλην προθυμίαν.

Τί ἔκαμε λοιπὸν ὁ Χριστός; Ἀφοῦ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοὺς κάμνει νὰ ὑψωθοῦν πνευματικῶς, προσθέτει· «Ὁ ἄρτος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ κατεβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ δίδει ζωὴν εἰς τὸν κόσμον», ὅχι μόνον εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλ' εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην. Δι' αὐτὸ δὲν εἶπεν ἀπλῶς τροφήν, ἀλλὰ κάποιαν ἄλλην καὶ διαφορετικὴν ζωὴν καὶ εἶπε τοῦτο, ἐπειδὴ ὅλοι ἦσαν νεκροί. Ἄλλ' οἱ Ἰουδαῖοι σκύβουν κάτω τὸ κεφάλι καὶ λέγουν· «Δῶσε μας αὐτὸν τὸν ἄρτον». Ἐλέγχει λοιπὸν αὐτούς, διότι, ἐφ' ὅσον ὑπώπτευον ὅτι πρόκειται διὰ ὑλικὴν τράπεζαν, ἔτρεχαν. Ὅταν ὅμως ἔμαθαν ὅτι πρόκειται διὰ πνευματικὴν τράπεζαν, δὲν ἐνδιαφέροντο πλέον. Δι' αὐτὸ τοὺς λέγει πάλιν· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς. Ἐκεῖνος ποὺ ἔρχεται εἰς ἐμέ, δὲν θὰ πεινάσῃ καὶ ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει εἰς ἐμέ, δὲν θὰ διψάσῃ ποτέ. Ἄλλ' ὅπως σᾶς εἶπα, ἂν καὶ μὲ εἶδατε, ὅμως δὲν πιστεύετε».

2. Αὐτὸ ἀκριβῶς τονίζει ἰδιαίτερος ὁ Ἰωάννης εἰς τὰ προηγούμενα· «Ὁμιλεῖ δι' ἐκεῖνο ποὺ γνωρίζει καὶ μαρτυ-

- αὐτοῦ οὐδεὶς λαμβάνει». Καὶ πάλιν ὁ Χριστός· «Ὁ οἶδα-
 μεν λαλοῦμεν καὶ δ' ἐωράκαμεν μαρτυροῦμεν καὶ τὴν μαρ-
 τυρίαν ἡμῶν οὐ λαμβάνετε». Τοῦτο δὲ ποιεῖ, προλαμβάνων
 αὐτούς, καὶ δεικνὺς ὅτι οὐ ταράττει τὸ πρᾶγμα αὐτόν, οὐδὲ
 5 δόξης ἐφίεται, οὐδὲ ἀγνοεῖ τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας αὐ-
 τῶν, οὔτε τὰ παρόντα, οὔτε τὰ μέλλοντα. «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρ-
 τος τῆς ζωῆς». Μέλλει λοιπὸν εἰς τὴν τῶν μνοιτηρίων ἐμβα-
 λεῖν παράδοσιν. Καὶ πρῶτον περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ δια-
 λέγεται λέγων. «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς». Οὐδὲ γὰρ
 10 περὶ τοῦ σώματος τοῦτο εἴρηται (περὶ γὰρ ἐκείνου πρὸς
 τῷ τέλει λέγει «Καὶ ἄρτος δέ, ὃν ἐγὼ δώσω, ἢ σὰρξ μου
 ἐσιν»)· ἀλλὰ τέως περὶ τῆς θεότητος. Καὶ γὰρ ἐκείνη διὰ
 τὸν Θεὸν Λόγον ἄρτος ἐστίν· ὥσπερ οὖν καὶ οὗτος ὁ ἄρτος
 διὰ τὸ ἐπιφοιτῶν αὐτῷ Πνεῦμα ἄρτος οὐράνιος γίνεται.
- 15 Ἐνιαῦθα δὲ οὐ κέχρηται μάρτυσι, καθάπερ ἐπὶ τῆς
 προτέρας δημηγορίας· εἶχε γὰρ αὐτὸ μαρτυροῦν τὸ ἔργον
 τῶν ἄριων, καὶ τέως ὑποκρινομένους αὐτῷ πείθεσθαι. Ἐ-
 κεῖ δὲ ἀνιέλεγον καὶ ἐνεκάλουν· διὰ τοῦτο ἐνιαῦθα καὶ
 ἀποφαίνεται. Οἱ δὲ ἐπειδὴ προσεδώκων ἐσιάσεως ἀπο-
 20 λαύσεσθαι σαρκικῆς, μένουσι, καὶ οὐ ταράττονται, ἕως ὅτε
 μετὰ ταῦτα ἀπέγνωσαν τῆς ἐλπίδος. Πλὴν οὐδὲ οὕτως εἰ-
 γησεν ὁ Χριστός, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἐντριπτικὰ λέγει. Οἱ δέ,
 ἡνίκα ἡσθιον, προφήτην αὐτὸν λέγοντες, ἐνιαῦθα σκανδαλί-
 ζονται καὶ τοῦ τέκτονος καλοῦσι νινός· ἀλλ' οὐχ ὅτε τοὺς ἄρ-
 25 τοὺς ἡσθιον, ἀλλ', «Οὗτός ἐστιν ὁ προφήτης», ἔλεγον, καὶ ἡ-
 θελον αὐτὸν ποιῆσαι βασιλέα. Ἐδόκουν μὲν οὖν ἀγανακτεῖν,
 ἐπὶ τῷ λέγειν αὐτὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβεβηκέναι· τὸ δὲ
 ἀληθές, οὐ τοῦτο ἦν τὸ ποιοῦν τὴν ἀγανάκτησιν, ἀλλὰ τὸ μὴ
 προσδοκᾶν ἀπολαύσεσθαι τραπέζης σωματικῆς.
- 30 Ἐπεὶ ὅτιως ἡγανάκτιον, ἐχρῆν ἐρωτᾶν καὶ πυνθάνε-
 σθαι, πῶς ἄρτος ζωῆς ἐσσι, πῶς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβη-

ρεῖ δι' ἐκεῖνο πού ἔχει ἰδεῖ καὶ τὴν μαρτυρίαν του κανεῖς δὲν τὴν δέχεται». Κάμνει δὲ τοῦτο διὰ νὰ τοὺς ὑπενθυμίση καὶ νὰ τοὺς ἀποδείξη, ὅτι δὲν ταρασσεται ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, οὔτε ὅτι ἐπιθυμεῖ δόξαν, οὔτε ὅτι ἀγνοεῖ τὰ μυστικὰ τοῦ πνεύματός των, οὔτε τὰ παρόντα, οὔτε τὰ μέλλοντα. «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς». Πρόκειται λοιπὸν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τῶν μυστηρίων. Καὶ πρῶτον κάμνει λόγον περὶ τῆς θεότητός του τονίζων· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς». Καὶ τοῦτο δὲν ἔχει λεχθῆ περὶ τοῦ σώματος (διότι περὶ αὐτοῦ ὁμιλεῖ εἰς τὸ τέλος· «Καὶ ὁ ἄρτος τὸν ὁποῖον ἐγὼ θὰ δώσω, εἶναι ἡ σὰρξ μου»), ἀλλὰ μόνον περὶ τῆς θεότητος. Διότι καὶ ἐκείνη ἄρτος εἶναι ἕνεκα τοῦ Θεοῦ Λόγου, ὅπως καὶ αὐτὸς ὁ ἄρτος γίνεται οὐράνιος ἕνεκα τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ἐδῶ ὅμως δὲν χρησιμοποιεῖ μάρτυρας, ὅπως εἰς τὴν προηγουμένην ὁμιλίαν του. Διότι εἶχε τὴν μαρτυρίαν τοῦ θαύματος τῶν ἄρτων, ἀλλὰ καὶ τοὺς Ἰουδαίους οἱ ὁποῖοι μέχρι τινὸς ὑπεκρίνοντο, ὅτι τὸν ἐπίστευαν. Ἐκεῖ τοῦ ἀντέλεγαν καὶ τὸν κατηγοροῦν, διὰ τοῦτο ἐδῶ ἀποκαλύπτεται. Οἱ Ἰουδαῖοι ὅμως, ἐπειδὴ ἤλπιζαν ὅτι θ' ἀπολαύσουν σαρκικὴν τροφήν μένουν καὶ δὲν ταρασσονται, ἕως ὅτου ἔχασαν τὴν ἐλπίδα. Ἀλλὰ οὔτε καὶ τότε ἐσιώπησεν ὁ Χριστός, ἀλλὰ τοὺς ἐπιπλήττει πολὺ. Οἱ Ἰουδαῖοι ὅμως, ὅταν ἔτρωγαν, τὸν ὠνόμαζαν προφήτην, τώρα ὅμως σκανδαλίζονται καὶ τὸν ὀνομάζουν υἱὸν τοῦ τέκτονος. Ὅταν ὅμως ἔτρωγαν τοὺς ἄρτους, ἔλεγαν, «Αὐτὸς εἶναι ὁ Προφήτης», καὶ ἤθελαν νὰ τὸν κάμουν βασιλέα. Ἐφαίνετο λοιπὸν ὅτι ἠγανάκτουν, διότι ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, ὅτι ἔχει κατέλθει ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Ἀλλ' ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι δὲν ἦτο αὐτὴ ἡ αἰτία πού προεκάλει τὴν ἀγανάκτησίν τους, ἀλλ' ἡ διάψευσσις τῆς ἐλπίδος ν' ἀπολαύσουν σωματικὴν τροφήν.

Ἐὰν λοιπὸν ἡ ἀγανάκτησίς των ἦτο πραγματικὴ, ἔπρεπε νὰ τὸν ἐρωτήσουν καὶ νὰ πληροφορηθοῦν ἀπὸ αὐτόν, μὲ ποῖον τρόπον ἔχει κατεβῆ ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Τώρα ὅμως

κε· νῦν δὲ τοῦτο μὲν οὐ πῶσοι, γογγύζουσι δέ. Καὶ δι-
 οὐ τοῦτο αὐτοὺς ἐσκανδάλιζε, δῆλον ἐκεῖθεν. Εἰπόντιος γὰρ
 δι «Ὁ Πατήρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄριον», οὐκ εἶπον,
 Παρακάλεσον ἵνα δῶ· ἀλλὰ τί; «Δὸς ὑμῖν τὸν ἄριον». Καίτοι
 5 οὐκ εἶπεν, δι Ἐγὼ δίδωμι, ἀλλ', δι «Ὁ Πατήρ μου δί-
 δωσιν». Οἱ δὲ ἐπιθυμία τῆς τροφῆς καὶ αὐτὸν ἀξιόπιστον
 εἶναι ἐνόμισαν πρὸς τὴν χορηγίαν. Οἱ τοίνυν ἀξιόπιστον
 εἶναι νομίσαντες πρὸς τὸ δοῦναι, πῶς ἔμελλον μετὰ ταῦτα
 σκανδαλίζεσθαι καὶ ταῦτα ἀκούσαντες δι «Ὁ Πατήρ δί-
 10 δωσιν»; Τί οὖν ἐστὶ τὸ αἴτιον; Ἐπειδὴ ἤκουσαν δι φαγεῖν
 οὐκ ἔνι, πάλιν ἠπίστησαν, καὶ προβάλλονται δῆθεν τῆς ἀ-
 πιστίας προκαλύμμα τὸ ὑψηλὸν εἶναι τὸν λόγον. Διὰ τοῦτο
 φησι, «Καὶ ἐωράκατέ με, καὶ οὐ πιστεύετε· τούτῳ μὲν τὰ
 σημεῖα αἰνιτιόμενος, τούτῳ δὲ τὴν ἀπὸ τῶν Γραφῶν μαρ-
 15 τυρίαν. Ἐκεῖνοι γὰρ εἶσι», φησὶν, «αἱ μαρτυροῦσαι περὶ
 ἐμοῦ» καί, «Ὅτι ἦλθον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου
 καὶ οὐ λαμβάνειτέ με» καί, «Πῶς δύνασθε πιστεύειν, δόξαν
 παρὰ ἀλλήλων λαμβάνοντες;».

«Πᾶν ὃ δίδωσί μοι ὁ Πατήρ, πρὸς ἐμὲ ἤξει, καὶ τὸν
 20 ἐρχόμενον πρὸς με, οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω». Ὅρα πῶς πάντα
 ποιεῖ διὰ τοὺς σωζομένους. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἐπήγαγεν,
 ἵνα μὴ δόξη περιεργάζεσθαι, καὶ εἰκῆ ταῦτα λέγειν. Τί δὲ
 ἐστὶν δ φησι; «Πᾶν ὃ δίδωσί μοι ὁ Πατήρ, πρὸς ἐμὲ ἤξει
 καὶ ἀναστήσω αὐτὸν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ». Τίνος δὲ ἔνεκεν
 25 καὶ τῆς κοινῆς ἀνασιτάσεως, ἧς καὶ ἀσεβεῖς μετέχουσι,
 ὡς ἐξαιρέτου δώρου μέμνηται τῶν πιστευόντων εἰς αὐτόν;
 Ὅτι οὐχ ἀπλῶς ἀνασιτάσεως μέμνηται, ἀλλὰ τῆς τοιαύτου
 ἀνασιτάσεως. Πρότερον γὰρ εἰπὼν, «Ὁὐ μὴ ἐκβάλω αὐτόν»,
 καί, «Ὁὐ μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ», τότε εἶπε τὴν ἀνάστασιν.

ὄχι μόνον δὲν κάμνουν αὐτό, ἀλλ' ἐπὶ πλέον δυσανασχετοῦν. Καὶ ὅτι δὲν εἶναι αὐτὸ πού τοὺς ἐσκανδάλιζε, ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ ἐξῆς: Ὅταν δηλαδὴ εἶπεν ὁ Χριστός: «Ὁ Πατήρ μου εἶναι ἐκεῖνος πὺ σὰς δίδει τὸν ἄρτον», δὲν τοῦ ἀπήντησαν. Παρακάλεσέ τον νὰ μᾶς δώσῃ. Ἄλλὰ τί εἶπαν; «Δῶσε μας τὸν ἄρτον». Καὶ ὅμως δὲν τοὺς εἶχεν εἰπεῖ, «Ἐγὼ δίδω», ἀλλὰ «Ὁ Πατήρ μου εἶναι ἐκεῖνος πὺ δίδει»; Αὐτοὶ ὅμως παρακινούμενοι ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς τροφῆς τὸν ἐθεώρησαν καὶ αὐτὸν ἀξιόπιστον διὰ νὰ τοὺς χορηγήσῃ τροφήν. Αὐτοὶ λοιπὸν πὺ ἐνόμισαν αὐτὸν ἀξιόπιστον ἐπειδὴ ἤλπιζαν ὅτι θὰ τοὺς δώσῃ τροφήν, πῶς ἐπρόκειτο ἐν συνεχείᾳ νὰ σκανδαλισθοῦν ἀκούοντες τὸ «Ὁ Πατήρ μου δίδει»; Ποία εἶναι λοιπὸν ἡ αἰτία; Ἐπειδὴ ἤκουσαν, ὅτι δὲν ὑπάρχει πλέον φαγητόν, πάλιν ἐπιστρέφουν εἰς τὴν ἀπιστίαν καὶ προφασίζονται ὅτι δῆθεν ὁ λόγος του εἶχεν ὑψηλὰ νοήματα. Διὰ τοῦτο τοὺς λέγει: «Καὶ μὲ εἶδατε καὶ δὲν πιστεῦετε». Μὲ αὐτὸ ἀφ' ἐνὸς μὲν ὑπαινίσσεται τὰ θαύματα, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἁγίων Γραφῶν: «Διότι ἐκεῖναι εἶναι πὺ δίδουν μαρτυρίαν δι' ἐμέ», καὶ «Ἐγὼ ἔχω ἔλθει ἐξ ὀνόματος τοῦ Πατρός μου καὶ δὲν μὲ δέχεσθε», καὶ «Πῶς ἠμπορεῖτε νὰ ἔχετε πίστιν, ἀφοῦ δέχεσθε τιμὰς ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον;».

«Κάθε τί πὺ μοῦ δίδει ὁ Πατήρ, θὰ ἔλθῃ εἰς ἐμέ, καὶ ἐκεῖνον πὺ ἔρχεται εἰς ἐμέ, δὲν θὰ τὸν ἐκδιώξω». Πρόσεχε μὲ ποῖον τρόπον κάμνει τὰ πάντα διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Δι' αὐτὸ προσέθεσε τοῦτο, διὰ νὰ μὴ προκαλέσῃ περιέργειαν καὶ ὅτι ὁμιλεῖ τυχαίως. Καὶ τί σημαίνει, αὐτὸ πὺ λέγει: «Κάθε τί πὺ μοῦ δίδει ὁ Πατήρ θὰ ἔλθῃ εἰς ἐμέ καὶ θὰ τὸν ἀναστήσω κατὰ τὴν ἐσχάτην ἡμέραν»; Καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν ἐνθυμεῖται ὡς ἐξαιρετὸν δῶρον ἐκείνων πὺ πιστεύουν εἰς αὐτὸν τὴν ἀνάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ μετέχουν καὶ οἱ ἀσεβεῖς; Δὲν ἐνθυμεῖται ἀπλῶς τὴν ἀνάστασιν, ἀλλὰ τὴν αἰωνίαν τοιαύτην. Διότι, ἀφοῦ ἐδήλωσε προηγουμένως, «Δὲν θὰ τὸν ἐκδιώξω» καὶ «Διὰ νὰ μὴ χάσω τί-

Ἐν γὰρ τῇ ἀνασιάσει οἱ μὲν ἐκβάλλονται, ὡς ἔστι μαθεῖν ἐκ τοῦ, «Ἄρατε αὐτόν, καὶ ἐκβάλλετε αὐτόν εἰς τὸ σκότιον τὸ ἐξώτερον»· οἱ δὲ ἀπόλλυνται, ὡς καὶ αὐτὸ δείκνυται ἐκ τοῦ, «Φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἐν γενένη ἀπολέσαι». Ὡστε τό, «Ζωὴν αἰώνιον δίδωμι», τοῦτο δηλοῖ· «Ἐκπορεύονται γὰρ οἱ μὲν τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάσιαν κρίσεως, οἱ δὲ τὰ ἀγαθὰ, εἰς ἀνάσιαν ζωῆς». Ταύτην τοίνυν τὴν ἀνάσιαν ἐδήλωσεν ἐνιαῦθα τὴν ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς.

10 Τί δὲ βούλεται δεῖξαι διὰ τοῦ λέγειν, «Πᾶν ὃ δίδωμί μοι ὁ Πατήρ, πρὸς ἐμὲ ἤξει»; Καθάπεται τῆς ἀπιστίας αὐτῶν, καὶ δείκνυσιν διὲ ὃ μὴ πιστεύων αὐτῷ, τὸ θέλημα παραβαίνει τοῦ Πατρὸς. Καὶ οὕτω μὲν αὐτὸ γυμνῶς οὐ φησὶν, ὑφειμένως δὲ καὶ πανιαχοῦ τοῦτο ποιῶντα ὕψει
15 αὐτόν, θέλοντα δεῖξαι καὶ τῷ Πατρὶ προσκεκρουκίας τοὺς ἀπιστοῦντας, οὐκ αὐτῷ μόνῳ. Εἰ γὰρ θέλημα αὐτοῦ τοῦτο ἔστι, καὶ διὰ τοῦτο ἦλθεν, ἵνα σώσῃ πάντα τὸν κόσμον, οἱ μὴ πιστεύοντες, τὸ θέλημα αὐτοῦ παραβαίνουσιν. Ὅταν οὖν, φησὶν, ὁ Πατήρ ὁδηγῇ τινα, οὐδὲν ἔστι τὸ κωλύον αὐτὸν ἐλθεῖν πρὸς με. Τοῦτο καὶ προῖων λέγει, «Οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς με, εἰ μὴ ὁ Πατήρ ἐλκύσῃ αὐτόν». Ὁ δὲ Παῦλος εἶπεν, διὲ αὐτὸς παραδίδωσιν αὐτοὺς τῷ Πατρί· «Ὅταν γὰρ παραδῷ τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρί». Ὡσπερ οὖν καὶ διδοὺς ὁ Πατήρ, οὐκ ἀποστερῶν ἑαυτὸν
25 πρότερον τοῦτο ποιεῖ, οὕτω καὶ παραδιδούς ὁ Υἱός, οὐκ ἐκβάλλων ἑαυτὸν τοῦτο ποιεῖ. Λέγεται δὲ παραδιδόναι, διὲ αὐτοῦ τὴν προσαγωγὴν ἐσχήκαμεν.

3 Τὸ δέ, «Δι' οὗ», τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς εἴρηται,

4. Ματθ. 22, 13.

5. Λουκᾶ 12, 5.

6. Ἰω. 5, 29.

7. Α' Κορ. 15, 24.

ποτε ἀπὸ αὐτό», τότε ἀνέφερε τὴν ἀνάστασιν. Διότι εἰς τὴν ἀνάστασιν ἄλλοι ἐκδιώκονται, ὅπως ἡμπορεῖ νὰ μάθη κανεὶς ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἀναφέρει ὁ Εὐαγγελιστής· «Σηκώσατέ τον καὶ ρίψατέ τον ἔξω εἰς τὸ σκοτός»⁴, καὶ ἄλλοι χάνονται, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ ὅσα λέγει ἄλλος Εὐαγγελιστής, «Νὰ φοβηθῆτε δὲ μᾶλλον ἐκεῖνον ποὺ ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ καταστρέψῃ καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα εἰς τὴν γέενναν»⁵. Ὡστε «Δίδω ζωὴν αἰώνιον» σημαίνει· «Ἐκεῖνοι μὲν ποὺ ἔκαμαν τὸ καλὸν θ' ἀναστηθοῦν διὰ ζωὴν, ἐκεῖνοι δὲ ποὺ ἔκαμαν τὸ κακὸν θ' ἀναστηθοῦν διὰ καταδίκην»⁶. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἀνάστασιν, ἡ ὁποία εἶναι διὰ τοὺς καλοὺς, ἐννοεῖ εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν περίπτωσιν.

Καὶ ποία εἶναι ἡ σημασία τῶν λόγων του, «Κάθε τί ποὺ μοῦ δίδει ὁ Πατὴρ θὰ ἔλθῃ εἰς ἐμέ»; Κατηγορεῖ τοὺς Ἰουδαίους διὰ τὴν ἀπιστίαν των καὶ δεικνύει ὅτι, ὅποιος δὲν πιστεύει εἰς αὐτόν, παραβαίνει τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς. Καὶ δὲν τὸ λέγει τόσον ἀνοικτά, ἀλλὰ ἀφήνει νὰ ὑπονοηθῆ. Καὶ παντοῦ θὰ ἰδῆς ὅτι ὁ Χριστὸς ἔτσι ἐνεργεῖ, ὅταν θέλῃ ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ δὲν πιστεύουν, δὲν ἀποκρούουν μόνον αὐτόν ἀλλὰ καὶ τὸν Πατέρα. Διότι, ἐὰν αὐτὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς καὶ δι' αὐτὸ ἦλθε, διὰ νὰ σώσῃ δηλαδὴ τὸν κόσμον, τότε ἐκεῖνοι ποὺ δὲν πιστεύουν, παραβαίνουν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς. Ὅταν λοιπὸν, λέγει, ὁ Πατὴρ ὀδηγῆ κάποιον, τίποτε δὲν τὸν ἐμποδίζει νὰ ἔλθῃ εἰς ἐμέ. Αὐτὸ τὸ λέγει πάρα κάτω· «Κανεὶς δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἔλθῃ εἰς ἐμέ, ἐὰν δὲν τὸν ἐλκύσῃ ὁ Πατὴρ μου». Καὶ ὁ Παῦλος εἶπεν ὅτι ὁ Χριστὸς τοὺς παραδίδει εἰς τὸν Πατέρα· «Ὅταν θὰ παραδώσῃ τὴν βασιλείαν εἰς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα»⁷. Καθὼς λοιπὸν ὁ Πατὴρ, ὅταν δίδῃ δὲν στερεῖ τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ αὐτὸ ποὺ δίδει, ἔτσι καὶ ὁ Υἱός, ὅταν παραδίδῃ, δὲν παίρνει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του δι' αὐτὸ ποὺ παραδίδει. Λέγεται δὲ παράδοσις, διότι μὲ αὐτὴν ἐννοοῦμεν τὴν προσέλευσιν.

3. Ἐκεῖνο λοιπὸν τό, «Διὰ τοῦ ὁποίου», ἔχει λεχθῆ καὶ

ὡσαυτὸν διὰ λέγει· «Δι' οὗ ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ» τοιτέσι, διὰ τοῦ θελήματος τοῦ Πατρὸς· καὶ πάλιν, «Μακάριος εἶ, Σίμων Βᾶρ Ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι». Ὁ δὲ αἰνίττειται ἐνταῦθα, μονονουχὶ τοῦτο
 5 ἔστιν· Οὐ τὸ τυχόν προᾶγμα ἢ πίστις ἢ εἰς ἐμέ, ἀλλὰ τῆς ἄνωθεν δεῖται ροπῆς. Καὶ τοῦτο δι' ὅλου κατασκευάζει τοῦ λόγου, δεικνύς ὅτι ψυχῆς γενναίας τινὸς ὄντως καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐφελκομένης αὕτη δεῖται ἢ πίστις.

Ἄλλ' ἴσως ἐρεῖ τις· Εἰ πᾶν ὃ δίδωσιν ὁ Πατήρ, ἔρ-
 10 χεται πρὸς σέ, καὶ οὗς ἂν ἐλκύσῃ, καὶ οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς σέ, εἰ μὴ ἢ δεδομένον αὐτῷ ἄνωθεν, πάσης αἰτίας εἰσὶν καὶ ἐγκλημάτων ἀπηλλαγμένοι οἷς οὐ δίδωσιν ὁ Πατήρ. Λόγοι ταῦτα ψιλοὶ καὶ πρόφασις· Δεδομένα γὰρ καὶ τῆς οἴκοθεν προαιρέσεως· τὸ γὰρ διδάσκεσθαι, προαιρέ-
 15 σεὼς ἔστι, καὶ τὸ πιστεύειν. Ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν ἄλλο ἐμφαίνει διὰ τοῦ, «Ὁ δίδωσί μοι ὁ Πατήρ», ἀλλ' ἢ δι' οὗ τὸ τυχόν προᾶγμά ἐστι τὸ πιστεῦσαι εἰς ἐμέ, οὐδὲ λογισμῶν ἀνθρωπίνων, ἀλλὰ καὶ τῆς ἄνωθεν ἀποκαλύψεως δεῖ, καὶ ψυχῆς εὐγνωμόνως δεχομένης τὴν ἀποκάλυψιν.

20 Καὶ τό, «Ὁ ἐρχόμενος δὲ πρὸς με, σωθήσεται», τοῦτο δηλοῖ· Ἐπιμελείας ἀπολαύσεται πολλῆς. Ὑπὲρ γὰρ τούτων καὶ παρεγενόμην, φησί, καὶ σάρκα ἀνέλαβον, καὶ τὴν τοῦ δούλου μορφὴν ὑπέηλθον. Εἶτα ἐπήγαγε, «Κατέβην, οὐχ ἵνα τὸ ἐμὸν θέλημα ποιῶ, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με».
 25 Τί λέγεις; Ἐτερον γὰρ τὸ σὸν καὶ ἕτερον τὸ ἐκείνου; Ἴνα οὖν μὴ τοῦτό τις ὑποπιεύσῃ, τῇ ἐπαγωγῇ θεραπεύει αὐτό, λέγων· «Τοῦτο δὲ ἔστι τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ἵνα πᾶς ὁ θεωρῶν τὸν Υἱόν, καὶ πιστεύων εἰς αὐτόν, ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον». Τοῦτο οὖν οὐκ ἔστι σὸν θέλημα; Καὶ πῶς οὖν ἀλλα-

7α. Α' Κορ. 1, 9.

8. Ματθ. 16, 17.

διὰ τὸν Πατέρα, καθὼς ὅταν ὁ Ἀπόστολος λέγῃ· «Διὰ τοῦ ὁποίου ἐκλήθητε νὰ ἔχετε κοινωνίαν μὲ τὸν Υἱὸν του»^{7α}, δηλαδὴ διὰ τοῦ θελήματος τοῦ Πατρός. Καὶ πάλιν· «Μακάριος εἶσαι Σίμων, υἱὲ τοῦ Ἰωνᾶ, διότι σὰρκα καὶ αἷμα δὲν σοῦ ἀπεκάλυψεν»⁸. Αὐτὸ λοιπὸν ποῦ ὑπαινίσσεται ἐδῶ εἶναι σχεδὸν τὸ ἐξῆς· Δὲν εἶναι τυχαῖον πρᾶγμα ἢ πίστις εἰς ἐμέ, ἀλλ' ἔχει ἀνάγκην τῆς ἄνωθεν χάριτος. Καὶ μὲ ὄλον τὸν λόγον του δι' αὐτὸ φροντίζει, ν' ἀποδείξῃ δηλαδὴ ὅτι αὐτὴ ἢ πίστις χρειάζεται γενναίαν ψυχὴν, ἢ ὁποία νὰ προσελκύεται ἀπὸ τὸν Θεόν.

Ἄλλ' ἴσως ἐρωτήσῃ κάποιος· Ἐὰν κάθε τί ποῦ σοῦ δίδει ὁ Πατήρ, ἔρχεται πρὸς ἐσὲ καὶ ὅσους ἤμπορέσῃ νὰ ἐλκύσῃ καὶ κανεὶς δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἔλθῃ εἰς ἐσέ, ἐὰν δὲν τοῦ ἔχη δοθῆ ἄνωθεν, πρέπει ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ κάθε κατηγορίαν καὶ ἀπὸ κάθε ἁμαρτίαν ἐκεῖνοι, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν δίδει ὁ Πατήρ. Αὐτὰ εἶναι ψιλὰ λόγια καὶ προφάσεις. Διότι χρειαζόμεθα βεβαίως καὶ τὴν ἰδικὴν μας θέλησιν. Διότι καὶ ἡ διδασκαλία καὶ ἡ πίστις εἶναι ἀπόδειξις θελήσεως. Ἐδῶ λοιπὸν δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο, «Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μοῦ δίδει ὁ Πατήρ», παρὰ ὅτι· Δὲν εἶναι τυχαῖον πρᾶγμα ἢ πίστις εἰς ἐμέ, οὔτε ἔργον τῶν ἀνθρωπίνων συλλογισμῶν, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ ἡ ἄνωθεν ἀποκάλυψις καὶ ἡ εὐσεβὴς ψυχὴ ποῦ δέχεται τὴν ἀποκάλυψιν.

Καὶ τό, «Ἐκεῖνος ποῦ ἔρχεται εἰς ἐμέ, θὰ σωθῆ», σημαίνει τὸ ἐξῆς· Αὐτὸς θ' ἀπολαύσῃ μεγάλην πρόνοιαν. Διότι χάριν αὐτῶν, λέγει, ἦλθον καὶ ἔλαβον σὰρκα καὶ τὴν μορφήν δούλου. Ἔπειτα προσέθεσε· «Κατέβην ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ὄχι διὰ νὰ κάμω τὸ ἰδικόν μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ θέλημα ἐκείνου ποῦ μὲ ἔστειλε». Τί λέγεις; Ἄλλο εἶναι τὸ ἰδικόν σου θέλημα καὶ ἄλλο τοῦ Πατρός; Διὰ νὰ μὴ ὑποπτευθῆ κανεὶς τοῦτο, ἀπομακρύνει αὐτὴν τὴν ὑποψίαν λέγων· «Διότι τοῦτο εἶναι τὸ θέλημα ἐκείνου ποῦ μὲ ἔστειλε, ὁ καθένας ποῦ βλέπει τὸν Υἱὸν καὶ πιστεύει εἰς αὐτόν, νὰ ἔχη ζωὴν αἰώνιον». Αὐτὸ λοιπὸν δὲν εἶναι τὸ ἰδικόν σου θέ-

χοῦ λέγεις· «Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ τί ἤθελον, εἰ ἤδη ἀνήφθη»; Εἰ δὲ καὶ σὺ τοῦτο θέλεις, εὐδηλον δι-
 ἐν θέλημα· καὶ γὰρ καὶ ἀλλαχοῦ φησὶν· «Ὡπερ ὁ Πατὴρ
 ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς οὗς
 5 θέλει ζωοποιεῖ».

Τί οὖν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς; ἄρ' οὐχ ἵνα μὴ ἀπόλη-
 ται ἐξ αὐτῶν μηδὲ εἷς; Τοῦτο δὴ καὶ αὐτὸς θέλεις. Οὐ
 τοίνυν ἕτερον μὲν ἐκεῖνο, ἕτερον δὲ τοῦτο. Οὕτω καὶ ἀλλα-
 χοῦ φαίνεται τὸ πρὸς τὸν Πατέρα ἴσον ἔτι θεβαιότερον παρι-
 10 σιῶν τῷ λέγειν· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν
 παρ' αὐτῷ ποιήσομεν». Ὁ οὖν λέγει, τοῦτο ἔστιν· Οὐκ ἄλλο
 τι πρῶτον ἦλθον, ἢ τοῦτο ὅπερ καὶ ὁ Πατὴρ βούλεται· οὐκ
 ἰδιόν τι ἐμὸν παρὰ τὸ τοῦ Πατρὸς ἔχων θέλημα· πάντα
 γὰρ τὰ τοῦ Πατρὸς ἐμὰ ἐσὶ, καὶ τὰ ἐμὰ ἐκείνου. Εἰ τοί-
 15 νυν κοινὰ τὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, εἰκότως φησὶν·
 «Οὐχ ἵνα τὸ ἐμὸν θέλημα ποιῶ».

Ἄλλ' οὕτω μὲν ἐνιαῦθα οὐκ εἶπεν, ἀλλὰ πρὸς τῷ τέ-
 λει τοῦτο τηρεῖ. Τὰ γὰρ ὑψηλά, ὅπερ ἔφην, τέως ἐγκρύπτει,
 καὶ σοσικιάζει, καὶ βούλεται δεῖξαι διὲ εἰ εἶπεν, ὅτι Τὸ
 20 θέλημα τὸ ἐμὸν τοῦτο ἐσὶ, κατεφρόνησαν ἄν. Λέγει τοίνυν,
 διὲ Καὶ ἐγὼ ἐκείνῳ συμπράττω τῷ θελήματι, βουλόμενος
 αὐτοὺς μᾶλλον πληῆξαι, ὡσανεὶ ἔλεγε· Τί νομίζετε; ὅτι ἐμὲ
 παροργίζετε ἀπιστοῦντες; Τὸν Πατέρα μὲν οὖν τὸν ἐμὸν
 παροξύνετε· «Τοῦτο γὰρ ἐσὶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με,
 25 ἵνα πᾶν δὲ δέδωκέ μοι, μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ». Δείκνυσιν ἐν-
 ταῦθα οὐκ αὐτὸν δεόμενον τῆς αὐτῶν θεραπείας, οὐδὲ δι'
 οἰκείαν χρεῖαν παραγενόμενον, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκείνων σω-
 τηρίαν, οὐ διὰ τὴν παρ' αὐτῶν τιμὴν.

Ὁπερ καὶ ἐν τῇ προτέρᾳ δημηγορίᾳ φησὶν, διὲ «Δό-
 30 ξαν παρὰ ἀνθρώπων οὐ λαμβάνω»· καὶ πάλιν, «Ταῦτα λέ-

9. Λουκᾶ, 12, 49.

10. Ἰω. 14, 23.

11. Ἰω. 17, 10 .

λημα; Καὶ διατί ἄλλοῦ τονίζεις· «Πῦρ ἦλθα νὰ βάλω εἰς τὴν γῆν καὶ πῶς θὰ ἤθελα νὰ εἶχεν ἤδη ἀνάψει»⁹; Ἐὰν καὶ ἐσὺ θέλῃς τὸ ἴδιο, εἶναι φανερόν, ὅτι ὑπάρχει ἓνα θέλημα. Διότι καὶ ἄλλοῦ ἀναφέρει· «Ὅπως ὁ Πατὴρ ἀνασταίνει τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς ζωοποιεῖ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς ζωοποιεῖ ὅποιους θέλει».

Ποῖον εἶναι λοιπὸν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς; Μήπως δὲν εἶναι νὰ μὴ καθῆ οὔτε ἓνας ἀπὸ αὐτοὺς; Αὐτὸ ἀκριβῶς θέλεις καὶ ἐσύ. Ἐπομένως δὲν εἶναι ἄλλο τὸ θέλημα τοῦ ἐνὸς καὶ ἄλλο τοῦ ἄλλου. Ἔτσι καὶ ἄλλοῦ φαίνεται νὰ ὁμιλῆ μετὰ μεγάλης βεβαιότητος ὅτι εἶναι ἴσος μὲ τὸν Πατέρα· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ θὰ ἔλθωμεν καὶ θὰ κατοικήσωμεν μαζί του»¹⁰. Μὲ αὐτὸ ἐννοεῖ τὸ ἐξῆς· Δὲν ἦλθα νὰ κάμω τίποτε ἄλλο, παρὰ αὐτὸ ποὺ θέλει καὶ ὁ Πατήρ. Διότι ἐγὼ δὲν ἔχω ἰδιαίτερον θέλημα ἀπὸ τὸν Πατέρα. Διότι ὅλα ὅσα εἶναι τοῦ Πατρὸς, εἶναι καὶ ἰδικά μου¹¹. Ἐὰν λοιπὸν διὰ τὸν Πατέρα καὶ διὰ τὸν Υἱὸν ὅλα εἶναι κοινά, δικαίως λέγει· «Ὅχι διὰ νὰ κάμω τὸ ἰδικόν μου θέλημα».

Ἄλλ' ἐδῶ δὲν ὠμίλησεν ἔτσι, καὶ ἄφησε τοῦτο διὰ τὸ τέλος τῆς ὁμιλίας του. Διότι, ὅπως εἶπα, μέχρι τινὸς ἀποκρύπτει καὶ συσκοτίζει τὰ ὑψηλὰ νοήματα καὶ θέλει νὰ δείξῃ ὅτι, ἐὰν ἔλεγεν· Αὐτὸ εἶναι τὸ ἰδικόν μου θέλημα, οἱ Ἰουδαῖοι θὰ τὸν περιεφρόνουν. Λέγει λοιπὸν· Καὶ ἐγὼ συμπράττω εἰς τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς φοβίσῃ περισσότερο, σὰν νὰ τοὺς ἔλεγε· Τί νομίζετε; ὅτι ἐξοργίζετε ἐμὲ μὲ τὴν ἀπιστίαν σας; Τὸν Πατέρα μου ἐξοργίζετε. «Διότι τοῦτο εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου, ὁ ὁποῖος μὲ ἔστειλε, νὰ μὴ χάσω τίποτε ἀπὸ ὅ,τι μοῦ ἔχει δώσει». Ἀποδεικνύει λοιπὸν ἐδῶ, ὅτι αὐτὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην τῆς λατρείας των, οὔτε καὶ ἦλθεν ἀπὸ προσωπικὴν ἀνάγκην, ἀλλὰ διὰ τὴν ἰδικὴν των σωτηρίαν καὶ ὄχι διὰ νὰ τιμηθῆ ἀπὸ αὐτοὺς.

Αὐτὸ τὸ εἶχεν εἰπεῖ καὶ εἰς προηγουμένην ὁμιλίαν του· «Τιμὰς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δὲν δέχομαι». Καὶ ἐπανέλαβε·

γω, ἵνα ὑμεῖς σωθῆτε. Ἐγὼ γάρ καὶ κάτω τοῦτο σπου-
 δάζει δεῖξαι, διὰ τὴν ἐκείνων σωτηρίαν παρεγένετο.
 Λέγει δὲ καὶ τῷ Πατρὶ δόξαν παρασκευάζειν, ὥστε ἀνύ-
 ποπιος δόξαι. Καὶ διὰ τοῦτο οὕτως εἶπε, διὰ τῶν ἐξῆς
 5 τοῦτο σαφέστερον ἀπεκάλυψε. «Ὁ γὰρ ζητῶν», φησί, «τὸ
 θέλημα τὸ ἑαυτοῦ, τὴν δόξαν τὴν ἰδίαν ζητεῖ· ὁ δὲ ζητῶν
 τὴν δόξαν τοῦ πέμψαντος αὐτὸν ἀληθῆς ἐστὶ καὶ οὐκ ἔ-
 σται ἀδικία ἐν αὐτῷ. Τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς,
 ἵνα πᾶς ὁ θεωρῶν τὸν Υἱὸν καὶ πιστεύων εἰς αὐτόν, ἔχη
 10 ζωὴν αἰώνιον καὶ ἀνασιῆσθαι αὐτὸν ἐν τῇ ἑσχάτῃ ἡμέρᾳ».
 Τί δήποτε συνεχῶς ἄνω καὶ κάτω σιρῶει τὴν ἀνάστασιν;
 Ἴνα μὴ τοῖς παροῦσι πράγμασι κρίνωσι μόνον τὴν τοῦ Θεοῦ
 πρόνοιαν· ἵνα κἄν ἐνιαῦθα μὴ ἀπολαύωσι, μὴ διὰ τοῦτο
 ὑπιώτεροι γίνωνται, ἀλλὰ τὰ μέλλοντα ἐλπίζωσι, καὶ ἵνα
 15 μὴ διὰ τὸ μὴ κολάζεσθαι πρὸς τὸ παρόν, αὐτοῦ καταφρονῶ-
 σιν, ἀλλ' ἐτέραν προσδοκῶσι ζωὴν.

4. Ἄλλ' εἰ καὶ ἐκεῖνοι οὐδὲν ἐκέρδαναν, ἡμῖς κερδᾶναι
 σπουδάζομεν ἐκ τοῦ συνεχῶς περὶ ἀνασιᾶσεως διαλέγεσθαι.
 Κἄν πλεονεκτῆσαι βουληθῶμεν, κἄν ἀρπάσοι, κἄν ἄτιπόν
 20 τι πράξαι, εὐθέως τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς νοῦν λαμβάνομεν,
 καὶ τὸ δικαιοτήριον ὑπογράφωμεν καὶ παντὸς χαλινοῦ σφου-
 δροτερον καθέξει τὴν ὁρμὴν τὴν ἄτιπον ὁ λογισμοῦς οὗτος.
 Καὶ λέγομεν πρὸς ἄλλους τε αἰεὶ πρὸς ἑαυτούς· ἀνάστα-
 σίς ἐστὶ, καὶ δικαιοτήριον ἡμᾶς μένει φοβερόν.

25 Κἄν ἴδωμέν τινα γαυρούμενον, καὶ ἐπὶ τοῖς παροῦσιν
 ἀγαθοῖς φλεγμαίνοντα, τὸ αὐτὸ ἐπιλέγωμεν, ἐμφαίνοντες διὰ
 πάντα ἐνιαῦθα μένει κἄν ἕτερον ἀλγοῦντα ἴδωμεν καὶ ἀ-
 ποδυσπειοῦντα καὶ πρὸς ἐκεῖνον τὸ αὐτὸ φθεγγόμεθα, δη-
 λοῦντες διὰ τέλος ἔξει τὰ λυπηρά. Κἄν ραθυμοῦντα καὶ δια-
 30 κεχυμένον, τὸ αὐτὸ πάλιν ἐπάδωμεν, δηλοῦντες διὰ ἀνάγκη,

«Τὰ λέγω αὐτά, διὰ νὰ σωθῆτε». Διότι παντοῦ καὶ πάντοτε τοῦτο προσπαθεῖ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἦλθε διὰ τὴν σωτηρίαν των. Λέγει δὲ ὅτι ἦλθε καὶ διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ δόξαν εἰς τὸν Πατέρα, ὥστε νὰ μὴ προκαλέσῃ τὴν ὑποψίαν των. Καὶ ὅτι δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν ὠμίλησεν ἔτσι, τὸ ἀπεκάλυψε καθαρώτερα μὲ τὰ ἐπόμενα· «Ἐκεῖνος ποῦ ζητεῖ τὸ ἰδικόν του θέλημα, ζητεῖ τὴν ἰδικήν του δόξαν. Ἐκεῖνος ὅμως ποῦ ζητεῖ τὴν δόξαν ἐκείνου ποῦ τὸν ἔστειλεν, αὐτὸς εἶναι ἀληθής καὶ δὲν ὑπάρχει ψεῦδος εἰς αὐτόν. «Τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου εἶναι τοῦτο, ὁ καθένας ποῦ βλέπει τὸν Υἱόν του καὶ πιστεύει εἰς αὐτόν, νὰ ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον καὶ ἐγὼ θὰ τὸν ἀναστήσω κατὰ τὴν ἐσχάτην ἡμέραν»¹². Διατί ἐνθymίζει τὴν ἀνάστασιν τόσο συχνά; Διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ εἶναι μόνον διὰ τὰ παρόντα πράγματα καὶ ἂν δὲν ἀπολαύσουν ταῦτα εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, νὰ μὴ γίνωνται ἀπροθυμότεροι, ἀλλὰ νὰ ἐλπίζουν εἰς τὰ μέλλοντα καὶ ἂν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν δὲν τιμωροῦνται, νὰ μὴ ἀδιαφοροῦν δι' αὐτό, ἀλλὰ νὰ ἐλπίζουν εἰς ἄλλην ζωὴν.

4. Ἄλλ' ἂν ἐκεῖνοι δὲν ὠφελήθησαν, ἃς προσπαθήσωμεν νὰ ὠφεληθοῦμεν ἡμεῖς ἐκ τῆς συνεχοῦς ὁμιλίας του περὶ ἀναστάσεως. Καὶ ἂν θελήσωμεν νὰ γίνωμεν πλεονέκται ἢ ἄρπαγες ἢ νὰ κάμωμεν κάτι ἄπρεπον, ἃς ἔχωμεν συνεχῶς εἰς τὸν νοῦν μας τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ ἃς φανταζώμεθα τὸ δικαστήριον καὶ ἡ σκέψις αὐτὴ θὰ συγκρατήσῃ τὴν ἄπρεπον ὁρμὴν μας καλύτερα ἀπὸ κάθε καλινάρι. Καὶ ἃς λέγωμεν πάντοτε καὶ εἰς τοὺς ἄλλους καὶ εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας· Θὰ γίνῃ ἀνάστασις καὶ μᾶς περιμένει φοβερὸν δικαστήριον.

Καὶ ἂν ἰδοῦμεν κάποιον νὰ καυχησιολογῇ καὶ νὰ χαίρεται διὰ τὰ παρόντα ἀγαθὰ, ἃς τοῦ ἐπαναλαμβάνωμεν τὸ ἴδιο, ἀποδεικνύοντες εἰς αὐτόν ὅτι ὄλα μένουν ἐδῶ. Καὶ ἂν ἰδοῦμεν ἄλλον νὰ βασανίζεται καὶ νὰ ταλαιπωρῆται, ἃς εἰπούμεν τὸ ἴδιο καὶ εἰς αὐτόν, βεβαιώνοντες αὐτόν ὅτι αἱ λύπαι θὰ τελειώσουν. Καὶ ἂν ἰδοῦμεν ἄλλον νὰ ἀμελῇ καὶ νὰ χαλαρώνῃ, ἃς ἐπαναλάβωμεν τὸ ἴδιο, ἀποδεικνύοντες εἰς αὐ-

τῆς ραθυμίας εὐθύνας διδόναι. Ἰκανὸν τοῦτο τὸ ρῆμα παν-
 τὸς φαρμάκου μᾶλλον τὴν ἡμετέραν θεραπεῦσαι ψυχὴν. Καί
 γὰρ ἔστιν ἀνάσταισις καὶ ἀνάσταισις ἐπὶ θύραις, οὐ μακρὰν
 οὐδὲ πόρρω. «Ἔτι γὰρ μικρόν», φησὶ Παῦλος, «ὁ ἐρχό-
 5 μενος ἤξει, καὶ οὐ χρονιεῖ»· καὶ πάλιν, «Πάντας ἡμᾶς φανε-
 ρωθῆναι δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ θήματος τοῦ Χριστοῦ»· τουτέστι
 καὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, ἵνα κἀκεῖνοι ἐπὶ πάντων αἰσχύ-
 ρωνται, καὶ οὗτοι πάλιν ἐπὶ πάντων λαμπρότεροι γένωνται.
 Καθάπερ γὰρ οἱ ἐνιαῦθα δικάζοντες καὶ πονηροὺς κολάζου-
 10 σι, καὶ ἀγαθοὺς τιμῶσι δημοσίᾳ· οὕτω δὴ καὶ ἐκεῖ γίνεται
 ὥστε τοῖς μὲν τὴν αἰσχύνην μείζω, τοῖς δὲ τὴν λαμπρότητα
 γενέσθαι περιφανεστέραν.

Ταῦτα τοίνυν καθ' ἑκάστην ὑπογράφωμεν ἑαυτοῖς τὴν
 ἡμέραν. Ταῦτα ἂν ἀεὶ σιρέφωμεν, οὐδὲν ἡμᾶς τῶν παρόν-
 15 των καὶ ἐπικήρων κατασχεῖν δυνησεται πραγμάτων. «Τὰ
 γὰρ βλέπόμενα, πρόσκαιρα· τὰ δὲ μὴ βλέπόμενα, αἰώνια».
 Συνεχῶς τοίνυν καὶ πρὸς ἑαυτοὺς φθεγγώμεθα, καὶ πρὸς
 ἀλλήλους. Ἀνάσταισις ἔστι καὶ κρίσις καὶ εὐθύναί τῶν πε-
 πραγμένων. Καὶ ὅσοι νομίζουσιν εἰμαρμένην εἶναι, τοῦτο
 20 λεγέτωσαν, καὶ εὐθέως ἀπαλλαγῆσονται τῆς σηπεδόνης τοῦ
 νοσήματος. Εἰ γὰρ ἀνάσταισις ἔστι καὶ κρίσις, οὐκ ἔστιν
 εἰμαρμένη, κἂν μυρία φιλονεικοῦσι καὶ ἀποπνίγωνται.

Ἀλλὰ γὰρ αἰσχύνομαι Χριστιανούς περὶ ἀνασιτάσεως
 διδάσκων. Ὁ γὰρ δεόμενος μαθεῖν δι' ἔστιν ἀνάσταισις
 25 καὶ μὴ σφόδρα πεπεικῶς ἐαντόν, δι' οὐκ ἀνάγκη καὶ ἀπλῶς
 καὶ ὡς ἔτυχε, τὰ πράγματα φέρεται, οὐκ ἂν εἶη Χριστια-
 νός. Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ καὶ δέομαι, πάντων τῶν πονη-
 ρῶν ἐαντοὺς ἐκκαθάρωμεν καὶ πάντα πράξωμεν, ὥστε συγ-
 γνώμης τυχεῖν καὶ ἀπολογίας κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

80 Ἀλλ' ἴσως ἐρεῖ τις· Καὶ πότε συντέλεια; πότε δὲ ἀνά-

13. Ἐβρ. 10, 37.

14. Β' Κορ. 5, 10.

τόν, ὅτι θὰ δώσῃ λόγον διὰ τὴν ἀμέλειάν του. Αὐτὴ ἡ λέξις εἶναι τὸ καλύτερον φάρμακον διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὴν ψυχὴν μας. Διότι ὑπάρχει ἀνάστασις καὶ ἀνάστασις πολὺ πλησίον καὶ δὲν εὐρίσκεται μακράν. «Διότι πολὺ ταχέως θὰ ἔλθῃ ὁ ἐρχόμενος καὶ δὲν θὰ βραδύνη»¹³, λέγει ὁ Παῦλος. Καὶ ὁ ἴδιος πάλιν λέγει· «Ὅλοι ἡμεῖς πρέπει νὰ ἐμφανισθοῦμεν ἐμπρὸς εἰς τὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ»¹⁴, δηλαδή καὶ κακοὶ καὶ καλοὶ, οἱ μὲν πρῶτοι διὰ νὰ ἐντρέπωνται δι' ὅλα ὅσα ἔκαμαν, οἱ δὲ ἄλλοι διὰ νὰ λαμπρυνθοῦν περισσότερο δι' ὅλα. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἐδῶ οἱ δικασταὶ καὶ τοὺς κακοὺς τιμωροῦν καὶ τοὺς καλοὺς τιμοῦν δημοσίως, ἔτσι γίνεται καὶ ἐκεῖ, ὥστε οἱ μὲν κακοὶ νὰ ἐντρέπωνται περισσότερο, οἱ δὲ καλοὶ περισσότερο νὰ τιμῶνται.

Αὐτὰ λοιπὸν ἄς τὰ ἐνθυμούμεθα κάθε ἡμέραν. Ἄν αὐτὰ σκεπτόμεθα, κανὲν ἀπὸ τὰ πρόσκαιρα καὶ ρευστὰ πράγματα δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μᾶς ἀπορροφήσῃ. «Διότι ἐκεῖνα ποῦ βλέπονται εἶναι πρόσκαιρα, ἐκεῖνα ὅμως ποῦ δὲν βλέπονται εἶναι αἰώνια». Αὐτὰ λοιπὸν ἄς τὰ λέγωμεν συχνὰ καὶ εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Ὑπάρχει ἀνάστασις καὶ κρίσις καὶ εὐθῦναι διὰ τὰς πράξεις μας. Καὶ ὅσα νομίζουν ὅτι ὑπάρχει πεπρωμένον, ἄς λέγουν τοῦτο καὶ ἄς περιμένουν ν' ἀπαλλαγοῦν ἀμέσως ἀπὸ τὸ φθοροποιὸν νόσημα. Διότι, ἐὰν ὑπάρχῃ ἀνάστασις καὶ κρίσις, δὲν ὑπάρχει πεπρωμένον, ὅσο καὶ ἂν φιλονεικοῦν καὶ φωνάζουν.

Ἄλλ' ὅμως ἐντρέπομαι νὰ διδάσκω τοὺς Χριστιανοὺς περὶ ἀναστάσεως. Διότι ἐκεῖνος ποῦ ἔχει ἀνάγκη νὰ μάθῃ, ὅτι ὑπάρχει ἀνάστασις καὶ δὲν ἔχει πείσει ἀρκετὰ τὸν ἑαυτόν του, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη περὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀπλῶς καὶ τυχαίως θεωρεῖ τὰ πράγματα, δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι χριστιανός. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ καὶ ἐκλιπαρῶ, νὰ καθαρῶσιν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ ὅλας τὰς κακὰς πράξεις καὶ ἄς κάμωμεν τὰ πάντα, ὥστε νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν συγγνώμην καὶ τὴν καλὴν ἀπολογίαν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

Ἴσως ὅμως νὰ ἐρωτήσῃ κανεὶς· Πότε θὰ γίνῃ ἡ συν-

σιασις ἔσται; ἴδου πόσος γέγονε χρόνος, καὶ οὐδὲν τοιοῦ-
 τον οὐκ ἐβίη; Ἄλλ' ἔσται, πιστεύσατε. Καὶ γὰρ οἱ πρὸ τοῦ
 κατακλυσοῦ τοιαῦτα ἔλεγον, καὶ κατεγέλων τοῦ Νῶε· ἀλλ'
 ἦλθεν ὁ κατακλυσμός καὶ παρέσυρε τούτους μὲν ἅπαντας
 ὁ ἀπιστιούσας, ἐκεῖνον δὲ διέσωσε μόνον τὸν πιστεύσαντα.
 Καὶ οἱ ἐπὶ τοῦ Λῶι οὐ προσεδόκων τὴν θεήλαιον πλη-
 γὴν ἐκείνην, ἕως οἱ προηοιῆρες ἐκεῖνοι καὶ κεραυνοί, κατενε-
 γθέντες ἅπαντας ἠφάνισαν. Καὶ οὔτε ἐπὶ τούτων, οὔτε ἐπὶ
 τῶν κατὰ τὸν Νῶε ἐγένετο προοίμιον τῶν μελλόντων συμβή-
 10 σεσθαι ἀλλὰ τρυφόντων, μεθυόντων, ἐμπαροινούντων ἀπάν-
 των, οὔτως ἐκεῖνα γέγονε τὰ ἀφόρητα. Οὔτω καὶ ἡ ἀνά-
 σιασις ἔσται, οὐ μετὰ προοιμίον τινῶν, ἀλλ' ἐν μέσαις ὄν-
 των ἡμῶν εὐημερίαις. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος φησὶν «Ὅ-
 ταν δὲ λέγωσιν, εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, τότε αἰφνίδιος αὐ-
 15 τοῖς ἐφίσιται ὕληθρος, ὥσπερ ἡ ὠδὴν τῆ ἐν γαστρὶ ἐχού-
 σῃ, καὶ οὐ μὴ ἐκρύψωσι». Τοῦτο δὲ οὔτως ὠκονόμησεν ὁ
 Θεός, ἵνα διὰ παρὸς ὦμεν ἐναγώνιοι, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀ-
 σφαλείᾳ μὴ θαρσῶμεν.

Τί λέγεις; οὐ προσδοκᾷς τὴν ἀνάσισιν ἔσεσθαι καὶ
 20 κρίσιν; δαίμονες ὁμολογοῦσι ταῦτα, καὶ οὐ οὐχ ὁμολογεῖς;
 «Ἦλθες» γάρ, φησὶν, «ὡςδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς». Ὁ
 οἱ δὲ βάσανον ἔσεσθαι λέγοντες, καὶ κρίσιν ἴσασι, καὶ εὐ-
 θύνας, καὶ τιμωρίας. Μὴ τοίνυν παροξύνωμεν τὸν Θεὸν
 πρὸς τὸ φαῦλα τολμᾶν καὶ ἀπιστιοῦντες τῷ τῆς ἀνασιτάσεως
 25 λόγῳ. Ὡσπερ γάρ ἐν τοῖς ἄλλοις ἤρξεν ἡμῶν ὁ Χριστός,
 οὔτω καὶ ἐν τούτῳ. Καὶ γὰρ πρωτότοκος διὰ τοῦτο λέγεται
 ἐκ τῶν νεκρῶν.

Εἰ δὲ μὴ ἀνάσισις ἦν, πῶς ἔμελλε πρωτότοκος ἔσε-

15. Α' Θεσσ. 5, 3.

16. Ματθ. 8, 29.

16α. Κολ. 1, 18.

τέλεια καὶ ἡ ἀνάστασις. Ἴδές, πόσος χρόνος ἐπέρασε καὶ δὲν συνέβη κάτι παρόμοιον; Ἄλλὰ, πιστεύσατέ με, θὰ γίνῃ. Διότι καὶ οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἔζησαν πρὸ τοῦ κατακλυσοῦ τὰ ἴδια ἔλεγαν καὶ περιγελοῦσαν τὸν Νῶε. Ἄλλ' ἦλθεν ὁ κατακλυσμός καὶ παρέσυρεν ὄλους ἐκείνους ποὺ δὲν ἐπίστευαν καὶ διέσωσε μόνον ἐκεῖνον ποὺ ἐπίστευε. Καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς τοῦ Λῶτ δὲν ἐπερίμεναν τὴν πληγὴν ἐκείνην, ποὺ ἐστάλη ἀπὸ τὸν Θεόν, μέχρις οὗ το πῦρ καὶ οἱ κεραυνοὶ ποὺ ἔπεσαν τοὺς ἐξηφάνισαν ὄλους.

Καὶ οὔτε οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς τοῦ Λῶτ, οὔτε τῆς ἐποχῆς τοῦ Νῶε ὑπῆρξε προμήνυμα τῶν μελλόντων νὰ συμβοῦν. Ἄλλ' ἐνῶ ὄλοι εἶχαν ἐπιδοθῆ εἰς τὴν τρυφήν καὶ εἰς τὴν μέθην καὶ ἐνῶ ὄλοι ἐγλενοκόπουν, ἐπῆλθαν ὄλα τὰ ἀφόρητα ἐκεῖνα κακὰ. Ἔτσι θὰ γίνῃ καὶ ἡ ἀνάστασις, χωρὶς προμήνυμα, ἀλλὰ εἰς τὸ μέσον τῆς εὐημερίας μας. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Ὅταν λέγουν εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, τότε ἔρχεται ἐπάνω των αἰφνιδία καταστροφή, ὅπως ὁ πόνος εἰς τὴν ἔγκυον καὶ δὲν θὰ ἠμπορέσουν νὰ ξεφύγουν»¹⁵. Ἔτσι τὰ ἐτακτοποίησεν ὁ Θεός, διὰ νὰ εἴμεθα πάντοτε ἔτοιμοι διὰ τὸν ἀγῶνα καὶ νὰ μὴ ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἀσφάλειάν μας.

Τί λέγεις; Δὲν περιμένεις ὅτι θὰ γίνῃ ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ κρίσις; Αὐτὰ ποὺ παραδέχονται οἱ δαίμονες, αὐτὰ δὲν ὁμολογεῖς καὶ εἰς; Διότι οἱ δαίμονες εἶχαν εἰπεῖ εἰς τὸν Χριστόν· «Ἦλθες ἐδῶ προῶρως, διὰ νὰ μᾶς βασανίσῃς;»¹⁶. Αὐτοὶ δὲ ποὺ ὁμιλοῦν διὰ μελλοντικοῦς βασανισμοῦς, αὐτοὶ γνωρίζουν ὅτι θὰ ὑπάρχη κρίσις καὶ θὰ ζητηθοῦν εὐθῦναι καὶ θὰ ἐπιβληθοῦν τιμωρίαι. Ἄς μὴ ἐξοργίζωμεν λοιπὸν τὸν Θεὸν τολμῶντες νὰ κάμνωμεν φαῦλα ἔργα καὶ μὴ πιστεύοντες εἰς τὸν λόγον περὶ τῆς ἀναστάσεως. Διότι, ὅπως καὶ εἰς τὰ ἄλλα τὸν Χριστὸν ἔχομεν ὡς ἀρχήν, ἔτσι καὶ εἰς τοῦτο. Δι' αὐτὸ ἄλλωστε ὀνομάζεται πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν^{16α}.

Ἐὰν ὁμως δὲν ὑπῆρχεν ἀνάστασις, πῶς θὰ ἦτο πρωτό-

σθαι, μηδενὸς αὐτῷ τῶν νεκρῶν ἐπομένου; Εἰ μὴ ἀνάστασις ἦν, ποῦ τοῦ Θεοῦ τὸ δίκαιον σωθήσεται, τοσοῦτων μὲν πονηρῶν εὐημερούντων, τοσοῦτων δὲ ἀγαθῶν θλιβομένων, καὶ ἐν τῇ θλίψει τὸν βίον καταλύοντων; Ποῦ γὰρ τὰ κατ' ἀξίαν ἕκαστος ἀπολήφεται τούτων, εἴ γε ἀνάστασις μὴ ἔστιν; Οὐδεις τῶν ὀρθῶς βεβιωκότων τῇ ἀνασιάσει διαπιστεῖ, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην εὐχονται τὴν ἡμέραν, τὴν ρῆσιν ἐκείνην τὴν ἀγίαν λέγοντες· «Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου». Τίνες οὖν εἰσιν οἱ τῇ ἀνασιάσει διαπιστιοῦντες; Οἱ βεβήλους ἔχοντες τὰς ὁδοὺς καὶ ἀκάθαρτον τὴν βίον, καθάπερ ὁ Προφήτης φησὶ· «Βεβηλοῦνται αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ ἐν παντὶ καιρῷ· ἀνταναιρεῖται τὰ κρίματά σου ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ». Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ἄνθρωπον βίον ἔχειν καθαρὸν, ἀνασιάσει διαπιστιοῦντα· ὡς οἱ γε μηδὲν συνειδότες ἑαυτοῖς, πονηρὸν, καὶ λέ-
15 γουσι, καὶ βούλονται, καὶ πιστεύουσιν ὥστε τὴν ἀνταπόδο-
σιν λαβεῖν.

Μὴ τοίνυν αὐτὸν παροξύνωμεν, ἀλλ' ἀκούωμεν αὐτοῦ λέγοντος, δι' «Φοβήθητε τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γέννη»· ἵνα διὰ τοῦ φόβου γενώμεθα ὀέλ-
20 τίους, καὶ τῆς ἀπωλείας ταύτης ἀπαλλαγέντες, καταξιωθῶ-
μεν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· ἥς γένοιτο πάντας ἡμῶς ἐπιυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, σὺν τῷ
προσκυνητῷ καὶ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι,
25 νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Ἀμήν.

166. Ματθ. 6, 10.

17. Ψαλμ. 9, 26.

18. Ματθ. 10, 28.

τοκος, ἀφοῦ δὲν θὰ τὸν ἠκολούθει κανεὶς ἀπὸ τοὺς νεκρούς; Ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἀνάστασις, μὲ ποῖον τρόπον θὰ ὑπηρετεῖτο ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, ἐφ' ὅσον εὐημεροῦν τόσοι πονηροὶ καὶ θλίβονται τόσοι ἀγαθοὶ καὶ μάλιστα καταστρέφουν τὴν ζωὴν των μὲ τὴν λύπην; Διότι, πῶς θὰ ἀμειφθῇ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς ἀνάλογα μὲ τὴν ἀξίαν του, ἐὰν δὲν ὑπάρχη ἀνάστασις; Κανεὶς ἀπὸ ὅσους ζοῦν ὀρθὴν ζωὴν δὲν δυσπιστεῖ διὰ τὴν ἀνάστασιν, ἀλλὰ προσεύχονται κάθε ἡμέραν λέγοντες ἐκείνην τὴν ἀγίαν λέξιν· «Ἴσως ἔλθῃ ἡ βασιλεία σου»¹⁶. Ποῖοι λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ δὲν πιστεύουν εἰς τὴν ἀνάστασιν; Ἐκεῖνοι ποὺ ἀκολουθοῦν μολυσμένας ὁδοὺς καὶ ἀκάθαρτον βίον, ὅπως λέγει ὁ Προφήτης· «Μολυσμέναι εἶναι αἱ ὁδοὶ του εἰς κάθε ἐποχὴν. Ἐὰν ἀνταναιρέσῃς τὰς κρίσεις σου ἀπὸ τὸ πρόσωπόν του»¹⁷. Διότι δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος ποὺ ἔχει βίον καθαρὸν καὶ δὲν πιστεύει εἰς τὴν ἀνάστασιν, ὅπως καὶ ὅσοι ἔχουν συνείδησιν, ὅτι δὲν εἶναι πονηροὶ καὶ λέγουν καὶ θέλουν καὶ πιστεύουν ὅτι θὰ λάβουν τὴν ἀμοιβὴν των.

Ἴσως μὴ ἐξοργίσωμεν λοιπὸν αὐτόν, ἀλλ' ἄς τὸν ἀκούωμεν ὅταν λέγῃ «Νὰ φοβηθῆτε ἐκεῖνον ποὺ ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα νὰ καθῆ εἰς τὴν γέενναν»¹⁸, διὰ νὰ γίνωμεν καλύτεροι μὲ τὸν φόβον καὶ ἀφοῦ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν καταστροφὴν, γίνωμεν ἄξιοι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Ταύτην εἴθε ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρὶ σὺν τῷ προσκυνητῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΣΤ΄

Ἰω. 6, 41 - 52

«Ἐγόγγυζον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ, ὅτι εἶπεν, Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄριος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· καὶ ἔλεγον·
5 Οὐκ οὐτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ, οὗ ἡμεῖς οἶδαμεν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα; Πῶς οὖν λέγει ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβεβηκέναι;».

1. «Ἦν ὁ Θεὸς ἡ κοιλία, καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν», γράφων Φιλιππησίοις ὁ Παῦλος περὶ τινῶν ἔλε-
10 γεν. «Οἱ δὲ καὶ Ἰουδαῖοι τοιοῦτοι, δῆλον μὲν καὶ ἀπὸ τῶν ἔμπροσθεν, δῆλον δὲ καὶ ἀφ' ὧν τῷ Χριστῷ προσελθόντες διελέγοντο. Ὅτι μὲν γὰρ ἄριον ἔδωκεν αὐτοῖς καὶ τὴν γαστέρα ἐνέπλησε καὶ προφήτην ἔλεγον εἶναι καὶ βασιλέα ποιῆσαι ἐζήτουν· διὲ δὲ αὐτοῦς ἐδίδασκε περὶ τῆς πνευματι-
15 κῆς τροφῆς, περὶ ζωῆς αἰωνίου, ὅτι ἀπήγαγεν αὐτοῦς τῶν αἰσθητῶν, διὲ περὶ ἀνασιάσεως διελέγειο, καὶ ὑψηλοτέραν ἐποίει τὴν γνώμην· διὲ μάλιστα θαυμάζειν αὐτὸν ἐχρῆν, τότε γογγύζουσι καὶ ἀποπηδῶσι.

Καὶ μὴν, εἰ οὐτός ἐστιν ὁ προφήτης, καθὼς ἔφθησαν
20 εἰπόντες· «Οὐτός ἐστι περὶ οὗ φησὶν ὁ Μωϋσῆς, ὅτι Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε»· ἐχρῆν αὐτοῦς τούτου ἀκούειν λέγοντος, ὅτι «Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα». Ἀλλὰ οὐκ ἤκουον, ἀλλ' ἐγόγγυζον. Ἐτι γὰρ αὐτὸν ἠδοῦντο διὰ τὸ
25 νεαρὸν εἶναι τὸ τῶν ἄριων σημεῖον. Διὰ τοῦτο φανερωῶς μὲν οὐκ ἀντέλεγον τῷ δὲ γογγύζειν ἐνέφαινον ὡς ἠγανάκτιον, διὲ μὴ ἔδωκεν αὐτοῖς τράπεζαν ἥνπερ ἐβούλοντο. Καὶ γογγύζοντες ἔλεγον· «Οὐκ ἔστιν οὐτός ὁ υἱὸς Ἰωσήφ;».

1. Ἰω. 6, 41 - 42.

2. Φιλ. 3, 19.

3. Δευτ. 18, 15.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΣΤ΄

΄Ιω. 6, 41 - 52

«Ἐγόγγυζον τότε οἱ Ἰουδαῖοι ἐναντίον του, διότι εἶπεν· Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄρτος πού κατέβηκα ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ ἔλεγον· Δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς, ὁ Υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ ὁποίου τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα ἡμεῖς γνωρίζομεν; Πῶς λοιπὸν λέγει ὅτι ἔχει κατεβῆ ἀπὸ τὸν οὐρανόν»¹.

1. «Ὁ Θεὸς των εἶναι ἡ κοιλία καὶ καυχῶνται διὰ τὴν καταισχύνην των»², ἔλεγεν ὁ Παῦλος διὰ μερικὸς εἰς τὴν πρὸς Φιλιπησίους ἐπιστολῆν. Καὶ εἶναι φανερόν καὶ ἀπὸ τὰ προηγούμενα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅσα ἔλεγον εἰς τὸν Χριστόν, ὅταν τὸν ἐπλησίασαν, ὅτι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἦσαν ὅμοιοι μὲ αὐτούς. Διότι, ὅταν μὲν ὁ Χριστὸς τοὺς ἔδωσεν ἄρτον καὶ τοὺς ἐγένεσε τὴν κοιλίαν καὶ προφήτην τὸν ὠνόμαζαν καὶ ἐζήτησαν νὰ τὸν κάμουν βασιλέα. Ὅταν ὅμως τοὺς ἐδίδασκε περὶ τῆς πνευματικῆς τροφῆς, περὶ ζωῆς αἰωνίου, ὅταν τοὺς ἀπέσπασεν ἀπὸ τὰ αἰσθητά, ὅταν ὠμίλει περὶ ἀναστάσεως καὶ ἔφερε τὸ πνεῦμα των εἰς τὰ ὑψηλότερα καὶ ὅταν ἔπρεπε νὰ τὸν θαυμάζουν περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλην φοράν, τότε γογγύζον καὶ ἀποχωροῦν.

Καὶ ὅμως, ἂν αὐτὸς ἦτο ὁ Προφήτης, καθὼς μόλις εἶχαν ὁμολογήσει, «Διότι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος, διὰ τὸν ὁποῖον λέγει ὁ Μωϋσῆς, ὅτι ὁ Κύριος ὁ Θεὸς θὰ ἀναδείξῃ Προφήτην πρὸς χάριν σας ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς σας, ὡσὰν ἐμέ. Εἰς αὐτὸ νὰ ὑπακούσετε»³, ἔπρεπεν οἱ Ἰουδαῖοι νὰ ὑπακούουν εἰς αὐτόν, ὅταν ἔλεγεν· «Ἔχω κατεβῆ ἀπὸ τὸν οὐρανόν». Καὶ ὄχι μόνον δὲν ὑπήκουαν, ἀλλ' ἐπὶ πλέον ἐγόγγυζαν. Διότι ἐσέβοντο αὐτόν ἀκόμη, ἕνεκα τοῦ ὅτι ἦτο νωπὸν τὸ θαῦμα τῶν ἄρτων. Δι' αὐτὸ δὲν ἐπρόβαλλαν ἀντιρρήσεις φανερά, ἀλλὰ μὲ τὸν γογγυσμὸν των ἐδείκνυαν ὅτι ἠγανάκτουν, ἐπειδὴ δὲν τοὺς ἔδωσε τὴν τροφήν πού ἠθελαν. Καὶ ἔλεγον γογγύζοντες· «Αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ;».

“Οθεν δήλον, ὅτι οὐδὲ τὴν θαυμασιὴν αὐτοῦ καὶ παρά-
 δοξον οὐδέπω ἤδεισαν γέννησιν. Διὰ τοῦτο γοῦν υἱὸν Ἰω-
 σήφ ἔτι λέγουσιν αὐτόν. Καὶ οὐκ ἐπιτιμᾷ, οὐδὲ λέγει αὐ-
 τοῖς· Οὐκ εἰμι υἱὸς Ἰωσήφ· οὐχ ὅτι υἱὸς Ἰωσήφ ἦν, ἀλλ’
 5 ἐπειδὴ οὐδέπω ἠδύνατο τὸν θαυμασιὸν ἐκεῖνον ἀκοῦσαι τό-
 κον. Εἰ δὲ τὸν κατὰ σάρκα οὐκ ἠδύνατο σαφῶς ἀκοῦσαι,
 πολλῶ μᾶλλον τὸν ἄρρητον τὸν ἄνω. Εἰ τὸ ταπεινὸν οὐκ
 ἀπεκάλυψε, πολλῶ μᾶλλον ἐκεῖνα οὐκ ἂν ἐνεχείρησε. Καίτοι
 τοῦτο αὐτοῦς σφόδρα ἐσκανδάλιζε, τὸ ἐξ εὐτελοῦς εἶναι πα-
 10 τρός, καὶ τοῦ τυχόντος· ἀλλ’ ὅμως οὐκ ἀπεκάλυψεν, ἵνα μή,
 ἕτερον σκάνδαλον ἀναιρῶν, ἕτερον ποιήσῃ.

Τί οὖν αὐτός, γογγυζόντων αὐτῶν, ἀποκρίνεται; «Οὐ-
 δεις δύναται ἐλθεῖν πρὸς με, ἐὰν μὴ ὁ Πατήρ ὁ πέμψας
 με ἐλκύσῃ αὐτόν». Τοῦτο ἐπισηδῶσι Μανιχαῖοι λέγοντες,
 15 ὅτι οὐδὲν ἐφ’ ἡμῖν κεῖται ὅπερ μάλιστα θεβαιοῖ κυρίους
 ὄντας τῆς γνώμης. Εἰ γάρ τις ἔρχεται πρὸς αὐτόν, φησί,
 τί δεῖ τῆς ἑλξεως; “Ὁ καὶ αὐτὸ οὐ τὸ ἐφ’ ἡμῖν ἀναιρεῖ, ἀλλὰ
 μᾶλλον ἐμφαίνει ἡμᾶς βοηθείας δεομένοις, ὅτι δείκνυσιν
 ἐνταῦθα, οὐ τὸν τυχόντα ἐρχόμενον, ἀλλὰ τὸν πολλῆς ἀπο-
 20 λαύοντα συμμαχίας.

Εἶτα δείκνυσι καὶ τὸν τρόπον καθ’ ὃν ἔλκει. “Ἴνα γὰρ
 μὴ πάλιν αἰσθητόν τι περὶ τὸν Θεὸν ὑποπιεύσωσιν, ἐπήγα-
 γεν· «Οὐχ ὅτι τὸν Θεόν τις ἐώρακεν, εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ
 τοῦ Θεοῦ, οὗτος ἐώρακε τὸν Πατέρα». Πῶς οὖν ἔλκει; φη-
 25 σί. Τοῦτο ὁ προφήτης ἄνωθεν ἔδειξε, προαναφωνῶν καὶ
 λέγων· «Ἔσονται πάντες διδασκοὶ Θεοῦ». Εἶδες τῆς πί-

Ἐξ αὐτοῦ εἶναι φανερόν, ὅτι ἀκόμη δὲν εἶχαν μάθει τίποτε διὰ τὴν θαυμαστὴν καὶ παράδοξον γέννησίν του. Δι' αὐτὸ τὸν θεωροῦν ἀκόμη υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ. Καὶ δὲν τοὺς ἐπιτιμᾶ οὔτε τοὺς λέγει· Δὲν εἶμαι υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ, ὅχι διότι ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ, ἀλλὰ διότι δὲν ἠμπόρεσαν ποτὲ ν' ἀκούσουν κάτι διὰ τὸν ἀξιοθαύμαστον ἐκεῖνον τοκετόν. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ξεύρουν σαφῶς διὰ τὴν κατὰ σάρκα γέννησίν του πολὺ ὀλιγώτερον δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ξεύρουν τὴν ἄνωθεν μυστικὴν γέννησίν του. Ἐὰν αὐτὸ πού ἦτο ἀσήμαντον δὲν ἠθέλησε νὰ τοὺς ἀποκαλύψῃ, πολὺ ὀλιγώτερον δὲν θὰ τοὺς ὠμίλει περὶ ἐκείνων. Καὶ ὅμως τοὺς Ἰουδαίους τοῦτο ἐσκανδάλιζε πολὺ, τὸ ὅτι δηλαδὴ οὗτος εἶχε γεννηθῆ ἀπὸ ἄσημον καὶ τυχαῖον πατέρα. Ἀλλὰ δὲν τοὺς τὸ ἀπεκάλυψε, διὰ νὰ μὴ δημιουργήσῃ ἄλλο σκάνδαλον μὲ τὴν ἀναίρεσιν τοῦ πρώτου.

Τί ἀπαντᾷ λοιπὸν εἰς αὐτοὺς πού ἐγόγγυζαν; «Κανεῖς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔλθῃ πρὸς ἐμέ, ἐὰν ὁ Πατὴρ πού μὲ ἔστειλε δὲν τὸν ἐλκύσῃ». Ἐπ' αὐτοῦ στηρίζονται οἱ Μανιχαῖοι καὶ ἰσχυρίζονται, ὅτι ἡμεῖς δὲν ἠμποροῦμεν νὰ κάμωμεν τίποτε ἀπὸ μόνοι μας, πρᾶγμα πού ἐπιβεβαιώνει μάλιστα, ὅτι ἡ θέλησίς μας εὐρίσκεται εἰς τὴν ἐξουσίαν μας. Διότι, ἐὰν κάποιος πηγαίνει εἰς ἐκεῖνον μὲ τὴν θέλησίν του, διατὶ πρέπει νὰ ἐλκυσθῆ; Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ δὲν ἀναιρεῖ τὴν γνώμην μας, ἀλλὰ μᾶλλον φανερώνει, ὅτι ἔχομεν ἀνάγκην βοηθείας, διότι ἐδῶ δὲν πρόκειται περὶ ὁποιοῦδήποτε τυχόντος ἀνθρώπου, ἀλλὰ περὶ ἐκείνου πού ἀπολαύει μεγάλης βοηθείας.

Ἐπειτα δεικνύει καὶ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἐλκύει. Καὶ διὰ νὰ μὴ σκεφθῆ κανεῖς κάτι τὸ αἰσθητὸν διὰ τὸν Θεόν, προσέθεσεν· «Ὅχι ὅτι ἔχει ἰδεῖ κανεῖς τὸν Θεόν, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνος πού εἶναι ἀπὸ τὸν Θεόν, ἐκεῖνος ἔχει ἰδεῖ τὸν Πατέρα». Μὲ ποῖον τρόπον λοιπὸν λέγει, ὅτι ἐλκύει; Αὐτὸ τὸ ἔδειξε προηγουμένως ὁ Προφήτης, ὁ ὁποῖος προανήγγειλε καὶ εἶπε· «Θὰ διδαχθοῦν ὅλοι ἀπὸ τὸν Θεόν».

στεως τὸ ἀξίωμα; Καὶ πῶς οὐ παρὰ ἀνθρώπων οὐδὲ δι' ἀνθρώπου, ἀλλὰ δι' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ προεῖπεν διτι μέλλουσι μανθάνειν; Διὰ δὴ τοῦτο καὶ τὸν λόγον ποιῶν ἀξιόπιστον, ἐπὶ τοὺς προφήτας αὐτοὺς παρέπεμψεν. Καὶ εἰ εἴρηται, φησὶν, 5 ὅτι Ἔσονται πάντες διδακτοὶ Θεοῦ, πῶς τινες οὐ πιστεύουσιν; Ὅτι τὸ εἰρημένον περὶ τῶν πλειόνων εἰρημένον ἐστίν. Ἄλλως δὲ καὶ χωρὶς τούτου, οὐχ ἀπλῶς πάντας τὸ προφητικόν, ἀλλὰ πάντας δηλοῖ τοὺς βουλομένους. Διδάσκαλος γὰρ προκάθηται πᾶσιν ἕτοιμος ὢν τὰ αὐτοῦ πα-
10 ρασχεῖν, εἰς πάντας ἐκχέων τὴν διδασκαλίαν τὴν ἑαυτοῦ.

Καὶ ἐγὼ ἀνασιήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. Οὐ μικρὸν ἐνταῦθα τοῦ Υἱοῦ τὸ ἀξίωμα, εἴ γε ὁ Πατήρ προσάγει, καὶ οὐτις ἀνίστησιν· οὐχὶ διαιρούμενος πρὸς τὸν Πατέρα τὰ ἔργα· πῶς γάρ; ἀλλὰ δεικνὺς τὸ ἰσότημον τῆς δυνάμεως. Ὡσπερ οὖν ἐκεῖ λέγων· «Καὶ ὁ πέμψας με Πατὴρ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ»· εἴτα ἵνα τινὲς μὴ φωνὴν περιεργάζωνται παρέπεμψεν αὐτοὺς ταῖς Γραφαῖς, ὅτιω καὶ ἐνταῦθα, μὴ τὸ αὐτὸ ὑποπιεύσωσι παραπέμπει αὐτοὺς τοῖς προφήταις, τούτους συνεχῶς ἄνω καὶ κάτω σιτρέφων, δεικνὺς
15 ἑαυτὸν οὐκ ἐναντίον ὄντα τῷ Πατρί.

Τί δὲ οἱ πρὸ τούτου; φησὶν· οὐχὶ διδακτοὶ ἦσαν ἄρα Θεοῦ; τί οὖν ἐνταῦθα τὸ ἐξαίρειον; Ὅτι τότε μὲν δι' ἀνθρώπων ἐμάνθανεν τὰ τοῦ Θεοῦ· νῦν δὲ διὰ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου.
25 Εἴτα ἐπάγει· «Οὐχ διτι τὸν Πατέρα τις ἑώρακεν, εἰ μὴ ὁ ὢν ἐκ τοῦ Θεοῦ»· οὐ κατὰ τὸν τῆς αἰτίας λόγον ἐνταῦθα τοῦτο λέγων, ἀλλὰ κατὰ τὸν τρόπον τῆς οὐσίας. Ἐπεὶ εἰ τοῦτο ἔλεγε, πάντες παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐσμέν· ποῦ οὖν τὸ ἐξαί-

Είδες τὴν ἀξίαν τῆς πίστεως; Καὶ πῶς ὁ Προφήτης προεῖπεν ὅτι θὰ διδαχθοῦν ὄχι ἀπὸ ἀνθρώπους, οὔτε ἀπὸ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Θεόν; Διὰ νὰ κάμῃ λοιπὸν τὸν λόγον τοῦ ἀξιόπιστον, τοὺς παραπέμπει εἰς τοὺς Προφῆτας. Καὶ ἐφ' ὅσον ἔχει λεχθῆ, ὅτι, «Θὰ διδαχθοῦν ὅλοι ἀπὸ τὸν Θεόν, διατί μερικοὶ δὲν θὰ πιστεύσουν; Διότι τὰ λόγια αὐτὰ ἐλέχθησαν διὰ τοὺς περισσοτέρους. Καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ἄλλωστε, ἡ προφητεία δὲν σημαίνει ὅλους γενικῶς, ἀλλὰ ὅλους ἐκείνους ποὺ θέλουν. Διότι ἔχει δοθῆ διδάσκαλος ὅλων, ἕτοιμος νὰ παρακωρήσῃ ὅλα τὰ ἰδικά του καὶ νὰ μεταδώσῃ εἰς ὅλους τὴν διδασκαλίαν του.

«Καὶ ἐγὼ θὰ ἀναστήσω αὐτὸν τὴν ἐσχάτην ἡμέραν». Δὲν εἶναι μικρὰ εἰς τὸ παρὸν χωρίον, ἡ ἀξία τοῦ Υἱοῦ, ἐὰν ὁ Πατὴρ ἐλκύῃ καὶ αὐτὸς ἀνασταίνη χωρὶς νὰ μοιράζεται τὰ ἔργα μὲ τὸν Πατέρα — διότι πῶς εἶναι δυνατόν; — ἀλλὰ δεικνύων τὴν ἰσοτιμίαν τῆς δυνάμεως. Ὅπως ἀκριβῶς εἶχεν εἰπεῖ προηγουμένως, «Καὶ ὁ Πατὴρ ὁ ὁποῖος μὲ ἔστειλε, δίδει μαρτυρίαν περὶ ἐμοῦ», καὶ ἔπειτα παρέπεμψε μερικοὺς εἰς τὰς Γραφάς, διὰ νὰ μὴ τοὺς προκαλῆ τὴν περιέργειαν ὁ λόγος του, ἔτσι καὶ εἰς τὴν παροῦσαν περίπτωσιν τοὺς παραπέμπει εἰς τοὺς Προφῆτας διὰ νὰ μὴ σχηματίσουν τὴν ἰδίαν ὑποψίαν, ἀναφέρων αὐτοὺς συνεχῶς καὶ ἀποδεικνύων ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι ἀντίθετος μὲ τὸν Πατέρα.

Ἀλλά, θὰ ἐρωτήσης, ἐκεῖνοι ποὺ ὑπῆρξαν πρὶν ἀπὸ τὸν Χριστόν, δὲν εἶχαν ἄραγε διδαχθῆ ἀπὸ τὸν Θεόν; Ποῖον εἶναι λοιπὸν τὸ ἐξαιρετικὸν εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν; Τὸ ἐξαιρετικὸν εἶναι ὅτι τότε μὲν ἐδιδάσκοντο περὶ τοῦ Θεοῦ ἀπὸ ἀνθρώπους, τώρα ὅμως διδάσκονται ἀπὸ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Καὶ προσθῆται ἐν συνεχείᾳ· «Ὅχι ὅτι ἔχει ἰδεῖ κανεὶς τὸν Πατέρα, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ἀπὸ τὸν Θεόν», καὶ ὁμιλεῖ ἐδῶ ὄχι σύμφωνα μὲ τὸν λόγον τῆς αἰτίας, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὸν τρόπον τῆς οὐσίας. Διότι, ἐὰν ἔλεγεν, ὅλοι εἴμεθα ἀπὸ τὸν Θεόν ποῦ εἶναι ἡ ἐξαίρεσις καὶ ἡ διαφορὰ τοῦ

ρειον τοῦ Υἱοῦ καὶ κεχωρισμένον; Τίνος δὲ ἔνεκεν τρανότερον αὐτὸ οὐ τέθεικε, φησί; Διὰ τὴν ἐκείνων ἀσθένειαν.

Εἰ γὰρ εἰπόντιος, «Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα», οὕτως ἐσκανδαλλοῦσαν· τί οὐκ ἂν ἔπαθον, εἰ καὶ τοῦτο προσέθη-
 5 κεν; Ἄριον δὲ ζωῆς ἑαυτὸν καλεῖ, διὰ τὴν ζωὴν ἡμῶν συγκροτεῖ καὶ ταύτην καὶ τὴν μέλλουσαν· διὸ καὶ ἐπήγαγεν «Ὅς ἂν φάγη ἐκ τοῦ ἄριου τούτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα». Ἄριον δὲ ἦτοι τὰ δόγματα λέγει ἐνιαῦθα τὰ σωτήρια, καὶ τὴν πίσιιν τὴν εἰς αὐτόν, ἣ τὸ σῶμα τὸ ἑαυτοῦ. Ἀμφότερα
 10 γὰρ νευροῖ τὴν ψυχὴν. Καίτοι γε ἀλλαχοῦ εἰπόντιος· «Ἐάν τις μου τὸν λόγον ἀκούσῃ, οὐ μὴ γεύσεται θανάτου», καὶ ἐσκανδαλλοῦσαν· ἐνιαῦθα δὲ οὐδὲν τι τοιοῦτον ἔπαθον, τάχα διὰ τὸ ἔτι δυσωπεῖσθαι αὐτὸν ἀπὸ τῶν γεγενημένων ἄριων.

2. Ὅρα δὲ καὶ πόθεν ποιεῖται τὴν πρὸς τὸ μάννα
 15 διαφοράν. Ἀπὸ τοῦ οἶον τὸ τέλος ἀκοῦσαι ἑκατέρως τῆς τροφῆς. Δεικνὺς γάρ, διὰ οὐ ξένην τινα ἐκείνη παρεῖχε τὴν χρείαν, ἐπήγαγεν· «Οἱ πατέρες ὑμῶν ἔφαγον ἐν τῇ ἐρήμῳ τὸ μάννα καὶ ἀπέθανον». Εἴτα κατὰσκευάζει τὸ μάλιστα πείθον αὐτούς, διὰ πολλῶ τῶν πατέρων αὐτῶν μειζόνων αὐτοὶ
 20 ἠξίωται, τοὺς περὶ Μωϋσέα αἰνιτιόμενος θανμασιοὺς ἄνδρας ἐκείνους. Διὰ τοῦτο ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι ἀπέθανον οἱ τὸ μάννα φαγόντες, ἐπήγαγεν· «Ὁ τρώγων ἐκ τοῦ ἄριου τούτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα». Καὶ τό· «Ἐν τῇ ἐρήμῳ» δὲ οὐχ ἀπλῶς τέθεικεν, ἀλλ' αἰνιτιόμενος διὰ οὐδὲ ἐξειάθη
 25 ἐπὶ χρόνον πολύν, οὐδὲ συνεισηλθεν εἰς τὴν τῆς ἐπαγγελίας γῆν.

Οὗτος δὲ ὁ ἄριος οὐ τοιοῦτος. «Καὶ ὁ ἄριος δέ, ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σὰρξ μου ἐστίν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς». Εἰκότως ζητήσκειν ἂν τις ἐνιαῦθα διαπο-
 30 ρῶν, ποῖος τῶν λόγων τούτων καιρὸς ἦν, οἰκοδομούντων

Υίου; Ἀλλά, θὰ ἐρωτήσης, διατί δὲν ἐξεφράσθη σαφέστερα; Λόγω τῆς πνευματικῆς ἀδυναμίας τῶν ἀκροατῶν του.

Διότι, ἐὰν τόσον πολὺ εἶχαν σκανδαλισθῆ, ὅταν τοὺς εἶπεν· «Ἔχω κατεβῆ ἀπὸ τὸν οὐρανόν», τί θὰ ἐπάθαιναν, ἐὰν προσέθετε καὶ αὐτό; Καὶ ὀνομάζει τὸν ἑαυτόν του ἄρτον ζωῆς, διότι παρέχει εἰς ἡμᾶς καὶ τὴν παροῦσαν καὶ τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Δι' αὐτὸ καὶ ἐπρόσθεσεν· «Ἐκεῖνος ποὺ θὰ φάγη ἀπὸ τὸν ἄρτον αὐτόν, θὰ ζῆσῃ αἰωνίως». Καὶ ἄρτον ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν σωτήριον διδασκαλίαν καὶ τὴν πίστιν εἰς αὐτόν ἢ εἰς τὸ σῶμα του. Διότι καὶ τὰ δύο ἐνδυναμώνουν τὴν ψυχὴν. Καὶ ὅμως, ὅταν εἰς ἄλλην περίπτωσιν εἶχεν εἰπεῖ· «Ἐὰν δεχθῆ κανεὶς τοὺς λόγους μου, δὲν θὰ γευθῆ ποτὲ τὸν θάνατον»^{3α}, οἱ Ἰουδαῖοι ἐσκανδαλίσθησαν. Ἐδῶ ὅμως δὲν ἔπαθαν κάτι παρόμοιον, ἴσως διότι τὸν ἐσέβοντο ἀπὸ τὸ θαῦμα τῶν ἄρτων.

2. Παρατήρησε καὶ πῶς διαφοροποιεῖ τὸ μάννα ἀπὸ τὸν ἄρτον, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν σκοπὸν τῆς κάθε μιᾶς τροφῆς. Διότι, ἀφοῦ ἀπέδειξεν ὅτι τὸ μάννα δὲν προσέφερε κάτι τὸ νέον, προσέθεσεν· «Οἱ πατέρες σας ἔφαγαν τὸ μάννα εἰς τὴν ἔρημον καὶ ὅμως ἀπέθαναν». Ἔπειτα διὰ νὰ τοὺς πείσῃ, τοὺς προβάλλει τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι αὐτοὶ ἔχουν ἀξιωθῆ πολὺ περισσότερα ἀπὸ τοὺς πατέρας των, ὑπαινισσόμενος τὸν Μωϋσῆν καὶ τοὺς ἀξιοθαυμάστους ἐκείνους ἄνδρας. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ εἶπεν, ὅτι ἀπέθαναν ἐκεῖνοι ποὺ ἔφαγαν τὸ μάννα, προσέθεσεν· «Ἐκεῖνος ποὺ τρώγει ἀπὸ αὐτόν τὸν ἄρτον, θὰ ζῆσῃ αἰωνίως». Καὶ τὰς λέξεις «Εἰς τὴν ἔρημον», δὲν τὰς ἔβαλε τυχαῖα εἰς τὸν λόγον του, ἀλλ' ὑπαινισσόμενος ὅτι ἐκεῖνο δὲν διήρκεσε πολὺ, οὔτε εἰσῆλθεν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας.

Αὐτὸς ὅμως ὁ ἄρτος δὲν εἶναι τέτοιος. «Καὶ ὁ ἄρτος τὸν ὁποῖον ἐγὼ θὰ δώσω, εἶναι ἡ σὰρξ μου, τὴν ὁποίαν θὰ δώσω ὑπὲρ τῆς ζωῆς τοῦ κόσμου». Εὐλόγως ἠμπορεῖ κάποιος ποὺ ἀμφιβάλλει, νὰ ἐρωτήσῃ, ποία εὐκαιρία ἐδόθη εἰς τὸν Χριστὸν διὰ νὰ εἰπῆ αὐτὰ τὰ λόγια, τὰ ὁποῖα ὄχι μόνον δὲν

μὲν οὐδὲν οὐδὲ χρησιμευόντων, μᾶλλον δὲ τοῖς οἰκοδομη-
 θεῖσι καὶ λυμαιομένων. «Ἐκ τούτου», φησί, «πολλοὶ τῶν
 μαθητῶν αὐτοῦ ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, λέγοντες· «Σκληρός
 ἐστὶν ὁ λόγος οὗτος, τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν;». Ἐνῆν
 5 γὰρ ταῦτα μόνοις παραδοθῆναι τοῖς μαθηταῖς, καθάπερ ὁ
 Ματθαῖος ἔλεγεν, ὅτι «Ἰδίᾳ διελέγειο αὐτοῖς».

Τί ποτε οὖν πρὸς τοῦτο ἐροῦμεν; Ὅτι καὶ νῦν τῶν
 τοιούτων ρημάτων πολὺ καὶ τὸ χρήσιμον καὶ τὸ ἀναγκαῖον.
 Ἐπειδὴ γὰρ ἐπέκειντο τροφήν αἰτοῦντες μὲν, ἀλλὰ τὴν
 10 σωματικὴν, καὶ τῆς ἐπὶ τῶν προγόνων παρασχεθείσης ἀνα-
 μιμνήσκοντες αὐτὸν τροφῆς, τὸ μάννα μέγα ἔλεγον, δει-
 κνὺς ὅτι πάντα ἐκεῖνα τύπος ἦν καὶ σκιά, ἡ δὲ πραγμάτων
 ἀλήθεια ἡ παρούσα ἐστὶ, μέμνηται τροφῆς πνευματικῆς.
 Ἄλλ' ἔδει, φησί, εἰπεῖν, ὅτι οἱ πατέρες ὑμῶν ἔφαγον ἐν
 15 τῇ ἐρήμῳ τὸ μάννα· ἐγὼ δὲ ἄριον παρέσχον ὑμῖν. Ἀλλὰ
 πολὺ τὸ μέσον ἦν. Ἐδόκει γὰρ τοῦτο καὶ ἔλαιον ἐκείνου,
 τῷ ἐκείνο μὲν ἄνωθεν φέρεσθαι, τοῦτο δὲ κάτω γεγενῆ-
 σθαι τὸ θαῦμα τῶν ἄριων. Ἐπεὶ οὖν ἐζήτησαν ἐκ τοῦ οὐ-
 ρανοῦ φερομένην τροφήν, διὰ τοῦτο συνεχῶς ἔλεγεν, «Ἐκ
 20 τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα».

Εἰ δὲ ἐξειάζοι τις, τί δήποτε καὶ τὸν περὶ μωσθηρίων
 ἐνέβαλε λόγον; ἐκεῖνο ἂν εἴποιμεν πρὸς αὐτόν, ὅτι καὶ τού-
 των σφόδρα τῶν λόγων ὁ καιρὸς ἦν. Τὸ γὰρ ἀσαφὲς τῶν
 εἰρημένων ἀεὶ τὸν ἀκροατὴν διανίσησι καὶ προσεκτικώ-
 25 τερον ἐργάζεται. Οὐ τοίνυν σκανδαλίζεσθαι ἔδει, ἀλλ' ἐ-
 ρωτᾶν μᾶλλον καὶ πυνθάνεσθαι. Νῦν δὲ ἀναχωροῦσιν. Εἰ
 γὰρ προφήτην αὐτόν εἶναι ἐνόμιζον, ἐχρῆν πιστεῦσαι τοῖς
 λεγομένοις. Ὡστε τῆς ἐκείνων ἀνοίας τὸ σκάνδαλον ἦν,
 οὐ τῆς ἀπορίας τῶν λεγομένων. Σὺ δὲ ὄρα πῶς κατὰ μι-
 30 κρὸν τοὺς μαθητὰς συνέδησεν ἑαυτῷ· οὗτοι γὰρ εἰσιν οἱ

εἶναι ἐποικοδομητικὰ καὶ δὲν χρησιμεύουν εἰς τίποτε, ἀλλὰ καὶ βλάπτουν ὅσα ἦσαν ἐποικοδομητικά; Καὶ λέγει ὁ Εὐαγγελιστής· «Δί' αὐτὸν τὸν λόγον πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μαθητὰς του ἔφυγαν λέγοντες· «Εἶναι σκληρὸς ὁ λόγος αὐτός, ποῖος ἔμπορεῖ νὰ τὸν ἀκούη;». Διότι αὐτὰ ἔπρεπε ν' ἀνακοινωθοῦν μόνον εἰς τοὺς μαθητὰς του, ἀφοῦ, καθὼς λέγει ὁ Ματθαῖος, «Τὰ ἐξήγει ὅλα ἰδιαίτερος εἰς τοὺς μαθητὰς του»⁴.

Τί ἔχομεν ν' ἀπαντήσωμεν εἰς τοῦτο; "Οτι καὶ σήμερα πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια εἶναι καὶ χρήσιμα καὶ ἀναγκαῖα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ Ἰουδαῖοι ἐπέμεναν νὰ ζητοῦν τροφήν καὶ εἶχαν ὑπενθυμίσει εἰς αὐτὸν τὴν τροφήν ποὺ εἶχε δοθῆ τὴν ἐποχὴν τῶν προγόνων των καὶ ἰσχυρίζοντο ὅτι τὸ μάννα ἦτο μεγάλο θαῦμα, ἐνθυμεῖται ὁ Χριστὸν τὴν πνευματικὴν τροφήν, διὰ νὰ τοὺς δείξη, ὅτι ὅλα ἐκεῖνα ἦσαν τύπος καὶ σκιὰ καὶ ὅτι ἡ πραγματικὴ ἀλήθεια ἦτο ἡ παρούσα. Καὶ θὰ ἐρωτήσης· Ἐπρεπε νὰ εἶπῃ, ὅτι οἱ πατέρες σας ἔφαγαν τὸ μάννα εἰς τὴν ἔρημον, ἐνῶ ἐγὼ σᾶς ἔδωσα ἄρτον; Ἄλλ' ἡ ἀπόστασις ἦτο πολὺ μεγάλη. Διότι τὸ θαῦμα τοῦτο ἐφαίνετο μικρότερον ἀπὸ ἐκεῖνο, διὸ τὸ θαῦμα τῶν ἄρτων εἶχεν ἔλθει ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἐνῶ τὸ θαῦμα τῶν ἄρτων ἐπραγματοποιήθη εἰς τὴν γῆν. Καὶ ἐπειδὴ ἐζήτησαν ἐπιμόνως τὴν τροφήν ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανόν, δι' αὐτὸ ἔλεγε συνεχῶς· «Ἀπὸ τὸν οὐρανὸν κατέβηκα».

Ἐὰν κανεῖς ὅμως ἐρωτήση, διατί ὠμίλησε περὶ μυστηρίων; θὰ τοῦ ἀπαντήσωμεν, ὅτι ἡ περίστασις ἦτο κατάλληλος δι' αὐτὰ τὰ λόγια. Διότι ἡ ἀσάφεια τῶν λόγων πάντοτε ἐρεθίζει τὸν ἀκροατὴν καὶ τὸν καθιστᾷ προσεκτικώτερον. Δὲν ἔπρεπε λοιπὸν νὰ σκανδαλίζωνται, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ἐρωτοῦν καὶ νὰ πληροφοροῦνται. Τώρα ὅμως ἐκεῖνοι φεύγουν. Διότι, ἐὰν ἐπίστευον ὅτι εἶναι Προφήτης, ἔπρεπε νὰ πιστεύουν εἰς τὰ λόγια του. Ἐπομένως τὸ σκάνδαλον ἦτο ἀπόδειξις τῆς ἰδικῆς των μωρίας ὅχι τῆς ἀσαφείας τῶν λόγων. Σὺ ὅμως πρόσεχε, μὲ ποῖον τρόπον συνέδεσε ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοὺς μαθητὰς μὲ τὸν ἑαυτὸν του. Διότι εἶναι οἱ

λέγοντες, «Ρήματα ζωῆς ἔχεις· ποῦ ἀπελευσόμεθα;». Πλὴν ἑαυτὸν ἐνταῦθα εἰσάγει διδόντα, οὐ τὸν Πατέρα, «Ὁ ἄρτος», λέγων, «ὃν ἐγὼ δώσω, σὰρξ μου ἐστίν». Ἄλλ' οὐχ οἱ ὄχλοι οὕτως, ἀλλ' ἀπεναντίας· «Σκληρός ἐστίν ὁ λόγος οὗτος». Διὸ καὶ ἀναχωροῦσι.

Καίτοι οὐδὲ ξένη τις ἦν ἡ διδασκαλία, καὶ παρηλλαγμένη. Ὁ γὰρ Ἰωάννης ἄνωθεν τοῦτο ἠνίξαιτο, ἀμὸν αὐτὸν προσειπών. Ἄλλ' οὐδὲ οὕτως ἤδεσαν, φησὶν. Οἶδα κἀγώ· ἀλλ' οὐδὲ οἱ μαθηταὶ ἠπίσταντο. Εἰ γὰρ περὶ ἀνασιτάσεως οὐδέπω τι ἤδεσαν σαφές, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἠγνόησαν τί ποιέ ἐστὶ τό, «Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν»· πολλῶ μᾶλλον περὶ τῶν εἰρημένων· ταῦτα γὰρ ἐκείνων ἀσαφέστερα ἦν.

Ὅτι μὲν γὰρ προφητῆται ἀνέστησαν, ἤδεσαν, εἰ καὶ μὴ οὕτω σαφῶς εἰρήκασιν αἱ Γραφαί· ὅτι δὲ σάρκα τις ἔφαγεν, οὐδέποτε οὐδεὶς εἶπεν ἐκείνων. Ἄλλ' ὅμως ἐπείθοντο καὶ ἠκολούθουν, καὶ ὁμολόγουν ρήματα ζωῆς αἰωνίου αὐτὸν ἔχειν. Τοῦτο γὰρ μαθητοῦ, τὸ μὴ περιεργάζεσθαι τὰ τοῦ διδασκάλου, ἀλλ' ἀκούειν καὶ πείθεσθαι, καὶ τὸν προσήκοντα καιρὸν ἀναμένειν τῆς λύσεως. Τί οὖν, φησὶν, ὅτι τοῦραντίον συνέβη, καὶ ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω; Τοῦτο παρὰ τὴν ἐκείνων ἄνοιαν. Ὅταν γὰρ ἡ ζήτησις τοῦ πῶς εἰσέλθῃ, συνέρχεται καὶ ἀπιστία.

Οὕτω καὶ Νικόδημος ἐδορυβεῖτο λέγων· «Πῶς δύναται ἄνθρωπος εἰσελθεῖν εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ;», οὕτω καὶ οὗτοι ταράττονται λέγοντες, «Πῶς δύναται δοῦναι ἡμῖν φαγεῖν οὗτος τὴν σάρκα αὐτοῦ;». Εἰ γὰρ τὸ

5. Ἰω. 6, 68.

6. Αὐτόθ. 2, 19.

μαθηταί του ποῦ εἶπαν· «Ἐχεις λόγια αἰωνίου ζωῆς. Εἰς ποῖον νὰ ὑπάγωμεν;». Ἄλλ' ἐδῶ εἰσάγει τὸν ἑαυτὸν του νὰ δίδῃ καὶ ὄχι τὸν Πατέρα, καὶ λέγει· «Ὁ ἄρτος τὸν ὁποῖον ἐγὼ δίδω, εἶναι ἡ σὰρξ μου». Ἄλλ' οἱ ἄνθρωποι ὄχι χωρὶς ταραχὴν ἀλλ' ἀντιθέτως εἶπαν· «Σκληρὸς εἶναι αὐτὸς ὁ λόγος». Δι' αὐτὸ ἔφευγαν.

Ἄλλ' ἡ διδασκαλία δὲν ἦτο νέα, οὔτε διαφορετικὴ. Διότι ὁ Ἰωάννης εἶχε κάμει προηγουμένως ὑπαινιγμὸν περὶ τούτου, ὅταν προεἶπε τὸν Χριστόν, ἄμνόν. Ἀλλὰ, θὰ εἰπῆς, αὐτοὶ δὲν εἶχαν καταλάβει. Αὐτὸ καὶ ἐγὼ τὸ ξεύρω. Καὶ οἱ μαθηταί του δὲν ἐγνώριζαν τοῦτο. Διότι, ἐὰν τὸ περὶ τῆς ἀναστάσεως δὲν τὸ καταλάβαιναν ἀρκετὰ σαφῶς, καὶ δι' αὐτὸ ἠγνόουν, τί τέλος πάντων ἐσήμαιεν, ἐκεῖνο ποῦ εἶχεν εἰπεῖ ὁ Χριστός· «Γκρεμίσατε αὐτὸν τὸν ναὸν καὶ ἐγὼ εἰς τρεῖς ἡμέρας θὰ τὸν ἀνοικοδομήσω»⁶; πολὺ ὀλιγώτερον δὲν ἐκαταλάβαιναν τὰ προηγούμενα, διότι αὐτὰ ἦσαν ἀσαφέστερα ἀπὸ ἐκεῖνα.

Καὶ ἐγνώριζαν μὲν, ὅτι εἶχαν ἀναστηθῆ Προφῆται, ἂν καὶ αἱ Γραφαὶ δὲν τὸ ἀνέφεραν τόσον καθαρά. Ἀλλὰ κανεὶς ἀπὸ ἐκείνους δὲν εἶχεν εἰπεῖ ποτέ, ὅτι κάποιος ἔφαγε σάρκα. Ὑπήκουον ὅμως εἰς τὸν Χριστόν, τὸν ἠκολούθουν καὶ ὠμολόγουν, ὅτι ἔχει λόγια ζωῆς αἰωνίου. Διότι αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις τοῦ καλοῦ μαθητοῦ, νὰ μὴ ἐξετάζῃ μὲ περιέργειαν τὰ λόγια τοῦ διδασκάλου του, ἀλλὰ νὰ τὸν ἀκούῃ καὶ νὰ πειθαρχῇ καὶ νὰ περιμένῃ τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν διὰ τὴν λύσιν. Διατί λοιπὸν λέγουν, ὅτι συνέβη τὸ ἀντίθετον καὶ ὅτι ἔφευγαν; Αὐτὸ συνέβη ἐξ αἰτίας τῆς μωρίας των. Διότι, ὅταν εἰσέλθῃ εἰς τὴν ψυχὴν τὸ ἐρώτημα, 'Πῶς', τότε μαζὶ μὲ αὐτὸ εἰσέρχεται καὶ ἡ ἀπιστία.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον εἶχε ταραχθῆ καὶ ὁ Νικόδημος καὶ δι' αὐτὸ ἠρώτησε· «Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ εἰσέλθῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρός του;». Ἔτοι καὶ αὐτοὶ τaráσσονται λέγοντες· «Πῶς ἠμπορεῖ αὐτὸς νὰ μᾶς δώσῃ νὰ φάγωμεν τὴν σάρκα του;». Διότι, ἐὰν ζητῆς τό, 'Πῶς',

πῶς ζητεῖς, διατί τοῦτο ἐπὶ τῶν ἄριων οὐκ εἶπες, πῶς
 τοὺς πέντε εἰς ἰσοσύνους ἐξέτεινεν; Ὅτι τοῦ κορεσθῆνα·
 μόνον ἦσαν τότε, οὐ τοῦ τὸ θαῦμα ἰδεῖν. Ἄλλ' ἡ πείρα τότε,
 φησὶν, ἐπαίδευσεν. Οὐκοῦν ἐξ ἐκείνης ἔδει καὶ ταῦτα γενέ-
 5 σθαι εὐπαράδεκτα. Διὰ γὰρ τοῦτο προλαβὼν ἐθαυματουργή-
 σθη τὸ παράδοξον ἐκεῖνο, ἵνα δι' ἐκείνου διδαχθέντες,
 μηκέτι διαπιστωῖσι τοῖς μετὰ ταῦτα λεγομένοις. Ἐκεῖνοι
 μὲν οὖν οὐδὲν ἐκαρπώσαντο τότε ἐκ τῶν εἰρημένων, ἡμεῖς
 δὲ τῆς εὐεργεσίας δι' αὐτῶν τῶν ἔργων ἀπολελεύκαμεν.
 10 Διὸ καὶ ἀναγκαῖον μαθεῖν τὸ θαῦμα τῶν μυστηρίων, τί
 ποτέ ἐστι, καὶ διατί ἐδόθη, καὶ τίς ἡ ὠφέλεια τοῦ πράγμα-
 τος. «Ἐν σῶμα γενόμεθα καὶ μέλη», φησὶν, «ἐκ τῆς σαρ-
 κὸς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ». Οἱ δὲ μεμνημένοι
 παρακολουθεῖωσαν τοῖς λεγομένοις.

15 3. Ἰν' οὖν μὴ μόνον κατὰ τὴν ἀγάπην τοῦτο γενώμε-
 θα, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, εἰς ἐκείνην ἀνακερασθῶ-
 σεν τὴν σάρκα. Διὰ τῆς τροφῆς γὰρ τοῦτο γίνεται ἥς ἐχα-
 ρίσαιτο, βουλόμενος ἡμῖν δεῖξαι τὸν πόθον, ὃν ἔχει περὶ ἡμᾶς.
 Διὰ τοῦτο ἀνέμιξεν ἑαυτὸν ἡμῖν, καὶ ἀνέφυρε τὸ σῶμα αὐτοῦ
 20 εἰς ἡμᾶς, ἵνα ἔν τι ὑπάρξωμεν, καθάπερ σῶμα κεφαλῆ συνημ-
 μένον. Τῶν γὰρ σφόδρα ποθούτων ἐστὶ τοῦτο δεῖγμα. Τοῦτο
 γοῦν καὶ ὁ Ἰώβ αἰνιτιζόμενος, ἔλεγε περὶ τῶν ἑαυτοῦ οἰκειῶν,
 οἷς ἦν οὐτω μεθ' ὑπερβολῆς ποθεινός, ὡς προσφύναι ταῖς σαρ-
 ξίν αὐτοῦ ἐπιθυμεῖν. Ἐκεῖνοι γὰρ τὸν πολλὸν αὐτῶν ἐνδεικνύ-
 25 μενοι πόθον ὃν εἶχον, «Τίς ἂν δώῃ ἡμῖν τῶν σαρκῶν αὐτοῦ»,
 ἔλεγον, «ἐμπλησθῆναι;».

Διὸ δὴ καὶ ὁ Χριστὸς αὐτὸ πεποίηκεν, εἰς φιλίαν ἡμᾶς
 ἐνάγων μείζονα, καὶ τὸν αὐτοῦ πόθον ἐπιδεικνύς τὸν περὶ ἡ-
 μᾶς, οὐκ ἰδεῖν αὐτὸν μόνον παρέσχε τοῖς ἐπιθυμοῦσιν, ἀλλὰ καὶ

7. Ἐφ. 5, 30.

8. Ἰώβ, 31, 31.

διατί δὲν τὸ εἶπες διὰ τὸ θαῦμα τῶν ἄρτων, πῶς δηλαδὴ ἐπολλαπλασίασε τοὺς πέντε ἄρτους εἰς τόσους πολλούς; Διότι τότε ἐφρόντιζον μόνον διὰ νὰ χορτάσουν καὶ ὄχι νὰ ἰδοῦν τὸ θαῦμα. Ἄλλ, θὰ εἶπῃς, ἡ πείρα τότε τοὺς ἐδίδαξεν. Ἐπρεπε λοιπὸν ἀπὸ τὴν πείραν ποὺ εἶχαν ἀποκτήσει τότε νὰ γίνουν εὐκόλα παραδεκτά. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἔκαμε προηγουμένως τὸ παράδοξον ἐκεῖνο θαῦμα, διὰ νὰ μὴ δυσπιστοῦν εἰς τὰ κατοπινὰ του λόγια, ἀφοῦ εἶχαν διδαχθῆ ἀπὸ ἐκεῖνο. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν δὲν ἀπεκόμισαν καμμίαν ὠφέλειαν ἀπὸ ὅσα εἶχαν λεχθῆ τότε, ἡμεῖς δμως ἔχομεν ἀπολαύσει τὴν εὐεργεσίαν αὐτῶν τῶν ἔργων. Δι' αὐτὸ εἶναι ἀναγκαῖον νὰ λεχθῆ, τί σημαίνει τὸ μυστηριῶδες θαῦμα, διατί ἔγινε καὶ ποία ἡ ἐξ αὐτοῦ ὠφέλεια. Διότι, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος, «Ἐν σῶμα γινόμεθα καὶ εἴμεθα μέλη τοῦ σώματός του καὶ ἀπὸ τὴν σάρκα του καὶ ἀπὸ τὰ ὀστέα του»⁷. Καὶ οἱ μεμνημένοι ἄς παρακολουθήσουν τὰ λεγόμενά μου.

3. Διὰ νὰ μὴ γίνωμεν λοιπὸν ἓν σῶμα μόνον ἀπὸ ἀγάπην, ἀλλὰ καὶ οὐσιαστικῶς, ἄς ἀναμιχθῶμεν μὲ ἐκείνην τὴν σάρκα. Διότι αὐτὸ ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν τροφήν ποὺ μᾶς ἐχάρισεν, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ μᾶς δείξῃ τὴν μεγάλην ἀγάπην, ποὺ τρέφει δι' ἡμᾶς. Δι' αὐτὸ ἀνέμιξε τὸν ἑαυτὸν του μὲ ἡμᾶς καὶ ἀπετέλεσεν μὲ ἡμᾶς ἓν σῶμα, διὰ νὰ εἴμεθα ἓν, ὅπως τὸ σῶμα εἶναι συνδεδεμένον μὲ τὴν κεφαλὴν. Διότι αὕτῃ εἶναι ἀπόδειξις ἐκείνων ποὺ ἀγαπῶνται πολὺ. Κάμνων καὶ ὁ Ἰωβ ὑπαινιγμὸν περὶ αὐτοῦ, ἔλεγε διὰ τοὺς ὑπηρέτας του, ὅτι τόσον πολὺ ἠγαπᾶτο ἀπὸ αὐτούς, ὥστε ἐπεθύμουν ν' ἀναμιχθοῦν μὲ τὴν σάρκα του. Διότι ἐκεῖνοι, διὰ νὰ δείξουν τὴν ἀγάπην ποὺ τοῦ εἶχαν, ἔλεγαν· «Ποῖος ἀπὸ ἡμᾶς θὰ δώσῃ ἀπὸ τὴν σάρκα του, ὥστε νὰ χορτάσωμεν;»⁸.

Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔκαμε καὶ ὁ Χριστός, διὰ νὰ μᾶς εἰσαγάγῃ εἰς μεγαλυτέραν φιλίαν καὶ διὰ ν' ἀποδείξῃ τὴν ἀγάπην του δι' ἡμᾶς καὶ δὲν παρέδωκε τὸν ἑαυτὸν του μόνον εἰς ἐκείνους ποὺ τὸν ἀγαποῦσαν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐκείνους

ἄψασθαι καὶ φαγεῖν καὶ ἐμπῆξαι τοὺς ὀδόντας τῇ σαρκὶ καὶ
 συμπλακῆναι καὶ τὸν πόθον ἐμπλήσσει πάντα. Ὡς λέοντες τοίνυν
 πῦρ πνέοντες, οὕτως ἀπὸ τῆς τραπέζης ἀναχωρῶμεν ἐκείνης,
 φοβεροὶ τῷ διαβόλῳ γινόμενοι καὶ τὴν κεφαλὴν τὴν ἡμετέραν
 5 ἐννοοῦντες καὶ τὴν ἀγάπην ἣν περὶ ἡμᾶς ἐπεδείξατο. Οἱ μὲν
 οὖν γεννήσαντες, πολλᾶκις ἑτέροις τρέφειν διδόασιν τὰ τε-
 χθέντια· ἐγὼ δὲ οὐχ οὕτω, φησὶν, ἀλλὰ ταῖς σαρκὶ τρέφω ταῖς
 ἡμᾶς, ἑμμαντὸν ὑμῖν παρατίθημι, πάντας ὑμᾶς εὐγενεῖς εἶναι
 βουλόμενος, καὶ χρησιὰς ὑμῖν περὶ τῶν μελλόντων ὑποτεινῶν
 10 ἐλπίδας. Ὁ γὰρ ἐνταῦθα ὑμῖν ἐκδοὺς ἐαυτὸν, πολλῷ μᾶλλον ἐν
 τῷ μέλλοντι. Ἀδελφὸς ἠθέλησα ὑμέτερος γενέσθαι ἐκοινωνή-
 σα σαρκὸς καὶ αἵματος δι' ὑμᾶς, πάλιν αὐτὴν ὑμῖν τὴν σάρκα
 καὶ τὸ αἷμα, δι' ὧν συγγενῆς ἐγενόμην, ἐκδίδωμι.

Τοῦτο τὸ αἷμα τὴν εἰκόνα ἡμῖν ἀνθηρὰν ἐργάζεται τὴν βα-
 15 σιλικὴν, τοῦτο κάλλος ἀμήχανον ἵκτει, τοῦτο ἀπομαρανθῆναι
 τῆς ψυχῆς τὴν εὐγένειαν οὐκ ἀφήσιν, ἄρδον αὐτὴν συνεχῶς
 καὶ τρέφον. Τὸ μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν σιτίων ἡμῖν αἷμα γινόμενον,
 οὐκ εὐθέως τοῦτο γίνεται, ἀλλ' ἕτερόν τι τοῦτο δὲ οὐχ οὕτως,
 ἀλλ' εὐθέως τὴν ψυχὴν ἀρδεύει, καὶ μεγάλην τινὰ δύναμιν ἐμ-
 20 ποιεῖ. Τοῦτο τὸ αἷμα ἀξίως λαμβανόμενον ἐλαύνει μὲν δαίμο-
 νας καὶ πόρρωθεν ἡμῶν ποιεῖ, καλεῖ δὲ ἀγγέλους πρὸς ἡμᾶς,
 καὶ τὸν Δεσπότην τῶν ἀγγέλων. Ὅπου γὰρ ἂν ἴδωσι τὸ αἷμα
 τὸ Δεσποτικόν, φεύγουσι μὲν δαίμονες, συντρέχουσι δὲ ἄγγελοι.
 Τοῦτο τὸ αἷμα ἐκχυθὲν πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐξέπλυνε.

25 Πολλὰ περὶ τοῦ αἵματος τούτου καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἐν
 τῇ πρὸς Ἐφεσίους ἐφιλοσόφησε. Τοῦτο τὸ αἷμα τὰ ἄδυστα καὶ τὰ
 ἅγια τῶν ἁγίων ἐκάθηρεν. Εἰ δὲ ὁ τύπος αὐτοῦ τοσαύτην ἔσχεν
 ἰσχύν, ἐν τε τῷ ναῶ τῶν Ἑβραίων, ἐν τε Αἰγύπτῳ μέσῃ, ταῖς

ποῦ ἤθελαν νὰ τὸν ἐγγίσουν, νὰ τὸν φάγουν, νὰ ἐμπήξουν τὰ δόντια των εἰς τὴν σάρκα του, ν' ἀναμιχθοῦν μετ' αὐτοῦ καὶ νὰ χορτάσουν, αὐτὸς δὲ ἐξεπλήρωσεν ὅλην τὴν ἐπιθυμίαν των. Φεύγομεν ἀπὸ τὴν τράπεζαν ἐκείνην σὰν λέοντες ποῦ βγάζουν φωτιά, ἀφοῦ γινόμεθα φοβεροὶ ἀκόμη καὶ εἰς τὸν διάβολον, σκεπτόμενοι αὐτὸ ποῦ ἔχομεν εἰς τὸ κεφάλι μας καὶ τὴν ἀγάπην ποῦ ἐκεῖνος μᾶς ἔδειξε. Πολλὰς φορὰς οἱ γονεῖς δίδουν τὰ παιδιά τους εἰς ἄλλους διὰ νὰ τὰ θρέψουν. Ἐγὼ ὅμως, λέγει, δὲν κάμνω τὸ ἴδιο, ἀλλὰ σᾶς τρέφω μὲ τὰς σάρκας μου, σᾶς παραθέτω τὸν ἑαυτὸν μου, θέλω ὅλοι σας νὰ εἴσθε εὐγενικοὶ καὶ σᾶς προσφέρω καλὰς ἐλπίδας διὰ τὸ μέλλον. Διότι αὐτὸς ποῦ ἐδῶ παρέδωσε τὸν ἑαυτὸν του εἰς σᾶς, μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν θὰ τὸ κάμη εἰς τὸ μέλλον. Ἠθέλησα νὰ γίνω ἀδελφός σας, διὰ σᾶς παρέσχον κοινὸν τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα μου καὶ πάλιν παραδίδω πρὸς χάριν σας αὐτὴν τὴν σάρκα καὶ τὸ αἷμα, μὲ τὰ ὅποια ἔγινα συγγενής σας.

Αὐτὸ τὸ αἷμα καθιστᾷ εἰς ἡμᾶς βασιλικὴν καὶ ἀνθηρὰν τὴν εἰκόνα, γεννᾷ αὐτὴν τὴν ἀπίστευτον ὠραιότητα, δὲν ἀφήνει νὰ μαρανθῇ ἡ εὐγένεια τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ ποτίζει καὶ τρέφει αὐτὴν συνεχῶς. Διότι τὸ αἷμα ποῦ παίρνομεν ἀπὸ τὰς τροφάς, δὲν γίνεται ἀμέσως αἷμα ἀλλὰ κάτι ἄλλο. Τὸ αἷμα ὅμως τοῦτο ποτίζει ἀμέσως τὴν ψυχὴν καὶ τῆς δίδει μεγάλην δύναμιν. Ἄν αὐτὸ τὸ αἷμα τὸ λάβωμεν ἀξίως, ἐκδιώκει τοὺς δαίμονας καὶ τοὺς κρατεῖ μακρὰ μας, καὶ φέρει κοντὰ μας τοὺς ἀγγέλους καὶ τὸν Κύριον τῶν ἀγγέλων. Διότι, ὅπου θὰ ἴδοῦν τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου, οἱ μὲν δαίμονες τρέπονται εἰς φυγὴν, προσέρχονται ὅμως οἱ ἄγγελοι. Ὅταν ἐχύθη αὐτὸ τὸ αἷμα, ἐξέπλυνεν ὅλην τὴν οἰκουμένην.

Πολλὰς φιλοσοφικὰς σκέψεις περὶ τοῦ αἵματος τούτου ἔκαμεν ὁ μακάριος Παῦλος εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολήν του. Αὐτὸ τὸ αἷμα ἐκαθάρισε τὰ ἄδυστα καὶ τὰ ἅγια τῶν ἀγίων. Ἐὰν δὲ ἡ μορφή αὐτοῦ τοῦ αἵματος εἶχε τὴν δύναμιν, ὥστε ν' ἀλείφεται μὲ αὐτὸ τὸ ἀνώφλιον τοῦ ναοῦ

φλιαῖς ἐπιχρισόμενον, πολλῶ μᾶλλον ἢ ἀλήθεια. Τοῦτο τὸ αἷμα, τὸ χρυσοῦν θυσιαστήριον ἡγίασε· τοῦτου χωρὶς οὐκ ἐτόλμα ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τὰ ἄδυνα εἰσιέναι· τοῦτο τὸ αἷμα ἱερέας ἐχειροτόνει· τοῦτο ἀπέλουεν ἁμαρτίας ἐν τοῖς τύποις. Εἰ δὲ ἐν τοῖς τύποις τοσαύτην ἔσχεν ἰσχύν, εἰ τὴν σκιὰν οὕτως ὁ θάνατος ἔφριξε, τὴν ἀλήθειαν αὐτήν, εἶπέ μοι, πῶς οὐκ ἂν ἐφοβήθη; Τοῦτο ἡ σωτηρία τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, τοῦτω λούεται ἡ ψυχὴ, τοῦτω καλλωπίζεται, τοῦτω πυροῦται, τοῦτο πρὸς λαμπρότερον ἐργάζεται τὸν νοῦν τὸν ἡμέτερον, 10 τοῦτο χρυσοῦ φαιδροιέραν τὴν ψυχὴν ποιεῖ, τοῦτο ἐξεχύθη τὸ αἷμα, καὶ τὸν οὐρανὸν ἐποίησε βατόν.

4. Φρικιὰ ὄντως τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, φρικιὸν ὄντως τὸ θυσιαστήριον. Ἀνέβαινεν ἐκ τοῦ παραδείσου πηγὴ, ποταμοὺς αἰσθητοὺς προχέουσα· ἀπὸ τῆς τραπέζης 15 ταύτης ἄνεισι πηγὴ, ποταμοὺς ἀφιεῖσα πνευματικούς. Παρὰ ταύτην τὴν πηγὴν πεφυτευμένα ἐσὶν, οὐκ ἰτέαι ἄκαρποι, ἀλλὰ δένδρα πρὸς αὐτὸν φθάνοντα τὸν οὐρανόν, καρπὸν ἔχοντα ὠριμον ἀεὶ καὶ ἀμάρανιον. Εἴ τις καυσοῦται, παρὰ ταύτην ἠκέτω τὴν πηγὴν καὶ καταψυχέτω τὸ καῦσος. Καὶ 20 γὰρ αὐχμοὺς λύει, καὶ τὰ διακαῆ πάντα παραψύχει, οὐ τὰ ἐξ ἡλίου διακαιόμενα, ἀλλὰ τὰ ἀπὸ τῶν βελῶν τῶν πεπωρωμένων. Καὶ γὰρ τὴν ἀρχὴν ἄνωθεν ἔχει, καὶ τὴν ρίζαν ἐκεῖθεν, ὅθεν καὶ ἄρδεται.

Πολλοὶ ταύτης οἱ ρύακες τῆς πηγῆς, οὓς ἀφήσιν ὁ 25 Παράκλητος· καὶ μεσίτης ὁ Υἱὸς γίνεται, οὐ δίκελλαν ἔχων καὶ ὁδοποιῶν, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν ἀνοίγων τὴν παρ' ἡμῖν. Αὕτη ἡ πηγὴ φωτὸς ἐστὶ πηγὴ, ἀναβλύζουσα ἀληθείας ἀκτῖνας. Ταύτη καὶ αἱ ἄνω παρεσιήκασι δυνάμεις, πρὸς τὸ κάλλος ἐνορῶσαι τῶν ρεϊθρῶν, ἐπειδὴ καὶ σαφέστερον 30 ἐκεῖναι τῶν προκειμένων θεωροῦσι τὴν δύναμιν, καὶ τὰς

τῶν Ἑβραίων καὶ τῆς μέσης Αἰγύπτου, πολὺ μεγαλυτέραν δύναμιν ἔχει ἢ ἀλήθεια. Αὐτὸ τὸ αἷμα ἠγίασε τὸ χρυσὸν θυσιαστήριον καὶ χωρὶς αὐτὸ δὲν ἐτόλμα ὁ ἀρχιερεὺς νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ ἄδυτα τοῦ ναοῦ. Αὐτὸ τὸ αἷμα ἐχειροτόνει ἱερεῖς. Αὐτὸ ἀπήλλασσεν ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας εἰς τοὺς τύπους. Ἐὰν λοιπὸν εἰς τοὺς τύπους εἶχε τόσην δύναμιν, ἐὰν ὁ θάνατος ἐφοβήθη τὴν σκιάν του, εἶπέ μου, πῶς δὲν θὰ ἐφοβεῖτο τὴν ἀλήθειαν; Μὲ αὐτὸ ἐπιτυγχάνεται ἡ σωτηρία τῶν ψυχῶν μας, μὲ αὐτὸ λούεται ἡ ψυχὴ μας, μὲ αὐτὸ στολίζεται, μὲ αὐτὸ φλέγεται, αὐτὸ κάμνει τὸν νοῦν μας νὰ λάμπῃ περισσότερο ἀπὸ τὸ πῦρ, αὐτὸ καθιστᾷ τὴν ψυχὴν μας περισσότερο φαιδρὰν ἀπὸ τὸν χρυσόν, αὐτὸ τὸ αἷμα ἐχύθη καὶ μᾶς ἤνοιξε τὸν οὐρανόν.

4. Πράγματι προκαλοῦν δέος τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸ θυσιαστήριον. Ἀπὸ τὸν παράδεισον ἀναβλύζει πηγὴ, ποὺ χύνει αἰσθητοὺς ποταμούς. Ἀπὸ τὴν τράπεζαν αὐτὴν ἀναβλύζει πηγὴ, ποὺ χύνει πνευματικοὺς ποταμούς. Πλησίον αὐτῆς τῆς πηγῆς ἔχουν φυτευθῆ ὄχι ἄκαρποι ἰτέαι, ἀλλὰ δένδρα ποὺ φθάνουν ὡς τὸν οὐρανόν, ποὺ ἔχουν καρπὸν πάντοτε ὄριμον καὶ ἀμάραντον. Ὅποιος ξεσταίνεται, ἃς ὑπάγῃ εἰς αὐτὴν τὴν πηγὴν καὶ ἃς καταδροσισθῆ ἀπὸ τὴν ζέστην. Διότι καὶ τὴν ζέστην ἐκδιώκει καὶ ὄλα ὅσα καίονται ψυχραίνει, ὄχι ἐκεῖνα ποὺ καίονται ἀπὸ τὸν ἥλιον ἀλλὰ ἀπὸ τὰ πυρακτωμένα βέλη. Διότι ἄνωθεν ἔχει καὶ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ρίζαν ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ μέρος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ποτίζεται.

Τὰ ρυάκια αὐτῆς τῆς πηγῆς εἶναι πολλά, τὰ ὁποῖα μᾶς ἀφήνει ὁ Παράκλητος. Καὶ μεσίτης γίνεται ὁ Υἱός, χωρὶς νὰ κρατῆ δικέλλαν καὶ χωρὶς νὰ ἐτοιμάζῃ τὸν δρόμον, ἀλλ' ἀνοίγων τὴν ἰδικὴν μας διάθεσιν. Αὐτὴ ἡ πηγὴ εἶναι πηγὴ φωτὸς καὶ ἀναβλύζει τὰς ἀκτῖνας τῆς ἀληθείας. Μαζὶ μὲ αὐτὴν παρευρίσκονται καὶ αἱ ἄνω δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι κοιτάζουν τὴν ὠραιότητα τῶν ὑδάτων καὶ τὰς ἀπλησιάστους ἀνταυγείας, ἐπειδὴ ἐκεῖνα βλέπουν καλύτερον τὴν δύνα-

μαρμαρυγὰς τὰς ἀπροσίτους. Ὡσπερ γὰρ χρυσοῦ τηκομένου, ἂν τε τὴν χειρὰ τις ἐμβάλλῃ, εἰ οἶόν τε ἦν, ἂν τε τὴν γλῶτταν, χρυσοῦν εὐθέως αὐτὴν ἐποίησεν ἂν, οὕτω δὴ καὶ πολλῶ πλεον ἐνταῦθα τὴν ψυχὴν ἐργάζεται τὰ προκείμενα.

5 Ἐναζεῖ μὲν γὰρ πυρὸς σφοδρότερον ὁ ποταμός, ἀλλ' οὐ καίει, ἀλλὰ βαπτίζει μόνον ὅπερ ἂν λάβῃ.

Τοῦτο τὸ αἷμα ἄνωθεν προειπουῖο αἰεὶ, ἐν θυσιαστηρίοις, ἐν δικαίων σφαγαῖς· τοῦτο ἡ τιμὴ τῆς οἰκουμένης, τούτῳ ἠγόρασε τὴν Ἐκκλησίαν ὁ Χριστός, τούτῳ κατεκό-
 10 σμησεν αὐτὴν ἅπασαν. Καθάπερ γὰρ ἄνθρωπος οἰκείας ὠνούμενος χρυσοῖον δίδωσι, καὶ καλλωπίσαι πάλιν αὐτοῦς βουλόμενος, χρυσοῦ τοῦτο ποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Χριστός, καὶ ἠγόρασεν ἡμᾶς αἷματι, καὶ ἐκόσμησεν αἷματι. Οἱ τούτου μειέχοντες τοῦ αἵματος, μετὰ ἀγγέλων, καὶ ἀρχαγγέλων, καὶ
 15 τῶν ἄνω δυνάμεων ἐσιήκασιν, αὐτὴν περικείμενοι τοῦ Χριστοῦ τὴν βασιλικὴν σιολήν, τὰ ὄπλα ἔχοντες τὰ πνευματικά. Ἄλλ' οὐδὲν εἶπον οὐδέπω μέγα· αὐτὸν γὰρ εἰσιν ἐνδεδυμένοι τὸν βασιλέα.

Ἄλλ' ὥσπερ ἐστὶ μέγα καὶ θαυμασιόν, οὕτως ἂν μὲν
 20 μετὰ καθαρότητος προσέλθῃς, εἰς σωτηρίαν προσῆλθες, ἂν δὲ μετὰ πονηροῦ συνειδότης εἰς κόλασιν καὶ τιμωρίαν. «Ὁ γὰρ ἐσθίων», φησί, «καὶ πίνων ἀναξίως τοῦ Κυρίου, κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει». Εἰ τοίνυν οἱ ρυποῦντες τὴν πορφύραν τὴν βασιλικὴν κολάζονται ὁμοίως, ὥσπερ οἱ διαρρη-
 25 γνύντες, τί ἀπεικὸς καὶ τοὺς ἀκαθάρτως διανοίᾳ δεχομένους τὸ σῶμα, τὴν αὐτὴν ὑπομεῖναι τιμωρίαν τοῖς αὐτὸ διαρρηξασί διὰ τῶν ἡλῶν; Ὅρα γοῦν πῶς φοβερὰν ἔδειξεν ὁ Παῦλος τὴν κόλασιν, εἰπὼν· «Ἄθετήσας τις νόμον Μωϋσέως, χωρὶς οἰκιζμῶν ἐπὶ δυοῖν ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει·

μιν τῶν πραγμάτων πού εὐρίσκονται ἔμπροσθέν των. Διότι, ὅπως ὅταν λειώνη ὁ χρυσός, ἂν κάποιος βάλη μέσα εἰς αὐτόν τὸ χέρι του ἢ τὴν γλῶσσαν του, ἂν εἶναι δυνατὸν τοῦτο, ἀμέσως γίνεται χρυσῆ, ἔτσι καὶ τὰ μυστήρια πού ἡ ψυχὴ ἀποκαλύπτει ἐδῶ γίνονται πολὺ περισσότερα. Διότι ὁ ποταμὸς κοχλάζει δυνατώτερα ἀπὸ τὸ πῦρ, ἀλλὰ δὲν καίει, καὶ βαπτίζει μόνον ὅ,τι θὰ λάβῃ.

Αὐτὸ τὸ αἷμα προδιεγράφετο πάντοτε εἰς τοὺς βωμοὺς καὶ εἰς τὰς σφαγὰς τῶν δικαίων. Αὐτὸ τὸ αἷμα εἶναι τὸ τίμημα τῆς οἰκουμένης, μὲ αὐτὸ ὁ Χριστὸς ἐξηγόρασε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ μὲ αὐτὸ τὴν κατεστόλισεν ὀλόκληρον. Διότι, ὅπως ὁ ἄνθρωπος πού ἀγοράζει δοῦλους δίδει χρυσὸν καὶ ἂν θέλῃ νὰ τοὺς στολίσῃ, πάλιν μὲ χρυσὸν τὸ κάμνει, ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς καὶ μᾶς ἠγόρασε μὲ τὸ αἷμα του καὶ μᾶς ἐστόλισε μὲ τὸ αἷμα του. "Ὅσοι εἶναι μέτοχοι αὐτοῦ τοῦ αἵματος, στέκονται μαζὶ μὲ τοὺς ἀγγέλους, τοὺς ἀρχαγγέλους καὶ τὰς ἄνω δυνάμεις, φοροῦν τὴν βασιλικὴν στολὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ κρατοῦν τὰ πνευματικὰ ὄπλα. Ἄλλ' ἀκόμη δὲν εἶπα τὸ σπουδαιότερον. Ἐχουν ἐνδυθῆ ὅπως ὁ βασιλεὺς.

Ἄλλ' ὅπως αὐτὸ τὸ πρᾶγμα εἶναι σπουδαῖον καὶ ἀξιοθαύμαστον, ἔτσι ἂν προσέλθῃς μὲ καθαρότητα, προσέρχεσαι εἰς σωτηρίαν, ἂν προσέρχεσαι μὲ πονηρὰν συνείδησιν, εἰς κόλασιν καὶ τιμωρίαν. Διότι, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος, «Ἐκεῖνος πού τρώγει καὶ πίνει κατὰ τρόπον ἀνάξιον ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου, τρώγει καὶ πίνει τὴν καταδίκην του»⁹. Ἐὰν λοιπὸν ἐκεῖνοι πού λερώνουν τὴν βασιλικὴν πορφύραν τιμωροῦνται ὅπως καὶ ἐκεῖνοι πού τὴν σχίζουν, τί τὸ παράδοξον καὶ ἐκεῖνοι πού τὴν σχίζουν, τί τὸ παράδοξον καὶ ἐκεῖνοι πού δέχονται τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ μὲ ἀκάθαρτον σκέψιν ὅτι ὑφίστανται τὴν αὐτὴν τιμωρίαν, ἀφοῦ σχίζουν τὸ σῶμα αὐτὸ μὲ τὰ καρφιά; Βλέπετε λοιπόν, μὲ ποῖα λόγια παρουσιάζει ὁ Παῦλος τὴν τιμωρίαν· «Ἐὰν παραβῆ κανεὶς τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως θανατώνεται χωρὶς εὐσπλαγχνίαν ἐπὶ τῇ καταθέσει δύο ἢ τριῶν

πόσω, δοκεῖτε, χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας, ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταιπότησας, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἠγησάμενος ἐν ᾧ ἠγιάσθη;».

Προσέχωμεν τοίνυν ἑαυτοῖς, ἀγαπητοί, τοιούτων ἀπο-
 5 λαύοντες ἀγαθῶν καὶ διὰ βουληθῶμεν αἰσχρόν τι εἰπεῖν,
 ἢ συναρπαζομένους ἑαυτοὺς ἴδωμεν ὑπὸ ὀργῆς, ἢ ἑτέρου
 τινὸς τοιούτου πάθους, λογισώμεθα τίνων κατηξιώθημεν,
 οὗ Πνεύματος ἀπηλαύσαμεν καὶ ἔστι σαφρονομία ἡμῖν
 τῶν ἀλόγων παθῶν οὗτος ὁ λογισμὸς. Μέχρι γὰρ τίνος
 10 τοῖς παροῦσι προσηλώμεθα; μέχρι τίνος οὐ διεγειρόμεθα;
 μέχρι τίνος οὐ φροντίζομεν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας; Ἐννοή-
 σωμεν τίνων ἡμᾶς κατηξίωσεν ὁ Θεός, εὐχαριστήσωμεν,
 δοξάσωμεν, μὴ διὰ πίστεως μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἔρ-
 γων αὐτῶν ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν,
 15 χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
 μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἢ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ
 ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

μαρτύρων. Πόσης χειροτέρας τιμωρίας νομίζετε ὅτι εἶναι ἄξιος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος κατεπάτησε τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐθεώρησε μολυσμένον τὸ αἷμα τῆς διαθήκης, μὲ τὸ ὁποῖον ἡγιάσθη;»¹⁶.

Ἄς προσέχωμεν λοιπόν, ἀγαπητοί μου, τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀφοῦ ἀπολαύωμεν τοιαῦτα ἀγαθὰ. Καὶ ὅταν θελήσωμεν νὰ εἰποῦμεν κάτι κακὸν ἢ ὅταν ἴδωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας νὰ καταλαμβάνονται ἀπὸ ὀργὴν ἢ ἀπὸ κάποιο ἄλλο παρόμοιον πάθος, ἃς σκεφθοῦμεν, τίνων πραγμάτων ἐγίναμεν ἄξιοι καὶ πόσον ἀπηλαύσαμεν τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Καὶ αὐτὴ ἡ σκέψις θὰ μᾶς σωφρονίσῃ ἀπὸ τὰ παράλογα πάθη. Μέχρι πότε θὰ εἴμεθα προσηλωμένοι εἰς τὰ παρόντα; Μέχρι πότε δὲν θὰ ἐξεγειρώμεθα; Μέχρι πότε δὲν θὰ φροντίζωμεν διὰ τὴν σωτηρίαν μας; Ἄς κατανοήσωμεν ποίων πραγμάτων μᾶς ἐθεώρησεν ἄξιους ὁ Θεός, ἃς τὸν εὐχαριστήσωμεν καὶ ἃς τὸν δοξάσωμεν ὄχι μόνον μὲ τὴν πίστιν μας ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἔργα μας, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῖου ἡ δόξα τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΖ΄.

Ἰω. 6, 53 - 71

«Ἐἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίνητε
5 αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν αἰώνιον ἐν ἑαυτοῖς. Ὁ δὲ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ».

1. Ὅταν περὶ πνευματικῶν διαλεγώμεθα, μηδὲν ἔστω
βιωτικὸν ἐν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς, μηδὲν γήινον, ἀλλὰ
10 πάντα ἀναχωρεῖω, πάντα ἐξοριζέσθω τὰ τοιαῦτα καὶ ὅλοι
γινώμεθα τῆς τῶν θείων λογίων ἀκροάσεως μόνης. Εἰ γὰρ
βασιλέως ἐπιβαίροντος πόλει, ἅπας ἀπελαύνεται θόρυβος·
πολλῷ μᾶλλον τοῦ Πνεύματος ἡμῖν διαλεγομένου, μετὰ πολ-
λῆς μὲν ἡσυχίας, μετὰ πολλῆς δὲ τῆς φρίκης ἀκούειν ἡμᾶς
15 δεῖ. Καὶ γὰρ φρίκης ἄξια τὰ λεγόμενα σήμερον. Καὶ πῶς,
ἄκουε. («Ἀμήν») γὰρ, φησί, «λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ τίς μου φάγη
τὴν σάρκα καὶ πῖνῃ μου τὸ αἷμα, οὐκ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ».
Ἐπειδὴ ἔμπροσθεν ἔλεγον, διὰ ἀδύνατον τοῦτο ἔστι, δείκνυ-
σιν αὐτὸς οὐ μόνον οὐκ ἀδύνατον, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἀναγ-
20 καῖον. Διὸ καὶ ἐπάγει· «Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πί-
νων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ γὰρ ἀναστήσω αὐ-
τὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ».

Ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγεν, διὰ «Ὁ τρώγων ἐκ τοῦ ἄριου
τούτου οὐκ ἀποθανεῖται εἰς τὸν αἰῶνα», εἰκὸς δὲ ἦν αὐτοῖς
25 προσσιῆναι τοῦτο, καθὼς καὶ πρότερον ἔλεγον, «Ἀβραάμ
ἀπέθανε καὶ οἱ προφῆται ἀπέθανον, καὶ πῶς σὺ λέγεις, οὐ
μὴ γεύσεται θανάτου;», τὴν ἀνάστασιν ἔθηκε, λύων τὸ ζη-
τούμενον καὶ δηλῶν διὰ οὐκ ἀποθανεῖται εἰς τέλος. Συνεχῶς
δὲ σιρέφει τὸν περὶ τῶν μωσιθηρίων λόγον, δεικνὺς τοῦ πρά-
30 γματος τὸ ἀναγκαῖον, καὶ διὰ αὐτὸ πάντως γενέσθαι δεῖ.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΖ΄.

Ἰω. 6, 53 - 71

«Εἶπε λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς εἰς αὐτούς. Ἀλήθεια, ἀλήθεια σᾶς λέγω, ἐὰν δὲν φάγετε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ δὲν πίετε τὸ αἷμα του, δὲν ἔχετε ζωὴν μέσα σας. Ἐκεῖνος ποὺ τρώγει τὴν σάρκα μου καὶ πίνει τὸ αἷμα μου ἔχει ζωὴν αἰώνιον»¹.

1. Ὄταν ὁμιλοῦμεν διὰ πνευματικὰ ζητήματα, δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχη τίποτε τὸ βιωτικὸν οὔτε γήϊνον εἰς τὰς ψυχὰς μας, ἀλλὰ πρέπει ὅλα ν' ἀπομακρύνωνται, ὅλα τὰ παρόμοια νὰ ἐξορίζωνται καὶ ὅλοι νὰ ἀκροώμεθα μόνον τοὺς θεῖους λόγους. Διότι, ἐὰν ἀπομακρύνεται κάθε θόρυβος, ὅταν ὁ βασιλεὺς ἐπισκέπτεται μίαν πόλιν, μὲ πολὺ μεγαλυτέραν ἡσυχίαν καὶ φόβον πρέπει ν' ἀκούωμεν, ὅταν μᾶς ὁμιλῇ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Διότι τὰ ὅσα λέγονται σήμερον εἶναι ἄξια φόβου. Καὶ ἤκουσε πῶς· «Ἀλήθεια σᾶς λέγω, ἐὰν δὲν φάγη κανεὶς τὴν σάρκα μου καὶ δὲν πῖη τὸ αἷμα μου, δὲν ἔχει ζωὴν μέσα του». Ἐπειδὴ προηγουμένως ἰσχυρίζοντο, ὅτι τοῦτο ἦτο ἀδύνατον, ἀποδεικνύει ὅτι ὄχι μόνον δὲν εἶναι ἀδύνατον, ἀλλὰ καὶ πάρα πολὺ ἀναγκαῖον. Δι' αὐτὸ προσθέτει· «Ἐκεῖνος ποὺ τρώγει τὴν σάρκα μου καὶ πίνει τὸ αἷμα μου, ἔχει ζωὴν αἰώνιον καὶ ἐγὼ θὰ τὸν ἀναστήσω κατὰ τὴν ἐσχάτην ἡμέραν».

Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔλεγεν, «Ἐκεῖνος ποὺ τρώγει ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἄρτον δὲν θ' ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα», εὐλογον ἦτο, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι θὰ ἀντέκρουον τοῦτο, ἰσχυριζόμενοι ὅπως καὶ προηγουμένως, «Ὁ Ἀβραὰμ ἀπέθανε καὶ οἱ προφῆται ἀπέθανον καὶ πῶς σὺ λέγεις, ὅτι δὲν θὰ γευθῇ θάνατον;», ὁ Χριστὸς παρουσίασε τὴν ἀνάστασιν, δίδων λύσιν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ βεβαιώνων, ὅτι δὲν θ' ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα. Καὶ φέρει συνεχῶς τὸν λόγον εἰς τὰ μυστήρια, διὰ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀναγκαῖον καὶ ὅτι θὰ συμβῇ ὅπως ὅποτε.

Ἡ γὰρ σὰρξ μου ἀληθὴς ἐστὶ βρωσίς καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθὴς ἐστὶ πόσις». Τί ἐστὶν δὲ λέγει; Ἡ τοῦτο βούλει εἰπεῖν, ὅτι ἀληθὴς βρωσίς αὕτη ἐστὶν ἢ ψυχὴν σώζουσα ἢ πιστώσασθαι ἀτιοὺς περὶ τῶν εἰρημένων, ὥστε μὴ νομίζειν αἰνίγμα εἶναι τὸ εἰρημένον καὶ παραβολήν, ἀλλ' εἰδέναι διὰ πάντως δεῖ φαγεῖν τὸ σῶμα. Εἰτά φησὶ «Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, ἐν ἐμοὶ μένει». Τοῦτο δὲ ἔλεγε δηλῶν, ὅτι ἐν αὐτῷ ἀνακισθῆναι.

Τὸ δὲ ἐξῆς δοκεῖ μὲν ἀσυνάρτητον εἶναι τι, ἂν μὴ τὸν νοῦν ἐξετάσωμεν. Ποία γάρ, φησὶν, ἀκολουθία, μετὰ τὸ εἰπεῖν, «Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα ἐν ἐμοὶ μένει», ἐπαγαγεῖν, «Καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν Πατήρ, καὶ γὰρ ζῶ διὰ τὸν Πατέρα»; Ἐχει δὲ πολλὴν τὴν ἁρμονίαν τὸ λεγόμενον. Ἐπειδὴ γὰρ ἄνω καὶ κάτω ἔλεγε ζωὴν αἰώνιον κατασκευάζων αὐτὸ ἐπήγαγε τό, Ἐν ἐμοὶ μένει. Εἰ γὰρ ἐν ἐμοὶ μένει, ζῶ δὲ ἐγώ, δηλὸν διὰ κακεῖνος ζήσεται. Εἰτά φησὶ «Καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν Πατήρ». Τοῦτο δὲ ἐστὶ συγκριτικὸν καὶ ὁμοιωματικόν. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι Ζῶ ἐγὼ οὕτως, ὡς ὁ Πατήρ. Καὶ ἵνα μὴ ἀγέννητον νομίσης, προσέθηκεν εὐθὺς τό, «Διὰ τὸν Πατέρα», οὐ τοῦτο δεικνύς, ὅτι ἐνεργείας τινὸς χρεῖαν ἔχει πρὸς τὸ ζῆν. Ἀνωτέρω γὰρ τοῦτο ἀναιρῶν ἔλεγεν «Ὡσπερ γὰρ ὁ Πατήρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως ἔδωκε καὶ τῷ Υἱῷ ἔχειν ζωὴν ἐν ἑαυτῷ». Εἰ δὲ δεῖται ἐνεργείας, εὐρεθῆσεται ἢ ὁ Πατήρ μὴ δεδωκώς οὕτω, καὶ ψευδὴς ὁ λόγος, ἢ εἰ οὕτως ἔδωκεν, οὐδενὸς αὐτὸς λοιπὸν δεηθῆσεται ἑτέρου τοῦ συγκροσιούσιος.

Τί οὖν ἐστὶ, «Διὰ τὸν Πατέρα»; Τὴν αἰτίαν ἐνιαῦθα αἰνίττεται μόνον. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι Καθὼς ἐστὶ ζῶν ὁ Πατήρ, οὕτω καὶ γὰρ ζῶ. «Καὶ ὁ τρώγων με, κακεῖνος ζήσεται δι' ἐμέ». Ζωὴν δὲ ἐνιαῦθα λέγει, οὐ τὴν ἀπλῶς,

«Διότι ἡ σὰρξ μου εἶναι ἀληθινὴ τροφή καὶ τὸ αἷμα μου ἀληθινὸν ποτόν». Τί σημαίνει αὐτὸ πού λέγει; Ἡ θέλει νὰ εἰπῇ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἀληθινὴ τροφή εἶναι ἐκείνη πού σώζει τὴν ψυχὴν, ἢ θέλει νὰ τοὺς κάμῃ νὰ πιστεύσουν εἰς τὰ λόγια του, ὥστε νὰ μὴ νομίζουν ὅτι αὐτὰ εἶναι αἰνίγμα καὶ παραβολή, ἀλλ' ὅτι πρέπει νὰ ξεύρουν, ὅτι θὰ φάγουν τὸ σῶμα του ὅπωςδήποτε. Καὶ προσθέτει· «Ἐκεῖνος πού τρώγει τὴν σάρκα μου μένει μέσα μου». Καὶ τὸ ἔλεγεν αὐτὸ διὰ νὰ βεβαιώσῃ τὴν στενὴν μετ' αὐτοῦ ἐπικοινωνίαν.

Ἀλλὰ ἐκεῖνο πού μᾶς φαίνεται ἀνακόλουθον, ἂν δὲν προσέξωμεν, εἶναι τὸ ἑξῆς· Διότι, θὰ ἐρωτήσῃς, ποία σχέσις ὑπάρχει μετὰ τὰ λόγια του, «Ἐκεῖνος πού τρώγει τὴν σάρκα μου μένει μέσα μου», μετὰ τὰ λόγια πού ἀκολουθοῦν «Καθὼς με ἔστειλεν ὁ ζωντανὸς Πατήρ καὶ ἐγὼ ζῶ ἕνεκα τοῦ Πατρός»; Ὑπάρχει μεγάλη συνέπεια μετὰ τῶν τῶν δύο φράσεων. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὠμίλει παντοῦ καὶ πάντοτε διὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν, διὰ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ αὐτό, προσέθεσε, Μένει μέσα μου. Διότι, ἐὰν μένη μέσα μου καὶ ἐγὼ ζῶ, εἶναι φανερόν ὅτι θὰ ζήσῃ καὶ ἐκεῖνος. Ἐπειτα λέγει· «Καθὼς με ἔστειλεν ὁ Πατήρ ὁ ὁποῖος ζῆ». Αὐτὰ φανερόν συνάγουσιν καὶ ὁμοίωσιν, σημαίνουν δὲ τὸ ἑξῆς· Ἐγὼ ζῶ, ὅπως ὁ Πατήρ. Καὶ διὰ νὰ μὴ τὸν νομίσῃς ἀγέννητον, προσέθεσεν ἀμέσως, «Ἐνεκα τοῦ Πατρός», ὅχι διὰ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ κάποιας ἐνέργειας διὰ νὰ ζήσῃ. Διότι προηγουμένως ἀναιρῶν αὐτὸ ἔλεγε· «Διότι, ὅπως ὁ Πατήρ ἔχει ζωὴν μέσα του, ἔτσι ἔδωκε καὶ εἰς τὸν Υἱὸν νὰ ἔχη ζωὴν μέσα του». Ἐὰν ὅμως ἔχη ἀνάγκην ἀπὸ κάποιας ἐνέργειας, ἔπεται ἢ ὅτι δὲν τὴν ἔχει δώσει ὁ Πατήρ καὶ ὁ λόγος εἶναι ψευδής, ἢ ὅτι, ἐὰν τὴν ἔδωκεν, αὐτὸς τοῦ λοιποῦ δὲν θὰ ἔχη ἀνάγκην βοηθείας ἀπὸ κανένα.

Τί σημαίνει λοιπόν, «Ἐνεκα τοῦ Πατρός»; Ἐδῶ ὑπαινίσσεται μόνον τὴν αἰτίαν. Αὐτὸ δὲ πού λέγει, σημαίνει· Ὅπως ζῆ ὁ Πατήρ, ἔτσι ζῶ καὶ ἐγὼ. «Καὶ ἐκεῖνος πού τρώγει ἐμέ, θὰ ζήσῃ ἕνεκα ἐμοῦ». Ὅταν δὲ λέγῃ ἐδῶ ζωὴν,

ἀλλὰ τὴν εὐδόκιμον. Καὶ ὅτι οὐ περὶ τῆς ἀπλῶς ζωῆς εἶπεν, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐνδόξου καὶ ἀπορρήτου ἐκείνης, δῆλον ἐκείθεν. Καὶ γὰρ πάντες, καὶ οἱ ἄπειδοι ζῶσι καὶ οἱ ἀμύητοι, μὴ φαγόντες ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐκείνης. Ὅρας ὅτι οὐ περὶ 5 ταύτης ὁ λόγος ἐστὶ τῆς ζωῆς, ἀλλὰ περὶ ἐκείνης; Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, οὐκ ἀπολείται τελευτήσας, οὐδὲ κολασθήσεται. Ἄλλ' οὐδὲ περὶ τῆς ἀνασιτάσεως τῆς κοινῆς φησι καὶ γὰρ ὁμοίως πάντες ἀνίστανται· ἀλλὰ περὶ τῆς ἐξαιρέτου, τῆς ἐνδόξου καὶ μισθὸν 10 ἐχοῦσης.

«Οὗτός ἐστιν ὁ ἄριος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· οὐ καθὼς ἔφαγον οἱ πατέρες ὑμῶν τὸ μάννα, καὶ ἀπέθανον. Ὁ τρώγων τοῦτον τὸν ἄριον ζήσκει εἰς τὸν αἰῶνα». Συνεχῶς τὸ αὐτὸ περιστρέφει, ὥστε αὐτὸ ἐντυπῶσαι τῇ τῶν ἀκούοντων 15 διανοίᾳ (ἐσχάτη γὰρ τις ἦν διδασκαλία ἢ περὶ τούτων), καὶ τὸ περὶ ἀνασιτάσεως δόγμα πιστῶσαι, καὶ τὸ περὶ ζωῆς αἰωνίου. Διὸ καὶ τὴν ἀνάστασιν προσείθησεν, ὁμοῦ μὲν ἐπειδὴ εἶπε, ζωῆς αἰωνίου, ὁμοῦ δὲ δεικνὺς ὅτι οὐ νῦν ἐστὶ αὕτη, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν.

20 Καὶ πόθεν ταῦτα δῆλα, φηοῖν; Ἀπὸ τῶν Γραφῶν. Παριταχοῦ γὰρ αὐτοὺς ἐκεῖ παραπέμπει, παρ' αὐτῶν κελεύων ταῦτα μαθεῖν. Εἰπὼν δέ, Ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ, καὶ εἰς ζῆλον αὐτοὺς ἐνάγει, ὥστε κἂν ἀλγήσαντας ἐπὶ τῷ ἄλλοις ἀπολαύειν τῆς δωρεᾶς, μὴ μείναι ἔξω. Συνεχῶς δὲ ἀνα- 25 μιμνήσκει τοῦ μάννα, καὶ τὸ διάφορον παριστάς καὶ αὐτοὺς εἰς πίστιν ἐνάγων. Εἰ γὰρ δυνατὸν ἐγένετο τεσσαράκοιτα ἔτεσιν ἀμητοῦ χωρὶς καὶ οἴου καὶ τῆς ἄλλης ἀκολουθίας διακρατῆσαι τὴν ἐκείνων ζωὴν, πολλῶ μᾶλλον νῦν, ἅτε ἐπὶ μείζοσι παραγενόμενος, δυνήσεται τοῦτο. Ἄλλως δέ, καὶ

δὲν ἐννοεῖ ὁποιανδήποτε ζωὴν, ἀλλὰ τὴν περιφανῆ. Καὶ ὅτι δὲν ὠμίλησεν ἀπλῶς περὶ τῆς ζωῆς ἀλλὰ περὶ τῆς ἐνδόξου καὶ μυστικῆς τοιαύτης, εἶναι φανερὸν ἀπὸ τὸ ἐξῆς· Δηλαδή ὅλοι καὶ οἱ ἄπιστοι καὶ οἱ ἀμύητοι ζοῦν, ἂν καὶ δὲν ἔφαγαν ἀπὸ τὴν σάρκα τοῦ Χριστοῦ. Βλέπεις λοιπὸν ὅτι δὲν γίνεται λόγος περὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς, ἀλλὰ περὶ ἄλλης; Καὶ αὐτὸ ποῦ λέγει, σημαίνει· Ἐκεῖνος ποῦ τρώγει τὴν σάρκα μου, δὲν θὰ καθῆ, ὅταν ἀποθάνῃ, οὔτε θὰ τιμωρηθῆ. Ἀλλὰ οὔτε περὶ τῆς κοινῆς ἀναστάσεως ὁμιλεῖ. Διότι καθ' ὅμοιον τρόπον θ' ἀναστηθοῦν ὅλοι. Ἀλλ' ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἐξαιρετικῆς, τῆς ἐνδόξου ἀναστάσεως, ἣ ὁποία ἔχει μεγάλην ὠφέλειαν.

«Αὐτὸς εἶναι ὁ ἄρτος ποῦ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ ὄχι ὅπως τὸ μάννα ποῦ ἔφαγαν οἱ πατέρες σας καὶ ὅμως ἀπέθαναν. Ἐκεῖνος ποῦ τρώγει αὐτὸν τὸν ἄρτον θὰ ζῆ αἰωνίως». Συνεχῶς ἐπαναλαμβάνει τὸ ἴδιο, ὥστε νὰ τὸ ἐντυπώσῃ εἰς τὸν νοῦν τῶν ἀκροατῶν (διότι ἢ περὶ τούτων διδασκαλία τοῦ ἦτο ἢ τελευταία), καὶ νὰ τοὺς κάμῃ νὰ πιστεύσουν καὶ εἰς τὸ δόγμα περὶ ἀναστάσεως καὶ εἰς τὸ δόγμα περὶ ζωῆς αἰωνίου. Καὶ προσθέτει τὴν ἀνάστασιν μαζὶ μὲ τὴν αἰώνιον ζωὴν, διὰ νὰ βεβαιώσῃ ὅτι ἡ αἰώνιος ζωὴ δὲν εἶναι τώρα, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν.

Καὶ ἀπὸ ποῦ λέγει, ὅτι ἐπιβεβαιώνονται ταῦτα; Ἀπὸ τὰς ἀγίας Γραφάς. Διότι εἰς αὐτὰς τοὺς παραπέμπει παντοῦ καὶ τοὺς προτρέπει ἀπὸ αὐτὰς νὰ μάθουν ταῦτα. Ὅταν δὲ εἶπε· Διὰ νὰ δώσω ζωὴν εἰς τὸν κόσμον, τοὺς ὁδηγεῖ εἰς τὸν ζῆλον, ὥστε καὶ ἂν ἐστενοχωρήθησαν διότι ἄλλοι ἀπολαύουν τὴν χάριν, νὰ μὴ μείνουν ἔξω. Ὑπενθυμίζει μάλιστα συνεχῶς τὸ μάννα, ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ νὰ παρουσιάσῃ τὴν διαφορὰν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ εἰς τὴν πίστιν. Διότι, ἐφ' ὅσον ὑπῆρξε δυνατὸν νὰ τοὺς συντηρήσῃ ὁ Θεὸς εἰς τὴν ζωὴν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη χωρὶς συγκομιδὴν, χωρὶς σῖτον καὶ χωρὶς ἄλλην ἐτοιμασίαν, πολὺ περισσότερον θὰ ἠμπορέσῃ νὰ κάμῃ τοῦτο τώρα ποῦ ἦλθε διὰ νὰ

εἰ ἐκεῖνα τύποι τινὲς ἦσαν καὶ χωρὶς ἰδρωτίων καὶ πόνων συνέλεγον τὸ φερόμενον, πολλῶ μᾶλλον νῦν τοῦτο ἔσται, ἔνθα πολλὴ ἡ διαφορὰ, καὶ τὸ μηδέποτε τελευτῶν καὶ τὸ ζωῆς ἀπολαύειν τῆς ἀληθοῦς

5 Καλῶς δὲ ζωῆς πολλάκις μέμνηται, ἐπειδὴ τοῦτο ποθεινὸν ἀνθρώποις, καὶ οὐδὲν οὕτως ἡδύ, ὡς τὸ μὴ ἀποθανεῖν. Ἐπεὶ καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ τοῦτο ἦν ἡ ὑπόσχεσις, μῆκος βίου, καὶ πολλαὶ ἡμέραι, ἀλλὰ νῦν οὐκ ἔστι μῆκος ἀπλῶς, ἀλλὰ ζωὴ τέλος οὐκ ἔχουσα. Ἄμα δὲ καὶ δεῖξαι βούλεται,
10 ὅτι τὴν ἐκ τῆς ἁμαρτίας γενομένην κόλασιν ἀνακαλεῖται νῦν, τὴν ψῆφον λύων ἐκείνην τὴν θανατοῦσαν καὶ ζωὴν οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' αἰώνιον εἰσάγων, ἀπεναντίας τοῖς προτέροις. «Ταῦτα εἶπεν ἐν συναγωγῇ διδάσκων ἐν Καπερναούμ», ἔνθα αἱ πλεῖστοι γεγέννηται δυνάμεις, ὥστε ἐχρῆν αὐτὸν ἀκου-
15 σθῆναι μάλιστα.

2. Τίνος δὲ ἕνεκεν ἐν συναγωγῇ ἐδίδασκε, καὶ ἐν ἱερῶ; Ὁμοῦ μὲν τὸ πλῆθος αὐτῶν θηρεῦσαι θέλων, ὁμοῦ δὲ δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι οὐκ ἐναντίος ἐστὶ τῷ Πατρὶ. «Πολλοὶ δὲ ἐκ τῶν μαθητῶν ἀκούσαντες ἔλεγον Σκληρός ἐστιν
20 ὁ λόγος αὐτός». Τί ἐστί, «Σκληρός ἐστί»; Τραχύς, ἐπίπονος, μόχθον ἔχων. Καὶ μὴν οὐδὲν τοιοῦτον ἔλεγεν· οὐδὲ γὰρ περὶ πολιτείας διελέγειο, ἀλλὰ περὶ δογμάτων, ἄνω καὶ κάτω σιρέφων τὴν πίστιν τὴν εἰς ἑαυτὸν. Τί οὖν ἐστί, Σκληρός ἐστιν ὁ λόγος; «Οὐ ζωὴν ἐπαγγέλλεται καὶ ἀνάσσιας;
25 ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔφη καταβεβηκέναι; ἀλλ' ὅτι σωθῆναι ἀδύνατον τὸν μὴ φαγόντα αὐτοῦ τὴν σάρκα; Ταῦτα οὖν, εἶπέ μοι, σκληρὰ; Καὶ τίς ἂν ταῦτα εἶποι; Τί οὖν ἐστί, «Σκληρός»;

έτοιμάση σπουδαιότερα. Καὶ μάλιστα ἂν ἐκεῖνα ἦσαν τύποι καὶ συνέλεγαν τὸ φαγητὸν χωρὶς ἰδρωῦτας καὶ κόπους, πολὺ περισσότερον τοῦτο θὰ συμβῆ ἰώρα, πού ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ καὶ ἀπουσία τοῦ θανάτου καὶ ἀπόλαυσις ἀληθινῆς ζωῆς.

Καὶ δικαίως ἐνθυμεῖται πολλὰς φορὰς τὴν ζωὴν, ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι πολὺ ἐπιθυμητὴ εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ πλεον εὐχάριστον ἀπὸ τὸ νὰ μὴ ἀποθάνῃ κανεὶς. Εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ὑπῆρχεν ἡ ὑπόσχεσις διὰ μακρὸν βίον καὶ πολλὰς ἡμέρας, ἀλλὰ τώρα δὲν ὑπάρχει ὑπόσχεσις μόνον διὰ μακρὰν ζωὴν ἀλλὰ διὰ ζωὴν πού δὲν ἔχει τέλος. Συγχρόνως ὁμοῦ θέλει νὰ δείξῃ ὅτι τώρα ἀνακαλεῖ τὴν κόλασιν πού προῆλθεν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ἐξαφανίζων ἐκείνην τὴν ἀπόφασιν μὲ τὸν θάνατόν του καὶ εἰσάγων ζωὴν ὅχι μόνον αἰώνιον, ἀλλ' ἀντίθετον ἀπὸ ἐκείνην πού ὑπῆρξε προηγουμένως. «Αὐτὰ εἶπεν εἰς συναγωγὴν, ὅταν ἐδίδασκεν εἰς τὴν Καπερναοῦμ, ὅπου εἶχαν γίνεαι πάρα πολλὰ ἀξιοθαῦμαστα καὶ ἐπομένως θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ πιστευτὸς πάρα πολὺ ὁ λόγος του.

2. Διατί ἐδίδασκεν εἰς τὴν συναγωγὴν καὶ μάλιστα εἰς τὸν ναόν; Ἄφ' ἑνὸς μὲν ἐπειδὴ ἤθελε νὰ προσελκύσῃ τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι δὲν ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὸν Πατέρα. «Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μαθητάς του, ὅταν τὰ ἤκουσαν, εἶπαν· «Εἶναι σκληρὸς ὁ λόγος αὐτός». Τί σημαίνει, «Εἶναι σκληρὸς»; Εἶναι τραχύς, ἐπάπονός, κοπιαστικός. Καὶ ὁμοῦ ὁ Χριστὸς δὲν ἔλεγε κάτι τέτοιο. Διότι οὔτε περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ζωῆς ὠμίλει ἀλλὰ περὶ δογμάτων, περιστρέφων συνεχῶς τὸν λόγον του εἰς τὴν πίστιν πρὸς αὐτόν. Διατί λοιπόν, Εἶναι σκληρὸς ὁ λόγος; Μήπως διότι ὑπόσχεται ζωὴν καὶ ἀνάστασιν; Μήπως διότι εἶπεν ὅτι ἔχει κατεβῆ ἀπὸ τὸν οὐρανόν; Ἄλλὰ μήπως διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ σωθῆ, ὅποιος δὲν φάγῃ τὴν σάρκα του; Εἶπέ μου, αὐτὰ εἶναι σκληρά; Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ τὸ παραδεχθῆ τοῦτο; Διατί λοιπόν εἶναι «Σκληρὸς»; Διότι

Δυσπαράδεκτος, ὑπερβαίνων αὐτῶν τὴν ἀσθένειαν, πολὺν ἔχων τὸν φόβον. Ἐνόμιζον γὰρ μείζονα τῆς οἰκειάς φθέγγεσθαι καὶ ὑπὲρ αὐτόν. Διὸ καὶ ἔλεγον «Τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν;», ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀπολογούμενοι τάχα, ἐπειδὴ ἔ-
5 μελλον ἀποπηδᾶν.

Ἐίδως δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐν ἑαυτῷ, ὅτι γογγύζουσιν οἱ μαθηταὶ περὶ τούτου» (καὶ γὰρ τοῦτο τῆς αὐτοῦ θεοδιητος, τὸ τὰ ἀπόρητα φέρειν εἰς μέσον), εἶτα λέγει «Τοῦτο ὑμᾶς σκανδαλίζει; Ἄν οὖν ἴδητε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀνα-
10 βαίνοντα, ὅπου ἦν τὸ πρότερον;». Τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Ναθαναὴλ ἐποίησε, λέγων, Ὅτι «εἰπὸν σοι ὅτι, Εἶδόν σε ὑποκάτω τῆς συκῆς, πιστεύεις; μείζονα τούτων ὄφειμι» καὶ ἐπὶ Νικοδήμου, ὅτι «Οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου», ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ. Τί οὖν; ἀπο-
15 ρίας ἀπορίαις συνάπει; Οὐχί· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τῷ μεγέθει τῶν δογματικῶν καὶ τῷ πλήθει αὐτοῦς ἐπαγαγέσθαι βούλεται.

Ὁ μὲν γὰρ εἰπὼν ἀπλῶς, ὅτι «Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα», καὶ μηδὲν πλέον προσθεῖς, μᾶλλον ἂν ἐσκανδάλισεν, ὁ δὲ εἰπὼν, ὅτι «Τὸ σῶμά μου ζωὴ τοῦ κόσμου», καὶ ὁ
20 εἰπὼν, ὅτι «Καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν Πατήρ, καὶ γὰρ ζῶ διὰ τὸν Πατέρα» καὶ ὁ εἰπὼν, ὅτι «Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα», τὴν ἀπορίαν λύει. Ὁ μὲν γὰρ ἐν τι μέγα περὶ ἑαυτοῦ φθεγγόμενος, καὶ ὑποπιος γένοιτο, ὡς πλάτιων· ὁ δὲ ἰσοαῦτα συνείρων ἐφεξῆς, πᾶσαν ἀναιρεῖ τὴν ὑποψίαν.
25 Πᾶντα δὲ ποιεῖ καὶ λέγει, ὥστε αὐτοῦς ἀπαγαγεῖν τοῦ νομίζεσθαι αὐτοῦ πατέρα τὸν Ἰωσήφ. Οὐ τοίνυν τὸ σκάνδαλον ἐπιτεῖναι θέλων, τοῦτο ἔλεγεν, ἀλλὰ λῦσαι μᾶλλον. Ὁ μὲν γὰρ ἀπὸ τοῦ Ἰωσήφ αὐτὸν εἶναι νομίζων, οὐκ ἂν παρεδέξατο τὰ λεγόμενα· ὁ δὲ πεισθεὶς, ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέ-

2. Ἰω. 1, 50.

3. Αὐτόθ. 3, 13.

εἶναι δύσκολα παραδεκτός, διότι ὑπερβαίνει τὴν πνευματικὴν των ἀδυναμίαν, διότι προκαλεῖ πολὺν φόβον. Διότι ἐνόμιζον ὅτι ὁ Χριστὸς ὁμιλεῖ περὶ πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ὑπερβαίνουν καὶ τὴν ἀξίαν του καὶ τὴν δυνάμιν του. Δι' αὐτὸ ἔλεγαν· «Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ τὸν ἀκούῃ;», ἀπολογούμενοι ἴσως διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ φύγουν.

«Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἰησοῦς ἤξευρεν ἀπὸ μέσα του, ὅτι οἱ μαθηταὶ του γογγύζουν δι' αὐτὸ» (διότι ἀπόδειξις τῆς θεότητός του ἦτο νὰ γνωρίζῃ τὰς κρυφὰς σκέψεις), τοὺς λέγει· «Αὐτὸ σὰς κλονίζει; Ἄν ἰδῆτε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ν' ἀνεβαίνῃ ἐκεῖ πού ἦτο προτύτερα;». Τὸ ἴδιο ἔκαμε καὶ μὲ τὸν Ναθαναήλ· «Ἐπειδὴ σοῦ εἶπα· Σὲ εἶδα κάτω ἀπὸ τὴν συκῆν, δι' αὐτὸ πιστεύεις; Θὰ ἰδῆς μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτά»². Καὶ μὲ τὸν Νικόδημον· «Κανεὶς δὲν ἔχει ἀνεβῆ εἰς τὸν οὐρανὸν παρὰ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου»³, πού εἶναι εἰς τὸν οὐρανόν. Τί συμβαίνει λοιπόν; Εἰς τὴν δυσκολίαν προσθέτει δυσκολίαν; Ὁχι βεβαίως. Ἄλλὰ θέλει νὰ τοὺς συνδέσῃ μὲ τὸ μέγεθος καὶ τὸ πλῆθος τῶν δογμάτων.

Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶχεν εἰπεῖ, «Ἐχω κατεβῆ ἀπὸ τὸν οὐρανόν» καὶ δὲν εἶχε προσθέσει τίποτε ἄλλο, μᾶλλον θὰ ἔσκανδάλιζεν. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἶπεν «Τὸ σῶμα μου εἶναι ζωὴ τοῦ κόσμου», «Καθὼς μὲ ἔστειλεν ὁ ζωντανὸς Πατὴρ καὶ ἐγὼ ζῶ ἕνεκα τοῦ Πατρὸς μου», καὶ «Ἐχω κατεβῆ ἀπὸ τὸν οὐρανόν», λύει τὴν ἀπορίαν. Διότι ἐκεῖνος πού περιавтоλογεῖ διὰ κάτι σπουδαῖον, ἠμπορεῖ νὰ προκαλέσῃ τὴν ὑποψίαν, ὅτι ψεύδεται. Ἄλλ' ἐκεῖνος πού συναρμολογεῖ μὲ τὴν σειρὰν τόσα σπουδαῖα, ἀναιρεῖ κάθε ὑποψίαν. Ὅλα δὲ ὅσα κάμνει καὶ λέγει ἀποβλέπουν εἰς τὸ παύσουν νὰ νομίζουν ὅτι πατὴρ του εἶναι ὁ Ἰωσήφ. Ἐπομένως ἔλεγεν αὐτὰ ὄχι διὰ νὰ ἐπιτείνῃ τὸ σκάνδαλον, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸ ἐξαφανίσῃ. Διότι ἐκεῖνος πού θὰ ἐνόμιζεν ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ, δὲν θὰ παρεδέχετο τὰ λεγόμενά του. Ἐκεῖνος ὅμως πού εἶχε πεισθῆ ὅτι κατήλθεν ἀπὸ τὸν οὐρα-

θηκε, καὶ ἐκεῖ ἀναθήσεται, εὐκολώτερον ἂν προσέσχε τοῖς λεγομένοις.

Μετὰ δὲ τούτων καὶ εἰέραν λύσιν ἐπάγει, λέγων «Τὸ Πνεῦμά ἐστι, τὸ ζωοποιῶν, ἢ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν». Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι Πνευματικῶς δεῖ τὰ περὶ ἐμοῦ ἀκούειν· ὁ γὰρ σαρκικῶς ἀκούσας, οὐδὲν ἀπώνατο, οὔτε χρησιόν τι ἀπέλαυσε. Σαρκικὸν δὲ ἦν τὸ ἀμφισβητεῖν πῶς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκε, καὶ τὸ νομίζειν, διὸ νίος ἐστιν Ἰωσήφ, καὶ τὸ, «Πῶς δύναται ἡμῖν τὴν σάρκα δοῦναι φαγεῖν;». 10 Ταῦτα πάντα σαρκικά· ἅπερ ἔδει μουσικῶς νοεῖν καὶ πνευματικῶς.

Καὶ πόθεν, φησὶν, ἠδύνατο νοῆσαι τί ποιέ ἐστιν τὸ σάρκα φαγεῖν ἐκεῖνοι; Οὐκοῦν ἔδει τὸν προσήκοντα ἀναμεῖναι καιρὸν, καὶ πυνθάνεσθαι, καὶ μὴ ἀπαγορεύειν. «Τὰ 15 ῥήματα, ἃ ἐγὼ λελάληκα ὑμῖν, πνεῦμά ἐστι, καὶ ζωή· τοιτέστιν, θεῖα καὶ πνευματικά ἐστιν, οὐδὲν ἔχοντα σαρκικόν, οὐδὲ ἀκολουθίαν φυσικὴν· ἃ καὶ ἀπήλλακται πάσης μὲν τοιαύτης ἀνάγκης, καὶ ὑπέρεκείται καὶ τῶν νόμων τῶν ἐνιαῦθα κειμένων· ἕτερον δὲ ἔχει νοῦν ἐξηλλαγμένον. Ὡσπερ οὖν 20 ἐνιαῦθα τὸ πνεῦμα εἶπεν ἀντὶ τοῦ πνευματικά, οὕτω σάρκα εἰπὼν, οὐ σαρκικά εἶπεν, ἀλλὰ τὸ σαρκικῶς ἀκοῦσαι, ἅμα καὶ αὐτοὺς αἰνιτιόμενος, διὸ ἀεὶ σαρκικῶν ἐπεθύμουν, δέον πνευματικῶν ἐφρίεσθαι. Ἐὰν γὰρ ἀπὸ σαρκικῶς τις ἐκλάβοι, οὐδὲν ἀπώνατο.

25 Τί οὖν; οὐκ ἐστι ἡ σὰρξ αὐτοῦ σὰρξ; Καὶ σφόδρα μὲν οὖν. Καὶ πῶς εἶπεν, «Ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν»; Οὐ περὶ τῆς ἑαυτοῦ σαρκὸς λέγων· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ περὶ τῶν σαρκικῶς ἐκλαμβανόντων τὰ λεγόμενα. Τί δὲ ἐστι τὸ σαρκικῶς νοῆσαι; Τὸ ἀπλῶς εἰς τὰ προκείμενα ὁρᾶν, καὶ μὴ

νὸν καὶ ἐκεῖ θὰ ἀνέλθῃ, θὰ ἐπρόσεχε τὰ λόγια του μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν.

Ἐκτὸς ὅμως τούτων εἰσάγει καὶ ἄλλην λύσιν, ὅταν λέγῃ· «Τὸ Πνεῦμα εἶναι ἐκεῖνο πού δίδει ζωὴν, ἢ σὰρξ δὲν ὠφελεῖ τίποτε». Αὐτὸ δὲ πού λέγει, σημαίνει· Ὅσα λέγονται περὶ ἐμοῦ πρέπει νὰ τὰ λαμβάνετε πνευματικῶς. Διότι ἐκεῖνος πού τὰ ἀκούει σαρκικῶς, οὔτε ὠφελήθη, οὔτε ἀπῆλαυσε κάτι καλόν. Ἦτο δὲ σαρκικὸν τὸ ν' ἀμφιβάλλουν ὅτι κατέβηκεν ἀπὸ τὸν οὐρανόν, τὸ νὰ νομίζουν ὅτι ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ καὶ τὸ «Πῶς ἠμπορεῖ νὰ μᾶς δώσῃ νὰ φάγωμεν τὴν σάρκα του;». Ὅλα αὐτὰ εἶναι σαρκικά καὶ ἔπρεπε νὰ τὰ κατανοήσουν μυστικῶς καὶ πνευματικῶς.

Καί, θὰ ἐρωτήσῃς, μὲ ποῖον τρόπον ἠμποροῦσαν νὰ καταλάβουν ἐκεῖνοι τί σημαίνει νὰ φάγουν τὴν σάρκα; Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ περιμένουν τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν, νὰ ζητήσουν νὰ μάθουν καὶ νὰ μὴ ἀποχωροῦν. «Τὰ λόγια μὲ τὰ ὁποῖα ἐγὼ σᾶς ὁμιλῶ, εἶναι πνεῦμα καὶ ζωή», δηλαδή εἶναι θεῖα καὶ πνευματικά καὶ δὲν ἔχουν τίποτε τὸ σαρκικόν, οὔτε φυσικὴν συνέπειαν. Αὐτὰ ἔχουν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀναγκαιότητα καὶ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τοὺς νόμους οἱ ὁποῖοι διέπουν αὐτὴν τὴν ζωὴν καὶ ἐπὶ πλέον ἔχουν ἄλλην ἔννοιαν. Ὅπως λοιπὸν ἐδῶ εἶπε πνεῦμα, ἀντὶ νὰ εἰπῇ πνευματικά, ἔτσι εἶπε καὶ σὰρξ, καὶ ὄχι σαρκικά, ὑπαινισσόμενος ὅτι αὐτοὶ ἤκουσαν μὲ τὴν σάρκα, διότι πάντοτε τὰ σαρκικά ἐπεθύμουν, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἐπιθυμοῦν τὰ πνευματικά. Διότι, ἐὰν κανεὶς δεχθῇ τοῦτο μὲ σαρκικὴν σημασίαν, δὲν ὠφελεῖται τίποτε.

Τί συμβαίνει λοιπόν; Μήπως ἡ ἰδικὴ του σὰρξ δὲν ἦτο σὰρξ; Ἦτο καὶ πολὺ μάλιστα. Διατί εἶπεν, «Ἡ σὰρξ δὲν ὠφελεῖ τίποτε»; Αὐτὸ βεβαίως δὲν τὸ εἶπε περὶ τῆς ἰδικῆς του σαρκός, ἀλλὰ δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐθεώρουν τοὺς λόγους του σαρκικῶς. Καὶ τί εἶναι ἡ σαρκικὴ νόησις; Νὰ κατανοῇ κανεὶς ἀπλῶς αὐτὰ πού εὐρίσκονται ἐνώπιόν του καὶ νὰ μὴ ἠμπορῇ νὰ συλλάβῃ διὰ τῆς φαντασίας τίποτε πέραν

πλέον τι φανιάζεσθαι. Τοῦτο γάρ ἐστι σαρκικῶς. Χρὴ δὲ μὴ οὕτω κρίνειν τοῖς ὀρωμένοις, ἀλλὰ πάντα τὰ μυστήρια τοῖς ἔνδον ὀφθαλμοῖς κατοπιεύειν. Τοῦτο γάρ ἐστι πνευματικῶς. Ἔρα ὁ μὴ τρώγων αὐτοῦ τὴν σάρκα, καὶ πίνων
 5 αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ.

Πῶς οὖν οὐδὲν ὠφελεῖ ἡ σὰρξ, ἧς ἄνευ ζῆν οὐκ ἔνι; Ὅρας δι τι, Ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν, οὐ περὶ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ εἴρηται, ἀλλὰ περὶ τῆς σαρκικῆς ἀκροάσεως; «Ἄλλ' εἰσὶ τινες ἐξ ὑμῶν, οἳ οὐ πιστεύουσι». Πάλιν κατὰ
 10 τὸ σὺνήθες αὐτοῦ τοῖς λόγοις ἀξίωμα περιτίθησι, τὰ τε μέλ-
 λοντα προλέγων, καὶ δεικνὺς ὡς οὐ τῆς ἐκείνων δόξης ἐφιέ-
 μενος ταῦτα ἔλεγε, ἀλλ' αὐτῶν κηδόμενος. Εἰπὼν δέ, «Τι-
 νές», τοὺς μαθητὰς ὑπεξήγαγε. Παρὰ γὰρ τὴν ἀρχὴν ἔλε-
 γε· «Καὶ ἐωράκατέ με, καὶ οὐ πιστεύετέ μου»· ἐνιαῦθα δὲ
 15 «Εἰσὶ τινες ἐξ ὑμῶν, οἳ οὐ πιστεύουσι». Ἦδει γάρ ἐξ ἀρ-
 χῆς, τίνες εἰσὶν οἳ μὴ πιστεύοντες καὶ τίς ἐστιν ὁ παρα-
 δώσων αὐτόν. Καὶ ἔλεγε, Διὰ τοῦτο εἴρηκα, Οὐδεὶς δύνα-
 ται ἔλθειν πρὸς με, ἐὰν μὴ ἦ δεδομένον αὐτῷ ἄνωθεν ἐκ
 τοῦ Πατρὸς μου».

20 Τὸ ἐκούσιον ἐνιαῦθα τῆς οἰκονομίας ὁ εὐαγγελι-
 σιῆς ἡμῖν αἰνίττειται, καὶ τὸ ἀνεξίκακον. Καὶ τὸ «Ἐξ
 ἀρχῆς» δὲ οὐχ ἀπλῶς ἐνιαῦθα κεῖται, ἀλλ' ἵνα μάθῃς αὐτοῦ
 τὴν ἄνωθεν πρόγνωσιν, καὶ δι τι πρὸ τῶν ρημάτων τούτων,
 καὶ σὺ μετὰ τὸ γογγύσαι, οὐδὲ μετὰ τὸ σκανδαλισθῆναι τὸν
 25 προδότην ἦδει, ἀλλὰ καὶ πρὸ τούτου, ὅπερ ἦν θεότητος. Εἶτα
 καὶ ἐπήγαγεν, «Ἐὰν μὴ ἦ δεδομένον αὐτῷ ἄνωθεν ἐκ τοῦ
 Πατρὸς μου», πείθων αὐτοὺς Πατέρα αὐτοῦ νομίζειν τὸν
 Θεόν, ἀλλὰ μὴ τὸν Ἰωσήφ, καὶ δεικνὺς δι τι οὐκ ἔστι τὸ τυ-
 χὸν τὸ πιστεῦσαι εἰς αὐτόν. Μονονουχὶ γὰρ τοῦτό φησιν,
 30 Οὐ θορυβοῦσιν, οὐδὲ ταράττουσιν, οὐδὲ ξενίζουσί με οἳ μὴ

αὐτῶν. Αὐτὸ εἶναι τὸ σαρκικῶς. Ἄλλὰ δὲν πρέπει νὰ κρίνωμεν μ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ ὅσα βλέπομεν, ἀλλὰ νὰ ἐξετάζωμεν ὅλα τὰ μυστήρια μὲ τοὺς ἐσωτερικοὺς ὀφθαλμοὺς. Αὐτὸ εἶναι τὰ πνευματικῶς. Ἐπομένως ἐκεῖνος ποὺ δὲν τρώγει τὴν σάρκα τοῦ Χριστοῦ καὶ δὲν πίνει τὸ αἷμα του, δὲν ἔχει ζωὴν μέσα του.

Διατί ὅμως δὲν ὠφελεῖ ἡ σὰρξ, ἀφοῦ χωρὶς αὐτὴν εἶναι ἀδύνατον νὰ ζῶμεν; Βλέπεις ὅτι, Ἡ σὰρξ δὲν ὠφελεῖ τίποτε, δὲν ἔχει λεχθῆ περὶ τῆς ἰδικῆς του σαρκός, ἀλλὰ περὶ τῆς σαρκικῆς ἀκοῆς; «Καὶ ὅμως ὑπάρχουν μερικοὶ ἀπὸ σᾶς, ποὺ δὲν πιστεύουν». Πάλιν κατὰ τὴν συνῆθειάν του περιβάλλει τὴν ἀξίωσίν του μὲ τὰ λόγια, προλέγων τὰ μέλλοντα καὶ βεβαιώνων ὅτι δὲν ἔλεγεν αὐτὰ ἐπειδὴ ἐπεθύμει νὰ δοξασθῆ ἀπὸ ἐκείνους, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐφρόντιζε περὶ ἐκείνων. Ὅταν δὲ εἶπε, «Μερικοί», ὑπελόγιζε τοὺς μαθητάς. Διότι εἰς τὴν ἀρχὴν ἔλεγεν· «Ἄν καὶ μὲ εἶδατε, ὅμως δὲν μὲ πιστεύετε». Καὶ τώρα ἐδῶ λέγει· «Ἐπάρχουν μερικοὶ ἀπὸ σᾶς, ποὺ δὲν πιστεύουν. Διότι ἤξευρεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ποῖοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ δὲν πιστεύουν καὶ ποῖος εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ θὰ τὸν παραδώσῃ. Καὶ ἔλεγε. Διὰ τοῦτο σᾶς εἶπα, ὅτι κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔλθῃ εἰς ἐμέ, ἐὰν δὲν ἔχῃ δοθῆ αὐτὸ ἄνωθεν ἀπὸ τὸν Πατέρα μου».

Ὁ Εὐαγγελιστὴς ὑπαινίσσεται τὴν ἐκουσίαν οἰκονομίαν καὶ δύναμιν τοῦ Χριστοῦ. Τό, «Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν», δὲν ἐτέθη ἐδῶ χωρὶς αἰτίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ καταλάβῃς τὴν ἄνωθεν πρόγνωσιν καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς ἐγνώριζε τὸν προδότην πρὶν ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια καὶ ὅχι μετὰ τὸν γογγυσμὸν, οὔτε μετὰ τὸν σκανδαλισμὸν των, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ αὐτά, πρᾶγμα ποὺ εἶναι ἀπόδειξις τῆς θεότητος. Ἐπειτα ἐπρόσθεσεν· «Ἐὰν δὲν ἔχῃ δοθῆ τοῦτο ἄνωθεν ἀπὸ τὸν Πατέρα μου», διὰ νὰ τοὺς πείσῃ νὰ θεωροῦν Πατέρα του τὸν Θεόν, ἀλλ' ὅχι τὸν Ἰωσήφ καὶ διὰ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι δὲν ἦτο τυχαῖον νὰ πιστεύουν εἰς αὐτόν. Εἶναι σὰν νὰ τοὺς λέγῃ· Δὲν μὲ ταρασσούν, οὔτε μὲ παραξενεύουν ὅσοι δὲν μὲ πιστεύουν.

πιστεύοντες· οίδα τοῦτο ἄνωθεν πρὶν ἢ γενέσθαι· οίδα τίσιν ἔδωκεν ὁ Πατήρ.

3. Ὅταν δὲ ἀκούσης, ὅτι «Δέδωκε», μὴ ἀποκλήρωσιν ἀπλῶς νόμιζε, ἀλλ' ἐκείνο πίστευε, ὅτι ὁ παρασχὼν ἑαυτὸν
 5 ἄξιον τοῦ λαβεῖν, αὐτὸς ἔλαβεν. «Ἐκ τούτου πολλοὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ οὐκ ἔτι μετ' αὐτοῦ περιεπάτου». Καλῶς καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς οὐκ εἶπεν, ἀνεχώρησαν, ἀλλά, «Ἀπῆλθον εἰς τὸ ὀπίσω», δηλῶν ὅτι τῆς κατὰ ἀρετὴν ἐπιδόσεως ὑπειμένιο, καὶ ὅτι ἦν εἶχον πάλαι
 10 πίσιν ἀπόλεσαν, ἀποσχίσαντες ἑαυτούς. Ἄλλ' οὐχ οἱ δώδεκα τοῦτο ἔπαθον. Διὸ καὶ φησι πρὸς αὐτούς· «Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν;», δεικνὺς πάλιν ὅτι οὐ δεῖται τῆς διακονίας αὐτῶν καὶ τῆς θεραπείας, οὐδὲ διὰ τοῦτο αὐτοὺς περιῆγεν ἐπιδεικνύμενος. Πῶς γὰρ ὁ καὶ τούτοις ταῦτα
 15 λέγων;

Διατί οὖν αὐτοὺς μὴ ἐπήνεσε; διατί μὴ ἐθαύμασεν; Ὅμοῦ μὲν τὸ τοῦ διδασκάλου πρέπον ἀξίωμα τηρῶν, ὁμοῦ δὲ δεικνὺς, ὅτι διὰ τούτου μᾶλλον ἐφέλκεσθαι ἔδει τοῦ τρόπου. Εἰ μὲν γὰρ ἐπήνεσε, νομίζοντες αὐτῷ χάριν διδόναι,
 20 κἂν ἔπαθόν τι ἀνθρώπινον· τῷ δὲ δεικνῦναι μὴ δεδμενον αὐτὸν τῆς ἀκολουθήσεως αὐτῶν, κατεῖχε μᾶλλον. Καὶ ὄρα πῶς αὐτὸ συνειῶς εἶρηκεν. Οὐ γὰρ εἶπεν, Ἀπέλθειτε· τοῦτο γὰρ ἀπωθουμένου ἦν· ἀλλ' ἐρωτᾷ λέγων, «Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν;». Ὅπερ πᾶσαν ἦν ἀφαιροῦντιος θίαν καὶ
 25 ἀνάγκην, καὶ οὐ βουλομένου αἰδοῖ τινι προσηρτηῆσθαι, ἀλλὰ μετὰ τοῦ χάριν εἰδέναι. Τῷ δὲ μήτε ἐκείνων κατηγορεῖσθαι φανερώς, ἀλλ' ἡρέμα καθάψασθαι, ἔδειξεν ὅπως δεῖ φιλοσοφεῖν ἐν τοῖς τοιοῦτοις.

Ἡμεῖς δὲ τᾶναντία πάσχομεν· εἰκότως, ἐπειδὴ τῆς

Αὐτὸ τὸ ξεύρω ἄνωθεν, πρὶν συμβῆ. Γνωρίζω εἰς ποίους ἔδωσεν αὐτὸ ὁ Πατήρ.

3. Ὅταν ἀκούης τὴν λέξιν, «Ἔδωσε», νὰ μὴ νομίζης ὅτι πρόκειται διὰ κάποιον κληρον, ἀλλὰ νὰ πιστεύης, ὅτι ἐκεῖνος ποὺ κατέστησε τὸν ἑαυτὸν του ἄξιον νὰ λάβῃ, αὐτὸς λαμβάνει. «Δι' αὐτὸν τὸν λόγον πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μαθητὰς του ἔφυγαν καὶ δὲν ἐπήγαιναν πλέον μαζί του». Ὅρθως δὲν εἶπεν ὁ Εὐαγγελιστὴς ἀνεχώρησαν, ἀλλὰ «Ἐφυγαν», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἀπεκλείσθησαν ἀπὸ τὴν μάθησιν τῆς ἀρετῆς καὶ ὅτι μὲ τὸ ν' ἀποσχισθοῦν, ἔχασαν τὴν πίστιν ποὺ εἶχαν προηγουμένως. Ἄλλ' οἱ δώδεκα μαθηταὶ δὲν ἔπαθαν τοῦτο. Δι' αὐτὸ καὶ λέγει πρὸς αὐτούς: «Μήπως θέλετε νὰ φύγετε καὶ σεῖς;», διὰ νὰ δείξῃ πάλιν, ὅτι δὲν χρειάζεται τὴν διακονίαν των καὶ τὴν ὑπηρεσίαν των καὶ ὅτι δὲν τοὺς περιέφερε μαζί του διὰ λόγους ἐπιδείξεως. Διότι, πῶς θὰ συνέβαινεν αὐτὸ τὴν στιγμὴν ποὺ τοὺς ἔλεγεν δλα αὐτὰ;

Διατί λοιπὸν δὲν τοὺς ἐπήνεσε; Διατί δὲν τοὺς ἐγκωμίασεν; Ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τηρήσῃ τὴν ἀξιοπρέπειαν ποὺ ἀρμόζει εἰς τὸν διδάσκαλον καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι μᾶλλον μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἔπρεπε νὰ τοὺς προσελκύσῃ. Διότι, ἂν τὸν ἐπαινοῦσαν, θέλοντες νὰ τὸν εὐχαριστήσουν, θὰ ἐπάθαιναν ὅτι συμβαίνει μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Ἄλλὰ τὸ νὰ τοὺς δείξῃ, ὅτι δὲν εἶχεν ἀνάγκην τῆς συνοδείας των, τοὺς συγκρατοῦσε περισσότερο. Καὶ πρόσεχε μὲ πόσῃ σωφροσύνην εἶχεν ὁμιλήσει. Δὲν τοὺς εἶπε δηλαδὴ 'Φύγετε', διότι ἔτσι θὰ τοὺς ἀπωθοῦσεν, ἀλλὰ τοὺς ἐρωτᾷ: «Μήπως θέλετε καὶ σεῖς νὰ φύγετε;». Μὲ αὐτὸ ἀφαιρεῖ κάθε βίαν καὶ ἀνάγκην καὶ δὲν κρατεῖ κανένα ποὺ δὲν θέλει νὰ μείνῃ ἀπὸ ἐντροπήν, ἀλλὰ τοὺς κάμνει καὶ χάριν. Τὸ ὅτι δὲν κατηγόρησεν ἐκείνους φανερὰ ἀλλὰ μὲ ἡρεμίαν τοὺς ἔθιξε, ἔδειξε μὲ ποῖον τρόπον πρέπει νὰ σκέπτεται κανεὶς εἰς παρομοίας περιπτώσεις.

Ἡμεῖς ὅμως δικαίως παθαίνομεν τὰ ἀντίθετα, ἐπειδὴ τὰ

οἰκείας ἐχόμενοι δόξης, ἅπαντα πράττομεν. Διὸ καὶ ἐλατι-
 τοῦσθαι νομίζομεν τὰ ἡμέτερα διὰ τῆς ἀναχωρήσεως τῶν
 θεραπευόντων. Οὕτως δὲ οὐτε ἐκολάκευσεν, οὐτε διεκρού-
 σαιτο, ἀλλ' ἠρώτησεν. Οὐκ ἄρα καταφρονοῦντος ἦν, ἀλλὰ μὴ
 5 βουλομένου θία καὶ ἀνάγκη κατέχεσθαι. Τὸ γὰρ οὕτω μένειν
 ἴσον ἐστὶ τοῦ ἀπελθεῖν. Τί οὖν ὁ Πέτρος; «Πρὸς τίνα ἀπε-
 λευσόμεθα; Ρήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις. Καὶ ἡμεῖς πεπι-
 στεύκαμεν καὶ ἐγνώκαμεν, ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ
 Θεοῦ τοῦ ζῶντος». Ὅρα ὅτι οὐ τὰ ρήματα ἦν τὰ σκανδα-
 10 λίζοντα, ἀλλ' ἡ ἀπροσεξία καὶ ἡ ραθυμία καὶ ἡ ἀγνωμοσύνη
 τῶν ἀκουόντων; Καὶ γὰρ καὶ εἰ μὴ εἶπεν, ἐσκανδαλίσθησαν
 ἄν, καὶ οὐκ ἂν ἐπαύσαντο, τροφῇ προσέχοντες ἀεὶ σωματικῇ,
 καὶ τῇ γῆ προσηλωμένοι.

Ἄλλως δὲ καὶ οὗτοι μετ' ἐκείνων ἤκουον· ἀλλ' ὅμως
 15 τᾶναντία ἐκείνων ἀπεφήναντο λέγοντες· «Πρὸς τίνα ἀπε-
 λευσόμεθα;». Πολλῆς τὸ ρῆμα φιλοσοφίας ἐμφαντικόν. Δεί-
 κνυσι γὰρ ὅτι παντὸς αὐτοῖς ἐστὶν ὁ Διδάσκαλος τιμιώτερος,
 καὶ πατέρων, καὶ μητέρων, καὶ τῶν ὄντων ἀπάντων, καὶ
 ἀποσιάνιας αὐτοῦ οὐκ ἔτι λοιπὸν ποῦ καταφυγεῖν. Εἶτα, ἵνα
 20 μὴ δοκῇ τό, «Πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα;», διὰ τοῦτο εἰρη-
 κέναι αὐτόν, ὡς οὐκ ὄντων τῶν ὑποδεξαμένων αὐτούς, εὐ-
 θέως ἐπήγαγε· «Ρήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις». Οἱ μὲν γὰρ
 σαρκικῶς καὶ μετὰ λογισμῶν ἀνθρωπίνων ἤκουον, οὗτοι δὲ
 πνευματικῶς, καὶ τῇ πίστει τὸ πᾶν ἐπιτρέποντες. Διὸ καὶ
 25 ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «Πνεῦμά ἐστι τὰ ρήματα, ἃ λελάληκα ὑ-
 μῖν»· τουτέστι, μὴ ὑπολάβῃς τῇ τῶν πραγμάτων ἀκολουθίᾳ,
 καὶ τῇ τῶν γινομένων ἀνάγκῃ τῶν ρημάτων τῶν ἐμῶν τὴν
 διδασκαλίαν ὑποκεῖσθαι. Οὐ τοιαῦτα τὰ πνευματικά· οὐκ ἀνέ-
 χεται δουλεύειν νόμοις τοῖς ἐπὶ γῆς.

30 Τοῦτο καὶ Παῦλος δηλοῖ, λέγων, «Μὴ εἴπῃς ἐν τῇ καρ-
 δία σου, Τίς ἀναθήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τουτέστι, Χριστὸν

πράττομεν ὅλα ἐξ αἰτίας τῆς δόξης μας. Δι' αὐτὸ νομίζομεν, ὅτι μειωνόμεθα, ὅταν φύγουν ἐκεῖνοι ποῦ μᾶς κολακεύουν. Ἄλλ' ὁ Χριστὸς οὔτε ἐκολάκευσεν, οὔτε τοὺς ἀπέκρουσεν, ἀλλὰ τοὺς ἠρώτησεν. Ἐπομένως δὲν τοὺς περιεφρόνησεν, ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ παραμείνουν μὲ τὴν βίαν καὶ ἀπὸ ἀνάγκην. Διότι τὸ νὰ μένουν ἔτσι, ἦτο τὸ ἴδιο σὰν νὰ ἔφυγαν. Τί ἀπήντησεν ὁ Πέτρος; «Εἰς ποῖον νὰ ἀπέλθωμεν; Ἔχεις λόγια ζωῆς αἰωνίου καὶ ἡμεῖς ἔχομεν πιστεύσει καὶ γνωρίσει ὅτι σὺ εἶσαι ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος». Βλέπεις, ὅτι δὲν ἦσαν τὰ λόγια ποῦ σκανδαλίζουν, ἀλλ' ἡ ἀπροσεξία, ἡ ραθυμία καὶ ἡ ἀγνωμοσύνη τῶν ἀκροατῶν; Διότι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ὠμίλει, πάλιν θὰ ἔσκανδαλίζοντο καὶ δὲν θὰ ἔπαυαν νὰ προσέχουν συνεχῶς εἰς τὴν σωματικὴν τροφὴν καὶ νὰ εἶναι προσηλωμένοι εἰς τὰ γῆϊνα.

Ἄλλὰ καὶ οἱ μαθηταὶ ἤκουαν τὰ λόγια του μαζὶ μὲ τοὺς Ἰουδαίους, ὅμως ὠμίλησαν κατὰ τρόπον ἀντίθετον πρὸς ἐκείνους· «Εἰς ποῖον νὰ ἀπέλθωμεν;». Αὐτὴ ἡ λέξις φανερώνει μεγάλην φιλοστοργίαν. Διότι δεικνύει, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Διδάσκαλος τοῦ παντὸς πολυτιμότερος καὶ ἀπὸ τοὺς πατέρας καὶ ἀπὸ τὰς μητέρας καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ὑπάρχοντα, καὶ ἂν φύγουν ἀπὸ αὐτόν, δὲν ξεύρει κανεὶς ποῦ νὰ ὑπάγῃ. Ἐπειτα, διὰ νὰ φανῇ ὅτι αὐτὸ τὸ «Εἰς ποῖον ν' ἀπέλθωμεν;», δὲν τὸ εἶπεν ὁ Πέτρος, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχον ἄνθρωποι νὰ τοὺς δεχθοῦν, προσέθεσεν ἀμέσως· «Ἔχεις λόγια ζωῆς αἰωνίου». Οἱ μὲν Ἰουδαῖοι ἤκουον τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ σαρκικῶς καὶ μὲ ἀνθρωπίνην λογικὴν, οἱ μαθηταὶ του ὅμως πνευματικῶς καὶ ἀφήνοντες τὸ πᾶν εἰς τὴν πίστιν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἀπήντησε· «Τὰ λόγια ποῦ σᾶς εἶπα, εἶναι πνεῦμα», δηλαδὴ νὰ μὴ νομίσης ὅτι ἡ διδασκαλία τῶν λόγων μου ὑπόκειται εἰς τὴν συνέπειαν τῶν πραγμάτων καὶ εἰς τὴν ἀνάγκην. Διότι δὲν εἶναι τέτοια τὰ πνευματικὰ καὶ δὲν ἀνέχονται νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς γῆϊνους νόμους.

Τοῦτο διακηρῦσσει καὶ ὁ Παῦλος μὲ τὰ ἐξῆς λόγια· «Μὴ εἰπῆς εἰς τὴν καρδίαν σου, ποῖος θὰ ἀνεβῆ εἰς τὸν οὐρανόν;

καταγαγεῖν· ἢ τίς καταθήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τουτέστι, Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν. *Ρήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις*· "Ἦδη τὴν ἀνάστασιν οὗτοι παρεδέξαντο καὶ τὴν ἐκεῖ λῆξιν ἄπασαν. "Ὅρα δὲ τὸν φιλάδελφον, τὸν φιλόστοργον, πῶς ὑ-
 5 πὲρ παντὸς ἀπολογεῖται τοῦ χοροῦ· οὐ γὰρ εἶπεν "Ἐγνώκα, ἀλλ' "Ἐγνώκαμεν"· μᾶλλον δὲ σκοπεῖ πῶς ἐπ' αὐτῶν ἔρχεται τῶν ρημάτων τοῦ διδασκάλου, οὐ τὰ αὐτὰ τοῖς Ἰουδαίοις φθεγγόμενος. Οἱ μὲν γὰρ ἔλεγον «Οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς Ἰωσήφ»· οὗτος δέ, διὰ «Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ
 10 ζῶντος»· καί, διὰ «Ρήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις»· τάχα πολλάκις ἀκούσας αὐτοῦ λέγοντος, διὰ «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἔχει ζωὴν αἰώνιον». Ἐδειξε γὰρ διὰ πάντα κατέχει τὰ εἰρημένα, αὐτῶν ἀναμνήσας τῶν ρημάτων.

Τί οὖν ὁ Χριστός; Οὐκ ἐπήνεσε τὸν Πέτρον, οὐδὲ ἐ-
 15 θαύμασε, καίτοι ἀλλαγῶν τοῦτο ποιήσας· ἀλλὰ τί φηοῖν; «Οὐ-
 χὶ ἐγὼ ὑμᾶς τοὺς δώδεκα ἐξελεξάμην καὶ εἷς ἐξ ὑμῶν διάβολός ἐστιν;». Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε «Καὶ ἡμεῖς πεπιστεύκα-
 μεν», ἐξαιρεῖ τοῦ χοροῦ τὸν Ἰούδαν. Ἐκεῖ μὲν γὰρ οὐδὲν περὶ τῶν μαθητῶν αὐτὸς εἶπε, ἀλλὰ τοῦ Χριστοῦ εἰπόντος·
 20 «Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε;», φηοῖ «Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος». Ἐνταῦθα δὲ ἐπειδὴ εἶπε, «Καὶ ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν», εἰκότως οὐκ ἀφήσκει τὸν Ἰούδαν εἰς τὸν ἐκείνων χορόν. Τοῦτο δὲ ἐποίει, πρόρρωθεν καὶ ἄνωθεν τοῦ προδότου τὴν κακίαν ἀνακρουόμενος, εἰδὼς μὲν διὰ οὐδὲν
 25 ὀνήσει, τὸ δὲ ἐαντιῶν πράτων.

4. Καὶ θέα τὴν σοφίαν· οὔτε αὐτὸν φανερόν ἐποίησεν, οὔτε λαθεῖν εἴασεν ἐκεῖνο μὲν, ἵνα μὴ ἀναισχυνθῆ καὶ φιλο-

8α. Ρωμ. 10, 6 - 7.

4. Ματθ. 16, 15.

διὰ νὰ κατεβάσῃ δηλαδή τὸν Χριστόν, ἢ ποῖος θὰ κατεβῆ εἰς τὴν χώραν τῶν νεκρῶν; διὰ ν' ἀνεβάσῃ δηλαδή τὸν Χριστόν ἀπὸ τοὺς νεκρούς. Ἔχεις λόγια ζωῆς αἰωνίου»^{3α}. Ἦδη οἱ μαθηταὶ εἶχαν παραδεχθῆ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν κατάληξιν τῶν πάντων εἰς αὐτήν. Πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, πόσον φιλάδελφος καὶ φιλόστοργος ὑπῆρξεν ὁ Πέτρος καὶ πῶς λαμβάνει τὸν λόγον ἐκ μέρους ὄλης τῆς ομάδος τῶν μαθητῶν. Διότι δὲν εἶπεν, Ἔχω γνωρίσει, ἀλλὰ «Ἔχομεν γνωρίσει» ἢ καλύτερα πρόσεχε, πῶς συμφωνεῖ μὲ τὰ λόγια τοῦ διδασκάλου καὶ δὲν λέγει τὰ ἴδια μὲ τοὺς Ἰουδαίους. Διότι αὐτοῖ μὲν ἔλεγαν, «Αὐτὸς εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ», ἐνῶ ὁ Πέτρος διεκήρυσσε· «Σὺ εἶσαι ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος», καὶ «Ἔχεις λόγια ζωῆς αἰωνίου», ἴσως ἐπειδὴ πολλὰς φορές εἶχεν ἀκούσει τὸν Χριστόν νὰ λέγῃ τοῦτο. «Ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει εἰς ἐμέ, ἔχει ζωὴν αἰώνιον». Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ποὺ ἐνεθυμήθη ὁ Πέτρος, ἀπέδειξεν ὅτι ἐγνώριζεν ὅλα, ὅσα εἶχεν εἰπεῖ ὁ Χριστός.

Τί ἀπήντησεν ὁ Χριστός; Οὔτε ἐπήνεσεν οὔτε ἐκολάκευσε τὸν Πέτρον, ἂν καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν τὸ εἶχε κάμει. Ἀλλὰ τί λέγει; «Δὲν ἐδιάλεξα ἐγὼ ἐσᾶς τοὺς δώδεκα; Καὶ ὅμως ἓνας ἀπὸ σᾶς εἶναι διάβολος». Ὅταν δηλαδή ὁ Πέτρος εἶπε, «Καὶ ἡμεῖς ἔχομεν πιστεύσει», ἐξαιρεῖ ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν τὸν Ἰούδαν. Διότι ὁ Ματθαῖος δὲν εἶπε τίποτε περὶ τῶν μαθητῶν, ἀλλ' ὅταν ὁ Χριστὸς ἠρώτησε τὸν Πέτρον, «Σεῖς ποῖος λέγετε ὅτι εἶμαι;», οὗτος ἀπήντησε· «Σὺ εἶσαι ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος»⁴. Ἐδῶ ὅμως, ὅταν ὁ Πέτρος εἶπε, «Καὶ ἡμεῖς ἔχομεν πιστεύσει», ὀρθῶς ὁ Χριστὸς δὲν περιλαμβάνει τὸν Ἰούδαν εἰς τὸν χορὸν τῶν μαθητῶν. Ἐκαμνε δὲ τοῦτο, διὰ ν' ἀποκρούσῃ ἤδη ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἀπιστίαν τοῦ προδότου, ἂν καὶ ἐγνώριζεν, ὅτι εἰς οὐδὲν θὰ ὠφελήσῃ, ἀλλ' ὅτι ἔκαμνε, ὅτι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτόν.

4. Καὶ παρατήρησε τὴν σοφίαν του. Οὔτε τὸν Ἰούδαν ἀπεκάλυψεν, οὔτε ἄφησε νὰ μείνῃ κρυπτόν, ἀφ' ἐνὸς μὲν

ναικότερος γένηται· τοῦτο δέ, ἵνα μὴ νομίζων λανθάνειν, ἀδεῶς ἐργάσῃται τὸ τόλμημα. Διὸ καὶ προϊὼν φανερωτέρους ἐπάγει τοὺς ἐλέγχους. Πρῶτερον μὲν γὰρ καὶ αὐτὸν μετὰ τῶν ἄλλων ἠρίθμησεν, εἰπὼν, ὅτι «Εἰσὶ τινες ἐξ ὑμῶν, οἱ οὐ πιστεύουσι» (ὅτι δὲ καὶ τὸν προδότην ἠρίθμησεν, ἐδήλωσεν εἰπὼν ὁ εὐαγγελιστής. «Ἦδει γὰρ ἐξ ἀρχῆς τινες εἰσὶν οἱ μὴ πιστεύοντες καὶ τίς ἐστὶν ὁ παραδώσων αὐτόν»): ἐπειδὴ δὲ ἐνέμεινε, σφοδρότερον ἐπάγει τὸν ἔλεγχον, «Εἷς ἐξ ὑμῶν διάβολός ἐστιν», καὶ κοινὸν πᾶσι τὸν φόβον καθί-
 10 σιησιν, ἐκεῖνον συσκιᾶσαι βουλόμενος.

Ἄξιον δὲ ἐνιαῦθα διαπορῆσαι, τί δήποτε νῦν μὲν οὐδὲν λέγουσιν οἱ μαθηταί, ὕστερον δὲ δεδοίκασι καὶ διαποροῦνται πρὸς ἀλλήλους ὀρῶντες καὶ πυνθανόμενοι, «Μή τι ἐγὼ εἶμι, Κύριε;». Καὶ τῷ Ἰωάννῃ ὁ Πέτρος ἐννεύει μα-
 15 θεῖν τὸν προδότην, καὶ πυνθέσθαι τοῦ Διδασκάλου τίς ἐστίν. Τί ποτε οὖν ἐστὶ τὸ αἴτιον; Οὐπω ἦν ὁ Πέτρος ἀκούσας, «Ὑπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ». Διὰ τοῦτο οὐδέ τι δέος εἶχεν· ἐπειδὴ δὲ ἐπειμήθη, καὶ ἀπὸ πολλῆς διαθέσεως εἰπὼν, οὐκ εὐδοκίμησεν, ἀλλὰ καὶ σατανᾶς ἤκουσεν· ἀκούων ὅτι «Εἷς
 20 ἐξ ὑμῶν παραδώσει με», εἰκότως λοιπὸν ἔδεισε. Ἄλλως δέ, οὐδὲ νῦν φησιν, «Εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με», ἀλλ' «Εἷς ἐξ ὑμῶν διάβολός ἐστιν». Διόπερ οὐδὲ ἤδεσαν τὸ λεγόμενον, ἀλλὰ πονηρίας ᾗοντο σκώπτεσθαι μόνον.

Τί δήποτε δὲ τὸ «Οὐχὶ ἐγὼ ὑμᾶς», εἶπεν, «τοὺς δώδεκα
 25 ἐξελεξάμην καὶ εἷς ἐξ ὑμῶν διάβολός ἐστιν;». Κολακείας ἀπηλλαγμένην αὐτοῦ τὴν διδασκαλίαν δεικνύς. Ἐπειδὴ γὰρ

διὰ νὰ μὴ γίνῃ ἐκεῖνος ἀναιδέστερος καὶ σκληρότερος, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ μὴ νομίζῃ ὅτι διαφεύγει τῆς προσοχῆς του καὶ ὡς ἐκ τούτου κάμῃ τὸ ἔγκλημά του μὲ μεγαλυτέραν ἀναίδειαν. Δι' αὐτὸ εἰς τὰ ἐπόμενα ὁ Χριστὸς τὸν ἐλέγχει αὐστηρότερον. Διότι προηγουμένως ἀπηρίθμησε τὸν Ἰούδαν μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους καὶ συγκεκριμένως ὅταν εἶπεν «Καὶ ὅμως ὑπάρχουν μερικοὶ ἀπὸ σαῶς, ποὺ δὲν πιστεύουν» (ἄλλωστε ὁ Εὐαγγελιστὴς ἀπηρίθμησε καὶ τὸν προδότην καὶ φαίνεται ἀπὸ αὐτὸ ποὺ λέγει· «Διότι ἐγνώριζεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὁ Ἰησοῦς, ποῖοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ δὲν πιστεύουν καὶ ποῖος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ θὰ τὸν παραδώσῃ»), ἐπειδὴ ὅμως ἐκεῖνος ἐπέμενε, ὁ Χριστὸς τὸν ἐλέγχει αὐστηρότερον. «Ἐνας ἀπὸ σαῶς εἶναι ὁ διάβολος» καὶ ἐμβάλλει τὸν φόβον ἀπὸ κοινοῦ εἰς ὅλους, διὰ ν' ἀποκρύψῃ τὸν Ἰούδαν.

Ἐδῶ εἶναι ἄξιον ἀπορίας, διατί τώρα οἱ μαθηταὶ δὲν λέγουν τίποτε, καταλαμβάνονται ὅμως ἀπὸ φόβον καὶ ἀπορίαν ἀργότερα κοιτάζοντες ὁ ἕνας τὸν ἄλλον καὶ προσπαθοῦντες νὰ πληροφορηθοῦν, «Μήπως εἶμαι ἐγώ, Κύριε;»⁵. Καὶ ὁ Πέτρος κάμνει νόημα εἰς τὸν Ἰωάννην νὰ ἐρωτήσῃ καὶ νὰ μάθῃ ἀπὸ τὸν διδάσκαλον, ποῖος εἶναι ὁ προδότης. Ποία εἶναι λοιπὸν ἡ αἰτία; Δὲν εἶχεν ἀκούσει ἀκόμη ὁ Πέτρος τὴν φράσιν τοῦ Χριστοῦ, «Ὑπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ». Δὲν εἶχεν ὅμως κανέναν φόβον διὰ τοῦτο, ὅταν δὲ ἐπεπλήχθη καὶ μάλιστα ἐπειδὴ εἶχεν ὁμιλήσει εἰς τὸν Χριστὸν μὲ καλὴν διάθεσιν, ὅχι μόνον δὲν ἐπληνέθη, ἀλλὰ ἤκουσε καὶ τὴν λέξιν σατανᾶ. Ὅταν ὅμως ἤκουσεν ἀπὸ τὸν Χριστόν, «Ἐνας ἀπὸ σαῶς θὰ μὲ προδώσῃ», δικαίως ἐφοβήθη. Καὶ μάλιστα εἰς τὴν παρούσαν περίπτωσιν ὁ Χριστὸς δὲν εἶπεν, «Ἐνας ἀπὸ σαῶς θὰ μὲ προδώσῃ», ἀλλὰ «Ἐνας ἀπὸ σαῶς εἶναι διάβολος». Δι' αὐτὸ οἱ μαθηταὶ δὲν ἐκατάλαβαν τὸν λόγον του, ἀλλ' ἐνόμιζαν ὅτι τοὺς ἐπιπλήττει ὡς πονηροῦς.

Διατί λοιπὸν εἶπεν εἰς τοὺς μαθητάς του, «Ἐγὼ δὲν ἐδιάλεξα σαῶς τοὺς δώδεκα καὶ ὅμως ἕνας ἀπὸ σαῶς εἶναι διάβολος»; Ἐκαμε τοῦτο, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ διδασκαλία του

πάντων αὐτὸν ἐγκαταλειφάντων αὐτοὶ παρέμειναν μόνοι, καὶ διὰ τοῦ Πέτρου ὁμολόγουν εἶναι Χριστόν, ἵνα μὴ νομίωσιν ὅτι διὰ τοῦτο ἔμελλεν αὐτοὺς κολακεύειν, ἀπάγει ταύτης τῆς ὑποψίας. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Οὐδέν με δυσωπεῖ
 5 πρὸς τὸ τοὺς κακοὺς μὴ ἐλέγχειν· μὴ νομίσητε ὅτι ἐπειδὴ ἐπεμείνατε, κολακεῦσαι ὑμᾶς αἰρήσομαι ἢ ἐπειδὴ ἠκολοθήσατε, οὐκ ἐλέγχω τοὺς πονηροὺς. Ὁ γὰρ πολὺ τούτου μεῖζόν ἐστιν εἰς τὸ δυσωπῆσαι τὸν διδάσκαλον, οὐδὲ τοῦτό με δυσωπεῖ. Ὁ μὲν γὰρ παραμένων, τῆς αὐτοῦ φιλοσοργίας
 10 παρέχεται τεκμήριον· ὁ δὲ ἐκλεγείς παρὰ τοῦ διδασκάλου, περιάπτει δόξαν ἀνοίας, ἐκριπιούμενος παρὰ τοῖς ἀνοήτοις.

Ἄλλ' ὅμως οὐδὲ τοῦτό με ἀπάγει τῶν ἐλέγχων. Τοῦτο γοῦν καὶ νῦν ἐγκαλοῦσι τῷ Χριστῷ Ἕλληνες ψυχρῶς καὶ ἀνοήτως. Οὐ γὰρ ἀνάγκη καὶ θία ποιεῖν ἀγαθοὺς εἶωθεν ὁ
 15 Θεός, οὐδὲ ἡ ἐκλογή αὐτοῦ καὶ ἡ αἵρεσις βιαστικὴ τῶν καλουμένων ἐστίν, ἀλλὰ προαιρετικὴ. Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐ βιάζεται ἡ κλήσις, οκδοπεὶ πόσους συνέβη τῶν κληθέντων ἀπολέσθαι. Ὅθεν φανερόν, ὅτι καὶ ἐν τῇ γνώμῃ κεῖται τῇ ἡμετέρᾳ, τὸ σωθῆναι καὶ ἀπολέσθαι.

20 5. Ταῦτα οὖν ἀκούοντες, παιδευόμεθα νήφειν αἰεὶ καὶ ἐγρηγορέναι. Εἰ γὰρ ὁ εἰς τὸν ἅγιον ἐκεῖνον χορὸν τελῶν, ὁ ἰοσαύτης ἀπολελανκῶς δωρεᾶς, ὁ σημεῖα πεποιηκῶς (καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν ἄλλων ἦν τῶν πεμφθέντων νεκροὺς ἐγεῖραι καὶ λεπροὺς καθαρίσαι), ἐπειδὴ ἐάλω νοσήματι
 25 δεινῷ τῷ τῆς φιλαργυρίας κακῷ, καὶ τὸν Δεσπότην τὸν ἑαυτοῦ προῦδωκεν, οὐδὲν αὐτὸν ὠφέλησαν, οὔτε αἱ εὐεργεσίαι, οὐχ αἱ δωρεαί, οὐ τὸ μετ' αὐτοῦ εἶναι, οὐ θεραπεία,

ἦτο ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κολακείαν. Διότι, ὅταν ὅλοι τῶν εἶχαν ἐγκαταλείψει καὶ ἔμειναν πλησίον του μόνον οἱ μαθηταὶ του, οἱ ὁποῖοι μὲ τὸ στόμα τοῦ Πέτρου ὠμολόγησαν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός, διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι θὰ τοὺς ἐκολάκευε δι' αὐτὸν τὸν λόγον, τοὺς ἀφαιρεῖ αὐτὴν τὴν ὑποψίαν. Τὰ λόγια του λοιπὸν σημαίνουν· Τίποτε δὲν μ' ἐμποδίζει νὰ μὴ ἐλέγχω τοὺς κακοὺς. Μὴ φαντασθῆτε, ὅτι θὰ προτιμήσω νὰ σᾶς κολακεύσω, ἐπειδὴ ἐμείνατε μαζί μου, ἢ ἐπειδὴ μὲ ἠκολουθήσατε, δὲν θὰ ἐλέγξω τοὺς πονηροὺς. Διότι ἐκεῖνο ποὺ ἠμπορεῖ πάρα πολὺ νὰ κάμψη τὸν διδάσκαλον, τοῦτο δὲν μὲ κάμπτει. Διότι ἐκεῖνος ποὺ παραμένει, δίδει ἀπόδειξιν τῆς ἀγάπης του, καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἐκλεγεῖ ἀπὸ τὸν διδάσκαλον, εἶναι ἀνόητος, ἐὰν ἀντικρούεται ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους.

Ἄλλ' οὔτε τοῦτο μὲ ἀποτρέπει ἀπὸ τὸν ἔλεγχον. Διότι αὐτὴν τὴν κατηγορίαν ἀπευθύνουν ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ οἱ εἰδωλολάτραι, ἀλλὰ ψυχρῶς καὶ ἀνοήτως. Διότι ὁ Θεὸς δὲν κάμνει συνήθως τοὺς ἀνθρώπους καλοὺς μὲ τὸν ἐξαναγκασμὸν καὶ μὲ τὴν βίαν, οὔτε ἡ ἐκλογή καὶ ἡ προτίμησις του διὰ τοὺς κλητοὺς γίνεται μὲ τὴν βίαν, ἀλλὰ μὲ τὴν προτροπήν. Καὶ διὰ νὰ μάθης, ὅτι ἡ κλήσις δὲν γίνεται μὲ τὴν βίαν, νὰ ἐξετάσης, πόσοι ἀπὸ τοὺς κληθέντας συνέβη νὰ καθοῦν. Ἐπομένως εἶναι φανερόν, ὅτι ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας ἀπόφασιν ἐξαρτᾶται καὶ νὰ σωθοῦμεν καὶ νὰ καθοῦμεν.

5. Αὐτὰ λοιπὸν ἔχοντες ὑπ' ὄψιν, ἃς ἐκπαιδευώμεθα νὰ εἴμεθα νηφάλιοι πάντοτε καὶ ν' ἀγρυπνοῦμεν. Διότι, ἐὰν ἐκεῖνος ποὺ ἀνῆκεν εἰς τὸν ἅγιον χορὸν τῶν μαθητῶν, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀπολαύσει, τόσην μεγάλην χάριν, ὁ ὁποῖος εἶχε κάμει θαύματα (διότι καὶ αὐτὸς εἶχεν ἀποσταλῆ μαζί μὲ τοὺς ἄλλους μαθητὰς νὰ ἀναστήσῃ νεκροὺς καὶ νὰ καθαρῶσιν λεπρούς), ἐκυριεύθη ἀπὸ τὸ φοβερὸν πάθος τῆς φιλαργυρίας καὶ ἐπρόδωσε τὸν Κύριόν του, εἰς τίποτε δὲν τὸν ὠφέλησαν οὔτε αἱ εὐεργεσίαι, οὔτε αἱ δωρεαί, οὔτε ἡ συναναστροφή του μὲ τὸν Χριστόν, οὔτε ἡ οἰκειότης, οὔτε τὸ

οὐ τὸ τοὺς πόδας νίψαι, οὐ τὸ τῆς τραπέζης κοινωνῆσαι, οὐ τὸ γλωσσόκομον κατέχειν, ἀλλὰ καὶ ἐφόδια αὐτῶ ταῦτα κολάσεως γέγονε· φοβηθῶμεν καὶ ἡμεῖς, μὴ ποιε τὸν Ἰούδαν μιμησώμεθα διὰ τῆς φιλαργυρίας.

5 Οὐ προδίδως τὸν Χριστόν; Ἄλλ' διὰν περιόδῃς πένητα λιμῶ τηκόμενον, ἢ ὑπὸ ψύχους διαφθειρόμενον, τὴν αὐτὴν καὶ αὐτὸς ἐφέλκη καταδίκην. Καὶ διὰν ἀναξίως μετέχωμεν τῶν μυστηρίων, ὁμοίως ἀπολλύμεθα τοῖς χριστοκτόνοις. Ὅταν ἀρπάζωμεν, ὅταν ἄγχωμεν τοὺς καταδεεσιτέρους, μεγί-
 10 στήν ἐπισπασώμεθα τὴν τιμωρίαν· καὶ μάλα εἰκότως. Μέχρι γὰρ τίνος ὁ ἔξως ἡμᾶς οὕτω κατέχει τῶν παρόντων πραγμάτων τῶν περιτιτῶν καὶ ἀνονήτων; Ὁ γὰρ πλοῦτος ἐν τοῖς περιτιτοῖς, ἐν οἷς οὐδὲν ὄφελος γίνεται. Μέχρι τίνος προσηλώμεθα τοῖς ματαίοις; μέχρι τίνος οὐ διαποβλέπομεν
 15 ἐν τοῖς οὐρανοῖς, οὐ νήφομεν, οὐ λαμβάνομεν κόρον τῶν γηϊνῶν τούτων καὶ παραρροδνίων; οὐ παιδευόμεθα διὰ τῆς πείρας αὐτῶν τὴν ἐντέλειαν; Ἐννοήσωμεν τοὺς πρὸ ἡμῶν πλουτήσαντας. Οὐχὶ ὄναρ πάντα ἐκεῖνα; οὐχὶ σκιά καὶ ἄνθος, οὐ ρεῦμα παραρρέον; οὐχὶ διήγημα καὶ μῦθος; Ὁ δεῖνα
 20 πεπλούτηκε· καὶ ποῦ νῦν ὁ πλοῦτος; Ἀπώλειτο καὶ διέφθαρται· ἀλλὰ τὰ δι' αὐτὸν ἁμαρτήματα διαμένει, καὶ ἡ διὰ τὰ ἁμαρτήματα κόλασις. Μᾶλλον δέ, εἰ μὴ κόλασις ἦν, μηδὲ βασιλεία προύκειτο, τὸ ὁμόφυλον καὶ τὸ ὁμογενὲς αἰδεσθῆναι ἐχρῆν, τὸ ὁμοιοπαθὲς δυσωπηθῆναι.

25 Νῦν δὲ κύνας μὲν τρέφομεν· πολλοὶ δὲ καὶ ὄνάγρους καὶ ἄρκιους, καὶ διάφορα θηρία· ἄνθρωπον δὲ περιορῶμεν λιμῶ τηκόμενον, καὶ τιμιώτερον ἡμῖν τὸ ἀλλότριον τοῦ συγγενοῦς, καὶ ἀτιμότερον ἡμῖν τὸ οἰκεῖον τοῦ μὴ ὄντος οὐδὲ προσήκοντος. Ἄλλ' οἰκοδομεῖσθαι λαμπρὰς οἰκίας καὶ πολ-

νήψιμον τῶν ποδῶν, οὔτε ἡ συμμετοχὴ εἰς τὴν τράπεζαν, οὔτε ἡ τήρησις τῶν λόγων, ἀλλ' ἀντιθέτως αὐτὰ ὅλα ἔγιναν ἐφόδια κολάσεως. Ἄς φυλαχθοῦμεν καὶ ἡμεῖς λοιπόν, μήπως μιμηθοῦμεν κάποτε τὸν Ἰούδαν ἕνεκα τῆς φιλαργυρίας.

Δὲν προδίδεις τὸν Χριστόν; Ἄλλ' ὅταν ἀνέχεσαι νὰ λειώνῃ ὁ πτωχὸς ἀπὸ πείναν ἢ νὰ πεθαίνῃ ἀπὸ κρῦο καὶ σὺ προσελκύεις τὴν ἰδίαν καταδίκην διὰ τὸν ἑαυτὸν σου. Καὶ ὅταν κοινωνοῦμεν τῶν μυστηρίων χωρὶς νὰ τὸ ἀξίζωμεν, καταστρεφόμεθα ἐξ ἴσου μὲ αὐτοὺς ποὺ φονεύουν τὸν Χριστόν. Ὅταν εἴμεθα ἄρπαγες, ὅταν καταπιέζωμεν τοὺς κατωτέρους μας, θὰ προκαλέσωμεν πολὺ μεγάλην τιμωρίαν. Καὶ πολὺ δικαίως. Μέχρι πότε θὰ μᾶς κυριαρχῇ τόσον πολὺ ἡ ἐπιθυμία τῶν περιπτῶν καὶ ἀνωφελῶν πραγμάτων τῆς παρουσίας ζωῆς; Διότι ὁ πλοῦτος εἶναι περιττὸς καὶ δὲν παρέχει καμμίαν ὠφέλειαν. Μέχρι πότε θὰ εἴμεθα προσηλωμένοι εἰς τὰ μάταια; Μέχρι πότε δὲν θ' ἀποβλέπωμεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, δὲν θὰ λογικευώμεθα καὶ δὲν θὰ χορταίνωμεν ἀπὸ αὐτὰ τὰ πράγματα, ποὺ εἶναι γῆϊνα καὶ ρευστά; Δὲν ἀντιλαμβανόμεθα τὴν μηδαμινότητά των ἀπὸ τὴν πείραν μας; Ἄς κοιτάξωμεν αὐτοὺς ποὺ ἐπλούτισαν πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς. Ὅλα ἐκεῖνα δὲν ἦσαν ὄνειρον; Δὲν ἦσαν σκιὰ καὶ ἄνθος καὶ ὕδωρ ποὺ ρέει; Δὲν ἦσαν λόγια καὶ μῦθος; Ὅ τάδε εἶναι πλοῦσιος. Καὶ ποῦ εἶναι τώρα ὁ πλοῦτος; Ἐχάθη καὶ κατεστράφη, ἀλλὰ τὰ ἁμαρτήματα ποὺ ἔγιναν ἐξ αἰτίας του παραμένουν, ὅπως παραμένει καὶ ἡ κόλασις ἕνεκα τούτου. Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμα δὲν ὑπῆρξε κόλασις οὔτε βασιλεία, θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρξῃ σεβασμὸς πρὸς τοὺς ὁμοφύλους, τοὺς συνανθρώπους καὶ τοὺς ὁμοιοπαθεῖς.

Τώρα ὅμως τρέφομεν σκύλους, πολλοὶ ἄνθρωποι μάλιστα τρέφουν ὄναγρους καὶ ἄρκτους καὶ διάφορα ἄγρια ζῶα. Ἄνεχόμεθα ὅμως νὰ λειώνῃ ἕνας ἄνθρωπος ἀπὸ πείναν καὶ εἶναι δι' ἡμᾶς πολυτιμότερον τὸ ξένον γένος ἀπὸ τὸ ἰδικόν μας καὶ ἀναξιότερον τὸ ἰδικόν μας ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ δὲν ὑπάρχει καὶ δὲν μᾶς ἀρμόζει. Ἄλλ' εἶναι ὠραῖον νὰ οἰκοδο-

λους ἔχειν οἰκίας, καὶ εἰς χρυσοῦν ὄροφον κατακειμένους
 ὄραν καλόν; Περιττὸν μὲν οὖν καὶ ἀνόνητον. Ἔστιν ἄλλα
 οἰκοδομήματα, λαμπρότερα πολλῶ καὶ σεμνότερα τούτων
 ἐπὶ τοῖς τοιούτοις εὐφραίνειν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀναγκαῖον
 5 ὁ γὰρ κωλύσων οὐδεὶς. Βούλει κάλλιστον ὄροφον ἰδεῖν; Ἐ-
 σπέρας καταλαβούσης, ἴδε κατησιερισμένον τὸν οὐρανόν. Ἄλλ'
 οὐκ ἔστιν ἐμὸς ὄροφος, φησί. Καὶ μὴν οὗτος μᾶλλον σὸς ἢ
 ἐκεῖνος. Καὶ γὰρ διὰ σὲ γέγονε καὶ κοινός σοι μετὰ τῶν
 ἀδελφῶν ἔστιν οὗτος δὲ οὐ σός, ἀλλὰ τῶν μετὰ τὴν τελευ-
 10 τὴν κληρονομούντων. Καὶ ὁ μὲν τὰ μέγιστα ὠφελησάι δυ-
 νήσεται, διὰ τοῦ κάλλους πρὸς τὸν Δημιουργὸν παραπέμπων
 οὗτος δὲ τὰ μέγιστά σε καταβλάψει, κατήγορός σου μέγιστος
 ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως γινόμενος, διὰ αὐτοῦ μὲν χρυσοῦ
 περιβεβλημένος ἦ, ὁ δὲ Χριστὸς μηδὲ ἀναγκαῖον ἔχων ἰ-
 15 μάτιον.

Μὴ δὴ τοσαύτην ἀνοίαν ὑπομένωμεν μηδὲ διώκωμεν
 τὰ φεύγοντα, καὶ φεύγωμεν τὰ μένοντα· μηδὲ προδῶμεν ἡ-
 μῶν τὴν σωτηρίαν, ἀλλ' ἀντεχώμεθα τῆς μελλούσης ἐλπίδος·
 οἱ μὲν γεγηρακότες, ἅτε εἰδότες φανερώς, διὸ ὀλίγος ἡμῖν
 20 ὑπολείπεται τῆς ζωῆς χρόνος· οἱ δὲ νέοι, ἅτε πεπεισμένοι
 σαφῶς, διὸ οὐ πολὺ τὸ λειπόμενον. «Ὡς γὰρ κλέπτῃς ἐν νυ-
 κτὶ, οὕτως ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἔρχεται». Ταῦτ' οὖν εἰδότες, καὶ
 γυναῖκες ἄνδρας παρακαλῶμεν, καὶ ἄνδρες γυναῖκας νουθε-
 τῶμεν, καὶ νεωτέρους καὶ παρθένους διδάσκωμεν, καὶ πάν-
 25 τες ἀλλήλους παιδεύωμεν, τῶν μὲν παρόντων ὑπερορᾶν, τῶν
 δὲ μελλόντων ἐφίεσθαι, ἵνα καὶ τυχεῖν αὐτῶν δυνηθῶμεν,
 χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
 δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύ-
 ματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

μοῦμεν πολυτελεῖς οἰκίας καὶ νὰ ἔχωμεν πολλοὺς ὑπηρέτας χρυσοστολισμένους; Καὶ αὐτὸ εἶναι περιττὸν καὶ ἀνόητον. Διότι ὑπάρχουν ἄλλα οἰκοδομήματα πολὺ πολυτελέστερα καὶ σεμνότερα ἀπὸ αὐτά. Μὲ αὐτὰ πρέπει νὰ εὐχαριστοῦμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς μας, διότι δὲν ὑπάρχει κανὲν ἐμπόδιον. Θέλεις νὰ ἰδῆς ὠραιότατον οἰκοδόμημα; Ὅταν βραδυάσῃ, ἰδὲς τὸν οὐρανὸν γεμᾶτον ἀπὸ ἀστέρια. Ἄλλὰ δὲν εἶναι ἰδικόν μου οἰκοδόμημα, θὰ ἰσχυρισθῆς. Καὶ ὅμως αὐτὸ εἶναι περισσότερον ἰδικόν σου, παρὰ τὸ ἄλλο. Διότι ἔχει γίνεαι δι' ἐσὲ καὶ εἶναι κοινὸν δι' ἐσὲ καὶ διὰ τοὺς ἀδελφούς σου. Ἄλλ' αὐτὸ ποῦ ἔχεις δὲν εἶναι ἰδικόν σου, ἀλλὰ τῶν κληρονόμων σου, μετὰ τὸν θάνατόν σου. Καὶ ἐκεῖνος μὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ σὲ ὠφελήσῃ πάρα πολὺ, διότι μὲ τὸ κάλλος τοῦ θὰ ἀνακαλέσῃ εἰς τὸν νοῦν σου τὸν Δημιουργόν. Τὸ ἰδικόν σου ὅμως θὰ σὲ βλάβῃ πολὺ, διότι θὰ γίνῃ φοβερὸς κατήγορός σου τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, ὅταν σὺ μὲν θὰ λάμπῃς ἀπὸ τὸν χρυσόν, ἐνῶ ὁ Χριστὸς δὲν θὰ ἔχη οὔτε τὸ ἀπαραίτητον ἔνδυμα.

Ἄς μὴ ὑπομένωμεν αὐτὴν τὴν ἀνοησίαν καὶ ἄς μὴ ἐπιδιώκωμεν ἐκεῖνα ποῦ φεύγουν καὶ ἄς μὴ ἀποφεύγωμεν ἐκεῖνα ποῦ μένουν. Καὶ ἄς μὴ προδώσωμεν τὴν σωτηρίαν μας, ἀλλ' ἄς κρατῶμεν τὴν μέλλουσαν ἐλπίδα, οἱ μὲν γέροντες ἐπειδὴ ξεύρουν καλὰ ὅτι ὀλίγος χρόνος ζωῆς μᾶς ἀπομένει, οἱ δὲ νέοι ἐπειδὴ ἔχουν πεισθῆ, ὅτι δὲν εἶναι μεγάλο τὸ μέρος τῆς ζωῆς ποῦ ὑπολείπεται. «Διότι ἡ ἡμέρα ἐκείνη θὰ ἔλθῃ σὰν κλέπτῃς τὴν νύκτα»*. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὅλα αὐτὰ εἶναι γνωστά, ἄς παρακαλοῦμεν καὶ τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας, ἄς συμβουλεύωμεν καὶ τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας, ἄς διδάσκωμεν καὶ τοὺς νέους καὶ τὰς νέας καὶ ἄς παιδαγωγοῦμεν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, νὰ περιφρονοῦμεν τὰ παρόντα καὶ νὰ ἐπιθυμοῦμεν τὰ μέλλοντα, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν ταῦτα μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΗ΄.

Ἰω. 7,1 - 8

«Καὶ περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς μετὰ ταῦτα ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ· οὐ γὰρ ἠθέληεν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπατεῖν, διὲ ἐζήτιον αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι. Ἦν δὲ ἐγγὺς ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων, ἡ Σκηνοπηγία».

1. Οὐδὲν φθόνου χεῖρον καὶ βασκανίας· οὕτως ὁ θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσηλθεν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν ὁ διάβολος τὸν ἄνθρωπον τιμώμενον, οὐκ ἐνεγκὼν τὴν εὐημερίαν, πάντα ἔπρατιεν ὥστε αὐτὸν ἀνελεῖν. Καὶ πανταχοῦ τῆς ρίζης ταύτης τοῦτον ἴδοι τις ἂν τὸν καρπὸν γινόμενον. Οὕτω καὶ Ἄβελ ἐσφάγη, οὕτω καὶ ὁ Δαυὶδ ἔμελλεν, οὕτω καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν δικαίων ἐντεῦθεν καὶ Ἰουδαῖοι χριστοκτόνοι γεγόνασι. Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ εὐαγγελιστὴς ἔλεγε· «Μετὰ ταῦτα περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ· οὐ γὰρ εἶχεν ἐξουσίαν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπατεῖν, διὲ ἐζήτιον αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι».

Τί λέγεις, ὦ μακάριε Ἰωάννη; Οὐκ εἶχεν ἐξουσίαν ὁ δυνηθεὶς πάντα ὅσα ἠθέλησεν; ὁ εἰπὼν, «Τίνα ζητεῖτε», καὶ ρίψας αὐτοὺς εἰς τὰ ὄπισθον; ὁ παρὼν καὶ μὴ ὀρώμενος, οὗτος οὐκ εἶχεν ἐξουσίαν; Πῶς δὲ καὶ ὑστερον εἰς μέσον αὐτῶν παρελθὼν, ἐν μέσῳ τῷ ἱερῷ, ἐν μέσῃ τῇ ἑορτῇ, συνόδου οὔσης, καὶ τῶν φονῶντων παρόντων, διελέγειο ταῦτα, ἃ μᾶλλον αὐτοὺς παρώξυνε; Τοῦτο γοῦν καὶ ἐθαύμαζον λέγοντες, «Οὐχ οὐτός ἐστιν ὃν ζητοῦσιν ἀποκτεῖναι; Καὶ ἴδε παρρησίᾳ λαλεῖ, καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσι». Τίνα δὴ ἐσὶ ταῦτα τὰ αἰνίγματα; Ἄπαγε οὐχ ἵνα αἰνίγματα λέγειν νομισθῇ, οὕτως εἶπεν, ἀλλ' ἵνα δηλώσῃ διὲ καὶ τὰ τῆς θεότητος ἐπεδείκνυτο καὶ τὰ τῆς ἀνθρωπότητος.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΗ΄.

Ἰω. 7,1 - 8

«Ὑστερα ἀπὸ αὐτὰ περιήρχετο ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Δὲν ἤθελε νὰ μείνη εἰς τὴν Ἰουδαίαν, διότι οἱ Ἰουδαῖοι ἐζήτουν νὰ τὸν φονεύσουν. Ἐπλησίαζεν ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων, ἡ Σκηνοπηγία»¹.

1. Δὲν ὑπάρχει χειρότερον κακὸν ἀπὸ τὸν φθόνον καὶ τὸ μῖσος. Μὲ αὐτὰ εἰσῆλθεν ὁ θάνατος εἰς τὸν κόσμον. Διότι, ὅταν ὁ διάβολος εἶδεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐτιμᾶτο, μὴ δυνάμενος ν' ἀνεχθῆ τὴν εὐτυχίαν του, ἔκαμνε τὰ πάντα, διὰ νὰ τὸν κυριεύσῃ. Καὶ ἤμπορεῖ νὰ ἰδῆ κανεὶς ὅτι εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις ἀπὸ τὸ δένδρον αὐτὸ τέτοιος καρπὸς παράγεται. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν αἰτίαν ἐσφάγη ὁ Ἄβελ, ἀπὸ αὐτὴν ἐκινδύνευσεν ὁ Δαυῖδ καθὼς καὶ πολλοὶ ἄλλοι εὐσεβεῖς ἄνδρες. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν αἰτίαν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἔγιναν φονεῖς τοῦ Χριστοῦ. Καὶ διὰ νὰ βεβαιώσῃ αὐτὰ ὁ Εὐαγγελιστὴς ἔγραψεν· «Ὑστερα ἀπὸ αὐτὰ περιήρχετο ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Δὲν ἤθελε νὰ μείνη εἰς τὴν Ἰουδαίαν, διότι οἱ Ἰουδαῖοι ἐζήτουν νὰ τὸν φονεύσουν».

Τί λέγεις, μακάριε Ἰωάννη; Δὲν εἶχε δύναμιν αὐτὸς ποῦ ἠδυνήθη νὰ κάμῃ ὅσα ἠθέλησεν; Αὐτὸς ποῦ εἶπε «Ποῖον ζητεῖτε» καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ ὀπισθοχωρήσουν; Αὐτὸς ποῦ ἂν καὶ ἦτο παρών, ἐν τούτοις δὲν ἐφαίνεται, αὐτὸς δὲν εἶχε δύναμιν; Πῶς ὅμως ἀργότερα παρουσιάσθη εἰς τὸ μέσον τῶν Ἰουδαίων, εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ, εἰς τὸ μέσον τῆς ἑορτῆς, ἐνῶ ὑπῆρχε μεγάλη συγκέντρωσις καὶ ἐνώπιον τῶν φονέων ὠμίλει μὲ λόγια, ποῦ τοὺς ἐξώργιζαν περισσότερο; Αὐτὸ ἀκριβῶς ἐθαύμαζαν μερικοὶ Ἰουδαῖοι καὶ ἔλεγαν· «Δὲν εἶναι αὐτὸς ποῦ ζητοῦν νὰ φονεύσουν; Καὶ νὰ ποῦ ὀμιλεῖ δημοσίᾳ καὶ δὲν τοῦ λέγουν τίποτε». Τί ἀκριβῶς εἶναι αὐτὰ τὰ αἰνίγματα; Δὲν τὰ εἶπεν αὐτὰ ὁ Εὐαγγελιστὴς διὰ νὰ θεωρηθῆ ὅτι πρόκειται διὰ αἰνίγματα, ἀλλὰ διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι μὲ αὐτὰ ἀπεδεικνύετο ὅτι ὁ Χριστὸς ἦτο καὶ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος.

Ὅταν μὲν γὰρ λέγῃ, ὅτι «Ἐξουσίαν οὐκ εἶχεν», ὡς περὶ ἀνθρώπου διαλέγεται, πολλὰ καὶ ἀνθρωπίνως ποιού-
 5 τος· ὅταν δὲ λέγῃ, ὅτι ἐν μέσοις αὐτοῖς εἰσιτήκει καὶ οὐ κατει-
 χον αὐτόν, τῆς θεότητος τὴν δύναμιν ἐνδείκνυται δηλονότι.
 5 Καὶ γὰρ ἔφηνεν ὡς ἄνθρωπος, καὶ ἐφαίνετο ὡς Θεός· ἀμ-
 φότερα ἀληθεύων. Τό τε γὰρ ἐν μέσοις ὄντα τοῖς ἐπιβουλεύ-
 ονσι μὴ κατέχεσθαι, τό ἀκαταγώνιστον αὐτοῦ καὶ ἄμαχον
 ἐδήλου· τό τε ὑποσιέλλεσθαι, τὴν οἰκονομίαν ἐβεβαίου καὶ
 ἐπιιοῦτο, ἵνα μήτε Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς ἔχη τι λέγειν,
 10 μήτε Μαρκίων καὶ οἱ τὰ ἐκείνων νοσοῦντες. «Διὰ τούτου
 τοίνυν πάντων ἐμφράττει τὰ σιόματα».

«Μετὰ ταῦτα ἦν ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων, ἡ Σκηνοπη-
 γία». Τό, «Μετὰ ταῦτα», οὐδὲν ἄλλο δηλοῖ, ἢ ὅτι πολὺν
 μεταξὺ χρόνον ἐπιεμὼν ὑπερεπήδησε. Καὶ τοῦτο δῆλον ἐ-
 15 κεῖθεν· διε γὰρ εἰς τὸ ὄρος ἐκάθητο, φησὶν, ἦν ἡ ἑορτὴ
 τοῦ Πάσχα· ἐνιαῦθα δὲ τῆς Σκηνοπηγίας μέμνηται, καὶ ἐν
 τοῖς πέντε μηνὶ οὐδὲν ἕτερον ἡμῖν διηγῆσατο, οὔτε ἐδίδα-
 ξεν ἡμᾶς ἄλλο τι, ἢ τὸ κατὰ τοὺς ἄριους σημεῖον, καὶ τὴν
 πρὸς τοὺς φαρόντας γενομένην δημηγορίαν· καίτοι αὐτὸς
 20 οὐ διελίμπανε σημεῖα ποιῶν καὶ διαλεγόμενος, οὐκ ἐν ἡμέ-
 ρα, οὐκ ἐν ἑσπέρα, πολλάκις δὲ καὶ νυκτός. Τοῖς γοῦν μαθη-
 ταῖς, οὕτως ἐπέσιθ, ὡς πάντες φασὶν οἱ εὐαγγελισταί.
 Τί δήποτε οὖν παρέλιπον ἐκεῖνο; Ὅτι οὐκ ἐνῆν ἅπαντα
 καταλέγειν. Ἄλλως δέ, καὶ ταῦτα λέγειν ἐσπουδάκασιν, ὅ-
 25 πέρ ὧν ἡ μέμψις ἢ ἀντιλογία τις παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἔμελ-
 λε παρακολουθεῖν.

Ἐκείνοις μὲν γὰρ πολλὰ ὁμοια ἦν. Καὶ γὰρ διε νο-

Διότι, ὅταν ὁ Εὐαγγελιστὴς λέγῃ, ὅτι «Δὲν εἶχεν ἐξουσίαν», ὁμιλεῖ σὰν νὰ πρόκειται περὶ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος κάμνει πολλὰ καὶ κατὰ τρόπον ἀνθρώπινον. Ὅταν ὅμως λέγῃ, ὅτι εἶχε σταθῆ εἰς τὸ μέσον αὐτῶν καὶ δὲν τὸν συνέλαβαν, τότε εἶναι φανερὸν ὅτι ἀποκαλύπτει τὴν δύναμιν τῆς θεότητος. Διότι ἔφευγεν ὡς ἄνθρωπος, ἀλλὰ παρουσιάζετο ὡς Θεός, ἐπαληθεύων καὶ τὰ δύο. Διότι ἐφάνέρωνε καὶ τὴν μὴ σύλληψίν του ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς του ἃν καὶ εὐρίσκετο ἀνάμεσά τους καὶ τὴν ἀσυναγώνιστον καὶ ἀκαταμάχητον δύναμίν του. Ἀλλὰ καὶ ὅτι ἔφευγεν, ἐπιβεβαίωνε καὶ ἐπεσφράγιζε τὴν κατὰ σάρκα γέννησίν του, διὰ νὰ μὴ ἤμποροῦν οὔτε ὁ Παῦλος ἀπὸ τὰ Σαμόσατα, οὔτε ὁ Μαρκίων, οὔτε ἐκεῖνοι ποὺ πάσχουν ἀπὸ τὴν ἰδίαν μὲ αὐτοὺς ἀσθένειαν, νὰ ἰσχυρίζωνται ὅ,τιδῆποτε.

«Ὑστερα ἀπὸ αὐτὰ ἦτο ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων, ἡ Σκηνοπηγία». Ἡ λέξις, «Ὑστερα ἀπὸ αὐτά», σημαίνει ὅτι ὁ Εὐαγγελιστὴς περιέκοψεν ἀπὸ τὴν διήγησιν πολλὰ ἀπὸ ὅσα συνέβησαν εἰς τὸ μεταξύ. Καὶ αὐτὸ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰ κάτωθι. Ὅταν ἐκάθητο εἰς τὸ ὄρος, ἦτο ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα, καθὼς λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς. Ἐδῶ ἐνθυμεῖται τὴν ἑορτὴν τῆς Σκηνοπηγίας καὶ εἰς τὸ διάστημα τῶν πέντε μηνῶν δὲν μᾶς διηγήθη τίποτε ἄλλο οὔτε μᾶς ἐπληροφόρησε διὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον διὰ τὸ θαῦμα τῶν ἄρτων καὶ διὰ τὴν ὁμιλίαν ποὺ ἔκαμεν ὁ Χριστὸς εἰς ἐκείνους ποὺ ἔφαγαν. Καὶ ὅμως ὁ Χριστὸς δὲν ἔπαυε νὰ κάμνῃ θαύματα καὶ νὰ ὁμιλῇ οὔτε ἡμέραν, οὔτε ἑσπέραν καὶ πολλὰς φορὰς ἀκόμη καὶ νύκτα. Εἰς τοὺς μαθητὰς του ἔτσι ἐνεφανίσθη, καθὼς ἀναφέρουν ὅλοι οἱ Εὐαγγελισταί. Διατί λοιπὸν παρέλειψαν αὐτὸ τὸ χρονικὸν διάστημα; Διότι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τὰ καταγράψουν ὅλα λεπτομερῶς. Καὶ μάλιστα ἐφρόντισαν ν' ἀναφέρουν ἐκεῖνα ἀκριβῶς, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ Ἰουδαῖοι θὰ προέβαλλον κάποια κατηγορίαν ἢ ἀντιλογίαν.

Εἰς τοὺς Εὐαγγελιστὰς εὐρίσκομεν πολλὰ ὅμοια κω-

σοῦντας ἐθεράπευσε, καὶ νεκροὺς ἤγειρε, καὶ ὅτι ἐθαυμά-
 σθη, πολλάκις ἀνέγραψαν· ἔνθα δὲ ξένον ἔχουσι λέγειν
 τι, ἢ μέμψιν τινὰ δοκοῦσαν καὶ αὐτοῦ φύεσθαι διηγεῖσθαι,
 ταῦτα τιθέασιν· οἷον δὴ καὶ τὸ νῦν ἐστίν, ὅτι οἱ ἀδελφοὶ αὐ-
 5 τοῦ ἠπίσιτον αὐτῷ· καὶ γὰρ σὺ τὴν τυχοῦσαν ἔχει διαβολὴν
 τὸ πρᾶγμα. Καὶ ἄξιον θαυμάσαι τὸ φιλάληθες αὐτῶν ἦθος,
 πῶς οὐκ αἰσχύνονται λέγοντες ταῦτα, ἃ δοκεῖ τῷ διδασκάλῳ
 φέρειν αἰσχύνην, ἀλλὰ καὶ ταῦτα μάλιστα τῶν ἄλλων ἐσπου-
 δάκασιν ἀπαγγέλλειν. Καὶ νῦν γοῦν πολλὰ παραδραμῶν
 10 καὶ σημεῖα καὶ θαύματα καὶ δημηγορίας, ἐπὶ τοῦτο εὐθέως
 ἐπεπήδησεν.

«Εἶπον» γάρ, φησί, «πρὸς αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ· Με-
 τάβηθι ἐντιεῦθεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἵνα καὶ οἱ μαθηταί σου
 θεωρήσωσι τὰ ἔργα ἃ ποιεῖς. Οὐδεὶς γὰρ ἐν κρυπιῷ τι
 15 ποιεῖ καὶ ζητεῖ αὐτὸς ἐν παρρησίᾳ εἶναι. Φανέρωσον σεαυ-
 τὸν τῷ κόσμῳ. Οὐδὲ γὰρ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον εἰς αὐ-
 τόν». Καὶ ποία, φησὶν, ἀπιστία ἐνταῦθα; Παρακαλοῦσι γὰρ
 αὐτὸν θαυματουργῆσαι. Πολλὴ σφδρα. Ἀπιστίας γὰρ καὶ
 τὰ ρήματα καὶ ἡ θρασύτης, καὶ ἡ ἄκαιρος παρρησία. «Ὡρον-
 20 το γὰρ ἀπὸ τῆς συγγενείας ἐξεῖναι αὐτοῖς μετὰ παρρησίας
 διαλέγεσθαι. Καὶ δοκεῖ μὲν ἡ ἀξίωσις δῆθεν φίλων εἶναι·
 πολλῆς δὲ πικρίας ἦν τὰ λεγόμενα· ἐνταῦθα γὰρ αὐτῷ καὶ
 δειλίαν καὶ φιλοδοξίαν ὄνειδίζουσι. Τὸ μὲν οὖν εἰπεῖν,
 «Οὐδεὶς τι ἐν κρυπιῷ ποιεῖ, δειλίαν ἐγκαλούντων ἐστί», ἅμα
 25 καὶ ὑποπιερόντων τὰ γινόμενα ὑπ' αὐτοῦ· τὸ δὲ ἐπαγαγεῖν,
 ὅτι «Ζητεῖ ἐν παρρησίᾳ εἶναι», φιλοδοξίας.

2. Σὺ δέ μοι σκόπει τοῦ Χριστοῦ τὴν δύναμιν. Ἀπὸ γὰρ
 τούτων τῶν ταῦτα λεγόντων τὰ ρήματα, ὁ πρῶτος τῶν Ἱερο-
 σολύμων ἐπίσκοπος γέγονεν, ὁ μακάριος Ἰάκωβος, περὶ οὗ

ρία. Διότι πολλὰς φορὰς ἀνέγραψαν, ὅτι ἐθεράπευσεν ἀσθενεῖς, ὅτι ἀνέστησε νεκροὺς καὶ ὅτι ἐθαυμάσθη. Ὅπου ὅμως ἔχουν ν' ἀφηγηθοῦν κάτι τὸ ἀσυνήθιστον, ἢ κάποια κατηγορίαν ποὺ φαίνεται ὅτι ἐξετοξεύθη κατὰ τοῦ Χριστοῦ, αὐτὰ τὰ παραθέτουν, ὅπως τώρα, διηγοῦνται ὅτι οἱ ἀδελφοί του δὲν τὸν ἐπίστευον. Διότι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα περιέχει μεγάλο μῖσος. Καὶ ἀξίζει νὰ θαυμάζη κανεὶς, πόσον φιλαλήθεις ὑπῆρξαν οἱ Εὐαγγελισταί, ἀφοῦ δὲν διστάζουν ν' ἀναφέρουν αὐτὰ, τὰ ὁποῖα φαίνονται νὰ ἐντροπιάζουν τὸν διδάσκαλον, ἀλλὰ ἐπὶ πλεόν αὐτὰ ἐφρόντισαν νὰ ἀναφέρουν περισσότερον ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα. Καὶ τώρα λοιπὸν ὁ Εὐαγγελιστὴς ἀφοῦ παρέλειψε πολλὰ σημεῖα, θαύματα καὶ λόγους τοῦ Χριστοῦ, ἦλθεν ἀμέσως εἰς τὴν διήγησιν αὐτοῦ τοῦ γεγονότος.

Λέγει λοιπὸν· «Τοῦ εἶπαν οἱ ἀδελφοί του· Φύγε ἀπὸ ἐδῶ καὶ πήγαινε εἰς τὴν Ἰουδαίαν, διὰ νὰ ἴδουν καὶ οἱ μαθηταί σου τὰ ἔργα ποὺ κάμνεις. Διότι δὲν κάμνει κανεὶς τίποτε εἰς τὰ κρυφά, ὅταν ζητῇ νὰ γίνῃ γνωστός. Φανερώσου εἰς τὸν κόσμον. Διότι οὔτε καὶ οἱ ἀδελφοί του ἐπίστευαν εἰς αὐτόν». Καί, θὰ ἐρωτήσης, ποία εἶναι ἡ ἀπιστία ἐδῶ; Τὸν παρακαλοῦν νὰ κάμῃ θαύματα. Καὶ ὅμως ὑπάρχει μεγάλη ἀπιστία. Διότι καὶ τὰ λόγια καὶ τὸ θράσος καὶ ἡ ἄκαιρος ἐλευθερία εἶναι ἀπόδειξις ἀπιστίας. Διότι ἐνόμιζαν ὅτι θὰ ἤμποροῦσαν νὰ ὁμιλοῦν ἐλεύθερα ἕνεκα τῆς συγγενείας των μὲ τὸν Χριστόν. Καὶ φαίνεται βέβαια, ὅτι ἡ παρακίνησις προέρχεται ἀπὸ δῆθεν προσφιλεῖς, ὅμως τὰ λόγια τους ἦσαν γεμᾶτα ἀπὸ ὀξύτητα. Διότι μὲ τὴν φράσιν τους «Κανεὶς δὲν κάμνει τίποτε εἰς τὰ κρυφά», κατηγοροῦν τὸν Χριστόν διὰ δειλίαν, ἐνῶ συγχρόνως φανερώνουν ὅτι εἶχον ὑποψίαν διὰ τὰ ἔργα του. Καὶ ἐκεῖνο ποὺ προσέθεσαν, «Ζητεῖ νὰ γίνῃ γνωστόν», φανερώνει τὴν κενοδοξίαν των.

2. Σὺ ὅμως πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ. Διότι ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του, ποὺ εἶχαν εἰπεῖ αὐτὰ τὰ λόγια, ὁ μακάριος Ἰάκωβος, ἔγινεν ἐπίσκοπος

καὶ Παῦλός φησιν· «Ἴτερον δὲ τῶν ἀποσιόλων οὐκ εἶδον, εἰ μὴ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου». Λέγεται δὲ καὶ ὁ Ἰούδας θαυμασιὸς τε γεγονέναι. Καίτοι γε οὗτοι, καὶ ἐν Κανᾷ παρήσαν, τοῦ οἴνου γενομένου· ἀλλ' οὐδὲν ἀπώναντι
 5 τέως. Πόθεν οὖν αὐτοῖς ἡ τοσαύτη ἀπιστία; Ἀπὸ πονηρᾶς γνώμης καὶ φθόνου· τὸ γὰρ συγγενὲς ὑπερέχον εἴωθέ πως διαφθονεῖσθαι παρὰ τῶν οὐ τοιούτων. Τίνας δὲ ἐνταῦθα λέγουσι τοὺς μαθητᾶς; Τὸν ὄχλον τὸν παρεπόμενον, οὗ τοὺς δώδεκα.

10 Τί οὖν ὁ Χριστός; Ὅρα πῶς προσηγῶς ἀπεκρίνατο. Οὐ γὰρ εἶπεν· Ὑμεῖς δὲ τίνας ἐστέ ταῦτα συμβουλεύοντες καὶ διδάσκοντες; ἀλλὰ τί; «Ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὐπω πάρεστιν». Ἐνταῦθά μοι δοκεῖ καὶ ἕτερόν τι αἰνίττεσθαι. Ἴσως γὰρ αὐτὸν καὶ προδοῦναι ἐβουλεύοντο, βασκαίνοντες, τοῖς
 15 Ἰουδαίοις. Διὸ καὶ τοῦτο ἐμφαίνων φησὶν, «Ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὐπω πάρεστιν»· τουτέστιν, ὁ τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ θανάτου. Τί οὖν πρὸ καιροῦ κατεπιέγετε ἀνελεῖν; «Ὁ δὲ καιρὸς ὁ ὑμέτερος πάντοτε ἐτοιμὸς ἐστιν». Ὡσεὶ ἔλεγεν· Ὑμεῖς κἂν αἰεὶ συνῆτε τοῖς Ἰουδαίοις, οὐκ ἀναιρήσουσιν ὑμᾶς τὰ
 20 αὐτὰ ζηλοῦντας αὐτοῖς· ἐμὲ δὲ εὐθέως βουλήσονται ἀνελεῖν. Ὡστε ὑμῖν μὲν αἰεὶ καὶ καιρὸς συνεῖναι μὴ κινδυνεύουσιν· ἐμοὶ δὲ τότε καιρὸς, διὰ τὸ τοῦ σταυροῦ καιρὸς ἐπισιῆ, διὰ δέη ἀποθανεῖν.

Καὶ γὰρ διὸ τοῦτο λέγει, δῆλον διὰ τῆς ἐπαγωγῆς·
 25 «Οὐ δύναται ὁ κόσμος μισεῖν ὑμᾶς». Πῶς γὰρ τοὺς τὰ αὐτὰ βουλομένους, καὶ ὑπὲρ τῶν αὐτῶν τρέχοντας; «Ἐμὲ δὲ μισεῖ, διὸ ἐλέγχω αὐτόν, διὸ πονηρὰ εἶσιν αὐτοῦ τὰ ἔργα», τουτέστιν, διὸ Καθάπτομαι καὶ ἐλέγχω, διὰ τοῦτο μισοῦμαι. Ἀπὸ τούτων παιδευόμεθα κρατεῖν ὁργῆς, καὶ μὴ ἀνα-

2. Ὁ Σχολιαστὴς λέγει: «Ἄγνοῶ ἂν τὸ ἔχη εἰπεῖ καὶ ἄλλος, διὸ ὁ Ἰάκωβος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου, ὑπῆρξε μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν του πού δὲν τὸν ἐπίστευον.

Ἱεροσολύμων. Περὶ αὐτοῦ λέγει ὁ Παῦλος· «Ἄλλον ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους δὲν εἶδα, παρὰ τὸν Ἰάκωβον, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου». Λέγεται δὲ ὅτι καὶ ὁ Ἰούδας ὑπῆρξεν ἀξιοθαύμαστος. Καὶ ὅμως οἱ ἀδελφοί του αὐτοὶ ἦσαν παρόντες εἰς τὴν Κανᾶ, ὅταν ἔγινε τὸ θαῦμα τοῦ οἴνου, ἀλλὰ μέχρι τότε δὲν εἶχαν ἀποκομίσει καμμίαν ὠφέλειαν. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν προήρχετο ἡ τόση ἀπιστία των; Ἐπὶ τὴν κακὴν των διάθεσιν καὶ ἀπὸ φθόνον. Διότι, ὅταν κάποιος ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς ὑπερέχει, ἐκεῖνοι πού μειονεκτοῦν συνήθως φθονοῦν. Καὶ ποίους ἐδῶ οἱ ἀδελφοί του ὀνομάζουν μαθητὰς του; Τὸν κόσμον πού τὸν ἀκολουθοῦσεν, ὅχι τοὺς δώδεκα.

Τί ἔκαμεν ὁ Χριστός; Κοίταξε μὲ πόσῃν πραότητι τοὺς ἀπήντησεν. Διότι δὲν εἶπε· Καὶ ποῖοι εἴσθε σεῖς πού μὲ συμβουλευέτε καὶ διδάσκετε αὐτά; Ἄλλὰ τί τοὺς εἶπε; «Δὲν ἔχει ἔλθει ἀκόμη ὁ καιρὸς μου». Ἐδῶ νομίζω, ὅτι ὑπαινίσσετε καὶ κάτι ἄλλο. Ἴσως οἱ ἀδελφοί του ἐσκέπτοντο νὰ τὸν προδώσουν εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἀπὸ φθόνον. Διὰ τὴν δηλώσῃ δὲ τοῦτο, λέγει «Δὲν ἔχει ἔλθει ἀκόμη ὁ καιρὸς μου», δηλαδὴ ὁ καιρὸς τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ θανάτου. Διατί λοιπὸν βιάζεσθε νὰ μὲ φονεύσετε πρὶν ἀπὸ τὴν ὥραν μου; «Δι' ἐσᾶς ὅμως ὁ καιρὸς εἶναι πάντοτε κατάλληλος», δηλαδὴ σὰν νὰ τοὺς ἔλεγε· Σᾶς δὲν θὰ σᾶς φονεύσουν οἱ Ἰουδαῖοι, μολονότι πάντοτε εὐρίσκεσθε μαζί τους, ἐπειδὴ φρονεῖτε τὰ ἴδια μὲ αὐτούς. Ἐμὲ ὅμως θὰ θελήσουν νὰ μὲ φονεύσουν ἀμέσως. Ὡστε σεῖς ἠμπορεῖτε νὰ τοὺς συναναστρέψετε πάντοτε χωρὶς κίνδυνον, δι' ἐμὲ ὅμως τότε θὰ εἶναι καιρὸς, ὅταν θὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα τοῦ σταυροῦ, ὅταν θὰ πρέπει ν' ἀποθάνω.

Ὅτι ἐννοεῖ αὐτό, φαίνεται ἀπὸ τὰ ὅσα προσθέτει ἀμέσως· «Ὁ κόσμος δὲν ἠμπορεῖ νὰ μισῇ ἐσᾶς». Καὶ πῶς ἠμπορεῖ νὰ τοὺς μισῇ, ἀφοῦ θέλουν καὶ ἐπιδιώκουν τὰ ἴδια; «Ἐμὲ ὅμως μὲ μισεῖ, διότι ἐλέγχω αὐτόν, ὅτι τὰ ἔργα του εἶναι πονηρά», δηλαδὴ, διότι κατηγορῶ καὶ ἐλέγχω, δι' αὐτὸ προκαλῶ τὸ μῖσος. Ἀπὸ αὐτὰ διδασκόμεθα, ὅτι πρέπει νὰ συγ-

ξιοπαθεῖν, κἄν εὐτελεῖς ὧσιν οἱ συμβουλευόντες. Εἰ γὰρ
 τοὺς οὐ πιστεύοντας ὁ Χριστὸς συμβουλευόντας ἤνεγκε πρῶ-
 ως, καὶ συμβουλευόντας τὰ μὴ δέοντα, καὶ συμβουλευόντας
 τὰ οὐκ ἀπὸ προαιρέσεως ἀγαθῆς, τίνος ἡμεῖς τευξόμεθα
 5 συγγνώμης, γῆ καὶ σποδὸς ὄντες, καὶ πρὸς τοὺς συμβουλεύ-
 οντας, δυσχεραίνοντες, κἄν ὀλίγον εὐτελέστεροι οἱ τοῦτο
 ποιῶντες ὧσιν, ἀνάξιον ἑαυτῶν ἡγούμενοι τοῦτο;

Σκόπει γοῦν πῶς μετὰ πραδότητος πάσης ἀποκρούεται
 τὴν κατηγορίαν. Εἰπόντων γὰρ ἐκείνων, «Φανέρωσον σεαυ-
 10 τὸν τῷ κόσμῳ», αὐτὸς φησὶν· «Οὐ δύναται ὁ κόσμος ὑμᾶς
 μισεῖν, ἐμὲ δὲ ὁ κόσμος μισεῖ»· ἀναιρῶν αὐτῶν τὴν κατη-
 γορίαν. Τοσοῦτον γὰρ ἀπέχω, φησί, ζητεῖν τὴν παρὰ ἀν-
 θρώπων δόξαν, ὅτι οὐ διαλιμπάνω ἐλέγχων αὐτούς· καὶ
 ταῦτα εἰδὼς μῖσος ἐκ τούτου τικτόμενον, καὶ θάνατον κατα-
 15 σκευαζόμενον. Καὶ ποῦ ἤλεγξε, φησί; Πότε γὰρ ἐπαύσατο
 τοῦτο ποιῶν; οὐχὶ ἔλεγε· «Μὴ δοκεῖτε, ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω
 ὑμῶν πρὸς τὸν Πατέρα· ἔστιν ὁ κατηγορῶν ὑμῶν Μωϋσῆς»·
 καὶ, «Ἐγὼ ἔγνωκα ὑμᾶς, ὅτι τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔ-
 χετε»· καὶ, «Πῶς δύνασθε πιστεύειν, δόξαν παρὰ ἀνθρώπων
 20 λαμβάνοντες, καὶ τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες;».
 Εἶδες πῶς ἔδειξε διὰ πάντων, ὅτι τὸ πρὸς αὐτὸν μῖσος ἐποίει
 ὁ ἔλεγχος ὁ πεπαρορησιασμένος, οὐχ ἡ τοῦ Σαββάτου λύσις;
 Τί δήποτε δὲ αὐτοὺς πέμπει εἰς τὴν ἑορτήν, λέγων·
 «Ἀνάβητε εἰς τὴν ἑορτήν, ἐγὼ οὐκ ἀναβαίνω ἄρτι»; Δει-
 25 κνὺς ὅτι ταῦτα εἶπεν, οὐχὶ δεόμενος αὐτῶν, οὐδὲ κολακεύε-
 σθαι θέλων, ἀλλὰ συγχωρῶν τὰ Ἰουδαϊκὰ ποιεῖν. Πῶς οὖν,

κρατούμεν τὴν ὀργὴν μας καὶ νὰ μὴ ἀγανακτοῦμεν, ὅσον καὶ ἂν εἶναι μηδαμινοὶ ἐκεῖνοι ποὺ μᾶς συμβουλεύουν. Διότι, ἂν ὁ Χριστὸς ἠνέχθη ἤσουχα τὰς ἀχρήστους συμβουλὰς ἐκείνων ποὺ μᾶς συμβουλεύουν. Διότι, ἂν ὁ Χριστὸς ἠνέχθη ἤσουχα τὰς ἀχρήστους συμβουλὰς ἐκείνων ποὺ δὲν ἐπίστευαν καὶ μάλιστα συμβουλὰς ποὺ δὲν προήρχοντο ἀπὸ καλὴν διάθεσιν, πῶς θὰ συγχωρηθοῦμεν ἡμεῖς, ποὺ εἴμεθα χῶμα καὶ σκόνη, ποὺ ἀγανακτοῦμεν ἐναντίον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι μᾶς συμβουλεύουν, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ὀλίγον κατώτεροί μας, ἐπειδὴ θεωροῦμεν ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀνάξιον διὰ τὸν ἑαυτὸν μας;

Σκέψου λοιπὸν μὲ πόσῃν πραότῃ ἀποκρούει τὴν κατηγορίαν. Διότι, ὅταν τοῦ εἶπαν οἱ ἀδελφοὶ τοῦ «Φανερῶσου εἰς τὸν κόσμον», ὁ Χριστὸς ἀπήντησεν· «Ὁ κόσμος δὲν ἠμπορεῖ νὰ μισῇ ἐσᾶς, ἐμὲ ὅμως μὲ μισεῖ» καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἀναιρεῖ τὴν κατηγορίαν των. Διότι, λέγει, τόσον πολὺ ἀπέχω ἀπὸ τὸ νὰ ζητῶ τὴν δόξαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὥστε δὲν παύω νὰ τοὺς ἐλέγχω, ἐνῶ μάλιστα γνωρίζω ὅτι ἀπὸ αὐτὸ παράγεται τὸ μῖσος καὶ ἐτοιμάζεται ὁ θάνατός μου. Καὶ ποῦ, θὰ ἐρωτήσης, τοὺς ἠλεγξεν; Καὶ πότε ἔπαυσε νὰ κάμνη τοῦτο; Δὲν ἔλεγε, «Μὴ νομίζετε, ὅτι ἐγὼ θὰ σᾶς κατηγορήσω εἰς τὸν Πατέρα, ἐκεῖνος ποὺ σᾶς κατηγορεῖ εἶναι ὁ Μωϋσῆς» καὶ «Ἐγὼ ξεύρω ὅτι σεῖς δὲν ἔχετε ἀγάπην διὰ τὸν Θεὸν» καὶ «Πῶς ἠμπορεῖτε νὰ πιστεύετε, ὅταν δέχεσθε τιμὰς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ μόνον τὴν τιμὴν ἀπὸ τὸν Θεὸν δὲν ζητεῖτε;». Εἶδες πῶς μὲ ὅλα αὐτὰ ἀπέδειξεν, ὅτι τὸ ἐναντίον τοῦ μῖσος προήρχετο ἀπὸ τὸν θαρραλέον ἔλεγχον καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν κατάργησιν τοῦ Σαββάτου;

Διατί λοιπὸν ὁ Χριστὸς στέλλει τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ εἰς τὴν ἑορτὴν λέγων· «Πηγαίνετε σεῖς εἰς τὴν ἑορτὴν, ἐγὼ δὲν θὰ πάω ἀκόμη»; Διότι ἤθελε ν' ἀποδείξη, ὅτι εἶπεν αὐτὰ ὄχι διότι τοὺς εἶχεν ἀνάγκην, οὔτε διότι ἤθελε νὰ τοὺς κολακεύσῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς ἐπιτρέψῃ νὰ κάμουν τὰ Ἰουδαϊκὰ ἔθιμα. Διατί ὅμως, θὰ ἐρωτήσης, ἐπῆγεν εἰς τὴν

φησὶν, ἀνέβη, εἰπὼν, «Οὐκ ἀναβαίνω»; Οὐκ εἶπεν καθάπαξ, Οὐκ ἀναβαίνω· ἀλλὰ, «Νῦν», εἶπεν, τοιτέστι, μεθ' ὑμῶν· «Ὅτι ὁ καιρὸς ὃ ἐμὸς οὕτω πεπλήρωται». Καὶ μὴν τῷ μέλλοντι Πάσχα σταυροῦσθαι ἐμελλε. Πῶς οὖν οὐκ ἀνέβη καὶ
 5 αὐτός; Εἰ γὰρ ἐπειδὴ ὁ καιρὸς οὕτω παρῆν, διὰ τοῦτο οὐκ ἀνέβη, ἐχρῆν μηδὲ ὄλως ἀναβῆναι. Ἄλλ' οὐ διὰ τοῦτο ἀνέβαινε, ἵνα πάθῃ, ἀλλ' ἵνα αὐτοὺς παιδεύῃ.

Τίνος δὲ ἔνεκεν λάθρα; Καὶ γὰρ ἐδύνατο φανερώως ἀνελθὼν ἐν τῷ μέσῳ τε εἶναι, καὶ κατέχειν αὐτῶν τὴν ὁρ-
 10 μὴν τὴν ἄτακτον, ὃ πολλάκις ἐποίησεν. Ἄλλ' οὐκ ἐβούλετο συνεχῶς τοῦτο ποιεῖν. Εἰ γὰρ ἀνῆλθε φανερώως, καὶ πάλιν αὐτοὺς ἐπήρωσε, μειζρόνως ἂν τὴν ἑαυτοῦ θεότητα διαλάμπειν ἐποίει, ὃ τέως οὐκ ἔδει, καὶ μᾶλλον αὐτὴν ἐξεκάλυπτεν. Ἐπειδὴ δὲ ἐνόμιζον ἐκεῖνοι δειλίας εἶναι τὸ μένειν, δείκνυ-
 15 οιν αὐτὸς τὸνναντίον, καὶ θάρρους ὄν καὶ οἰκονομίας καὶ διὰ τὸν καιρὸν προειδῶς καθ' ὃν πείσεται, διὰ λοιπὸν ἐπιστῆ, τότε μάλιστα βουλήσεται εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἀναβῆναι. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ καὶ τῷ μὲν εἰπεῖν «Ἀνάβητε ὑμεῖς», τοῦτο λέγειν μὴ νομίσητε, ὅτι ἀναγκάζω ὑμᾶς σὺν ἐμοὶ μένειν
 20 μὴ βουλομένους· τῷ δὲ ἐπαγαγεῖν, «Οὕτω πεπλήρωται ὁ καιρὸς μου», δῆλον ποιεῖν, ὅτι ἔδει καὶ σημεῖα γενέσθαι καὶ δημηγορίας λεχθῆναι, ὥστε καὶ ὄχλους πιστεῦσαι πλείονας καὶ τοὺς μαθητὰς σιερροτέρους γενέσθαι, τὴν παρηγοίαν ὁρῶντας τοῦ διδασκάλου, καὶ ἅπερ ἔπαθε.

25 3. Μάθωμεν τοίνυν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν εἰρημένων τὴν ἐπιείκειαν, τὴν πραότητα· «Μάθειτε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραὸς εἶμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ»· καὶ πᾶσαν πικρίαν ἐκβάλλωμεν. Κἂν ἐπαίρηται τις καθ' ἡμῶν, ἡμεῖς ταπεινοὶ γινώμεθα· κἂν θρασύνηται τις, θεραπεύσωμεν· κἂν δόκνη καὶ κατεσθίῃ σκώ-
 30 πτων καὶ κωμωδῶν, ἡμεῖς μὴ νικώμεθα, μὴ ἀμυνόμενοι ἐ-

έορτήν, ἐνῶ εἶχεν εἰπεῖ, «Δὲν θὰ ὑπάγω»; Δὲν εἶπεν ἀπλῶς, 'Δὲν θὰ ὑπάγω', ἀλλά, Δὲν θὰ ὑπάγω «Τώρα», δηλαδὴ μαζὶ μὲ σᾶς. «Διότι ὁ κατάλληλος καιρὸς δὲν ἔχει ἔλθει ἀκόμη δι' ἐμέ». Ἐπρόκειτο κατὰ τὸ ἐπόμενον Πάσχα νὰ σταυρωθῆ. Διατί λοιπὸν δὲν ἐπῆγε καὶ ἐκεῖνος; Διότι, ἂν δὲν εἶχεν ἔλθει ἀκόμη ὁ καιρὸς, δὲν ἐπῆγε δι' αὐτὸν τὸν λόγον, δὲν ἔπρεπε νὰ μεταβῆ καθόλου. Δὲν μετέβη λοιπὸν ὄχι διὰ νὰ μὴ πάθῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς διδάξῃ.

Διατί ὅμως ἐπῆγε κρυφά; Διότι ἤμποροῦσε νὰ μεταβῆ φανερά καὶ νὰ σταθῆ εἰς τὸ μέσον αὐτῶν καὶ νὰ συγκρατήσῃ τὴν βιαίαν ὀρμητικότητά των, πρᾶγμα ποῦ εἶχε κάμει πολλὰς φορές. Ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ κάμνῃ τοῦτο συνεχῶς. Διότι, ἂν ἐπῆγαινε φανερά, πάλιν θὰ τοὺς ἐτύφλωνε, καὶ θὰ ἔκαμνε περισσότερον λαμπρὰν τὴν θεότητά του πρὸ τοῦ δέοντος χρόνου καὶ θ' ἀπεκάλυπτεν αὐτὴν περισσότερον. Ἐπειδὴ ὅμως ἐκεῖνοι ἐνόμιζαν ὅτι τὸ νὰ μένῃ εἶναι ἀπόδειξις δειλίας, ὁ Χριστὸς ἀπέδειξεν ἀντιθέτως ὅτι εἶναι ἀπόδειξις θάρρους καὶ πίστεως καὶ ὅτι, ἐπειδὴ ἐγνώριζε τὸν καιρὸν ποῦ θὰ πάθῃ, ὅταν φθάσῃ ὁ καιρὸς αὐτός, τότε θὰ θελήσῃ νὰ μεταβῆ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἐγὼ ὅμως ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι τὸ μὲν «Πηγαίνετε σεῖς» σημαίνει, μὴ νομίζετε ὅτι σᾶς ἀναγκάζω νὰ μείνετε μαζὶ μου χωρὶς νὰ θέλετε, ἐκεῖνο δὲ ποῦ προσέθεσε, «Δὲν ἔφθασεν ἀκόμη ὁ καιρὸς μου», σημαίνει, ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνουν θαύματα καὶ νὰ ἀναπτυχθοῦν ὁμιλίας, ὥστε νὰ πιστεύσουν περισσότεροι ἄνθρωποι καὶ νὰ γίνουν σταθερώτεροι οἱ μαθηταὶ του, βλέποντες τὸ θάρρος τοῦ διδασκάλου των καὶ τὰ ὅσα ἔπαθε.

3. Ἄς μάθωμεν λοιπὸν ἀπὸ ὅσα εἶπεν ὁ Χριστὸς τὴν εὐμένειάν του καὶ τὴν πραότητα του. «Μάθετε ἀπὸ ἐμέ, ὅτι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινὸς εἰς τὴν καρδίαν»^{2α} καὶ ἅς βγάλωμεν ἀπὸ μέσα μας κάθε πικρίαν. Καὶ ἂν κάποιος χλευάζῃ εἰς βάρος μας, ἡμεῖς ἅς εἴμεθα ταπεινοί. Καὶ ἂν κάποιος ἀποθρασύνεται, ἅς τὸν καταπραῦνωμεν. Καὶ ἂν μᾶς δαγκώνῃ καὶ μᾶς κατατρώγῃ περιγελῶν καὶ διακωμωδῶν, ἡμεῖς ἅς

αυτοῖς ἀνέλωμεν ἑαυτούς. Καὶ γὰρ θηρίον ἐστὶν ὁ θυμὸς, θηρίον ὁξὺ καὶ θερμὸν. Ἐπάδωμεν τοίνυν ἑαυτοῖς τὰς ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς ἐπωδὰς καὶ λέγωμεν, διὸ Γῆ εἶ καὶ σποδός· καί, «Τί ὑπερηφανεύεται γῆ καὶ σποδός», καί, διὸ 5 «Ἡ ροπή τοῦ θυμοῦ αὐτοῦ, πτώσις αὐτῶ», καί, διὸ «Ἀνὴρ θυμώδης, οὐκ εὐσχήμων». Οὐδὲν γὰρ αἰσχροτέρον ὄψεως θυμουμένης, οὐδὲν δυσειδέστερον. Εἰ δὲ ὄψεως, πολλῶ μᾶλλον ψυχῆς. Καθάπερ γὰρ ἀνακνικωμένου βορβόρου δυσωδία εἶωθε γίνεσθαι, οὕτω ψυχῆς ταραττομένης ὑπὸ θυμοῦ, πολ- 10 λὴ ἔσται ἡ ἀσχημοσύνη καὶ ἀηδία.

Ἄλλ' οὐ φέρω, φησί, τὴν παρὰ τῶν ἐχθρῶν ὕβριν. Τί-νος ἔνεκεν; εἶπέ. Ἄν μὲν γὰρ ἀληθῆς ἦ καὶ πρὸ ἐκείνου ὀφείλεις κατανύττεσθαι καὶ χάριν ἔχει αὐτῶ τῶν ἐλέγχων ἂν δὲ ψευδῆς, καταφρόνησον. Εἶπε πένητα; Καταγέλασον. 15 Εἶπε δυσγενῆ ἢ ἀνόητον; Σιτίναξον ὑπὲρ ἐκείνου λοιπόν. «Ὁ γὰρ εἰπὼν τῶ ἀδελφῶ αὐτοῦ, Μωρέ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός». Ὅταν οὖν ὕβριση, ἐννόησον τὴν κόλασιν ἣν κολάζεται, καὶ οὐ μόνον οὐχ ἕξεις ὀργήν, ἀλλὰ καὶ δάκρυα ἀφήσεις. Οὐδὲ γὰρ πρὸς τὸν πυρέτιοντιά τις 20 παροξύνεται, οὔτε πρὸς τὸν φλεγμαίνοντα, ἀλλ' ἔλεεῖ πάντας τοὺς τοιοῦτους καὶ δακρύει. Τοιοῦτον γὰρ ἐστὶ ψυχὴ ὀργιζομένη.

Ἄλλά, κἂν ἀμύνασθαι βούλη, σιγήσον, καὶ καιρίαν ἔδω-κας αὐτῶ τὴν πληγὴν. Ἄν δὲ λοιδορίαν λοιδορία συνᾶψης, 25 τὸ πῦρ ἀνῆψας. Ἄλλ' ἀσθένειαν καταγινώσκουσιν οἱ παρόν-τες, φησὶν, ἂν σιγήσωμεν. Οὐκ ἀσθένειαν καταγνώσκονται, ἀλλ' ἐπὶ φιλοσοφίᾳ θαυμάσσονται. Ἄν δὲ ὕβρισθεις δηχθῆς, ὕβρισας· ληχθεὶς δέ, ἀναγκάζεις ἀληθῆ νομίζεσθαι τὰ λε-

3. Γεν. 5, 10.

4. Γεν. 18, 27. Σοφ. Σειφ. 10, 9.

5. Σοφ. Σειφ. 1, 28. 22.

6. Παροιμ. 11, 25.

7. Ματθ. 5, 22.

μὴ καταβαλλώμεθα, διὰ νὰ καταστρέψωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀμυνόμενοι. Διότι ὁ θυμὸς εἶναι θηρίον καὶ μάλιστα θηρίον ἄγριον καὶ θερμόν. Ἄς ἐπαναλαμβάνωμεν λοιπὸν ἀπὸ μέσα μας τὰ λόγια τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ ἃς λέγωμεν· «Χῶμα καὶ σκόνη εἶσαι»³, ἢ «Τί ὑπερηφανεύεται τὸ χῶμα καὶ ἡ σκόνη»⁴, ἢ «Ἡ ἔφοδος τῆς ὀργῆς εἶναι ἡ καταστροφή του»⁵, ἢ «Θυμωμένος ἄνθρωπος δὲν εἶναι μετριόφρων»⁶. Διότι δὲν ὑπάρχει χειρότερον οὔτε ἀσχημότερον πρᾶγμα ἀπὸ τὸ πρόσωπον τοῦ θυμωμένου. Καὶ ἐὰν δὲν ὑπάρχη ἀπὸ τοιοῦτον πρόσωπον, πολὺ περισσότερον δὲν θὰ ὑπάρχη ἀπὸ θυμωμένην ψυχὴν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὅταν ἀνακατεύεται ἡ λάσπη, ἀναδίδει δυσσομίαν, ἔτσι καὶ ὅταν ταρασσεται ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸν θυμόν, ἐκβάλλει πολλὴν ἀσχημίαν καὶ ἀηδίαν.

Ἄλλὰ δὲν ὑποφέρω, θὰ ἰσχυρισθῆς, τὴν ὕβριν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μου. Ἀπάντησέ μου, διὰ ποῖον λόγον; Διότι, ἂν μὲν ἡ ὕβρις εἶναι ἀληθινή, ὀφείλεις νὰ τὴν ὑποστῆς καὶ νὰ τὸν εὐχαριστήσης, διότι σὲ ἐλέγχει. Ἄν πάλιν εἶναι ψευδῆς, περιφρόνησέ τον. Σὲ εἶπε πτωχόν; Γέλασε. Σὲ εἶπε ἀγενῆ καὶ ἀνόητον; Ἀναστέναξε διὰ λογαριασμόν του. «Διότι ἐκεῖνος ποὺ εἶπε τὸν ἀδελφόν του «Μωρὲ» θὰ παραδοθῆ εἰς τὴν φλογερὰν γέενναν»⁷. Ὅταν λοιπὸν σὲ ὑβρίσῃ, πρέπει νὰ σκεφθῆς τὴν κόλασιν ποὺ ὑφίσταται καὶ ὄχι μόνον δὲν θὰ ὀργισθῆς, ἀλλὰ καὶ θὰ χύσης δάκρυα. Διότι δὲν ὀργίζεται κανεὶς ἐναντίον ἀνθρώπου ποὺ ἔχει πυρετόν, οὔτε ἐναντίον ἐκείνου ποὺ καίγεται ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν, ἀλλὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λυπᾶται καὶ δι' ὅλους αὐτοὺς δακρύζει. Διότι κάτι τέτοιο εἶναι ἡ ψυχὴ, ὅταν ὀργίζεται.

Ἄλλ' ἂν θέλῃς νὰ ἀμυνθῆς, σώπασε καὶ καταφέρεις κατ' αὐτοῦ καίριον κτύπημα. Ἄν ὅμως εἰς τὴν ὕβριν ἀντιτάξης ὕβριν, ἀνάπτεις τὸ πῦρ. Ἄλλὰ, θὰ ἰσχυρισθῆς, οἱ παρόντες θὰ μᾶς κατηγορήσουν ὡς ἀδυνάτους, ἂν σιωπήσωμεν. Δὲν θὰ μᾶς κατηγορήσουν δι' ἀδυναμίαν, ἀλλὰ θὰ μᾶς θαυμάσουν ὡς στοχαστικούς. Ἄν ὅμως ἀνάψῃς ἕνεκα ὕβρεως καὶ ὑβρίσῃς καὶ σὺ, θὰ δώσης ἀφορμὴν νὰ θεωρηθῆ

γόμενα. Διατί, εἶπέ μοι, ὁ πλούσιος γελᾷ ἀκούων πένης; ἄρ' οὐχ δι μὴ σὺνοιδεν ἐαυτῷ πενίαν; Οὕτω καὶ ἡμεῖς, ἂν μᾶλλον γελάσωμεν ἐπὶ ταῖς ὕβρει, μεγίστην ἀπόδειξιν παρέξομεν τοῦ μὴ συνειδέναί τοις λεγομένοις. Ἄλλως δέ, 5 μέχρι πότιε τὰς τῶν ἀνθρώπων δεδοίκαμεν εὐθύνας; μέχρι πότιε τοῦ κοινοῦ καταφρονοῦμεν Δεοπότιου, καὶ τῆ σαρκὶ προσηλώμεθα; «Ὅπου γὰρ ἐν ὑμῖν ἔρις καὶ ζῆλος καὶ διχοστασίαι, οὐχὶ σαρκικοί ἐστέ;» .

Γενώμεθα τοίνυν πνευματικοί, καὶ χαλινώσωμεν 10 τὸ δεινὸν τοῦτο θηρίον. Ὁργῆς καὶ μανίας μέσον οὐδέν, ἀλλὰ πρόκαιρός ἐστι δαίμων, μᾶλλον δὲ καὶ δαιμονῶντιος χαλεπώτερον. Ὁ μὲν γὰρ δαιμονῶν καὶ συγνώμης ἀπολαύσαιεν ἂν· ὁ δὲ ὀργιζόμενος, μωρίων ἔσται κολάσεων ἄξιος, ἐκὼν ἐαυτὸν ἐπὶ θάρβαρα τῆς ἀπωλείας 15 φέρων καὶ πρὸ τῆς μελλούσης γεέννης ἐντιεῦθεν ἤδη τὴν δίκην τινύων, θόρυβόν τινα ἄπαυστον καὶ ζάλην ἀσίγητον διὰ πάσης μὲν νυκτός, διὰ πάσης δὲ ἡμέρας ἐπεισάγων τοῖς τῆς ψυχῆς λογιμοῖς. Ἴν' οὖν καὶ τῆς ἐν τῷ παρόντι κολάσεως καὶ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι τιμωρίας ἐαυτοὺς ἀπαλλάξω- 20 μεν, ἐκβαλόντες τουτὶ τὸ πάθος, πραότητα πᾶσαν ἐπιδειξώμεθα καὶ ἐπιείκειαν, ἵνα καὶ ἐνταῦθα ἀνάπανσιν εὖρωμεν τῆ ψυχῇ ἡμῶν καὶ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν ἧς γένοιο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, 25 ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ὅτι ἀληθεύουν τὰ ὅσα σὲ κατηγοροῦν. Διατί, σὲ ἐρωτῶ, ὁ πλούσιος γελαῖ, ὅταν ἀκούσῃ νὰ τὸν ἀποκαλοῦν ὅτι εἶναι πτωχός; Ὅχι ἄρα γε διότι ἔχει συνείδησιν ὅτι δὲν εἶναι πτωχός; Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἡμεῖς, ἂν μᾶλλον γελάσωμεν διὰ τὰς ὑβρεῖς, θὰ δώσωμεν μεγάλην ἀπόδειξιν, ὅτι ἡμεῖς δὲν ἔχομεν συνείδησιν αὐτοῦ τοῦ πράγματος. Καὶ ἐπὶ τέλους, μέχρι πότε θὰ φοβούμεθα τὰς κατηγορίας τῶν ἀνθρώπων; Μέχρι πότε θὰ περιφρονοῦμεν τὸν κοινόν μας Κύριον καὶ θὰ εἴμεθα προσηλωμένοι εἰς τὴν σάρκα; «Ὅταν ὑπάρχη μεταξύ σας ζηλοτυπία καὶ φιλονεικία καὶ διαίρεσις, δὲν εἴσθε γῆϊνοι;»⁸.

Ἄς γίνωμεν λοιπὸν πνευματικοὶ καὶ ἅς χαλιναγωγῆσωμεν αὐτὸ τὸ φοβερὸν θηρίον. Μεταξὺ ὀργῆς καὶ μανίας δὲν ὑπάρχει διάκρισις, ἀλλ' ὑπάρχει κάποιος πρόσκαιρος δαίμων, μᾶλλον κάτι σοβαρότερον ἀπὸ τὸν δαιμονιζόμενον. Διότι ὁ μὲν δαιμονιζόμενος ἴσως τύχῃ κάποιας συγγνώμης, ἐνῶ ὁ ὀργιζόμενος θὰ εἶναι ἄξιος μυρίων κολάσεων, ἐπειδὴ ὀδηγεῖ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τοὺς κρημνοὺς τῆς καταστροφῆς καὶ ἐπειδὴ τιμωρεῖται διὰ τοῦτο πρὶν ἀπὸ τὴν μέλλουσαν γέενναν, εἰσάγων εἰς σκέψεις του ἀκατάπαυστον θόρυβον καὶ ἀκατασίγαστον ζάλην ὄλην τὴν νύκτα καὶ ὄλην τὴν ἡμέραν. Διὰ ν' ἀπαλλαγῶμεν λοιπὸν καὶ τῆς παρούσης τιμωρίας καὶ τῆς μελλοντικῆς κολάσεως, ἅς ἐπιδείξωμεν κάθε ἡρεμίαν καὶ πραότητα διὰ νὰ εὔρη ἡ ψυχὴ μας τὴν ἀνάπαυσιν καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τὴν ὁποίαν εἴθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μας μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΘ΄.

Ἰω. 7, 9 - 24

«Ταῦτα εἰπὼν αὐτοῖς, ἔμεινεν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, ὡς δὲ ἀνέβησαν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, τότε καὶ αὐτὸς ἀνέβη εἰς τὴν ἑορτήν, οὐ φανερῶς ἀλλ' ὡς ἐν κρυπτῷ».

1. Τὰ ἀνθρωπίνως ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ οἰκονομούμενα, οὐ διὰ τοῦτο μόνον οἰκονομεῖται, ἵνα τὴν σάρκωσιν θεβαιώσῃται, ἀλλ' ἵνα καὶ ἡμᾶς παιδεύσῃ πρὸς ἀρετήν. Εἰ γὰρ πάντα ὡς Θεὸς ἔπραυτε, πόθεν ἐδυνάμεθα ἡμεῖς εἰδέναι, περιπίπτοντες ἀβουλήτοις, τί χρὴ ποιεῖν; οἷόν τι λέγω· ἐν τούτῳ τε αὐτῷ ὢν τῷ χωρίῳ φονώντων τῶν Ἰουδαίων εἰς μέσον εὐθέως παρελθὼν κατέσειτε τὴν δορμὴν. Εἰ τοίνυν τοῦτο ἐποίει διηνεκῶς, ἡμεῖς οὐ δυνάμενοι τοῦτο ποιεῖν, περιπίπτοντες δέ, πόθεν ἂν ἔγνωμεν πῶς δεῖ τῷ πράγματι χρῆσθαι; καὶ πότερον εὐθέως ἀποθανεῖν, ἢ τι καὶ οἰκονομησάμεν ἡμεῖς, οἱ μὴ δυνάμενοι, παρελθόντες εἰς μέσον τί δεῖ ποιεῖν, διὰ τοῦτο καὶ ταῦτα παρ' αὐτοῦ παιδευόμεθα.

«Ταῦτα», γάρ, φησὶν, «εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς, ἔμεινεν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ. Ὡς δὲ ἀνέβησαν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, τότε ἀνέβη καὶ αὐτός, οὐ φανερῶς, ἀλλ' ὡς ἐν κρυπτῷ». Τὸ εἰπεῖν, διὰ «Ἀνέβησαν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ», ἐμφαίνοντός ἐστιν, ὅτι οὐκ ἐβούλετο μετ' ἐκείνων ἀνελθεῖν. Διὸ καὶ μένει ἐν ᾧ περιήν, οὔτε δῆλον κατέστησεν ἑαυτόν, ἐκείνων πῶς κατεπειγόντων τοῦτο ποιῆσαι. Τί δήποτε δὲ ἐν παρρησίᾳ διαλεγόμενος αἰεὶ, ὡς ἐν κρυπτῷ νῦν τοῦτο ποιεῖ; Οὐκ εἶπεν, Κρύφα, ἀλλ' «Ὡς ἐν κρυπτῷ». Οὕτω γὰρ ἐχρῆν, ὅπερ εἶπον, παιδεύων

ΟΜΙΛΙΑ ΜΘ'.

Ἰω. 7, 9 - 24

«Ἀφοῦ τοὺς εἶπεν αὐτά, ἔμεινεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Ἄλλ' ὅταν ἐπῆγαν οἱ ἀδελφοί του εἰς τὴν ἑορτήν, τότε ἐπῆγε καὶ αὐτός ὄχι φανερά ἀλλὰ σχεδὸν κρυφά»¹.

1. Ὅσα ἔπραξεν ὁ Χριστὸς ὡς ἄνθρωπος δὲν τὰ ἔπραξε μόνον μὲ σκοπὸν νὰ βεβαιώσῃ τὴν ἐνσάρκωσίν του, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ μᾶς παιδαγωγῆσῃ εἰς τὴν ἀρετὴν. Διότι, ἐὰν τὰ ἔπραττεν ὅλα ὡς Θεός, μὲ ποῖον τρόπον θὰ ἠμπορούσαμεν ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι περιπίπτομεν εἰς πλάνας, νὰ διδαχθῶμεν, τί πρέπει νὰ κάμνωμεν; Καὶ βλέπομεν λόγου χάριν εἰς τὴν παροῦσαν περικοπὴν, ὅτι, ἐνῶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐσκέπτοντο νὰ τὸν φονεύσουν, ὁ Χριστὸς παρουσιασθεὶς ἀνάμεσα τῶν κατέστειλεν αὐτὴν τὴν ἐπιθυμίαν τῶν. Ἐὰν λοιπὸν ἔκαμνε τοῦτο διαρκῶς, ἐπειδὴ ἡμεῖς δὲν ἠμποροῦμεν νὰ πράττωμεν τοῦτο ἀλλ' ἀντιθέτως ὑποκύπτομεν εἰς αὐτὴν τὴν ἐπιθυμίαν, μὲ ποῖον τρόπον θὰ ἐμαθαίναμεν, τί ἐν προκειμένῳ ἔπρεπε νὰ γίνῃ; ποῖον ἐκ τῶν δύο, ἔπρεπε ν' ἀποθάνῃ ἢ νὰ προβλέψῃ κάτι ἄλλο, ὥστε νὰ προχωρήσῃ ὁ λόγος; Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι δὲν εἴμεθα ἐφωδιασμένοι μὲ τοιαύτην δύναμιν, δὲν θὰ ἐμαθαίναμεν, ἔστω καὶ ἂν εὐρισκώμεθα εἰς ἀπορίαν, τί ἔπρεπε νὰ κάμνωμεν, διὰ τοῦτο διδασκόμεθα ἀπὸ αὐτόν.

Λέγει λοιπὸν ὁ Εὐαγγελιστής: «Ἀφοῦ τοὺς εἶπεν αὐτά ὁ Ἰησοῦς, ἔμεινεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Ἄλλ' ὅταν ἐπῆγαν οἱ ἀδελφοί του, τότε ἐπῆγε καὶ αὐτός, ὄχι φανερά ἀλλὰ σχεδὸν κρυφά». Ἡ φράσις, «Ἐπῆγαν οἱ ἀδελφοί του», σημαίνει, ὅτι δὲν ἤθελε νὰ πάῃ μαζί τῶν. Διὰ τοῦτο μένει ἐκεῖ καὶ δὲν δεικνύει φανερά τὴν πρόθεσίν του, μολονότι οἱ ἀδελφοί του προσεπάθουν κατὰ κάποιον τρόπον νὰ τὸν πείσουν εἰς τοῦτο. Διατί λοιπὸν, ἐνῶ ὠμίλει πάντοτε φανερά, κάμνει τοῦτο σχεδὸν κρυφά; Δὲν εἶπεν «Κρυφά» ἀλλὰ «Σχεδὸν κρυφά». Διότι, ὅπως εἶπα, διὰ νὰ μᾶς παιδαγωγῆ-

ἡμᾶς τὰ πράγματα οἰκονομεῖν. Καὶ χωρὶς τούτου δὲ οὐκ ἦν ἴσον ζεόντων αὐτῶν καὶ σφαδαζόντων ἐμπεσεῖν, καὶ μετὰ ταῦτα τῆς ἐοριτῆς διαλυθείσης.

«Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι ἐζήτουν αὐτὸν καὶ ἔλεγον, Ποῦ ἐστιν ἐκεῖνος;». Καλὰ γε αὐτῶν τὰ ἐν ταῖς ἐορταῖς κατορθώματα ἐπὶ φόνον ὀρμῶσι καὶ ἐν τῇ ἐοριτῇ βουλεύονται αὐτὸν συλλαβεῖν. Οὕτω γοῦν καὶ ἀλλαχοῦ λέγουσι «Τί δοκεῖτε ὅτι οὐ μὴ ἔλθῃ ἐν τῇ ἐοριτῇ;». Καὶ ἐνιαῦθα, «Ποῦ ἐστιν ἐκεῖνος;». Ὑπὸ τοῦ πολλοῦ μίσους καὶ τῆς ἀπεχθείας οὐδὲ ὀνομασι 10 αὐτὸν καλεῖν ἐβούλοντο. Πολλὴ ἦ εἰς τὴν ἐοριτὴν αἰδώς, μεγάλη ἢ εὐλάβεια ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐοριτῆς αὐτὸν θηρεῦσαι ἐβούλοντο.

«Καὶ γογγυσμὸς ἦν περὶ αὐτοῦ πολὺς ἐν τοῖς ὄχλοις». Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου παροξύνεσθαι αὐτούς, 15 ἔνθα τὸ σημεῖον ἐγένετο καὶ ὁμοῦ ἀγριαίνειν καὶ δεδοικέναι, οὐχ οὕτως ὑπὲρ τοῦ παρελθόντος ὀργιζομένους, ὡς φοβούμενους, μὴ πάλιν ἐργάσῃται τι τοιοῦτον. Ἐξέβαινε δὲ πᾶν τοῦναντίον καὶ ἄκοντες φανερόν αὐτὸν ἐποίουν. «Καὶ οἱ μὲν ἔλεγον, ὅτι Ἄγαθός ἐστιν, οἱ δέ, Οὐκ, ἀλλὰ πλανᾷ τὸν ὄχλον». Ἐκείνην μὲν οὖν οἶμαι τὴν δόξαν τῶν πολλῶν εἶναι ταύτην δέ, τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἱερέων. Τὸ γὰρ διαβάλλειν τῆς ἐκείνων βασκανίας καὶ πονηρίας ἐστί. «Πλανᾷ», φησί, τὸν ὄχλον. Τί ποιῶν, εἶπέ μοι; ἄρα φανιάζων καὶ οὐκ ἐργαζόμενος τὰ σημεῖα; Καὶ μὴν τοῦναντίον ἢ πείρα 25 μαρτυρεῖ.

«Οὐδεὶς μέντοι παρηγοία ἐλάλει περὶ αὐτοῦ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων». Ὁρᾷς πανταχοῦ τὸ μὲν ἀρχικὸν διεφθαρμένον, τοὺς δὲ ἀρχομένους ὑγιαίνοντας μὲν τῇ κρίσει, οὐκ ἔχοντας δὲ ἀνδρείαν προσήκουσαν, ἧς μάλιστα τῷ πλήθει 30 δεῖ; «Ἦδη δὲ τῆς ἐοριτῆς μεσοῦσης, ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐδίδασκε». Τῇ ἀναβολῇ προσεκτικωτέρους αὐτοὺς ἐποίησεν.

ση, ἔτσι ἔπρεπε νὰ πράξη. Ἐκτὸς αὐτοῦ δὲν ἦτο τὸ ἴδιο νὰ φανερωθῆ εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ὅταν αὐτοὶ ἦσαν ὠργισμένοι καὶ ὠρῦοντο, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐορτάσιμον ἡμέραν.

«Οἱ Ἰουδαῖοι λοιπὸν τὸν ἀνεζήτουν καὶ ἔλεγαν· «Ποῦ εἶναι ἐκεῖνος;». Ὡραῖα ἦσαν τὰ ἔργα των εἰς ἐορτάσιμον ἡμέραν! Προετοιμάζονται διὰ φόνον καὶ σκέπτονται νὰ συλλάβουν τὸν Χριστὸν κατὰ τὴν ἐορτήν. Ἔτσι λέγουν καὶ εἰς ἄλλο μέρος· «Τί φρονεῖτε, δὲν θὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ἐορτήν;»². Καὶ ἐδῶ ἐρωτοῦν· «Ποῦ εἶναι ἐκεῖνος;». Ἐνεκα τοῦ μεγάλου μίσους των καὶ τοῦ φθόνου των δὲν ἤθελαν νὰ τὸν εἰποῦν οὔτε μὲ τὸ ὄνομά του. Μεγάλος ἦτο ὁ σεβασμὸς των καὶ μεγάλη ἡ εὐλάβειά των διὰ τὴν ἐορτήν! Κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ἐορτῆς ἤθελαν νὰ τὸν συλλάβουν.

«Καὶ μεγάλη φιλονεικία ἐγένετο δι' αὐτὸν μεταξὺ τοῦ λαοῦ». Ἐγὼ ὅμως νομίζω, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ὠργίζοντο περισσότερο ἀπὸ τὸν τόπον, ὅπου εἶχε γίνει τὸ θαῦμα καὶ ὅτι εἶχαν ἐξαγριωθῆ, ὅχι τόσον ἀπὸ ἀγανάκτησιν δι' αὐτὸ ποῦ εἶχε γίνει εἰς τὸ παρελθόν, ἀλλ' ἀπὸ φόβον μήπως κάμη πάλιν τὸ ἴδιο. Συνέβαιναν ὅμως τὸ ἐντελῶς ἀντίθετον καὶ τὸν ἔκαμναν φανερὸν χωρὶς νὰ θέλουν. «Καὶ ἄλλοι μὲν ἔλεγαν· «Εἶναι καλὸς ἄνθρωπος», ἄλλοι ὅμως· «Ἦ Οχι, πλανᾷ τὸν λαόν». Ἡ πρώτη γνώμη νομίζω ὅτι εἶναι τῶν περισσοτέρων ἀνθρώπων, ἐνῶ ἡ δευτέρα εἶναι τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἱερέων. Διότι ἡ συκοφαντία ἦτο ἔργον τοῦ φθόνου καὶ τῆς μοχθηρίας των. «Πλανᾷ» τὸν λαόν, ἰσχυρίζοντο. Εἰπέ μου, μὲ ποῖον τρόπον; Μήπως ἔκαμνε τὰ θαύματα διὰ τῆς φαντασίας καὶ ὅχι διὰ τῶν ἔργων; Ἄλλ' ἡ πεῖρα μαρτυρεῖ τὸ ἀντίθετον.

«Κανεῖς ὅμως δὲν ὠμίλει δημοσίᾳ περὶ αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τοὺς Ἰουδαίους». Βλέπεις ὅτι παντοῦ οἱ μὲν ἄρχοντες εἶναι διεφθαρμένοι ἐνῶ οἱ ἀρχόμενοι ἔχουν ὀρθὴν κρίσιν, ἀλλὰ δὲν ἔχουν τὴν ἀρμόζουσαν δύναμιν, ἡ ὁποία εἶναι πάρα πολὺ ἀναγκαῖα εἰς τὸ πλῆθος; «Κατὰ τὸ μέσον τῆς ἐορτῆς ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς καὶ ἐδίδασκε». Μὲ τὴν ἀναμονὴν

Οἱ γὰρ ταῖς ἡμέραις ζητήσαντες αὐτὸν ταῖς πρώταις καὶ λέγοντες, «Ποῦ ἐστὶν ἐκεῖνος;», ἄφνω παρόντα ἰδόντες, ὄρα πῶς ἐπέστησαν, καὶ ἔμελλον ἐπικεῖσθαι λέγοντι, οἱ τε ἀγαθὸν λέγοντες, οἱ τε μὴ τοιοῦτον· ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν, ὥστε
 5 κερδάναι τι καὶ θαυμάσαι· οὗτοι δέ, ὥστε ἐπιλαβέσθαι, καὶ κατασχεῖν.

Τὸ μὲν οὖν, «Πλανᾷ τὸν ὄχλον», ἀπὸ τῆς διδασκαλίας τῶν δογματικῶν ἔλεγον, οὐ νοοῦντες τὰ λεγόμενα, τὸ δέ, «Ἄγαθος», ἀπὸ τῶν σημείων. Χαλάσας τοίνυν αὐτῶν τὸν θυμὸν
 10 οὕτως ἐπέστη, ὥστε μετὰ σχολῆς ἀκοῦσαι τῶν λεγομένων, μηκέτι τῆς ὀργῆς ἐμφραιτούσης τὰ ὦτα. Τί μὲν οὖν ἐδίδασκεν, οὐκ εἶπεν· ὅτι δὲ θαυμασιῶς, τοῦτο μόνον λέγει, καὶ ὅτι εἶλεν αὐτοὺς καὶ μειέβαλε· ἰσοσύνη τῶν λεγομένων ἦν ἡ δύναμις. Οἱ δὲ εἰπόντες, ὅτι Πλανᾷ τὸν ὄχλον, μεταβαλ-
 15 λόμενοι ἐθαύμαζον· διὸ καὶ ἔλεγον· «Πῶς οὗτος οἶδε γράμματα, μὴ μεμαθηκώς;». Ὅρας πῶς δείκνυσι καὶ ἐνταῦθα πονηρίας γέμον τὸ θαῦμα αὐτῶν; Οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι τὴν διδασκαλίαν ἐθαύμαζον· ἢ ὅτι ἐδέχοντο τὰ λεγόμενα· ἀλλ' ἀπλῶς, «Ἐθαύμαζον»· ἰουτέστιν, εἰς ἐκπληξίαν ἐνέπιπτον
 20 καὶ διηπόρουν λέγοντες, Πόθεν τούτω ταῦτα; δέον ἀπὸ τῆς ἀπορίας ταύτης συνιδεῖν, ὅτι οὐδὲν ἀνθρώπινον ἦν ἐν αὐτῷ.

Ἄλλ' ἐπειδὴ τοῦτο αὐτοὶ οὐκ ἤθελον ὁμολογήσαι, ἀλλὰ μέχρι τοῦ θαυμάζειν ἴσταντο μόνον, ἄκουσον τί φησιν αὐ-
 25 τός· «Ἡ ἐμὴ διδαχὴ οὐκ ἔστιν ἐμὴ». Πάλιν πρὸς τὴν ἀπόροίαν αὐτῶν ἀποκρίνεται, ἐπὶ τὸν Πατέρα αὐτοὺς ἄγων

τούς ἔκαμε περισσότερον προσεκτικούς. Διότι ἐκεῖνοι ποῦ τὸν ἀνεζήτησαν κατὰ τὰς προηγουμένας ἡμέρας καὶ ἔλεγαν, «Ποῦ εἶναι ἐκεῖνος;», μόλις τὸν εἶδαν νὰ παρουσιάζεται αἰφνιδίως, πρόσεξε μὲ ποῖον τρόπον προσῆλθαν εἰς αὐτὸν καὶ ἔμελλον νὰ παρακολουθήσουν τὴν ὁμιλίαν του, λέγοντες ἄλλοι μὲν ὅτι εἶναι καλός, ἄλλοι δὲ ὅτι δὲν εἶναι. Ἄλλ' ἐκεῖνοι ποῦ ἔλεγαν ὅτι εἶναι καλός, τὸ ἔκαμναν διὰ ν' ἀποκομίσουν κάποιο κέρδος καὶ διὰ νὰ τὸν θαυμάσουν. Ἐκεῖνοι ὅμως ποῦ ἔλεγαν ὅτι δὲν εἶναι καλός, τὸ ἔκαμναν διὰ νὰ τὸν συλλάβουν καὶ νὰ τὸν κρατήσουν.

Μὲ τὰ λόγια «Πλανᾶ τὸν λαόν» ἐννοοῦσαν τὴν διδασκαλίαν τῶν δογμάτων, ἐπειδὴ δὲν ἐκαταλάβαιναν τὰ λεγόμενα. Μὲ τὸ «Ἄγαθός» πάλιν, ἐννοοῦσαν τὰ θαύματα. Ἄφοῦ λοιπὸν κατέπαυσε τὸν θυμὸν των, ἐπενέβη κατὰ τέτοιον τρόπον, ὥστε ν' ἀκούσουν τὰ λόγια του μὲ προσοχήν, ἀφοῦ πλέον ἡ ὀργὴ δὲν ἔφραττε τὰ ὦτα των. Τί ἀκριβῶς ἐδίδαξε, δὲν εἶπεν ὁ Εὐαγγελιστής. Λέγει μόνον ὅτι τοὺς κατέπληξε, τοὺς συνήρπασε καὶ τοὺς ἥλλαξε. Τόσον μεγάλην δύναμιν εἶχον τὰ λόγια του. Ἀκόμη καὶ αὐτοὶ ποῦ ἔλεγαν «Πλανᾶ τὸν λαόν», ἥλλαξαν γνώμην καὶ τὸν ἐθαύμαζαν. Δι' αὐτὸ ἔλεγαν· «Πῶς αὐτὸς ξεύρει γράμματα, ἀφοῦ δὲν ἐσπούδασε;». Βλέπεις μὲ ποῖον τρόπον καὶ ἐδῶ ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ θαυμασμός των ἦτο γεμᾶτος πονηρίαν; Διότι δὲν λέγει ὁ Εὐαγγελιστής ὅτι ἐθαύμαζαν τὴν διδασκαλίαν, ἢ ὅτι ἐδέχοντο τὰ λόγια του, ἀλλὰ μόνον «Ἐθαύμαζαν», δηλαδὴ κατελαμβάνοντο ἀπὸ ἐκπληξιν καὶ ἀποροῦσαν λέγοντες· Ἀπὸ ποῦ τὰ ξεύρει αὐτά; Ὡφειλαν ὅμως ἀπὸ τὴν ἀπορίαν των αὐτὴν νὰ ἐννοήσουν, ὅτι δὲν ὑπῆρχεν εἰς αὐτὸν τίποτε τὸ καθαρῶς ἀνθρώπινον.

Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἤθελαν νὰ παραδεχθοῦν τοῦτο, ἀλλὰ μόνον τὸν ἐθαύμαζαν, ἄκουσε τί λέγει ὁ ἴδιος ὁ Χριστός· «Ἡ διδασκαλία μου δὲν εἶναι ἰδική μου». Πάλιν ἀπαντᾷ εἰς τὴν ὑπόψιν των, ἀναφέρει εἰς αὐτοὺς τὸν Πατέρα καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπον θέλει νὰ τοὺς ἀποστομώσῃ.

κἀκεῖθεν ἐπισιομίσαι βουλόμενος. «Ἐάν τις θέλῃ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιεῖν, γνώσεται περὶ τῆς διδασκαλίας, πότερον ἐκ τοῦ Θεοῦ ἔστιν, ἢ ἐγὼ ἀπ' ἔμαντοῦ λαλῶ. Ὁ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστι· τὴν πονηρίαν ἐξ ἑαυτῶν ἐκβάλλετε καὶ τὴν ὀργὴν
 5 καὶ τὸν φθόνον καὶ τὸ μῖσος τὸ εἰκῆ πρὸς ἐμὲ γεγενημένον καὶ οὐδὲν τὸ κωλύον ὑμᾶς γνωρίσαι, ὅτι Θεοῦ ὄντως ἔστι τὰ ρήματα τὰ ἐμά. Νῦν μὲν γὰρ ὑμῖν ταῦτα ἐπισιοκοπεῖ, καὶ τὴν ὀργὴν διαφθείρει κρίσιν λάμπουσαν· ἂν δὲ ταῦτα ἐξέλητε, οὐκ ἔτι τοῦτο πείσεσθε.

10 Ἄλλ' οὕτω μὲν οὐκ εἶπεν· ἐπληξε γὰρ ἂν αὐτοὺς σφοδρῶς· πάντα δὲ ταῦτα ἠνίξαιτο διὰ τοῦ εἰπεῖν. «Ὁ ποιῶν τὸ θέλημα αὐτοῦ, γνώσεται περὶ τῆς διδαχῆς, πότερον ἐκ τοῦ Θεοῦ ἔστιν, ἢ ἐγὼ ἀπ' ἔμαντοῦ λαλῶ»· τουτέστιν, Ἡ ἐγὼ ἀλλότριόν τι καὶ ξένον καὶ ἐναντίον φθέγγομαι. Τὸ γάρ, 15 «Ἀπ' ἔμαντοῦ», ἀεὶ ἐπὶ τοῦτο κεῖται, ὅτι οὐδὲν ἔξω τῶν αὐτῶ δοκούντων λέγω, ἀλλὰ πάντα ἃ ὁ Πατήρ βούλει, ταῦτα κἀγώ, «Ἐάν τις τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῇ, γνώσεται περὶ τῆς διδαχῆς». Τί ἐστιν, «Ἐάν τις τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῇ»; Ἐάν τις ἐρασιῆς ἢ τοῦ θίου τοῦ κατ' ἀρετήν, εἴσεται 20 ται τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν· ἔάν τις θέλῃ προσέχειν ταῖς προφητείαις, πότερον κατ' αὐτὰς λαλῶ ἢ οὐ.

2. Πῶς δὲ αὐτοῦ καὶ οὐκ αὐτοῦ; Οὐ γὰρ εἶπεν, ἢ διδασκαλία αὕτη οὐκ ἔστιν ἐμή· ἀλλὰ πρότερον εἰπῶν, ὅτι «Ἐμή ἐστι», καὶ οἰκειωσάμενος αὐτήν, τότε ἐπήγαγεν, «Οὐκ 25 ἔστιν ἐμή». Πῶς οὖν τὸ αὐτὸ δύναται εἶναι, καὶ αὐτοῦ καὶ οὐκ αὐτοῦ; Αὐτοῦ μὲν, ὅτι ὡς μὴ διδασκόμενος ἔλεγεν· οὐκ αὐτοῦ δέ, ὅτι τοῦ Πατρὸς ἦν ἡ διδασκαλία. Πῶς οὖν λέγει, «Πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς ἐμά ἐστι καὶ τὰ ἐμά αὐτοῦ»;

«Ἐὰν θέλη κανεῖς νὰ κάμνη τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, θὰ γνωρίση, ἔὰν ἡ διδασκαλία μου προέρχεται ἀπὸ αὐτὸν ἢ ἔὰν ἐγὼ ὁμιλῶ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου». Μὲ αὐτὰ εἶναι σὰν νὰ τοὺς λέγη· Βγάλετε ἀπὸ μέσα σας τὴν πονηρίαν, τὴν ὀργήν, τὸν φθόνον καὶ τὸ παράλογον μῖσος πού τρέφετε δι' ἐμὲ καὶ τίποτε δὲν θὰ σᾶς ἐμποδίζη νὰ γνωρίσετε, ὅτι τὰ λόγια μου αὐτὰ προέρχονται πραγματικὰ ἀπὸ τὸν Θεόν. Διότι τώρα μὲν αὐτὰ ἔχουν ἀμαυρωθῆ ἀπὸ τὸ σκότος καὶ ἐμποδίζουν τὴν ὀρθήν σας κρίσιν νὰ διαλάμψη. Ἄν ὅμως αὐτὰ ἀποβάλλετε, δὲν θὰ πάθετε τὰ ἴδια.

Καὶ δὲν ὠμίλησε βεβαίως κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, διότι θὰ τοὺς ἐπέπληττε πάρα πολύ, ἀλλὰ τὰ ὑψηλὴ ὄλα αὐτὰ μὲ τὸ νὰ εἶπῃ, «Ἐκεῖνος πού κάμνει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, θὰ μάθῃ περὶ τῆς διδασκαλίας, ἂν αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ αὐτόν, ἢ ἂν ἐγὼ ὁμιλῶ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου», δηλαδή, ἂν ἐγὼ λέγω κάτι παράξενον ἢ νέον ἢ κάτι ἀντίθετον. Διότι ἡ λέξις «Ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου» σημαίνει, ὅτι δὲν λέγω τίποτε πού νὰ μὴ εἶναι ἀρεστὸν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ ἐκεῖνα πού θέλει ὁ Πατήρ, τὰ ἴδια θέλω καὶ ἐγώ. «Ἐὰν κανεῖς θέλη νὰ κάμνη τὸ θέλημά του, θὰ γνωρίση περὶ τῆς διδασκαλίας». Τί σημαίνει «Ἐὰν κανεῖς θέλη νὰ κάμνη τὸ θέλημά του»; Σημαίνει ὅτι, ἔὰν ἀγαπᾷ τὴν ἀρετὴν εἰς τὴν ζωὴν του, θὰ γνωρίση τὴν δύναμιν τῶν λόγων μου. Ἐὰν κανεῖς θέλη νὰ προσέχη εἰς τὰς προφητείας, θὰ γνωρίση ἔὰν ὁμιλῶ σύμφωνα μὲ αὐτὰς ἢ ὄχι.

2. Πῶς ὅμως εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἰδικά του καὶ νὰ μὴ εἶναι; Διότι δὲν εἶπεν, ἡ διδασκαλία αὐτὴ δὲν εἶναι ἰδική μου, ἀλλὰ ἀφοῦ εἶπε προηγουμένως, «Εἶναι ἰδική μου» καὶ ἀφοῦ τὴν ἔκαμεν ἰδικήν του, ἔπειτα προσέθεσε, «Δὲν εἶναι ἰδική μου». Πῶς λοιπὸν ἢμπορεῖ τὸ ἴδιο πρᾶγμα νὰ εἶναι ἰδικόν του καὶ νὰ μὴ εἶναι; Ἦτο μὲν ἰδικόν του, διότι ὠμίλει χωρὶς νὰ ἔχη διδαχθῆ. Δὲν ἦτο ὅμως ἰδικόν του, διότι ἡ διδασκαλία προήρχετο ἀπὸ τὸν Πατέρα. Διατί ὅμως λέγει, «Ὅλα τὰ τοῦ Πατρὸς εἶναι ἰδικά μου καὶ ὄλα τὰ ἰδικά μου

Εἰ γὰρ ἐπειδὴ τοῦ Πατρὸς ἐσι, διὰ τοῦτο οὐκ ἔσι οἱ, ψεῦδος ἐκεῖνο· διὰ τοῦτο γὰρ ὄφειλεν εἶναι σή. Ἄλλὰ τὸ, «Οὐ ἐμή», σφόδρα αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς μίαν εἶναι δηλοῖ τὴν διδαχὴν· ὡσανεὶ ἔλεγεν· οὐδὲν ἔχει παρηλλαγμένον, 5 ὡς ἐτέρου οὐσα. Εἰ γὰρ καὶ ἡ ὑπόστασις ἄλλη, ἀλλ' οὕτω καὶ λέγω καὶ πράττω, ὡς μὴ νομίζεσθαι ἕτερόν τι παρὰ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ὅπερ ὁ Πατὴρ εἶπεν ἢ ἔπραξεν.

Εἴτα καὶ ἄλλον ἐπάγει συλλογισμόν ἀναντίρροπον, ἀνθρώπινόν τι παράγων εἰς μέσον, καὶ ἀπὸ τῶν ἐν συνηθείᾳ 10 παιδεύων. Τί δὲ τοῦτό ἐστιν; «Ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ λαλῶν, τὴν δόξαν τὴν ἰδίαν ζητεῖ». Τουτέστιν, ὁ βουλόμενος ἰδίαν τινα σιῆσαι διδασκαλίαν, δι' οὐδὲν ἕτερον βούλεται, ἀλλ' ἢ δόξαν ἐκ τούτου καρποῦσθαι. Εἰ δὲ ἐγὼ οὐ θούλομαι καρπώσασθαι δόξαν, τίνος ἕνεκεν ἰδίαν τινα θούλομαι σιῆσαι διδασκα- 15 λίαν; «Ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ λαλῶν»· τουτέστιν, ὁ ἰδιόν τι καὶ παρηλλαγμένον, διὰ τοῦτο λαλεῖ, ἵνα τὴν δόξαν αὐτοῦ σιῆσῃ. Εἰ δὲ ἐγὼ τὴν δόξαν τοῦ πέμψαντός με ζητῶ, τίμος ἕνεκεν ἂν ἐλοίμην ἕτερα διδάσκειν; Ὁρᾷς διαιτία τις ἦν, δι' ἣν καὶ ἐκεῖ ἔλεγε μηδὲν ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖν; Τίς δὲ αὕτη; Ἰνα 20 πιστεύσωσιν, ὅτι οὐ δόξης ἐφίεται τῆς τῶν πολλῶν. Διὰ τοῦτο δταν μὲν ταπεινὰ λέγῃ, «Ἐγὼ τὴν δόξαν τοῦ Πατρὸς ζητῶ», φησί· παρταχοῦ πείσοι βουλόμενος, ὅτι οὐ δόξης ἐρᾷ.

Τοῦ μὲν οὖν ταπεινὰ φθέγγεσθαι πολλαί εἰσιν αἰτίαι· 25 οἷον τὸ μὴ ἀγέννητον νομισθῆναι, τὸ μὴ ἀντίθεον, τὸ σάρκα περιβεβληθῆσθαι, τὸ ἀσθενὲς τῶν ἀκούοντων, τὸ διδάσκειν τοὺς ἀνθρώπους μειριάζειν, καὶ μηδὲν περὶ ἑαυτῶν λέ-

εἶναι ἰδικά του»³; Διότι, ἐὰν ἡ διδασκαλία δὲν εἶναι ἰδική σου, ἐπειδὴ προέρχεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, τὸ προηγούμενον εἶναι ψευδές. Διότι ἀκριβῶς δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἔπρεπε νὰ εἶναι ἰδική σου. Ἄλλὰ τό, «Δὲν εἶναι ἰδική μου», φανερῶνει καθαρὰ, ὅτι ἡ διδασκαλία αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς εἶναι μία. Σὰν νὰ λέγῃ, δὲν ἔχει τίποτε τὸ διαφορετικόν, σὰν νὰ προέρχεται ἀπὸ ἄλλον. Διότι, ἂν καὶ εἶναι ἄλλη ἡ ὑπόστασις, ὅμως ὁμιλῶ καὶ πράττω κατὰ τέτοιον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ θεωρῆται ὅτι αὐτὸ εἶναι κάτι ἄλλο, ἀλλ' ἀκριβῶς αὐτὸ πού εἶπε καὶ ἔπραξεν ὁ Πατήρ.

Ἐπεὶτα προσάγει καὶ ἄλλον συλλογισμόν, πού δὲν ἐπιδέχεται ἀντίρρησην καὶ πού στηρίζεται εἰς συνηθισμένον ἀνθρώπινον παράδειγμα. Καὶ ποῖον εἶναι αὐτό; «Ἐκεῖνος πού ὁμιλεῖ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του, ζητεῖ τὴν ἰδικὴν του δόξαν». Δηλαδή ἐκεῖνος πού θέλει νὰ ἐπιβάλλῃ ἰδικὴν του διδασκαλίαν, δὲν τὸ θέλει δι' ἄλλο τίποτε, ἀλλὰ διὰ νὰ καρπωθῇ τὴν δόξαν ἀπὸ αὐτὴν. Ἄν λοιπὸν ἐγὼ δὲν θέλω νὰ καρπωθῶ δόξαν, διὰ ποῖον λόγον θέλω νὰ ἐπιβάλλω ἰδικὴν μου διδασκαλίαν; «Ὁ ὁμιλῶν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του», δηλαδή ἐκεῖνος πού λέγει κάτι ἰδιαίτερον καὶ διαφορετικόν, τὸ λέγει διὰ ν' ἀποκτήσῃ δόξαν. Ἄν ὅμως ἐγὼ ζητῶ τὴν δόξαν ἐκείνου πού μὲ ἔστειλε, διὰ ποῖον λόγον θὰ προετίμων νὰ διδάξω ἄλλα; Βλέπεις λοιπόν, ὅτι εἶχε κάποιαν αἰτίαν, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἔλεγε προηγουμένως, ὅτι δὲν κάμνει τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του; Καὶ ποία εἶναι αὕτη ἡ αἰτία; Διὰ νὰ πιστεύσουν, ὅτι δὲν ἐπιθυμεῖ τὴν δόξαν τῶν πολλῶν. Διὰ τοῦτο, ὅταν ὁμιλῇ διὰ ταπεινά, λέγει· «Ἐγὼ ζητῶ τὴν δόξαν τοῦ Πατρὸς», ἐπειδὴ θέλει νὰ πείσῃ τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι δὲν ἐπιθυμεῖ τὴν δόξαν.

Πολλὰ εἶναι αἱ αἰτίαι, ἕνεκα τῶν ὁποίων χρησιμοποιεῖ ταπεινὰ λόγια, ὅπως τὸ νὰ μὴ θεωρηθῇ ὅτι εἶναι ἀγέννητος, ὅτι εἶναι ἀντίθετος μὲ τὸν Θεόν, τὸ ὅτι ἔχει περιβληθῇ σάρκα, ἡ πνευματικὴ ἀδυναμία τῶν ἀκροατῶν, τὸ νὰ διδάσκῃ τοὺς ἀνθρώπους νὰ μετριοφρονοῦν καὶ νὰ μὴ περιου-

γειν μέγα. Τοῦ δὲ ὑψηλὰ φθέγγεσθαι μίαν εὐροι τις ἄν
 αἰτίαν, τῆς φύσεως τὸ μέγεθος. Εἰ γάρ, ἐπειδὴ εἶπεν, Πρὸ
 τοῦ Ἀβραὰμ ἐγὼ εἰμι, ἐσκανδαλίσθησαν, τί οὐκ ἂν ἔπαθον
 ἀεὶ ρημάτων ὑψηλῶν ἀκούοντες; «Οὐ Μωϋσῆς δέδωκεν ἰ-
 5 μῖν τὸν νόμον καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ποιεῖ τὸν νόμον; Τί με
 ζητεῖτε ἀποκτεῖναι;». Καὶ ποίαν ἀκολουθίαν ἔχει τοῦτο,
 φησὶν, ἢ τί κοινὸν πρὸς τὰ πρότερον εἰρημένα;

Δύο ἐγκλήματα ἐπήγαγον, ἔν, δι τὸ Σάββατον λύει
 ἄλλο, δι Πατέρα ἔλεγε τὸν Θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ
 10 Θεῷ. Ὅτι γάρ οὐ τῆς ἐκείνων ὑπονοίας ἦν, ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ
 γνώμης· καὶ δι οὐχ ὡς οἱ πολλοί, ἀλλ' ἐξαιρέτως καὶ ἰδια-
 ζόντως ἔλεγε, δῆλον ἐκεῖθεν. Πολλοὶ πολλάκις πατέρα εἶπον
 τὸν Θεὸν ἑαυτῶν ὄλον, δι «Θεὸς εἰς ἔκτισεν ἡμᾶς καὶ Πατὴρ
 εἰς πάντων ἡμῶν»· ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο ἴσος ἦν ὁ λαὸς τῷ
 15 Θεῷ· ὅθεν οὐδὲ ἐσκανδαλίζοντο ἀκούοντες. Ὡσπερ οὖν διε,
 «Οὐκ ἔστιν ἐκ Θεοῦ», ἔλεγον, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς πολ-
 λάκις καὶ ὑπὲρ τῆς τοῦ Σαββάτου λύσεως ἀπελογήσατο, οὐ-
 τω καὶ τοῦτο, εἰ τῆς ἐκείνων ὑποψίας ἦν καὶ μὴ τῆς αὐ-
 τοῦ γνώμης, διώρθωσεν ἄν καὶ εἶπεν· τί με νομίζετε ἴσον
 20 τῷ Θεῷ; Οὐκ εἰμὶ ἴσος. Ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτον εἶπεν, ἀλλὰ
 καὶ τούναντίον καὶ ἀπέδειξεν δι ἴσος ἐστὶ διὰ τῶν ἐξῆς.

Τὸ γάρ, «Ὡσπερ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ
 ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱός»· καί, «Ἴνα πάντες τιμῶσι
 τὸν Υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα», καί, «Τὰ ἔργα, ἃ ἂν
 25 ἐκεῖνος ποιεῖ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ»· ταῦτα πάν-
 τα τῆς ἰσότητος ἐστὶ σοσιατικά. Καὶ περὶ τοῦ νόμου δὲ λέ-
 γει· «Μὴ νομίσητε, δι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἢ τοὺς

τολογοῦν. Ἄλλα διὰ τὴν χρησιμοποίησιν λόγων μὲ ὑψηλὰ νοήματα μίαν αἰτίαν ἠμπορεῖ νὰ εὔρη κανεῖς, δηλαδὴ τὴν ἔξοχον φύσιν του. Διότι, ἐὰν οἱ Ἰουδαῖοι ἔσκανδαλίσθησαν, ὅταν εἶπεν, Ἐγὼ προὔπηρξα τοῦ Ἀβραάμ, τί θὰ ἐπάθαιναν ὅταν ἤκουον συνεχῶς λόγια μὲ ὑψηλὰ νοήματα; «Δὲν σᾶς ἔδωσεν ὁ Μωϋσῆς τὸν νόμον καὶ κανεῖς ἀπὸ σᾶς δὲν ἐκτελεῖ τὸν νόμον; Διατί ζητεῖτε νὰ μὲ φονεύσετε;». Καὶ ποίαν σχέσιν ἔχει αὐτό, θὰ ἐρωτήσης, ἢ τί κοινὸν ὑπάρχει μὲ ὅσα ἐλέχθησαν προηγουμένως;

Διὰ δύο ἐγκλήματα κατηγοροῦν οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Χριστόν, ἐν ὅτι καταργεῖ τὸ Σάββατον καὶ τὸ ἄλλο, ὅτι ἔλεγε τὸν Θεὸν Πατέρα του, κάμνων τὸν ἑαυτὸν του ἴσον μὲ τὸν Θεόν. Ὅτι δηλαδὴ τοῦτο δὲν προήρχετο ἀπὸ τὴν ὑποψίαν τῶν Ἰουδαίων ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του γνώμην καὶ ὅτι ὠμίλει περὶ αὐτοῦ ὅχι ὅπως οἱ πολλοὶ ἀλλὰ κατὰ τρόπον ἐξαιρετικὸν καὶ ἰδιάζοντα, φαίνεται ἀπὸ τὰ ἐπόμενα. Πολλὰς φορές δηλαδὴ πολλοὶ ὠνόμασαν τὸν Θεὸν πατέρα των, παραδείγματος χάριν «Ἐνας Θεὸς μᾶς ἔπλασε καὶ ἕνας εἶναι ὁ Πατὴρ ὅλων μας», ἀλλὰ παρὰ ταῦτα ὁ κόσμος δὲν εἶναι ἴσος μὲ τὸν Θεόν. Δι' αὐτὸ οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἔσκανδαλίζοντο, ὅταν τὸ ἤκουον. Ὅπως λοιπὸν ἔλεγαν τότε, «Δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν», καὶ ὅμως τοὺς διώρθωσε πολλὰς φορές καὶ ὑπερήσπισε τὸν ἑαυτὸν του διὰ τὴν κατάργησιν τοῦ Σαββάτου, ἔτσι καὶ τώρα, ἂν τοῦτο προήρχετο ἀπὸ τὴν ἰδικὴν των ὑποψίαν καὶ ὅχι ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του γνώμην, θὰ τοὺς διώρθωνε καὶ θὰ τοὺς ἔλεγε· Διατί μὲ θεωρεῖτε ἴσον μὲ τὸν Θεόν; Δὲν εἶμαι ἴσος. Καὶ ὅχι μόνον δὲν εἶπε κάτι τέτοιο, ἀλλὰ ἀντιθέτως ἀπέδειξεν ὅτι εἶναι ἴσος μὲ τὸν Θεὸν μὲ τὰ ἐξῆς·

«Ὅπως ὁ Πατὴρ ἀνασταίνει τοὺς νεκροὺς καὶ δίδει ζωὴν, ἔτσι καὶ ὁ Υἱός», «Διὰ νὰ τιμοῦν τὸν Υἱόν, καθὼς τιμοῦν τὸν Πατέρα», «Τὰ ἔργα ποὺ κάμνει ἐκεῖνος, τὰ ἴδια μὲ ὅμοιον τρόπον κάμνει καὶ ὁ Υἱός». Ὅλα αὐτὰ ἀποδεικνύουν τὴν ἰσότητα. Ἄλλα καὶ περὶ τοῦ νόμου λέγει· «Μὴ

προφήτας». Οὕτως οἶδε καὶ τὰς ἐν διανοίᾳ πονηρὰς ὑπο-
νοίας ἐξελεῖν. Ἐνταῦθα δὲ τὴν τοῦ Ἰσοῦ ὑπόνοιαν οὐ μόνον
οὐκ ἀναιρεῖ, ἀλλὰ καὶ θεβαιοῖ. Διὸ καὶ ἀλλαγῶ εἰπόντων
αὐτῶν, δι «Ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν», οὐκ ἀνεῖλε τὴν ὑπόνοι-
5 αν, ἀλλὰ καὶ ἐθεβαίωσεν εἰπὼν «Ἴνα δὲ εἰδῆτε, δι ἐξου-
σίαν ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀφιέναι ἁμαρτίας ἐπὶ τῆς
γῆς, λέγει τῷ παραλυτικῷ Ἄρον τὸν κράσβατόν σου, καὶ
περιπάτει».

Ἐκεῖνο μὲν οὖν τὸ πριερον ἐπέτεινε, τὸ ἴσον ἑαυτὸν
10 ποιεῖν τῷ Θεῷ, δεικνὺς δι οὐκ ἔστιν ἀντίθεος, ἀλλὰ καὶ τὰ
αὐτὰ λέγει καὶ τὰ ἀδιὰ ἐκείνω διδάσκει λοιπὸν πρὸς τὴν
τοῦ Σαββάτου λύσιν ἴσταιαι λέγων «Οὐ Μωϋσοῦς δέδωκεν
ὑμῖν τὸν νόμον καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν τηρεῖ τὸν νόμον;». Ὡσανεὶ
ἔλεγεν Εἶπεν ὁ νόμος, Οὐ φονεύσεις· ὑμεῖς δὲ φονεύε-
15 τε, καὶ ἐμοὶ ἐγκαλεῖτε ὡς παραβαίνοντι τὸν νόμον; Διατί
δὲ εἶπεν, «Οὐδεὶς»; Ὅτι πάντες ἐζήτουν αὐτὸν ἀποκτεῖναι.
Ἐγὼ μὲν οὖν εἰ καὶ ἔλυσα τὸν νόμον, φηοῖν, ἀλλὰ ἀνθρω-
πον οὔσας· ὑμεῖς δὲ παραβαίνετε ἐπὶ κακῷ. Τὸ ἐμὸν εἰ
καὶ παράθασις ἦν, ἀλλ' ἐπὶ σωτηρίᾳ, καὶ οὐκ ἐχρῆν ὑφ' ἡ-
20 μῶν τῶν τὰ μεγάλα παραβαινόντων ἐμὲ κρίνεσθαι. Τὸ γὰρ
ὑμέτερον, ἀναιροπὴ τοῦ νόμου παντός.

Εἶτα καὶ ἐπαγωνίζεται, καίτοι πολλὰ καὶ πάλαι δια-
λεχθεὶς· ἀλλὰ τότε μὲν ὑψηλότερον καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν τὴν
αὐτοῦ, νῦν δὲ ταπεινότερον. Τί δήποτε; Ὅτι οὐκ ἐβούλει ο
25 συνεχῶς παρακνίξειν αὐτούς. Νῦν γὰρ τὰ τῆς ὀργῆς ἐπι-
τέτατο, καὶ εἰς φθόνον προήεσαν. Διὸ μένει, δύο τούτοις
κατασιέλλων αὐτούς· τῷ τε ἐλέγξαι αὐτῶν τὸ ἰόλμημα καὶ

5. Ματθ. 5, 17.

6. Αὐτόθι 9, 6.

νομίσετε ὅτι ἦλθα διὰ νὰ καταργήσω τὸν νόμον ἢ τοὺς Προφήτας»⁵. Ἔτσι ἐγνώριζε νὰ ἀφαιρῇ τὰς πονηρὰς ὑποψίας πού εἶχαν εἰς τὸν νοῦν των. Ἐδῶ ὅμως τὴν ὑποψίαν περὶ τῆς ἰσότητος ὅχι μόνον δὲν τὴν ἀφαιρεῖ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιβεβαιώνει. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς ἄλλην περίπτωση, ὅταν οἱ Ἰουδαῖοι τοῦ εἶπαν «Κάμνεις τὸν ἑαυτὸν σου Θεόν», δὲν ἀφῆρεσεν ἀπὸ αὐτοὺς τὴν ὑποψίαν, ἀλλὰ τὴν ἐπεβεβαίωσε καὶ εἶπεν· «Ἀλλὰ διὰ νὰ μάθετε ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ συγχωρῇ ἁμαρτίας ἐπὶ τῆς γῆς, τότε λέγει εἰς τὸν παραλυτικόν· Σήκω ἑπάνω, πάρε τὸ κρεβάτι σου καὶ πήγαινε εἰς τὴν οἰκίαν σου»⁶.

Ἐκεῖνο λοιπὸν πού ἐλέχθη προηγουμένως, ἐπιβεβαιώνει, ὅτι κάμνει τὸν ἑαυτὸν του ἴσον μὲ τὸν Θεόν καὶ ἀποδεικνύει ὅτι δὲν εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ λέγει τὰ ἴδια, πού λέγει ἐκεῖνος καὶ διδάσκει τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνον. Τέλος φθάνει καὶ εἰς τὴν κατηγορίαν τῆς καταργήσεως τοῦ Σαββάτου καὶ λέγει· «Δὲν σὰς ἔδωσεν ὁ Μωϋσῆς τὸν νόμον καὶ ὅμως κανεῖς ἀπὸ σὰς δὲν τηρεῖ τὸν νόμον;». Σὰν νὰ τοὺς ἔλεγεν· Εἶπεν ὁ νόμος· «Δὲν θὰ φονεύσης», σεῖς ὅμως φονεύετε καὶ κατηγορεῖτε ἐμὲ ὡς παραβάτην τοῦ νόμου; Καὶ διατί εἶπε «Κανεῖς»; Διότι ὅλοι ἐζήτησαν νὰ τὸν φονεύσουν. Ἄν ἐγὼ παρέβην τὸν νόμον, λέγει, τὸ ἔκαμα διὰ νὰ σώσω ἄνθρωπον. Σεῖς ὅμως τὸν παραβαίνετε διὰ νὰ κάμετε τὸ κακόν. Καὶ ἂν ἀκόμη ἔκαμα παράβασιν, τὸ ἔκαμα διὰ σωτηρίαν καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ κρίνωμαι ἀπὸ σὰς, πού κάμνετε τὰς μεγαλυτέρας παραβάσεις. Διότι ἐκεῖνο πού κάμνετε σεῖς, εἶναι τελεία ἀνατροπὴ τοῦ νόμου.

Ἐπειτα ἀγωνίζεται ἀκόμη, ἂν καὶ πολλὰ εἶχε πραγματευθῆ παλαιότερον. Ἀλλὰ τότε ὠμίλει εἰς ὕψος ὑψηλότερον καὶ σύμφωνον μὲ τὴν ἀξίαν του, τώρα ὅμως εἰς ὕψος ταπεινότερον. Διατί ἄρά γε; Διότι δὲν ἤθελε νὰ τοὺς ἐρεθίζῃ διαρκῶς. Διότι τώρα ἡ ὀργὴ των εἶχεν ἐνταθῆ καὶ εἶχαν φθάσει μέχρι τοῦ φόνου. Διὰ τοῦτο ἐπιμένει νὰ κατευνάσῃ αὐτοὺς μὲ τοὺς ἐξῆς δύο τρόπους, δηλαδὴ καὶ μὲ τὸν

εἰπεῖν, «Τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι;», καὶ τῷ μετ' ἐπεικειάς εἰπεῖν, «Ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν λελάληκε», καὶ τῷ δεῖξαι ὅτι φονῶντες οὐκ εἰσὶν ἄξιοι κρίνειν ἕτερον.

Σὺ δὲ ὄρα καὶ τῆς ἐρωτήσεως τὸ ταπεινὸν τῆς τοῦ
 5 Χριστοῦ, καὶ τῆς ἀποκρίσεως ἐκείνων τὸ θρασύ. «Δαιμό-
 νιον ἔχεις· τίς σε ζητεῖ ἀποκτεῖναι;». Ὁργῆς τὸ ρῆμα καὶ
 θυμοῦ, καὶ ψυχῆς ἀναιοχυντούσης ἐπὶ τῷ παραδόξως ἐλη-
 λέγχθαι, καὶ προκαταπλητιομένης αὐτῶν, ὡς ῥονιο. Καθά-
 περ γὰρ λησθαί τινες ἄδοτες ἐπὶ ταῖς ἐπιβουλαῖς εἶτα βου-
 10 λόμενοι ἀφύλακτον ἐργάσασθαι τὸν ἐπιβουλευόμενον, διὰ τῆς
 σιωπῆς τοῦτο ποιοῦσιν, οὕτω καὶ οὗτοι. Αὐτὸς δὲ ἀφείς ἐ-
 λέγξαι τοῦτο, ὥστε μὴ ἀναιοχυντιέτους ποιῆσαι, πάλιν τῆς
 ἀπολογίας ἄπεται τῆς ὑπὲρ τοῦ Σαββάτου, ἀπὸ τοῦ νόμου
 συλλογιζόμενος αὐτοῦς.

15 3. Καὶ ὄρα πῶς συνειῶς. Οὐδὲν θαυμασιόν, φησὶν,
 εἰ ἐμοῦ παρακούετε, ὅπου γε τοῦ νόμου, οὐ δοκεῖτε ἀκούειν
 καὶ ὃν νομίζετε παρὰ Μωϋσοῦς δεδῶσθαι, παρακούετε. Οὐδὲν
 οὖν κοινόν, εἰ τοῖς ἐμοῖς οὐ προσέχετε λόγοις. Ἐπειδὴ γὰρ
 ἔλεγον, ὅτι «Μωϋσεὶ λελάληκεν ὁ Θεός, τοῦτον δὲ οὐδὲ οἴ-
 20 δαμεν πόθεν εἶσιν», δείκνυσι ὅτι καὶ εἰς ἐκεῖνον ὑβρίζον καὶ
 γὰρ τὸν νόμον ἐκεῖνος ἔδωκε, καὶ οὐκ ἤκουσαν. «Ἐν ἔργον
 ἐποίησα καὶ πάντες θαυμάζετε». Σκόπει πῶς ἔνθα ἂν ἀπο-
 λογήσασθαι δέη καὶ ὡς ἔγκλημα δέχεσθαι τὸ γεγονός, οὐ
 μέμνηται τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ τὸ αὐτοῦ πρόσωπον εἰσάγει. «Ἐν
 25 ἔργον ἐποίησα». Θέλει δεῖξαι, ὅτι τὸ μὴ ποιῆσαι, λῦσαι τὸν
 νόμον ἦν καὶ ὅτι εἰσὶ πολλὰ τοῦ νόμου κυριώτερα· καὶ ὅτι
 ἐντολὴν ἠνέσχεται δέξασθαι Μωϋσοῦς κατὰ τοῦ νόμου, καὶ τοῦ

ἔλεγχον τοῦ ἐγκλήματός των λέγων «Διατί ζητεῖτε νὰ μὲ φονεύσετε;» καὶ μὲ τὸ ὅτι ὠμίλησε μὲ μετριοπάθειαν «Ἄνθρωπον, ποῦ σᾶς εἶπε τὴν ἀλήθειαν», ἀποδεικνύων ὅτι αὐτοὶ ποῦ ἐσκέπτοντο νὰ φονεύσουν, δὲν ἦσαν ἄξιοι νὰ κρίνουν ἄλλον.

Σὺ ὅμως παρατήρησε τὴν μετριοπάθειαν τῆς ἐρωτήσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν θρασύτητα τῆς ἀπαντήσεως ἐκείνων. «Δαιμόνιον ἔχεις. Ποῖος ζητεῖ νὰ σὲ φονεύσῃ;». Τὰ λόγια των φανερῶν ὀργὴν καὶ μανίαν καὶ ψυχὴν ἀναισχυτον, διότι ὁ ἔλεγχός των ὑπῆρξεν ἀπροσδόκητος καὶ ἐνόμισαν ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τοὺς ἐπροκάλει. Διότι, ὅπως μερικοὶ λησταί, τραγουδοῦν ὅταν στήνουν ἐνέδραν καὶ ἔπειτα, ὅταν θέλουν νὰ μὴ γίνουν ἀντιληπτοὶ ἀπὸ τὸ θῦμα των, ἐργάζονται σιωπηλά; ἔτσι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι. Ὁ Χριστὸς ὅμως ἀφοῦ ἔπαυσε νὰ τοὺς ἐλέγχη, διὰ νὰ μὴ τοὺς κάμῃ περισσότερο ἀναισχύντους, πάλιν θίγει τὴν κατάργησιν τοῦ Σαββάτου, συζητῶν μὲ αὐτοὺς διὰ τὸν νόμον.

3. Καὶ κοίταξε πόσον συνετά. Δὲν εἶναι ἄξιον ἀπορίας, λέγει, ἐὰν δὲν ὑπακούετε εἰς ἐμέ, ἐφ' ὅσον δὲν φαίνεσθε νὰ ὑπακούετε εἰς κάποιον νόμον καὶ μάλιστα δὲν πειθαρχεῖτε οὔτε εἰς αὐτὸν ποῦ θεωρεῖτε ὅτι ἐδόθη ἀπὸ τὸν Μωϋσῆν. Δὲν εἶναι λοιπὸν κάτι τὸ νέον, ἐὰν δὲν προσέχετε εἰς τὰ λόγια μου. Καὶ ἐπειδὴ ἰσχυρίζοντο ὅτι «Ἡμεῖς γνωρίζομεν, ὅτι εἰς τὸν Μωϋσῆν ὠμίλησεν ὁ Θεός, ἀλλὰ δι' αὐτὸν δὲν ξεύρομεν ἀπὸ ποῦ εἶναι», ἀποδεικνύει ὅτι ὕβριζαν καὶ τὸν Μωϋσῆν. Διότι ἐκεῖνος τοὺς ἔδωσε τὸν νόμον, ἀλλὰ δὲν τὸν ὑπήκουον. «Ἐνα ἔργον ἔκαμα καὶ ἐμείνατε ὅλοι κατὰ πληκτοί». Παρατήρησε μὲ ποῖον τρόπον, ὅπου πρέπει νὰ ὑπερασπίσῃ τὸν ἑαυτὸν του καὶ δέχεται τὸ γεγονός ὡς κατηγορίαν, δὲν ἐνθυμεῖται τὸν Πατέρα, ἀλλὰ εἰσάγει τὸ ἰδικόν του πρόσωπον. «Ἐνα ἔργον ἔκαμα». Θέλει ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἐκεῖνο ποῦ δὲν ἔκαμεν, ἦτο ἢ κατάλυσις τοῦ νόμου, ὅτι ὑπῆρχαν πολὺ σπουδαιότερα ἀπὸ τὸν νόμον καὶ ὅτι ὁ Μωϋσῆς εἶχε λάβει ἐντολὴν ἐναντίον τοῦ νόμου καὶ μάλιστα

νόμον κυριωτέραν. Τοῦ γὰρ Σαββάτου ἡ περιτομὴ κυριω-
τέρα· καίτοι οὐκ ἔστι τοῦ νόμου, ἀλλὰ τῶν πατέρων.

Ἐγὼ δὲ καὶ τῆς περιτομῆς τὸ κυριώτερον ἐποίησα
καὶ κρεῖττον. Εἶτα οὐ μέμνηται ἐπιτολῆς νομικῆς· οἶον, ὅτι
5 οἱ ἱερεῖς τὸ Σάββατον βεβηλοῦσι, καθάπερ ἤδη εἶπεν, ἀλλ'
ἐκ μείζονος περιουσίας. Τὸ δέ, Θαυμάζετε, τοῦτό ἐστι,
θοροβεῖσθε, ταράττεσθε. Εἰ γὰρ ἔδει εἶναι βέβαιον τὸν νό-
μον, οὐκ ἂν ἡ περιτομὴ αὐτοῦ κυριωτέρα ἦν. Καὶ οὐκ εἶπεν,
ὅτι μείζον ἐποίησα τῆς περιτομῆς· ἀλλ' ἐκ περιουσίας ἐλέγ-
10 χει τῷ εἰπεῖν· «Εἰ περιτομὴν λαμβάνει ἄνθρωπος». Ὁρᾷς
ὅτι τότε μάλιστα ἴσταιται ὁ νόμος, ὅταν αὐτὸν λύῃ; ὁρᾷς ὅτι
ἡ τοῦ Σαββάτου λύσις τήρησις ἐστὶ τοῦ νόμου; ὡς εἰ μὴ
ἐλύθη τὸ Σάββατον, ἀνάγκη τὸν νόμον ἦν λυθῆναι· ὥστε
καὶ ἐγὼ ἔσποιησα αὐτόν. Καὶ οὐκ εἶπεν, Ἐμοὶ χολᾶτε, ὅτι μεί-
15 ζον περιτομῆς εἰργασάμην· ἀλλὰ τὸ γεγονὸς νόμον εἰπὼν,
αὐτοῖς τὴν κρίσιν ἐπέτρεψεν, εἰ μὴ περιτομῆς ἀναγκαιότερον
ὀλόκληρος ὑγίεια. Ἴνα σημεῖον λάβῃ ὁ ἄνθρωπος οὐδὲν
πρὸς ὑγείαν συντελοῦν, λύεται νόμος, φησί· Ἴνα νόσου το-
σαύτης ἀπαλλαγῇ, δυσχεραίνετε, καὶ ἀγανακτεῖτε;
20 «Μὴ κρίνετε κατ' ὄψιν». Τί ἐστὶ, «Κατ' ὄψιν»; Μὴ
ἐπειδὴ Μωϋσῆς μείζονα παρ' ὑμῖν ἔχει τὴν δόξαν, ἀπὸ τοῦ
τῶν προσώπων ἀξιόματος φέρετε τὴν ψῆφον· ἀλλ' ἀπὸ τῆς
τῶν πραγμάτων φύσεως· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ δικαίως κρίναι.
Διατί γὰρ οὐδεὶς ἀνεκάλεσε Μωϋσεῖ; διατί οὐδεὶς ἠπείδθησε
25 κελεύοντι τὸ Σάββατον λυεσθαι ὑπὸ ἐπιτολῆς ἕξωθεν ἐπεισε-
νεχθείσης τῷ νόμῳ; Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν τοῦ οἰκείου νόμου
ἀνέχεται ἐπιτολὴν εἶναι κυριωτέραν, ἐπιτολὴν, τὴν οὐκ ὑπὸ
τοῦ νόμου εἰσενεχθεῖσαν, ἀλλ' ἕξωθεν ὅπερ ἐστὶ μάλιστα

μεγαλυτέρας ἀξίας ἀπὸ τὸν νόμον. Διότι ἡ περιτομὴ ἦτο σπουδαιότερα ἀπὸ τὸ Σάββατον, μολονότι δὲν προήρχετο ἀπὸ τὸν νόμον ἀλλ' ἀπὸ τοὺς πατέρας.

Ἐγὼ ὅμως ἔκαμα σπουδαιότερον καὶ ἀνώτερον ἔργον ἀπὸ τὴν περιτομήν. Ἐπειτα δὲν ἐνθυμεῖται νομικὴν ἐντολήν, ὅπως ὅτι οἱ ἱερεῖς παραβιάζουν τὸ Σάββατον, ὅπως ἤδη εἶπεν, ἀλλ' ὁμιλεῖ μὲ μεγαλυτέραν αὐθεντίαν. Ἡ δὲ λέξις, 'Θαυμάζετε', σημαίνει ἀνησυχεῖτε, ταραττεσθε. Διότι, ἐὰν ἔπρεπε νὰ τηρῆται ὁ νόμος αὐστηρῶς, δὲν θὰ ἦτο ἡ περιτομὴ ἰσχυροτέρα ἀπὸ αὐτόν. Καὶ δὲν εἶπεν, ὅτι ἔκαμα ἔργον μεγαλύτερον ἀπὸ τὴν περιτομήν, ἀλλὰ τοὺς ἐλέγχει μὲ αὐθεντίαν λέγων· «Ἐὰν ἓνας ἄνθρωπος περιτέμνεται». Παρατηρεῖς ὅτι τότε μάλιστα τηρεῖται ὁ νόμος, ὅταν τὸν παραβιάζη; Παρατηρεῖς ὅτι ἡ παραβίασις τοῦ Σαββάτου εἶναι τήρησις τοῦ νόμου; καὶ ὅτι, ἂν δὲν παρεβιάσθη τὸ Σάββατον, ἦτο ἀνάγκη νὰ παραβιασθῇ ὁ νόμος; ὥστε ἐγὼ τὸν ἐπεκύρωσα. Δὲν εἶπεν, Ὅργιζεσθε ἐναντίον μου, διότι ἔκαμα ἔργον σπουδαιότερον ἀπὸ τὴν περιτομήν, ἀλλ' ἀφοῦ ἀνέφερε τὸ γεγονός, ἄφησεν αὐτοὺς νὰ κρίνουν, ἂν ὀλόκληρος ἡ θεραπεία ἐνὸς ἀνθρώπου ἦτο ἀναγκαιοτέρα ἀπὸ τὴν περιτομήν. Παραβιάζεται ὁ νόμος, λέγει, διὰ νὰ λάβῃ ὁ ἄνθρωπος ἀπόδειξιν, ἡ ὁποία δὲν συμβάλλει καθόλου εἰς τὴν υἰγιάν του. Ὅργιζεσθε ὅμως καὶ ἀγανακτεῖτε, ὅταν πρόκειται ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τόσοσ βαρεῖαν νόσον;

«Μὴ κρίνετε κατὰ τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα». Τί σημαίνει «Κατὰ τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα»; Ἐπειδὴ ὁ Μωϋσῆς τιμᾶται περισσότερο ἀπὸ σᾶς, μὴ κρίνετε ἀπὸ τὴν ἀξίαν τοῦ προσώπου, ἀλλ' ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων. Διότι αὐτὸ ἀπαιτεῖ ἡ δικαία κρίσις. Διατί δὲν κατηγόρησε κανεὶς τὸν Μωϋσῆν; Διατί κανεὶς δὲν ἀπειθάρχησεν, ὅταν ἐκεῖνος ἐπέβαλε τὴν παράβασιν τοῦ Σαββάτου ἀπὸ ἐντολήν πού προσετέθη εἰς τὸν νόμον ἀπὸ ἔξω; Ἄλλ' ὁ Μωϋσῆς ἀνέχεται νὰ εἶναι κυριωτέρα ἐντολὴ τοῦ νόμου, ἐντολὴ ἡ ὁποία δὲν εἰσήχθη ἀπὸ τὸν νόμον ἀλλ' ἀπὸ ἔξω, πρᾶγμα πού εἶναι

θαυμασιόν· ὑμεῖς δὲ οἱ οὐ νομοθέται, πέρα τοῦ μέτρου ἐκδικεῖτε τὸν νόμον καὶ ἀμύνετε αὐτῷ.

Ἄλλὰ ἀξιοπισιότερος ὑμῶν ἐστὶν ὁ Μωϋσῆς, ὁ κελεύων λύεσθαι τὸν νόμον παρὰ ἐπιτολῆς οὐ νομίμης. Τῷ γοῦν
 5 εἶπεῖν, Ὅλον ἄνθρωπον, δείκνυσι καὶ μερικὴν ὑγείαν οὐσαν τὴν περιτομήν. Καὶ τίς ἢ ὑγεία τῆς περιτομῆς; «Ψυχή», φησί, «πᾶσα, ἣτις ἐὰν μὴ περιμηθῆ, ἐξολοθρευθήσεται». Ἐγὼ δὲ οὐκ ἀπὸ μέρους κεκακωμένον, ἀλλ' ὅλον διεφθαρμένον ἀνέσκησα. «Μὴ κρίνετε, τοῖνον καὶ ὄψιν».
 10 Τοῦτο πειθώμεθα μὴ τοῖς τότε εἰρησθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν, ὥστε μηδενὶ πράγματι διαφθείρειν τὸ δίκαιον, ἀλλὰ πάντα ὑπὲρ τούτου ποιεῖν· εἴτε πένης, εἴτε πλούσιος ἢ τις, μὴ τοῖς προσώποις προσέχειν, ἀλλὰ τὰ πράγματα ἐξετάζειν. «Οὐκ ἐλεήσεις», φησί, «πένητα ἐν κρίσει». Τί δὴ ἐστὶ τὸ
 15 λεγόμενον; Μὴ κατακλασθῆς, μηδὲ ἐπικαμφθῆς, φησὶν, ἐὰν πένης ὁ ἀδικῶν τύχη. Εἰ δὲ πένητι χαρίζεσθαι οὐ χρεῖ, πολλῷ μᾶλλον πλουτοῦντι.

Ταῦτα δὲ λέγω, οὐ πρὸς τοὺς δικάζοντας μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς πάντας ἀνθρώπους, ὥστε μηδαμοῦ διαφθείρειν
 20 τὸ δίκαιον, ἀλλὰ πανταχοῦ ἀκέραιον φυλάττειν. «Ἀγαπᾶ», φησί, «δικαιοσύνην ὁ Κύριος. Ὁ δὲ ἀγαπῶν τὴν ἀδικίαν, μισεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν». Μὴ δὴ μισήσωμεν τὰς ἑαυτῶν ψυχάς, μηδὲ ἀγαπήσωμεν ἀδικίαν. Πάντως γὰρ αὐτῆς τὸ κέρδος νῦν μικρὸν καὶ οὐδέν· ἀλλ' εἰς τὸ μέλλον μεγάλα
 25 ζημιοῖ· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐνταῦθα αὐτῆς ἀπολαυσομεθα. Ὅταν γὰρ μετὰ συνειδότιος πονηροῦ τρυφῶμεν, ἄρα οὐχὶ κόλασις καὶ τιμωρία τοῦτο;

Ἀγαπήσωμεν τοῖνον τὸ δίκαιον, καὶ μηδαμοῦ παραβλάψωμεν τοῦτον τὸν νόμον. Τί γὰρ δυνησόμεθα ἐκ τοῦ παρόν-

8. Γεν. 17, 14.

9. Ἐξ. 23, 3.

10. Ψαλμ. 10, 6.

ἄξιον θαυμασμοῦ, σεις ὅμως ἂν καὶ δὲν εἴσθε οἱ νομοθέται, διεκδικεῖτε τὸν νόμον ὑπερμέτρως καὶ τὸν προστατεύετε.

Ἄλλ' ὁ Μωϋσῆς εἶναι περισσότερο ἀξιόπιστος ἀπὸ σαῶς, διότι αὐτὸς διέταξε νὰ παραβιάζεται ὁ νόμος ἀπὸ ἐντολήν ποῦ δὲν ὑπάρχει εἰς αὐτόν. Ὅταν λοιπὸν εἶπεν, Ὁλόκληρον ἄνθρωπον, δηλώνει ὅτι ἡ περιτομὴ εἶναι μόνον ἓνα μέρος τῆς ὑγείας. Καὶ ποῖα εἶναι ἡ ὑγεία ἀπὸ τὴν περιτομήν; «Κάθε ψυχὴ», λέγει ὁ Προφήτης, «ἐὰν δὲν περιτηθῆ, θά ἐξολοθρευθῆ»⁸. Ἐγὼ ὅμως ὄχι μόνον ἐξησθενημένον μέρος ἀλλ' ὀλόκληρον ἄνθρωπον κατεστραμμένον ἐθεράπευσα. «Μὴ κρίνετε, λοιπὸν, κατὰ τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα». Ἄς πειθοῦμεν, ὅτι τοῦτο δὲν ἐλέχθη μόνον δι' ἐκείνους ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς, διὰ νὰ μὴ προσπαθοῦμεν νὰ διαφθείρωμεν τὸ δίκαιον διὰ κανένα λόγον. Καὶ εἴτε εἶναι κανεὶς πλούσιος, εἴτε πτωχός, ἄς μὴ προσέχη μόνον τὰ πρόσωπα, ἀλλ' ἄς ἐξετάζη τὰ πράγματα. «Δὲν θὰ εὐσπλαχνισθῆς», λέγει ὁ Προφήτης, «πτωχὸν ὁ ὁποῖος κρίνεται»⁹. Τί σημαίνει τοῦτο; Νὰ μὴ λυπηθῆς, λέγει, οὔτε νὰ καμφθῆς, ἐὰν ἐκεῖνος ποῦ ἀδικεῖ εἶναι κατὰ τύχην πτωχός. Ἐὰν δὲ δὲν πρέπει νὰ κάμνη κανεὶς χάριν εἰς τὸν πτωχόν, πολὺ ὀλιγώτερον δὲν πρέπει νὰ κάμνη εἰς τὸν πλούσιον.

Αὐτὰ δὲν τὰ λέγω μόνον εἰς τοὺς δικαστάς, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους διὰ νὰ μὴ παραβιάζεται ἀπὸ κανέναν τὸ δίκαιον, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸ τηροῦν ὅλοι ἀκέραιον. Διότι ὁ Προφήτης λέγει· «Ἀγαπᾶ τὴν δικαιοσύνην ὁ Κύριος. Ἐκεῖνος ὅμως ποῦ ἀγαπᾶ τὴν ἀδικίαν, τὴν ἰδικὴν του ψυχὴν μισεῖ»¹⁰. Ἄς μὴ μισήσωμεν λοιπὸν τὰς ψυχὰς μας καὶ ἄς μὴ ἀγαπήσωμεν τὴν ἀδικίαν. Διότι ὅπωςδήποτε τὸ κέρδος ἀπὸ αὐτὴν τώρα εἶναι μικρὸν καὶ μηδαμινόν, ἀλλ' εἰς τὸ μέλλον θὰ μᾶς βλάβῃ πολὺ καὶ μᾶλλον οὔτε ἐδῶ θὰ τὴν ἀπολαύσωμεν. Διότι, ὅταν παραδιδώμεθα εἰς τὴν τρυφελότητα, ἴρα αὐτὸ δὲν εἶναι κόλασις καὶ τιμωρία;

Ἄς ἀγαπήσωμεν λοιπὸν τὴν δικαιοσύνην καὶ ἄς μὴ παραβῶμεν ποτὲ αὐτόν τὸν νόμον. Διότι, τί θὰ ἠμπορέσω-

ιος καρπώσασθαι βίου, ἂν μὴ λαβόντες ἀρετὴν ἀπέλθωμεν;
 Τί δὲ ἐκεῖ ἡμῶν προσιήσεται; φιλία καὶ συγγένεια καὶ ἡ
 τοῦ δεῖνος χάρις; Καὶ τί λέγω ἡ τοῦ δεῖνος χάρις; Κἂν
 γὰρ τὸν Νῶε, κἂν τὸν Ἰώβ, κἂν τὸν Δαυιδ ἔχωμεν πα-
 5 τέρα, οὐδὲν ἡμᾶς ὠφελήσεται τοῦτο, διὰ τὸν οἰκείων
 ἔργων ὧμεν προδεδομένοι. Ἄλλ' ἐνὸς ἡμῖν δεῖ μόνου, ἀρε-
 τῆς τῆς κατὰ τὴν ψυχὴν. Αὕτη ἡμᾶς διασῶσαι δυνήσεται,
 καὶ ἀπαλλάξαι τοῦ αἰωνίου πυρός. Αὕτη παραπέμψει εἰς
 τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυ-
 10 χεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ
 Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
 Ἄμήν.

μεν ν' ἀπολαύσωμεν ἀπὸ τὴν παροῦσαν ζωὴν, ἂν δὲν φύγωμεν ἀπὸ αὐτὴν ἀφοῦ πάρωμεν μαζί μας τὴν ἀρετὴν; Τί θὰ μᾶς προστατεύσῃ ἐκεῖ; Ἡ φιλία καὶ ἡ συγγένεια καὶ ἡ χάρις τοῦ τάδε; Καὶ διατί λέγω ἡ χάρις τοῦ τάδε; Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ἔχωμεν πατέρα τὸν Νῶε ἢ τὸν Ἰὼβ ἢ τὸν Δανιήλ, αὐτὸ δὲν θὰ μᾶς ὠφελήσῃ εἰς τίποτε, ὅταν ἔχωμεν προδοθῆ ἀπὸ τὰ ἴδια μας τὰ ἔργα. Ἄλλ' ἀπὸ ἓνα μόνον ἔχομεν ἀνάγκην, ἀπὸ τὴν ἀρετὴν τῆς ψυχῆς. Μόνον αὐτὴ θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μᾶς σώσῃ καὶ νὰ μᾶς προφυλάξῃ ἀπὸ τὸ αἰώνιον πῦρ. Αὐτὴ θὰ μᾶς στείλῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τὴν ὁποίαν εἶθε ὀλοὶ μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ν΄.

Ἰω. 7,25 - 36

«Ἐλεγον οὖν τινες ἐκ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν Οὐχ οὗτός ἐστιν ὃν ζητοῦσιν ἀποκτεῖναι; Καὶ ἴδε παρρησία λαλεῖ καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσι. Μή τι ἀληθῶς ἔγνωσαν οἱ ἄρχοντες, ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ Χριστός; Ἀλλὰ τοῦτον οἶδαμεν πόθεν ἐστίν».

1. Οὐδὲν ἀπλῶς ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς κεῖται Πνεύματι γὰρ εἰρημέναι εἰσὶν ἀγίῳ. Διὸ πάντα μετὰ ἀκριβείας
10 ἐξετάζωμεν. Καὶ γὰρ ἀπὸ μιᾶς λέξεως ἔνεσιν ὀλόκληρον εὐρεῖν νοῦν, οἷον δὴ καὶ νῦν ἡμῖν ἐστι προκείμενον. «Πολλοὶ γὰρ ἐκ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν ἔλεγον Οὐχ οὗτός ἐστιν ὃν ζητοῦσιν ἀποκτεῖναι; Καὶ ἴδε παρρησία λαλεῖ, καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσι». Τί δήποτε πρόσκειται, Τῶν Ἱεροσολυμιτῶν;
15 Δείκνυσιν ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι οἱ μάλιστα τῶν μεγάλων ἀπολελανκότες σημείων, οὗτοι πάντων ἦσαν ἐλεεινότεροι, οἱ τῆς θεότητος αὐτοῦ σημεῖον ἑωρακότες μέγιστον, τὸ πᾶν τῇ κρίσει τῶν ἀρχόντων ἐπίτερον τῶν διεφθαρμένων.

Ἡ γὰρ οὐ μέγα σημεῖον, μαινομένους καὶ φονῶντας
20 καὶ περιόντας καὶ ζητοῦντας ἀνελεῖν καὶ κατέχοντας ἐν χερσίν, ἠουχάζειν ἐξαίφνης; τίς γὰρ ἂν τοῦτο ἐποίησε; τίς ὀλόκληρον μανίαν οὕτως ἔσθεσεν; Ἀλλ' ὅμως μετὰ ισοαῦτα σημεῖα, ὄρα τὴν ἄνοιαν καὶ τὴν μανίαν. «Οὐχ οὗτός ἐστιν ὃν ζητοῦσιν ἀποκτεῖναι;». Ὅρα πῶς ἐαυτῶν κατηγοροῦσι,
25 «Ὁν ζητοῦσι», φησὶν, «ἀποκτεῖναι καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσι». Καὶ οὐχ ἀπλῶς οὐδὲν αὐτῷ λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ παρρησιαζομένῳ ὁ γὰρ παρρησία λαλῶν καὶ μετ' ἐλευθερίας ἀπάσης, μᾶλλον ἂν αὐτοὺς παρώξυνεν ἄλλ' οὐδὲν ἐποίουν. «Μήποτε

ΟΜΙΛΙΑ Ν΄.

Ἰω. 7,25 - 36

Ἔλεγαν λοιπὸν μερικοὶ ἀπὸ τοῦς Ἱεροσολυμίτας· Δὲν εἶναι αὐτὸς ποὺ ζητοῦν νὰ φονεύσουν; Καὶ ἰδές, ὁμιλεῖ δημοσίᾳ καὶ δὲν τοῦ λέγουν τίποτε. Μήπως ἐννόησαν πραγματικὰ οἱ ἄρχοντες ὅτι αὐτὸς εἶναι ἀληθινὰ ὁ Χριστός; Ἄλλὰ δι' αὐτὸν ξεύρομεν ἀπὸ ποῦ εἶναι»¹.

1. Τίποτε δὲν ἔχει τεθῆ εἰς τὰς ἀγίας Γραφᾶς τυχαίως. Διότι εἶναι ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Διὰ τοῦτο ἄς ἐξετάζωμεν τὸ καθὲ τι μὲ ἐπιμέλειαν. Διότι εἶναι δυνατὸν ἀπὸ μίαν λέξιν νὰ ἀνακαλύψωμεν ὀλόκληρον νόημα, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ τώρα μὲ τὴν περικοπὴν ποὺ ἔχομεν ἐνώπιόν μας. «Ἔλεγαν λοιπὸν πολλοὶ ἀπὸ τοῦς Ἱεροσολυμίτας· Δὲν εἶναι αὐτὸς ποὺ ζητοῦν νὰ φονεύσουν; Καὶ ἰδές ὁμιλεῖ δημοσίᾳ καὶ δὲν τοῦ λέγουν τίποτε». Διατί ἀναφέρονται οἱ Ἱεροσολυμίται; Ὁ Εὐαγγελιστὴς δεικνύει ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν ἀπολαῦσει τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ θαύματα ἦσαν οἱ ἀθλιώτεροι ἀπὸ ὄλους, διότι αὐτοὶ ἂν καὶ εἶχαν ἰδεῖ πολὺ μεγάλην ἀπόδειξιν τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ, ἄφηναν τὰ πάντα εἰς τὴν κρίσιν τῶν διεφθαρμένων ἀρχόντων των.

Ἡ δὲν ἦτο μεγάλη ἀπόδειξις τὸ γεγονὸς ὅτι, ἐνῶ ἐμαίνοντο καὶ ἐσκέποντο τὸν φόνον καὶ περιφερόμενοι ἐζήτουν νὰ τὸν φονεύσουν καὶ ἐνῶ τὸν εἶχαν εἰς τὰ χέρια τους, ἠσύχασαν αἰφνιδίως; Ποῖος θὰ ἤμποροῦσε νὰ τὸ κάμη αὐτό; Ποῖος κατέπαυσε τόσην μανίαν; Ἄλλ' ὕστερα ἀπὸ τόσα θαύματα, πρόσεχε τὴν μωρίαν καὶ τὴν μανίαν των· «Δὲν εἶναι αὐτὸς ποὺ ζητοῦν νὰ φονεύσουν;». Πρόσεχε μὲ ποῖον τρόπον κατηγοροῦν τοὺς ἑαυτοὺς των. «Αὐτὸς ποὺ ζητοῦν νὰ φονεύσουν καὶ δὲν τοῦ λέγουν τίποτε». Καὶ ὅχι μόνον δὲν τοῦ λέγουν τίποτε, ἀλλὰ καὶ ὁμιλεῖ δημοσίᾳ. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ὁμιλεῖ δημοσίᾳ καὶ μὲ πλήρη ἐλευθερίαν μᾶλλον θὰ τοὺς ἐξώργιζε περισσότερο. Ἄλλὰ δὲν ἔκα-

ἀληθῶς ἔγνωσαν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός;». Ἐμῖν δὲ τί δοκεῖ; ποίαν περὶ αὐτοῦ φέρετε ψῆφον.

Τὴν ἐναντίαν, φησί. Διὰ τοῦτο ἔλεγον. «Ἀλλὰ τοῦτον οἶδαμεν πόθεν ἐστίν». Ὡ τῆς πονηρίας! ὦ τῆς ἐναντιολογίας! οὐδὲ ταῖς τῶν ἀρχόντων ἔπονται ψήφοις, ἀλλ' ἐτέραν ἐκφέρουσι διεφθαρμένην καὶ τῆς οἰκείας ἀνοίας ἀξίαν. «Οἶδαμεν αὐτόν», φησί, «πόθεν ἐστίν· ὁ δὲ Χριστός διὰν ἔρχηται, οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἐστίν». Καὶ μὴν οἱ ἄρχοντες ὑμῶν ἐρωτώμενοι ἔλεγον, ὅτι ἐν Βηθλεὲμ γεννᾶται. Καὶ πάλιν ἄλλοι τινές, «Ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι Μωϋσῆ λελάληκεν ὁ Θεός· τοῦτον δὲ οὐκ οἶδαμεν πόθεν ἐστίν». Ὅρα μεθυόντων ῥήματα. Καὶ πάλιν, «Μὴ ἐκ τῆς Γαλιλαίας ἔρχεται ὁ Χριστός; οὐκ ἀπὸ Βηθλεὲμ τῆς κώμης;». Εἶδες μαινομένων ψῆφον; Οἶδαμεν, καὶ οὐκ οἶδαμεν ἀπὸ Βηθλεὲμ ἔρχεται ὁ Χριστός· ὁ δὲ Χριστός διὰν ἔρχηται, οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἐστίν. Τί ταύτης τῆς μάχης σαφέστερον; Πρὸς γὰρ ἐν μόνον ἐώρων, τὸ μὴ πεισθῆναι.

Τί οὖν πρὸς ταῦτα ὁ Χριστός; «Καὶ ἐμὲ οἶδατε καὶ οἶδατε πόθεν εἰμί· καὶ ἀπ' ἐμανιοῦ οὐκ ἐλλήλυθα, ἀλλ' ἐστίν ἀληθῆς ὁ πέμψας με, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἶδατε. Καὶ πάλιν «Πῶς οὖν φησιν αὐτοὺς καὶ εἰδέναί αὐτόν, καὶ πόθεν ἐστίν· καὶ πάλιν, μήτε αὐτόν εἰδέναί αὐτούς, μήτε τὸν Πατέρα; Οὐκ ἐναντιολογῶν ἄπαγε, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἐαυτῷ ἀκολουθῶν. Ἐτέραν δὲ λέγει γνῶσιν, διὰν λέγη, «Οὐκ οἶδατε», ὡσερ διὰν λέγη· «Υἱοὶ Ἰσραὴλ, υἱοὶ λοιμοὶ καὶ οὐκ εἰδότες τὸν Κύριον»· καὶ πάλιν, «Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνω». Ὡς καὶ Παῦ-

2. Ἰω. 9, 29.

3. Α' Βασ. 2, 12.

4. Ἦσ. 1, 8.

μναν τίποτε. «Μήπως ἐννόησαν πραγματικὰ ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός»; Σεῖς τί νομίζετε; Ποίαν γνώμην ἔχετε περὶ αὐτοῦ;

Τὴν ἀντίθετον, ἀπαντοῦν. Διὰ τοῦτο ἔλεγαν· «Ἄλλ' αὐτὸς γνωρίζομεν ἀπὸ ποῦ εἶναι». Πόση πονηρία! Καὶ πόση ἐναντίωσις! Ὅχι μόνον δὲν ἀκολουθοῦν τὴν γνώμην τῶν ἀρχόντων των, ἀλλὰ σχηματίζουν ἄλλην διεφθαρμένην καὶ ἀνταξίαν τῆς ἰδικῆς των μωρίας. «Ξεύρομεν ἀπὸ ποῦ εἶναι αὐτός, λέγουν. Ὅταν ὅμως ἔλθῃ ὁ Χριστός, κανεῖς δὲν θὰ γνωρίζῃ ἀπὸ ποῦ εἶναι». Καὶ ὅμως οἱ ἄρχοντές σας, ὅταν ἠρωτῶντο, ἀπήντων ὅτι θὰ γεννηθῆ εἰς τὴν Βηθλεέμ. Καὶ μερικοὶ πάλιν ἔλεγαν· «Ἡμεῖς γνωρίζομεν ὅτι εἰς τὸν Μωϋσῆν ὠμίλησεν ὁ Θεός; ἀλλὰ δι' αὐτὸν δὲν γνωρίζομεν ἀπὸ ποῦ εἶναι»². Κοίταξε λόγια μεθυσομένων ἀνθρώπων. Μερικοὶ πάλιν ἔλεγαν· «Μήπως ὁ Χριστὸς ἦλθεν ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν κώμην τῆς Βηθλεέμ;». Εἶδες κρίσιν ἀνθρώπων μαινομένων; γνωρίζομεν καὶ δὲν γνωρίζομεν. Ὁ Χριστὸς ἦλθεν ἀπὸ τὴν Βηθλεέμ. «Ὅταν ἔλθῃ ὁ Χριστός, κανεῖς δὲν θὰ γνωρίζῃ ἀπὸ ποῦ εἶναι». Τί ὑπάρχει σαφέστερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν λογομαχίαν; Διότι οὗτοι εἰς ἓν μόνον ἀπέβλεπον, εἰς τὸ νὰ μὴ πιστεύσουν.

Τί ἀπήντησεν ὁ Χριστὸς εἰς αὐτά; «Μὲ γνωρίζετε καὶ γνωρίζετε ἀπὸ ποῦ εἶμαι καὶ ὅμως δὲν ἔχω ἔλθει ἀπὸ τὸν ἑαυτόν μου, ἀλλ' ἐκεῖνος ποῦ μὲ ἔστειλεν εἶναι ἀληθινός καὶ αὐτὸν σεῖς δὲν τὸν ξεύρετε». Καὶ ξαναλέγει· «Ἐὰν ἐγνωρίζατε ἐμέ, θὰ ἐγνωρίζατε καὶ τὸν Πατέρα μου». Διατί ὁ Χριστὸς λέγει ὅτι καὶ αὐτὸν γνωρίζουν καὶ γνωρίζουν ἀπὸ ποῦ εἶναι καὶ ἄλλοῦ ὅτι οὔτε αὐτὸν γνωρίζουν οὔτε τὸν Πατέρα του; Δὲν ἀντιλέγει πρὸς τὸν ἑαυτόν του, ἀλλ' ἀντιθέτως εἶναι πολὺ συνεπὴς μὲ τὸν ἑαυτόν του. Ἀλλὰ ἐννοεῖ ἄλλην γνώσιν, ὅταν λέγῃ, «Δὲν γνωρίζετε», καθὼς ὅταν λέγῃ ὁ Προφήτης· «Υἱοὶ τοῦ Ἡλεί, υἱοὶ τοῦ ὀλέθρου καὶ ὅμως δὲν γνωρίζετε τὸν Κύριον;»³. Καὶ πάλιν λέγει ὁ Προφήτης· «Τὸ Ἰσραὴλ ὅμως δὲν μὲ ἐγνώρισε»⁴. Καθὼς

λός φησι, «Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦν-
ται».

Ἔστιν ἄρα μὴ εἰδέναι εἰδότα. Τοῦτο οὖν φησιν· Εἰ ἐμὲ
οἴδατε, οἴδατε διὰ τοῦ Θεοῦ Υἱός εἰμι. Τὸ γάρ, «Πόθεν
5 εἰμί», οὗ τὸν ἰόπον ἐνταῦθά φησι καὶ δῆλον ἐκ τῆς ἐπαγω-
γῆς· «Καὶ ἀπ' ἐμαντοῦ οὐκ ἐλήλυθα, ἀλλ' ἔστιν ἀληθῆς ὁ
πέμψας με, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε»· ἄγνοϊαν ἐνταῦθα λέγων,
τὴν διὰ τῶν ἔργων· καθὼς Παῦλός φησι «Θεὸν ὁμολο-
γοῦσιν εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται». Οὐδὲ γὰρ ἀγνοί-
10 ας ἦν τὸ ἀμάρτημα, ἀλλὰ κακίας καὶ πονηροῦς γνώμης. Καὶ
τοῦτο εἰδότες, ἀγνοεῖν βούλονται.

Πλὴν ποία ἀκολουθία ταῦτα; πῶς γὰρ ἐλέγχων αὐ-
τούς, τὰ αὐτῶν φθέγγεται; Εἰπόντων γὰρ ἐκείνων, «Τοῦ-
τον δὲ οἴδαμεν πόθεν ἐσίμ», ἐπήγαγε, «Καὶ ἐμὲ οἴδατε».
15 Τί γὰρ εἶπον ἐκεῖνοι, διὰ «Οὐκ οἴδαμεν»; Καὶ αὐτοὶ μὲν οὖν
τοῦτο ἔλεγον, διὰ «Οἴδαμεν». Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν τό, «Οἴ-
δαμεν πόθεν ἐσίμ», λέγοντες, οὐδὲν ἄλλο ἐνέφαινον, ἀλλ' ἢ
διὰ ἐκ τῆς γῆς ἐσι, καὶ διὰ τοῦ τέκτιονός ἐστιν υἱός· αὐτὸς
δὲ αὐτοὺς ἀνῆγεν εἰς τὸν οὐρανὸν λέγων «Οἴδατε πόθεν
20 εἰμί»· τοιτέστιν, οὐκ ἐντεῦθεν ὅθεν ὑποπιτεύετε, ἀλλ' ὅθεν
ὁ πέμψας με. Τὸ γὰρ εἰπεῖν διὰ, «Ἀπ' ἐμαντοῦ οὐκ ἐλήλυ-
θα», τοῦτο αἰνίττειται, διὰ ἤδεσαν διὰ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἀπέ-
σταλτο, εἰ καὶ μὴ ἐξεκάλυπτον. Διπλῆ γοῦν αὐτοὺς ἐλέγχει.
Καὶ πρῶτον μὲν ἅ καὶ ἰδίαν ἐλάλουν, ταῦτα εἰς μέσον ἤγαγε
25 κράζων, ὥστε αὐτοὺς ἐνιρέψαι· ἔπειτα καὶ τὰ κατὰ διάνοϊαν
ἐξεκάλυπτεν· ὥσανεὶ ἔλεγεν· Οὐκ εἰμί τῶν ἀπερριμμένων,
οὐδὲ τῶν ἀπλῶς ἐλθόντων. «Ἄλλ' ἔστιν ἀληθῆς ὁ πέμψας
με, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε». Τί ἐστιν, «Ἀληθῆς ὁ πέμψας με»;

λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Ὁμολογοῦν μὲ τὸ στόμα ὅτι γνωρίζουν τὸν Θεόν, ἀλλὰ μὲ τὰ ἔργα τους τὸν ἀρνοῦνται»⁵.

Εἶναι ἐπομένως δυνατόν ἐκεῖνος ποῦ γνωρίζει νὰ μὴ γνωρίζῃ. Αὐτὸ ἐννοεῖ ὁ Χριστός, ὅταν λέγῃ· Ἐὰν ἐγνωρίζατε ἐμέ, θὰ ἐγνωρίζατε ὅτι εἶμαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ τὸ «Ἀπὸ ποῦ εἶμαι» δὲν λέγεται ἐδῶ γιὰ τὸν τόπον, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ ἐπόμενα· «Καὶ ὅμως δὲν ἔχω ἔλθει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου ἀλλ' ἐκεῖνος ποῦ μὲ ἔστειλεν εἶναι ἀληθινὸς καὶ αὐτὸν σεῖς δὲν τὸν γνωρίζετε». Ἐδῶ ἄγνοια ἐννοεῖ τὴν διὰ τῶν ἔργων, καθὼς λέγει ὁ Παῦλος· «Ὁμολογοῦν μὲ τὸ στόμα ὅτι γνωρίζουν τὸν Θεόν, ἀλλὰ μὲ τὰ ἔργα τους τὸν ἀρνοῦνται». Διότι τὸ ἀμάρτημά τους δὲν προήρχετο ἀπὸ ἄγνοιαν ἀλλὰ ἀπὸ κακίαν καὶ πονηρὰν γνώμην. Καὶ ἐνῶ τὸ ξεύρουν αὐτό, θέλουν νὰ τὸ ἀγνοοῦν.

Ποίαν συνέπειαν ἔχουν ὅμως αὐτά; Πῶς δηλαδὴ ἐνῶ τοὺς ἐλέγχει συγχρόνως λέγει τὰ ἴδια μὲ αὐτούς; Διότι, ὅταν ἐκεῖνοι εἶπαν «Αὐτὸς ὅμως δὲν γνωρίζομεν ἀπὸ ποῦ εἶναι», ὁ Χριστὸς προσέθεσε· «Καὶ ἐμὲ γνωρίζετε». Διότι, τί εἶπαν ἐκεῖνοι; «Δὲν γνωρίζομεν». Καὶ αὐτοὶ λοιπὸν τὸ ἴδιο ἔλεγαν· «Δὲν γνωρίζομεν». Ἀλλὰ οἱ ἄλλοι ποῦ ἔλεγαν «Γνωρίζομεν ἀπὸ ποῦ εἶναι», δὲν ἐννόουν τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι ἦτο γήϊνος, καὶ ὅτι ἦτο υἱὸς τοῦ τέκτονος. Αὐτοὺς λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἀνύψωσεν εἰς τὸν οὐρανόν, ὅταν εἶπεν «γνωρίζετε ἀπὸ ποῦ εἶμαι», δηλαδὴ ὄχι ἀπὸ τὴν γῆν, ὅπως ὑποπεύεσθε, ἀλλ' ἀπὸ ἐκεῖ ποῦ μὲ ἔστειλεν ἐκεῖνος. Διότι, ὅταν εἶπε, «Δὲν ἔχω ἔλθει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου», ὑπαινίσσεται ὅτι ἐγνώριζαν ὅτι εἶχε σταλῆ ἀπὸ τὸν Πατέρα, μολονότι δὲν τὸ ἀπεκάλυπταν. Τοὺς ἐλέγχει λοιπὸν κατὰ δύο τρόπους· Πρῶτον παρουσίασε, καὶ μάλιστα μὲ δυνατὴν φωνήν, ὅσα ἔλεγαν ἰδιαίτερως, ὥστε νὰ τοὺς κάμῃ νὰ ἐντραποῦν. Ἔπειτα ἀπεκάλυψε τὰς σκέψεις των, σὰν νὰ τοὺς ἔλεγε· Δὲν εἶμαι ἀπόβλητος, οὔτε ἦλθα χωρὶς αἰτίαν. «Ἀλλ' ἐκεῖνος ποῦ μὲ ἔστειλεν εἶναι ἀληθινός, τὸν ὁποῖον σεῖς δὲν γνωρίζετε». Τί σημαίνει «Εἶναι ἀληθινός αὐτὸς ποῦ μὲ

Εἰ ἀληθής ἐσιν, ἐπ' ἀληθεία ἔπεμψεν· εἰ ἀληθής ἐσσι καὶ τὸν ἀπεισιστάμενον εἰκὸς ἀληθῆ εἶναι.

2. Καὶ ἐτέρως δὲ τοῦτο κατασκευάζει, ἀπὸ τῶν οἰκείων αὐτοὺς χειρούμενος λόγων. Ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγον, «Ὁ Χριστὸς 5 διὰν ἔρχηται, οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἐστί», δείκνυσι καὶ ἐντεῦθεν ἑαυτὸν εἶναι τὸν Χριστόν. Καὶ γὰρ ἐκεῖνοι τό, «Οὐδεὶς γινώσκει», πρὸς ἀντιδιαστολήν τοπικοῦ τινος ἔλεγον διορισμοῦ· καὶ ἐντεῦθεν δείκνυσι ἑαυτὸν ὄντα τὸν Χριστόν, διὰ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἦλθε· καὶ πανταχοῦ τὴν γνῶσιν 10 ἑαυτῷ μαρτυρεῖ μόνῳ τοῦ Πατρὸς, λέγων «Οὐχ ὅτι τὸν Πατέρα τις ἐώρακεν, εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ Πατρὸς». Καὶ παρώξυνεν αὐτοὺς τὰ λεγόμενα. Τὸ γὰρ εἰπεῖν, διὰ «Οὐκ οἶδατε αὐτόν», καὶ τὸ ἐλέγξει διὰ εἰδότες προσποιῶνται ἀγνοεῖν, ἱκανὸν δακεῖν καὶ καθάψασθαι.

15 «Ἐζήτησαν οὖν αὐτὸν πιᾶσαι καὶ οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὴν χεῖρα, διὰ οὐπω ἐλελύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ». Ὁρᾷς αὐτὸς ἀοράτως κατεχομένους, καὶ τὸν θυμὸν αὐτῶν χαλινούμενον; Διὰ τί δὲ μὴ εἶπεν, διὰ κατεῖχεν αὐτοὺς ἀοράτως, ἀλλ' «Ὅτι οὐπω ἐλελύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ;» Ἀνθρωπινώτερον ἡβουλήθη φθέγγασθαι καὶ ταπεινότερον ὁ εὐαγγελιστῆς, ὥστε αὐτὸν καὶ ἄνθρωπον ὑποπιευνθῆναι. Ἐπειδὴ γὰρ πανταχοῦ ὑψηλὰ λέγει, τούτου ἕνεκεν ταῦτα παρασπείρει. Ὅταν δὲ λέγη, διὰ «Παρ' αὐτοῦ εἰμι»· οὐχ ὡς προφήτης μανθάνων λέγει, ἀλλ' ὡς ὄρων αὐτόν, καὶ μετ' αὐτοῦ ὢν. «Οἶδα γὰρ 20 αὐτόν», φησὶν, «διὰ ἐγὼ παρ' αὐτοῦ εἰμι».

Ὁρᾷς πῶς ἄνω καὶ κάτω κατασκευάζει τό, «Ἄπ' ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλήλυθα», καί, «Ὁ πέμψας με ἀληθής ἐσσι», πρὸς ἐκεῖνο μαχόμενος, τὸ μὴ νομιοθῆναι ἀλλότριον τοῦ Θεοῦ; Καὶ σκόπει πόνον τῆς ταπεινότητος τῶν ρημάτων τὸ κέρ-

ἔστειλε»; Ἐὰν εἶναι ἀληθινός, μὲ ἔστειλε διὰ τὴν ἀλήθειαν. Ἐὰν εἶναι ἐκεῖνος ἀληθινός, εἶναι καὶ ὁ ἀπεσταλμένος του.

2. Καὶ κατ' ἄλλον τρόπον ἐπιβεβαιώνει τοῦτο συλλαμβάνων αὐτοὺς ἀπὸ τὰ ἴδια των τὰ λόγια. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔλεγαν, «Ὅταν ἔλθῃ ὁ Χριστός, κανεῖς δὲν θὰ γνωρίζῃ ἀπὸ ποῦ εἶναι» ἀποδεικνύει καὶ ἀπὸ αὐτό, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός. Διότι ἐκεῖνοι τὰς λέξεις «Κανεῖς δὲν θὰ γνωρίζῃ» τὰς ἔλεγαν πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοπικοῦ προσδιορισμοῦ. Καὶ ἀποδεικνύει ἐδῶ, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ ὅτι ἦλθεν ἀπὸ τὸν Πατέρα. Καὶ παντοῦ δίδει μαρτυρίαν, ὅτι μόνον αὐτὸς γνωρίζει τὸν Πατέρα, λέγων· «Ὅχι ὅτι ἔχει ἰδεῖ κανεῖς τὸν Πατέρα, παρὰ μόνον ἐκεῖνος ποῦ εἶναι ἀπὸ τὸν Πατέρα». Καὶ τὰ λόγια του ἐξώργιζαν τοὺς Ἰουδαίους. Διότι, ὅταν τοὺς εἶπε, «Δὲν τὸν γνωρίζετε», καὶ τοὺς ἤλεγξε, διότι, ἂν καὶ τὸν ἐγνώριζαν προσποιοῦνται ὅτι δὲν τὸν γνωρίζουν, ἦτο ἀρκετὸν νὰ τοὺς ἐρεθίσῃ καὶ νὰ τοὺς θίξῃ.

Ἐζήτουν τότε νὰ τὸν πιάσουν, ἀλλὰ κανεῖς δὲν ἔβαζε χερί ἐπάνω του, διότι δὲν εἶχεν ἔλθει ἀκόμη ἡ ὥρα του». Βλέπεις ὅτι αὐτοὶ συγκρατοῦνται ἀοράτως καὶ ὅτι καλιναγωγεῖται ὁ θυμὸς των; Διατί ὅμως ὁ Εὐαγγελιστὴς δὲν εἶπεν, ὅτι συνεκράτει αὐτοὺς ἀοράτως, ἀλλ' εἶπε, «Διότι δὲν εἶχεν ἔλθει ἀκόμη ἡ ὥρα του»; Διότι ὁ Εὐαγγελιστὴς ἠθέλησε νὰ ὁμιλήσῃ κατὰ τρόπον ἀνθρώπινον καὶ ταπεινόν, διὰ νὰ νομίσουν οἱ Ἰουδαῖοι ὅτι ὁ Χριστὸς ἦτο καὶ ἄνθρωπος. Ἐπειδὴ δηλαδὴ χρησιμοποιεῖ παντοῦ ὑψηλὰ νοήματα, δι' αὐτὸ παρεμβάλλει ταῦτα. Ὅταν ὅμως ὁ Χριστὸς λέγῃ, «Ἀπὸ αὐτὸν εἶμαι», δὲν ὁμιλεῖ ὡς Προφήτης, ποῦ ἔμαθε τοῦτο, ἀλλὰ διότι βλέπει τὸν Θεὸν καὶ εὐρίσκεται μαζί του. Διότι τονίζει· «Ἐγὼ τὸν γνωρίζω, διότι εἶμαι ἀπὸ αὐτόν».

Βλέπεις πῶς μὲ κάθε τρόπον ἐπιβεβαιώνει αὐτὰ ποῦ εἶπε, «Δὲν ἦλθα ἀπὸ τὸν ἑαυτόν μου», καὶ «Ἐκεῖνος ποῦ μὲ ἔστειλε εἶναι ἀληθινός», διὰ νὰ βεβαιώσῃ τοῦτο, δηλαδὴ τὸ νὰ μὴ θεωρηθῇ ὅτι εἶναι ξένος πρὸς τὸν Θεόν; Καὶ πρόσε-

δος. Μετὰ γὰρ ταῦτα πολλοί, φησίν, ἔλεγον· «Ὁ Χριστὸς διὰν ἔλθῃ, μὴ πλείονα σημεῖα ποιήσῃ ὧν οὗτος ἐποίησε;». Πόσα σημεῖα; Καὶ μὴν τρία ἦν σημεῖα, τὸ τοῦ οἴνου, καὶ τὸ τοῦ παραλυτικοῦ, καὶ τὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλικοῦ· καὶ οὐ-
 5 δὲν διηγήσαιο πλέον ὁ εὐαγγελιστής. Ὅθεν δῆλον, ὃ πολλοὶ εἶπον, ὅτι τὰ πολλὰ παραιρέχουσι καὶ ὑπὲρ τούτων ἡμῖν διαλέγονται, ὑπὲρ ὧν οἱ ἄρχοντες ἐκακούργουν.

Ἐζήτουν οὖν αὐτὸν πιάσαι καὶ ἀνελεῖν. Τίνες; Οὐ τὸ πλῆθος τὸ τῆς ἀρχῆς οὐκ ἐφιέμενον, οὐδὲ βασκανία ἀλῶναι
 10 δυνάμενον· ἀλλ' οἱ ἱερεῖς. Οἱ γὰρ τοῦ πλήθους ἔλεγον· «Ὁ Χριστὸς διὰν ἔλθῃ, μὴ πλείονα σημεῖα ποιήσῃ;». Πλὴν ἀλλ' οὐδὲ αὕτη ἦν ὑγιῆς ἢ πίστις, ἀλλ' ὡς πλήθους χυδαίου. Τὸ γὰρ λέγειν, «Ὅταν ἔλθῃ», οὐ σφόδρα πεπεισμένων ἦν τοῦτον εἶναι τὸν Χριστόν. Ἡ τοῦτο οὖν ἔστιν εἰπεῖν ἢ ὅτι
 15 κατὰ συνδρομὴν εἴρηται παρὰ τῶν ὄχλων· ὡς γὰρ τῶν ἀρχόντων ἄνω καὶ κάτω σπουδαζόντων δεῖξαι οὐκ ὄντα αὐτὸν τὸν Χριστόν, θῶμεν μὴδὲ εἶναι αὐτὸν τὸν Χριστόν· μὴ τούτου βελτίων ἔστιν ἐκεῖνος; Ὅπερ αἰεὶ λέγω, ὅτι οἱ παχύτεροι, οὐκ ἀπὸ διδασκαλίας, οὐδὲ ἀπὸ δημηγορίας, ἀλλ' ἀπὸ
 20 σημείων ἐνάγονται.

Ἦκουσαν οἱ Φαρισαῖοι τοῦ ὄχλου γογγύζοντες, καὶ ἐπεμψαν ὑπηρέτας, ἵνα πιάσωσιν αὐτόν». Ὅρας ὅτι τοῦ Σαββάτου ἡ λύσις πρόοχημα ἦν; Ὁ δὲ μάλιστα αὐτοὺς ἔδακνε, τοῦτο ἦν. Ἐνιαῦθα γὰρ οὐδὲν ἔχοντες ἐγκαλεῖν, οὐ-
 25 τε τοῖς εἰρημένοις, οὔτε τοῖς πεπραγμένοις, διὰ τὸν ὄχλον ἐβούλοντο πιάσαι αὐτόν. Καὶ αὐτοὶ μὲν οὐκ εἰδῶτων, τὸν κίνδυνον ὑφορώμενοι, τοὺς δὲ διακόνους ἀπέστειλλον ἐκδό-

ξε πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ὠφέλεια ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια. Διότι, λέγει ὁ Εὐαγγελιστής, μετὰ ἀπὸ αὐτὰ πολλοὶ Ἰουδαῖοι ἔλεγαν· «Ὅταν ἔλθῃ ὁ Χριστός, μήπως θὰ κάμῃ περισσότερα θαύματα, ἀπὸ ὅσα ἔκαμεν αὐτός;». Πόσα θαύματα; Τρία ἦσαν τὰ θαύματα, τὸ θαῦμα τοῦ οἴνου, τὸ θαῦμα τοῦ παραλυτικοῦ καὶ τὸ θαῦμα τοῦ ἀξιωματοῦχου τοῦ βασιλέως. Κανὲν ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἀφηγήθη ὁ Εὐαγγελιστής. Ἀπὸ αὐτὰ φαίνεται, ὅπως εἶπα πολλὰς φορές, ὅτι οἱ Εὐαγγελισταὶ παραλείπουν πολλὰ καὶ μᾶς ἀναφέρουν μόνον ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα μηχανεύονται οἱ ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων.

Ἐζήτουν λοιπὸν νὰ πιάσουν τὸν Χριστὸν καὶ νὰ τὸν φονεύσουν. Ποῖοι; Ὅχι ὁ λαὸς ποὺ δὲν ἤθελε τοὺς ἄρχοντας, οὔτε ἠμποροῦσε νὰ κυριευθῇ ἀπὸ φθόνον, ἀλλὰ οἱ ἱερεῖς. Διότι ὁ πολὺς κόσμος ἔλεγεν· «Ὅταν ἔλθῃ ὁ Χριστός, μήπως θὰ κάμῃ περισσότερα θαύματα ἀπὸ αὐτόν;». Ἀλλὰ καὶ ἡ πίστις αὐτὴ δὲν ἦτο ὑγιής, ἀλλ' ὅπως εἶναι συνήθως ἡ πίστις τοῦ ἀμορφώτου λαοῦ. Διότι μὲ τὸ νὰ λέγουν, «Ὅταν ἔλθῃ», δὲν εἶχαν σταθερὰν πεποίθησιν ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ Χριστός. Ἡ αὐτὸ λοιπὸν ἐλέχθη ἔτσι, ἢ οἱ ἄνθρωποι τὸ εἶπαν κατὰ τύχην. Διότι, ὅπως οἱ ἄρχοντες ἐφρόντιζαν ν' ἀποδείξουν μὲ κάθε τρόπον, ὅτι δὲν ἦτο αὐτὸς ὁ Χριστός, ἔτσι καὶ ὁ κόσμος ἔλεγεν· ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ Χριστός. Μήπως ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἔλθῃ, θὰ εἶναι καλύτερος ἀπὸ αὐτόν; Ὅπως λέγω συνεχῶς, οἱ ἀμαθέστεροι δὲν προσελκύονται ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν, οὔτε ἀπὸ τὸν λόγον, ἀλλ' ἀπὸ τὰ θαύματα.

«Ἦκουσαν οἱ Φαρισαῖοι νὰ ψιθυρίζῃ ὁ κόσμος καὶ ἔστειλαν ὑπηρέτας διὰ νὰ τὸν πιάσουν». Βλέπεις ὅτι ἡ παραβίασις τοῦ Σαββάτου ἦτο πρόσχημα; Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ τοὺς κατέτρωγε περισσότερον ἦτο τὸ ἐξῆς. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν εἶχον καμμίαν αἰτίαν διὰ νὰ τὸν κατηγορήσουν, εἴτε ἀπὸ τὰ λόγια εἴτε ἀπὸ τὰ ἔργα του, ἤθελαν νὰ τὸν συλλάβουν ἕνεκα τοῦ λαοῦ. Καὶ οἱ ἴδιοι μὲν δὲν ἐτόλμων, ἐπειδὴ ὑπωπιάζοντο τὸν κίνδυνον, ἔστειλαν ὅμως τοὺς ὑπηρέτας των διὰ

τους. Ὡ τῆς τυραννίδος καὶ τῆς μανίας! μᾶλλον δὲ ὦ τῆς ἀνοίας! Αὐτοὶ πολλὰκις ἐπιχειρήσαντες, καὶ οὐκ ἰσχύσαντες, τοῖς ὑπηρέταις τὸ πρᾶγμα ἐπέτρεψαν, ἀπλῶς τὸν θυμὸν αὐτῶν διαναπαύοντες· καίτοι πολλὰ διελέχθη καὶ ἐν τῇ
 5 κολυμβήθρα, καὶ οὐδὲν τοιοῦτον ἐποίησαν, ἀλλ' ἐζήτησαν μὲν, οὐκ ἐπεχείρησαν δέ. Ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἔτι φέρουσι, τοῦ ὄχλου μέλλοντος αὐτῷ προσιρέχειν.

Τί οὖν ὁ Χριστός; «Ἐτι μικρὸν χρόνον μεθ' ὑμῶν εἶμι». Δυνάμενος καὶ ἐπικάμψαι καὶ φοβῆσαι τοὺς ἀκούον-
 10 τας, ρήματα φθέγγεται ταπεινοφροσύνης γέμοντα, ὡσανεὶ ἔλεγεν· Τί σπουδάζειτέ με ἀνελεῖν καὶ διώξαι; Μικρὸν ἀναμείναιτε χρόνον, καὶ οὐδὲ σπουδαζόντων με κατέχειν ἀνέξομαι. Εἶτα ἵνα μή τις θάνατον κοινὸν νομίση, τὸ «Ἐτι μικρὸν χρόνον μεθ' ὑμῶν εἶμι» (καὶ γὰρ τοῦτο ἐνόμισαν)· Ἰν'
 15 οὖν τοῦτο μή τις νομίση, καὶ δι οὐδὲν ἐνήργει μετὰ τελευτήν, ἐπήγαγε· «Καὶ ὅπου εἶμι ἐγὼ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθεῖν».

Εἰ δὲ ἔμελλεν ἐναπομένειν τῷ θανάτῳ, ἡδύναντι ἀπελθεῖν· ἐκεῖ γὰρ πάντες ἄπιμεν. Τὸ μὲν οὖν ἀφελέστερον πληθός, ἐπέκαμψτε τὰ λεγόμενα· τὸ δὲ θρασύτερον, ἐφόβει τὸ
 20 δὲ φιλομαθέστερον, σπεύδειν ἐποίει πρὸς τὴν ἀκρόασιν, ὡς ὀλίγου λοιπὸν ὑπολειπομένου χρόνου, καὶ οὐκ ἐνὸν αἰεὶ ταύτης ἀπολαῦσαι τῆς διδασκαλίας. Καὶ οὐκ εἶπεν ἀπλῶς, Ἐνταῦθά εἶμι, ἀλλὰ, «Μεθ' ὑμῶν εἶμι»· τουτέστι, Κἂν διώκητε κἂν ἐλαύνητε, μικρὸν χρόνον οὐ παύσομαι τὰ ὑπὲρ ὑμῶν
 25 οἰκονομῶν καὶ τὰ πρὸς σωτηρίαν λέγων καὶ παραινῶν ὑμῖν.

«Καὶ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμπαντά με». Φοβῆσαι τοῦτο ἱκανὸν ἦν, καὶ εἰς ἀγωνίαν ἐμβαλεῖν. Καὶ γὰρ δι ἐν χρείᾳ αὐτοῦ κατασιήσονται δηλοῖ. «Ζητήσετε γάρ με», φησί, οὐ μόνον οὐκ ἐπιλήσεσθε, ἀλλὰ καὶ «Ζητήσετέ με καὶ οὐκ εὐρή-
 30 σετε». Καὶ ποῦ ἐζήτησαν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι; Λέγει ὁ Λουκᾶς,

νὰ δοκιμάσουν. Πόση ἀγριότης καὶ πόση μανία! Ἡ μᾶλλον πόση μωρία! Ἐνῶ οἱ ἴδιοι ἐπεχείρησαν τόσας φορές καὶ δὲν ἠμπόρεσαν, ἐνεπιστεύθησαν τὸ πρᾶγμα εἰς τοὺς ὑπηρέτας των, ἀλλὰ διετήρουν συνεχῶς τὴν ὀργὴν των. Καὶ ὅμως πολλὰ εἶχεν εἰπεῖ ὁ Χριστὸς πλησίον τῆς δεξαμενῆς καὶ ὅμως δὲν ἔκαμαν κάτι τέτοιο, ἀλλὰ ἐμηχανεύοντο μὲν, ἀλλὰ δὲν ἐπεχείρησαν. Ἐδῶ ὅμως δὲν ἀνέχονται πλέον, ἐπειδὴ ὁ κόσμος ἐπρόκειτο νὰ προστρέξῃ εἰς αὐτόν.

Τί ἀπήντησεν ὁ Χριστός; «Ἀκόμη ὀλίγον χρόνον θὰ εἶμαι μαζί σας». Ἐνῶ ἠμποροῦσε νὰ κάμψῃ καὶ νὰ φοβίσῃ τοὺς ἀκροατάς, λέγει λόγια γεμᾶτα ἀπὸ ταπεινοφροσύνην, σὰν νὰ τοὺς ἔλεγε· Διατί βιάζεσθε νὰ μὲ φονεύσετε καὶ νὰ μὲ διώξετε; Περιμένετε ὀλίγον καιρὸν καὶ χωρὶς νὰ βιάζεσθε τόσον θὰ ἀνεχθῶ νὰ μὲ συλλάβετε. Ἐπειτα διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ὅτι μὲ τὰ λόγια του, «Ἀκόμη ὀλίγον χρόνον θὰ εἶμαι μαζί σας», ἐννοοῦσε τὸν κοινὸν θάνατον (διότι αὐτὸ εἶχαν νομίσει), καὶ διὰ νὰ μὴ νομίση λοιπὸν κανεὶς τοῦτο, ὅτι δηλαδή ὅτι δὲν θὰ ἐνήργει τίποτε μετὰ τὸν θάνατόν του, προσέθεσε· «Καὶ ὅπου εἶμαι ἐγώ, σεῖς δὲν ἠμπορεῖτε νὰ ἔλθετε».

Ἐὰν ὅμως ἐπερίμενε τὸν θάνατον, ἐκεῖνοι ἠμποροῦσαν πράγματι νὰ ἔλθουν, διότι ὅλοι ἐκεῖ θὰ ἀπέλθωμεν. Οἱ ἀφελέστεροι ἀπὸ τοὺς ἀκροατάς του ἐκάμπτοντο ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια, οἱ θρασύτεροι ἐφοβοῦντο, ἐνῶ οἱ φιλομαθέστεροι ἔσπευδον νὰ τὸν ἀκούσουν, διότι ὀλίγος χρόνος ἀπέμενε καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀπολαύουν συνεχῶς αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν. Καὶ δὲν εἶπε μόνον, Ἐδῶ εἶμαι, ἀλλὰ «Εἶμαι μαζί σας», πὺ σημαίνει· Καὶ ἂν μὲ καταδιώκετε καὶ ἂν μὲ ἐκδιώκετε, δὲν θὰ παύσω δι' ὀλίγον χρόνον νὰ φροντίζω διὰ σᾶς καὶ νὰ ὁμιλῶ διὰ τὴν σωτηρίαν σας καὶ νὰ σᾶς συμβουλεύω.

«Καὶ θὰ πάω εἰς ἐκεῖνον πὺ μὲ ἔστειλεν». Αὐτὸ ἦτο ἀρκετὸν νὰ τοὺς φοβίσῃ καὶ νὰ τοὺς βάλῃ εἰς ἀγωνίαν. Διότι σημαίνει, ὅτι θὰ τὸν χρειασθοῦν. Διότι τοὺς λέγει· «Θὰ μὲ ζητήσετε καὶ δὲν θὰ μὲ εὐρῆτε». Ἀλλὰ πότε τὸν ἐζήτη-

δι ἐκόπιοντο γυναῖκες ἐπ' αὐτῷ. Εἰκὸς δὲ καὶ ἄλλους πολ-
 λούς, καὶ εὐθέως καὶ τῆς πόλεως ἀλισκομένης, μεμνηῖσθαι
 τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν θαυμάτων αὐτοῦ, καὶ τὴν παρουσίαν
 ζητεῖν τὴν αὐτοῦ. Τοῦτο δὴ πάντα ἐπήγαγε, βουλόμενος αὐ-
 5 τοὺς ἐφελκύσασθαι. Καὶ γὰρ τὸ μικρὸν χρόνον εἶναι τὸν
 λειπόμενον καὶ τὸ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ποθεινὸν ἔσεσθαι
 καὶ τὸ μὴ δύνασθαι λοιπὸν αὐτὸν εὑρεῖν, ἱκανὰ πάντα πεῖσαι
 προσελθεῖν. Εἰ μὲν γὰρ μὴ ἔμελλε ποθεινὴ εἶναι ἢ παρου-
 σία, οὐδὲν μέγα αὐτοῖς ἐδόκει λέγειν. Πάλιν δὲ εἰ ἔμελλε
 10 ποθεινὴ εἶναι, δυνατὸν δὲ ἦν εὑρεῖν, οὐδ' ἂν οὕτως αὐτοὺς
 ἐθορύβησε.

3. Πάλιν, εἰ πολὺν ἔμελλε χρόνον παρεῖναι καὶ οὕτως
 ὑπιοὶ ἂν ἐγένοντο. Νῦν δὲ πάντοθεν αὐτοὺς συναλύνει καὶ
 φοβεῖ. Τὸ δέ, «Ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με», δεικνύ-
 15 ντος ἐστὶν οὐδεμίαν αὐτῷ γενησομένην βλάβην ἀπὸ τῆς ἐπι-
 βουλῆς τῆς αὐτῶν, καὶ τὸ πάθος ἐκούσιον. Διὸ τοίνυν προεῖ-
 πε προορῆσεις, διὰ μετὰ μικρὸν ἀπελεύσεται χρόνον, καὶ ὅτι
 οὐχ ἥξουσι πρὸς αὐτὸν ὅπερ οὐκ ἦν ἀνθρωπίνης διανοίας,
 τὴν ἑαυτοῦ τελευτὴν προειπεῖν. Ὅρα γοῦν καὶ τὸν Δαυτὶδ
 20 λέγοντα· «Γνώρισόν μοι, Κύριε, τὸ πέρασ μου καὶ τὸν ἀρι-
 θμὸν τῶν ἡμερῶν μου τίς ἐστιν, ἵνα γινῶ τί ὑστερῶ ἐγώ».
 Καὶ ὅλως οὐδεὶς ἐστὶν ὁ μαθὼν τοῦτο. Ἐκ δὲ τοῦ ἐνὸς
 καὶ τὸ ἕτερον πισιοῦται. Ἐγὼ δὲ οἶμαι καὶ πρὸς τοὺς ὑπη-
 ρείας τοῦτο αἰνίττεσθαι, καὶ πρὸς αὐτοὺς τὸν λόγον ἀποιεί-
 25 νειν, ᾧ μάλιστα αὐτοὺς ἐπεσπάσατο, δείξας ἑαυτὸν εἰδότα
 τῆς ἀφίξεως τὴν αἰτίαν, ὡσανεὶ ἔλεγε· περιμείνατε μικρὸν
 καὶ ἀπελεύσομαι.

«Ἐλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς ἑαυτούς· «Ποῦ οὗτος
 μέλλει πορεύεσθαι;». Καὶ μὴν τοὺς ἐπιθυμοῦντας ἀπαλλα-

5α. Λουκᾶ 23, 49.

6. Ψαλμ. 38, 5.

σαν οἱ Ἰουδαῖοι; Διηγεῖται ὁ Λουκᾶς ὅτι ἐθρήνουν γυναῖκες δι' αὐτόν^α. Ἐπόμενον εἶναι ὅτι τὸ ἴδιο ἔκαμαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι καὶ μάλιστα ἀμέσως μόλις ἐκυριεύθη ἡ πόλις τῶν Ἱεροσολύμων, ὅλοι ἐνεθυμήθησαν τὸν Χριστὸν καὶ τὰ θαύματά του καὶ ἐζήτησαν τὴν παρουσίαν του. Ὅλα λοιπὸν αὐτὰ τὰ εἶπε, διὰ νὰ τοὺς προσελκύσῃ. Διότι καὶ τὸ ὅτι ὑπελείπετο ὀλίγος ἀκόμη χρόνος καὶ τὸ ὅτι θὰ ἐγένετο ἐπιθυμητὸς μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του καὶ τὸ ὅτι δὲν θὰ ἤμποροῦσαν πλέον νὰ τὸν εὔρουν, ἦσαν ἀρκετὰ νὰ τοὺς πείσουν διὰ νὰ ἔλθουν πρὸς αὐτόν. Διότι, ἐὰν ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ δὲν ἐπρόκειτο νὰ εἶναι ἐπιθυμητή, δὲν θὰ ἐθεώρουν, ὅτι ἔλεγε τίποτε τὸ σπουδαῖον. Ἐὰν πάλιν ἐπρόκειτο νὰ εἶναι ἐπιθυμητή καὶ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὸν εὔρουν, δὲν θὰ τοὺς ἀνησύχει τόσο πολύ.

3. Ἐὰν πάλιν ἐπρόκειτο νὰ μένη πλησίον των πολλῶν χρόνων, τότε θὰ ἔμεναν ἡσυχασταί. Τώρα ὅμως ἀπὸ παντοῦ τοὺς διεγείρει καὶ τοὺς φοβίζει. Τὰ λόγια του, «Θὰ πάω εἰς ἐκεῖνον πού με ἔστειλε», φανερώνουν ὅτι δὲν θὰ συμβῆ εἰς αὐτόν καμμία βλάβη ἀπὸ τὰς μηχανορραφίας των καὶ τὸ ἐκούσιον πάθος του. Ἐκαμε λοιπὸν δύο προαναγγελίας, ὅτι θὰ ἀπέλθῃ ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον χρόνον καὶ ὅτι δὲν θὰ ἔλθουν μαζί του. Δὲν ἦτο βεβαίως ἀπόδειξις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος τὸ ὅτι προανήγγειλε τὸν θάνατόν του. Κοίταξε, τί εἶπεν ὁ Δαυῖδ. «Κάμε νὰ γνωρίσω, Κύριε, τὸ τέλος μου καὶ ποῖος εἶναι τῶν ἡμερῶν μου ὁ ἀριθμὸς, διὰ νὰ γνωρίσω, εἰς τί ἐγὼ ὑστερῶ»^β. Καὶ γενικὰ κανεῖς δὲν ἔμαθε τοῦτο. Ἀπὸ τὸ ἓνα βεβαιώνεται καὶ τὸ ἄλλο. Ἐγὼ ὅμως νομίζω ὅτι με αὐτὸ ὑπαινίσσεται καὶ τοὺς ὑπηρέτας τῶν Φαρισαίων καὶ ὅτι ἀπηύθυνε τὸν λόγον πρὸς αὐτούς, με τὸν ὁποῖον μάλιστα τοὺς προσεῖλκυσε, ἀφοῦ ἔδειξεν ὅτι ἐγνώριζε τὴν αἰτίαν τῆς ἀφίξεώς των, σὰν νὰ τοὺς ἔλεγεν· Περιμένετε ὀλίγον καὶ θὰ φύγω.

«Ἐλεγον τότε οἱ Ἰουδαῖοι μεταξύ των· «Ποῦ πρόκειται αὐτὸς νὰ ὑπάγῃ;». Καὶ ὅμως, ἂν ἐπεθύμουν οὗτοι ν' ἀπαλ-

γῆναι, τοὺς πάντα πράττοντας ὥστε μὴ βλέπειν αὐτόν, οὐκ ἐχρῆν τοῦτο ζητεῖν, ἀλλ' εἰπεῖν, ὅτι Καὶ ἀσμενίζομεν, καὶ ποῦτε γὰρ τοῦτο ἔσται; Ἄλλ' ἔπαθόν τι πρὸς τὰ λεχθέντα, καὶ ζητοῦσι πρὸς ἑαυτοὺς ἀνοήτως ὑποπιεύοντες, ποῦ μέλλει
 5 πορεύεσθαι. «Μὴ εἰς τὴν διασπορὰν τῶν Ἑλλήνων»; Τί ἐστιν, «Εἰς διασπορὰν τῶν Ἑλλήνων;». Οὕτω τὰ ἔθνη ἐκάλουν οἱ Ἰουδαῖοι, διὰ τὸ πανταχοῦ διεσπάρθαι καὶ ἀδεῶς ἀλλήλοις ἐπιμίγνυσθαι. Τοῦτο δὲ καὶ αὐτοὶ λοιπὸν τὸ ὄνειδος ὑπέμειναν· διασπορὰ γὰρ ἦσαν καὶ αὐταί. Τὸ γὰρ πα-
 10 λαιὸν ἅπαν τὸ ἔθνος εἰς ἓν συνείλεκτο καὶ οὐκ ἦν ἀλλαχοῦ Ἰουδαῖον εὐρεῖν, ἀλλ' ἢ ἐν Παλαιστίνῃ μόνῃ. Πρὸς δὲ τοῦτο διασπορὰν τοὺς Ἑλληνας ἐκάλουν, ὄνειδίζοντες καὶ μεγαλαυχοῦντες ἐφ' ἑαυτοῖς.

Τί οὖν ἐστιν; «Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε
 15 ἐλθεῖν»; Ἐκείνοις δὲ πάντες ἐπεμίγνυντο τοῦτε, καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἦσαν Ἰουδαῖοι. Οὐκ ἂν οὖν, εἰ τοὺς Ἑλληνας δήλου, εἶπεν, «Ὅπου οὐ δύνασθε ἐλθεῖν». Εἰπόντες δέ, «Μὴ εἰς τὴν διασπορὰν τῶν Ἑλλήνων μέλλει πορεύεσθαι;», οὐκ εἶπον, Καὶ λυμαίνεσθαι αὐτούς, ἀλλὰ
 20 «διδάσκειν». Οὕτως ἤδη καθυφῆκαν τῆς ὀργῆς, καὶ τοῖς λεχθεῖσιν ἐπίστευσαν. Οὐκ ἂν δέ, εἰ μὴ ἐπίστευσαν, ἐζήτησαν πρὸς ἑαυτοὺς τίς ἐστιν ὁ λόγος.

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν εἴρητο πρὸς ἐκείνους· δέος δέ, μὴ καὶ πρὸς ἡμᾶς καιρὸν ἔχη τὰ λεγόμενα, ὅτι Ὅπου ἐστίν, οὐ δύναμεθα ἀπελθεῖν, διὰ τὸν βίον ἡμῶν τὸν ἁμαρτημάτων γέμοντα. Περὶ μὲν γὰρ τῶν μαθητῶν φησι. «Θέλω
 25 ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγώ, κάκεινοι ὥσι μετ' ἐμοῦ· περὶ δὲ ἡμῶν

λαγοῦν ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἂν ἔκαμναν τὰ πάντα διὰ νὰ μὴ τὸν βλέπουν, δὲν ἔπρεπε νὰ ἐρωτοῦν αὐτό, ἀλλὰ νὰ εἰποῦν· Χαίρομεν πὺ θὰ φύγῃς. Καὶ πότε θὰ γίνῃ αὐτό. Ἀντιθέτως, συνεκλονίσθησαν ἀπὸ τὰ λόγια του καὶ ἐρωτοῦσαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον προσπαθοῦντες νὰ μαντεύσουν ἀνοήτως, ποῦ πρόκειται νὰ ὑπάγῃ. «Μήπως πρόκειται νὰ ὑπάγῃ εἰς τοὺς διεσκορπισμένους εἰς τὰ ἔθνη Ἰουδαίους; Τί σημαίνει «εἰς τοὺς διεσκορπισμένους εἰς τὰ ἔθνη»; Ἔτσι ὠνόμαζαν οἱ Ἰουδαῖοι τὰ ἔθνη καὶ διότι εἶχον διασκορπισθῆ παντοῦ καὶ διότι ἤρχοντο εἰς ἐπιμίξιν μεταξὺ των ἐλευθέρως. Αὐτὸ τὸ αἶσχος ὑπέστησαν καὶ αὐτοὶ ἀργότερα. Διότι καὶ αὐτοὶ διεσκορπίσθησαν. Διότι τὸν παλαιὸν καιρὸν ὅλον τὸ ἔθνος ἦτο συγκεντρωμένον εἰς ἕνα τόπον καὶ δὲν ἤμποροῦσε νὰ εὖρη κανεῖς Ἰουδαῖον ἀλλοῦ, παρὰ μόνον εἰς τὴν Παλαιστίνην. Ἐκτὸς αὐτοῦ ὠνόμαζαν διασκορπισμένους τοὺς ἐθνικούς διὰ νὰ τοὺς ταπεινώσουν καὶ διὰ νὰ ὑπερηφανεύωνται διὰ τοὺς ἑαυτοῦς των.

Καὶ τί σημαίνει, «Ὅπου θὰ ὑπάγω ἐγώ, σεῖς δὲν ἠμπορεῖτε νὰ ἔλθετε»; Μὲ ἐκεῖνους τότε ὅλοι ἤρχοντο εἰς ἐπιμίξιν καὶ ὑπῆρχαν Ἰουδαῖοι εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην. Ἐὰν λοιπὸν ἤθελε νὰ δηλώσῃ τοὺς ἐθνικούς, δὲν θὰ ἔλεγεν, «Ὅπου σεῖς δὲν ἠμπορεῖτε νὰ ἔλθετε». Ὅταν λοιπὸν αὐτοὶ εἶπαν, «Μήπως πρόκειται νὰ ὑπάγῃ εἰς τοὺς διεσκορπισμένους εἰς τὰ ἔθνη Ἰουδαίους» δὲν ἐπρόσθεσαν, Διὰ νὰ τοὺς καταστρέψῃ, ἀλλὰ «Διὰ νὰ τοὺς διδάξῃ. Τόσον εἶχαν ἀποβάλλει τὴν ὀργὴν του καὶ ἐπίστευσαν εἰς τὰ λόγια του. Ἐὰν δὲν ἐπίστευαν, δὲν θὰ συνεζήτουν μεταξὺ των, τί ἐσήμαιναν τὰ λόγια του.

Ἄλλ' αὐτὰ μὲν εἶχαν λεχθῆ εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλ' ὑπάρχει φόβος μήπως τὰ λόγια του ἀφοροῦν καὶ εἰς ἡμᾶς, δηλαδή, Ὅπου εἶναι ἐκεῖνος, ἡμεῖς δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἔλθωμεν, ἕνεκα τῆς ζωῆς μας πὺ εἶναι γεμάτη ἁμαρτίας. Διότι περὶ τῶν μαθητῶν του ἔλεγεν· «Ὅπου εἶμαι ἐγώ, θέλω νὰ εἶναι καὶ ἐκεῖνοι μαζί μου». Φοβοῦμαι ὅμως, μήπως

δέδοικα μὴ τοῦναντίον λεχθῆναι, ὅτι «Ὅπου εἰμι ἐγώ, οὐ δύνασθε ἐλθεῖν». Ὅταν γὰρ ἐναντία τῶν προσιαγμάτων πράττωμεν, πῶς δυνασόμεθα ἀπελθεῖν ἐκεῖ; Καὶ γὰρ καὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον, εἴ τις τῶν σιραινευμένων ἀνάξια πράττει
 5 τοῦ βασιλέως, οὐ δυνήσεται τὸν βασιλέα ἰδεῖν, ἀλλὰ, τῆς ἀρχῆς παραλυθείσης, τὴν ἐσχάτην ὑποσιήσεται κόλασιν.

Ὅταν οὖν ἀρπάζωμεν, πλεονεκιῶμεν ὅταν ἀδικῶμεν, πλήττωμεν ὅταν μὴ ἐλεημοσύνην ἐργασώμεθα, οὐ δυνασόμεθα ἀπελθεῖν ἐκεῖσε, ἀλλὰ καὶ πεισόμεθα ὃ γέγονε ταῖς
 10 παρθένοις. Ὅπου γὰρ ἦν, οὐκ ἐδυνήθησαν εἰσελθεῖν, ἀλλ' ἀνεχώρησαν, σβεσθειῶν αὐτῶν τῶν λαμπάδων τουτέστι, τοῦ χαρίσματος αὐτὰς καταλιπόντος. Τὴν γὰρ φλόγα ἐκείνην ἦν εὐθέως ἐδεξάμεθα τῆ τοῦ Πνεύματος χάριτι, ἂν μὲν βουλώμεθα, σφοδριότεραν ἐργασώμεθα αὐτήν· ἂν δὲ μὴ βου-
 15 λώμεθα, ταχέως αὐτήν ἀπολέσομεν. Σβεσθείσης δὲ ἐκείνης, οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' ἢ σκότιος ἐν ταῖς ἡμετέραις ἔσται ψυχαῖς. Ὡσπερ γὰρ καιομένης τῆς λαμπάδος πολὺ τὸ φῶς· οὕτω διαλυθείσης οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' ἢ γνόφος ἔσται.

Διό φησι, «Τὸ πνεῦμα μὴ σβέννυτε». Σβέννυται δέ, ὅταν
 20 ἔλαιον μὴ ἔχη, ὅταν ἀνέμου σφοδριότερα τις ἐμβολὴ γένηται, ὅταν συνέχηται καὶ στενοχωρῆται (καὶ γὰρ οὕτω σβέννυται πῦρ)· συνέχεται δὲ ἀπὸ φρονίδων βιωτικῶν, καὶ σβέννυται ὑπὸ ἐπιθυμίας πονηρᾶς. Οὐδὲν δὲ αὐτὴν πρὸς τοὺς εἰρημένους οὕτω σβέννυσιν, ὡς ἀπανθρωπία, καὶ ὠμότης, καὶ ἀρπαγή.
 25 Ὅταν γὰρ τῷ ἔλαιον μὴ ἔχειν, καὶ ὕδωρ ἐπεμβάλλωμεν ψυχρόν· τοῦτο γὰρ ἔστιν ἡ πλεονεξία, ἀποψύχουσα διὰ τῆς ἀθυμίας τῶν ἀδικουμένων τὰς ψυχὰς· πόθεν δυνήσεται ἀναφθῆναι λοιπόν; Ἀπελευσόμεθα τοίνυν τέφραν τε καὶ κόνιν φέροντες, καὶ πολὺν ἔχοντες τὸν καπνὸν κατηγοροῦντα ἡ-
 30 μῶν, ὅτι λαμπάδας ἔχοντες ἀπεσβέσαμεν. Ἐνθα γὰρ ἂν ἦ

δι' ἡμᾶς λεχθῆ τὸ ἀντίθετον. «Ὅπου εἶμαι ἐγώ, σεῖς δὲν ἤμπορεῖτε νὰ ἔλθετε». Διότι, ὅταν ἐνεργοῦμεν ἐναντίον τῶν ἐντολῶν του, πῶς θὰ ἤμπορέσωμεν νὰ ἀπέλθωμεν ἐκεῖ; Διότι καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, ἐὰν κάποιος στρατιώτης κάμη κάτι ποῦ εἶναι ἐναντίον τοῦ βασιλέως, ὅχι μόνον δὲν θὰ ἤμπορέσῃ νὰ ἰδῆ τὸν βασιλέα, ἀλλὰ καὶ ἀφοῦ ἐκδιωχθῆ ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν, θὰ ὑποστῆ τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν.

Ὅταν λοιπὸν εἴμεθα ἄρπαγες καὶ πλεονέκται, ὅταν ἀδικῶμεν, ὅταν ἐξαπατῶμεν, ὅταν δὲν κάμνωμεν ἐλεημοσύνην, δὲν θὰ ἤμπορέσωμεν νὰ ἀπέλθωμεν ἐκεῖ ἀλλὰ καὶ θὰ πάθωμεν αὐτὸ ποῦ συνέβη εἰς τὰς παρθέλους· αὐταὶ δηλαδὴ δὲν ἤμπόρεσαν νὰ εἰσέλθουν, ὅπου ἦτο ἐκεῖνος, ἀλλ' ἔφυγαν ἐπειδὴ εἶχαν σβησθῆ αἱ λαμπάδες των, δηλαδὴ ἐπειδὴ τὰς εἶχεν ἐγκαταλείψει ἡ χάρις. Διότι ἐκείνην τὴν φλόγα, τὴν ὁποίαν ἐδέχθημεν ἀμέσως μετὰ τὴν χάριν τοῦ ἀγίου Πνεύματος, ἂν θέλωμεν νὰ τὴν κάμνωμεν λαμπροτέραν, πρέπει νὰ ἐργασθῶμεν δι' αὐτήν, ἂν δὲν θέλωμεν, θὰ τὴν χάσωμεν ταχέως. Ὅταν ἐκείνη σβῆσῃ, δὲν θὰ μείνη τίποτε ἄλλο εἰς τὰς ψυχὰς μας ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σκότος. Διότι, ὅπως ὑπάρχει πολὺ φῶς, ὅταν ἡ λαμπὰς εἶναι ἀναμμένη, ἔτσι ὅταν σβῆσῃ δὲν θὰ ὑπάρχῃ τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σκότος.

Δι' αὐτὸ λέγει ὁ Παῦλος· «Τὸ Πνεῦμα μὴ τὸ σβήνετε»⁸. Σβήνει δέ, ὅταν δὲν ἔχη ἔλαιον, ὅταν φυσήξῃ δυνατωτέρα πνοὴ ἀνέμου, ὅταν πιέζεται καὶ ὅταν ἐμποδίζεται (διότι μόνον ἔτσι σβήνει τὸ πῦρ). Καὶ πιέζεται ἀπὸ βιωτικὰς φροντίδας καὶ σβήνει ἀπὸ πονηρὰς ἐπιθυμίας. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἐλέχθησαν δὲν σβήνουν αὐτὴν τόσον πολὺ, ὅσον ἡ ἀπανθρωπία, ἡ σκληρότης καὶ ἡ πλεονεξία. Διότι, ὅταν δὲν ἔχη ἔλαιον ἃς ρίψωμεν κρῦον ὕδωρ. Αὐτὸ εἶναι ἡ πλεονεξία, ἡ ὁποία ψυχραίνει ἐντελῶς τὰς ψυχὰς τῶν ἀδικουμένων. Μετὰ ποῖον λοιπὸν τρόπον θὰ ἤμπορέσῃ ν' ἀναφθῆ; Θὰ ἀπέλθωμεν λοιπὸν φέροντες μαζί μας στάχτην καὶ σκόνην καὶ ἔχοντες κατήγορόν μας τὸν πολὺν καπνόν, ὅτι ἐνῶ εἶχαμεν τὰς

καινός, ἀνάγκη πῦρ εἶναι τὸ σβεσθέν.

Ἄλλὰ μὴ γένοιτό τινα ταύτην ἀκοῦσαι τὴν φωνὴν τήν,
 «Οὐκ οἶδα ὑμᾶς». Πόθεν δὲ ταύτην ἔστιν ἀκοῦσαι τὴν φωνήν,
 ἢ ὅταν πένητα ἰδόντες, ὡς οὐκ ἰδόντες αὐτὸν διακεώμεθα;
 5 Ὅταν ἡμεῖς ἀγνοῶμεν τὸν πεινῶντα Χριστόν, ἀγνοήσει ἡ-
 μᾶς καὶ αὐτὸς ἐλέου δεομένους· καὶ δικαίως. Ὁ γὰρ περι-
 δὼν τὸν θλιβόμενον καὶ μὴ δούς ἐκ τῶν αὐτοῦ, πῶς ζητήσῃ
 λαβεῖν ἐκ τῶν οὐκ αὐτοῦ; Διό, παρακαλῶ, πάντα ποιῶμεν
 καὶ πραγματευώμεθα, ὥστε μὴ ἐκλιπεῖν ἡμᾶς τὸ ἔλαιον,
 10 ἀλλὰ κοσμηῶσαι τὰς λαμπάδας καὶ συνεισελθεῖν τῷ νυμφίῳ
 εἰς τὸν νυμφῶνα· οὗ γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι
 καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ
 καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι,
 νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

λαμπάδας τὰς ἐσθήσαμεν. Διότι ὅπου ὑπάρχει καπνός, κατ' ἀνάγκην ἐκεῖνο ποῦ ἔσθησεν ἦτο πῦρ.

Ἄλλ' εἴθε νὰ μὴ ἀκούσωμεν τὴν φωνὴν του νὰ μᾶς λέγῃ, «Δὲν σᾶς ξεύρω». Καὶ ἀπὸ ποῦ εἶναι δυνατὸν ν' ἀκούσωμεν αὐτὴν τὴν φωνὴν, παρὰ ὅταν, ἐνῶ εἶδαμεν πτωχόν, κάμνωμεν ὅτι δὲν τὸν εἶδαμεν; Ὅταν ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν τὸν Χριστὸν ποῦ πεινᾷ, θὰ μᾶς ἀγνοήσῃ καὶ αὐτός, ὅταν ἔχωμεν ἀνάγκην τῆς εὐσπλαχνίας του. Καὶ δικαίως. Διότι ἐκεῖνος ποῦ περιφρονεῖ τὸν δυστυχῆ καὶ δὲν τοῦ δίδει ἀπὸ τὰ ἰδικά του, πῶς θὰ ζητήσῃ νὰ λάβῃ ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ δὲν εἶναι ἰδικά του; Δι' αὐτὸ σᾶς παρακαλῶ, ἅς κάμνωμεν τὰ πάντα καὶ ἅς ἐργαζώμεθα, ὥστε νὰ μὴ μᾶς λείψῃ τὸ ἔλαιον, ἀλλὰ νὰ στολίσωμεν τὰς λαμπάδας καὶ νὰ εἰσέλθωμεν μαζὶ μὲ τὸν νυμφίον εἰς τὸν νυμφῶνα. Εἴθε ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν τοῦτο μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΑ΄.

Ἰω. 7, 37 - 44

«Ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ, τῇ μεγάλῃ τῆς ἑορτῆς, εἰσιτή-
5 κει ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔκραζε λέγων· Ἐάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω
πρὸς με καὶ πινέτω. Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ
Γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν ὕδατος
ζῶντος».

1. Τοὺς προσιόντας τῷ θείῳ κηρύτταται καὶ τῇ πίστει
10 προσέχοντας, τὸν τῶν διψῶντων ἔρωτα ἐπιδείκνυσθαι χρῆ
καὶ ἰσοσύντην ἀνάπνιν ἐπιθυμίαν ἐν ἑαυτοῖς. Οὕτω γὰρ
δυνήσονται καὶ τὰ λεγόμενα μετὰ πολλῆς κατασχεῖν τῆς
φυλακῆς. Καὶ γὰρ οἱ διψῶντες, ἐπειδὴν κῦλινκα λάβωσι
μετὰ πολλῆς αὐτὴν ἔλκουσι τῆς προθυμίας, καὶ τότε ἀνα-
15 παύονται. Οὕτω τοῖνον καὶ οἱ τῶν θείων ἀκούοντες λογίω,
εἰ διψῶντες προσλάβοιεν, οὐδέποτε καμοῦνται ἕως ἂν ἐκ-
πίωσιν. Ὅτι γὰρ αἰεὶ χρῆ διψᾷ καὶ πινῆν «Μακάριοι»,
φησὶν, «οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην». Καὶ
ἐνιαυθὰ φησὶν ὁ Χριστός· «Εἴ τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με
20 καὶ πινέτω». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Οὐδένα ἀνάγκη
καὶ βία ἐφέλκομαι· ἀλλ' εἴ τις ἔχει προθυμίαν πολλήν, εἴ
τις ἐκκαίεται τῷ πόθῳ, τοῦτον ἐγὼ καλῶ.

Τίνος δὲ ἔνεκεν ἐπεσημῆναι ὁ εὐαγγελιστοῦς, διὰ «Ἐν
τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ»; Καὶ γὰρ ἡ πρώτη καὶ ἡ τε-
25 λευταία μεγάλη ἦν· τὰς γὰρ μετὰ μᾶλλον εἰς τροφήν ἀνή-
λισκον. Τίνος οὖν ἔνεκεν «Ἐν τῇ ἐσχάτῃ» λέγειν; Ὅτι ἐν
αὐτῇ πάντες ἦσαν συγκεκροτημένοι. Τῇ μὲν γὰρ πρώτη οὐ
παρεγένειο, καὶ τὴν αἰτίαν εἶπε πρὸς τοὺς ἀδελφούς. Ἀλλ'
οὐδὲ ἐν τῇ δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ τι τοιοῦτον λέγει, ὥστε μὴ ἐκ-
30 λυθῆναι τὰ λεγόμενα, μελλόντων εἰς τροφήν ἵεναι.
Τῇ δὲ ἐσχάτῃ, διὰ ἀνεχώρουν οἴκαδε, ἐφόδια αὐτοῖς δίδωσι

1. Ἰω. 7, 37-39.

2. Ματθ. 5, 6.

3. Ψαλμ. 39, 9.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΑ΄.

΄Ιω. 7, 37 - 44

«Τὴν τελευταίαν ἡμέραν τὴν μεγάλην τῆς ἑορτῆς εἶχε σταθῆ ὁ Ἰησοῦς καὶ ἐφώναζε δυνατά. Ἐὰν κανεῖς διψᾷ, ἄς ἔλθῃ εἰς ἐμὲ καὶ ἄς πίνη. Ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, Θὰ τρέξουν ἀπὸ τὴν κοιλίαν τοῦ ποταμοῦ ὕδατος ζῶντος»¹.

1. Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι προσέρχονται εἰς τὸ θεῖον κήρυγμα καὶ τηροῦν τὴν πίστιν, πρέπει νὰ ἐπιδεικνύουν τὴν ἐπιθυμίαν τῶν διψασμένων καὶ νὰ ἀνάπτουν μέσα των τόσον μεγάλην ὄρεξιν. Διότι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἠμπορέσουν νὰ συγκρατήσουν τὰ λεγόμενα μὲ μεγάλην προφύλαξιν. Διότι ἐκεῖνοι ποὺ διψοῦν, ὅταν πάρουν τὸ ποτήρι, τὸ ἀδειάζουν μὲ μεγάλην προθυμίαν καὶ ἔτσι σβῆνουν τὴν δίψαν των. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀκούουν τὰ θεῖα λόγια, ἐὰν τὰ δεχθοῦν διψασμένοι, ποτὲ δὲν θὰ κουρασθοῦν ἕως ὅτου τὰ ἐξαντλήσουν. Διότι δι' αὐτοὺς ποὺ διψοῦν καὶ πεινοῦν εἶχεν εἰπεῖ ὁ Χριστός· «Μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ πεινοῦν καὶ διψοῦν τὴν δικαιοσύνην»². Καὶ ἐδῶ λέγει· «Ἐὰν κανεῖς διψᾷ, ἄς ἔλθῃ εἰς ἐμὲ καὶ ἄς πίνη». Αὐτὸ ποὺ λέγει, σημαίνει· Δὲν ἐλκύω κανένα μὲ τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν βίαν, ἀλλὰ προσκαλῶ μόνον ὅποιον ἔχει μεγάλην προθυμίαν καὶ ὅποιον φλέγεται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν.

Ἄλλᾳ διατί ὁ Εὐαγγελιστῆς ἐξεφράσθη ἔτσι· «Τὴν τελευταίαν ἡμέραν τὴν μεγάλην τῆς ἑορτῆς»; Διότι καὶ ἡ πρώτη ἡμέρα καὶ ἡ τελευταία ἦτο μεγάλη, καὶ τὰς μεταξὺ τούτων ἡμέρας μᾶλλον τὰς κατηνάλωναν εἰς διασκέδασιν. Διατί λοιπὸν λέγει «Τὴν τελευταίαν ἡμέραν»; Διότι κατ' αὐτὴν εἶχαν συνέλθει ὄλοι. Διότι τὴν πρώτην ἡμέραν ὁ Χριστὸς δὲν παρευρέθη καὶ εἶχεν εἰπεῖ εἰς τοὺς ἀδελφούς του τὴν αἰτίαν. Ἄλλ' οὔτε διὰ τὴν δευτέραν οὔτε διὰ τὴν τρίτην λέγει κάτι τέτοιο, διὰ νὰ μὴ πᾶνε χαμένα τὰ λόγια του, ἀφοῦ οἱ Ἰουδαῖοι ἐπρόκειτο νὰ διασκεδάσουν. Τὴν τε-

πρὸς σωτηρίαν, καὶ κράζει τοῦτο μὲν, τὴν παρρησίαν αὐτοῦ ἐμφαίνων· τοῦτο δέ, διὰ τὸν πολὺν ὄχλον, καὶ δηλῶν ὅτι περὶ τοῦ νοητοῦ διελέγεται πόματις, ἐπάγει· «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ
5 ρεύσουσιν ὕδατις ζωῆς». Κοιλίαν ἐνταῦθα τὴν καρδίαν φησί, καθάπερ καὶ ἀλλαχοῦ φησι· «Καὶ τὸν νόμον σου ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας μου».

Καὶ ποῦ εἶπεν ἡ Γραφή, ὅτι «Ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν ὕδατις ζωῆς»; Οὐδαμοῦ. Τί οὖν ἐσιν,
10 «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή»; Ἐνταῦθα ὑποσιῖσαι δεῖ, ἵνα ἢ τὸ «Ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν» τῆς αὐτοῦ ἀποφάσεως. Ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγον πολλοί, «Οὐτός ἐστιν ὁ Χριστός»· καί, «Ὁ Χριστός διὰν ἔλθῃ, μὴ πλείονα σημεῖα ποιήσει;», δείκνυσιν ὅτι διωρθωμένην δεῖ
15 τὴν γνῶσιν ἔχειν, καὶ οὐκ ἀπὸ τῶν σημείων οὕτως, ὡς ἀπὸ τῶν Γραφῶν πιστεύεσθαι. Πολλοὶ γοῦν αὐτὸν καὶ θαυματουργοῦντα ἰδόντες, οὐχ ὡς Χριστὸν ἐδέχοντο· ἐμελλόν δὲ λέγειν, ὅτι Οὐχὶ αἱ Γραφαὶ λέγουσιν, ὅτι ὁ Χριστός ἀπὸ τοῦ σπέρματος τοῦ Δαυὶδ ἔρχεται; Καὶ ταῦτα ἄνω καὶ κάτω
20 ἔστρεψε, δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι οὐ φεύγει τὴν διὰ τούτων ἀπόδειξιν, πάλιν αὐτοὺς εἰς τὰς Γραφὰς παραπέμπει.

Καὶ γὰρ ἄνω ἔλεγεν, «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφὰς»· καὶ πάλιν, «Ἔσθι γεγραμμένον ἐν τοῖς προφήταις, Καὶ ἔσονται πάντες διδακτοὶ Θεοῦ»· καί, «Μωϋσοῦς ὑμῶν κατηγορεῖ»·
25 καὶ ἐνταῦθα, «Καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν», τὸ δαφιλὲς καὶ ἄφθονον τῆς χάριτος αἰνιτιζόμενος. Ὅπερ ἀλλαχοῦ φησι· «Πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον»· τουτέστι, πολλὴν ἔξει χάριν. Ἄλλα-

3α. Ἰω. 5, 39 καὶ 6, 45.

36. Ἰω. 4, 14.

λευταίαν ἡμέραν, ὅταν ἔφευγαν διὰ τὰς οἰκίας των, δίδει εἰς αὐτοὺς ἐφόδια πρὸς σωτηρίαν των καὶ φωνάζει δυνατά, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ νὰ φανερώσῃ τὸ θάρρος του, ἀφ' ἑτέρου δέ, ἕνεκα τοῦ μεγάλου πλήθους, διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι ὁμιλεῖ περὶ πνευματικοῦ ποτοῦ καὶ προσθέτει· «Ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, «Θὰ τρέξουν ἀπὸ τὴν κοιλίαν του ποταμοὶ ὕδατος ζῶντος». Κοιλίαν ἐδῶ ὀνομάζει τὴν καρδίαν, ὅπως ἄλλοῦ λέγει ὁ Προφήτης· «Καὶ τὸν ἰδικόν σου νόμον εἰς τὸ μέσον τῆς κοιλίας μου»³.

Καὶ ποῦ ἀναφέρει ἡ ἁγία Γραφή, «Θὰ τρέξουν ἀπὸ τὴν κοιλίαν του ποταμοὶ ὕδατος ζῶντος»; Πουθενά. Τί σημαίνουν λοιπὸν τὰ λόγια του, «Ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή»; Ἐδῶ πρέπει νὰ τεθῆ σημεῖον στίξεως, διὰ νὰ φανῆ ὅτι ἡ φράσις «Θὰ τρέξουν ποταμοὶ ἀπὸ τὴν κοιλίαν του», εἶναι ἰδική του γνώμη. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὑπεστήριζαν πολλοί, «Αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός», καὶ «Ὅταν ἔλθῃ ὁ Χριστός, μήπως θὰ κάμῃ περισσότερα θαύματα», θέλει νὰ τοὺς δείξῃ ὅτι πρέπει νὰ ἔχουν ὀρθὴν γνῶσιν ὥστε νὰ πιστεύουν ὄχι τόσον ἀπὸ τὰ θαύματα, ὅσον ἀπὸ τὰς ἁγίας Γραφάς. Διότι πολλοί, ἂν καὶ τὸν εἶχαν ἰδεῖ νὰ κάμνῃ θαύματα, δὲν τὸν ἐδέχοντο ὡς Χριστόν, ἀλλὰ ἐπρόκειτο νὰ ἰσχυρισθοῦν· Δὲν ἀναφέρουν αἱ Γραφαί, ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ ἔλθῃ ἀπὸ τὸ σπέρμα τοῦ Δαυῖδ; Διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς περιεστρέφετο συνεχῶς εἰς αὐτὸ τὸ θέμα, ἐπειδὴ ἤθελε ν' ἀποδείξῃ, ὅτι δὲν ἀποφεύγει ὁποιανδήποτε ἀπόδειξιν καὶ διὰ τοῦτο παραπέμπει αὐτοὺς πάλιν εἰς τὰς Γραφάς.

Διότι προηγουμένως ἔλεγε· «Νὰ ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς», καὶ «εἶναι γραμμένον ἀπὸ τοὺς Προφήτας, Καὶ θὰ εἶναι ὅλοι διδαγμένοι ἀπὸ τὸν Θεόν»^{3α}, καὶ «Ὁ Μωϋσῆς σᾶς κατηγορεῖ», καὶ ἐδῶ «Καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, θὰ τρέξουν ἀπὸ τὴν κοιλίαν του ποταμοί», ὑπαινισσόμενος τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἀφθονίαν τῆς χάριτος. Τοῦτο εἰς ἄλλο μέρος ὀνομάζει, «Πηγὴ ὕδατος ποὺ θ' ἀναβλύζῃ εἰς ζωὴν αἰώνιον»^{3β}, ποῦ θὰ ἔκῃ δηλαδὴ πολλὴν χάριν. Εἰς ἄλλο μέρος ὅμως λέγει,

χοῦ μὲν οὖν, «Ζωὴν αἰώνιον», λέγει· ἐνταῦθα δέ, «Ἐδωκε
ζῶν». Ζῶν δὲ λέγει τὸ ἐνεργοῦν αἰεὶ. Ἡ γὰρ τοῦ Πνεύ-
ματος χάρις, ἐπειδὴν εἰς διάνοιαν εἰσέλθη καὶ ἰδρυνθῆ, πά-
σης πηγῆς μᾶλλον ἀναβλύζει, καὶ οὐ διαλιμπάνει, οὐδὲ κε-
5 νοῦται, οὐδ' ἴσταιται. Ὁμοῦ τοίνυν καὶ τὸ ἀνελλιπὲς τῆς
χορηγίας δηλῶν καὶ τὸ ἄφατον τῆς ἐνεργείας, πηγὴν καὶ
ποταμούς ἐκάλεσεν, οὐχ ἵνα ποταμόν, ἀλλὰ ἀφάτους· καὶ
ἐκεῖ δέ, τὴν πλημμύραν διὰ τοῦ ἄλλεσθαι παρέσθησε.

Καὶ ἴδοι τις ἂν τὸ λεγόμενον σαφῶς, εἰς τὴν σοφίαν
10 τοῦ Στεφάνου, εἰς τὴν Πέτρου γλῶττιαν, καὶ τὴν Παύλου
ρύμην ἐννοήσῃ, πῶς οὐδὲν αὐτοὺς ἔφευγεν, οὐδὲν ὑφίστα-
το· οὐ δῆμων θυμός, οὐ τυράννων ἐπαναστάσεις, οὐ δαιμό-
νων ἐπιβουλαί, οὐ θάνατοι καθημερινοί· ἀλλ' ὥσπερ ποτα-
μοὶ πολλῶ τῶ ροίῳ φερόμενοι, οὕτω πάντα παρασύροντες
15 ἀπήσαν. «Ταῦτα δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ Πνεύματος», φησί,
«οὐ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες. Οὕτω γὰρ ἦν Πνεῦ-
μα ἅγιον». Πῶς οὖν οἱ προφητῆται προεφήτευσαν, καὶ τὰ
μυστήρια εἰργάσαντο θαύματα; Οἱ ἀπόστολοι μὲν γὰρ οὐ Πνεύ-
ματι ἐξέβαλον, ἀλλὰ τῇ παρ' αὐτοῦ ἐξουσίᾳ, ὡς αὐτὸς φησὶ.
20 «Εἰ ἐγὼ ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ
ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσιν;». Τοῦτο δὲ ἔλεγε, δηλῶν ὅτι οὐ
πάντες Πνεῦματι ἐξέβαλον πρὸ τοῦ στανροῦ, ἀλλὰ τῇ παρ'
αὐτοῦ ἐξουσίᾳ. Ὅτι γοῦν αὐτοὺς ἔμελλε πέμπειν, τότε ἔ-
λεγε, «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον»· καὶ πάλιν, «Ἦλθεν ἐπ' αὐ-
25 τοὺς Πνεῦμα ἅγιον, καὶ τότε τὰ σημεῖα ἐποίουν».

2. Ὅτι δὲ ἐπεμπεν αὐτούς, οὐκ εἶπεν, Ἐδωκεν αὐτοῖς
Πνεῦμα ἅγιον· ἀλλ' «Ἐδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν, λέ-
γων· «Λεπροὺς καθαρίζετε, δαιμόνια ἐκβάλλετε, νε-

4. Ματθ. 12, 27.

5. Ἰω. 2, 22.

«Ζωὴν αἰώνιον», ἐνῶ ἐδῶ, «Ὑδωρ ζῶν». Καὶ ὀνομάζει ζῶν, αὐτὸ πού ἐνεργεῖ διαρκῶς. Διότι ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅταν εἰσέλθῃ καὶ ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν ψυχὴν, ἀναβλύζει περισσότερο ἀπὸ κάθε πηγὴν καὶ δὲν σταματᾷ, οὔτε ἀδειάζει, οὔτε στερεύει. Διὰ τὴν δηλώσῃ λοιπὸν συγχρόνως καὶ τὴν συνέχειαν τῆς χάριτος καὶ τὴν ἀλάθητον ἐνεργειάν της, τὴν ὠνόμασε πηγὴν καὶ ποταμούς καὶ ὄχι ἓνα ποταμόν, ἀλλ' ἀναριθμήτους. Καὶ ἐκεῖ τὴν πλημμύραν παρωμοίωσε μὲ τὴν ἀνάβλυσιν.

Καὶ ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ καταλάβῃ καθαρὰ τὸ λεγόμενον, ἐὰν κατανοήσῃ τὴν σοφίαν τοῦ Στεφάνου, τὴν γλῶσσαν τοῦ Πέτρου καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Παύλου, πῶς τίποτε δὲν τοὺς ἔφερε καὶ τίποτε δὲν τοὺς ἠμπόδισεν, οὔτε ἡ ὀργὴ τῶν λαῶν, οὔτε ἡ βία τῶν τυράννων, οὔτε αἱ μηχανορραφίαι τῶν δαιμόνων, οὔτε οἱ καθημερινοὶ θάνατοι, ἀλλὰ ὅπως οἱ ποταμοὶ κυλοῦν μὲ μέγαν παφλασμόν, ἔτσι ἔφυγαν ἀφοῦ παρέσυραν τὰ πάντα. Καὶ συνεχίζει ὁ Εὐαγγελιστής: «Αὐτὰ τὰ ἔλεγε διὰ τὸ Πνεῦμα, πού θὰ ἐλάμβανον ἐκεῖνοι πού θὰ ἐπίστευαν. Διότι δὲν εἶχε δοθῆ ἀκόμη ἅγιον Πνεῦμα». Πῶς λοιπὸν οἱ Προφῆται προεφήτευσαν καὶ ἔκαμαν χιλιάδες θαύματα; Διότι οἱ Ἀπόστολοι δὲν ἐξεδίωκαν τὰ δαιμόνια μὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀλλὰ μὲ τὴν ἰδικὴν του ἐξουσίαν, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος ὁ Χριστός: «Ἐὰν ἐγὼ διὰ τοῦ Βεελζεβούλ ἐκδιώκω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ σας διὰ ποίου θὰ τὰ ἐκδιώκουν;»⁴. Καὶ αὐτὸ τὸ ἔλεγε διὰ τὴν δηλώσῃ ὅτι δὲν ἐξεδίωκον ὅλοι τὰ δαιμόνια διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος πρὶν ἀπὸ τὴν σταύρωσίν του, ἀλλὰ διὰ τῆς ἰδικῆς του ἐξουσίας. Ὅταν λοιπὸν ἐπρόκειτο ν' ἀναθέσῃ ἀποστολὴν εἰς τοὺς μαθητάς του, τότε τοὺς εἶπε: «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον»⁵. Καὶ πάλιν: «Ἦλθεν ἐπάνω τους τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ τότε ἔκαμαν θαύματα».

2. Ὅταν δὲ ἀνέθεσε τὴν ἀποστολὴν εἰς τοὺς μαθητάς του δὲν εἶπεν ὁ Εὐαγγελιστής: Ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ «Ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ἐξουσίαν» λέγων, «Λε-

κρούς ἐγείρειτε· δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε». Ἐπὶ δὲ τῶν προφητῶν παρὰ πάντων ὠμολόγηται, ὅτι Πνεῦματος ἁγίου δόσις ἦν, ἀλλ' ἦν αὕτη ἢ χάρις συσπαιεῖσα καὶ ἀποσιᾶσα, καὶ ἀπὸ τῆς γῆς ἀπολιποῦσα ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, 5 ἀφ' ἧς ἐρρήθη, «Ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος». Καὶ πρὸ ἐκείνης δὲ ἀρχὴν ἐλάμβανεν αὕτη ἢ σπάνις. Οὐκ ἔτι γὰρ προφήτης παρ' αὐτοῖς ἦν, οὐδὲ ἐπώπιενεν αὐτῶν τὰ ἅγια ἢ χάρις.

Ἐπεὶ οὖν ἀνέσιατο μὲν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἔμελλε δὲ 10 λοιπὸν ἐκχεῖσθαι δαφυλῶς· ταύτης δὲ τῆς διαχομῆς ἀρχὴ μετὰ τὸν σταυρὸν ἐγίνετο, οὐ μόνον δαφυλείας, ἀλλὰ καὶ μειζόνων χαρισμάτων (καὶ γὰρ θαυμασιότερα ἦν ἢ δωρεά, ὡς διὰ λέγει· «Οὐκ οἴδατε ποίου πνεύματος ἐστε»· καὶ πάλιν, «Οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας, ἀλλ' ἐλάβετε πνεῦ- 15 μα υἰοθεσίας»). Καὶ γὰρ οἱ παλαιοὶ καὶ αὐτοὶ μὲν πνεῦμα εἶχον, ἄλλοις δὲ οὐ παρεῖχον· οἱ δὲ ἀπόστολοι μυριάδας ἐπέπλησαν)· ἐπειδὴ οὖν ταύτην ἔμελλον λαμβάνειν τὴν χάριν, οὐπω δὲ ἦν δοθεῖσα, διὰ τοῦτο φησιν· «Οὐπω γὰρ ἦν Πνεῦμα ἅγιον». Ἐπεὶ οὖν περὶ ταύτης λέγων τῆς χάριτος ὁ εὐαγγ- 20 γελιστὴς ἔλεγεν· «Οὐπω γὰρ ἦν Πνεῦμα ἅγιον», τουτέστι, δοθέν, «ἐπεὶ Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη», δόξαν καλῶν τὸν σταυρὸν.

Ἐπειδὴ γὰρ ἐχθροὶ ἦμεν καὶ ἡμαρτηκότιες καὶ ὑπερούμενοι τῆς δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ καὶ θεοσιτυγεῖς· ἢ δὲ χάρις 25 καταλλαγῆς ἦν ἀπόδειξις· δῶρον δὲ οὐ τοῖς ἐχθροῖς, οὐδὲ τοῖς μισουμένοις, ἀλλὰ τοῖς φίλοις δίδοται, καὶ τοῖς εὐηροσιηκόσιν· ἔδει πρότερον προσενεχθῆναι τὴν ὑπὲρ ἡμῶν θυσίαν καὶ τὴν ἐχθραν ἐν τῇ σαρκὶ καταλυθῆναι καὶ γενέσθαι τοῦ Θεοῦ φίλους καὶ τότε λαβεῖν τὴν δωρεάν. Εἰ γὰρ

6. Ματθ. 10, 1 καὶ 8.

7. Ματθ 23, 38.

8. Λουκᾶ, 9, 55.

9. Ρωμ. 8, 15.

πρὸς τὸν Θεὸν νὰ καθαρίζετε, δαιμόνια νὰ ἐκδιώκετε, νεκροὺς νὰ ἀνασταίνετε. Δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν νὰ δώσετε»⁶. Ὡς πρὸς τοὺς Προφήτας κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν εἶχε δοθῆ ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλ' αὐτὴ ἡ χάρις εἶχεν ἀτονήσει καὶ εἶχε φύγει ἀπὸ τὴν γῆν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐλέχθη· «Νά, ἐγκαταλείπεται ἡ οἰκία σας ἔρημος»⁷. Καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἤρχισεν ἤδη νὰ γίνεται σπάνιον. Διότι δὲν ὑπῆρχε πλέον Προφήτης εἰς τοὺς Ἰουδαίους, οὔτε ἐπέβλεπεν ἡ χάρις τὰ ἅγια αὐτῶν.

Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶχεν ἀνασταλῆ τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ ἐπρόκειτο νὰ σκορπισθῆ εἰς τὸ μέλλον ἀφθόνως, καὶ αὐτῆς τῆς διανομῆς ἡ ἀρχὴ ἔγινε μετὰ τὴν σταύρωσιν, δὲν ἔγινεν ἡ ἀρχὴ μόνον αὐτῆς τῆς ἀφθονίας ἀλλὰ μεγαλυτέρων χαρισμάτων (διότι ἦτο περισσότερο ἀξιοθαύμαστος ἡ δωρεὰ, ὅπως μᾶς βεβαιώνει ὁ Χριστός· «Δὲν γνωρίζετε, ποίου Πνεύματος εἴσθε»⁸, καὶ ὁ Παῦλος· «Δὲν ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας, ἀλλὰ ἐλάβετε πνεῦμα ποῦ σᾶς κάμνει υἱούς»⁹). Διότι οἱ παλαιοὶ εἶχαν βεβαίως καὶ αὐτοὶ «Ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ δὲν ἔδιδαν εἰς τοὺς ἄλλους, ἐνῶ οἱ Ἀπόστολοι ἐγέμισαν μὲ αὐτὸ ἀναριθμήτους ἀνθρώπους). Ἐπειδὴ λοιπὸν θὰ ἐλάμβανον αὐτὴν καὶ δὲν εἶχεν δοθῆ ἀκόμη, δι' αὐτὸ λέγει ὁ Εὐαγγελιστής· «Δὲν εἶχον λάβει ἀκόμη τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Ὁμιλῶν λοιπὸν ὁ εὐαγγελιστής δι' αὐτὴν τὴν χάριν ἔλεγε· «Διότι δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη ἅγιον Πνεῦμα», δηλαδή δὲν εἶχε δοθῆ, «ἐπειδὴ ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶχεν ἀκόμη δοξασθῆ», ὀνομάζων δόξαν τὸν σταυρόν.

Ἐπειδὴ δηλαδή εἴμεθα ἐχθροὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ καὶ στερημένοι ἀπὸ τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ χάρις ἦτο ἀπόδειξις συμφιλιώσεως, καὶ δίδεται ὡς δῶρον ὄχι εἰς τοὺς ἐχθροὺς οὔτε εἰς τοὺς πολὺ μισητοὺς, ἀλλὰ εἰς τοὺς φίλους καὶ εἰς τοὺς ἀρεστοὺς, ἔπρεπε νὰ προσφερθῆ προηγουμένως ἡ θυσία ὑπὲρ ἡμῶν, νὰ καταλυθῆ ἡ ἔχθρα εἰς τὴν σάρκα, νὰ γίνωμεν φίλοι μὲ τὸν Θεὸν καὶ ἔπειτα νὰ λάβωμεν τὴν δωρεάν. Διότι, ἐὰν τοῦτο εἶχε γίνεαι, ὅταν

ἐπὶ τῆς ἐπαγγελίας τοῦτο γέγονε τῆς πρὸς Ἀβραάμ, πολλῶ
 μᾶλλον ἐπὶ τῆς χάριτος. Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Παῦλος ἔλε-
 γεν· «Εἰ γὰρ ἐκ νόμου κληρονόμοι, κεκένωται ἡ πίστις· ὁ
 γὰρ νόμος ὀργὴν κατεργάζεται». Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐ-
 5 σιν· Ἐπηγγείλατο ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ καὶ τῷ σπέρματι
 αὐτοῦ δώσειν τὴν γῆν· ἀλλ' ἀνάξιοι ἦσαν τῆς ἐπαγγελίας
 οἱ ἔκγονοι καὶ ἐξ οἰκείων οὐκ ἠδύναντο εὐαρεσιῆσαι πόνων.
 Διὰ τοῦτο εἰσηλθεν ἡ πίστις, πρᾶγμα εὐκόλον, ἵνα τὴν χάριν
 ἐπισπάσῃται καὶ μὴ διαπέσωσιν αἱ ἐπαγγελίαι. Καὶ λέγει
 10 «Διὰ τοῦτο ἐκ πίστεως, ἵνα κατὰ χάριν, εἰς τὸ εἶναι θεβαίαν
 τὴν ἐπαγγελίαν». Διὰ τοῦτο «Κατὰ χάριν», ἐπειδὴ ἐξ ἰδρώ-
 των οὐκ ἴσχυσαν.

Τίνος δὲ ἔνεκεν εἰπὼν, κατὰ τὰς Γραφάς, οὐκ ἐπάγει
 καὶ τὴν μαρτυρίαν; Ὅτι διεφθαρμένη αὐτῶν ἡ γνώμη ἦν.
 15 «Οἱ μὲν γὰρ ἔλεγον· Οὐδὲς ἐστὶν ὁ προφήτης· ἄλλοι δὲ ἔ-
 λέγον, διὸ Πλανᾶ τὸν ὄχλον· ἄλλοι δὲ ἔλεγον, Οὐκ ἐκ τῆς
 Γαλιλαίας ἔρχεται ὁ Χριστός, ἀλλὰ ἀπὸ Βηθλεὲμ τῆς κώ-
 μης· ἄλλοι δὲ ἔλεγον, Ὁ Χριστὸς διὰν ἔρχεται, οὐδεὶς γι-
 νώσκει πόθεν ἐστί»· καὶ διάφορος ἦν ἡ γνώμη, ἅτε ἐν πλή-
 20 θει τειαραγμένῳ. Οὐδὲ γὰρ ἀκριβῶς προσεῖχον τοῖς λεγο-
 μένοις, οὐδὲ τοῦ μαθεῖν ἔνεκεν. Διὰ δὴ τοῦτο τοῦτοις μὲν
 αὐδὲν ἀποκρίνεται, καίτοι λέγουσι· «Μὴ ἐκ τῆς Γαλιλαίας
 ὁ Χριστὸς ἔρχεται»; τὸν δὲ Ναθαναὴλ σφοδρότερον εἰπόντι
 καὶ πληκτικώτερον, «Ἐκ Ναζαρεὶ δύναται τι ἀγαθὸν εἶ-
 25 ναι;», ἐπήνεσεν ὡς ἀληθῶς Ἰσραηλίτην.

Οὗτοι μὲν γὰρ καὶ οἱ πρὸς τὸν Νικόδημον εἰπόντες,
 «Ἐρεύνησον καὶ ἴδε, διὸ ἐκ τῆς Γαλιλαίας προφήτης οὐκ
 ἐγγήγερται», οὐ μαθεῖν ζητοῦντες ἔλεγον, ἀλλ' ἀπλῶς ἀνα-
 τρέψαι τὴν περὶ τοῦ Χριστοῦ δόξαν. Ἐκεῖνος δὲ ἀληθείας

10. Αὐτόθι 4, 14-15.

11. Αὐτόθι 4, 16.

ἐδόθη ἡ ὑπόσχεσις εἰς τὸν Ἀβραάμ, θὰ ἐγίνετο πολὺ περισσότερον, ὅταν ἐδόθη ἡ χάρις. Καὶ αὐτὸ δηλώνει ὁ Παῦλος, ὅταν λέγῃ· «Διότι, ἐὰν ἦσαν κληρονόμοι οἱ ἐξαρτώμενοι ἐκ τοῦ νόμου, τότε ἡ πίστις δὲν ἔχει ἀξίαν, διότι ὁ νόμος δημιουργεῖ ὀργήν»¹⁰. Αὐτὸ ποὺ λέγει, σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ὑπεσχέθη ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἀβραάμ καὶ εἰς τὴν γενεάν του ὅτι θὰ τοῦ δώσῃ τὴν γῆν, ἀλλ' οἱ ἀπόγονοί του ἦσαν ἀνάξιοι ἐκείνης τῆς ὑποσχέσεως καὶ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ μένουν εὐχαριστημένοι ἀπὸ τοὺς ἰδικοὺς των κόπους. Διὰ τοῦτο εἰσεχώρησεν ἡ πίστις, πρᾶγμα εὐκόλον, διὰ ν' ἀποσπάσῃ τὴν χάριν καὶ διὰ νὰ μὴ ξεπέσουν αἱ ὑποσχέσεις. Καὶ «Διὰ τοῦτο ἡ ὑπόσχεσις ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν πίστιν, διὰ νὰ εἶναι ὡς δῶρον χάριτος»¹¹. Καὶ ἦτο «Δῶρον χάριτος», ἐπειδὴ δὲν εἶχαν κατορθώσει τίποτε μὲ τοὺς κόπους καὶ τοὺς ἰδρωτάς.

Διατί ὅμως, ἐνῶ εἶχεν εἰπεῖ σύμφωνα μὲ τὰς Γραφάς, δὲν προσκομίζει καὶ τὴν μαρτυρίαν; Διότι ἡ γνώμη των εἶχε διαφθαρή. «Διότι ἄλλοι ἔλεγαν, Αὐτὸς εἶναι πραγματικῶς ὁ Προφήτης, ἄλλοι ἔλεγαν ὅτι Πλανᾶ τὸν λαόν», ἄλλοι ἔλεγαν Δὲν θὰ ἔλθῃ ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν ὁ Χριστός, ἀλλ' ἀπὸ τὴν κώμην τῆς Βηθλεέμ, καὶ ἄλλοι· Ὅταν ἔλθῃ ὁ Χριστός, κανεὶς δὲν θὰ ξεύρῃ ἀπὸ ποῦ εἶναι». Καὶ αἱ γνώμαι μέσα εἰς αὐτὸ τὸ ταραγμένον πλῆθος ἦσαν διαφορετικά. Διότι οὔτε ἤκουαν μὲ προσοχὴν τὰ λόγια του, οὔτε εἶχαν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ μάθουν. Δι' αὐτὸ λοιπὸν δὲν ἀπαντᾶ τίποτε εἰς αὐτούς, ἂν καὶ ἰσχυρίζωνται, «Μήπως ὁ Χριστὸς θὰ ἔλθῃ ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν;», ἐνῶ τὸν Ναθαναήλ, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐκφρασθῆ ὀξύτερον καὶ σκληρότερον, «Εἶναι δυνατὸν νὰ προέλθῃ κάτι καλὸν ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν;», ἐπήνεσεν ὡς ἀληθινὸν Ἰσραηλίτην.

Διότι αὐτοὶ ἐδῶ καὶ οἱ Φαρισαῖοι ποῦ εἶπαν εἰς τὸν Νικόδημον, «Νὰ ἐρευνήσῃς καὶ θὰ ἰδῆς, ὅτι δὲν ἔχει ἔλθει Προφήτης ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν», δὲν τὰ ἔλεγαν αὐτὰ ἐπειδὴ ἤθελαν νὰ μάθουν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἤθελαν ν' ἀνατρέψουν τὴν γνώμην περὶ τοῦ Χριστοῦ. Ἐκεῖνος ὅμως ἐπειδὴ ἠγάπα τὴν

ὧν ἐρασιῆς, καὶ τὰ παλαιὰ ἀκριβῶς πάντα ἐπιστάμενος, τοῦτο ἔλεγεν· αὐτοὶ δὲ πρὸς ἓν μόνον ἑώρων, τὸ ἀνατρέψαι ὅτι ὁ Χριστὸς ἐστί. Διόπερ αὐτοῖς οὐδὲν ἀπεκάλυπεν. Οἱ γὰρ καὶ ἐναντοῖς ἐναντία λέγοντες, καὶ ποτὲ μὲν, «Οὐδεὶς 5 γινώσκει πόθεν ἔρχεται», ποτὲ δέ, «Ἀπὸ Βηθλεέμ», εὐδηλον ὅτι καὶ μαθόντες ἠναντιώθησαν. Ἔστω γὰρ, τὸν τόπον ἠγνόντων, ὅτι ἀπὸ Βηθλεέμ, διὰ τὴν ἀνασιροφὴν τὴν ἐν Ναζαρέτι (καίτοι οὐδὲ τοῦτο συγγνώμην εἶχεν· οὐ γὰρ ἐκεῖ ἐτέχθη)· ἄρα καὶ τὸ γένος ἠγνόντων, ὅτι ἐξ οἴκου καὶ πα- 10 τριᾶς Δαυὶδ; Πῶς οὖν ἔλεγον, «Οὐκ ἀπὸ τοῦ σπέρματος Δαυὶδ ἔρχεται Χριστὸς;». Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐκείνῳ συσκοιάσαι ἐβούλοντο, κακούργως ἅπαντα φθεγγόμενοι.

Τίνος δὲ ἕνεκεν οὐχὶ προσελθόντες εἶπον· Ἐπειδὴ τὰ μὲν ἄλλα πάντα θαυμάζομεν, κελεύεις δέ σοι πείθεσθαι και- 15 τὰ τὰς Γραφάς, εἶπέ, πῶς αἱ μὲν Γραφαὶ λέγουσιν, ὅτι ἀπὸ Βηθλεέμ δεῖ τὸν Χριστὸν ἐλθεῖν, σὺ δὲ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἀφίξαι; Ἀλλ' οὐδὲν τοῦτων εἶπον, ἀλλὰ πάντα πονηρῶς φθέγγονται. Ὅτι γὰρ οὐ ζητοῦντες, οὐδὲ μαθεῖν βουλόμενοι, εὐθέως ἐπήγαγεν ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι «Τινὲς 20 ἤθελον πιάσαι αὐτὸν καὶ οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὴν χεῖρα αὐτοῦ»· εἰ γὰρ καὶ μηδὲν ἕτερον, τοῦτο γοῦν ἰκανὸν ἦν εἰς καιάνυξιν αὐτοὺς ἀγαγεῖν· ἀλλ' οὐ καιενύγησαν, καθὼς φησὶν ὁ προφήτης· «Διεισχίσθησαν καὶ οὐ καιενύγησαν».

25 3. Τοιοῦτον γὰρ ἡ πονηρία· οὐδενὶ βούλεται εἶκειν, πρὸς ἓν βλέπει μόνον, ὥστε τὸν ἐπιβουλευόμενον ἀνελεῖν. Ἀλλὰ τί φησὶν ἡ Γραφή; «Ὁ ὀρύσσων βόθρον τῷ πλησίον, εἰς αὐτὸν ἐμπεσεῖται»· ὅπερ καὶ τότε γέγονεν. Αὐτοὶ μὲν

12. Ψαλμ. 34, 15.

13. Παροιμ. 26, 27.

ἀλήθειαν καὶ ἐγνώριζε λεπτομερῶς ὅλα τὰ παλαιά, ἐξεφράζετο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλ' οἱ Φαρισαῖοι μόνον εἰς ἓν ἀπέβλεπον, εἰς τὸ ν' ἀνατρέψουν τὴν γνώμην ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον δὲν ἀπεκάλυπτε τίποτε εἰς αὐτούς. Διότι αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι ἀντέφασκον πρὸς τὸν ἑαυτὸν τοὺς ἄλλοτε λέγοντες, «Κανεῖς δὲν ξεύρει ἀπὸ ποῦ θὰ ἔλθῃ», καὶ ἄλλοτε, «Ἀπὸ τὴν Βηθλεέμ», εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι θὰ προέβαλλαν ἀντιρρήσεις, ἐὰν ἐμάθαιναν. Ἄλλ' ἔστω, δὲν ἐγνώριζαν τὸν τόπον, δηλαδή ὅτι ἦτο ἀπὸ τὴν Βηθλεέμ, διότι ἔζησεν εἰς τὴν Ναζαρέτ (ἂν καὶ οὔτε αὐτὸ συγχωρεῖται, διότι δὲν ἐγεννήθη ἐκεῖ), ἄρα γε δὲν ἐγνώριζον οὔτε τὴν καταγωγὴν του, ὅτι ἦτο ἀπὸ τὸν οἶκον καὶ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Δαυῖδ; Διατί τότε ἔλεγαν· «Δὲν ἔρχεται ὁ Χριστὸς ἀπὸ τὸ σπέρμα τοῦ Δαυῖδ»; Ἄλλὰ καὶ αὐτὸ ἤθελαν κατ' ἐκεῖνον τὸν τρόπον νὰ συσκοτίσουν, ὁμιλοῦντες περὶ ὄλων δολίως.

Διατί δὲν ἐπλησίασαν νὰ τὸν ἐρωτήσουν· Ἐπειδὴ σὲ θαυμάζομεν δι' ὅλα τὰ ἄλλα, μᾶς προτρέπεις μάλιστα νὰ πιστεῦσωμεν εἰς ἑσὲ σύμφωνα μὲ τὰς Γραφάς, εἶπέ μας, διατί αἱ μὲν Γραφαὶ λέγουν ὅτι ὁ Χριστὸς πρέπει νὰ ἔλθῃ ἀπὸ τὴν Βηθλεέμ, ἐνῶ ἐσὺ ἔχεις ἔλθει ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν; Δὲν τοῦ ἔκαμαν καμμίαν τέτοιαν ἐρώτησιν, ἀλλὰ ὁμιλοῦν δι' ὅλα μὲ πονηρίαν. Τὸ ὅτι βέβαια δὲν ἐρευνοῦσαν οὔτε ἤθελαν νὰ μάθουν, τὸ ἀπέδειξεν ὁ Εὐαγγελιστής, ὁ ὁποῖος ἀμέσως ἐπρόσθεσε· «Μερικοὶ ἤθελαν νὰ τὸν πιάσουν, ἀλλὰ κανεῖς δὲν ἔβαλε χέρι ἐπάνω του». Διότι, ἂν ὄχι τίποτε ἄλλο, τουλάχιστον αὐτὸ ἦτο ἄρκετὸν νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς μεταμέλειαν. Ἄλλὰ δὲν μετεμελήθησαν, καθὼς λέγει καὶ ὁ Προφήτης· «Διεσκορπίσθησαν ἀλλὰ δὲν μετεμελήθησαν»¹².

3. Διότι τέτοια εἶναι ἡ πονηρία. Δὲν θέλει νὰ ὑποχωρῇ εἰς τίποτε, ἀλλ' ἀποβλέπει μόνον εἰς ἓν, πῶς νὰ ἐξοντώσῃ ἐκεῖνον πού ἐπιβουλευεται. Ἄλλὰ τί λέγει ἡ ἁγία Γραφή; «Ἐκεῖνος ποῦ σκάβει τὸν λάκκον τοῦ ἄλλου, ἐκεῖνος θὰ πέσῃ μέσα»¹³. Αὐτὸ ἔγινε καὶ τότε. Διότι αὐτοὶ μὲν ἤθελαν νὰ

γὰρ ἐβούλοντο αὐτὸν ἀνελεῖν, ὡς δὴ σθενύντες τὸ κήρυγμα·
 γέγονε δὲ τοῦναντίον. Τὸ μὲν γὰρ κήρυγμα ἀνθεῖ τῆ τοῦ
 Χριστοῦ χάριτι· τὰ δὲ ἐκείνων πάντα ἐσθέθη καὶ ἀπόλωλε
 καὶ πατρίδος καὶ ἐλευθερίας καὶ ἀδείας καὶ λαιρείας ἐξέ-
 5 πesson καὶ πάσης ἀπειτερήθησαν εὐημερίας καὶ γεγονῶσι
 δοῦλοι καὶ αἰχμάλωτοι.

Ταῦτ' οὖν εἰδότες, μηδέποτε ἐπιβουλεύωμεν ἑτέροις, μα-
 θόντες διὰ καθ' ἑαυτῶν ἀκοντῶμεν τὸ ξίφος καὶ βαθυτέραν
 ἑαυτοῖς διδδάμεν τὴν πληγὴν. Ἄλλ' ἐλύπησέ τις καὶ θούλει
 10 αὐτὸν ἀμύνασθαι; Μὴ ἀμύνη· οὕτω γὰρ ἀμύνασθαι δυνήσῃ.
 Ἐὰν δὲ ἀμύνη, οὐκ ἡμῶν. Καὶ μὴ νομίσης αἴνιγμα εἶναι
 τὸ εἰρημένον, ἀλλ' ἀληθῆ λόγον. Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; Ὅτι
 οὐ μὴ ἀμυνόμενος, τὸν Θεὸν αὐτῷ καθιστῆς ἐχθρόν· ἀμυνό-
 μενος δέ, οὐκέτι. «Ἐμοὶ γὰρ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω,
 15 λέγει Κύριος». Εἰ γὰρ οἰκείας ἔχομεν, καὶ πρὸς ἀλλήλους
 διενεχθέντες, μὴ τῆς δίκης καὶ τῆς κολάσεως ἡμῖν παρα-
 χωρήσωσι, ἀλλ' ἑαυτοῖς ἐπιτρέψωσι, καὶ μυριάκις προσέλ-
 θωσι, οὐ μόνον οὐκ ἀμυνόμεθα, ἀλλὰ καὶ ἀγανακτοῦμεν.
 Δραπέτα, λέγοντες, καὶ, μαστιγία, τὸ πᾶν ἡμῖν ἐπιτρέψαι
 20 ἐχρῆν· ἐπειδὴ δὲ σανιτῶ προλαβὼν ἡμυνης, μηδὲν ἐνόχλει
 λοιπόν· πολλῷ μᾶλλον ὁ Θεός, ὁ παραγγείλας αὐτῷ παρα-
 χωρεῖν ἀπάντων, τοῦτο ἐρεῖ.

Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, διὰ παρὰ μὲν παίδων τῶν ἡμε-
 τέρων ισοσύτην ἀπαιτῶμεν φιλοσοφίαν καὶ ὑπακοήν, τῷ δὲ
 25 Δεσπότῃ μὴ παραχωρῶμεν ὧν βουλόμεθα τοὺς οἰκείας ἡμῖν
 παραχωρεῖν; Ταῦτα δὲ λέγω, διὰ τὸ πρόθυμον ὑμῶν περὶ τὴν
 ἀλλήλων κόλασιν· ἐπεὶ τὸν γε ἀληθῶς φιλοσοφοῦντα οὐδὲ τοῦτο
 χρὴ ποιεῖν, ἀλλὰ συγγινώσκειν καὶ ἀφιέναι τὰ ἀμαρτήματα,

τὸν φονεύσουν, ὥστε νὰ σβήσουν τὸ κήρυγμα· ἀλλ' ὅμως συνέβη τὸ ἀντίθετον. Διότι τὸ μὲν κήρυγμα ἀνθεῖ μὲ τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ τὰ ἰδικά των ἔργα ἔσβησαν καὶ κατεστράφησαν καὶ ἔχασαν τὴν πατρίδα των, τὴν ἐλευθερίαν των καὶ τὴν λατρείαν των, ἐστερήθησαν ἀπὸ κάθε εὐτυχίαν καὶ ἔγιναν δούλοι καὶ αἰχμάλωτοι.

Ἔχοντες λοιπὸν ὑπ' ὄψιν ὅλα αὐτά, ἃς μὴ ἐπιβουλευώμεθα ποτὲ τοὺς ἄλλους, ἀλλ' ἃς γνωρίζωμεν ὅτι ἀκονίζομεν τὸ ξίφος κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ κάμνομεν εἰς τὸν ἑαυτόν μας βαθυτέραν τὴν πληγὴν. Ἄλλὰ σὲ ἐλύπησε κάποιος καὶ θέλεις νὰ τὸν ἐκδικηθῆς; Μὴ τὸν ἐκδικῆσαι· διότι ἔτσι θὰ κατορθώσης νὰ τὸν ἐκδικηθῆς. Ἐὰν ὅμως τὸν ἐκδικηθῆς, δὲν θὰ λάβῃς ἐκδίκησιν. Καὶ νὰ μὴ νομίσης, ὅτι αὐτὸ πού λέγω εἶναι αἰνίγμα, ἀλλὰ εἶναι ἡ ἀλήθεια. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Ἐὰν δὲν τὸν ἐκδικηθῆς ἐσύ, τὸν κάμνεις ἐχθρὸν τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐὰν τὸν ἐκδικηθῆς δὲν τὸν κάμνεις. «Εἰς ἐμὲ ἀνήκει ἡ ἐκδίκησις, ἐγὼ θὰ ἀνταποδώσω, λέγει ὁ Κύριος»¹⁴. Διότι, ἐὰν ἔχωμεν ὑπηρετίας, οἱ ὁποῖοι διαπληκτίζονται μεταξύ των, καὶ δὲν παραχωρήσουν εἰς ἡμᾶς τὴν κρίσιν καὶ τὴν τιμωρίαν ἀλλὰ τὴν δώσουν εἰς τοὺς ἑαυτούς των, καὶ ἂν πολλὰς φορές μᾶς παρακαλέσουν, ὅχι μόνον δὲν τοὺς τιμωροῦμεν ἀλλὰ καὶ ἀγανακτοῦμεν καὶ τοὺς ὀνομάζομεν δραπετάς καὶ μάστιγας. Διότι ἔπρεπε, λέγομεν, ν' ἀναφέρῃς εἰς ἐμὲ τὰ πάντα. Ἐπειδὴ ὅμως ἔλαβες ἐκίκησιν μόνος σου, μὴ μὲ ἐνοχλῆς πλέον. Αὐτὸ θὰ εἶπῃ πολὺ περισσότερον ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος μᾶς παρήγγειλε νὰ παραχωρῶμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα.

Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι παράλογον, ὅταν ἀπὸ τοὺς ὑπηρετάς μας ἀπαιτοῦμεν νὰ ἔχουν τόσην φιλοσοφίαν καὶ ὑπακοήν, ἐνῶ εἰς τὸν Κύριον δὲν παραχωροῦμεν αὐτὰ πού θέλομεν νὰ μᾶς παραχωροῦν οἱ ὑπηρεταί; Λέγω δὲ ταῦτα, διότι εἴσθε τόσοι ἔτοιμοι δι' ἀλληλοεκδίκησιν. Διότι ὁποῖος φιλοσοφεῖ ἀληθινὰ οὔτε αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ κάμνῃ, ἀλλὰ ὀφείλει νὰ συγχωρῇ καὶ νὰ χαρίζῃ τὰ ἁμαρτήματα, ἔστω

εἰ καὶ μὴ ἐκεῖνο ἦν τὸ μέγα ἔπαθλον, τὸ ἄφειν ἀντὶ τούτων λαμβάνειν. Εἰ γάρ, εἶπέ μοι, καταγινώσκεις τοῦ ἡμαρτηκότιος, τίνος ἔνεκεν καὶ αὐτὸς ἁμαρτάνεις, καὶ τοῖς αὐτοῖς περιπίπτεις; Ὑβρῖσε; Μὴ ἀνθυβρίσης· ἐπεὶ σαντὸν ὑβρῖσας. Ἐ-
 5 πληξε; Μὴ ἀντιπλήξης· ἐπεὶ τὸ διάφορον οὐδαμοῦ. Ἐλύπησε; Μὴ ἀντιλυπήσης· ἐπεὶ τὸ κέρδος οὐδέν, ἀλλὰ γέγονας ἐκείνων πάλιν ἴσος. Οὕτως αὐτὸν ἐντρέψαι δυνήσῃ, ἂν μετὰ πραΰτητος ἐνέγκῃς ἐπεικῶς· οὕτως αὐτὸν καταιδέσαι, οὕτως αὐτὸν ἐγκόψαι τῆς ὀργῆς.

10 Οὐδεὶς κακῷ κακὸν ἰᾶται, ἀλλ' ἀγαθῷ τὸ κακόν. Ταῦτα παρ' Ἑλλησὶ τινες φιλοσοφοῦσιν. Αἰσχυρῶμεν τοίνυν, εἰ παρ' Ἑλλῆσι τοῖς ἀνοήτοις τισαύτης οὔσης τῆς φιλοσοφίας, ἡμεῖς ἐλάτιους φαινοίμεθα. Πολλοὶ ἠδίκηθησαν καὶ ἠνεγκαν· πολλοὶ ἐσυκοφαντήθησαν. Καὶ οὐκ ἡμύναντι· ἐπεβουλεύθησαν
 15 καὶ εὐηργέτησαν. Δέος δὲ οὐ μικρόν, μὴ μείζους ἡμῶν τινες παρ' αὐτοῖς κατὰ τὸν βίον εὐρεθῶσι καὶ σφοδριέραν ἡμῖν τὴν κόλασιν ἐργάσωνται. Ὅταν γὰρ οἱ Πνεύματος μετεσχῆ-
 κότες, οἱ βασιλείαν προσδοκῶντες, οἱ ὑπὲρ τῶν οὐρανῶν φιλοσοφοῦντες, οἱ μὴ δεδοικότες γέενναν, οἱ κελευόμενοι ἄγ-
 20 γελοὶ γίνεσθαι, οἱ μωσιτηρίων ἀπολαύοντες, μηδὲ εἰς τὴν αὐ-
 τὴν ἐκείνοις φθάσωμεν ἀρετὴν, ποίαν ἔξομεν συγγνώμην;

Εἰ γὰρ Ἰουδαίους ὑπερβαίνειν χρὴ («Ἐὰν γὰρ μὴ περισσεύσῃ ὑμῶν ἡ δικαιοσύνη», φησί, «πλέον τῶν γραμμα-
 25 τῶν οὐρανῶν»), πολλῷ μᾶλλον Ἑλληνας· εἰ Φαρισαίους

καὶ ἂν δὲν περιμένῃ μεγάλην ὠφέλειαν μὲ τὴν συγκώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν. Διότι, εἶπέ μου, ἂν τιμωρήσῃς τὸν ἁμαρτήσαντα, διὰ ποῖον λόγον ἁμαρτάνεις καὶ ἐσὺ καὶ περιπίπτεις εἰς τὰ ἴδια ἁμαρτήματα; Σὲ ὕβρισε; Νὰ μὴ ἀνταποδώσῃς τὴν ὕβριν, ἐπειδὴ θὰ προσβάλλῃς τὸν ἑαυτὸν σου. Σὲ ἐκτύπησε; Νὰ μὴ ἀνταποδώσῃς τὸ κτύπημα, ἐπειδὴ δὲν θὰ ἔχῃς καμμίαν ὠφέλειαν. Σοῦ ἐπροξένησε λύπην; Νὰ μὴ τοῦ προξενήσῃς καὶ σύ, ἐπειδὴ δὲν θὰ ἔχῃς κανένα κέρδος, ἀλλὰ θὰ γίνῃς ἴσος μὲ αὐτόν. Καὶ θὰ ἠμπορέσῃς κατ' αὐτόν τὸν τρόπον νὰ τὸν κάμῃς νὰ ἐντραπῇ, ἂν συμπεριφερθῇς μὲ πραότητα, ἡπίως. Μόνον ἔτσι θὰ τὸν κάμῃς νὰ ἐντραπῇ καὶ μόνον ἔτσι θὰ ἐμποδίσῃς τὴν ὀργὴν του.

Κανεῖς δὲν θεραπεύει τὸ κακὸν μὲ τὸ κακόν, ἀλλὰ μὲ τὸ καλὸν τὸν κακόν. Αὐτὰ φιλοσοφοῦν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἔθνικούς. Ἄς ἐντραποῦμεν λοιπόν, διότι εἰς τοὺς ἀνοήτους ἔθνικούς ὑπάρχει τόση φιλοσοφία καὶ ἡμεῖς φαινόμεθα κατώτεροί των. Πολλοὶ ἠδικήθησαν, ἀλλ' ὑπέμειναν. Πολλοὶ ἐσουκοφαντήθησαν, ἀλλὰ δὲν ἐξεδικήθησαν. Πολλοὶ ἔπασαν εἰς μηχανορραφίας, ἀλλ' εὐηργέτησαν. Καὶ δὲν εἶναι μικρὸς ὁ φόβος, μήπως μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς εὐρεθοῦν εἰς ἀνωτέραν κατάστασιν ζωῆς ἀπὸ ἡμᾶς καὶ μᾶς τιμωρήσουν τότε βαρύτερον. Διότι, ἂν ἡμεῖς ποὺ ἐλάβομεν τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ποὺ περιμένομεν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ποὺ φιλοσοφοῦμεν περὶ τῆς οὐρανίου χάριτος, ποὺ δὲν φοβούμεθα τὴν γέενναν, ποὺ διατασσόμεθα νὰ εἴμεθα ἄγγελοι, ποὺ ἀπολαύομεν τὰ μυστήρια, δὲν ἠμπορέσωμεν νὰ προσεγγίσωμεν τὴν αὐτὴν ἀρετὴν μὲ ἐκείνους, ποίας συγκνώμῃς θὰ τύχωμεν;

Διότι, ἂν θέλωμεν νὰ φανῶμεν ἀνώτεροι τῶν Ἰουδαίων (Διότι λέγει ὁ Χριστός: «Ἐὰν ἡ ἀρετὴ σας δὲν ὑπερβαίνῃ τὴν ἀρετὴν τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, δὲν θὰ εἰσέλθετε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»¹⁵), πρέπει πολὺ περισσότερο νὰ φανῶμεν ἀνώτεροι τῶν ἔθνικῶν. Καὶ ἂν πρέπει νὰ ὑπερβῶμεν τοὺς Φαρισαίους, πρέπει πολὺ περισ-

πολλῷ μᾶλλον τοὺς ἀπίστους. Εἰ γὰρ μὴ ὑπερβάντων ἡμῶν τὴν ἐκείνων πολιτείαν, ἀποκέκλεισται τὰ τῆς βασιλείας· ὅτιαν καὶ Ἑλλήνων φαινόμεθα χεῖρους, πῶς ἔξομεν ταύτης ἐπιτυχεῖν;

Πᾶσαν τοίνυν πικρίαν καὶ ὀργὴν καὶ θυμὸν ἐκβάλλω-
 5 μεν. «Τὰ αὐτὰ λέγειν, ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρόν, ὑμῖν δὲ ἀσφα-
 λές». Καὶ γὰρ καὶ ἰατροὶ τῷ αὐτῷ πολλάκις χρῶνται φαρμά-
 κῳ. Καὶ ἡμεῖς οὐ πανσόμεθα τὰ αὐτὰ ἐνηχοῦντες, ἀναμι-
 μνήσκοιτες, διδάσκοιτες, παρακαλοῦντες. Καὶ γὰρ πολὺς
 τῶν βιωτικῶν πραγμάτων ὁ ὄχλος, καὶ λήθην ἡμῖν ἐμποιῶν
 10 καὶ διδασκαλίας δεῖ ἡμῖν συνεχοῦς. Ἴν' οὖν μὴ μάτην μηδὲ
 εἰκῆ ἐνιαῦθα συλλεγώμεθα, τὴν διὰ τῶν ἔργων ἐπίδειξιν
 παρασχώμεθα, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν,
 χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
 δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύμα-
 15 τι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

σότερον νὰ ὑπερβῶμεν τοὺς ἀπίστους. Διότι, ἐὰν δὲν ὑπερβῶμεν τὴν ζωὴν ἐκείνων ἔχομεν ἀποκλεισθῆ ἀπὸ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὅταν ὅμως φαινώμεθα χειρότεροι καὶ ἀπὸ ἐκείνους, πῶς θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν αὐτήν;

Ἄς ἀποβάλωμεν λοιπὸν τὴν πικρίαν, τὴν ὀργὴν καὶ τὸν θυμὸν. «Τὸ νὰ σᾶς γράφω τὰ ἴδια πράγματα εἰς ἐμὲ δὲν εἶναι βαρετόν, εἰς ἐσᾶς ὅμως παρέχει ἀσφάλειαν»¹⁶, λέγει ὁ Παῦλος. Διότι καὶ οἱ ἰατροὶ πολλὰς φορὰς χρησιμοποιοῦν τὸ ἴδιο φάρμακον. Καὶ ἡμεῖς δὲν θὰ παύσωμεν νὰ φωνάζωμεν τὰ ἴδια, νὰ διδάσκωμεν καὶ νὰ συμβουλεύωμεν. Διότι καὶ μεγάλη εἶναι ἡ ταραχὴ τῶν βιωτικῶν ὑποθέσεων καὶ μᾶς κάμνει νὰ λησμονῶμεν καὶ δι' αὐτὸ χρειάζεται συνεχὴς διδασκαλία. Διὰ νὰ μὴ συγκεντρωνώμεθα λοιπὸν ἐδῶ ματαίως καὶ ἀνωφελῶς, ὡς ἐπιδείξωμεν καλὰ ἔργα, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

«Ἦλθον οὖν ὑπηρέται πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ Φα-
 ρισαίους, καὶ εἶπον αὐτοῖς ἐκεῖνοι· Διαιτί οὐκ ἠγάγετε αὐ-
 5 τόν; Ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ ὑπηρέται· Οὐδέποτε οὕτως ἐλάλη-
 σεν ἄνθρωπος ὡς οὗτος ὁ ἄνθρωπος».

1. Οὐδὲν τῆς ἀληθείας σαφέστερον, οὐδὲν ἀπλούστερον,
 ἐὰν μὴ κακουργῶμεν ἡμεῖς· ὥσπερ οὖν κακουργούντων οὐδὲν
 δυσκολώτερον. Ἰδοὺ γὰρ οἱ μὲν Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμμα-
 10 τεῖς, οἱ δῆθεν δοκοῦντες εἶναι σοφώτεροι, συνόντες ἀεὶ τῷ
 Χριστῷ, ἐπιβουλῆς ἕνεκεν καὶ θαύματα ὀρῶντες καὶ Γρα-
 φὰς ἀναγινώσκοντες, οὐδὲν ἀπώναντο, ἀλλὰ καὶ ἐβλάθισαν·
 οἱ δὲ ὑπηρέται, οὐδὲν τούτων ἔχοντες εἰπεῖν, ἀπὸ μιᾶς μόνης
 15 δημηγορίας ἐχειρώθησαν καὶ ἀπελθόντες ὥστε αὐτὸν δῆσαι,
 ἐπανῆλθον δεθέντες τῷ θαύματι. Οὐ τὴν σύνεσιν δὲ αὐτῶν
 θαυμάσαι μόνον ἔστιν, ὅτι σημείων οὐκ ἐδεήθησαν, ἀλλ' ἀπὸ
 τῆς διδασκαλίας μόνης ἐάλωσαν (οὐ γὰρ εἶπον, ὅτι Οὐδέ-
 ποτε ἐθανματουργήσεν ἄνθρωπος οὕτως· ἀλλὰ τί; Οὐδέποτε
 ἐλάλησεν οὕτως ἄνθρωπος)· οὐ τοίνυν τὴν σύνεσιν αὐτῶν
 20 μόνον ἔστι θαυμάσαι, ἀλλὰ καὶ τὴν παρρησίαν, ὅτι πρὸς τοὺς
 ἀποστειλάντας ταῦτα ἔλεγον, πρὸς τοὺς Φαρισαίους, πρὸς
 τοὺς πολεμοῦντας καὶ πάντα ὑπὲρ τούτου πράττοντας.

«Ἦλθον» γάρ, φησὶν, «οἱ ὑπηρέται καὶ λέγουσιν αὐτοῖς οἱ
 Φαρισαῖοι· Διαιτί οὐκ ἠγάγετε αὐτόν;». Τὸ δὲ ἐλθεῖν, πολλῷ
 25 μείζον ἦν τοῦ μείναι. Τότε μὲν γὰρ ἀπηλλάγησαν ἂν τῆς τούτων
 ἐπαχθείας· νυνὶ δὲ κήρυκες γίνονται τῆς τοῦ Χριστοῦ σοφίας,
 καὶ μείζονως ἐνδείκνυνται τὴν παρρησίαν· καὶ οὐ λέγουσιν,
 Οὐκ ἠδυνήθημεν διὰ τὸν ὄχλον, ὅτι ὡς προφήτη προσεῖχον·

«Τότε ἐπέστρεψαν οἱ ὑπηρέται πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ Φαρισαίους, οἱ ὅποιοι τοὺς εἶπαν· Διατί δὲν τὸν ἐφέρατε; Ἀπεκρίθησαν οἱ ὑπηρέται· Κανεὶς ἄνθρωπος δὲν ὠμίλησε ποτέ, ὅπως ὁμιλεῖ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος»¹.

1. Δὲν ὑπάρχει σαφέστερον οὔτε ἀπλούστερον πρᾶγμα ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, ἐὰν ἡμεῖς δὲν φερώμεθα κακῶς. Διότι, ὅταν κακοποιοῦμεν, δὲν ὑπάρχει δυσκολώτερον ἀπὸ αὐτὴν. Ἰδοῦ, οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ Γραμματεῖς, οἱ ὅποιοι ἐφαίνοντο ὅτι ἦσαν δῆθεν σοφώτεροι, οἱ ὅποιοι ἦσαν διαρκῶς μαζὶ μὲ τὸν Χριστόν, διὰ νὰ τὸν ἐπιβουλεύωνται, οἱ ὅποιοι ἂν καὶ ἔβλεπαν τὰ θαύματα καὶ ἐμελέτων τὰς ἀγίας Γραφάς, ἐν τούτοις ὅχι μόνον δὲν ὠφελήθησαν, ἀλλὰ καὶ ἔπαθαν μεγάλην βλάβην. Οἱ ὑπηρέται ὅμως ποὺ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ἐπικαλεσθοῦν τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ὑπὲρ τῶν ἑαυτῶν των, ἠχμαλωτίσθησαν ἀπὸ τὸν Χριστόν μὲ μίαν μόνον ὁμιλίαν του καὶ ἐνῶ ἐπῆγαν διὰ νὰ τὸν συλλάβουν, ἐπέστρεψαν συλληφθέντες ἀπὸ τὸ θαῦμα. Δὲν πρέπει νὰ θαυμάσωμεν τὴν σύνεσίν των (διότι δὲν εἶπαν· Ποτὲ δὲν ἔκαμεν ἄλλος ἄνθρωπος τέτοια θαύματα, ἀλλὰ· Ποτὲ δὲν ὠμίλησεν ἔτσι ἄλλος ἄνθρωπος), δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ θαυμάσωμεν μόνον τὴν σύνεσίν των, ἀλλὰ καὶ τὸ θάρρος των, διότι ἔλεγαν αὐτὰ εἰς τοὺς Φαρισαίους ποὺ τοὺς εἶχαν στείλει καὶ ποῦ ἐπολέμουν κατὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ ποῦ μετεχειρίζοντο τὰ πάντα δι' αὐτὸν τὸν σκοπόν.

Λέγει ὁ Εὐαγγελιστής· «Τότε ἐπέστρεψαν οἱ ὑπηρέται καὶ λέγουν οἱ Φαρισαῖοι εἰς αὐτούς· Διατί δὲν τὸν ἐφέρατε;». Τὸ ὅτι ἐπέστρεψαν ἦτο πολὺ σπουδαιότερον ἀπὸ τὸν ἐὰν ἔμεναν. Διότι τότε θὰ εἶχαν ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν ἐνόχλησίν των. Τώρα ὅμως γίνονται κήρυκες τῆς σοφίας τοῦ Χριστοῦ καὶ δεικνύουν μεγαλύτερον θάρρος. Καὶ δὲν ἰσχυρίζονται, Δὲν ἤμπορέσαμεν νὰ τὸν συλλάβωμεν ἕνεκα τοῦ

ἀλλὰ τί; «Οὐδέποτε ἐλάλησεν οὕτως ἄνθρωπος». Καίτοι γε ἠδύνατο ἐκείνην εἰπεῖν τὴν ἀπολογία· ἀλλ' ἐμφαίνουσι ἐ-
 αυτῶν τὴν ὀρθὴν γνώμη. Τοῦτο γὰρ οὐχὶ θαυμαζόντων ἐκεῖ-
 νον μόνον ἦν, ἀλλὰ καὶ τούτων κατηγορούντων, διὸ ἔπεμψαν
 5 δῆσοντας αὐτὸν αὐτούς, οὗ ἀκούειν ἐχρῆν. Καίτοι γε οὐδὲ
 μακρᾶς ἤκουσαν δημηγορίας, ἀλλὰ βραχείας. Ὅταν γὰρ ἡ
 διάνοια ἀδέκασιτος ἦν, οὐδὲ μακρῶν λόγων δεῖ. Τοιοῦτον
 γὰρ ἡ ἀλήθεια.

Τί οὖν οἱ Φαρισαῖοι; Δέον κατανοῆσαι, τὸ ἐναντίον
 10 ποιοῦσιν, ἀντιεγκαλοῦσιν αὐτοῖς, «Μὴ καὶ ὑμεῖς πεπλάνησθε;»,
 λέγοντες. Ἐπι αὐτοὺς κολακεύουσι καὶ οὐ καταφορικῶς κέ-
 χρηται τῷ λόγῳ, δεδοικότες μὴ τέλειον ἀποσθισθῶσιν· ἀλλὰ
 τὸν θυμὸν ἐμφαίνουσι, καὶ μετὰ φειδῶς φθέγγονται. Δέον
 γὰρ ἐρωτῆσαι, τί ἐλάλησε, καὶ θαυμάσαι τὰ λεχθέντα, τοῦτο
 15 μὲν οὐ ποιοῦσιν· ἤδεισαν γὰρ διὸ ἀλῶναι εἶχον· ἀπὸ δὲ τεκμη-
 ρίου σφόδρα ἀνοήτου αὐτοὺς συλλογίζονται. «Διατί γὰρ οὐ-
 δεῖς», φησί, «τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν;». Τοῦτο
 οὖν τῷ Χριστῷ ἐγκαλεῖς, εἰπέ μοι, καὶ οὐχὶ τοῖς ἀπιστή-
 σαισι; «Ἄλλ' ὁ ὄχλος», φησί, «ὁ μὴ γινώσκων τὸν νόμον,
 20 ἐπικατάραιοί εἰσιν». Αὕτη γὰρ ὑμῶν ἡ μείζων κατηγορία,
 διὸ ὁ μὲν ὄχλος ἐπίστευσεν, ὑμεῖς δὲ ἠπιστήσατε. Καὶ μὴν
 τὰ τῶν γινωσκόντων τὸν νόμον ἐποίουν ἐκεῖνοι· πῶς οὖν
 ἐπάρατοί εἰσιν; Ὑμεῖς γὰρ ἐπάρατοι, οἱ μὴ τηροῦντες τὸν
 νόμον οὐκ ἐκεῖνοι, οἱ τῷ νόμῳ πειθόμενοι.

25 Ἐχρῆν δὲ οὐκ ἀπὸ τῶν ἀπιστούντων διαβάλλειν τὸν
 ἀπιστούμενον. Οὐ γὰρ ὀρθὸς τρόπος οὗτος. Ἐπεὶ καὶ ὑμεῖς

κόσμου, πού τὸν ἐπρόσεχε σὰν Προφήτην, ἀλλὰ λέγουν· «Ποτὲ δὲν ὠμίλησεν ἔτσι ἄλλος ἄνθρωπος». Καὶ μολονότι ἤμποροῦσαν νὰ μεταχειρισθοῦν αὐτὴν τὴν δικαιολογίαν, ὅμως φανερώνουν τὴν ἰδικὴν των ὀρθὴν γνώμην. Διότι τοῦτο δὲν ἦτο μόνον ἀπόδειξις τοῦ θαυμασμοῦ τῶν ὑπηρέτων πρὸς τὸν Χριστὸν ἀλλὰ καὶ τῆς κατηγορίας κατὰ τῶν Φαρισαίων, ὅτι ἔστειλαν τοὺς ὑπηρέτας διὰ νὰ τὸν συλλάβουν καὶ αὐτοὶ δὲν ὑπῆκουσαν, ὅπως ἔπρεπε νὰ κάμουν. Καὶ ὅμως δὲν ἤκουσαν μακρὰν ἀλλὰ μικρὰν ὁμιλίαν. Διότι, ὅταν ὁ νοῦς εἶναι ἀδέκαστος, δὲν χρειάζονται πολλὰ λόγια. Τέτοια εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἀληθείας.

Τί ἔκαμαν οἱ Φαρισαῖοι; Ἄντι νὰ κατασυντριβοῦν, κάμνουν τὸ ἀντίθετον καὶ κατηγοροῦν τοὺς ὑπηρέτας λέγοντες· «Μήπως καὶ σεῖς ἔχετε πλανηθῆ;». Τοὺς κολακεύουν ἀκόμη καὶ δὲν χρησιμοποιοῦν βαρείας ἐκφράσεις, ἐπειδὴ φοβοῦνται, μήπως ἀποσχισθοῦν ἐντελῶς. Ἐκδηλώνουν ὅμως τὴν ὀργὴν των καὶ ὁμλοῦν μὲ ἐπιφύλαξιν. Διότι, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἐρωτήσουν, τί εἶπεν ὁ Χριστὸς καὶ νὰ θαυμάσουν δι' αὐτὰ πού εἶπεν, δὲν ἔκαμαν τοῦτο, διότι ἤξευραν ὅτι ἤμποροῦσαν ἔτσι νὰ αἰχμαλωτισθοῦν, ἀλλὰ προβάλλουν εἰς τοὺς ὑπηρέτας πολὺ ἀνόητον ἐπιχείρημα. «Διατί δὲν ἐπίστευσεν εἰς αὐτὸν κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας;», λέγουν. Εἶπέ μου, μὲ αὐτὸ τὸ ἐπιχείρημα κατηγορεῖς τὸν Χριστὸν ἢ ἐκείνους πού δὲν ἐπίστευσαν; Καὶ οἱ Φαρισαῖοι συνεχίζουν· «Ὅσον διὰ τὸν ὄχλον, πού δὲν γνωρίζει τὸν νόμον, εἶναι καταραμένος». Αὕτῃ λοιπὸν εἶναι ἡ μεγαλυτέρα σας κατηγορία, ὅτι δηλαδὴ ὁ ὄχλος ἐπίστευσεν, ἐνῶ σεῖς δὲν ἐπιστεύσατε. Καὶ ὅμως ἐκεῖνοι ἔκαμαν ὅσα καὶ οἱ γνωρίζοντες τὸν νόμον. Διατί τότε εἶναι καταραμένοι; Σεῖς εἰσθε καταραμένοι, πού δὲν τηρεῖτε τὸν νόμον καὶ ὄχι ἐκεῖνοι πού ὑπακούουν εἰς τὸν νόμον.

Δὲν ἔπρεπε λοιπὸν ἀπὸ τοὺς μὴ πιστεύοντας νὰ κατηγορῆται ἐκεῖνος, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ἐπίστευαν. Διότι δὲν εἶναι σωστὸς αὐτὸς ὁ τρόπος. Ἐπειδὴ καὶ σεῖς δὲν ἐ-

ἠπισθήσατε τῷ Θεῷ, καθὼς Παῦλος φησι· «Τί γάρ, εἰ
 ἠπίσθησάν τινες; Μὴ ἢ ἀπιστία αὐτῶν τὴν πίστιν τοῦ Θεοῦ
 καταργήσει; Μὴ γένοιτο». Καὶ γὰρ οἱ προφηταὶ αὐτοῖς ἀεὶ
 ἐνεκάλουν λέγοντες· «Ἀκούσατε, ἄρχοντες Σοδόμων»· καί,
 5 «Οἱ ἄρχοντές σου ἀπειθοῦσι»· καὶ πάλιν, «Οὐχ ὑμῶν ἐστὶ
 γινῶναι τὸ κρίμα;». Καὶ πανταχοῦ σφοδρότερον ἐπιτίθενται
 αὐτοῖς. Τί οὖν; Καὶ τῷ Θεῷ τίς ἐγκαλέσει διὰ τοῦτο; Ἄ-
 παγε. Ἐκείνων γὰρ τοῦτο τὸ ἔγκλημα. Ποῖον δ' ἂν ἄλλο
 τις ποιήσῃε σημεῖον τοῦ μὴ γινώσκειν ὑμᾶς τὸν νόμον, ἢ
 10 τὸ μὴ πείθεσθαι;

Ἐπειδὴ δὲ εἶπον, ὅτι Μὴ τῶν ἀρχόντων τις ἐπίστει-
 σεν εἰς αὐτόν; καὶ ὅτι Οἱ μὴ γινώσκοντες τὸν νόμον, ἀκο-
 λούθως αὐτῶν καθάπτεται ὁ Νικόδημος, οὕτως λέγων· «Μὴ
 ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει τὸν ἄνθρωπον, εἰ μὴ ἀκούσῃ παρ' αὐ-
 15 τοῦ πρότερον;». Δείκνυσι γὰρ αὐτοὺς μήτε γινώσκοντας τὸν
 νόμον, μήτε ποιῶντας τὸν νόμον. Εἰ γὰρ ἐκεῖνος μὲν οὐδένα
 κελεύει ἀποκτείνουσι ἄνθρωπον μὴ πρότερον ἀκούσαντας,
 οὗτοι δὲ πρὶν ἀκοῦσαι ἐπὶ τοῦτο ὥρμησαν, παραβά-
 ται εἰσὶ τοῦ νόμου. Καὶ ἐπειδὴ εἶπον, Καὶ οὐδεὶς
 20 τῶν ἀρχόντων ἐπίστεισεν εἰς αὐτόν, διὰ τοῦτο ἐπισημαίνε-
 ται ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι εἷς ἦν ἐξ αὐτῶν, δεικνὺς ὅτι καὶ
 ἄρχοντες ἐπίστεισαν εἰς αὐτόν. Παρησίαν μὲν γὰρ οὐδέπω
 τὴν προσήκουσαν ἐπεδείκνυντο· πλὴν ὤκειοῦντο τῷ Χριστῷ.

Ὅρα δὲ πῶς καὶ μετὰ φειδοῦς τὸν ἔλεγχον ἐπάγει.
 25 Οὐ γὰρ εἶπεν, Ὑμεῖς δὲ θούλεσθε αὐτὸν ἀποκτεῖναι, καὶ
 ἀπλῶς καταδικάζετε τὸν ἄνθρωπον ὡς πλάνον. Ἄλλ' οὐχ
 οὕτως εἶπεν, ἀλλὰ προσηνέστερον, τὴν ἄφαιτον αὐτῶν ὁρμὴν

2. Ρωμ. 3, 33.

3. Ἦσ. 1, 10 καὶ 23.

4. Μιχ. 3, 1.

πιστεύσατε εἰς τὸν Θεόν, καθὼς λέγει ὁ Παῦλος· «Διότι, τί σημασίαν ἔχει, ἐὰν μερικοὶ ἔγιναν ἄπιστοι; Μήπως ἡ ἀπιστία τους ἠμπορεῖ νὰ καταργήσῃ τὴν ἀξιοπιστίαν τοῦ Θεοῦ; Ὁχι βέβαια!»². Διότι καὶ οἱ Προφῆται αὐτοὺς κατηγοροῦν πάντοτε καὶ ἔλεγαν· * «Ἀκούσατε, ἄρχοντες Σοδόμων· Οἱ ἀρχηγοί σου δὲν πιστεύουν»³, «Μήπως δὲν εἶναι ἰδικόν σας ἔργον νὰ γνωρίσετε τὴν κρίσιν;»⁴. Καὶ παντοῦ μὲ βαρείας ἐκφράσεις κατηγοροῦν αὐτούς. Τί γίνεται λοιπόν; Μήπως κανεὶς θὰ κατηγορήσῃ δι' αὐτὸ ἀκόμη καὶ τὸν Θεόν; Ὁχι βέβαια! Διότι τοῦτο τὸ ἔγκλημα εἶναι ἰδικόν των. Ποῖον ἄλλο σημεῖον ἠμπορεῖ νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ κάποιος, ὅτι σεῖς δὲν γνωρίζετε τὸν νόμον, διότι δὲν πιστεύετε;

Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ Φαρισαῖοι ἰσχυρίσθησαν ὅτι δὲν ἐπίστευσεν εἰς αὐτὸν κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας παρὰ μόνον αὐτοῖς πού δὲν γνωρίζουν τὸν νόμον, ἐν συνεχείᾳ κατηγορεῖ αὐτοὺς ὁ Νικόδημος λέγων· «Μήπως ὁ νόμος μας καταδικάζῃ ἄνθρωπον, ἐὰν δὲν τὸν ἀκούσῃ προηγουμένως;». Ἀποδεικνύει δηλαδὴ εἰς αὐτοὺς ὅτι οὔτε τὸν νόμον γνωρίζουν, οὔτε τὸν νόμον ἐφαρμόζουν. Διότι, ἐφ' ὅσον ὁ νόμος διατάσσει νὰ μὴ φονεύσουν ἄνθρωπον, ἂν δὲν τὸν ἀκούσουν προηγουμένως, αὐτοὶ ὅμως ἐπεχειροῦν νὰ κάμουν τοῦτο χωρὶς προηγουμένως νὰ τὸν ἀκούσουν, εἶναι παραβάται τοῦ νόμου. Καὶ ἐπειδὴ οἱ Φαρισαῖοι ἰσχυρίζοντο, ὅτι κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας δὲν ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν, δι' αὐτὸ ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐπισημαίνει, ὅτι ὑπῆρχεν ἕνας μεταξύ των διὰ ν' ἀποδείξῃ ὅτι καὶ ἄρχοντες εἶχαν πιστεύσει εἰς αὐτόν. Βέβαια δὲν ἐπεδείκνυαν τὴν πρέπουσαν παρρησίαν ἀκόμη, παρὰ ταῦτα ὅμως οἰκειοποιοῦντο τὸν Χριστόν.

Πρόσεχε μὲ πόσῃ ἐπιφυλακτικότητι ἐλέγχει αὐτοὺς ὁ Νικόδημος. Διότι δὲν εἶπεν, Σεῖς θέλετε νὰ τὸν φονεύσετε καὶ χωρὶς κρίσιν καταδικάζετε τὸν ἄνθρωπον ὡς πλάνον. Δὲν ὠμίλησεν ἔτσι ἀλλὰ πολὺ ἤπια, ἐπειδὴ ἤθελε ν' ἀνακόψῃ τὴν παράλογον ὀρμὴν των καὶ τὴν ἀπερίσκεπτον

ἐγκόπιων καὶ τὸ ἄσκεπιον καὶ φοινικόν. Διὰ τοῦτο ἐπὶ τὸν νόμον τρέπει τὸν λόγον, λέγων «Ἐὰν μὴ ἀκούσῃ ἀκριβῶς καὶ γνῶ τί ποιεῖ». Ὡστε οὐδὲ ἀκροάσεως δεῖ ψιλῆς, ἀλλὰ καὶ ἀκριβοῦς. Τοῦτο γάρ ἐστι, «Καὶ γνῶ τί ποιεῖ», τί βού-
 5 λεται καὶ διατί καὶ ἐπὶ τίνι, πότερον ἐπ' ἀναιροπῆ τῆς πολιτείας καὶ ὡς ἐχθρός. Ἀπορηθέντες τοίνυν ἐπειδὴ εἶπον, Οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν, οὔτε σφοδρῶς, οὔτε μετὰ φειδοῦς προσηνέχθησαν.

2. Ποίαν γὰρ ἀκολουθίαν ἔχει, εἰπέ μοι, εἰπόντιος ἐ-
 10 κείνου, διὸ Ὁ νόμος ἡμῶν οὐ κρίνει οὐδένα, εἰπεῖν, «Μὴ καὶ σὺ ἐκ Γαλιλαίας εἶ;». Δέον γὰρ δεῖξαι, διὸ οὐκ ἀκριτως ἐπεμψαν αὐτὸν καλέσοντες, ἢ διὸ οὐ χρὴ μεταδοῦναι λόγου, ἀγροικότερον καὶ θυμικώτερον κέχρηται τῇ ἀντιορήσει «Ἐρώτησον καὶ ἴδε, διὸ ἐκ τῆς Γαλιλαίας προφή-
 15 τῆς οὐκ ἐγήγεραται». Τί γὰρ εἶπεν ὁ ἄνθρωπος; διὸ προφήτης ἐστίν; Εἶπεν διὸ ἀκριτον ἀναιρεθῆναι οὐ δεῖ. Οἱ δὲ ὑβριστικῶς, ὡς οὐκ εἰδότες περὶ τῶν Γραφῶν οὐδέν, ταῦτα ἐπήγαγον ὥσανεὶ εἴποι τις· «Ὑπαγε μάθε» τοῦτο γάρ ἐστιν, «Ἐρώτησον καὶ ἴδε».

20 Τί οὖν ὁ Χριστός; Ἐπειδὴ ἄνω καὶ κάτω τὴν Γαλιλαίαν ἔστρεφον καὶ τὸν προφήτην, ἀπαλλάττων πάντας ταύτης τῆς ἀλλοιρίας ὑποψίας, καὶ δεικνύς, διὸ οὐχ εἰς τῶν προφητῶν ἐστίν, ἀλλὰ τοῦ κόσμου Δεσπότης, φησὶν· «Ἐγὼ φῶς εἰμι τοῦ κόσμου». Οὐ Γαλιλαίας, οὐ Παλαιστίνης, οὐ-
 25 δὲ τῆς Ἰουδαίας. Τί οὖν οἱ Ἰουδαῖοι; «Σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς, ἢ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής». Ὡ τῆς ἀνοίας! ταῖς Γραφαῖς παρέπεμψεν ἄνω καὶ κάτω, καὶ λέγουσιν, διὸ «Σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς». Τί δὲ ἐμαρτύ-

καὶ αἱματηρὰν σκέψιν των. Δι' αὐτὸ φέρει τὸν λόγον εἰς τὸν νόμον καὶ λέγει· «Ἐὰν δὲν ἀκούσῃ προσεκτικὰ καὶ μάθη τί ἔκαμε». Ὡστε δὲν χρειάζεται μόνον ν' ἀκούσῃ, ἀλλὰ ν' ἀκούσῃ προσεκτικά. Αὐτὴν τὴν σημασίαν ἔχει, «Καὶ νὰ μάθη, τί ἔκαμε», τί θέλει, διατί καὶ διὰ ποῖον σκοπὸν καὶ ἀπέβλεπε μήπως εἰς ἀνατροπὴν τῆς πολιτείας ὡς ἐχθρός. Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ Φαρισαῖοι ἀμφέβαλλον, διότι εἶχαν εἰπεῖ, ὅτι κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας δὲν ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν, δὲν συμπεριεφέρθησαν εἰς τὸν Νικόδημον οὔτε σκληρῶς οὔτε ἡπίως.

2. Εἶπέ μου, ποίαν συνέπειαν ἔχει ἐκεῖνο ποῦ εἶπεν ὁ Νικόδημος, ὅτι δηλαδή ὁ νόμος μας δὲν καταδικάζει κανένα, μὲ τὴν ἐρώτησιν τῶν Φαρισαίων· «Μήπως καὶ σὺ εἶσαι ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν;». Διότι, ἐνῶ ἔπρεπε ν' ἀποδείξουν, ἢ ὅτι ὀρθῶς ἔστειλαν αὐτόν διὰ νὰ τὸν καλέσουν ἢ ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ τοῦ ἐπιτρέψουν νὰ ὁμιλήσῃ, ἀντιθέτως προβάλλουν ὀξυτέραν καὶ προκλητικωτέραν ἀντίρρησιν. «Ἐρεῦνησε καὶ θὰ ἰδῆς ὅτι δὲν ἔχει ἔλθει προφήτης ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν». Μήπως ὁ ἄνθρωπος εἶχεν εἰπεῖ ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι Προφήτης; Εἶπεν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ φονευθῆ χωρὶς νὰ δικασθῆ. Οἱ Φαρισαῖοι ὅμως ἔδωσαν αὐτὴν τὴν ἀπάντησιν περιφρονητικῶς εἰς αὐτόν, σὰν νὰ μὴ ἤξευρε τίποτε ἀπὸ αὐτά, σὰν νὰ τοῦ ἔλεγε κάποιος· «Πήγαινε καὶ μάθε». Διότι αὐτὸ σημαίνει τό, «Ἐρεῦνησε καὶ θὰ ἰδῆς».

Τί ἔκαμε λοιπὸν ὁ Χριστός; Ἐπειδὴ διαρκῶς εἶχον εἰς τὸ στόμα τους τὴν Γαλιλαίαν καὶ τὸν Προφήτην, διὰ νὰ τοὺς βγάλῃ ὄλους ἀπὸ αὐτὴν τὴν πλάνην καὶ διὰ ν' ἀποδείξῃ ὅτι δὲν εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς Προφήτας, ἀλλὰ ὁ Κύριος τοῦ κόσμου, τοὺς εἶπεν· «Ἐγὼ εἶμαι τὸ φῶς τοῦ κόσμου». Οὔτε τῆς Γαλιλαίας, οὔτε τῆς Παλαιστίνης, οὔτε τῆς Ἰουδαίας. Τί ἀπήντησαν οἱ Φαρισαῖοι; «Σὺ δίδεις μαρτυρίαν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ σου καὶ ἡ μαρτυρία σου δὲν εἶναι ἀληθινή». Πόση ἀνοησία! Τοὺς παρέπεμπε συνεχῶς εἰς τὰς Γραφὰς καὶ τοῦ λέγουν· «Σὺ δίδεις μαρτυρίαν περὶ τοῦ ἐ-

ρησεν; «Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου». Μέγα τὸ λεχθέν, καὶ ὄντως μέγα· ἀλλ' οὐ σφόδρα αὐτοὺς ἐπληξεν, ἐπειδὴ οὔτε ἐξισοῖ νῦν ἑαυτὸν τῷ Πατρὶ, οὔτε Υἱὸς ἐκείνου εἶπεν εἶναι, οὔτε Θεός, ἀλλὰ φῶς τέως. Ἐβούλοντο μὲν οὖν
 5 ἀναιρέψαι καὶ τοῦτο· καίτοι πολὺ τοῦτο μείζον τοῦ εἰπεῖν, «Ὁ ἀκολουθῶν ἐμοὶ οὐ μὴ περιπατήσῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ», φῶς καὶ σκοτίαν νοητῶς λέγων· τουτέστιν, οὐ μένει ἐν τῇ πλάνῃ.

Ἐνταῦθα καὶ τὸν Νικόδημον ἐφέλκεται καὶ ἐνάγει ὡς σφόδρα παρηγοσιασάμενον, καὶ τοὺς ὑπηρέτας ἐπαινεῖ τοῦτο
 10 πεποιηκότηας. Τὸ γὰρ κράξαι, τοῦτό ἐστι βουλομένου κατασκευάσαι, ὥστε κἀκείνους ἀκοῦσαι ἅμα δὲ καὶ αὐτοὺς αἰνῆταιται κρυφῆ τοὺς δόλους πλέκοντας καὶ ἐν τῷ σκότῳ καὶ τῇ πλάνῃ· ἀλλὰ τοῦ φωτὸς οὐ περιέσσονται. Καὶ τὸν Νικόδημον ὑπομιμνήσκει τῶν ρημάτων ἐκείνων, ἅπερ ἔ-
 15 λεγε πρόη· «Πᾶς ὁ φαῦλα πράσων, μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ φανερωθῇ αὐτοῦ τὰ ἔργα». Ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγον, δι οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν, διὰ τοῦτό φησιν, «Ὁ τὰ φαῦλα πράσων, οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς», δεικνὺς δι οὐ τῆς τοῦ φωτὸς
 20 ἀσθενείας τὸ μὴ ἔλθειν, ἀλλὰ τῆς ἐκείνων διεστραμμένης γνώμης.

«Ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ· Σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς;». Τί οὖν αὐτός; «Κἂν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαντοῦ, ἢ μαρτυρία μου ἀληθῆς ἐστίν· δι οἶδα πόθεν ἔρχομαι, καὶ
 25 ποῦ ὑπάγω· ὑμεῖς δὲ οὐκ οἴδατε πόθεν ἔρχομαι». Ὅπερ φθάσας εἶπε, τοῦτο οὔτοι προβάλλονται ὡς προηγουμένως λεχθέν. Τί οὖν ὁ Χριστός; Ἀναιρέπων αὐτὸ καὶ δεικνὺς,

αυτοῦ σου». Ποίαν μαρτυρίαν ἔδωσεν; «Ἐγὼ εἶμαι τὸ φῶς τοῦ κόσμου». Μεγάλος ὁ λόγος, πράγματι μέγας, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἐξέπληξεν, ἐπειδὴ τώρα δὲν παρουσιάζει τὸν ἑαυτὸν τοῦ Ἰσὸν μὲ τὸν Πατέρα, οὔτε εἶπεν ὅτι εἶναι Υἱὸς ἐκείνου, οὔτε Θεός, ἀλλὰ μόνον φῶς. Ἦθελαν βεβαίως ν' ἀνατρέψουν καὶ τοῦτο, διότι ἦτο πολὺ σπουδαιότερον ἀπὸ αὐτὸ πού εἶπεν ἐν συνεχείᾳ· «Ἐκεῖνος πού μὲ ἀκολουθεῖ, δὲν θὰ περιπατήσῃ εἰς τὸ σκότος». Τὰς λέξεις φῶς καὶ σκότος τὰς χρησιμοποιεῖ μὲ πνευματικὴν σημασίαν. Δηλαδή ἐκεῖνος πού μὲ ἀκολουθεῖ, δὲν μένει εἰς τὴν πλάνην.

Ἐδῶ ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸν Νικόδημον, τὸν ὁποῖον καὶ ἐπαινεῖ διὰ τὸ μέγαλον θάρρος του καὶ ἐπαινεῖ καὶ τοὺς ὑπηρέτας δι' αὐτὸ πού εἶχαν κάμει. Τὸ ὅτι ἐφώναξε, σημαίνει ὅτι ἤθελε δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου νὰ τοὺς προετοιμάσῃ, ὥστε ν' ἀκούσουν τὰ λόγια του. Συγχρόνως ὅμως ὑπαινίσσεται καὶ τοὺς Φαρισαίους, οἱ ὅποιοι δολοπλοκοῦν κρυφίως εἰς τὸ σκότος καὶ εἰς τὴν πλάνην, ἀλλ' οἱ ὅποιοι δὲν θὰ ὑπερισχύσουν τοῦ φωτός. Καὶ ὑπενθυμίζει εἰς τὸν Νικόδημον τὰ λόγια, τὰ ὁποῖα εἶχεν εἶπεῖ προηγουμένως· «Ὅποιος κάμνει τὸ κακόν, μισεῖ τὸ φῶς καὶ δὲν ἔρχεται εἰς τὸ φῶς, διὰ νὰ μὴ γίνουν φανερά τὰ ἔργα του»⁵. Καὶ ἐπειδὴ οἱ Φαρισαῖοι ἔλεγον, ὅτι κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες δὲν ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν, δι' αὐτὸ λέγει· «Ὅποιος κάμνει τὸ κακόν, δὲν ἔρχεται εἰς τὸ φῶς», ἀποκαλύπτων ὅτι ἢ μὴ προσέλευσὶς των δὲν ὠφείλετο εἰς τὴν ἀδυναμίαν τοῦ φωτός, ἀλλ' εἰς τὴν διεστραμμένην γνώμην των.

«Τότε οἱ Φαρισαῖοι τοῦ εἶπαν· «Σὺ δίδεις μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν σου;». Εἰς αὐτὰ ὁ Χριστὸς τοὺς ἀπήντησε· «Καὶ ἐὰν ἀκόμη δίδω μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν μου, ἢ μαρτυρία μου εἶναι ἀληθινή, διότι γνωρίζω ἀπὸ ποῦ ἔρχομαι καὶ ποῦ πηγαίνω, ἐνῶ σεῖς δὲν γνωρίζετε ἀπὸ ποῦ ἔρχομαι». Αὐτὸ πού ὁ Χριστὸς μόλις εἶχεν εἶπεῖ, οἱ Ἰουδαῖοι τὸ παρουσιάζουν ὡς νὰ ἐλέγχθη προηγουμένως. Ἄλλ' ὁ Χριστὸς καὶ τὸ ἐπιχείρημά των ἀνέτρεψε καὶ ἀπέδειξεν, ὅτι

διελέ-
γειο, ἄνθρωπον αὐτὸν ὑποπιερόντων ψιλόν φησι· «Καὶ ἐὰν
ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαντοῦ, ἀληθῆς ἐστὶν μαρτυρία μου,
διὸ οἶδα πόθεν ἔρχομαι». Τί ἐστὶ τοῦτο; Ἐκ τοῦ Θεοῦ εἰμι
5 καὶ Θεὸς καὶ Υἱὸς Θεοῦ. Ὁ δὲ Θεὸς αὐτὸς ἐναντῶ ἀξιόπι-
σιος μάρτυρας· «Ὑμεῖς δὲ οὐκ οἴδατε». Ἐθελοκακεῖτε, φη-
σί, καὶ εἰδότες προσποιεῖσθε μὴ εἰδέναί· ἀλλ' ἀπὸ ἀνθρω-
πίνης διανοίας ἅπαντα φθέγγεσθε, οὐδὲν πλέον βουλόμε-
νοι τοῦ φαινομένου νοεῖν.

10 «Ὑμεῖς κατὰ τὴν σάρκα κρίνετε». Ὡσπερ τὸ κατὰ
σάρκα ζῆν, τοιτέσι, τὸ φάυλως ζῆν, οὕτω τὸ κατὰ σάρκα
κρίνειν, ἀδίκως κρίνειν ἐστίν. «Ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα· καὶ
ἐὰν κρίνω, ἡ ἐμὴ κρίσις δικαία ἐστίν». Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦ-
τόν ἐστιν· Ἀδίκως κρίνετε. Καὶ εἰ ἀδίκως κρίνομεν, φησί,
15 διατί μὴ ἐγκαλεῖς; διατί μὴ κολάζεις; διατί μὴ κατακρί-
νεις; Ὅτι οὐκ ἐπὶ τοῦτο ἦλθον, φησί. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τό.
«Ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα· καὶ ἐὰν κρίνω δὲ ἐγὼ, ἡ κρίσις
μου ἀληθῆς ἐστίν». Ἐπεὶ εἰ ἐβουλήθη κρῖναι, ὑμεῖς ἂν τῶν
καταδικασμένων ἦτε. Καὶ ταῦτα οὐχὶ κρίνων λέγω, φη-
20 σίν. Οὐ διὰ τοῦτο δὲ εἶπον, Οὐχὶ κρίνων λέγω, ὡς οὐ θαρ-
ρῶν, διὸ εἰ ἔκρινον, εἶλον ἂν ὑμᾶς (καὶ γὰρ εἰ ἔκρινον,
δικαίως ἂν ὑμᾶς κατεδίκασα)· ἀλλὰ νῦν καιρὸς κρίσεως
οὐκ ἐστὶ. Καὶ περὶ τῆς μελλούσης μὲν κρίσεως ἠνίξαιτο
εἰπὼν, «Ὅτι μόνος οὐκ εἰμί, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ πέμψας με
25 Πατήρ». Ἐνιαῦθα δὲ ἠνίξαιτο, διὸ οὐκ αὐτὸς μόνος αὐτοὺς
καταδικάζει, ἀλλὰ καὶ ὁ Πατήρ. Εἶτα αὐτὸ συνεσκίασεν, εἰς
τὴν αὐτοῦ μαρτυρίαν ἐνάγων· «Καὶ ἐν τῷ νόμῳ δὲ τῷ ὑ-
μετέρῳ γέγραπται, διὸ δύο ἀνθρώπων ἡ μαρτυρία ἀλη-
θῆς ἐστίν».

30 3. Τί οὖν ἂν εἴποιεν ἐνιαῦθα οἱ αἰρετικοί; Τί πλέον

εἶχεν ὁμιλήσει σύμφωνα μὲ τὴν γνώμην των, διότι αὐτοὶ ἐνόμιζαν, ὅτι ἦτο ἀπλοῦς ἄνθρωπος. Καὶ λέγει· «Καὶ ἐὰν ἀκόμη δίδω μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν μου, ἡ μαρτυρία μου εἶναι ἀληθινή, διότι ξεύρω ἀπὸ ποῦ ἔρχομαι». Τί σημαίνει τοῦτο; Ἔχω ἔλθει ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ εἶμαι Θεὸς καὶ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁ Θεὸς εἶναι διὰ τὸν ἑαυτὸν του ἀξιόπιστος μάρτυς. «Σεῖς ὅμως δὲν ξεύρετε». Μὲ τὴν θέλησίν σας κάμνετε τὸ κακὸν καὶ ἐνῶ τὸ ξεύρετε κάμνετε πῶς δὲν τὸ ξεύρετε, ἀλλ' ὁμιλεῖτε σύμφωνα μὲ τὴν ἀνθρωπίνην σας σκέψιν καὶ δὲν θέλετε νὰ καταλάβετε τίποτε πέραν ἀπὸ τὴν φαινομενικὴν ἄποψιν.

«Σεῖς κρίνετε σύμφωνα μὲ ἀνθρώπινα κριτήρια». Ὅπως ἡ γῆϊνη ζωὴ σημαίνει ὅτι ζῆ κανεὶς κακῶς, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποὺ κρίνει μὲ ἀνθρώπινα κριτήρια, σημαίνει ὅτι κρίνει ἀδίκως. «Ἐγὼ ὅμως δὲν κρίνω κανένα καὶ ἡ ἰδική μου κρίσις εἶναι σύμφωνη μὲ τὴν ἀλήθειαν». Εἶναι σὰν νὰ τοὺς λέγη, Ἀδίκως κρίνετε. Καὶ ἂν κρίνωμεν ἀδίκως, ἐρωτοῦν, διατί δὲν μᾶς κατηγορεῖς; Διατί δὲν μᾶς τιμωρεῖς; Διατί δὲν μᾶς καταδικάζεις; Διότι ἐγὼ, ἀπαντᾷ, δὲν ἦλθα διὰ νὰ κρίνω κανένα. «Ἐγὼ δὲν κρίνω κανένα. Καὶ ἐὰν ἐγὼ κρίνω, ἡ κρίσις μου εἶναι σύμφωνη μὲ τὴν ἀλήθειαν». Διότι ἐὰν ἤθελα νὰ κρίνω, σεῖς θὰ εἴχατε καταδικασθῆ. Καὶ λέγω ταῦτα, ὄχι διὰ νὰ κρίνω. Καὶ δὲν εἶπα δι' αὐτό, ὁμιλῶ ὄχι διὰ νὰ κρίνω, διότι πιστεύω ὅτι, ἂν ἔκρινα, θὰ σᾶς εἶχα τιμωρήσει (διότι, ἂν σᾶς ἔκρινα, δικαίως θὰ σᾶς κατεδίκαζα). Τώρα ὅμως δὲν εἶναι καιρὸς διὰ κρίσιν. Καὶ ἔκαμεν ὑπαινιγμὸν περὶ τῆς μελούσης κρίσεως, ὅταν εἶπε· «Διότι δὲν κρίνω ἐγὼ μόνος, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ποὺ μὲ ἔστειλε». Καὶ ἐδῶ κάμνει ὑπαινιγμὸν, ὅτι δὲν τοὺς καταδικάζει μόνος αὐτὸς ἀλλὰ καὶ ὁ Πατήρ. Ἔπειτα ὠμίλησεν ἀσαφέστερον περὶ αὐτοῦ καὶ παρουσίασε τὴν μαρτυρίαν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του· «Εἰς τὸν νόμον σας εἶναι γραμμένον, ὅτι ἡ μαρτυρία δύο ἀνθρώπων εἶναι ἔγκυρη».

3. Τί ἡμποροῦν νὰ ἰσχυρισθοῦν ἐπ' αὐτοῦ οἱ αἰρετικοί;

ἔχε τῶν ἀνθρώπων, εἰ ἀπλῶς οὕτως ἐκλάβοιμεν τὸ λεχθέν;
 Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀνθρώπων διὰ τοῦτο ὥριται τοῦτο, ἐ-
 πειδὴ καθ' ἑαυτὸν οὐκ ἔστιν ἀξιόπιστός τις· ἐπὶ δὲ Θεοῦ,
 πῶς ἂν ἔχοι τοῦτο λόγον; Πῶς οὖν εἴρηται τὸ Δύο; ἄρα
 5 ἐπειδὴ δύο, ἢ ἐπειδὴ ἄνθρωποι διὰ τοῦτο δύο; Εἰ γὰρ
 ἐπειδὴ δύο εἰοί, τίνος ἔνεκεν οὐ κατέφυγεν ἐπὶ τὸν Ἰωάννην,
 οὐδὲ εἶπεν, Μαρτυρῶ ἐγὼ περὶ ἑμαντιοῦ, καὶ μαρτυρεῖ πε-
 ρὶ ἐμοῦ Ἰωάννης; τίνος ἔνεκεν ἐπὶ τὸν ἄγγελον; τίμος ἔνε-
 κεν ἐπὶ τοὺς προφήτας; καὶ γὰρ μυρίας ἂν εὔρεν ἄλλας
 10 μαρτυρίας. Ἄλλ' οὐ τοῦτο θούλειαι δεῖξαι μόνον, ὅτι δύο,
 ἀλλ' ὅτι καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας.

Λέγουσιν αὐτῷ· «Τίς ἐστὶν ὁ Πατήρ σου;». Εἰς φη-
 σιν· «Οὔτε ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν Πατέρα». Ἐπειδὴ γὰρ
 εἰδότες ὡς οὐκ εἰδότες ἔλεγον καὶ ὡς πειράζοντες αὐτόν,
 15 οὐδὲ ἀποκρίσεως αὐτοὺς ἀξιοῖ. Διὰ τοῦτο λέγει λοιπὸν
 τρανότερον ἅπαντα καὶ μετὰ πλείονος παρρησίας, ἀπὸ τε
 τῶν σημείων καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν ἀκολουθούντων τὴν
 μαρτυρίαν λαβῶν, τῷ ἐγγὺς εἶναι τὸν σταυρόν. «Οἶδα», γάρ,
 φησί, «πόθεν ἔρχομαι». Τοῦτο οὐ σφόδρα ἂν αὐτῶν καθή-
 20 ψατο· τὸ δὲ ἐπαγαγεῖν, «Καὶ ὅπου ἐγὼ ὑπάγω», μᾶλλον αὐ-
 τοὺς ἐφόβησεν ἂν, ὡς οὐ μέλλοντις αὐτοῦ μένειν ἐν τῷ θα-
 νάτῳ. Διατί δὲ οὐκ εἶπεν, ὅτι Οἶδα, ὅτι Θεός εἰμι, ἀλλ' ὅ-
 τι «Οἶδα πόθεν ἔρχομαι»; Ἄει τὰ ταπεινὰ ἀναμίγνυσι τοῖς
 ὑψηλοῖς καὶ αὐτὰ δὲ ταῦτα περιστέλλει. Εἰπὼν γάρ, ὅτι
 25 «Ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαντιοῦ», καὶ τοῦτο δείξας, ἦλθεν
 ἐπὶ τὸ ταπεινότερον, ὡσανεὶ ἔλεγεν· Οἶδα παρὰ τίμος ἀπέ-
 σταλμαι, καὶ πρὸς τίνα ἀπέρχομαι. Οὕτω γὰρ οὐδὲν ἂν ἔ-
 σχον ἀντειπεῖν ἀκούσαντες ὅτι παρ' ἐκείνου ἀπέσπαιται, καὶ
 πρὸς ἐκεῖνον ἄπεισιν. Οὐ γὰρ ἂν εἶπον, φησί, τί ψεῦδος,

Κατὰ τί πλεονεκτεῖ ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἂν δεχθοῦμεν τὰ λόγια του ἀπλῶς; Διότι διὰ τοὺς ἀνθρώπους ἔχει ὀρισθῆ τοῦτο διὰ τὸν λόγον ὅτι ὁ καθένας δὲν εἶναι ἀξιόπιστος διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Πῶς ἤμπορεῖ ὅμως νὰ ἰσχύη τοῦτο διὰ τὸν Θεόν; Πῶς ὅμως καθιερώθη τὸ Δύο; Ἡ ἐπειδὴ εἶναι δύο, ἢ ἐπειδὴ δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἀπαιτοῦνται δύο ἄνθρωποι. Ἄν εἶναι δύο, τότε διατί ὁ Χριστὸς δὲν τοὺς παρέπεμψεν εἰς τὸν Ἰωάννην, οὔτε εἶπε, Δίδω ἐγὼ μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν μου καὶ δίδει μαρτυρίαν δι' ἐμὲ ὁ Ἰωάννης; Διατί δὲν τοὺς παρέπεμψεν εἰς τὸν Ἄγγελον ἢ εἰς τοὺς Προφῆτας; Διότι ἤμποροῦσε νὰ εὔρη χιλίας ἄλλας μαρτυρίας. Δὲν ἤθελεν ὅμως ν' ἀποδείξη τοῦτο, ἀλλ' ὅτι εἶναι τῆς αὐτῆς οὐσίας μὲ τὸν Πατέρα.

Ἔλεγαν λοιπὸν εἰς αὐτόν· «Ποῖος εἶναι ὁ Πατήρ σου;». Καὶ ὁ Χριστὸς τοὺς ἀπεκρίθη· «Οὔτε ἐμὲ γνωρίζετε, οὔτε τὸν Πατέρα μου». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἂν καὶ ἤξευραν ἔκαμναν πῶς δὲν ἤξευραν καὶ ἔλεγαν αὐτὰ δῆθεν διὰ νὰ τὸν δοκιμάσουν, δὲν τοὺς θεωρεῖ ἀξίους ἀπαντήσεως. Δι' αὐτὸ ὀμιλεῖ δυνατώτερον δι' ὅλα αὐτὰ καὶ μὲ μεγαλύτερον θάρρος καὶ λαμβάνει τὴν μαρτυρίαν ἀπὸ τὰ θαύματα καὶ ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν ποὺ ἠκολούθει ἐκεῖνα, διότι ἤδη ἦτο πλησίον ὁ καιρὸς τῆς σταυρώσεώς του. «Ἐγὼ γνωρίζω ἀπὸ ποῦ ἔρχομαι», τοὺς λέγει. Αὐτὸ δὲν τοὺς ἔθιξε τόσο, ἀλλὰ αὐτὸ ποῦ ἐπρόσθεσε, «καὶ ποῦ ἐγὼ πηγαίνω», μᾶλλον τοὺς ἐφόβισε, διότι δὲν ἐπρόκειτο νὰ τὸν κρατήσῃ ὁ θάνατος ποῦ θὰ ὑφίστατο. Διατί ὅμως δὲν τοὺς εἶπε γνωρίζω ὅτι εἶμαι Θεός, ἀλλὰ γνωρίζω ἀπὸ ποῦ ἔρχομαι;». Πάντοτε ἀναμιγνύει τὰ ταπεινὰ μὲ τὰ ὑψηλὰ καὶ τὸ ἴδιο ὑποδηλώνει μὲ αὐτά. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν, «Ἐγὼ δίδω μαρτυρίαν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ μου» καὶ ἀφοῦ τὸ ἀπέδειξεν, ἦλθεν εἰς τὰ ταπεινότερα, σὰν νὰ τοὺς ἔλεγεν· Ἐγὼ γνωρίζω ἀπὸ ποῖον ἔχω ἀποσταλῆ καὶ εἰς ποῖον θὰ ἀπέλθω. Διότι ἔτσι δὲν θὰ ἤμποροῦσαν νὰ προβάλλουν καμμίαν ἀντίρρησην, ὅταν θὰ ἤκουαν ὅτι ἔχει ἀποσταλῆ ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ ὅτι θὰ ἐπανέλθῃ εἰς ἐκεῖνον. Διότι

ἐκεῖθ' ἐν τῇ ἡκων, καὶ ἐκεῖ ἀπιών, πρὸς τὸν ἀληθῆ Θεόν.

Ἔμεῖς δὲ οὐκ ἴσμε τὸν Θεόν διὰ τοῦτο κατὰ τὴν σάρκα κρίνετε. Οἱ γὰρ τοσοῦτων ἀκούσαντες τεκμηρίων τε καὶ ἐλέγχων, ἔτι λέγετε, «Οὐκ ἔστιν ἀληθής»· καὶ Μωϋσῆα
 5 ἀξιόπιστον ἠγεῖσθε καὶ ὑπὲρ ὧν περὶ ἄλλων καὶ ὑπὲρ ὧν περὶ ἑαυτοῦ λέγει τὸν δὲ Χριστὸν οὐκέτι. Τοῦτο κατὰ σάρκα κρίνειν ἐστίν. «Ἐγὼ δὲ οὐ κρίνω οὐδένα». Καὶ μὴν φησιν διὰ «Ὁ Πατὴρ οὐ κρίνει οὐδένα». Πῶς οὖν ἐνιαυθὰ φησι, «Καὶ ἐὰν κρίνω δέ, ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ δικαία ἐστίν, διὰ
 10 οὐκ εἰμὶ μόνος»; Πάλιν πρὸς τὴν ὑπόληψιν τὴν ἐκείνων φθέγγεται τοιούτων, Ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ τοῦ Πατρὸς ἐστίν· οὐκ ἂν ἄλλως ἔκριεν ὁ Πατὴρ κρίνων, εἰ μὴ ὡς ἐγὼ καὶ οὐκ ἂν ἄλλως ἐγὼ, εἰ μὴ ὡς ὁ Πατὴρ.

Τίνος δὲ ἔνεκεν καὶ τοῦ Πατρὸς ἐμνημόνευσεν; Οὐ
 15 γὰρ ἐνόμιζον ἀξιόπιστον εἶναι τὸν Υἱόν, εἰ μὴ τοῦ Πατρὸς τὴν μαρτυρίαν προσέλαβεν ἄλλως δέ, οὐδὲ ἔσθηκε τὸ λεχθέν. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀνθρώπων, διὰ δύο ἄλλοιῶν πράγματι μαρτυρῶσι, τότε ἡ μαρτυρία ἐστὶν ἀληθής· τοῦτο γὰρ ἐστὶν δύο μαρτυρεῖν· εἰ δὲ μέλλοι τις ἑαυτῷ μαρτυρεῖν,
 20 οὐκ ἔτι δύο εἰσὶν. Ὁρᾷς διὰ δι' οὐδὲν ἕτερον τοῦτο εἰρηκεν, ἢ ἵνα δείξῃ ὁμοούσιον ἑαυτὸν, καὶ δι' ἑαυτοῦ πάλιν δείξῃ οὐ δεόμενον αὐτὸν ἄλλης μαρτυρίας· καὶ δείξῃ οὐδὲν ἑλάτιον ἔχοντα τοῦ Πατρὸς;

Ὅρα γοῦν τὴν ἀνθεντίαν. «Ἐγὼ εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ
 25 ἑαυτοῦ καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με Πατὴρ». Οὐκ ἂν δὲ εἰ ἐλάτινος οὐσίας ἦν, τοῦτο ἂν ἔσθηκεν. Νυνὶ δέ, ἵνα μὴ νομίσης διὰ ἀριθμοῦ ἔνεκεν παρείληπται, θέα

δὲν οἶα εἶπα τίποτε τὸ ψευδές, ὅταν ἐβεβαίωσα, ὅτι ἦλθα ἀπὸ ἐκεῖ καὶ θὰ ἐπιστρέψω ἐκεῖ, δηλαδὴ εἰς τὸν ἀληθινὸν Θεόν.

Σεῖς ὅμως δὲν γνωρίζετε τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο κρίνετε μὲ ἀνθρώπινα κριτήρια. Διότι ἂν καὶ ἠκούσατε τόσας ἀποδείξεις καὶ τόσας διαβεβαιώσεις, ἐξακολουθεῖτε νὰ λέγετε, «Δὲν εἶναι ἀληθινός». Ἐν τούτοις θεωρεῖτε ἀξιόπιστον τὸν Μωϋσῆν καὶ δι' ὅσα λέγει περὶ τῶν ἄλλων καὶ δι' ὅσα λέγει περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του. Τὸν Χριστὸν ὅμως δὲν τὸν θεωρεῖτε ἀξιόπιστον. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι κρίνετε μὲ ἀνθρώπινα κριτήρια. «Ἐγὼ ὅμως δὲν κρίνω κανέναν». Καὶ ὅμως εἶχεν εἰπεῖ, ὅτι «Ὁ Πατὴρ δὲν κρίνει κανένα». Διατί λοιπὸν ἐδῶ λέγει, «Καὶ ἐὰν ἐγὼ κρίνω, ἡ κρίσις μου εἶναι ἀληθινή, διότι δὲν εἶμαι μόνος»; Πάλιν ὁμιλεῖ σύμφωνα μὲ τὴν ἀντίληψίν των. Λέγει δηλαδὴ· Ἡ κρίσις ἡ ἰδική μου εἶναι καὶ κρίσις τοῦ Πατρός μου. Διότι, ἐὰν ἔκρινεν ὁ Πατήρ, δὲν θὰ ἔκρινεν διαφορετικὰ ἀπὸ ἐμέ, οὔτε καὶ ἐγὼ θὰ ἔκρινα διαφορετικὰ ἀπὸ τὸν Πατέρα.

Διατί ὅμως ἐνεθυμήθη τὸν Πατέρα; Διότι δὲν ἐνόμιζον ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἀξιόπιστος, ἐὰν δὲν προσεκόμιζε τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πατρός. Ἄλλως δὲν θὰ ἔστεκεν ὁ λόγος του. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀνθρώπων, ὅταν δίδουν μαρτυρίαν δύο περὶ ξένου πράγματος, τότε ἡ μαρτυρία εἶναι ἀληθινή. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι δύο δίδουν μαρτυρίαν. Ἄν ὅμως πρόκειται κάποιος νὰ δώσῃ μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν του, δὲν εἶναι πλέον δύο οἱ μάρτυρες. Βλέπεις ὅτι αὐτὸ δὲν τὸ εἶπε διὰ κανέναν ἄλλον λόγον, παρὰ διὰ ν' ἀποδείξῃ ὅτι εἶναι τῆς αὐτῆς οὐσίας μὲ τὸν Πατέρα καὶ διὰ ν' ἀποδείξῃ ἐπὶ πλέον ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην ἄλλης μαρτυρίας, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ βεβαιώσῃ ὅτι δὲν ὑπερεῖ εἰς τίποτε ἀπὸ τὸν Πατέρα;

Πρόσεχε λοιπὸν τὴν αὐθεντίαν του. «Ἐγὼ εἶμαι πὺ δίδω μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν μου καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ Πατήρ πὺ μὲ ἔστειλεν». Ἄν ὅμως ἦτο κατωτέρας οὐσίας, δὲν θὰ προέβαλλεν αὐτὴν τὴν μαρτυρίαν. Ἐπειτα διὰ νὰ

τὴν ἐξουσίαν οὐδὲν ἔχουσαν παρηλλαγμένον. Μαρτυρεῖ ἄν-
 θρωπος, ὅταν ἀφ' ἑαυτοῦ ἀξιόπιστος ᾖ, οὐχ ὅταν μαρτυ-
 ρίας δέηται, καὶ τοῦτο ἐν ἀλλοτριῷ πράγματι· ἐν δὲ ἰδίῳ
 ὅταν μαρτυρίας δέηται τῆς παρ' ἐτέρου, οὐκ ὅτι ἐστὶν ἀξιό-
 5 πιστος. Ἐνιαῦθα δὲ πᾶν τοῦναντίον. Καὶ γὰρ ἐν ἰδίῳ πρά-
 γματι μαρτυρῶν, καὶ παρ' ἐτέρου λέγων μαρτυρεῖσθαι, ἀξιό-
 πιστον ἑαυτὸν εἶναί φησι, πανταχόθεν δεικνὺς ἑαυτοῦ τὴν
 ἀνθεντίαν.

Διατί γὰρ εἰπὼν, «Οὐκ εἰμι μόνος, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ
 10 πέμπας με Πατήρ»· καὶ τό, «Δύο ἀνθρώπων ἡ μαρτυρία
 ἐστὶν ἀληθής», οὐκ ἀπεισιώπησεν, ἀλλ' ἐπήγαγεν, «Ἐγὼ
 εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἑμαυτοῦ»; Δῆλον ὅτι τὴν ἀνθεντίαν
 δηλῶν. Καὶ πρῶτον μὲν ἑαυτὸν τέθεικεν «Ἐγὼ εἰμι ὁ μαρ-
 τυρῶν περὶ ἑμαυτοῦ». Δείκνυσιν ἐνιαῦθα τό τε δοῦτιμον,
 15 καὶ ὅτι οὐδὲν ὠφελοῦνται, τὸν Θεὸν λέγοντες εἰδέναι Πα-
 τέρα, αὐτὸν οὐκ εἰδότες. Καὶ τοῦτο αἴτιον εἶναί φησι, τὸ
 αὐτὸν θῆ θέλειν εἰδέναι. Λέγει οὖν, ὅτι οὐ δυνατὸν εἰδέναι
 τὸν Πατέρα αὐτοῦ χωρὶς, ἵνα καὶ οὕτως αὐτοὺς ἐπισπάση-
 ται εἰς τὴν αὐτοῦ γνῶσιν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀφιέντες αὐτόν, ἀεὶ
 20 τὸν Πατέρα ἐζήτιον μαθεῖν, λέγει «Οὐ δύνασθε εἰδέναι
 τὸν Πατέρα χωρὶς ἐμοῦ». Ὡστε οἱ τὸν Υἱὸν βλασφημοῦν-
 τες, οὐκ αὐτὸν βλασφημοῦσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν γεγεννηκότα.

4. Ταῦτα φύγωμεν ἡμεῖς, καὶ δοξάσωμεν τὸν Υἱόν.
 Καίτοι εἰ μὴ φύσεως ἦν τῆς αὐτῆς, οὐκ ἂν οὕτως εἶπεν.
 25 Εἰ γὰρ ἐδίδασκε μόνον, ἐτεροσούσιος δὲ ἦν, ἐνῆν καὶ αὐτὸν
 ἀγνοοῦντα εἰδέναι τὸν Πατέρα· καὶ πάλιν οὐκ ἦν αὐτὸν εἰ-
 δότα πάντως, εἰδέναι τὸν Πατέρα. Οὐδὲ γὰρ ὁ ἄνθρωπον

μὴ νομίζης ὅτι τοῦτο ἐτέθη ἔνεκα τοῦ ἀριθμοῦ ‘Δύο’, κοίταξε ὅτι ἡ ἐξουσία κατ’ οὐδὲν διαφέρει. Ὁ ἄνθρωπος δίδει μαρτυρίαν, ὅταν εἶναι ἀξιόπιστος ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του καὶ ὄχι ὅταν ἔχη ἀνάγκην μαρτυρίας καὶ μάλιστα περὶ ξένου πράγματος. Προκειμένου ὅμως περὶ ἰδικοῦ του πράγματος, ὅταν ἔχη ἀνάγκην μαρτυρίας ἄλλου, τότε δὲν εἶναι ἀξιόπιστος. Ἐδῶ ὅμως συμβαίνει τὸ ἐντελῶς ἀντίθετον. Διότι, ὅταν ὁ Χριστὸς δίδῃ μαρτυρίαν περὶ ἰδίου πράγματος καὶ λέγει ὅτι μαρτυρεῖται ἀπὸ ἄλλον, βεβαιώνει ὅτι εἶναι ἀξιόπιστος καὶ ἀποδεικνύει ἀπὸ παντοῦ τὴν αὐθεντίαν του.

Τότε διατί, ὅταν εἶπε, «Δὲν εἶμαι μόνος, ἀλλ’ ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ποὺ με ἔστειλε», καὶ «Ἡ μαρτυρία δύο ἀνθρώπων εἶναι ἀληθινή», δὲν ἐσιώπησεν, ἀλλὰ προσέθεσεν, «Ἐγὼ εἶμαι ποὺ δίδω μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν μου»; Εἶναι φανερόν, ὅτι τὸ ἔκαμε διὰ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὴν αὐθεντίαν του. Καὶ πρῶτα ἐτοποθέτησε τὸν ἑαυτὸν του· «Ἐγὼ εἶμαι ποὺ δίδω μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν μου». Ἐδῶ ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι ὁμότιμος μὲ τὸν Πατέρα καὶ ὅτι δὲν ἔχουν καμμίαν ὠφέλειαν μὲ τὸ νὰ ἰσχυρίζωνται ὅτι γνωρίζουν τὸν Θεὸν Πατέρα, ὄχι ὅμως καὶ τὸν Υἱόν. Καὶ αὐτὸ λέγει ὅτι εἶναι ἡ αἰτία, ὅτι δὲν θέλουν δηλαδὴ νὰ γνωρίσουν αὐτόν. Λέγει λοιπὸν ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίζουν τὸν Πατέρα χωρὶς νὰ γνωρίζουν αὐτόν, διὰ νὰ προσελκύσῃ αὐτοὺς ὥστε νὰ τὸν γνωρίσουν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἄφησαν αὐτόν καὶ ἐζήτησαν νὰ μάθουν διὰ τὸν Πατέρα, δι’ αὐτὸ τοὺς λέγει· «Δὲν ἠμπορεῖτε νὰ γνωρίσετε τὸν Πατέρα χωρὶς ἐμέ». Ὡστε ἐκεῖνοι ποὺ βλασφημοῦν τὸν Υἱόν, δὲν βλασφημοῦν μόνον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τὸν Πατέρα.

4. Αὐτὰ ὡς ἀποφύγωμεν ἡμεῖς καὶ ὡς δοξάσωμεν τὸν Υἱόν. Καὶ ὅμως ἐὰν δὲν ἦτο τῆς αὐτῆς φύσεως, δὲν θὰ ὠμίλει ἔτσι. Διότι, ἐὰν ἐδίδασκε μόνον καὶ ἦτο ἀπὸ ἄλλην οὐσίαν, ἦτο δυνατὸν νὰ ἐγνώριζε κανεὶς τὸν Πατέρα, ἀλλὰ νὰ ἠγνόη αὐτόν. Καὶ πάλιν δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει πλήρως τὸν Υἱόν, νὰ γνωρίζῃ καὶ τὸν Πατέρα. Διότι

ειδώς, οἶδεν ἄγγελον. Ναί, φησί· καὶ γὰρ ὁ τὴν κτίσιν
 ειδώς, οἶδε τὸν Θεόν. Οὐδαμῶς. Πολλοὶ γάρ εἰσιν οἱ τὴν
 κτίσιν ειδότες· μᾶλλον δὲ πάντες ἄνθρωποι (ὁρῶσι γὰρ
 αὐτήν), καὶ τὸν Θεὸν οὐκ ἴσασι. Δοξάζωμεν τοίνυν τὸν Υἱὸν
 5 τοῦ Θεοῦ, μὴ τῇ δόξῃ ταύτῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ διὰ τῶν
 ἔργων. Αὕτη γὰρ ἐκείνης ἐκτὸς οὐδέν ἐστιν. «Ἴδε σύ»,
 φησὶν, «Ἰουδαῖος ἐπονομάζῃ καὶ ἐπαναπαύσῃ τῷ νόμῳ καὶ
 καυχᾶσαι ἐν Θεῷ. Ὁ οὖν διδάσκων τὸν ἕτερον, σεαντιὸν
 οὐ διδάσκεις; ὁ ἐν νόμῳ καυχόμενος, διὰ τῆς παραβάσεως
 10 τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις;».

Ὅρα μὴ ποτε καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τῇ ὀρθότητι τῆς πίστεως
 καυχώμενοι, διὰ τοῦ μὴ συμβαίνοια τῇ πίστει τὸν θίον
 ἐπιδείκνυσθαι, τὸν Θεὸν ἀτιμάζωμεν, ποιῶντες αὐτὸν βλα-
 σφημεῖσθαι. Καὶ γὰρ διδάσκαλον τῆς οἰκουμένης καὶ ζύμην
 15 καὶ φῶς καὶ ἄλας εἶναι βούλεται τὸν Χριστιανόν. Τί δέ ἐ-
 σσι τὸ φῶς; θίος λάμπων, μηδὲν ἔχων ἐσκοτιομένον. Τὸ
 φῶς οὐχ ἑαυτῷ χρήσιμον, οὐδὲ τὸ ἄλας, οὐδὲ ἡ ζύμη, ἀλλ'
 εἰς ἑτέρους ἐπιδείκνυται τὴν ὠφέλειαν. Οὕτως οὐ τὴν ἑ-
 αυτῶν ὠφέλειαν ἀπαιτούμεθα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑτέρων.
 20 Τὸ γὰρ ἄλας ἐὰν μὴ ἀλίξῃ, οὐκ ἔστιν ἄλας. Καὶ ἕτερον δέ
 τι ἐνδείκνυται, ὅτι ἐὰν αὐτοὶ κατορθώσωμεν, ἔσονται πάν-
 τως καὶ ἕτεροι· ἔως δ' ἂν αὐτοὶ μὴ κατορθώσωμεν, οὐδὲ
 ἑτέρους ὀνῆσαι δυνασόμεθα. Μηδὲν μωρόν, μηδὲν χαῦνον
 παρ' ἡμῖν. Τοιαῦτα γὰρ τὰ κοσμικὰ πράγματα τοιαῦτα αἰ
 25 θιωτικαὶ φροντίδες. Διὰ τοῦτο αἱ παρθένοι μωραὶ ἐκλήθη-
 σαν, ὅτι περὶ τὰ μωρὰ, τὰ κοσμικὰ πράγματα, ἠσχόληντο·
 ἐνιαῦθα μὲν συνάγουσαι, ἔνθα δὲ ἐχρῆν μὴ ἀποτιθέμεναι.

Δέος οὖν μὴ καὶ ἡμεῖς τὸ αὐτὸ πάθωμεν· δέος μὴ
 καὶ ἡμεῖς ρυπαρὰ ἀπέλθωμεν ἐνδεδυμένοι ἱμάτια ἔνθα πάν-

6. Ρωμ. 2, 17.

7. Αὐτόθι 2, 21.

οὔτε γνωρίζει ἄγγελον ἐκεῖνος ποῦ γνωρίζει ἄνθρωπον. Ναί, θὰ εἰπῆς. Διότι ἐκεῖνος ποῦ γνωρίζει τὴν δημιουργίαν, γνωρίζει καὶ τὸν Θεόν, μᾶλλον ὅλοι οἱ ἄνθρωποι γνωρίζουν τὴν δημιουργίαν (διότι τὴν βλέπουν) ἀλλὰ δὲν γνωρίζουν τὸν Θεόν. Ἄς δοξάσωμεν λοιπὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ὄχι μόνον μὲ τὴν δόξαν τῶν λόγων ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν δόξαν τῶν ἔργων. Διότι ἡ πρώτη χωρὶς τὴν δευτέραν δὲν εἶναι τίποτε. «Ἄλλὰ σὺ ὀνομάζεις Ἰουδαῖος καὶ ἐπαναπαύεσαι εἰς τὸν νόμον καὶ καυχᾶσαι διὰ τὸν Θεόν σου*. Σὺ λοιπὸν ποῦ διδάσκεις τὸν ἄλλον, τὸν ἑαυτὸν σου δὲν τὸν διδάσκεις; Σὺ ποῦ καυχᾶσαι διὰ τὸν νόμον, ἀτιμάζεις τὸν Θεὸν παραβαίνων τὸν νόμον;»⁷.

Πρόσεχε μήπως κάποτε καὶ ἡμεῖς ποῦ καυχόμεθα διὰ τὴν ὀρθὴν πίστιν μας, ἔνεκα τοῦ ὅτι δὲν διάγομεν ζωὴν σύμφωνον μὲ τὴν πίστιν, ἀτιμάζωμεν τὸν Θεὸν μὲ τὴν κατηγορίαν ὅτι τὸν βλασφημοῦμεν. Διότι θέλει τὸν Χριστιανὸν νὰ εἶναι διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, ζύμη, φῶς καὶ ἄλας. Καὶ τί εἶναι τὸ φῶς; Εἶναι λαμπρὸς βίος χωρὶς καμμίαν σκιάν. Τὸ φῶς δὲν εἶναι χρήσιμον διὰ τὸν ἑαυτὸν του, οὔτε τὸ ἄλας, οὔτε ἡ ζύμη, ἀλλὰ παρέχει ὠφέλειαν εἰς τοὺς ἄλλους. Ἔτσι καὶ ἡμεῖς δὲν ἀπαιτοῦμεν τὴν ὠφέλειαν μόνον διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἄλλους. Διότι, ἐὰν τὸ ἄλας δὲν ἀλατίζει, δὲν εἶναι ἄλας. Αὐτὸ φανερῶνει καὶ κάτι ἄλλο, ὅτι δηλαδή, ἐὰν ἐπιτύχωμεν ἡμεῖς, θὰ ὠφελήσωμεν καὶ ἄλλους. Ἐὰν ὅμως δὲν ἐπιτύχωμεν, δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ὠφελήσωμεν ἄλλους. Ἄς μὴ εἴμεθα λοιπὸν οὔτε ἀνόητοι οὔτε μαλθακοί. Διότι ἔτσι εἶναι τὰ βιωτικὰ πράγματα, τέτοιες εἶναι αἱ φροντίδες τοῦ βίου. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ παρθένοι ὠνομάσθησαν μωραί, διότι ἠσχολοῦντο μὲ τὰ ἀνόητα καὶ βιωτικὰ πράγματα καὶ συγκέντρωναν ἀγαθὰ διὰ τὴν ἐδῶ ζωὴν, δὲν ἐτοποθέτουν ὅμως αὐτὰ ἐκεῖ ποῦ ἔπρεπε νὰ τοποθετήσουν.

Ἐπὶ τοῦτο ἔτι καὶ ἡμεῖς ποῦ καυχόμεθα διὰ τὴν ὀρθὴν πίστιν μας, ἔνεκα τοῦ ὅτι δὲν διάγομεν ζωὴν σύμφωνον μὲ τὴν πίστιν, ἀτιμάζωμεν τὸν Θεὸν μὲ τὴν κατηγορίαν ὅτι τὸν βλασφημοῦμεν. Διότι θέλει τὸν Χριστιανὸν νὰ εἶναι διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, ζύμη, φῶς καὶ ἄλας. Καὶ τί εἶναι τὸ φῶς; Εἶναι λαμπρὸς βίος χωρὶς καμμίαν σκιάν. Τὸ φῶς δὲν εἶναι χρήσιμον διὰ τὸν ἑαυτὸν του, οὔτε τὸ ἄλας, οὔτε ἡ ζύμη, ἀλλὰ παρέχει ὠφέλειαν εἰς τοὺς ἄλλους. Ἔτσι καὶ ἡμεῖς δὲν ἀπαιτοῦμεν τὴν ὠφέλειαν μόνον διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἄλλους. Διότι, ἐὰν τὸ ἄλας δὲν ἀλατίζει, δὲν εἶναι ἄλας. Αὐτὸ φανερῶνει καὶ κάτι ἄλλο, ὅτι δηλαδή, ἐὰν ἐπιτύχωμεν ἡμεῖς, θὰ ὠφελήσωμεν καὶ ἄλλους. Ἐὰν ὅμως δὲν ἐπιτύχωμεν, δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ὠφελήσωμεν ἄλλους. Ἄς μὴ εἴμεθα λοιπὸν οὔτε ἀνόητοι οὔτε μαλθακοί. Διότι ἔτσι εἶναι τὰ βιωτικὰ πράγματα, τέτοιες εἶναι αἱ φροντίδες τοῦ βίου. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ παρθένοι ὠνομάσθησαν μωραί, διότι ἠσχολοῦντο μὲ τὰ ἀνόητα καὶ βιωτικὰ πράγματα καὶ συγκέντρωναν ἀγαθὰ διὰ τὴν ἐδῶ ζωὴν, δὲν ἐτοποθέτουν ὅμως αὐτὰ ἐκεῖ ποῦ ἔπρεπε νὰ τοποθετήσουν.

Ἐπὶ τοῦτο ἔτι καὶ ἡμεῖς ποῦ καυχόμεθα διὰ τὴν ὀρθὴν πίστιν μας, ἔνεκα τοῦ ὅτι δὲν διάγομεν ζωὴν σύμφωνον μὲ τὴν πίστιν, ἀτιμάζωμεν τὸν Θεὸν μὲ τὴν κατηγορίαν ὅτι τὸν βλασφημοῦμεν. Διότι θέλει τὸν Χριστιανὸν νὰ εἶναι διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, ζύμη, φῶς καὶ ἄλας. Καὶ τί εἶναι τὸ φῶς; Εἶναι λαμπρὸς βίος χωρὶς καμμίαν σκιάν. Τὸ φῶς δὲν εἶναι χρήσιμον διὰ τὸν ἑαυτὸν του, οὔτε τὸ ἄλας, οὔτε ἡ ζύμη, ἀλλὰ παρέχει ὠφέλειαν εἰς τοὺς ἄλλους. Ἔτσι καὶ ἡμεῖς δὲν ἀπαιτοῦμεν τὴν ὠφέλειαν μόνον διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἄλλους. Διότι, ἐὰν τὸ ἄλας δὲν ἀλατίζει, δὲν εἶναι ἄλας. Αὐτὸ φανερῶνει καὶ κάτι ἄλλο, ὅτι δηλαδή, ἐὰν ἐπιτύχωμεν ἡμεῖς, θὰ ὠφελήσωμεν καὶ ἄλλους. Ἐὰν ὅμως δὲν ἐπιτύχωμεν, δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ὠφελήσωμεν ἄλλους. Ἄς μὴ εἴμεθα λοιπὸν οὔτε ἀνόητοι οὔτε μαλθακοί. Διότι ἔτσι εἶναι τὰ βιωτικὰ πράγματα, τέτοιες εἶναι αἱ φροντίδες τοῦ βίου. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ παρθένοι ὠνομάσθησαν μωραί, διότι ἠσχολοῦντο μὲ τὰ ἀνόητα καὶ βιωτικὰ πράγματα καὶ συγκέντρωναν ἀγαθὰ διὰ τὴν ἐδῶ ζωὴν, δὲν ἐτοποθέτουν ὅμως αὐτὰ ἐκεῖ ποῦ ἔπρεπε νὰ τοποθετήσουν.

Ἐπὶ τοῦτο ἔτι καὶ ἡμεῖς ποῦ καυχόμεθα διὰ τὴν ὀρθὴν πίστιν μας, ἔνεκα τοῦ ὅτι δὲν διάγομεν ζωὴν σύμφωνον μὲ τὴν πίστιν, ἀτιμάζωμεν τὸν Θεὸν μὲ τὴν κατηγορίαν ὅτι τὸν βλασφημοῦμεν. Διότι θέλει τὸν Χριστιανὸν νὰ εἶναι διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, ζύμη, φῶς καὶ ἄλας. Καὶ τί εἶναι τὸ φῶς; Εἶναι λαμπρὸς βίος χωρὶς καμμίαν σκιάν. Τὸ φῶς δὲν εἶναι χρήσιμον διὰ τὸν ἑαυτὸν του, οὔτε τὸ ἄλας, οὔτε ἡ ζύμη, ἀλλὰ παρέχει ὠφέλειαν εἰς τοὺς ἄλλους. Ἔτσι καὶ ἡμεῖς δὲν ἀπαιτοῦμεν τὴν ὠφέλειαν μόνον διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἄλλους. Διότι, ἐὰν τὸ ἄλας δὲν ἀλατίζει, δὲν εἶναι ἄλας. Αὐτὸ φανερῶνει καὶ κάτι ἄλλο, ὅτι δηλαδή, ἐὰν ἐπιτύχωμεν ἡμεῖς, θὰ ὠφελήσωμεν καὶ ἄλλους. Ἐὰν ὅμως δὲν ἐπιτύχωμεν, δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ὠφελήσωμεν ἄλλους. Ἄς μὴ εἴμεθα λοιπὸν οὔτε ἀνόητοι οὔτε μαλθακοί. Διότι ἔτσι εἶναι τὰ βιωτικὰ πράγματα, τέτοιες εἶναι αἱ φροντίδες τοῦ βίου. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ παρθένοι ὠνομάσθησαν μωραί, διότι ἠσχολοῦντο μὲ τὰ ἀνόητα καὶ βιωτικὰ πράγματα καὶ συγκέντρωναν ἀγαθὰ διὰ τὴν ἐδῶ ζωὴν, δὲν ἐτοποθέτουν ὅμως αὐτὰ ἐκεῖ ποῦ ἔπρεπε νὰ τοποθετήσουν.

Ἐπὶ τοῦτο ἔτι καὶ ἡμεῖς ποῦ καυχόμεθα διὰ τὴν ὀρθὴν πίστιν μας, ἔνεκα τοῦ ὅτι δὲν διάγομεν ζωὴν σύμφωνον μὲ τὴν πίστιν, ἀτιμάζωμεν τὸν Θεὸν μὲ τὴν κατηγορίαν ὅτι τὸν βλασφημοῦμεν. Διότι θέλει τὸν Χριστιανὸν νὰ εἶναι διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, ζύμη, φῶς καὶ ἄλας. Καὶ τί εἶναι τὸ φῶς; Εἶναι λαμπρὸς βίος χωρὶς καμμίαν σκιάν. Τὸ φῶς δὲν εἶναι χρήσιμον διὰ τὸν ἑαυτὸν του, οὔτε τὸ ἄλας, οὔτε ἡ ζύμη, ἀλλὰ παρέχει ὠφέλειαν εἰς τοὺς ἄλλους. Ἔτσι καὶ ἡμεῖς δὲν ἀπαιτοῦμεν τὴν ὠφέλειαν μόνον διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἄλλους. Διότι, ἐὰν τὸ ἄλας δὲν ἀλατίζει, δὲν εἶναι ἄλας. Αὐτὸ φανερῶνει καὶ κάτι ἄλλο, ὅτι δηλαδή, ἐὰν ἐπιτύχωμεν ἡμεῖς, θὰ ὠφελήσωμεν καὶ ἄλλους. Ἐὰν ὅμως δὲν ἐπιτύχωμεν, δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ὠφελήσωμεν ἄλλους. Ἄς μὴ εἴμεθα λοιπὸν οὔτε ἀνόητοι οὔτε μαλθακοί. Διότι ἔτσι εἶναι τὰ βιωτικὰ πράγματα, τέτοιες εἶναι αἱ φροντίδες τοῦ βίου. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ παρθένοι ὠνομάσθησαν μωραί, διότι ἠσχολοῦντο μὲ τὰ ἀνόητα καὶ βιωτικὰ πράγματα καὶ συγκέντρωναν ἀγαθὰ διὰ τὴν ἐδῶ ζωὴν, δὲν ἐτοποθέτουν ὅμως αὐτὰ ἐκεῖ ποῦ ἔπρεπε νὰ τοποθετήσουν.

τες ἔχουσι λαμπρὰ καὶ περιφανῆ. Οὐδὲν γὰρ ἁμαρτίας ρυ-
 παρώτερον, οὐδὲν ἀκαθαρτίτερον. Διὸ τὴν φύσιν αὐτῆς ὁ
 Προφήτης ἐρμηνεύων ἐβόα· «Προσώζεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ
 μώλωπές μου». Καὶ εἰ θούλει μαθεῖν τῆς ἁμαρτίας τὸ δυ-
 5 σῶδες, ἐννόησον αὐτὴν μετὰ τὸ γενέσθαι, διὰ τῆς ἐπιθυμίας
 ἀπαλλαγῆς, διὰ μὴ ἔτι ἐνοχλῆ τὸ πῦρ, καὶ τότε ὄψει τις
 ἔστιν ἡ ἁμαρτία. Ἐννόησον τὸν θυμόν, διὰ ἐν γαλήνῃ
 ἦς ἐννόησον τὴν πλεονεξίαν, διὰ ἔξω γένη τοῦ πάθους.
 Οὐδὲν αἰσχροτέρον, οὐδὲν μιαιώτερον ἀρπαγῆς καὶ πλεο-
 10 νεξίας.

Ταῦτα συνεχῶς λέγομεν, οὐκ ἐνοχλεῖν ὑμῖν βουλόμενοι,
 ἀλλὰ κερδαῖναι τι μέγα καὶ θαυμασιόν. Ὁ γὰρ ἐκ τοῦ ἅπαξ
 μὴ κατορθώσας, ἴσως ἐκ τοῦ δεύτερον ἀκοῦσαι ποιήσει τοῦ-
 15 το καὶ ὁ δεύτερον παραδραμών, ἐκ τοῦ τρίτου διορθώσεται.
 Γένοιτο δὲ πάντας ἡμᾶς πάντων ἀπαλλαγέντας τῶν πονη-
 ρῶν, τὴν εὐωδίαν τοῦ Χριστοῦ ἔχειν διὰ αὐτῶ ἡ δόξα, σὺν
 τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς
 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

βρωμερὰ ἱμάτια ἐκεῖ ὅπου ὅλοι φοροῦν λαμπρὰ καὶ στολισμένα. Διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε περισσότερον βρωμερὸν καὶ ἀκάθαρτον πρᾶγμα ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Προφήτης περιγράφων τὴν φύσιν τῆς ἁμαρτίας ἔλεγε μὲ δυνατὴν φωνήν· «Ἐβρώμησαν καὶ ἐσάπησαν αἱ πληγαί μου»⁸. Καὶ ἐὰν θέλης νὰ γνωρίσης τὴν δυσοσμίαν τῆς ἁμαρτίας, σκέψου αὐτὴν μετὰ τὴν ἐκτέλεσίν της, ὅταν ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν, ὅταν δὲν σὲ ἐνοχλῇ τὸ πῦρ, τότε θὰ ἰδῆς, τί εἶναι ἡ ἁμαρτία. Σκέψου τὸν θυμὸν, ὅταν εἶσαι γαλήνιος. Σκέψου τὴν πλεονεξίαν, ὅταν ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὸ πάθος. Δὲν ὑπάρχει αἰσχροτέρον καὶ βρωμερότερον ἀπὸ τὴν ἀρπαγὴν καὶ τὴν πλεονεξίαν.

Αὐτὰ τὰ λέγομεν συνεχῶς ὅχι ἐπειδὴ θέλομεν νὰ σᾶς ἐνοχλοῦμεν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἔχετε κάποια ὠφέλεια μεγάλην καὶ ἀξιοθαύμαστον. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἀκούει κάτι μίαν φορὰν καὶ δὲν διορθώνεται, ἴσως ὅταν τὸ ἀκούσῃ διὰ δευτέραν φορὰν νὰ τὸ ἐπιτύχη. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἐξέφυγε διὰ δευτέραν φορὰν, ἴσως διορθωθῇ μὲ τὴν τρίτην. Καὶ εἴθε ὅλοι μας ἀφοῦ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ ὅλα τὰ πονηρά, ν' ἀποκτήσωμεν τὴν εὐωδίαν τοῦ Χριστοῦ, διότι εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα σὺν τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΓ΄.

Ἰω. 8, 20 - 30

«Ταῦτα τὰ ρήματα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ, διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ οὐδεὶς ἐπίασεν αὐτόν· οὐπω
5 γὰρ ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ».

1. Ὡ τῆς ἀνοίας τῆς Ἰουδαϊκῆς! Πρὸ τοῦ Πάσχα ζητοῦντες αὐτόν, εἶτα ἐν μέσῳ λαβόντες καὶ πολλάκις ἐπιχειρήσαντες κατασχεῖν, καὶ δι' ἐναντιῶν καὶ δι' ἐτέρων, καὶ οὐ δυναθέντες, οὔτε οὕτως αὐτοῦ τὴν δύναμιν ἐξεπλάγησαν,
10 ἀλλ' ἐπειθήντη τῇ κακίᾳ, καὶ οὐκ ἀφίσταντο. Ὅτι γὰρ ἐπεχείρουν αἰεὶ, φησί· «Ταῦτα ἐλάλησεν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ, διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ οὐδεὶς ἐπίασεν αὐτόν». Ἐν τῷ ἱερῷ ἐλάλει, καὶ ἐν τάξει διδασκάλου, ὃ μᾶλλον ἰκανὸν ἦν αὐτοῦ διεγείραι καὶ ταῦτα ἐλάλει, ἐφ' οἷς ἐδάκνυτο καὶ
15 ἐνεκάλουν, ὅτι ἴσον ἐναντὶν ποιεῖ τῷ Πατρὶ. Καὶ γὰρ τὸ «Δύο ἀνθρώπων ἡ μαρτυρία ἀληθῆς ἐστίν», τοῦτο ἐμφαίνει.

Ἀλλ' ὅμως, «Ταῦτα», φησὶν, «ἐλάλει ἐν τῷ ἱερῷ», καὶ ἐν τάξει διδασκάλου, «καὶ οὐδεὶς αὐτόν ἐπίασεν, ὅτι οὐπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ»· τινέσιν, ὅτι οὐδέπω καιρὸς ἦν
20 ἐπιτήδειος καθ' ὃν ἠθέλησε στανρωθῆναι. Ὡστε καὶ τότε οὐ τῆς ἐκείνων δυνάμεως γέγονεν ἔργον, ἀλλὰ τῆς οἰκονομίας τῆς αὐτοῦ. Αὐτοὶ γὰρ καὶ πάλαι ἐβούλοντο, οὐκ ἴσχυον δέ· οὐ τοίνυν οὐδὲ τότε ἴσχυσαν ἄν, εἰ μὴ αὐτὸς συνεχώρησεν.

25 «Ἐἶπεν οὖν αὐτοῖς πάλιν ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ ὑπάγω καὶ ζητήσεται με». Τί δήποτε λέγει τοῦτο συνεχῶς; Κατασεΐων

«Αὐτὰ τὰ λόγια τὰ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς πλησίον τοῦ θησαυροφυλακίου, ὅταν ἐδίδασκεν εἰς τὸν ναὸν καὶ κανεῖς δὲν τὸν ἔπιασε, διότι δὲν εἶχεν ἔλθει ἀκόμη ἡ ὥρα του»¹.

1. Ὡ, πόσον μεγάλη ἦτο ἡ ἀνοησία τῶν Ἰουδαίων. Ἐνῶ τὸν ἐζήτουν πρὸ τοῦ Πάσχα καὶ ἐνῶ τὸν εἶχαν περικυκλώσει καὶ ἐνῶ εἶχαν ἐπιχειρήσει πολλές φορές νὰ τὸν συλλάβουν καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι καὶ μὲ ἄλλους καὶ δὲν ἠμπόρεσαν, ἐν τούτοις δὲν ἐξεπλάγησαν μὲ τὴν τόσῃν δυνάμιν του, ἀλλ' ἐπέμενον εἰς τὴν κακίαν των καὶ δὲν τὴν ἄφηναν. Ὅτι δηλαδὴ προσεπάθουν τοῦτο, ἀποδεικνύεται ἀπὸ αὐτὸ πού λέγει ὁ Εὐαγγελιστής· «Αὐτὰ τὰ λόγια τὰ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς πλησίον τοῦ θησαυροφυλακίου, ὅταν ἐδίδασκεν εἰς τὸν ναὸν καὶ κανεῖς δὲν τὸν ἔπιασεν». Ὡμίλει εἰς τὸν ναὸν σὰν διδάσκαλος, πράγμα πού ἦτο ἀρκετὸν νὰ τοὺς ἐξερεθίσῃ περισσότερο. Καὶ μάλιστα ὠμίλει περὶ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα τοὺς διήγειραν καὶ διὰ τὰ ὁποῖα τὸν κατηγοροῦν, ὅτι ἔκαμνε τὸν ἑαυτὸν του ἴσον μὲ τὸν Πατέρα. Διότι αὐτὸ ἀποδεικνύει ἡ φράσις του, «Ἡ μαρτυρία δύο ἀνθρώπων εἶναι ἀληθινή».

Λέγει ὁμοίως ὁ Εὐαγγελιστής, «Αὐτὰ τὰ λόγια τὰ εἶπεν εἰς τὸν ναὸν» καὶ σὰν διδάσκαλος, «καὶ κανεῖς δὲν τὸν ἔπιασε, διότι δὲν εἶχεν ἔλθει ἀκόμη ἡ ὥρα του», δηλαδὴ ὅτι δὲν ἦτο ἀκόμη ὁ καιρὸς κατάλληλος κατὰ τὸν ὁποῖον ἠθέλησε νὰ στυρωθῇ. Ὡστε καὶ τότε αὐτὸ δὲν ἦτο ἔργον τῆς δυνάμεως τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ τῆς ἰδικῆς του οἰκονομίας. Αὐτοὶ τὸ ἠθέλαν ἀπὸ πολὺν καιρὸν, ἀλλὰ δὲν εἶχαν τὴν δύναμιν. Οὔτε καὶ τότε θὰ ἠμποροῦσαν, ἐὰν δὲν τὸ ἐπέτρεπεν ὁ ἴδιος.

«Εἶπεν λοιπὸν πάλιν ὁ Ἰησοῦς εἰς αὐτούς· Ἐγὼ φεύγω καὶ θὰ μὲ ζητήσετε». Διὰ ποῖον λόγον ἐπαναλαμβάνει τοῦτο; Διὰ νὰ ταραξῆ τὰς ψυχὰς των καὶ διὰ νὰ τοὺς φο-

αὐτῶν τὰς ψυχὰς καὶ φοβῶν. Ὅρα γὰρ ὅσον τοῦτο ἐνε-
 ποίει τὸν φόβον. Καὶ γὰρ ἀνελεῖν αὐτὸν βουλόμενοι ἵνα ἀ-
 παλλαγῶσι, ζητοῦσιν ὅπου ὑπάγει οὕτω μεγάλα ἀπὸ τοῦ
 πράγματος ἐφανιάζοντο. Καὶ ἕτερον δὲ διδάξει αὐτοὺς ἐ-
 5 βούλειο, ὅτι οὐ τῆς ἐκείνων βίας τὸ πρᾶγμα ἐστίν, ἀλλὰ
 ἄνωθεν αὐτὸ προδιειπώσε, καὶ τὴν ἀνάστασιν ἤδη διὰ
 τούτων προέγραψε τῶν λόγων. Ἔλεγον οὖν· «Μήτι ἀπο-
 κτενεῖ ἑαυτόν;». Τί οὖν ὁ Χριστός; Ἀναιρῶν αὐτῶν τὴν
 ὑποψίαν καὶ δεικνὺς ὅτι τὸ πρᾶγμα ἀμάριημά ἐστι, φησί·
 10 «Ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστέ». Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν·
 Οὐδὲν θανασιὸν ὑμᾶς τοιαῦτα ἐννοεῖν, ἀνθρώπους σαρ-
 κικούς, καὶ οὐδὲν λογιζομένους πνευματικόν· ἀλλ' οὐκ ἐγὼ
 πράξω τι τοιοῦτον. «Ἄνωθεν γὰρ εἰμι· ὑμεῖς ἐκ τοῦ κό-
 σμου τούτου ἐστέ». Καὶ πάλιν ἐνιαῦθα τὰς κοσμικὰς ἐννοί-
 15 ας καὶ σαρκικὰς φησιν· ὅθεν δῆλον, ὅτι καὶ τό, «Ἐγὼ οὐκ
 εἰμι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου», οὐ τὸ σῶμα μὴ ἀνειληφέναι
 ἐστίν, ἀλλὰ τὸ πόρρω εἶναι τῆς ἐκείνων πονηρίας. Καὶ γὰρ
 τοὺς μαθητὰς φησι μὴ εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ὅμως σάρ-
 κα εἶχον ἐκεῖνοι. Ὡσπερ οὖν ὁ Παῦλος λέγων, «Οὐκ ἐστὲ
 20 ἐν σαρκί», οὐχὶ ἄσωμάτους αὐτοὺς εἶναί φησιν, οὕτω λέγων
 τοὺς μαθητὰς οὐκ εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου οὐδὲν ἕτερον, ἢ φιλο-
 σοφίαν αὐτοῖς μαρτυρεῖ.

«Εἶπον οὖν ὑμῖν, ὅτι ἐὰν μὴ πιστεύσητε ὅτι ἐγὼ εἰμι,
 ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν ἀποθανεῖσθαι». Εἰ γὰρ διὰ τοῦτο
 25 ἦλθεν, ἵνα ἄρῃ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου καὶ ἐτιέρος αὐτὴν
 ἀποδύσασθαι οὐκ ἔστι, εἰ μὴ διὰ λουτροῦ, ἀνάγκη τὸν μὴ
 πιστεύοντα ἔχειν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον. Ὁ γὰρ μὴ βουλό-
 μενος αὐτὸν θανατῶσαι διὰ τῆς πίστεως καὶ θάψαι, ἐναπι-

βήση. Καὶ πρόσεχε, πόσον φόβον τοὺς προξενεῖ τοῦτο. Ἐνῶ ἤθελαν νὰ τὸν φονεύσουν διὰ ν' ἀπαλλαγοῦν, τὸν ἐρωτοῦν ποῦ θὰ ὑπάγῃ. Τόσον μεγάλην γνώμην εἶχον σχηματίσει περὶ τοῦ πράγματος. Ἄλλὰ καὶ ἄλλο ἤθελε νὰ τοὺς διδάξῃ, ὅτι δηλαδὴ τὸ πρᾶγμα θὰ συμβῆ ἔτσι ὄχι ἕνεκα τῆς ἰδικῆς των βιαιότητος, ἀλλ' ἤδη τοῦτο εἶχε προαναγγελθῆ ἄνωθεν καὶ προεῖπε τὴν ἀνάστασίν του μὲ αὐτὰ τὰ λόγια. Ἔλεγαν τότε οἱ Ἰουδαῖοι «Μήπως θ' αὐτοκτονήσῃ;». Ἄλλ' ὁ Χριστὸς διὰ νὰ τοὺς ἀφαιρέσῃ αὐτὴν τὴν ὑποψίαν καὶ διὰ νὰ τοὺς δείξῃ, ὅτι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἦτο ἀμάρτημα, τοὺς εἶπε· «Σεῖς εἴσθε ἐκ τῶν κάτω», πού σημαίνει· Δὲν εἶναι καθόλου παράδοξον, ὅτι σεῖς σκέπτεσθε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, διότι εἴσθε ἄνθρωποι γῆϊνοι καὶ δὲν συλλογίζεσθε κανὲν πνευματικόν. Ἄλλ' ἐγὼ δὲν θὰ πράξω κάτι παρόμοιον. «Διότι ἐγὼ εἶμαι ἐκ τῶν ἄνω. Σεῖς εἴσθε ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον». Καὶ ἐδῶ πάλιν ὁμιλεῖ διὰ τὰς κοσμικὰς καὶ γῆϊνας σκέψεις. Ἐπομένως εἶναι φανερόν, ὅτι ἡ ἔκφρασις, «Ἐγὼ δὲν εἶμαι ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον», σημαίνει ὄχι ὅτι δὲν ἔλαβε σάρκα ἀλλ' ὅτι εὐρίσκεται μακρὰν ἀπὸ τὴν πονηρίαν ἐκείνων. Διότι καὶ διὰ τοὺς μαθητὰς του εἶχεν εἰπεῖ ὅτι δὲν ἦσαν ἀπὸ τὸν κόσμον, ἀλλ' ὅμως ἐκεῖνοι εἶχον σάρκα. Ὅπως λοιπὸν ὁ Παῦλος ὅταν ἔλεγε, «Σεῖς ὅμως δὲν εἴσθε σαρκικοί»², δὲν ἐννοοῦσεν ὅτι ἦσαν χωρὶς σῶμα, ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς ὅταν ἔλεγε διὰ τοὺς μαθητὰς του ὅτι δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν κόσμον δὲν τοὺς ἀπέδιδε τίποτε ἄλλο, παρὰ 'φιλοσοφίαν'.

«Διὰ τοῦτο σᾶς εἶπα, ὅτι θὰ ἀποθάνετε μέσα εἰς τὰς ἀμαρτίας σας, ἐὰν δὲν πιστεύσετε, ὅτι ἐγὼ εἶμαι». Διότι, ἐὰν ἦλθε, διὰ νὰ σηκώσῃ τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκδιώξῃ αὐτὴν μὲ ἄλλον τρόπον παρὰ μὲ τὸ λουτρόν, εἶναι ἀνάγκη ἐκεῖνος πού δὲν πιστεύει νὰ ἔχῃ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον. Διότι ἐκεῖνος πού δὲν θέλει νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς τὸν θάνατον καὶ νὰ τὸν θάψῃ ἕνεκα τῆς πίστεως, θὰ ἀποθάνῃ μαζὶ μὲ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον καὶ

θανεῖται αὐτῷ καὶ ἀπελεύσεται ἐκεῖ δώσων εὐθύνας τῶν
 πρότερον ἡμαρτημένων. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν· «Ὁ δὲ μὴ πι-
 στεύων ἤδη κέκριται»· οὐ τῷ μὴ πιστεύειν μόνον, ἀλλ' ὅτι
 καὶ τὰ πρότερα ἁμαρτήματα ἔχων ἀπέρχεται.

5 Ἔλεγον οὖν· «Σὺ τίς εἶ;». Ὡ τῆς ἀνοίας! μετὰ χρό-
 νον τοσοῦτον, καὶ σημεῖα, καὶ διδασκαλίαν, ἐρωτῶσι, «Σὺ τίς
 εἶ;». Τί οὖν ὁ Χριστός; «Τὴν ἀρχὴν ὅτι καὶ λαλῶ ὑμῖν». Ὁ
 δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· Τοῦ ὅλως ἀκούειν τῶν λόγων
 τῶν παρ' ἐμοῦ ἀνάξιοί ἐστι, μήτι γε καὶ μαθεῖν, ὅστις ἐγώ
 10 εἰμι. Ὑμεῖς γὰρ πάντα πειράζοντες φθέγγεσθε, καὶ οὐδενὶ
 τῶν παρ' ἐμοῦ προσέχοντες. Καὶ ταῦτα πάντα ἠδυνάμην ἐ-
 λέγξαι νῦν· τοῦτο γάρ ἐστι. «Πολλὰ ἔχω καὶ λέγειν καὶ
 κρίνειν»· οὐκ ἐλέγξαι δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ κολάσαι· ἀλλ'
 ὁ πέμπας με, τοντέστιν, ὁ Πατήρ, οὐ θούλειαι τοῦτο. «Οὐ
 15 γὰρ ἦλθον κρίναι τὸν κόσμον, ἀλλὰ σῶσαι τὸν κόσμον».
 «Οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, ἵνα κρίνῃ τὸν
 κόσμον, φησὶν, ἀλλ' ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον». Εἰ τοίνυν εἰς
 τοῦτό με ἀπέστειλεν, ἀληθῆς δὲ ἐστίν, εἰκότως οὐδένα ἐγώ
 κρίνω νῦν. Ἀλλὰ ταῦτα λαλῶ τὰ πρὸς σωτηρίαν, οὐ τὰ πρὸς
 20 ἔλεγχον. Λέγει δὲ ταῦτα, ἵνα μὴ νομίσωσιν ὅτι τοσαῦτα
 ἀκούων, παρὰ ἀσθένειαν οὐκ ἐπεξέρχεται, ἢ ὅτι οὐκ οἶδεν
 αὐτῶν τὰς διανοίας καὶ τὰς χλευασίας.

«Οὐκ ἔγνωσαν δὲ ὅτι τὸν Πατέρα αὐτοῖς λέγει». Ὡ
 τῆς ἀνοίας! οὐ διέλιπεν αὐτοῖς περὶ αὐτοῦ διαλεγόμενος,
 25 καὶ οὐκ ἐγίνωσκον. Εἶτα ἐπειδὴ πολλὰ σημεῖα ποιήσας καὶ
 διδάξας, οὐκ ἀπεσπάσατο, περὶ τοῦ σταυροῦ λοιπὸν διαλέ-
 γεται, λέγων· «Ὅταν ὑψώσῃτε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τό-
 τε γνώσεσθε ὅτι ἐγώ εἰμι καὶ ἀπ' ἐμαντοῦ οὐ λαλῶ καὶ

3. Ἰω. 12, 47.

4. Αὐτόθι 3, 17.

θὰ μεταναστεύσῃ εἰς ἐκεῖνον, διὰ νὰ δώσῃ λόγον διὰ τὰς προηγουμένας ἀμαρτίας του. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν· «Ἐκεῖνος ποῦ δὲν πιστεύει, ἔχει ἤδη κριθῆ», ὅχι μόνον διότι δὲν πιστεύει, ἀλλὰ καὶ διότι φεύγει φέρων μαζί του τὰ προηγούμενα ἀμαρτήματά του.

Ἔλεγαν λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι εἰς αὐτόν· «Σὺ ποῖος εἶσαι;» Ὡ, πόσον μεγάλη ἀνοησία! Τὸν ἐρωτοῦν μετὰ ἀπὸ τόσο χρόνον καὶ τόσα θαύματα καὶ διδασκαλίαν. «Σὺ ποῖος εἶσαι;». Τί ἀπήντησεν ὁ Χριστός; «Ὅ,τι σᾶς λέγω ἀπὸ τὴν ἀρχήν». Καὶ ὁ λόγος του σημαίνει· Εἰσθε ὅλως διόλου ἀνάξιοι νὰ ἀκούετε τὰ λόγια μου, ἀφοῦ δὲν ἠμπορέσατε νὰ μάθετε, ποῖος εἶμαι. Διότι σεῖς ὁμιλεῖτε πάντοτε διὰ νὰ με δοκιμάσετε καὶ δὲν προσέχετε εἰς τὰ λεγόμενά μου. Καὶ ἠμπορῶ περὶ ὅλων νὰ σᾶς ἐλέγξω τώρα. Διότι αὐτὴν τὴν σημασίαν ἔχουν τὰ λόγια του· «Ἔχω πολλὰ νὰ εἰπῶ διὰ σᾶς καὶ νὰ σᾶς κατακρίνω». Καὶ ὅχι μόνον νὰ σᾶς κατακρίνω, ἀλλὰ καὶ νὰ σᾶς τιμωρήσω. Ἄλλ' ἐκεῖνος ποῦ με ἔστειλε, δηλαδὴ ὁ Πατήρ μου, δὲν θέλει τοῦτο. «Διότι δὲν ἦλθα διὰ νὰ καταδικάσω τὸν κόσμον, ἀλλὰ διὰ νὰ σώσω τὸν κόσμον»³. «Διότι δὲν ἔστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱόν του εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ καταδικάσῃ τὸν κόσμον, ἀλλὰ διὰ νὰ σώσῃ τὸν κόσμον»⁴. Ἐὰν λοιπὸν με ἀπέστειλε δι' αὐτό, εἶναι δὲ ἀληθινός, δικαίως ἐγὼ δὲν κρίνω τώρα κανένα. Ἄλλ' αὐτὰ λέγω ποῦ εἶναι διὰ τὴν σωτηρίαν σας καὶ ὅχι διὰ τὸν ἔλεγχόν σας. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγει διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι, ἐνῶ ἀκούει τόσα, δὲν τοὺς ἀντιμετωπίζει ἀπὸ ἀδυναμίαν, ἢ ὅτι δὲν γνωρίζει τὰς σκέψεις των καὶ τὴν εἰρωνείαν των.

«Δὲν ἐκαταλάβαιναν ὅτι τοὺς ὠμίλει διὰ τὸν Πατέρα». Πόσον ἀνόητοι ἦσαν! Δὲν ἔπαυσε νὰ ὁμιλῇ περὶ αὐτοῦ συνεχῶς καὶ αὐτοὶ δὲν ἐκαταλάβαιναν. Ἔπειτα, ἐπειδὴ δὲν τοὺς προσεῖλκυσεν, ἂν καὶ εἶχε κάμει τόσα θαύματα καὶ διδασκαλίαν, ὁμιλεῖ πλέον περὶ τῆς σταυρώσεώς του καὶ λέγει· «Ὅταν θὰ ὑψώσετε τὸν Υἱόν τοῦ ἀνθρώπου, τότε θὰ γνωρίσετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι καὶ ὅτι δὲν ὁμιλῶ ἀπὸ τὸν

δι μετ' ἐμοῦ ἐστιν ὁ πέμψας με καὶ οὐκ ἀφήκέ με μόνον ὁ Πατήρ». Δείκνυσιν δι δικαίως ἔλεγε, «Τὴν ἀρχὴν ὅ τι καὶ λαλῶ ὑμῖν».

2. Οὕτως οὐ προσεῖχον τοῖς λεγομένοις. «Ὅταν ὑψώ-
5 σητε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου». Οὐχ ὑμεῖς τότε μάλιστα προσδοκᾶτε ἀπαλλαγῆσεσθαι μου καὶ ἀναιρήσειν; Ἐγὼ δὲ λέγω, δι Τότε μάλιστα «εἴσεσθε δι ἐγὼ εἰμι», τῶν τε σημείων ἔνεκεν καὶ τῆς ἀνασιτάσεως καὶ τῆς ἀλώσεως. Πάντα γὰρ ταῦτα ἰκανὸς ἦν ἐμφῆναι αὐτοῦ τὴν ἰσχύν. Καὶ οὐκ εἶπε,
10 Τότε γνῶσεσθε τίς εἰμι. Ὅταν γὰρ ἴδητε, φησί, δι οὐδὲν ἀπὸ τοῦ θανάτου πείσομαι, «Τότε γνῶσεσθε δι ἐγὼ εἰμι»· τουτέστιν, ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ πάντα φέρων καὶ ἄγων καὶ οὐκ ἐναντίος ἐκείνῳ. Διὰ τοῦτο γοῦν ἐπήγαγε, «Καὶ ἀπ' ἐμαντοῦ οὐ λαλῶ οὐδέν». Ἀμφότερα γὰρ εἴσε-
15 σθε, καὶ τὴν ἰσχὺν τὴν ἐμήν, καὶ τὴν δμόνοιαν τὴν πρὸς τὸν Πατέρα. Τὸ γὰρ, «Ἀπ' ἐμαντοῦ οὐ λαλῶ οὐδέν», τὸ ἀπαράλλακτον τῆς οὐσίας δηλοῖ, καὶ τὸ οὐδὲν ἐκτὸς τῶν πατρικῶν νοημάτων φθέγγεσθαι. Ὅταν γὰρ ἐκπέσητε τῆς λαιρείας, διαν μὴ συγχωρηθῆ ὑμῖν μηδὲ αὐτὸν θεραπεύειν, ὡς πρὸ
20 τούτου, τότε εἴσεσθε δι ἀμύνων ἐμοὶ ταῦτα ποιεῖ, καὶ παροξυνόμενος ὑπὲρ τῶν μὴ ἀκουσάντων μου ὥσανεὶ ἔλεγε· Οὐκ ἂν εἴ γε ἀντίθεός τις ἤμην καὶ ἀλλότριος, τοσαύτην ἂν ὀργὴν καθ' ὑμῶν ἐκίνησε. Τοῦτο καὶ Ἡσαίας φησί· «Δώσει τοὺς πονηροὺς ἀντὶ τῆς ταφῆς αὐτοῦ»· καὶ ὁ Δαυὶδ,
25 «Τότε λαλήσει πρὸς αὐτοὺς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ»· καὶ αὐτός, «Ἰδοὺ ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος».

Καὶ αἱ παραβολαὶ τὸ αὐτὸ δηλοῦσιν, διαν λέγη· «Τί ποιήσει τοῖς γεωργοῖς ἐκείνοις ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος ἐ-

5. Ἦσ. 53, 9.

6. Ψαλμ. 2, 5.

7. Ματθ. 23, 38.

ἐαυτὸν μου καὶ ὅτι ἐκεῖνος ποῦ μὲ ἔστειλεν εἶναι μαζί μου καὶ ὁ Πατὴρ δὲν μὲ ἄφησε μόνον». Ἀποδεικνύει ὅτι δικαίως ἔλεγεν, «Ὅ,τι σᾶς λέγω ἀπὸ τὴν ἀρχήν».

2. Μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου δὲν ἐπρόσεχαν εἰς ὅσα τοὺς ἔλεγεν. «Ὅταν θὰ ὑψώσετε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου». Δὲν ἐλπίζετε ὅτι θ' ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ ἐμὲ καὶ ὅτι πέραν τοῦ θανάτου μου τίποτε ἄλλο δὲν θὰ συμβῆ; Ἐγὼ ὅμως σᾶς λέγω ὅτι τότε μάλιστα «θὰ γνωρίσετε ὅτι εἶμαι ἐγὼ» καὶ ἐξ αἰτίας τῶν θαυμάτων καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἀναστάσεώς μου καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως. Διότι ὅλα αὐτὰ ἦσαν ἀρκετὰ νὰ φανερώσουν τὴν δύναμήν του. Καὶ δὲν εἶπε, τότε θὰ γνωρίσετε, ποῖος εἶμαι. Διότι, λέγει, ὅταν ἰδῆτε, ὅτι δὲν θὰ πάθω τίποτε ἀπὸ τὸν θάνατον, «Τότε θὰ γνωρίσετε ὅτι εἶμαι ἐγὼ», δηλαδή ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος φέρω καὶ ὁδηγῶ τὰ πάντα καὶ δὲν εἶμαι ἀντίθετος τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσε· «Καὶ δὲν λέγω τίποτε ἀπὸ τὸν ἐαυτὸν μου». Διότι θὰ γνωρίσετε καὶ τὰ δύο, δηλαδή καὶ τὴν ἰδικήν μου δύναμιν καὶ τὴν συμφωνίαν μου μὲ τὸν Πατέρα. Διότι ἡ φράσις του, «Δὲν λέγω τίποτε ἀπὸ τὸν ἐαυτὸν μου», φανερώνει τὴν αὐτὴν οὐσίαν καὶ ὅτι δὲν ὁμιλεῖ πέραν ἀπὸ τὰς σκέψεις τοῦ Πατρός. Διότι, ὅταν ἀπομακρυνθῆτε ἀπὸ τὴν λατρείαν, ὅταν δὲν θὰ σᾶς ἐπιτραπῆ οὔτε νὰ τὸν λατρεύετε, κατὰ τὴν παλαιὰν συνήθειαν, τότε θὰ γνωρίσετε ὅτι ὁ Πατὴρ μου κάμνει ταῦτα διὰ νὰ μὲ ὑπερασπίσῃ καὶ διότι ὀργίζεται ἐναντίον σας, ποῦ δὲν ἠθέλατε νὰ μὲ ἀκούσετε. Διότι, ἐὰν ἐγὼ ἦμουν κάποιος ἀντίθετος πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ξένος πρὸς αὐτόν, δὲν θὰ ὀργίζετο τόσο πολὺ ἐναντίον σας. Αὐτὸ τὸ βεβαιώνει καὶ ὁ Ἡσαΐας, ὅταν λέγῃ· «Θὰ δώσῃ ἀσεβεῖς ἀντὶ τῆς ταφῆς του»⁵. Ἄλλὰ καὶ ὁ Δαυῖδ λέγει· «Τότε θὰ ὁμιλήσῃ πρὸς αὐτοὺς μὲ ὄλην τὴν ὀργὴν του»⁶. Καὶ λέγει ὁ ἴδιος ἄλλου· «Ἴδου ἐγκαταλείπεται ὁ οἶκος σας ἔρημος»⁷.

Ἄλλὰ καὶ αἱ παραβολαὶ ἔχουν τὴν ἰδίαν σημασίαν. Ὅπως π.χ. «Τί θὰ κάμῃ ὁ κύριος τῆς ἀμπέλου εἰς τοὺς

κείνου; Κακὸς κακῶς ἀπολέσει αὐτούς». Ὁρᾷς δι παντα-
 χου διὰ τὸ μηδέπω πιστεύεσθαι οὐτις φθέγγεται; Ἐπεὶ εἰ
 αὐτοὺς ἀπολεῖ, ὥσπερ οὖν καὶ ἀπολεῖ («Φέρετε», γάρ, φησὶν,
 «αὐτοὺς ὧδε τοὺς μὴ θέλοντάς με βασιλεῦσαι καὶ κατασφά-
 5 ξατε»), τίτος ἔνεκεν οὐκ αὐτοῦ φησὶν ἔργον, ἀλλὰ τοῦ Πα-
 τρός τὸ γινόμενον; Πρὸς τὴν ἐκείνων ἀσθένειαν διαλεγό-
 μενος· ὁμοῦ δὲ καὶ τιμῶν τὸν γεγεννηκότα. Διὰ τοῦτο οὐκ
 εἶπεν, Ἐφίω τὸν οἶκον ὑμῶν ἔρημον, ἀλλ' Ἐφίεται· τοῦ-
 10 το μὲν γὰρ ἀπροσώπως τέθεικε. Διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν, «Πο-
 θάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα ὑμῶν, καὶ οὐκ ἠ-
 θελήσατε;», εἴτα ἐπαγαγεῖν, δι' Ἐφίεται, δεικνύσιν ὅτι
 αὐτὸς τὴν ἐρήμωσιν εἰργάζετο.

Ἐπειδὴ γὰρ φησὶν, εὐεργετούμενοι καὶ θεραπευόμενοι
 οὐκ ἠθέλησατε γνῶναι, κολαζόμενοι εἴσεσθε ὅστις ἐγώ.
 15 «Καὶ μετ' ἐμοῦ ἔστιν ὁ Πατήρ». Ἴνα γὰρ μὴ νομίωσι τὸ,
 «Ὁ πέμψας με», ἐλαιτώσεως εἶναι, λέγει, «Μετ' ἐμοῦ ἔ-
 στιν». Τὸ μὲν γὰρ, τῆς οἰκονομίας· τὸ δέ, τῆς θεότητος. «Καὶ
 οὐκ ἀφῆκέ με μόνον, δι' ἐγὼ τὰ ἀρεσιὰ αὐτῷ ποιῶ πάν-
 20 ταιε». Πάλιν ἐπὶ τὸ ταπεινότερον τὸν λόγον κατήγαγε, πρὸς
 ἐκεῖνα συνεχῶς ἰσιάμενος ὅπερ ἔλεγον, δι' οὐκ ἔστιν ἔξ
 αὐτοῦ, καὶ δι' τὸ Σάββατον οὐ τηρεῖ, πρὸς τοῦτό φησι· «Τὰ
 ἀρεσιὰ αὐτῷ ποιῶ πάντοιε»· δεικνύς, δι' καὶ τὸ λύεσθαι τὸ
 Σάββατον, ἀρεσιὸν αὐτῷ. Οὐτις γοῦν καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ
 φησι· «Δοκεῖτε δι' οὐ δύναμαι παρακαλέσαι τὸν Πατέρα
 25 μου;». Καίτοι γε εἰπὼν μόνον «Τέκνα ζητεῖτε;», ἔρριπεν
 ὑπίλους.

8. Αὐτόθι, 21, 40-41.

9. Λουκᾶ. 19, 27.

10. Αὐτόθι 13, 84.

γεωργοὺς ἐκείνους; Θὰ τοὺς ἐξολοθρεύσῃ μὲ τὸν χειρότερον τρόπον»⁸. Βλέπεις, ὅτι παντοῦ ὁμιλεῖ μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἐπίστευον ἀκόμη εἰς αὐτόν; Ἐὰν λοιπὸν τοὺς ἐξολοθρεύσῃ, ὅπως πράγματι θὰ τοὺς ἐξολοθρεύσῃ (διότι λέγει· «Φέρετε ἐδῶ αὐτοὺς ποὺ δὲν ἤθελαν νὰ εἶμαι βασιλεὺς καὶ σφάξετέ τους ἐνώπιόν μου»⁹), διατί λέγει ὅτι τὸ ἔργον ποὺ ἐκτελεῖται δὲν εἶναι ἰδικόν του, ἀλλὰ τοῦ Πατρὸς του; Ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐπειδὴ ἀπευθύνεται πρὸς τὴν πνευματικὴν ἀδυναμίαν ἐκείνων, ἀφ' ἐτέρου δὲ διὰ νὰ τιμήσῃ τὸν Πατέρα. Δι' αὐτὸ δὲν εἶπεν, Ἐγκαταλείπω τὸν οἶκόν σας ἔρημον, ἀλλὰ «Ἐγκαταλείπεται», θέσας τὸ ρῆμα ἀπροσώπως. Ἀλλὰ μὲ τὰ λόγια ποὺ εἶπε, «Πόσας φορὰς ἠθέλησα νὰ συγκεντρώσω τὰ τέκνα σας καὶ δὲν ἠθελήσατε»¹⁰ καὶ μὲ τὸ «Ἐγκαταλείπεται», ποὺ ἐπρόσθεσεν, ἀποδεικνύει ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ πρωτεργάτης τῆς ἐρημώσεως.

Ἐπειδὴ δηλαδῆ, τοὺς λέγει, ἂν καὶ εὐηργετήθητε καὶ ἂν καὶ ἐθεραπεύθητε ἀπὸ ἐμέ, δὲν ἠθελήσατε νὰ γνωρίσετε, ποῖος εἶμαι ἐγώ, θὰ τὸ γνωρίσετε μὲ τὴν τιμωρίαν ποὺ θὰ ὑποστῆτε. «Καὶ ὁ Πατὴρ εἶναι μαζί μου». Καὶ διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι «Ἐκεῖνος ποὺ μὲ ἔστειλε» σημαίνει μείωσίν του λέγει, «Εἶναι μαζί μου». Διότι τὸ μὲν πρῶτον εἶναι ἀπόδειξις τῆς οἰκονομίας, τὸ δὲ δεῦτερον τῆς θεότητος. «Καὶ δὲν μὲ ἄφησε μόνον, διότι ἐγὼ κάμνω πάντοτε ὅσα τοῦ εἶναι ἀρεστά». Πάλιν κατεβίβασε τὸν λόγον εἰς χαμηλότερον ἐπίπεδον, διὰ νὰ ἀντικρούσῃ αὐτὸ ποὺ οἱ Ἰουδαῖοι ἔλεγαν συχνά, ὅτι δηλαδῆ δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ὅτι δὲν τηρεῖ τὸ Σάββατον. Δι' αὐτὸ λέγει, «Ἐγὼ κάμνω ὅσα τοῦ εἶναι ἀρεστά». Ἔτσι ἀποδεικνύει ὅτι καὶ ἡ κατάλυσις τοῦ Σαββάτου εἶναι ἀρεστὴ εἰς αὐτόν. Ἔτσι ὠμίλησε καὶ ὅταν ἦτο ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρόν. «Μήπως νομίζετε, ὅτι δὲν ἠμπορῶ νὰ παρακαλέσω τὸν Πατέρα μου;». Ἀλλὰ καὶ ὅταν μόνον τοὺς ἠρώτησε, «Ποῖον ζητεῖτε;», τοὺς ἔκαμε νὰ τὰ χάσουν.

Τί οὖν οὐ λέγει, Δοκεῖτε ὅτι οὐ δύναμαι ὑμᾶς ἀπολέσαι ἔργῳ τοῦτο ἐπιδειξάμενος; Πρὸς τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν καταβαίνει. Πολλὴν γὰρ ἐποιεῖτο σπουδὴν, ὥστε δεῖξαι ὅτι οὐδὲν ἐναντίον ποιεῖ τῷ Πατρὶ, Οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα ἀν-
 5 θρωπινώτερον φθέγγεται. Ὡς περὶ δὲ τό, «Οὐκ ἀφῆκέ με μόνον», εἴρηται οὕτω καὶ τό, ὅτι «Ἐγὼ τὰ ἀρεσιὰ αὐτῶ ποιῶ πάντοτε. Ταῦτα αὐτοῦ λαλήσαντος, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν». Ὅτι εἰς τὸ ταπεινὸν τὸν λόγον κατήγαγε τότε πολλοὶ ἐπίστευσαν. Ἐπι οὖν ἐρωτᾶς, τίνας ἔνεκεν ταπεινῶς
 10 φθέγγεται; Καίτοι γε σαφῶς ὁ εὐαγγελιστὴς ἠνίξαιτο τοῦτο, εἰπὼν, ὅτι «Ταῦτα αὐτοῦ λαλήσαντος, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν»· μονονουχὶ βοῶν διὰ τούτων τῶν πραγμάτων.

Μὴ θορυβοῦ, ᾧ ἀκροατά, ἐάν τι ταπεινὸν ἀκούσης. Οὐ γὰρ μετὰ ισοσύτην διδασκαλίαν μηδέπω πεπεισμένοι ὅτι
 15 παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐστίν, εἰκότως ταπεινότερα ἤκουον ἵνα πεισθῶσι. Καὶ τοῦτο οὖν ἀπολογία ἐστὶν ὑπὲρ τῶν μελλόντων ταπεινῶς εἰρήσεσθαι. Ἐπίστευσαν μὲν οὖν, οὐχ ὡς ἐχρῆν δέ, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, ἡσθέντες καὶ ἀναπασσόμενοι ἐπὶ τῇ τῶν λόγων ταπεινότητι. Ὅτι γὰρ οὐ τελείαν πίστιν
 20 εἶχον, δείκνυσιν ὁ εὐαγγελιστὴς ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα λόγων, ἐν οἷς αὐτόν πάλιν ὑβρίζουσι. Καὶ ὅτι οὗτοι αὐτοὶ εἰσιν ἐκεῖνοι, ἐδήλωσεν εἰπὼν «Ἐλεγεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ Ἰουδαίους· Ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ», δεικνύς ὅτι οὐδέπω παρεδέξαντο τὴν δι-
 25 δασκαλίαν, ἀλλὰ μόνον προσεῖχον τοῖς λεγομένοις. Διὸ καὶ πληκτικώτερον εἶπεν. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἀπλῶς εἶπεν, «Ζητήσεται με»· νῦν δὲ μεῖζον προσέθηκεν, ὅτι «Ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν ἀποθανεῖσθε». Καὶ τὸ πῶς δείκνυσιν, ὅτι οὐ δύνασθε ἐλθόντες ἐκεῖ, παρακαλέσαι με λοιπόν. «Ταῦτα δὲ λαλῶ
 30 εἰς τὸν κόσμον». Διὰ τούτων ἐδήλωσε λοιπὸν ἐξερχόμενον αὐτόν εἰς τὰ ἔθνη. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἔγνωσαν λοιπὸν ὅτι τὸν

Διατί λοιπὸν τοὺς λέγει· Νομίζετε ὅτι δὲν ἠμπορῶ νὰ σαῶς ἐξολοθρεύσω, ἀφοῦ ἀπέδειξε τοῦτο μὲ τὰ ἔργα; Κατεβαίνει εἰς τὴν πνευματικὴν των ἀδυναμίαν. Διότι ἐφρόντιζε μὲ κάθε τρόπον, ὅτι δὲν κάμνει τίποτε ἐναντίον τοῦ Πατρὸς. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ ὁμιλεῖ μὲ ἀνθρώπινον τρόπον. Καὶ ὅπως εἶπεν εἰπεῖ, «Δὲν μὲ ἄφησε μόνον», ἔτσι εἶπεν ἐπίσης, «Ἐγὼ κάμνω πάντοτε ὅσα τοῦ εἶναι ἀρεστά». Ὅταν κατεβίβασε τὸν λόγον εἰς χαμηλότερον ἐπίπεδον, τότε ἐπίστευσαν πολλοί. Καὶ ἐρωτᾶς λοιπὸν ἀκόμη, διὰ ποῖον λόγον ὁμιλεῖ εἰς χαμηλὸν ἐπίπεδον; Καὶ ὅμως ὁ Εὐαγγελιστὴς σαφῶς ὑπηνίχθη τοῦτο, ὅταν εἶπεν, ὅτι «Ἐνῶ ἔλεγεν αὐτά, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν», σχεδὸν σὰν νὰ φωνάζη δι' αὐτὰ τὰ πράγματα.

Μὴ ἀνησυχῆς, ἀκροατά, ἐὰν ἀκούσης κάτι ταπεινόν. Διότι αὐτοὶ ποὺ δὲν εἶχαν ἀκόμη πεισθῆ ἔπειτα ἀπὸ τόσην διδασκαλίαν, ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, δικαίως ἤκουαν τὰ περισσότερον ἀπλᾶ διὰ νὰ πεισθοῦν. Καὶ αὐτὸ συνηγορεῖ διὰ τὰ μέλλοντα νὰ λεχθοῦν μὲ ἀπλᾶ λόγια. Διότι ἐπίστευσαν μὲν, ὅχι ὅμως ὅπως ἔπρεπεν, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ τυχαίως, ἐπειδὴ ηὐχαριστήθησαν καὶ ἀνεκουφίσθησαν ἀπὸ τὴν ἀπλότητα τῶν λόγων. Διότι ὁ Εὐαγγελιστὴς ἀποδεικνύει μὲ ὅσα λέγει κατόπιν, ὅτι δὲν εἶχον τελείαν πίστιν διότι πάλιν ὕβριζον τὸν Χριστόν· «Ἔλεγε λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς εἰς τοὺς Ἰουδαίους ποὺ εἶχαν πιστεύσει εἰς αὐτόν· Ἐὰν σεῖς μείνετε εἰς τὸν λόγον μου», διὰ νὰ τοὺς ἀποδείξῃ, ὅτι ποτὲ δὲν εἶχαν πιστεύσει εἰς τὴν διδασκαλίαν του, ἀλλ' ἐπρόσεχαν μόνον εἰς τὰ λόγια του. Δι' αὐτὸ καὶ ὠμίλησεν εἰς αὐτοὺς αὐστηρότερον. Διότι προηγουμένως εἶπεν εἰπεῖ, «Θὰ μὲ ζητήσετε», ἐνῶ τώρα προσέθεσε τὸ σοβαρώτερον, «Θὰ ἀποθάνετε μέσα εἰς τὴν ἁμαρτίαν σας». Καὶ δεικνύει καὶ μὲ ποῖον τρόπον, λέγων ὅτι δὲν θὰ ἠμπορέσετε πλέον νὰ ἔλθετε ἐκεῖ, διὰ νὰ μὲ παρακαλέσετε. «Αὐτὰ εἶναι τὰ ὁποῖα λέγω εἰς τὸν κόσμον». Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια δηλώνει, ὅτι τοῦ λοιποῦ θ' ἀπευθυνθῆ εἰς τοὺς ἐθνικούς. Καὶ ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἔκα-

Πατέρα αὐτοῖς λέγει ἔμπροσθεν, πάλιν φθέγγεται περὶ αὐτοῦ· καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ταπεινότητος τῶν ρημάτων τέθεικεν ὁ εὐαγγελιστής.

3. Ἄν οὕτω τοίνυν θέλωμεν τὰς Γραφὰς ἐρευνᾶν με-
 5 τὰ ἀκριβείας καὶ μὴ ἀπλῶς, δυνησόμεθα τῆς σωτηρίας τῆς
 ἡμετέρας ἐπιτυχεῖν· ἂν διὰ παντὸς αὐταῖς ἐνδιατριβώμεν,
 καὶ δογματικῶν ὁρθότητα, καὶ βίον εἰσόμεθα ἠκριβωμένον.
 Κἂν σφόδρα σκληρὸς τις εἴη, καὶ ἀπηνής, καὶ χαῦνος, κἂν
 μηδὲν κερδαίη ἐν τοῖς ἄλλοις χρόνοις, τὸν χρόνον γοῦν
 10 καρπώσεται τοῦτον, καὶ λήψεταιί τινα ὠφέλειαν, εἰ καὶ μὴ
 τοσαύτην ὡς αἰσθησὶν ἔχειν, ἀλλ' ὅμως λήψεται. Εἰ γὰρ
 μυρεψεῖόν τις παριῶν καὶ προσκαθήμενος ἐργαστηρίοις τοι-
 οῦτοις, καὶ ἄκων ἀναχρῶννυται ἐκ τῆς εὐωδίας, πολλῶ
 μᾶλλον ἂν ἐκκλησίου ἀπιῶν. Ὡσπερ γὰρ ἐξ ἀργίας ἀργία
 15 τίκτεται, οὕτω καὶ ἐκ τῆς ἐνεργείας προθυμία γεννᾶται.
 Κἂν μυρίων ἢς γέμων κακῶν, κἂν ἀκάθαρτος, μὴ φύγῃς
 τὴν ἐνταῦθα διατριβήν.

Τί οὖν, φησὶν, ὅτι ἀκούων οὐ ποιῶ; Οὐ μικρὸν τὸ κέρ-
 δος ταλανίζειν ἑαυτὸν οὐκ ἄχρηστος οὗτος ὁ φόβος· οὐκ
 20 ἄκαιρον τοῦτο τὸ δέος. Ἐὰν σιενάξῃς μόνον, ὅτι ἀκούων οὐ
 ποιῶ, πάντως καὶ ἐπὶ τὸ ποιεῖν ἤξεις ποιέ. Οὐ γὰρ ἔνεσι
 τῷ Θεῷ διαλεγόμενον καὶ ἀκούοντα Θεοῦ διαλεγόμενου, μὴ
 κερδαίνειν. Εὐθέως γοῦν συσσελλόμεθα, καὶ τὰς χεῖρας
 ριπιόμεθα, διὰ τὸ βιβλίον βουλώμεθα λαβεῖν. Ὅρῃς καὶ πρὸ
 25 τῆς ἀναγνώσεως πόση εὐλάβεια; Ἄν δὴ καὶ μετὰ ἀκρι-
 βείας ἐπέλθωμεν, πολλὴν καρπωσόμεθα τὴν ὠφέλειαν. Οὐ
 γὰρ ἂν, εἰ μὴ ἐν εὐλαβείᾳ καθίστη τὴν ψυχὴν, τὰς χεῖρας
 ἂν ἀπενιψάμεθα· καὶ γυνή, κἂν ἀκατακάλυπτος ἦ, περιτίθε-
 ται εὐθέως τὸ φάρος, τῆς ἔνδοθεν εὐλαβείας τὸ δεῖγμα ἐν-

τάλαβαν ὅτι προηγουμένως ὠμίλει διὰ τὸν Πατέρα, πάλιν κάμνει λόγον περὶ αὐτοῦ. Καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐξήγησε καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀπλότητος τῶν λόγων του.

3. Ἄν θέλωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ ἐρευνῶμεν τὰς Γραφὰς μὲ ἐπιμέλειαν καὶ ὄχι τυπικῶς, θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν σωτηρίαν μας. Ἄν ἀσχολούμεθα διαρκῶς μὲ αὐτάς, θ' ἀποκτήσωμεν καὶ δογματικὴν ἀλήθειαν καὶ εὐσεβῆ ζωὴν. Καὶ ὅσον καὶ ἂν εἶναι κανεὶς σκληρός, στρυφνός καὶ τρυφηλός καὶ ὅσον καὶ οὐδὲν ὠφελήθη ἀπὸ τὸν προηγούμενον χρόνον, θ' ἀπολαύσῃ ἀπὸ αὐτὸν καὶ θὰ ἔχῃ κάποιαν ὠφέλειαν, μολονότι ὄχι τόσο μεγάλην, ὥστε νὰ τὴν αἰσθάνεται, ὅμως θὰ ὠφελῆθῃ. Διότι, ἔάν μεταβῇ κανεὶς καὶ καθήσῃ εἰς ἐργαστήριον ἀρωμάτων καὶ χωρὶς νὰ θέλῃ ἀπορροφᾶ κάποιαν εὐωδίαν, πολὺ περισσότερον συμβαίνει τοῦτο εἰς ἐκεῖνον ποῦ ἐκκλησιάζεται. Διότι, ὅπως ἀπὸ τὴν ἀργίαν γεννᾶται ἡ ἀπροθυμία, ἔτσι καὶ ἀπὸ τὴν ἐργασίαν γεννᾶται ἡ προθυμία. Καὶ ἂν ἀκόμη εἶσαι γεμᾶτος ἀπὸ κακὰ καὶ ἂν ἀκόμη εἶσαι ἀκάθαρτος εἰς τὴν ψυχὴν, μὴ ἀποφύγῃς νὰ συχνάζῃς ἐδῶ.

Ποῖον τὸ κέρδος, θὰ ἐρωτήσης, ἂν δὲν κάμνω αὐτὰ ποῦ ἀκούω; Δὲν εἶναι μικρὸν τὸ κέρδος, ἔάν ἀναγνωρίσης τὴν ἀθλιότητά σου. Δὲν εἶναι ἄχρηστος αὐτὸς ὁ φόβος, οὔτε ἄκαιρον τὸ δέος. Ἐάν ἀναστενάξῃς μόνον, διότι δὲν ἔκαμες ὅσα ἤκουσες, θὰ φθάσῃς κάποτε εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ τὰ κάμῃς. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν ἐκεῖνος ποῦ ὀμιλεῖ μὲ τὸν Θεὸν καὶ ἀκούει τὸν Θεὸν νὰ ὀμιλῇ, νὰ μὴ ἔχῃ κέρδος. Διότι, ὅταν θέλωμεν νὰ διαβάσωμεν ἕνα βιβλίον, ἀμέσως συγκεντρωνόμεθα καὶ πλύνομεν τὰ χέρια μας. Βλέπεις, πόσῃν προσοχῇν δεικνύομεν πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν; Ἄν λοιπὸν κάμνωμεν τοῦτο συνεχῶς μὲ ἐπιμέλειαν, θὰ ἀποκτήσωμεν μεγάλην ὠφέλειαν. Διότι δὲν θὰ ἐνίπταμεν τὰ χέρια μας, ἔάν δὲν εἶχαμεν ἐγκαταστήσει εἰς τὴν ψυχὴν μας τὸν σεβασμὸν. Καὶ μία γυναῖκα καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀκάλυπτος, φορεῖ ἀμέσως τὸ ἔνδυμά της, διὰ νὰ δώσῃ τὴν

δεικνυμένη· και ἀνήρ, ἐὰν κατακεκαλυμμένος ἦ, γυμνοῖ τὴν κεφαλὴν. Ὅρας πῶς κήρυξ γίνεται τῆς ἔνδον εὐλαβείας τὸ ἔξωθεν οὐκ ἔστιν; Εἶτα και εἰς ἀκρόαειν καθίσας, ἐσιτίναξε πολλάκις και κατέγνω τοῦ βίου τοῦ παρόντος.

5 Προσέχωμεν τοίνυν ταῖς Γραφαῖς, ἀγαπητοί· και εἰ μηδὲν ἕτερον, τὰ γοῦν εὐαγγέλια περισοπούδαστα ἡμῖν γινέσθω, και ταῦτα μεταχειριζώμεθα. Εὐθέως γάρ, ἀναπιύξας τὸ βιβλίον, τοῦ Χριστοῦ τὸ ὄνομα ὄψει ἐγκείμενον, και ἀκούση εὐθέως λέγοντος· «Τοῦ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γέννησις
10 ἦν οὕτω. Μνησιευθείσης γάρ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας τῷ Ἰωσήφ, εὐρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ Πνεύματος ἁγίου». Ὁ δὲ ταῦτα ἀκούων, ἐπιθυμῆσει παρθενίας εὐθέως, θαυμάζεται τὸν τόκον, ἀπαλλαγῆσεται τῆς γῆς. Οὐ μικρὰ και ταῦτα, διὰ τὴν ἰδῆς και Πνεύματος καταξιουμένην τὴν παρθέ-
15 νον, και ἄγγελον αὐτῇ διαλεγόμενον. Και ταῦτα μὲν ἐξ ἐπιπολῆς· εἰ δὲ ἐπιμείνης μέχρι τέλους ἐπιών, πάντα εὐθέως διαπιύσεις τὰ βιωτικά, πάντων καταγελάση τῶν ἐνταῦθα· κἂν πλούσιος ἦς, οὐδὲν ἠγήση τὸν πλοῦτον, ἀκούσας διὰ τί-
20 κτινος οὐσα ἐκείνη και ταπεινῆς οἰκίας, μήτηρ τοῦ Δεσπότου σου γέγονε· κἂν πένης ἦς, οὐκ ἐπαισχυνθήση τὴν πενίαν, μαθὼν διὰ τὴν εὐτελεσιτάτην οἰκίαν οὐκ ἐπηρεχύνθη ὁ τοῦ κόσμου Δημιουργός.

Ταῦτα ἐννοῶν, οὐκ ἀρπάσεις, οὐ πλεονεκτήσεις, οὐ λήψη τὰ τῶν ἐτέρων σύ· ἀλλ' ἐρασιτῆς ἔση μάλλον πενίας, και
25 ὑπερόψει τὸν πλοῦτον. Ἄν δὲ τοῦτο γένηται, πάντα ἐξοριεῖς τὰ κακά. Πάλιν διὰ τὴν ἰδῆς αὐτὸν ἐπὶ φάτινης κείμενον, οὐ σπουδάσεις τῷ παιδίῳ σου περιθεῖναι κόσμον χρυσοῦν,

ἀπόδειξιν τῆς ἐσωτερικῆς τῆς εὐσεβείας. Καὶ ἕνας ἄνδρας ἂν εἶναι τελείως ἐνδεδυμένος, ἔχει ὅμως ἀκάλυπτον τὴν κεφαλὴν. Βλέπεις, πῶς τὸ ἐξωτερικὸν ἔνδυμα εἶναι ἀπόδειξις τῆς ἐσωτερικῆς εὐσεβείας; Ἐπειτα, ἀφοῦ καθίσῃ οὗτος καὶ ἀκούσῃ, ἀναστενάζει πολλὰς φορὰς καὶ καταδικάζει τὴν προηγουμένην ζωὴν του.

Ἄς προσέχωμεν λοιπόν, ἀγαπητοί μου εἰς τὰς ἀγίας Γραφὰς καὶ ἂν ὄχι τίποτε ἄλλο, τουλάχιστον ἄς μελετῶμεν τὰ Εὐαγγέλια καὶ ἄς χρησιμοποιοῦμεν ταῦτα. Διότι ἄμως μόλις ἀνοίξῃς τὸ βιβλίον, θὰ ἰδῆς ν' ἀναφέρεται πρῶτον τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καὶ θ' ἀκούσῃς τὸν Εὐαγγελιστὴν νὰ λέγῃ· «Τοῦ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γέννησις ἐγένεε κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον. Ἀφοῦ ἡ μήτηρ του Μαρία ἐμνηστεύθη τὸν Ἰωσήφ, εὐρέθη ἔγκυος ἐκ Πνεύματος ἁγίου»¹¹. Καὶ ὅποιος ἀκούει αὐτά, ἀμέσως καταλαμβάνεται ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὴν παρθενίαν, θαυμάζει τὴν γέννησιν, φεύγει ἀπὸ τὴν γῆν. Διότι αὐτὰ δὲν εἶναι ὀλίγα, ὅταν ἰδῆς ὅτι ἡ Παρθένος γίνεται ἀξία τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ὅτι συζητεῖ μὲ ἄγγελον. Καὶ αὐτὰ μὲν ἀπὸ ἐπιπολαίαν ἄποψιν. Ἐὰν ὅμως ἐπιμείνῃς νὰ μελετήσῃς μέχρι τέλους, ἀμέσως θ' ἀποκροῦσῃς ὅλα τὰ γῆϊνα, θὰ περιγελάσῃς ὅλα τὰ ἐδῶ. Καὶ ἂν εἶσαι πλούσιος, θὰ θεωρήσῃς τὸν πλοῦτον ὡς τίποτε, ὅταν ἀκούσῃς ὅτι ἡ Παρθένος ποῦ ὑπῆρξε σύζυγος καὶ ἀπὸ φτωχὴν οἰκογένειαν, ἔχει γίνῃ μήτηρ τοῦ Κυρίου σου. Ἄν πάλιν εἶσαι φτωχός, δὲν θὰ ἐντραπῆς διὰ τὴν φτώχειαν σου, ὅταν μάθῃς ὅτι τὴν πτωχικὴν ἐκείνην οἰκίαν δὲν ἐντράπηκεν ὁ Δημιουργὸς τοῦ κόσμου.

Ὄταν καταλάβῃς αὐτά, δὲν θὰ ἀρπάσῃς, δὲν θὰ πλεονεκτήσῃς, δὲν θὰ κλέψῃς, τὰ πράγματα τῶν ἄλλων, ἀλλὰ θ' ἀγαπήσῃς περισσότερο τὴν φτώχειαν καὶ θὰ περιφρονήσῃς τὸν πλοῦτον. Καὶ ἂν γίνῃ τοῦτο, θ' ἀπομακρύνῃς ὅλα τὰ κακά. Ὄταν πάλιν ἰδῆς αὐτὸν νὰ εἶναι ἐξαπλωμένος εἰς τὴν φάτνην, δὲν θὰ φροντίσῃς νὰ στολίσῃς τὸ παιδί σου μὲ χρυσᾶ στολίδια, οὔτε θὰ κατασκευάσῃς διὰ τὴν γυ-

οὐδὲ τῆ γυναικὶ ἀργυρένδειον ποιῆσαι κλίνην. Ταῦτα δὲ μὴ σπουδάζων, οὐδὲ τὰς ἐκ τούτων ἐργάσῃ πλεονεξίας καὶ ἀρπαγὰς. Πολλὰ καὶ ἕτερα ἔστι κερδᾶναι, ἅπερ οὐκ ἔνεσι νῦν κατὰ μέρος λέγειν· εἴσονται δὲ οἱ πείραν εἰληφότιες.

5 Διὸ παρακαλῶ καὶ κιᾶσθαι βιβλία, καὶ μετὰ τῶν βιβλίων τὰ νοήματα κατέχειν, καὶ ταῖς διανοαῖς ἐγγράφειν. Οἱ μὲν γὰρ Ἰουδαῖοι, ἐπειδὴ οὐ προσεῖχον, τῶν χειρῶν ἐκελεύοντο τὰ βιβλία ἐξαριτᾶν· ἡμεῖς δὲ οὔτε ἐν χερσίν, ἀλλ' ἐν οἰκίᾳ τίθεμεν, δέον ἐντυποῦν τῆ καρδίᾳ. Οὔτω γὰρ τὸν
10 παρόντια ἐκκαθαίροντες θίον, τευξόμεθα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ναῖκα σου κλίνην ἀργυρόδετον. Ἐὰν δὲν φροντίζης δι' αὐτά, δὲν θὰ χρησιμοποίησης τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν ἀρπαγὴν, ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτά. Καὶ πολλὰ ἄλλα ἠμπορεῖς νὰ κερδίσης, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀπαριθμήσω λεπτομερῶς, ἀλλὰ τὰ ὁποῖα γνωρίζουν, ὅσοι ἔχουν ἀποκτήσει πείραν.

Δι' αὐτὸ οἷς παρακαλῶ νὰ προμηθεύεσθε βιβλία, νὰ συγκεντρώνετε τὰ νοήματά των καὶ νὰ τὰ ἐγγράφετε εἰς τὸν νοῦν σας. Διότι οἱ Ἰουδαῖοι, ἐπειδὴ δὲν ἐπρόσεχαν, εἶχαν διαταχθῆ νὰ κρατοῦν τὰ βιβλία εἰς τὰ χέρια των. Ἡμεῖς ὅμως δὲν τὰ κρατοῦμεν εἰς τὰ χέρια μας, ἀλλὰ τ' ἀφήνομεν εἰς τὰς οἰκίας μας, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ τὰ ἔχωμεν τυπομένα εἰς τὴν καρδίαν μας. Διότι ἀφοῦ ἐκκαθαρίσωμεν τὴν παροῦσαν ζωὴν μας κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, θὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εὐχομαι δι' ὅλους μας, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΔ΄.

Ἰω. 8,31 - 47

«Ἐλεγεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ Ἰουδαίους· Ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἀλη-
5 θῶς μαθηταὶ μου ἔστε καὶ γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς».

1. Πολλῆς ὑπομονῆς δεῖται τὰ ἡμέτερα, ἀγαπητοί. Ἡ δὲ ὑπομονὴ γίνεται, διὰ κατὰ θάτους ἐρριζωμένα τὰ δό-
γματα ἢ. Καθάπερ γὰρ τὴν δρυὴν τὴν εἰς τοὺς κάτω κόλπους
10 ἀφιείσαν τὰς ρίζας καὶ περισφιγγομένην μετὰ ἀκριθείας, οὐ-
δεὶς ἄνεμος προσπεσὼν ἀνασπᾶσαι δυνήσεται, οὕτω δὴ καὶ
τὴν ψυχὴν τὴν καθηλωμένην τῷ τοῦ Θεοῦ φόβῳ, οὐδεὶς πε-
ριτρέψαι δυνήσεται· τοῦ γὰρ ἐρριζῶσθαι, τὸ καθηλωθῆναι
πλέον ἐοί. Τοῦτο γοῦν ὁ Προφήτης εἶπεν λέγων· «Καθή-
15 λωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου». Οὕτω καὶ σὺ καθή-
λωσον καὶ σὺναψον, ὡσανεὶ ἤλω προσπεπερονημένῳ. Ὡσπερ
γὰρ οὗτοι δυσάλωτοι, οὕτως οἱ ἐναντίοι εὐάλωτοι γίνονται
καὶ καιαρριπιτοῦνται ραδίως· ὅπερ καὶ τότε ἔπασχον οἱ Ἰ-
ουδαῖοι. Ἀκούσαντες γὰρ καὶ πιστεύσαντες, πάλιν ἐξειρά-
20 πησαν.

Βουλόμενος οὖν ἐμβαθῦναι τὴν πίστιν αὐτῶν ὁ Χρι-
στός, ὥστε μὴ ἐπιπολαίαν εἶναι, διασκάπτει τὴν ψυχὴν πλη-
κτικωτέροις λόγοις. Τῶν γὰρ πιστευόντων ἦν καὶ ἐλέγχων
ἀνέχεσθαι οἱ δὲ εὐθέως ἠγροῖαινον. Πῶς δὲ τοῦτο ποιεῖ;
25 Πρῶτον παραγγέλλει· «Ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ
ἐμῷ, ὄντως μαθηταὶ μου ἔστε καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει

1. Ἰω. 8, 31-32.

2. Ψαλμ. 118-120.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΔ΄.

Ἰω. 8,31 - 47

«Εἶπε λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς εἰς τοὺς Ἰουδαίους ποὺ εἶχαν πιστεύσει εἰς αὐτόν. Ἐὰν σεῖς μείνετε εἰς τὸν λόγον μου, θὰ εἶσθε πραγματικὰ μαθηταί μου καὶ θὰ γνωρίσετε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ἀλήθεια θὰ σᾶς ἐλευθερώσῃ»¹.

1. Ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ μεγάλην ὑπομονήν, ἀγαπητοί μου. Καὶ ἡ ὑπομονὴ ἀποκτᾶται, ὅταν τὰ δόγματα ἔχουν τὰς ρίζας των εἰς τὴν καρδίαν μας. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς τὴν δρῦν ποὺ ἔχει ἀπλώσει τὰς ρίζας της βαθέως εἰς τὸ κῶμα καὶ συγκρατεῖται μὲ αὐτὰς στερεὰ κανεῖς ἄνεμος δὲν ἤμπορεῖ νὰ τὴν ξερριζώσῃ, ὅσον δυνατὰ καὶ ἂν φυσᾷ, ἔτσι καὶ τὴν ψυχὴν ποὺ εἶναι ἀφωσιωμένη εἰς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ δὲν θὰ ἠμπορέσῃ κανεῖς νὰ τὴν ἀποσπάσῃ ἀπὸ αὐτόν. Διότι ἡ προσήλωσις εἶναι ἰσχυροτέρα ἀπὸ τὸ ρίζωμα. Τοῦτο εὔχεται καὶ ὁ Προφήτης, ὅταν λέγῃ· «Καθήλωσε μὲ τὸν φόβον σου τὰς σάρκας μου»². Ἔτσι πρέπει νὰ προσηλωθῆς καὶ νὰ συνδεθῆς καὶ σὺ, σὰ νὰ εἶσαι καρφωμένος μὲ καρφί ποὺ τρυπᾷ βαθειά. Διότι ὅπως αὐτοὶ ποὺ εἶναι ἀφωσιωμένοι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δύσκολα αἰχμαλωτίζονται, ἔτσι καὶ οἱ ἀντίθετοι τούτων εὔκολα αἰχμαλωτίζονται καὶ ἀπομακρύνονται ταχέως. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶχαν πάθει καὶ οἱ Ἰουδαῖοι τότε. Διότι, ἐνῶ εἶχαν ἀκούσει τὸν Χριστὸν καὶ εἶχαν πιστεύσει εἰς αὐτόν, πάλιν ἀπεμακρύνθησαν.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἤθελε νὰ κάμῃ σταθερωτέραν τὴν πίστιν των, ὥστε νὰ μὴ εἶναι ἐπιφανειακὴ, ἐρευνᾷ τὴν ψυχὴν των μὲ ἐπιτημητικώτερα λόγια. Διότι ἀπόδειξις ἐκείνων ποὺ πιστεύουν ἦτο νὰ ἀνέχωνται καὶ τὸν ἔλεγχον. Οἱ Ἰουδαῖοι ὅμως ὠργίζοντο ἀμέσως. Καὶ πῶς κάμνει τοῦτο ὁ Χριστός; Πρῶτον τοὺς δίδει τὴν παραγγελίαν· «Ἐὰν σεῖς μείνετε εἰς τὸν λόγον μου, θὰ εἶσθε πραγματικὰ μαθηταί μου καὶ ἡ ἀλήθεια θὰ σᾶς ἐλευθερώσῃ», σὰν νὰ τοὺς λέγῃ·

ὕμᾱς»· μονονουχὶ λέγων, Μέλλω βαθεῖαν δίδοναι τομήν, ἀλλὰ μὴ σαλεύεσθε. Μᾶλλον δὲ καὶ διὰ τούτων αὐτῶν τὸν τύφον αὐτῶν τῆς διανοίας κατέσειλε. Τίνος ἐλευθερώσει, εἰπέ μοι; Ἀμαρτημάτων. Τί οὖν οἱ ἀλαζόνες ἐκεῖνοι; «Σπέρμα Ἰσραὴλ ἐσμεν καὶ οὐδενὶ δεδουλεύκαμεν πώποτε».

Κατέπεσεν εὐθέως αὐτῶν ἡ διάνοια· τοῦτο δὲ γέγονεν, ἀπὸ τοῦ πρὸς τὰ κοσμικὰ ἐπισηθῆναι. «Ἐὰν μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ», δηλοῦντος ἦν τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν, καὶ εἰδότης διὰ ἐπίστευσαν μὲν, ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν, καὶ εἰδότης διὰ ἐπίστευσαν μὲν, οὐκ ἔμειναν δέ. Καὶ μέγα ἐπαγγέλλεται, τὸ μαθητὰς αὐτοῦ ἐκείνους γενέσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ τινες ἀνεχώρησαν πρόην, αἰνιττόμενος αὐτοὺς φησιν, Ἐὰν μείνητε· ἐπεὶ κακεῖνοι ἤκουσαν καὶ ἐπίστευσαν, καὶ ἀνεχώρησαν, ἐπειδὴ οὐκ ἔμειναν. «Πολλοὶ γὰρ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ οὐκ ἔτι μετ' αὐτοῦ παραρρησῖα περιεπάτου». «Γινώσθε τὴν ἀλήθειαν»· τουτέστιν, Ἐμέ· «Ἐγὼ γὰρ εἰμι ἡ ἀλήθεια». Τὰ μὲν Ἰουδαϊκὰ πάντα τύπος ἦν, τὴν δὲ ἀλήθειαν παρ' ἐμοῦ εἴσεσθε, καὶ ἐλευθερώσει ὑμᾶς τῶν ἀμαρτημάτων. Ὡσπερ γὰρ ἐκείνοις ἔλεγεν: «Ἐν ταῖς ἀμαρτίαις ὑμῶν ἀποθανεῖσθε», οὕτω καὶ τούτοις ἔλεγεν, «Ἐλευθερώσει ὑμᾶς».

Καὶ οὐκ εἶπεν, Ἀπαλλάξω ὑμᾶς δουλείας· ἀλλὰ τοῦτο αὐτοῖς εἶασε συνιδεῖν. Τί οὖν ἐκεῖνοι; «Σπέρμα Ἰσραὴλ ἐσμεν καὶ οὐδενὶ δεδουλεύκαμεν πώποτε». Καίτοι εἰ ἐχρῆν ἀγανακτῆσαι, ἐπὶ τῷ προτέρῳ εἰκὸς ἦν τῷ εἰρηκέναι, «Γινώσθε τὴν ἀλήθειαν», καὶ εἰπεῖν· Τί οὖν; νῦν τὴν ἀλήθειαν οὐκ ἴσμεν; ὁ νόμος οὖν ψεῦδος καὶ ἡ γνώσις ἡ ἡμετέρα; Ἀλλ' οὐδενὸς τούτων αὐτοῖς ἔμελλεν, ἀλλ' ἐπὶ κοσμικοῖς πράγμασιν ἀλγοῦσι, καὶ ταῦτα δουλείαν ὑποπιεύσαντες. Εἰσὶ

Πρόκειται νὰ κάμω βαθεΐαν τομήν, ἀλλὰ μὴ κινῆσθε. Ἄλλὰ μὲ αὐτὰ τὰ λόγια μᾶλλον κατεπίεσε τὴν ἔπαρσιν τῆς ψυχῆς των. Ἄπὸ τί θὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ, εἶπέ μου; Ἄπὸ τὰς ἁμαρτίας των βεβαίως. Ἄλλ' ἐκεῖνοι οἱ ἀλαζόνες τί ἀπήντησαν; «Εἴμεθα ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραὰμ καὶ δὲν ἐγίναμεν ποτὲ κανενὸς δοῦλοι».

Ἀμέσως κατέπεσε τὸ πνεῦμα των καὶ αὐτὸ ἐγίνε διότι εἶχαν τὸν φόβον τῶν γηϊνῶν πραγμάτων. «Ἐὰν μείνετε εἰς τὸν λόγον μου». Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια ὁ Χριστὸς ἐφάνέρωσεν ὅσα ἐκεῖνοι εἶχαν εἰς τὴν καρδίαν των καὶ ἀπεκάλυψεν ὅτι ἐπίστευσαν, ἀλλὰ δὲν ἔμειναν σταθεροὶ εἰς τὴν πίστιν. Καὶ τοὺς δίδει μεγάλην ὑπόσχεσιν, ὅτι δηλαδὴ θὰ γίνουν μαθηταὶ του. Καὶ ἐπειδὴ μερικοὶ εἶχον ἀποχωρήσει προηγουμένως, ὑπαινισσόμενος αὐτοὺς εἶπεν, «Ἐὰν μείνετε», ἀφοῦ καὶ ἐκεῖνοι ἤκουσαν, ἐπίστευσαν καὶ ἔφυγαν, ἀφοῦ δὲν ἔμειναν. «Διότι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μαθητὰς του ἔφυγαν καὶ δὲν ἐπήγαιναν δημοσίᾳ πλέον μαζί του». «Θὰ γνωρίσετε τὴν ἀλήθειαν», δηλαδὴ Ἐμέ. «Διότι ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀλήθεια». Τὰ Ἰουδαϊκὰ ἦσαν ὅλα τυπικά, ἀλλὰ τὴν ἀλήθειαν θὰ τὴν γνωρίσετε ἀπὸ ἐμὲ καὶ αὕτῃ θὰ σᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας σας. Διότι, ὅπως ἔλεγεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, «Θὰ ἀποθάνετε μέσα εἰς τὰς ἁμαρτίας σας», ἔτσι λέγει τώρα καὶ εἰς αὐτοὺς «Θὰ σᾶς ἐλευθερώσῃ».

Δὲν τοὺς εἶπε θὰ σᾶς ἀπαλλάξω ἀπὸ τὴν δουλείαν, ἀλλ' αὐτὸ τοὺς ἄφησε νὰ καταλάβουν. Καὶ τί ἀπήντησαν ἐκεῖνοι; «Εἴμεθα ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραὰμ καὶ δὲν ἐγίναμεν ποτὲ δοῦλοι εἰς κανένα». Ἄν ὅμως ἔπρεπε ν' ἀγανακτήσουν, εὐλογον ἦτο ν' ἀγανακτήσουν δι' ἐκεῖνο ποῦ εἶχεν εἰπεῖ «Θὰ γνωρίσετε τὴν ἀλήθειαν» καὶ ν' ἀπαντήσουν. Δὲν γνωρίζομεν τώρα τὴν ἀλήθειαν; Ὁ νόμος εἶναι ψευδῆς καὶ ἡ γνῶσις μας; Ἄλλὰ δὲν τοὺς ἐνδιέφερε τίποτε ἀπὸ αὐτὰ καὶ λυποῦνται διὰ γῆϊνα πράγματα καὶ ὑποπτεύουν αὐτὰ ὡς δουλείαν. Ὑπάρχουν, ὑπάρχουν καὶ σήμερα πολλοί, οἱ

γάρ, εἰσὶ καὶ νῦν πολλοὶ οἱ ἐπὶ μὲν τοῖς ἀδιαφόροις αἰσχύ-
 ρονται, καὶ ἐπὶ τῇ δουλείᾳ ταύτῃ· ἐπὶ δὲ τῆς δουλείας τῆς
 ἁμαρτίας οὐκέτι, καὶ ἔλοιντο ἂν μυριάκις ἐκείνην κληθῆναι
 δοῦλοι τὴν δουλείαν, ἢ ταύτην ἅπαξ.

5 Τοιοῦτοὶ τινες ἦσαν κακῆνοι καὶ οὐδὲ ἤδεσαν ἄλλην
 δουλείαν καὶ φασὶ· Δούλους ἐκάλεσας τοὺς ἀπὸ τοῦ γένους
 τοῦ Ἀβραάμ, τοὺς εὐγενεῖς; οὓς οὐκ ἔχρην διὰ τοῦτο καλέ-
 σαι δούλους. «Οὐδέποτε γάρ, φησὶν, «ἐδουλεύσαμεν». Τοιαῦ-
 10 τα γὰρ τῶν Ἰουδαίων τὰ ἀντήματα· «Σπέρμα Ἀβραάμ ἐ-
 σμεν, Ἰσραηλῖται ἐσμεν». Οὐδαμοῦ τῶν οἰκείων κατορθω-
 μάτων μέμνηται. Διὰ τοῦτο πρὸς αὐτοὺς ἀνέκραγεν Ἰωάν-
 νης, λέγων· «Μὴ δόξητε λέγειν, ὅτι πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀ-
 βραάμ». Διατί δὲ μὴ ἤλεγξεν αὐτοὺς ὁ Χριστός; καὶ γὰρ
 πολλάκις ἐδούλευσαν, καὶ Αἰγυπτίοις, καὶ Βαβυλωνίοις, καὶ
 15 ἐτέροις πολλοῖς. Ὅτι οὐ πρὸς φιλοτιμίαν αὐτῶ τὰ λεγόμε-
 να ἦν, ἀλλὰ πρὸς σωτηρίαν, καὶ πρὸς εὐεργεσίαν, καὶ πρὸς
 τοῦτο ἠπεύγειο. Ἐπεὶ εἶπεν ἂν τὰ τετρακόσια ἔτη· εἶπεν
 ἂν τὰ ἑβδομήκοντα· εἶπεν ἂν τὰ ἐπὶ τῶν κριτῶν, τὰ ποτὲ
 μὲν εἴκοσι, ποτὲ δὲ δύο, ποτὲ δὲ ἐπὶ τρία· εἶπεν ἂν, πῶς οὐδέπο-
 20 τε διέλιπον δουλεύοντες. Ἀλλ' οὐ τοῦτο ἐσπούδαζε δεῖξαι,
 δούλους ἀνθρώπων γενομένους, ἀλλὰ τῆς ἁμαρτίας, ἥπερ
 ἐστὶ καὶ χαλεπωτάτη δουλεία, ἧς Θεὸς μόνος ἀπαλλάξαι
 δύναται. Τὸ γὰρ ἀφεῖναι ἁμαρτίας, οὐδενὸς ἐτέρου ἐστί·
 καὶ τοῦτο καὶ αὐτοὶ ὠμολόγουν.

25 Ἐπεὶ οὖν τοῦτο ὠμολόγουν Θεοῦ ἔργον εἶναι, εἰς τοῦτο
 αὐτοὺς ἐνάγει, καὶ φησὶ· «Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, δοῦ-
 λὸς ἐστὶ τῆς ἁμαρτίας», δεικνὺς ὅτι περὶ ταύτης λέγει τῆς

ὅποιοι ἐντρέπονται διὰ τὰ ἀσήμαντα καὶ δι' αὐτὴν τὴν δουλείαν, ἀλλὰ διὰ τὴν δουλείαν τῆς ἁμαρτίας καθόλου καὶ οἱ ὅποιοι θὰ προετίμων χιλίας φορὰς νὰ ὀνομασθοῦν δοῦλοι δι' αὐτὴν τὴν δουλείαν παρὰ διὰ τὴν ἄλλην ἔστω καὶ μίαν φορὰν.

Τέτοιοι ἦσαν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, δὲν ἤξευραν ἄλλην δουλείαν καὶ τοῦ λέγουν· Ὠνόμασες δούλους τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀβραάμ, αὐτοὺς ποῦ εἶναι εὐγενεῖς; Αὐτοὺς δὲν ἔπρεπε δι' αὐτὸν τὸν λόγον νὰ ὀνομάσης δούλους. Διότι ποτέ, λέγουν, «Δὲν ἐγίναμεν δοῦλοι». Τοιαῦται ἦσαν αἱ καυκησιολογίαι τῶν Ἰουδαίων. «Εἴμεθα ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ, εἴμεθα Ἰσραηλίται». Πουθενά ὅμως δὲν ἐνθυμοῦνται τὰ κατορθώματά τους. Δι' αὐτὸ ἔλεγεν εἰς αὐτοὺς ὁ Ἰωάννης μὲ δυνατὴν φωνήν· «Μὴ νομίζετε ὅτι ἠμπορεῖτε νὰ λέγετε, ἔχομεν Πατέρα τὸν Ἀβραάμ». Διατί ὅμως δὲν τοὺς ἤλεγξεν ὁ Χριστός; Διότι πολλὰς φορὰς ἔγιναν δοῦλοι εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, εἰς τοὺς Βαβυλωνίους καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους. Διότι τὰ λόγια του δὲν ἀπέβλεπαν εἰς φιλοδοξίαν, ἀλλ' εἰς σωτηρίαν καὶ εἰς παροχὴν εὐεργετημάτων πρὸς αὐτοὺς καὶ δι' αὐτὸ ἐφρόντιζεν. Διότι θὰ ἠμποροῦσε ν' ἀναφέρῃ τὰ τετρακόσια ἔτη τῆς δουλείας, θὰ ἠμποροῦσε ν' ἀναφέρῃ τὰ ἑβδομήκοντα ἔτη ποῦ ἦσαν ὑπὸ τὴν δουλείαν τῶν Κριτῶν, τὰ ἄλλοτε εἴκοσιν, ἄλλοτε δύο καὶ ἄλλοτε ἑπτὰ ἔτη ποῦ ἦσαν δοῦλοι καὶ θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ, ὅτι δὲν ἔπαυσαν ποτὲ νὰ εἶναι δοῦλοι. Ἀλλὰ δὲν ἐνδιεφέρετο ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἔγιναν δοῦλοι τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ τῆς ἁμαρτίας, ποῦ εἶναι καὶ ἡ πλέον βαρεῖα δουλεία καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν μόνον ὁ Θεὸς ἠμπορεῖ νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ. Διότι ἡ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν δὲν εἶναι κανενὸς ἄλλου ἔργον. Τοῦτο παρεδέχοντο καὶ οἱ Ἰουδαῖοι.

Ἐπειδὴ λοιπὸν παρεδέχοντο ὅτι αὐτὸ εἶναι ἔργον τοῦ Θεοῦ, τοὺς εἰσάγει εἰς αὐτὸ καὶ τοὺς λέγει· «Ἐκεῖνος ποῦ κάμνει τὴν ἁμαρτίαν, εἶναι δοῦλος τῆς ἁμαρτίας» καὶ ἀπο-

ἐλευθερίας, τῆς ἀπὸ ταύτης τῆς δουλείας. «Ὁ δὲ δοῦλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ· ὁ δὲ υἱὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα». Ἐρέμα καὶ ἐντεῦθεν τὰ τοῦ νόμου καταβάλλει, αἰνιτιόμενος τοὺς προτιέρονς χρόνους. Ἴνα γὰρ μὴ ἀνατρέχωσι καὶ λέγωσι·
 5 Θουσίας ἔχομεν ἅς ἐπέταξε Μωϋσῆς· ἐκεῖναι ἡμᾶς ἀπαλλάξαι δύναται· διὰ τοῦτο ταῦτα ἐπήγαγεν. Ἐπεὶ ποίαν ἀκολουθίαν εἶχε τὰ εἰρημένα; «Πάντες γὰρ ἡμαρτιον καὶ ὕστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, δικαιοῦμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι», καὶ οἱ ἱερεῖς αὐτοί. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλός φησι
 10 περὶ τοῦ ἱερέως· ὅτι «Ὁφείλει», φησί, «προσφέρειν ὑπὲρ ἑαυτοῦ, καθὼς ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς περικείται ἀσθένειαν». Καὶ τοῦτο δηλοῦται διὰ τοῦ εἰπεῖν, «Ὁ δοῦλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ». Ἐνταῦθα δὲ καὶ τὸ ὁμότιμον αὐτοῦ δείκνυσι τὸ πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ τὸ διάφορον δούλου καὶ
 15 ἐλευθέρου· ἡ γὰρ περιβολὴ τοῦτο βούλειαι, τουτέστιν, οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ὁ δοῦλος· τοῦτο γὰρ ἔστι τὸ, «Οὐ μένει».

2. Διατί δὲ περὶ ἁμαρτημάτων διαλεγόμενος, οἰκίας ἐμνημόνευσε; Δεικνὺς ὅτι ὡσπερ ἐπὶ οἰκίας ὁ δεσπότης, οὕτω πάντων αὐτὸς ἐξουσιάζει. Τὸ δέ, «Οὐ μένει», τοῦτό
 20 ἔστιν Οὐκ ἔχει ἐξουσίαν χαρίζεσθαι, ἅτε μὴ ὦν οἰκοδεσπότης· ὁ δὲ υἱὸς οἰκοδεσπότης ἐστί. Τοῦτο γὰρ ἔστι, «Μένει εἰς τὸν αἰῶνα», ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν ἀνθρωπίνων, ἵνα μὴ λέγωσι, Σὺ τίς εἶ; Ἐμὰ ἔστι πάντα· Υἱὸς γὰρ εἰμι, καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ μένω τοῦ Πατρὸς· οἰκίαν καὶ ἐξουσίαν καλῶν. Καὶ
 25 γὰρ καὶ ἀλλαχοῦ οἰκίαν καλεῖ τοῦ Πατρὸς τὴν ἀρχήν· «Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πατρὸς μου μοναὶ πολλαί εἰσιν». Ἐπειδὴ γὰρ περὶ ἐλευθερίας καὶ δουλείας ὁ λόγος, εἰκότως ταύτη κέ-

4. Ρωμ. 8, 23-24.

5. Ἐβρ. 5, 8 καὶ 2.

6. Ἰω. 14, 2.

δεικνύει ὅτι ὁμιλεῖ περὶ αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ αὐτὴν τὴν δουλείαν. «Ὁ δὲ δοῦλος δὲν μένει εἰς τὴν οἰκίαν παντοτεινά, ἀλλ' ὁ Υἱὸς μένει». Σιωπηρῶς καταρρίπτει τὸν νόμον καὶ ὑπονοεῖ τοὺς προηγουμένους χρόνους. Διὰ τὸ νὰ μὴ ἀνατρέχουν εἰς τοὺς παλαιότερους χρόνους καὶ ἰσχυρίζονται, ἔχομεν θυσίας τὰς ὁποίας μᾶς ἐπέβαλεν ὁ Μωϋσῆς καὶ ἐκεῖναι ἠμποροῦν νὰ μᾶς ἀπαλλάξουν ἀπὸ αὐτὴν τὴν δουλείαν, διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσεν αὐτά. Ἐπειδὴ ἄλλως, ποίαν συνέπειαν θὰ εἶχαν αὐτὰ πὺ ἐλέχθησαν; «Διότι ὅλοι ἠμάρτησαν καὶ στεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ καὶ παίρνουν τὴν δικαίωσιν δωρεὰν μὲ τὴν χάριν αὐτοῦ»⁴ καὶ οἱ ἴδιοι οἱ ἱερεῖς. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος λέγει περὶ τοῦ ἱερέως· «Ἐπιχρεοῦται νὰ προσφέρῃ θυσίας διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ καὶ διὰ τὸν λαόν, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς περιβάλλεται ἀπὸ ἀδυναμίαν»⁵. Καὶ αὐτὸ σημαίνουν τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ, «Ὁ δοῦλος δὲν μένει εἰς τὴν οἰκίαν παντοτεινά». Ἐδῶ μάλιστα δεικνύει τὴν ἰσοτιμίαν τοῦ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὴν διαφορὰν μεταξὺ δούλου καὶ ἐλευθέρου. Διότι ἡ παραβολὴ αὐτὸ θέλει ν' ἀποδείξῃ, δηλαδὴ ὅτι ὁ δοῦλος δὲν ἔχει δύναμιν. Αὐτὸ σημαίνει ἡ φράσις τοῦ, «Δὲν μένει παντοτεινά».

2. Διατί ὅμως ἐνῶ ὁμιλεῖ περὶ ἁμαρτημάτων, ἐνεθυμήθη τὴν οἰκίαν; Διὰ τὸ δεῖξῃ ὅπως εἰς τὴν οἰκίαν ὁ κύριος, ἔτσι καὶ αὐτὸς τὰ ἐξουσιάζει ὅλα. Καὶ τὸ «Δὲν μένει παντοτεινά», σημαίνει Δὲν ἔχει ἐξουσίαν νὰ χαρίσῃ, διότι δὲν εἶναι ὁ κύριος τῆς οἰκίας· ὁ υἱὸς ὅμως εἶναι οἰκοδεσπότης. Διότι αὐτὸ τὸ «Μένει αἰωνίως» ἔγινε διὰ μεταφορᾶς τῶν ἀνθρώπων, διὰ τὸ μὴ τοῦ λέγουν· Σὺ ποῖος εἶσαι; Ὅλα εἶναι ἰδικά μου, διότι εἶμαι ὁ Υἱὸς καὶ μένω εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Πατρὸς μου. Τὴν οἰκίαν ὀνομάζει καὶ ἐξουσίαν. Διότι καὶ εἰς ἄλλον μέρος τὴν ἐξουσίαν τοῦ Πατρὸς ὀνομάζει οἰκίαν· «Εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Πατρὸς μου ὑπάρχουν πολλαὶ διαμοναί»⁶. Ἐπειδὴ δηλαδὴ κάμνει λόγον περὶ ἐλευθερίας

χρηται τῇ μεταφορᾷ, λέγων ὅτι οὐκ εἶχον ἐξουσίαν ἐκεῖνοι ἀφιέναι.

«Ἐὰν οὖν ὁ Υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ». Εἶδες τὸ ὁμοούσιον τὸ πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ πῶς δείκνυσι τὴν αὐτὴν
 5 ἔχοντα αὐτὸν ἐξουσίαν ἐκείνω; «Ἐὰν ὁ Υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ», οὐδεὶς ἀντιλέγει λοιπὸν, ἀλλὰ βεβαίαν ἔχετε τὴν ἐλευθερίαν. «Θεὸς γὰρ ὁ δικαίων· τίς ὁ κατακρίνων;». Ἐταῦτα δείκνυσι καὶ ἁμαρτίας ἑαυτὸν καθαρὸν, καὶ τὴν μέχρι
 10 προσηγορίας ἐλευθερίαν αἰνίττειται ταύτην γὰρ καὶ ἄνθρωποι διδόσασιν, ἐκείνην δὲ μόνος ὁ Θεός. Καὶ διὰ τούτου πείθει αὐτοὺς μὴ αἰσχύνεσθαι ἐπὶ τῇ δουλείᾳ ταύτῃ, ἀλλ' ἐπὶ τῇ τῆς ἁμαρτίας. Καὶ βουλόμενος δεῖξαι, ὅτι εἰ καὶ δοῦλοι οὐκ ἦσαν, διὰ τοῦ ἐκείνην ἀποκρούσασθαι μᾶλλον γεγόνασι δοῦλοι, ἐπήγαγεν εὐθέως, «Ὅντως ἐλεύθεροι ἔσε-
 15 σθε». Διὰ δὲ τῆς ἐπαγωγῆς καὶ ἐμφαίνει, ὅτι αὕτη ἡ ἐλευθερία οὐκ ἀληθής.

Εἶτα ἵνα μὴ λέγωσιν, ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἔχομεν (εἰκὸς γὰρ τοῦτο ἦν εἰπεῖν), δεῖρα πῶς αὐτοὺς εἰς τὴν κατηγορίαν ἐνέβαλε ταύτην. Ἄφεις γὰρ πάντα αὐτῶν ἐλέγξαι τὸν θίον,
 20 τοῦτο τὸ μετὰ χειρᾶς, ὃ ἔτι πρότιεν ἐβούλοντο, ἄγει εἰς μέσον, καὶ φησιν· «Οἶδα ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστε· ἀλλὰ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι». Ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν ἐκβάλλει τῆς συγγενείας αὐτοὺς ἐκείνης, παιδύων μὴ μέγα φρορεῖν ἐπὶ τούτῳ. Ὡσπερ γὰρ ἐλευθερία καὶ δουλεία ἀπὸ
 25 τῶν ἔργων, οὕτω καὶ συγγένεια. Καὶ οὐκ εἶπεν εὐθέως, Οὐκ ἐστέ τοῦ Ἀβραάμ, οἱ ἀνδροφόνοι τοῦ δικαίου· ἀλλὰ καὶ συντρέχει τέως, καὶ φησιν· «Οἶδα ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστε», ἀλλὰ σὺ τοῦτό ἐστι τὸ ζητούμενον, καὶ λοιπὸν καταφορικωτέρα κέχρηται τῇ δημηγορίᾳ ταύτῃ.

καὶ δουλείας, ὀρθῶς χρησιμοποιεῖ αὐτὴν τὴν μεταφορὰν καὶ λέγει διὰ ἐκεῖνοι δὲν ἤμποροῦσαν ν' ἀποβάλουν αὐτὴν τὴν ἐξουσίαν.

«Ἐὰν σὰς ἐλευθερώσῃ ὁ Υἱός». Εἶδες μὲ ποῖον τρόπον ἀποδεικνύει, ὅτι εἶναι τῆς αὐτῆς οὐσίας μὲ τὸν Πατέρα καὶ διὰ ἔχει τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν μὲ ἐκεῖνον; «Ἐὰν σὰς ἐλευθερώσῃ ὁ Υἱός», θὰ ἔχετε χωρὶς ἀντίρρησην ἐξησφαλισμένην τὴν ἐλευθερίαν. «Διότι, ὅταν ἐκεῖνος ποῦ κρίνει εἶναι ὁ Θεός, ποῖος εἶναι ἐκεῖνος ποῦ θὰ σὰς καταδικάσῃ;». Ἐδῶ ἀποδεικνύει τὸν ἑαυτὸν του καθαρὸν ἀπὸ ἁμαρτίαν καὶ ὑπαινίσσεται τὴν κατ' ὄνομα μόνον ἐλευθερίαν, τὴν ὁποῖαν δίδουν οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ τὴν ἄλλην τὴν δίδει μόνον ὁ Θεός. Καὶ δι' αὐτὸ προσπαθεῖ νὰ τοὺς πείσῃ νὰ μὴ ἐντρέπωνται δι' αὐτὴν τὴν δουλείαν, ἀλλὰ διὰ τὴν δουλείαν τῆς ἁμαρτίας. Καὶ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τοὺς ἀποδείξῃ, ὅτι ἂν καὶ δὲν ἦσαν δοῦλοι, ὅμως μὲ τὸ ν' ἀποκρούσουν ἐκείνην, ἔγιναν περισσότερον δοῦλοι, ἐπρόσθεσεν ἀμέσως· «Θὰ εἶσθε πραγματικὰ ἐλεύθεροι». Ἐπειτα δηλώνει, ὅτι αὐτὴ ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι ἀληθινή.

Ἐπειτα διὰ νὰ μὴ ἰσχυρίζωνται ὅτι, δὲν ἔχομεν ἁμαρτίαν (διότι φυσικὸν ἦτο νὰ τὸ ἰσχυρισθοῦν), πρόσθετε μὲ ποῖον τρόπο τοὺς κατηγορεῖ. Διότι ἀφοῦ ἄφησε τὸν ἔλεγχον ὅλης τῆς ζωῆς των, αὐτὸ τὸ ἔγκλημα ποῦ ἐσκέπτοντο ἀκόμη νὰ διαπράξουν ἀποκαλύπτει καὶ λέγει· «Γνωρίζω ὅτι εἶσθε ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ, ἀλλὰ ζητεῖτε νὰ μὲ φονεύσετε». Μὲ ἡρεμίαν καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ ἐκείνην τὴν συγγένειαν, διδάσκων αὐτοὺς νὰ μὴ μεγαλοφρονοῦν διὰ τοῦτο. Διότι ὅπως ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ δουλεία ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ ἔργα, ἔτσι καὶ ἡ συγγένεια. Καὶ δὲν εἶπεν ἀμέσως Δὲν εἶσθε ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ δικαίου, σεῖς οἱ φονεῖς, ἀλλὰ συμφωνεῖ μὲ αὐτοὺς ὡς ἓνα σημεῖον καὶ λέγει· «Γνωρίζω ὅτι εἶσθε ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ». Ἀλλὰ δὲν εἶναι αὐτὸ ποῦ ἐξετάζεται. Δι' αὐτὸ χρησιμοποιεῖ εἰς τὴν συνέχειαν αὐστηροτέραν γλῶσσαν πρὸς αὐτούς.

Καὶ γὰρ ἔστιν ὡς τὰ πολλὰ παραιτηῆσαι, ὅτι μέλλων
 μέγα ἐργάζεσθαι τι, μετὰ τὸ ἐργάσασθαι, πλείονι κέχρηται
 τῇ παρηγοίᾳ, ὡς τῆς μαρτυρίας τῆς ἀπὸ τῶν ἔργων ἐπι-
 σιομιζούσης αὐτοῦς. «Ἀλλὰ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι». Τί οὖν,
 5 εἰ δικαίως, φηοῖν; Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο· διὸ καὶ τὴν αἰτίαν
 τίθησιν, ὅτι «Ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν». Πῶς οὖν
 φηοῖν, ὅτι ἐπίστευον εἰς αὐτόν; Ἀλλ' ὅπερ ἔφη, μειτείδεν-
 το πάλιν. Διὸ καὶ σφόδρα αὐτῶν καθήψατο. Εἰ γὰρ τὴν συγ-
 γένειαν ἀρχεῖτε ἐκείνου, καὶ τὸν βίον ἐπιδείξασθαι χρή.
 10 Καὶ οὐκ εἶπεν, Οὐ χωρεῖτε τὸν λόγον, ἀλλ', «Οὐ χωρεῖ ὁ
 ἐμὸς λόγος ἐν ὑμῖν», τὸ ὑψηλὸν αὐτοῦ τῶν δογματίων ἐπι-
 δεικνύμενος.

Καίτοι οὐδὲ ὑπὲρ τοῦτου ἀναιρεῖν ἐχρῆν, ἀλλὰ μάλλον
 τιμᾶν καὶ θεραπεύειν, ὥστε μαθεῖν. Τί οὖν, φηοῖν, ἂν ἀπὸ
 15 σαυτοῦ ταῦτα λαλήσῃ; Διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν· «Ἄ ἐγὼ εἶδρα-
 κα παρὰ τῷ Πατρὶ μου, ταῦτα λαλῶ καὶ ὑμεῖς ἂ ἠκούσατε
 παρὰ τοῦ πατρὸς ὑμῶν, ποιεῖτε». Ὡς περ, φηοῖν, ἐγὼ καὶ
 ἀπὸ τῶν ρημάτων καὶ ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἐμφαίνω τὸν Πα-
 τέρα, οὕτω καὶ ὑμεῖς ἀπὸ τῶν πραγμάτων. Οὐ γὰρ τὴν αὐ-
 20 τὴν οὐσίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν αὐτὴν ἀλήθειαν ἔχω τῷ
 Πατρὶ. «Λέγουσιν αὐτῷ· Ἡμεῖς πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβρα-
 ἄμ. Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Εἰ πατέρα ἔχετε τὸν Ἀβραάμ,
 τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐποιεῖτε. Νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι».
 Συνεχῶς ἐνταῦθα τὴν φονικὴν αὐτῶν σιρέφει προαίρεσιν,
 25 καὶ τοῦ Ἀβραάμ μέμνηται. Ποιεῖ δὲ τοῦτο, καὶ ταύτης αὐ-
 τοῦς ἀπαγαγεῖν βουλόμενος τῆς συγγενείας καὶ τὸ περιττὸν
 καύχημα ἐξελεῖν καὶ πείσαι μηκέτι ἐν ἐκείνῳ τὰς ἐλπίδας

Διότι, ὅπως ἔχει παρατηρηθῆ πολλὰς φορές, ὅταν ὁ Χριστὸς πρόκειται νὰ ἐπιχειρήσῃ κάτι τὸ σπουδαῖον, μετὰ τὴν πραγματοποίησίν του, ὁμιλεῖ μὲ μεγαλυτέραν πεποίθησιν, διότι τοὺς ἀποστομῶνει ἢ μαρτυρία τῶν ἔργων του. «Ἄλλὰ σεῖς ζητεῖτε νὰ μὲ φονεύσετε». Τί λοιπόν, θὰ ἐρωτήσῃ κάποιος, ἐὰν αὐτὸ δικαίως γίνεται; Ἄλλὰ δὲν ζητοῦν τοῦτο δικαίως. Δι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς λέγει τὴν αἰτίαν· «Διότι ὁ λόγος μου δὲν χωρεῖ μέσα σας», καὶ ἀποδεικνύει ἔτσι τὸ ὑψηλὸν νόημα τῶν δογμάτων του. Πῶς λέγει λοιπόν, ὅτι ἐπίστευον εἰς αὐτόν; Ὅπως εἶπα προηγουμένως, εἶχαν ἀλλάξει πάλιν γνώμην. Διὰ τοῦτο τοὺς κατηγορήσεν αὐστηρῶς. Διότι, ἐὰν καυχᾶσθε διὰ τὴν συγγένειαν μὲ τὸν Ἀβραάμ, πρέπει νὰ δείξετε καὶ ζωὴν σύμφωνον μ' ἐκεῖνον. Καὶ δὲν εἶπεν Δὲν κατανοεῖτε τὸν λόγον μου, ἀλλὰ «Ὁ λόγος μου δὲν χωρεῖ μέσα σας», ἀποδεικνύων ἔτσι τὰ ὑψηλὰ νοήματα τῶν δογμάτων του.

Ἄλλ' οὔτε καὶ δι' αὐτόν τὸν λόγον δὲν ἔπρεπε νὰ τὸν φονεύσουν, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ τὸν τιμοῦν καὶ νὰ τὸν λατρεύουν, διὰ νὰ διδαχθοῦν. Ἄλλὰ τί θὰ γίνῃ, ἂν σὺ λέγῃς αὐτὰ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν σου; Δι' αὐτὸ ἐπρόσθεσεν· «Ἐγὼ ἐκεῖνα ποὺ εἶδα πλησίον τοῦ Πατρὸς μου διακηρύσσω καὶ σεῖς ὅ,τι ἔχετε μάθει ἀπὸ τὸν Πατέρα σας αὐτὰ κάμνετε». Ὅπως ἐγὼ, λέγει, καὶ μὲ τὰ λόγια καὶ μὲ τὴν ἀλήθειαν ἀποκαλύπτω τὸν Πατέρα μου, τὸ ἴδιο κάμνετε καὶ σεῖς μὲ τὰς πράξεις σας. Διότι δὲν ἔχω μόνον τὴν αὐτὴν οὐσίαν μὲ τὸν Πατέρα ἀλλὰ καὶ τὴν ἴδιαν ἀλήθειαν. «Ἀπεκρίθησαν εἰς αὐτόν. Ὁ πατήρ μας εἶναι ὁ Ἀβραάμ. Λέγει εἰς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς· Ἐὰν εἶχατε πατέρα τὸν Ἀβραάμ, θὰ ἐκάμνατε τὰ ἔργα του. Τώρα ὅμως ζητεῖτε νὰ μὲ φονεύσετε». Συνεχῶς ἀνακινεῖ ἐδῶ τὴν φονικὴν τῶν διάθεσιν καὶ ἐνθυμεῖται τὸν Ἀβραάμ. Αὐτὸ τὸ κάμνει, ἐπειδὴ θέλει νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν συγγένειαν, νὰ τοὺς ἀφαιρέσῃ τὴν περιττὴν καυχησιολογίαν καὶ νὰ τοὺς πείσῃ νὰ μὴ ἐλπίζουν ὅτι

τῆς σωτηρίας ἔχειν, μηδὲ ἐν τῇ κατὰ φύσιν συγγενείᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ κατὰ προαίρεσιν.

Τοῦτο γὰρ ἦν τὸ κωλύον αὐτοὺς προσελθεῖν τῷ Χριστῷ, τὸ νομίζειν ἀρκεῖν αὐτοῖς τὴν συγγένειαν ἐκείνην εἰς σω-
 5 τηρίαν. Ποίαν δὲ ἀλήθειαν λέγει; "Οὐ ἴσος ἐστὶ τῷ Πα-
 τρί. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐζήτουν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι, καί
 φησι: «Ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ὅτι τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελά-
 ληκα, ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρὸς μου». Δεικνύς, ὅτι οὐκ
 ἐναντία τῷ Πατρὶ ταῦτά ἐσιν, πάλιν ἐπ' αὐτὸν καταφεύγει.
 10 «Λέγουσιν αὐτῷ: Ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγεννήμεθα· ἓνα
 Πατέρα ἔχομεν, τὸν Θεόν». Τί λέγεις; ὑμεῖς Πατέρα τὸν
 Θεὸν ἔχετε, καὶ τῷ Χριστῷ ἐγκαλεῖτε τοῦτο λέγοντι; Ὁρᾷς
 ὅτι ἐξαιρέτως ἔλεγεν αὐτοῦ Πατέρα εἶναι τὸν Θεόν;

3. Ἐπειδὴ τοίνυν τῆς συγγενείας αὐτοὺς ἐξέβαλε τοῦ
 15 Ἀβραάμ, οὐδὲν ἔχοντες εἰπεῖν, ἕτερόν τι μείζον τολμῶσιν
 εἰς τὸν Θεὸν ἀνατρέχοντες. Ἀλλὰ καὶ ταύτης αὐτοὺς ἐκ-
 βάλλει τῆς τιμῆς, λέγων: «Εἰ ὁ Θεὸς Πατὴρ ὑμῶν ἦν, ἠγα-
 πᾶτε ἂν ἐμέ, ὅτι ἐγὼ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθον καὶ ἤκω καὶ ἀπ'
 ἔμαντοῦ οὐκ ἐλήλυθα, ἀλλ' ἐκεῖνός με ἀπέστειλε. Διὰ τί οὐκ
 20 οἴδατε τὴν λαλίαν τὴν ἐμήν; "Οὐτι οὐ δύνασθε ἀκούειν τὸν
 λόγον τὸν ἐμόν. Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ διαβόλου
 ἐστέ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν. Ἐ-
 κείνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ
 οὐχ ἔστηκεν. "Οταν λαλή τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ».

25 Ἐξέβαλεν αὐτοὺς τῆς συγγενείας τοῦ Ἀβραάμ· καὶ ἐπειδὴ
 μείζονα ἐτόλμησαν, τότε λοιπὸν ἐπάγει τὴν πληγὴν, λέγων,
 ὅτι οὐ μόνον τοῦ Ἀβραάμ οὐκ εἰσὶν, ἀλλ' ὅτι καὶ τοῦ δια-

θὰ τοὺς σώσῃ ἐκεῖνος, οὔτε νὰ ἐλπίζουν εἰς τὴν φυσικὴν συγγένειαν, ἀλλὰ εἰς τὴν συγγένειαν τῶν προθέσεων.

Διότι τοὺς ἠμπόδιζε τοῦτο νὰ προσέλθουν εἰς τὸν Χριστόν, τὸ ὅτι δηλαδὴ ἐφαντάζοντο, ὅτι ἦτο ἀρκετὴ ἢ συγγενειὰ τους ἐκείνη διὰ τὴν σωτηρίαν τους. Καὶ ποίαν ἀλήθειαν διδάσκει ὁ Χριστός; Ὅτι εἶναι ἴσος μὲ τὸν Πατέρα. Διότι, δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν ἐζήτουν οἱ Ἰουδαῖοι νὰ τὸν φονεύσουν. Καὶ προσθέτει· «Ζητεῖτε νὰ μὲ φονεύσετε, διότι σὰς εἶπα τὴν ἀλήθειαν, πὺ ἤκουσα ἀπὸ τὸν Πατέρα μου». Ἀποδεικνύει ὅτι αὐτὰ δὲν εἶναι ἀντίθετα πρὸς τὸν Πατέρα καὶ καταφεύγει πάλιν εἰς αὐτόν· «Ἐκεῖνοι τοῦ εἶπαν· Ἡμεῖς δὲν ἐγεννήθημεν ἀπὸ πορνείαν, ἓνα Πατέρα ἔχομεν, τὸν Θεόν». Τί ἰσχυρίζεσθε; ὅτι σεῖς ἔχετε Πατέρα τὸν Θεὸν καὶ κατηγορεῖτε τὸν Χριστόν, διότι λέγει καὶ αὐτὸς τὸ ἴδιο; Βλέπεις μὲ ποῖον ἐξαιρετικὸν τρόπον εἶπεν εἰπεῖ ὁ Χριστός, ὅτι ὁ Θεὸς ἦτο Πατὴρ του;

3. Ἐπειδὴ λοιπὸν τοὺς ἔβγαλεν ἔξω ἀπὸ τὴν συγγένειαν τοῦ Ἀβραάμ καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχον νὰ προβάλλουν ἄλλον λόγον σπουδαιότερον, καταφεύγουν εἰς τὸν Θεόν. Ἀλλὰ τοὺς ἀφαιρεῖ καὶ αὐτὴν τὴν τιμὴν καὶ τοὺς λέγει· «Ἐὰν ὁ Θεὸς ἦτο Πατὴρ σας, θὰ μὲ ἀγαπούσατε, διότι καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐβγῆκα καὶ ἦλθα ἐδῶ. Καὶ δὲν ἦλθα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου, ἀλλ' ἐκεῖνος μὲ ἔστειλε. Διατί δὲν καταλαβαίνετε τὴν γλῶσσαν μου; Διότι εἴσθε ἀνίκανοι νὰ ἀκούετε τὸν λόγον μου. Σεῖς κατάγεσθε ἀπὸ τὸν πατέρα σας τὸν διάβολον καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρός σας θέλετε νὰ κάμνετε. Ἐκεῖνος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἦτο ἀνθρωποκτόνος καὶ δὲν στέκεται εἰς τὴν ἀλήθειαν. Ὅταν λέγῃ ψεύδη, ὁμιλεῖ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του».

Ἀπέκλεισε λοιπὸν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν συγγένειαν τοῦ Ἀβραάμ. Καὶ ἐπειδὴ αὐτοὶ ἐτόλμησαν μεγαλύτερα, τότε τοὺς καταφέρει τὸ κτύπημα λέγων ὅτι ὄχι μόνον δὲν κατάγονται ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ, ἀλλ' ὅτι προέρχονται ἀπὸ τὸν

βόλου εἰοίη, ἀντίροπον τῆς ἀναιοχυντίας διδοὺς τὴν τομήν· καὶ οὐδὲ ἀμάρτυρον αὐτὴν ἀφήσιν, ἀλλ' ἐλέγχοις αὐτὴν κατασκευάζει. Τὸ γὰρ φονεύειν, φησί, τῆς ἐκείνου κακίας ἐστί. Καὶ οὐκ εἶπεν ἀπλῶς, τὰ ἔργα, ἀλλὰ, «Τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ ποιεῖτε», δεικνὺς ὅτι οφοδρῶς κακείνος καὶ οὔτιοι φόνων ἔχονται, καὶ ὅτι φθόνος ἦν ἡ αἰτία. Οὐδὲ γὰρ ἔχων τὴν ἰσχυρίαν ἐγκαλεῖν, ἀλλ' ἡ βασκαίνων μόνον, ἀνεῖλε.

Τοῦτο οὖν καὶ ἐνταῦθα αἰνίττειται. «Καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἔσθηκε»· τοιούτοις, ἐν τῷ ὁρθῷ βίῳ. Ἐπειδὴ γὰρ συνεχῶς αὐτοῦ κατηγοροῦν, ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστι, λέγει ὅτι καὶ τοῦτο ἐκεῖθεν ἔστιν. Ἐκεῖνος γὰρ ἔτεκε τὸ ψεῦδος πρώτος, λέγων· «Ἡ ἂν ἡμέρα φάγητε, διανοιχθήσονται ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοί». Καὶ αὐτὸς αὐτῷ πρώτος ἐχρήσατο. Ἄνθρωποι μὲν γὰρ οὐχ ὡς ἰδίῳ αὐτῷ χρωῖνται, ἀλλ' ὡς ἀλλοτριῳ· οὔτιος δὲ ὡς ἰδίῳ. «Ἐγὼ δὲ ὅτι ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετε μοι». Ποία αὐτὴ ἀκολουθία; Οὐδὲν ἐγκαλοῦντες, ἀνελεῖν με θέλετε. Ἐπειδὴ γὰρ ἐχθροὶ ἐσθε τῆς ἀληθείας, διὰ τοῦτο με διώκετε. Ἐπεὶ εἰ μὴ διὰ τοῦτο, εἶπατε τὸ ἔγκλημα.

Διὰ γὰρ τοῦτο ἐπήγαγε· «Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγξει με περὶ ἁμαρτίας;». Ἐἴτα ἐκεῖνοι· «Ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγεννήμεθα». Καὶ μὴν ἐκ πορνείας ἐγεννήθησαν πολλοὶ καὶ γὰρ οὐ προσηκούσας ἐπιμιξίας ἐποιούνη· ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἐλέγχει, ἀλλὰ πρὸς ἐκεῖνο ἴσταιται. Ἐπειδὴ γὰρ ἔδειξεν οὐκ ὄντας ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ διαβόλου, ἐκ τούτων ἀπάντων (καὶ γὰρ τὸ φονεύειν διαβολικόν, καὶ τὸ ψεύδεσθαι διαβολικόν· ἅπερ ἀμφότερα ὑμεῖς ποιεῖτε) δείκνυσιν ὅτι τὸ ἀγαπᾶν, τοῦτο σημεῖον τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ εἶναι. «Διατί οὐκ οἴδατε

διάβολον, ἀφοῦ τοὺς ἔδωσε τραῦμα ἀντίστοιχον μὲ τὴν ἀναισχυντίαν των. Καὶ δὲν ἀφήνει αὐτὴν χωρὶς μαρτυρίαν, ἀλλὰ τὴν ἀποδεικνύει μὲ ἐπιχειρήματα. Διότι, λέγει, ὁ φόνος εἶναι ἀπόδειξις τῆς κακίας τοῦ διαβόλου. Καὶ δὲν εἶπε μόνον τὰ ἔργα, ἀλλὰ «Τὰς ἐπιθυμίας ἐκείνου κάμνετε», ἀποδεικνύων ὅτι καὶ ὁ διάβολος καὶ αὐτοὶ ἔχουν μεγάλην ἐπιθυμίαν διὰ φόνους καὶ ὅτι αἰτία ἦτο τὸ μῖσος. Διότι, ἐνῶ δὲν εἶχε καμμίαν κατηγορίαν ἐναντίον τοῦ Ἀδάμ, τὸν ἐφόνευσεν ἀπὸ μῖσος.

Αὐτὸ λοιπὸν ὑπαινίσσεται καὶ ἐδῶ· «Καὶ δὲν στέκεται εἰς τὴν ἀλήθειαν», δηλαδὴ εἰς τὸν ὀρθὸν βίον. Καὶ ἐπειδὴ τὸν κατηγοροῦν διαρκῶς, ὅτι δὲν κατάγεται ἀπὸ τὸν Θεόν, λέγει ὅτι τὸ ψεῦδος προέρχεται ἀπὸ τὸν διάβολον. Διότι ἐκεῖνος πρῶτος ἐγέννησε τὸ ψεῦδος, ὅταν εἶπεν· «Τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ φάγετε, θὰ ἀνοίξουν οἱ ὀφθαλμοί σας». Καὶ πρῶτος αὐτὸς ἐχρησιμοποίησε τὸ ψεῦδος. Διότι οἱ ἄνθρωποι δὲν τὸ χρησιμοποιοῦν σὰν ἰδικόν τους, ἀλλὰ σὰν ξένον. Αὐτὸς ὅμως τὸ ἐχρησιμοποίησεν ὡς ἰδικόν του. «Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐγὼ λέγω τὴν ἀλήθειαν, δὲν μὲ πιστεύετε». Ποία εἶναι ἡ συνέπεια ἐξ αὐτοῦ; Χωρὶς νὰ ἔχετε νὰ μὲ κατηγορήσετε διὰ τίποτε, θέλετε νὰ μὲ φονεύσετε. Ἐπειδὴ εἴσθε ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας, διὰ τοῦτο μὲ καταδιώκετε. Ἐπειδὴ, ἂν δὲν πρόκειται περὶ αὐτοῦ, ἀναφέρετε τὸ ἔγκλημα.

Δι' αὐτὸ ἐπρόσθεσε· «Ποῖος ἀπὸ σᾶς ἠμπορεῖ νὰ μὲ ἐλέγξῃ δι' ἁμαρτίαν;». Ἐπειτα ἐκεῖνοι ἀπήντησαν· «Ἡμεῖς δὲν ἐγεννήθημεν ἀπὸ πορνείαν». Καὶ ὅμως ἀπὸ τὴν πορνείαν ἐγεννήθησαν πολλοί, διότι ἤρχοντο εἰς ἐπιμιξίας ἀνηθίκους. Ἄλλ' ὁ Χριστὸς δὲν ἐλέγχει τοῦτο, ἀλλ' ἐπιμένει εἰς ἄλλο σημεῖον. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀπέδειξεν ὅτι δὲν κατήγοντο ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀλλ' ἀπὸ τὸν διάβολον, ἀπὸ ὅλα αὐτὰ (διότι καὶ ὁ φόμος εἶναι ἔργον τοῦ διαβόλου καὶ τὸ ψεῦδος, σεῖς δὲ κάμνετε καὶ τὰ δύο), ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἀγάπη εἶναι ἀπόδειξις τῆς καταγωγῆς του ἀπὸ τὸν Θεόν. «Διατί

τὴν λαλιὰν τὴν ἐμὴν;». Ἐπειδὴ γὰρ αἰεὶ ἠπόρουν λέγοντες·
 «Τί ἐστὶν δι λέγει, Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε
 ἔλθειν;», διὰ τοῦτο φησὶν· «Οὐκ οἶδατε τὴν ἐμὴν λαλιάν,
 δι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔχετε». Τοῦτο δὲ ὑμῖν γίνεται
 5 διὰ τὸ χαμαιζήλον τῆς διανοίας, καὶ διὰ τὸ πολὺ μείζονα εἶ-
 ναι τὰ ἐμὰ.

Τί οὖν, εἰ μὴ δύνασθαι οὐκ οὐκ οὐκ; Ἐνιαῦθα τὸ μὴ δύνα-
 σθαι, τὸ μὴ βούλεσθαι ἐστὶν, δι τὰς ταπεινοὺς ἑαυτοὺς εἶναι
 ἐπαιδεύσατε, δι οὐδένα μέγα φανιάζεσθε. Ἐπειδὴ γὰρ ἔ-
 10 λεγον διώκειν αὐτὸν ὡς ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ ζηλοῦντες, διὰ τοῦτο
 πανταχοῦ πειρᾶται δεῖξαι, δι τὸ διώκειν αὐτόν, τοῦτο μι-
 σοῦντων ἐστὶ τὸν Θεόν· τὸνναντίον δὲ τὸ ἀγαπᾶν εἰδότων τὸν
 Θεόν, φησὶν, «Ἐνα Πατέρα ἔχομεν, τὸν Θεόν». Ἀπὸ τούτων
 σεμνύονται, ἀπὸ τιμῆς, οὐκ ἀπὸ κατορθωμάτων. Οὐκ ἄρα
 15 τοῦ ἀλλότριόν με εἶναι, τοῦ μὴ πιστεῦναι ὑμᾶς τεκμήριον·
 ἀλλὰ τοῦ ὑμᾶς μὴ εἰδέναι τὸν Θεόν, ἡ ἀπιστία σημεῖον. Τὸ
 δὲ αἴτιον, ἐκ τοῦ θέλειν ψεύδεσθαι καὶ τὰ τοῦ διαβόλου
 ποιεῖν. Τοῦτο δὲ ποιεῖ ψυχῆς ἐπιτέλεια, καθάπερ ὁ Ἀπόστο-
 λός φησὶν· «Ὅπου γὰρ ἐν ὑμῖν ἔρις καὶ ζῆλος, οὐκ ἰσχυροί
 20 κοί ἐστε;». Διὰ τί δὲ οὐ δύνασθε; «Ὅτι τὰς ἐπιθυμίας τοῦ
 πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν», σπουδάζετε, φιλονεικεῖτε.

Ὅρατε δι τὸ, «Οὐ δύνασθε», τὸ μὴ θέλειν λέγει; Ὅτι
 «Ἀβραάμ τοῦτο οὐκ ἐποίησεν». Ἀλλὰ τίνα ἐστὶν αὐτοῦ τὰ
 ἔργα; Τὸ ἡμερον, τὸ ἐπεικὲς, τὸ πειθήνιον. Ὑμεῖς δὲ ἐξ
 25 ἐναντίας ἴστασθε, ἀπηγεῖς ὄντες καὶ ὠμοί. Πόθεν δὲ αὐτοῖς
 ἐπῆλθεν ἐπὶ τὸν Θεόν καταφυγεῖν; Ἀναξίτους αὐτοὺς ἔδειξε
 τοῦ Ἀβραάμ. Βουλόμενοι οὖν τοῦτο διαφυγεῖν, ἐπὶ τὸ μεί-

δὲν καταλαβαίνετε τὴν γλῶσσαν μου;». Ἐπειδὴ δηλαδὴ πάντοτε ἀποροῦσαν καὶ ἔλεγαν, «Τί σημαίνει αὐτὸ ποὺ λέγει· Ὅπου πηγαίνω ἐγώ, σεῖς δὲν ἠμπορεῖτε νὰ ἔλθετε;», διὰ τοῦτο λέγει· «Δὲν καταλαβαίνετε τὴν γλῶσσαν μου, διότι δὲν ἔχετε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ». Αὐτὸ συμβαίνει εἰς ἑσᾶς, διότι φθονεῖτε καὶ διότι τὰ ἰδικά μου λόγια εἶναι πολὺ ὑψηλότερα.

Διατί ὁμως λέγει ταῦτα, ἐὰν δὲν ἠμποροῦσαν νὰ καταλάβουν; Ἐδῶ τὸ ὅτι δὲν ἠμπορεῖτε σημαίνει ὅτι δὲν θέλετε, διότι ἐμάθατε τοὺς ἑαυτοὺς σας νὰ εἶναι ἀνάξιοι, διότι δὲν σκέπτεσθε τίποτε τὸ γενναῖον. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἰσχυρίζοντο ὅτι τὸν καταδιώκουν ἀπὸ ζῆλον πρὸς τὸν Θεόν, δι' αὐτοῦ προσπαθεῖ παντοῦ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ καταδίωξις του φανερῶνει τὸ μῖσος των πρὸς τὸν Θεόν, ἐνῶ ἀντιθέτως ἡ ἀγάπη φανερῶνει τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ. Λέγουν λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι· «Ἡμεῖς ἔχομεν ἓνα Πατέρα, τὸν Θεόν». Ὑπερηφανεύονται δι' αὐτὴν τὴν τιμὴν, ὅχι διὰ τὰς πράξεις των. Ἐπομένως τὸ ὅτι ἐγὼ δὲν εἶμαι ξένος διὰ τὸν Θεόν δὲν εἶναι ἀπόδειξις ὅτι δὲν πιστεύετε, ἀλλὰ τὰ ὅτι σεῖς δὲν γνωρίζετε τὸν Θεόν εἶναι σημεῖον ἀπιστίας. Καὶ ἡ αἰτία προέρχεται ἀπὸ τὸ ὅτι θέλετε νὰ ψεύδεσθε καὶ νὰ κάμνετε τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου. Αὐτὸ τὸ κάμνει ἡ μηδαμινότης τῆς ψυχῆς, ὅπως λέγει καὶ ὁ Ἀπόστολος· «Ὅταν ὑπάρχη μεταξύ σας ζηλοτυπία καὶ φιλονεικία, δὲν εἴσθε γῆϊνοι;». Καὶ διατί δὲν ἠμπορεῖτε; «Διότι θέλετε νὰ κάμνετε τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς σας» καὶ δι' αὐτὸ φροντίζετε καὶ φιλονεικεῖτε.

Βλέπετε ὅτι μὲ τό, «Δὲν ἠμπορεῖτε», ἐννοεῖ ὅτι δὲν θέλουν; «Διότι ὁ Ἀβραάμ δὲν τὸ ἔκαμεν αὐτό». Ἀλλὰ ποῖα εἶναι τὰ ἔργα του; Ἡ πραότης, ἡ μετριοφροσύνη καὶ ἡ ὑπακοή. Σεῖς ὁμως κάμνετε τὰ ἀντίθετα, διότι εἴσθε ἀπάνθρωποι καὶ σκληροί. Ἀπὸ ποῦ ὁμως παρεκινήθησαν νὰ καταφύγουν εἰς τὸν Θεόν; Ἀπέδειξεν ὁ Χριστός, ὅτι ἦσαν ἀνάξιοι ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἤθελαν ν' ἀ-

ζον ἀνέβησαν. Ἐπειδὴ γὰρ ὠνείδισε φόνον, ὥσπερ ἀπολογία
 νινὰ ποιούμενοι δι τὸν Θεὸν ἐκδικοῦσι, τοῦτο λέγουσι.
 Δείκνυσιν οὖν δι τοῦτο αὐτὸ ἐναντιουμένων ἐστὶ τῷ Θεῷ.
 Τὸ δέ, «Ἐξῆλθον», δείκνυσιν αὐτὸν ἐκεῖθεν ὄντα. «Ἐξῆλθον»
 5 δὲ λέγει, τὴν πρὸς ἡμᾶς ἄφιξιν αἰνιτιόμενος. Ἐπειδὴ δὲ
 εἰκὸς ἦν αὐτοὺς εἰπεῖν, δι Ξένα νινὰ λέγεις καὶ κοινά,
 παρὰ τοῦ Θεοῦ φηοῖν ἦκειν. Εἰκότως οὖν οὐκ ἀκούετε αὐ-
 τῶν, φηοῖν, ἐκ τοῦ διαβόλου ὄντες.

Τίνος γὰρ ἔνεκεν ἀναιρεῖτε; τί ἔχοντες ἐγκαλέσαι;
 10 Εἰ μὴ τοῦτό ἐστι, διατί οὐ πιστεύετε μοι; Οὕτως οὖν αὐτοὺς
 ὄντας ἐκ τοῦ διαβόλου ἀπὸ τοῦ ψεύδους καὶ τοῦ φόνου δεί-
 ξας, ἔδειξε καὶ ἀλλοτριούς ὄντας τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ
 Θεοῦ, ἀπὸ τε τοῦ μισεῖν τὸν οὐδὲν ἡδικηθέντα, ἀπὸ τε τοῦ
 μὴ ἀκούειν τὸν λόγον αὐτοῦ. Καὶ δείκνυσιν ἄνω καὶ κάτω,
 15 δι οὕτε ἀντίθεος ἦν, οὕτε διὰ τοῦτο οὐκ ἐπίστευον, ἀλλ' δι
 ἀλλότριοί εἰσιν τοῦ Θεοῦ. Ὁ γὰρ ἁμαρτίαν μὴ πεποιηκώς, ὁ
 λέγων ἑαυτὸν ἦκειν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκεῖθεν ἀπεσιάλθαι,
 ὁ τὴν ἀλήθειαν λαλῶν, καὶ οὕτω τὴν ἀλήθειαν λαλῶν, ὡς
 πάντας πρὸς ἔλεγχον προσκαλεῖσθαι, εἴτα μὴ πιστευόμενος,
 20 εὐδηλον δι διὰ τὸ σαρκικούς ἐκείνους εἶναι οὐ πιστεύεται.
 Οἶδε γάρ, οἶδε ταπεινὴν ψυχὴν ποιεῖν ἁμαρτήματα. Διὰ τοῦ-
 τό φηοῖν, «Ἐπεὶ νωθροὶ γέγονατε ταῖς ἀκοαῖς ὑμῶν». Ὅ-
 ταν γὰρ τῶν ἐν τῇ γῆ καταφρονεῖν μὴ δύνηται τις, πῶς ὑπὲρ
 τῶν ἐν οὐρανοῖς φιλοσοφήσει ποτέ;

25 4. Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, πάντα πράττωμεν, ὥστε τὸν
 βίον ἡμῶν κατορθωθῆναι, ὥστε καθαρθῆναι τὴν διάνοιαν,
 ὥστε μηδὲν ἡμῖν ρυπαρὸν γενέσθαι κώλυμα. Φωτίσατε γὰρ

ποφύγουν τοῦτο, ἐπροχώρησαν εἰς κάτι μεγαλύτερον. Καὶ ἐπειδὴ τοὺς κατηγορήσεν ὡς φονεῖς, λέγουν τοῦτο σὰν ἀπολογία, ὅτι ἔτσι λαμβάνουν ἐκδίκησιν χάριν τοῦ Θεοῦ. Τοὺς ἀποδεικνύει ὅτι αὐτὸ φανερώνει, ὅτι εἶναι ἀντίθετοι πρὸς τὸν Θεόν. Τὸ «Ἐξῆλθα» ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Χριστὸς προῆλθεν ἀπὸ ἐκεῖ. Καὶ μὲ τὸ «Ἐξῆλθα», ὑπαινίσσεται τὴν ἀφιξίν του πρὸς ἡμᾶς. Ἐπειδὴ ἦτο ἐπόμενονον νὰ εἰποῦν αὐτοί, μᾶς λέγεις παράξενα λόγια καὶ νέα, λέγει ὅτι ἦλθεν ἀπὸ τὸν Θεόν. Δικαίως λοιπὸν δὲν τὰ ἀκούετε, ἐπειδὴ προέρχεσθε ἀπὸ τὸν διάβολον.

Διατί θέλετε νὰ μὲ φονεύσετε; Ποῖον ἔγκλημά μου ἠμπορεῖτε νὰ παρουσιάσετε; Ἐὰν δὲν ἔχετε τίποτε, διατί δὲν μὲ πιστεύετε; Κατ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπον ἀπέδειξεν, ὅτι κατήγοντο ἀπὸ τὸν διάβολον ἕνεκα τοῦ ψεύδους καὶ τοῦ φόνου καὶ ὅτι ἦσαν ξένοι διὰ τὸν Ἀβραὰμ καὶ διὰ τὸν Θεόν, διότι ἐμίσουν αὐτὸν πού δὲν τοὺς ἠδίκησε καὶ διότι δὲν ἤκουον τὸν λόγον του. Καὶ τοὺς ἀποδεικνύει μὲ ὅσα λέγει, ὅτι οὔτε ἀντίθεος ἦτο, οὔτε δὲν ἐπίστευαν διὰ τὸν λόγον αὐτόν, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι ξένοι πρὸς τὸν Θεόν. Διότι ἐκεῖνος πού δὲν ἔχει κάμει καμίαν ἁμαρτίαν, ἐκεῖνος πού εἶπεν ὅτι ἦλθεν ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ ἐστάλη ἀπὸ ἐκεῖ, ὁ ὁποῖος λέγει τὴν ἀλήθειαν καὶ μάλιστα λέγει τὴν ἀλήθειαν σὰν νὰ προσκαλῆ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους πρὸς ἔλεγχον καὶ δὲν γίνεται πιστευτός, εἶναι φανερόν ὅτι δὲν γίνεται πιστευτός, διότι ἐκεῖνοι ἦσαν γῆϊνοι. Διότι γνωρίζει, ὅτι ἡ ἀδύνατος ψυχὴ κάμνει ἁμαρτίας. Διὰ τοῦτο λέγει «Ἐπειδὴ ἐγίνατε βραδεῖς εἰς τὸ νὰ ἐννοῆτε»⁸. Διότι, ὅταν δὲν ἠμπορῆ κανεὶς νὰ περιφρονῆ τὰ γῆϊνα, πῶς θὰ ἠμπορέσῃ ποτὲ νὰ σκεφθῆ τὰ οὐράνια;

4. Διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλῶ νὰ κάμνωμεν ὅλα ἐκεῖνα πού θὰ κατευθύνουν ὀρθῶς τὴν ζωὴν μας, πού θὰ καθαρίσουν τὴν ψυχὴν μας, καὶ πού θὰ ἐμποδίσουν νὰ γίνῃ ἡ ζωὴ μας ρυπαρά. Νὰ φωτίσετε τοὺς ἑαυτοὺς σας μὲ τὸ φῶς τῆς γνώ-

ἑαυτοῖς φῶς γνώσεως καὶ μὴ σπείρητε ἐπ' ἀκάνθαις. Ὁ
 γὰρ μὴ εἰδὼς δι τὸ πλεονεκτεῖν κακόν, πότε εἴσεται τὸ μει-
 ζον; ὁ μὴ ἀπεχόμενος τούτων, πότε ἐκείνων ἀνθέξεται; Κα-
 λὸν τὸ ἀρπάζειν, ἀλλ' οὐχὶ τὰ ἀπολλύμενα, ἀλλὰ τὴν βασι-
 5 λείαν τῶν οὐρανῶν. «Βιασται» γάρ, φησὶν, «ἀρπάζουσι αὐ-
 τήν». Οὐκ ἄρα μετὰ ραθυμίας ἔστιν ἐπιτυχεῖν αὐτῆς, ἀλλὰ
 μετὰ σπουδῆς. Τί δέ ἐστι, «Βιασται»; Βίαια χρεῖα πολλῆς
 (στενῆ γὰρ ἡ ὁδὸς) καὶ νεανικῆς δεῖ ψυχῆς καὶ γενναίας.
 Οἱ ἀρπάζοντες πάντες βούλονται προλαβεῖν πρὸς οὐδέν ὁ-
 10 ρῶσιν οὐ πρὸς κατὰγνωσιν, οὐ πρὸς κατηγορίαν, οὐ πρὸς
 τιμωρίαν ἀλλ' ἐνὸς γίνονται μόνου, τοῦ λαβεῖν ἅπερ βού-
 λονται ἀρπάσαι καὶ πάντας τοὺς ἔμπροσθεν παραιρέχουσι.

Ἀρπάσωμεν τοίνυν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Οὐ γὰρ
 ἔστιν ἐνιαῦθα ἔγκλημα τὸ ἀρπάσαι, ἀλλ' ἔπαινος·
 15 ἔγκλημα δέ, τὸ μὴ ἀρπάσαι. Ἐνιαῦθα οὐ τῆς ἐ-
 τέρου ζημίας ὁ ἡμέτερος γίνεται πλοῦτος. Σπουδάσωμεν οὖν
 αὐτὴν ἀρπάσαι· κἂν ἐνοχλῆ θυμὸς κἂν ἐνοχλῆ ἐπιθυμία, δια-
 σώμεθα τὴν φύσιν· ἡμερώτεροι γενώμεθα· κάμωμεν ὀλίγον,
 ἵνα ἀναπαυσώμεθα διηνεκῶς. Μὴ ἀρπάσης χρυσόν, ἀλλὰ
 20 ἄρπασον πλοῦτιον, τὸν βόρβορον δεικνύοντα τὸν χρυσόν. Εἰπέ
 γὰρ μοι εἰ προύκειτο μόλυβδος καὶ χρυσός, τί ἂν ἤρπασας;
 οὐκ εὐδηλον δι τὸν χρυσόν; Εἴτι ἐνθα μὲν ὁ ἀρπάζων κο-
 λάζεται, τὸ μείζον τιμᾶς· ἐνθα δὲ ὁ ἀρπάζων τιμᾶται, προ-
 δίδως τὸ μείζον; Εἰ γὰρ ἀμφοιτέρωθεν κόλαισις ἦν, οὐκ ἂν
 25 ἐπὶ τοῦτο μᾶλλον ἤλθες; Ἐνιαῦθα δὲ οὐδέν τοιοῦτόν ἐστιν,
 ἀλλὰ καὶ μακαρισμός.

Καὶ πῶς ἔστιν ἀρπάσαι, φησί; Ρίψον τὰ ὄντα ἐν χερ-

σεως καὶ νὰ μὴ σπείρετε εἰς ἀκάνθας. Διότι ἑκεῖνος ποῦ δὲν ξεύρει, ὅτι ἡ πλεονεξία εἶναι κακόν, μὲ ποῖον τρόπον θὰ γνωρίσῃ ὅτι αὐτὸ εἶναι μεγαλύτερον κακόν; Ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἀποφεύγει αὐτά, μὲ ποῖον τρόπον θ' ἀντέξῃ εἰς ἐκεῖνα; Εἶναι ὠραῖον ν' ἀρπάξῃ κανεὶς, ὄχι ὅμως ἐκεῖνα ποῦ θὰ καθοῦν, ἀλλὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Διότι λέγει ὁ Εὐαγγελιστής, «Βιασταὶ ἀρπάζουν αὐτήν»⁹. Δὲν εἶναι λοιπὸν δυνατόν νὰ ἐπιτύχωμεν αὐτὴν μὲ ραθυμίαν, ἀλλὰ μὲ ἐπιμέλειαν. Ἄλλὰ τί σημαίνει «Βιασταί»; Χρειάζεται πολλὴ βία (διότι ἡ ὁδὸς εἶναι στενὴ), νεανικὴ καὶ γενναία ψυχὴ. Διότι ἐκεῖνοι ποῦ ἀρπάζουν, θέλουν νὰ προλάβουν τοὺς πάντας. Δὲν λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν τίποτε, οὔτε καταδίκην, οὔτε κατηγορίαν, οὔτε τιμωρίαν, ἀλλὰ δι' ἓν ἐνδιαφέρονται μόνον, νὰ πάρουν ὅσα θέλουν ν' ἀρπάσουν καὶ παραγκωνίζουν ὄλους τοὺς ἄλλους.

Ἄς ἀρπάσωμεν λοιπὸν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Διότι εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ἡ ἀρπαγὴ δὲν εἶναι ἔγκλημα, ἀλλ' ἔπαινος. Ἐγκλημα εἶναι ἡ μὴ ἀρπαγὴ. Ἐδῶ ὁ ἰδικὸς μας πλοῦτος δὲν ἐπιτυγχάνεται εἰς βάρος ἄλλου. Ἄς ἐπιχειρήσωμεν λοιπὸν νὰ τὴν ἀρπάσωμεν. Καὶ ἐὰν ἀντιδρᾷ ἡ ὀργὴ ἢ ἡ ἐπιθυμία, ἃς δαμάσωμεν τὴν φύσιν. Ἄς γίνωμεν ἡμερώτεροι καὶ ἃς κοπιᾶσωμεν ὀλίγον, διὰ ν' ἀναπαυθῶμεν διαρκῶς. Μὴ ἀρπάσῃς χρυσὸν ἀλλ' ἀρπασε ἐκεῖνον τὸν πλοῦτον, ποῦ θὰ σὲ κάμῃ νὰ θεωρῆς τὸν χρυσὸν σὰν βόρβορον. Διότι, εἶπέ μου, ἐὰν εἶχες ἐνώπιόν σου μόλυβδον καὶ χρυσόν, τί θὰ ἐπροτίμας ν' ἀρπάσῃς; Δὲν εἶναι φανερόν ὅτι θὰ ἤρπαζες τὸν χρυσόν; Ἐπειτα, ἐκεῖ ποῦ τιμωρεῖται, ὁποῖος ἀρπάζει, προτιμᾷς τὸ μεγαλύτερον, καὶ ἐκεῖ ποῦ τιμᾶται, ὁποῖος ἀρπάζει, προδίδεις τὸ μεγαλύτερον; Διότι, ἐὰν καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη προεβλέπετο τιμωρία, μᾶλλον δὲν θ' ἀπέφευγες ταῦτα; Ἐδῶ ὅμως δὲν ὑπάρχει κάτι τέτοιο, ἀλλὰ μόνον μακαριότης.

Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν, θὰ εἰπῆς, ν' ἀρπάσῃ κανεὶς;

οίν. "Ἐως γὰρ ἂν αὐτὰ κατέχῃς, ἐκεῖνα ἀρπάσαι οὐ δυνήσῃ. Ἐννόησον γάρ μοι ἄνδρα ἀργυρίου τὰς χεῖρας πεπληρωμένας ἔχοντα· μὴ δυνήσεται, ἕως ἂν κατέχῃ τοῦτο, ἀρπάσαι χρυσίον, ἐὰν μὴ ρίψῃ αὐτὸ καὶ εὐλύτιος γένηται; Τὸν γὰρ
5 ἀρπάζοντα εὐζωνον εἶναι δεῖ, ὥστε μὴ κατασχεθῆναι. Καὶ γὰρ καὶ νῦν εἰσὶν ἐναντίαι δυνάμεις κατατρέχουσαι ἡμῶν, ἵνα ἀφέλωνται. Ἄλλὰ φεύγωμεν αδιὰς, φεύγωμεν, μηδεμίαν ἐπισυρόμενοι λαβὴν ἕξωθεν. Διατέμωμεν τὰ σχοινία, γυμνοὶ γενώμεθα τῶν βιωτικῶν. Τίς χρεῖα τῶν σηρικῶν
10 ἱματίων; μέχρι πότε τὸν γέλωτα τοῦτον ἀνελίτιμεν; μέχρι πότε τὸ χρυσίον κατορύτιμεν; Ἐβουλόμην παύσασθαι ταῦτα λέγων αἰεὶ· ἀλλ' ὑμεῖς οὐκ ἔατε, αἰεὶ μοι παρέχοντες ἀφορμὰς καὶ ὑποθέσεις. Ἄλλὰ νῦν γοῦν ἀποσιῶμεν, ἵνα καὶ ἑτέρους διὰ τοῦ θείου παιδεύσαντες, τύχωμεν τῶν ἐπηγγελμένων ἀ-
15 γαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Πέταξε αὐτὰ πού κρατεῖς εἰς τὰ χέρια σου. Διότι, ὅσον κρατᾶς αὐτά, δὲν θὰ ἠμποροῦσες ν' ἀρπάσῃς ἐκεῖνα. Σκέψου κάποιον πού ἔχει τὰ χέρια του γεμᾶτα ἀπὸ ἄργυρον. Ὅσον κρατᾷ αὐτὸ εἰς τὰ χέρια του, θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀρπάσῃ χρυσόν, ἐὰν δὲν πετάξῃ τὸν ἄργυρον καὶ ἐλευθερώσῃ τὰ χέρια του; Διότι ἐκεῖνος πού ἀρπάζει, πρέπει νὰ εἶναι χωρὶς βάρος, διὰ νὰ μὴ ἐμποδίζεται. Διότι καὶ τώρα ὑπάρχουν ἀντίθετοι δυνάμεις πού μᾶς κατατρέχουν, διὰ ν' ἀφαιρέσουν ἐκεῖνο. Ἄλλ' ἄς τὰς ἀποφύγωμεν, ἄς ἀποφεύγωμεν, διὰ νὰ μὴ ἀφήσωμεν ἔξω καμμίαν ἀφορμήν. Ἄς κόψωμεν τὰ σχοινιά καὶ ἄς ἀποβάλωμεν ἀπὸ ἐπάνω μας ὅλα τὰ γήϊνα. Ποία ἀνάγκη νὰ φορῶμεν μεταξωτὰ ἐνδύματα; Μέχρι πότε θ' ἀσχολούμεθα μὲ αὐτὰς τὰς γελοιότητας; Μέχρι πότε θὰ κρύπτωμεν τὸν χρυσόν; Ἦθελα νὰ παύσω νὰ ὀμιλῶ συνεχῶς περὶ αὐτῶν, ἀλλὰ σεῖς δὲν μὲ ἀφήνετε καὶ μοῦ δίδετε πάντοτε ἀφορμὰς καὶ προϋποθέσεις. Ἄλλὰ τώρα ἄς τὰ ἐγκαταλείψωμεν διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν, ἀφοῦ ἐγίναμεν παράδειγμα εἰς ἄλλους, τὰ ὑπεσχημένα ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου, ἡ δόξα τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οι ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειρά γιὰ τὰ χωρία τῆς Γραφῆς
 στὸ κεφάλαιο, τὸν στίχο καὶ τὴ σελίδα πού εὐρίσκονται, ἐνῶ γιὰ
 τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα ἀπλῶς στὴ σελίδα πού εὐρίσκονται.

1. Εὐρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς

Γένεσις			Βασιλειῶν Α΄		
1	26	40	2	12	408
3	5	498	24	14	62
5	10	380			
17	14	402			
18	27	330			
22	1-2	248			
49	10	40			
				Ψαλμοὶ	
			2	5	472
			6	8	72
			7	12	184
			8	9	298
			9	26	316
				27	162
				6	402
			17	14	298
			34	15	436
			37	4-6	236
				6	464
			38	5	418
			39	9	428
			80	6	214
Ἐξοδος					
4	2	246			
19	19	214			
23	3	402			
Δευτερονόμιον					
4	33	214			
13	1	234			
18	15	40. 318			
32	35	438			

95	10	184		Μαλαχίας	
101	28	<u>256</u>			
102	20	106	2	10	394
118	120	484		Ήσαϊας	
	Ίωβ		1	3	408
9	8	274		10	448
31	31	330		23	448
40	3	132	40	6	260
			53	9	472
	Παροιμιαί			Δανιήλ	
1	7	238			
11	25	380	13	42	248
21	8	238			
26	27	438		Ματθαῖος	
	Σοφία Σολομώντος		1	18	480
				11	10
1	22	380	5	3	46
	28	380		6	426
10	9	380		17	396
33	29	286		20	446
37	4-6	238		22	380
				45	140
	Σοφία Σειράχ		6	9-10	276
				10	316
7	36	162		11	276
				12	190. 276
	Μιχαίας		14-15	68	
3	1	448		26	140
				34	282
	Ζαχαρίας		7	28-29	244
			8	4	114
9	9	260		8	84

EYPETHPIA

511

	22	260	9	23	84
	29	314	10	35-37	44
9	2	114. 132.			
	2-3	274		Λουκάς	
	6	396			
	28	116	8	55	116
10	1	432	9	55	432
	8	432	10	15	80
	16	190		41-42	282
	28	316	11	3	276
	38	52	12	5	304
11	12	504		40	52
	29	378		49	308
12	3	138	13	34	474
	27	430	19	27	474
14	28	270	23	49	418
15	57	256			
16	6	146		Ἰωάννης	
	9	256			
	11	146	1	47	82
	15	258		50	348
	17	306	2	19	328
	1	44		22	430
19	16	194	3	13	348
	21	194		20	452
21	40	474		21-23	32
	41	474		33	288
22	13	304	4	13-15	10
23	38	432. 472		14	428
24	57	76		26	200
26	22	360		28-30	52
				40-44	74
				54	94
	Μάρκος		5	7-8	110
4	34	326		14	128

	17	106		36	200
	29	310		37	14
	31	200		38	212
	39	216. 428	11	25	154
	39-40	224		56	386
6	1-4	242	12	47	470
	16-18	266	14	2	490
	23	162		8	246
	26-27	280		10	88
	28-30	292		23	308
	31	282	17	10	308.392
	39	154		24	420
	41-42	318	18	36	258
	45	428	19	26	44
	53-54	340	20	29	78
	67	486	21	15	46
	68	328			
7	1	368		Πράξεις	
	10	384			
	18	310	18	2	284
	20	20	20	23	282
	25-27	406		34	284
	37-39	426			
	38-39	10		Ρωμαίους	
	46	444	1	9	38
	52	82		32	262
8	14	202	2	4-5	136
	20	466		17	462
	31-32	484		21	462
	52	172-324	3	3	448
9	6	138		23	78
	20	216. 398. 408		23-24	496
	33	200	4	14-15	434
10	18	148		16	434
	24	42		17	252

5	5	100	5	30	330
8	9	468			
	15	432		Φιλιππησίους	
	27	248			
9	5	36	2	6	146
10	6-7	358	3	1	30. 442
12	1	38		19	318
	5	126	4	5-6	68
	19	438		Κολοσσαεῖς	
15	4	110			
	Κορινθίους Α'		1	18	314
			2	14	440
1	9	306	3	13	192
3	3	382		Θεσσαλονικεῖς Α'	
4	50	66			
6	7	240	4	10-11	284
9	18	284		16	174
11	29	336	5	2	366
	32	130		3	70. 314
13	3	124		19	422
24	22	244		Θεσσαλονικεῖς Β'	
15	24	304			
	Κορινθίους Β'		2	4	228
				10-11	230
5	10	66. 162. 312.		Τιμόθεον Β'	
	Γαλάτας		2	12	148
2	20	188	3	16-17	218
	Ἐφεσίους			Τίτον	
4	28	284	1	16	410

	Ἑβραίους		9	28	162
			10	28-29	338
1	4	106		37	312
5	2	490			
	3	490		Πέτρου Β'	
	11	502			
6	18	148	2	21-22	68

2. Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

A

Ἄβελ 124.	ἄλας 462.
Ἄβραάμ 22. 40. 172. 248. 340. 394. 434. 486. 488. 492. 494. 496. 500. 502.	ἀλήθεια 36. 38. 40. 42. 76. 96. 200. 206. 230. 234. 326. 334. 398. 412. 434. 446. 484. 486. 494. 496. 498. 502.
ἀγάπη 44. 46. 124. 226. 232. 234. 330. 332.	ἀμαρτία 10. 48. 68. 76. 98. 122. 130. 156. 162. 192. 218. 238. 334. 364. 396. 410. 420. 436. 464. 468. 470. 486. 490. 502.
ἄγγελος, -οὶ 116. 28. 98. 158. 178. 332. 456. 462. 480.	ἀμαρτία 26. 68. 112. 128. 132. 162. 468. 476. 486. 488. 492. 498. 502.
ἅγια ἁγίων 332.	ἀναισθησία 160.
ἀγνωμοσύνη 80. 28. 230. 356.	ἀναισχυντία 230. 498.
ἀγρυπνία 192.	ἀνάστασις 154. 174. 176. 180. 182. 268. 302. 310. 312. 314. 316. 318. 328.
Ἄδὰμ 498.	ἀνάστασις ζωῆς 180. 304.
ἄδης 80.	ἀνάστασις κρίσεως 180. 304. 468. 472.
ἀδικία 230. 310. 402.	Ἄνδρέας 44. 54. 250.
ἀθλιότης 158.	ἀνδρεία 118.
ἀθυμία 122. 288. 422.	ἄνθρωπος ψιλὸς 186.
Αἴγυπτος 332.	ἀνοία 470.
Αἰγύπτιος, -οὶ 488.	ἀντίθεος 170. 234. 472.
αἷμα 306. 332. 334. 336. 338. 340.	ἀντίχριστος 228. 230. 232.
αἵρεςις 362.	
αἰρετικός, οἱ 454.	
αἰσχύνη 66. 260. 318.	
Ἄκύλας 284.	
ἀλαζονεία 102. 116. 142.	

ἀπανθρωπία 442.
 ἀπείθεια 274.
 ἀπέχθεια 232. 386.
 ἀπιστία 84. 230. 304. 328. 372. 374.
 448. 500.
 ἀπόνοια 290.
 ἀπόστολος, -οι 44. 156. 168. 500.
 ἀπώλεια 262. 316. 382.
 ἀρετή 102. 104. 108. 148. 222. 390.
 404.

ἀσέβεια 164. 168.
 ἀσχημοσύνη 380.
 αὐθεντία 152. 212. 254. 460.
 ἄφεις 156. 192. 242.

B

Βαβυλώνιος, -οι 488.
 βάπτισμα 68. 96.
 βασιλεία 104. 160. 222. 258. 260. 276.
 304. 316. 382. 404. 440. 442. βα-
 σιλεία τῶν οὐρανῶν 504.
 βασκανία 122. 124. 228. 230. 290.
 414. 498.
 Βεελζεβούλ 122. 430.
 Βηθεσδά 94.
 Βηθλεέμ 408. 434. 436.
 βία 362. 426. 468.

Γ

Γαλιλαία 80. 82. 84. 86. 94. 242. 244.
 384. 408. 434. 436. 450.
 γαστριμαργία 430. 292.
 γέεννα 92. 128. 222. 304. 316. 382.
 432.
 γέννησις 320. 480.

γῆ· ἐπαγγελίας γῆ 324.
 γνόφος 422.
 γνώσις 460. 486. 502.
 Γραφή, αἱ 10. 24. 26. 42. 84. 110. 146.
 216. 218. 224. 226. 228. 232.
 234. 236. 302. 332. 328. 344.
 380. 406. 426. 428. 434. 436.
 444. 450. Γραφή θεία 110. 200.
 478. 480.

Δ

δαμόνιον 20. 398. 430.
 δαίμων 26. 28. 122. 158. 164. 314.
 332.
 Δανιήλ 404.
 Δαυῖδ 62. 138. 184. 214. 368. 418.
 428. 436. 472.
 Δεσπότης 28. 34. 48. 92. 96. 98. 100.
 124. 188. 190. 274. 332. 362.
 382. 436. 450. 480.
 Δημιουργὸς 480.
 διάβολος, 26. 28. 124. 332. 360. 496.
 498. 500. 502.
 Διαθήκη Καινὴ 62.
 Διαθήκη Παλαιὰ 36. 62. 96. 246. 248.
 δικαιοσύνη 218. 440.
 δικαιοσύνης ἥλιος 210.
 δόγμα 16. 24. 32. 36. 190. 346. 388.
 478. 494.
 δόλος 452.
 δόξα 30. 50. 72. 92. 108. 126. 160.
 168. 190. 198. 224. 226. 230.
 240. 260. 276. 278. 290. 298.
 308. 310. 316. 318. 338. 356.
 366. 382. 386. 392. 404. 424.
 432. 434. 442. 464. 482. 490.

δουλεία 486. 488. 490. 492.
 δύναμις 28. 52. 96. 116. 148. 154. 168.
 204. 252. 254. 266. 270. 322.
 332. 334. 372. 388. 390. 466.
 506.
 δωρεὰ 362.

E

Ἑβραῖος, -οἱ 332.
 εἰμαρμένη 312.
 εἰρωνεία 294.
 ἐκδίκησις 438.
 Ἐκκλησία 38. 12. 334. 336.
 ἐλεημοσύνη 222.
 ἐλευθερία 406. 438. 490. 492.
 Ἐλισσαῖος 250.
 Ἑλλην, -ες 156. 362. 420. 440. 442.
 ἐλπίς 110. 264. 300. 332. 366. 494.
 ἐνέργεια 430.
 ἐξουσία 146. 148. 150. 154. 166. 168.
 176. 178. 244. 368. 370. 430.
 490. 492.
 ἐπιθυμία 40. 496. 498. 500. 504.
 ἔργον, -α· ἔργα ἀγαθὰ 220.
 ἔρως 364.
 εὐαγγέλιον 38. 58. 480.
 εὐαγγελιστῆς 242. 246. 248. 250. 406.
 412. 414. 436. 446. 476.
 εὐγένεια 332.
 εὐγνωμοσύνη 88. 136.
 εὐεργεσία 172. 330. 362. 488.
 εὐημερία 130.
 εὐλάβεια 386. 478. 480.
 εὐτέλεια 250. 364. 500.
 εὐφημία 240.
 Ἐφέσιοι 332.

εὐχαριστία 254.
 εὐχή 276. 296.

Z

Ζεβεδαῖος 44.
 ζῆλος 382. 500.
 ζωὴ 10. 148. 158. 162. 164. 176. 178.
 180. 194. 196. 198. 204. 22. 224.
 230. 260. 286. 300. 324. 328.
 342. 344. 346. 348. 350. 352.
 366. ζωὴ αἰώνιος 60. 224. 226.
 232. 262. 280. 292. 304. 306.
 310. 328. 340. 342. 344. 356.
 358. 430. ζωὴ μέλλουσα 240.
 ζωῆς ἄρτος 298. 300.

H

ἡδονὴ 60. 102. 104. 108. 288.
 ἡθος 372.
 Ἡλεὶ 408.
 Ἡσαΐας 214. 472.
 Ἡσαῦ 124.

Θ

θάνατος 86. 90. 148. 172. 174. 196.
 204. 324. 416. 430. 472.
 θαῦμα 78. 82. 90. 114. 178. 252. 274.
 330. 444.
 θέλημα 60. 154. 182. 186. 188. 276.
 304. 306. 308. 310. 390.
 Θεὸς 20. 34. 36. 38. 40. 50. 64. 66. 70.
 78. 90. 92. 96. 102. 106. 114.
 124. 126. 128. 132. 134. 148.
 152. 156. 158. 168. 170. (170).

172. 174. 178. 182. 184. 186.
 192. 202. 208. 214. 216. 220.
 226. 228. 230. 232. 234. 236.
 238. 240. 244. 248. 250. 252.
 254. 258. 262. 274. 276. 282.
 288. 292. 294. 296. 306. 310.
 314. 316. 318. 320. 322. 338.
 352. 362. 370. 376. 384. 390.
 394. 396. 398. 410. 412. 432.
 438. 452. 454. 456. 458. 460.
 462. 470. 472. 478. 484. 488.
 490. 492. 496. 498. 500. 502.

Θεὸς Λόγος 300.

θεότης 136. 300. 348. 352. 368. 378.
 474.

θλίψις 68. 70. 316.

θυμίαμα 40.

θυμὸς 388. 416. 430. 442. 446. 464.
 504.

θυσία 40. 490.

θυσιαστήριον 334. 336.

Θωμᾶς 46.

I

Ἰακώβ 12. 14. 16. 18. 32. 124.

Ἰάκωβος 372. 374. (374).

Ἰασις 238.

Ἰεζεκιήλ 214.

Ἰερεμίας 214.

Ἰεριχὼ 138.

Ἰεροσόλυμα 22. 32. 80. 82. 94. 244.
 372. 378.

Ἰησοῦς 44. 46. 52. 82. 84. 88. 90. 94.
 98. 110. 180. 128. 132. 136. 138.
 210. 242. 258. 266. 268. 270.
 272. 274. 282. 284. 348. 368.

384. 386. 426. 432. 466. 476.
 484. 494.

Ἰησοῦς Χριστὸς 30. 50. 72. 92. 108.
 126. 160. 198. 222. 240. 264.
 278. 290. 316. 338. 366. 382.
 404. 424. 442. 480. 482. 496.

Ἰορδάνης 214. 216.

Ἰουδαία 86. 94. 368. 372.

Ἰουδαῖος, -οῖ 12. 18. 20. 32. 34. 36.
 38. 40. 42. 74. 76. 78. 82. 94. 96.
 114. 118. 122. 132. 138. 142.
 144. 156. 170. 180. 184. 200.
 202. 296. 318. 358. 368. 370.
 374. 384. 386. 416. 418. 420.
 440. 462. 476. 482. 484. 488.
 496.

Ἰούδας (προδότης) 258. 364.

Ἰούδας (υἱὸς Ἰακώβ) 32. 46.

Ἰσαὰκ 32. 248.

Ἰσραήλ 408.

Ἰσραηλίτης, -οῖ 434. 488.

Ἰωάννης 44. 180. 184. 268. 270. 298.
 360. 368.

Ἰωάννης (ὁ Πρόδρομος) 10. 168. 206.
 208. 210. 212. 214. 226. 236.
 242. 328. 456. 488.

Ἰωβ 132. 330. 404.

Ἰωνᾶς (πατὴρ Πέτρου) 306.

Ἰωσήφ (μνηστήρ Μαρίας) 124. 318.
 320. 348. 350. 352. 358. 480.

K

Καῖν 124.

καιρὸς (θάνατος Κυρίου) 374. 376.

κακία 102. 104. 108. 238. 466. 498.

Κανᾶ 80. 242.

Καπερναούμ 80. 82. 84. 244. 266. 268.
272. 274.
καρδία 110. 136. 248. 378. 482. 486.
κόλασις 108. 130. 222. 240. 288. 336.
402. 422. 438. 504.
Κορίνθιοι 124. 128. 284.
κρίσις 164. 174. 178. 180. 186. 188.
228. 312. 314. 386. 406. 484.
458. ημέρα κρίσεως 366.
Κύριος 18. 30. 32. 50. 68. 70. 72. 84.
92. 98. 108. 110. 112. 126. 130.
160. 198. 222. 238. 240. 264.
270. 278. 282. 290. 298. 316.
318. 336. 360. 366. 374. (374).
382. 402. 404. 408. 418. 424.
438. 442. 482. 506.

Λ

Λάζαρος 66. 180. 182. 220. 278.
λατρεία 38. 472.
Λουκᾶς 84. 418.
λύπη 194.
Λῶτ 70. 314.

Μ

μακαριότης 194.
μανία 196. 406. 416.
Μανιχαῖοι 318. 420.
μάννα (τὸ) 298. 326. 344.
Μάρθα 282. 284.
Μαρία 282. 480.
Μαρκίων 252.
Ματθαῖος 84. 112. 116. 132. 242. 244.
270. 326.
μέθη 130.

Μεσσίας 40.
μετάνοια 60. 136.
μεταμόρφωσις 268.
μίμησις 194.
μῖσος 386. 390.
μοιχεία 194.
Μονογενής 322.
μυστήριον 300. 326. 330. 340. 364.
Μωϋσῆς 40. 446. 184. 214. 216. 232.
234. 236. 246. 294. 296. 298.
318. 324. 336. 376. 394. 396.
398. 400. 402. 408. 428. 490.

Ν

Ναζαρέτ 82. 434. 436.
Ναθαναήλ 20. 32. 42. 348.
Νικόδημος 14. 32. 42. 180. 348. 434.
448. 452.
νόμος 60. 102. 192. 216. 232. 236.
394. 396. 398. 400. 402. 446.
448. 450. 454. 462. 486.
Νῶε 70. 160. 314. 404.

Ο

ὀδύνη 110. 194. 222.
οἰκονομία 168. 466. 474.
ὄλεθρος 70.
ὄλακαύτωμα 40.
ὀμόνοια 172. 472.
ὀμοούσιος 458.
ὀργή 136. 180. 262. 380. 382. 388.
396. 420. 434. 440. 442. 472.
οὐσία 164. 178. 322. 456. 458. 472.
494.
ὀφείλημα 276

Π

πάθος 112.

Παλαιστίνη 420.

παράδεισος 102. 106. 334.

Παράκλητος 334.

παράλυτος 120. 182.

παραμυθία 90.

παρθενία 480.

παρουσία Χριστοῦ 40.

παρηρησία 136. 372. 386. 406. 448.
494.

Πάσχα 242. 244. 370. 378. 466.

Πατήρ 14. 30. 32. 34. 36. 38. 50. 56.
58. 88. 106. 108. 126. 138. 140.
142. 148. 150. 152. 154. 162.
164. 166. 168. 170. 172. 174.
176. 184. 186. 188. 190. 198.
204. 206. 212. 214. 218. 222.
328. 232. 240. 246. 250. 258.
264. 278. 282. 288. 290. 296.
298. 302. 304. 308. 310. 316.
320. 322. 328. 338. 342. 346.
352. 354. 366. 382. 388. 390.
392. 394. 398. 404. 408. 410.
412. 424. 442. 452. 454. 456.
458. 460. 464. 466. 470. 472.
474. 476. 478. 482. 490. 492.
494. 496. 500. 506.

Παῦλος 32. 36. 38. 66. 68. 70. 110.
124. 126. 128. 130. 146. 148.
162. 186. 188. 192. 228. 230.
240. 252. 262. 282. 284. 304.
312. 314. 318. 332. 336. 356.
374. 408. 410. 430. 434. 446.
468. 490.

Παῦλος Σαμοσατεὺς 178. 370.

Πεντηκοστή 94.

περιτομή 400. 402.

Πέρσης, -αι 34.

Πέτρος 44. 46. 48. 270. 354. 358. 360.
362. 430.

Πιλᾶτος 258.

πίστις 32. 116. 210. 226. 270. 296.
306. 320. 344. 414. 434. 462.
468. 484.

πλάνη 230. 452.

πλεονεξία 482.

πλημμέλημα 64. 136.

Πνεῦμα 10. 26. 58. 98. 152. 186. 210.
258. 264. 300. 338. 340. 350.
356. 406. 422. 430. 432. 440.
480.

Πνεῦμα ἅγιον 10. 30. 50. 108. 126.
146. 198. 222. 240. 278. 290.
322. 338. 366. 382. 404. 424.
430. 432. 442. 464. 480. 482.
506. πανάγιον καὶ ζωοποιὸν
Πνεῦμα 316. Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ
186.

πονηρία 236. 238. 408. 468.

Πονηρὸν 10.

πορνεία 124. 496. 498.

πραότης 382.

Πρίσκιλλα 284.

προαίρεσις 48. 104. 306. 376. 396.

πρόγνωσις 352.

προθυμία 254. 478.

πρόνοια 310.

προσκύνησις 36. 38.

προφητεία 390.

προφήτης, 18. 20. 22. 38. 60. 64. 74.
172. 182. 214. 216. 238. 256.
258. 272. 300. 316. 320. 322.
428. 432. 438. 444. 464. 484.

πρόσωπον 162. 234. 402.

Ρ

ραθυμία 100. 104. 130. 312. 356. 504.

Σ

Σάββατον 112. 114. 118. 122. 138.
140. 142. 212. 232. 234. 250.
258. 376. 394. 396. 398. 400.
414. 474.

Σαβέλλιος 170. (170).

Σαδδουκαῖοι 146.

Σαμαρείτης, -αι 34. 74. 80. 82. 84. 94.

Σαμαρείτις (ἡ) 296.

σὰρξ 18. 36. 238. 300. 306. 324. 328.
330. 332. 340. 342. 342. 344.
350. 352. 392. 432. 454. 468.
484.

σάρκωσις 384.

σατανᾶς 360.

Σίμων Βὰρ 306.

Σίμων Πέτρος 250.

Σιναῖον ὄρος 218.

σκηνοπηγία 368. 370.

σκότος ἐξώτερον 304.

Σόδομα 160. 448.

σοφία 0. 54. 60. 114. 238. 252. 358.
430. 444.

σταυρὸς 430. 432. 454. 470. 474.

Στέφανος 430.

συγγνώμη 72. 122. 124. 232. 436. 440.

συγκατάβασις 168.

σύνεσις 52.

συνήθεια 80.

συντέλεια 70. 312. συντέλεια τοῦ αἰῶ-
νος 70.

Σωτὴρ 74. 76. 78.

σωτηρία 32. 36. 56. 116. 122. 158.

162. 224. 280. 310. 336. 338.
396. 470. 478. 488. 496.

σωφροσύνη 104.

Τ

ταλαιπωρία 192.

ταπεινότης 190. 412. 476. 478.

ταπεινοφροσύνη 46.

Τιβεριὰς (λίμνη) 270. 272.

τιμωρία 66. 108. 128. 130. 222. 336.
382. 402. 504.

τρυφή 288. 290.

τύφος 172. 228.

Υ

ὕβρις 260. 380. 382.

υἱοθεσία 432.

Υἱὸς 38. 40. 138. 146. 150. 152. 154.
162. 164. 166. 170. 174. 176.
178. 180. 184. 204. 214. 306.
308. 322. 324. 334. 338. 342.
394. 410. 452. 458. 460. 462.
470. 472. 490. 492.

Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου 174. 178. 184.
282. 286. 340. 350. 396. 470.
472.

Υἱὸς τοῦ Θεοῦ 174. 178. 200. 280.
356. 454. 472.

ὑπομονή 110. 484.

ὑπόνοια 144. 150. 186. 188. 226. 252.
394. 396.

ὑπόστασις 392240

Φ

Φαρισαῖος, -οι 48. 146. 208. 210. 242.
414. 440. 444. 446.

φειδῶ 446.
 φιλανθρωπία 30. 50. 72. 92. 108. 126.
 160. 222. 240. 264. 278. 290.
 316. 338. 366. 382. 404. 424.
 442. 482.
 φιλαργυρία 218. 362. 364.
 φιλαυτία 188.
 φιλία 578.
 Φιλιππήσιοι 318.
 Φίλιππος 46. 54. 88. 246. 250.
 φιλοδοξία 226. 372.
 φιλονεικία 172.
 φιλοσοφία 18. 240. 380. 440.
 φιλοστοργία 56. 356.
 φιλοτιμία 24. 262. 488.
 φιλοφροσύνη 68.
 φιλοχρηματία 158.
 φθόνος 124. 158. 242. 368. 374. 498.
 φόβος 90. 134. 136. 164. 172. 236.
 288. 258. 316. 348. 386. 468.
 478. 484. φόβος Θεοῦ 484.
 φόνος 396. 498. 502.
 φρόνησις 238.
 φύσις 14. 26. 96. 102. 104. 116. 130.
 166. 226. 394. 460. 464. 496.
 504.
 φῶς 98. 210. 226. 334. 422. 452. 462.
 502.

X

χαμευνία 440.
 χαρᾶ 108.
 χάρις 10. 22. 30. 50. 58. 72. 92. 108.
 126. 134. 152. 210. 212. 222.
 240. 264. 278. 290. 316. 338.
 354. 382. 404. 422. 424. 428.
 430. 432. 434. 442. 482. 490.
 506.

χάρισμα 422.
 χλευασία 470.
 Χριστιανισμὸς 282.
 Χριστιανός, οἱ 312. 462.
 χριστοκτόνος 368.
 Χριστὸς 10. 12. 16. 20. 22. 24. 32. 36.
 40. 42. 44. 46. 52. 54. 56. 66. 70.
 74. 76. 78. 80. 84. 86. 90. 92.
 104. 106. 110. 112. 116. 120.
 122. 128. 132. 1388. 142. 144.
 146. 148. 150. 154. 188. 192.
 194. 200. 206. 214. 218. 220.
 224. 234. 242. 246. 258. 260.
 266. 276. 286. 288. 292. 294.
 298. 300. 312. 314. 318. 330.
 336. 356. 358. 362. 364. 366.
 372. 374. 376. 384. 398. 406.
 408. 412. 414. 416. 418. 424.
 426. 428. 434. 436. 438. 444.
 446. 448. 450. 452. 458. 464.
 468. 470. 472. 480. 488. 496.

Ψ

ψεῦδος 392. 456. 486. 496. 498. 502.
 ψυχή 10. 16. 26. 34. 38. 40. 42. 54. 64.
 86. 92. 96. 98. 104. 114. 122.
 126. 128. 134. 146. 158. 160.
 172. 190. 218. 238. 262. 270.
 276. 286. 290. 292. 294. 306.
 312. 316. 324. 332. 334. 336.
 340. 342. 380. 382. 402. 404.
 422. 468. 478. 484. 500. 502.
 504.

Ω

ὄρα 412. 466.
 ὀφέλεια 330. 462. 476.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	9
ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ	10-507
ΟΜΙΛΙΑ ΛΒ' (Ίω. 4,13-20)	10-31
ΟΜΙΛΙΑ ΛΓ' (Ίω. 4,21-27)	32-51
ΟΜΙΛΙΑ ΛΔ' (Ίω. 4,28-39)	52-73
ΟΜΙΛΙΑ ΛΕ' (Ίω. 4,40-53)	74-93
ΟΜΙΛΙΑ ΛΣ' (Ίω. 4,54-5,6)	94-109
ΟΜΙΛΙΑ ΛΖ' (Ίω. 5,6-13)	110-127
ΟΜΙΛΙΑ ΛΗ' (Ίω. 5,14-21)	128-161
ΟΜΙΛΙΑ ΛΘ' (Ίω. 5,22-30)	162-199
ΟΜΙΛΙΑ Μ' (Ίω. 5,31-38)	200-223
ΟΜΙΛΙΑ ΜΑ' (Ίω. 5,39-47)	224-241
ΟΜΙΛΙΑ ΜΒ' (Ίω. 6,1-15)	242-265
ΟΜΙΛΙΑ ΜΓ' (Ίω. 6,16-25)	266-279
ΟΜΙΛΙΑ ΜΔ' (Ίω. 6,26-27)	278-291
ΟΜΙΛΙΑ ΜΕ' (Ίω. 6,28-40)	292-317
ΟΜΙΛΙΑ ΜΣ' (Ίω. 6,41-52)	318-339
ΟΜΙΛΙΑ ΜΖ' (Ίω. 6,53-71)	340-367
ΟΜΙΛΙΑ ΜΗ' (Ίω. 7,1-8)	368-383
ΟΜΙΛΙΑ ΜΘ' (Ίω. 7,9-24)	384-405
ΟΜΙΛΙΑ Ν' (Ίω. 7,25-36)	406-425
ΟΜΙΛΙΑ ΝΑ' (Ίω. 7,37-44)	426-443
ΟΜΙΛΙΑ ΝΒ' (Ίω. 7,45-8,19)	444-465
ΟΜΙΛΙΑ ΝΓ' (Ίω. 8,20-30)	466-483
ΟΜΙΛΙΑ ΝΔ' (Ίω. 8,31-47)	484-507
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	509-521
1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς	509-514
2. Εύρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	514-521

ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΕΡΓΑ ΠΑΤΕΡΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Α. ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Τόμος	1ος	Ἐπιστολές.
»	2ος	Ἐπιστολές.
»	3ος	Ἐπιστολές.
»	4ος	Ὁμιλίες στὴν Ἐξαήμερο.
»	5ος	Ὁμιλίες σὲ Ψαλμούς.
»	6ος	Ὁμιλίες ἠθικὲς καὶ πρακτικὲς.
»	7ος	Ὁμιλίες δογματικὲς, περιστατικὲς, ἐγκωμιαστικὲς, παιδ/κ
»	8ος	Ἀσκητικὰ Α' (Ὅροι κατὰ πλάτος).
»	9ος	Ἀσκητικὰ Β' (Ὅροι κατ' ἐπιτομήν).
»	10ος	Δογματικὰ ἔργα.

Β. ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Τόμος	1ος	Ἀπολογητικὰ (Κατὰ εἰδώλων, Περὶ ἐνανθρωπήσεως).
»	2ος	Δογματικὰ Α' (Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Α'-Β').
»	3ος	Δογματικὰ Β' (Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Γ'-Δ').
»	4ος	Δογματικὰ Γ'.
»	5ος	Ἑρμηνευτικὰ Α'.
»	6ος	Ἑρμηνευτικὰ Β' (Ἐξήγησις στοὺς Ψαλμούς).
»	7ος	Ἑρμηνευτικὰ Γ' (Ἐξήγησις στοὺς Ψαλμούς).
»	8ος	Ἱστορικοδογματικὰ Α'.
»	9ος	Ἱστορικοδογματικὰ Β'.
»	10ος	Ἱστορικοδογματικὰ Γ'
»	11ος	Ἀσκητικὰ (Βίος Μ. Ἀντωνίου ...).
»	12ος	Διάφορα ἀμφιβαλλόμενα ἔργα.

Γ' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

Τόμος	1ος	Προσωπικὲς Σχέσεις καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Διακονία Α'.
»	2ος	Προσωπικὲς Σχέσεις καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Διακονία Β'.
»	3ος	Ἀπολογητικὰ ἔργα.
»	4ος	Δογματικὰ ἔργα.
»	5ος	Ὁμιλίες.
»	6ος	Ἐγκωμιαστικοὶ καὶ Ἐπιτάφιοι Λόγοι.
»	7ος	Ἐπιστολές.
»	8ος	Ὁ Χριστὸς πάσχων καὶ Ἔπη δογματικά.
»	9ος	Ἔπη Ἠθικά.
»	10ος	Ἔπη Ἱστορικά.
»	11ος	Ἔπη εἰς Ἐτέρους. - Ἐπιγράμματα.

Δ' ΑΠΑΝΤΑ ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

- Τόμος 1ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Α' - Γ').
 » 2ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Δ' - ΣΤ').
 » 3ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Ζ' - Ι').
 » 4ος Τριακονταετηρικὸς στὸ Μ. Κων/ντῖνο.- Στὸ Βίο Μ. Κων/ντί-
 νου.- Λόγος Μ. Κων/ντίνου στὸ Σύλλογο τῶν ἀγίων.

Ε' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

- Τόμος 1ος Δογματικὰ Α' (Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως).

ΣΤ' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

- Τόμος 1ος Διάλογος Παλλαδίου.- Περὶ ἀσαφείας τῶν προφητειῶν.-
 Σύνοψις Παλαιᾶς Διαθήκης.
 » 2ος Ὅμιλιες στὴ Γένεσι (Α' - ΚΓ').
 » 3ος Ὅμιλιες στὴ Γένεσι (ΚΔ' - ΜΑ').
 » 4ος Ὅμιλιες στὴ Γένεσι (ΜΒ' - ΞΔ').
 » 5ος Ὅμιλιες στὴ Γένεσι (Γ' - ΙΒ').- Στουὺς Ψαλμοὺς (ΜΑ' - ΜΓ').
 » 6ος Ὅμιλιες στουὺς Ψαλμοὺς (ΜΔ' - ΡΚΓ').
 » 7ος Ὅμιλιες στουὺς Ψαλμοὺς (ΡΚΔ' - ΡΝ') καὶ Ὅμιλιες στὸν Δαυὶδ
 καὶ τὸν Σαούλ.
 » 8ος Ὅμιλιες στὴ Γένεσι (Α' - Θ').- Ὑπόμνημα στὸν Ἡσαΐα.-
 Ὑπόμνημα στὸν Δανιὴλ (Κεφ. Ι'-ΙΓ').
 » 9ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο (Ὅμ. Α'-Κ').
 » 10ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο (Ὅμ. ΚΑ'-ΜΗ').
 » 11ος Ὑπόμνημα στὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγ. (Ὅμιλ. ΜΘ'-ΟΕ').
 » 12ος α) Ὑπόμνημα στὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγ. (Ὅμιλ. ΟΣΤ'-ΛΑ').
 β) Ὑπόμνημα στὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγ. (Ὅμιλ. Α'-Δ').
 » 13ος Ὑπόμνημα στὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο (Ὅμιλ. Ε'-ΛΑ').
 » 13β' Ὑπόμνημα στὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο (Ὅμιλ. ΛΒ'-ΝΔ').
 » 14ος Ὑπόμνημα στὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο (Ὅμιλ. ΝΕ'-ΠΗ').
 » 15ος Ὑπόμνημα στὶς Πράξεις (Ὅμιλ. Α'-ΚΓ').
 » 16α' Ὑπόμνημα στὶς Πράξεις (Ὅμιλ. ΚΔ'-ΜΔ').
 » 16β' Ὑπόμνημα στὶς Πράξεις (Ὅμιλ. ΜΕ'-Ν'), στὴν Πρὸς
 Ρωμαίους (Ὅμιλ. Α'-Ι').
 » 17ος Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ρωμαίους (Ὅμιλ. ΙΑ'-ΛΓ').
 » 18ος Ὑπόμνημα στὴν Α' Πρὸς Κορινθίους (Ὅμιλ. Α'-ΚΑ').
 » 18α' Ὑπόμνημα στὴν Α' Πρὸς Κορινθίους (Ὅμιλ. ΚΒ'-ΜΔ'), καὶ
 Β' Πρὸς Κορινθίους (Ὅμιλ. Α'-ΙΑ').
 » 19ος Ὑπόμνημα στὴ Β' Πρὸς Κορινθίους (Ὅμιλ. Α'-ΚΔ').
 » 20ος Ὑπόμνημα στὴν Β' Πρὸς Κορινθίους (Ὅμιλ. ΚΕ'-Λ') καὶ
 στὴν Πρὸς Ἐφεσίους (Ὅμιλ. Α'-ΙΑ').

ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΕΡΓΑ

- » 21ος Ὑπόμνημα στήν Πρός Ἐφεσίους (Ὁμιλ. IB' -ΚΔ') καί στήν Πρός Φιλιππησίους (Ὁμιλ. Α' -IB').
- » 22ος Ὑπόμνημα στήν Πρός Φιλιππησίους (Ὁμιλ. ΙΓ' -ΙΕ'), στήν Πρός Κολοσσαεῖς καί στήν Πρός Θεσσαλονικεῖς Α'.
- » 23ος Ὑπόμνημα στή Β' Πρός Θεσσαλονικεῖς (Ὁμιλ. Α' -Ε'), στήν Α' Πρός Τιμόθεον (Ὁμιλ. Α' -ΙΗ') καί Β' Πρός Τιμόθεον (Ὁμιλ. Α' -Ι').
- » 25ος Α. Ὑπόμνημα στήν Πρός Ἑβραίους (Ὁμιλ. IS' -ΛΔ'),
Β. Εἰς τόν πτωχόν Λάζαρον, (Ὁμιλίες Α' - Ζ').
- » 26ος Ὁμιλίες Ἠθικές - Ἀγιογραφικές.
- » 27ος Ὁμιλίες Ἀγιογραφικές - Ἑρμηνευτικές.
- » 28ος Ποιμαντικά καί Ἀσκητικά Α'.
- » 29ος Ἀσκητικά Β'.
- » 30ος Ὁμιλίες Κατηχητικές - Ἠθικές.
- » 31ος Ὁμιλ. κατηχητικές καί ἠθικές Β' - Ὁμιλ. Περιστατικές Α'.
- » 32ος Ὁμιλίες Περιστατικές Β'.
- » 33ος Ὁμιλίες Περιστατικές Γ'.
- » 34ος Ὁμιλίες Περιστατικές Δ'. α. Πρός Ἰουδαίους καί Ἑλληνας.
β. Πρός Ἰουδαίους. γ. Περὶ εἰμαρμένης καί προνοίας. δ. Εἰς τόν μακάριον Βαβύλαν.
- » 35ος Ὁμιλίες δογματικές.
- » 36ος Ὁμιλίες ἑορταστικές - ἐγκωμιαστικές.

Ζ' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

- Τόμος 1ος Δογματικά Α' (Πῶς τρία πρόσωπα λέγοντες - Κατὰ εἰμαρμένης - Διάλογος περὶ ψυχῆς καί ἀναστάσεως, καί Λόγος Κατηχητικός Μέγας).
- » 2ος Δογματικά Β' (Κατὰ Εὐνομίου Ἀντιρρητικοὶ Λόγοι Α' - Β'.)
- » 3ος Δογματικά Γ' (Κατὰ Εὐνομίου Ἀντιρρητικός Λόγος Γ' - Λόγος ἀντιρρητικός πρὸς τὴν Εὐνομίου ἔκθεσιν).
- » 5ος Ἑρμηνευτικά Α' (Περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου - Ἀπολογητικός περὶ τῆς Ἐξαήμερου - Περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως (Ὁμιλίες Α-Γ).
- » 6ος Ἑρμηνευτικά Γ' (Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Ψαλμῶν - Εἰς τὸν 6ον Ψαλμὸν = Περὶ τῆς ὀγδόης - Εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν).

Η' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

- Τόμος 1ος Βίος Γρηγορίου Παλαμᾶ ὑπὸ Φιλοθέου Κοκκίνου.
Λόγοι ἀποδεικτικοὶ δύο Περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος - Ἐπιστολὲς πρὸς Ἀκίνδυνον Α', Β', Γ', Ἐπιστολὲς πρὸς Βαρλαάμ Α', Β'.
- » 2ος Ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἠσυχάζοντων Λόγοι Α' - Γ'.